ૐ

શ્રી વીતરાગાય નમઃ

અનુભવપ્રકાશના કિરણો

(ભાગ–૮)

(પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના 'અનુભવપ્રકાશ' ગ્રંથ
ઉપરના સળંગ પ્રવચનો)

(પ્રવચન નં. ૧૮૨ થી ૨૦૫)

પ્રકાશક

વીતરાગ સત્ સાહિત્ય પ્રસારક ટ્રસ્ટ

ભાવનગર

પ્રકાશક તથા પ્રાપ્તિ સ્થાન

વીતરાગ સત્સાહિત્ય પ્રસારક ટ્રસ્ટ
૫૮૦, જૂની માણેકવાડી,
પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામી માર્ગ
ભાવનગર-૩૬૪૦૦૧
ફોન : (૦૨૭૮) ૨૪૨૩૨૦૭

અન્ય પ્રાપ્તિ સ્થાન :
- શ્રી કુંદકુંદ કહાન જૈન સાહિત્ય કેન્દ્ર, 'ગુરુ ગૌરવ', સોનગઢ
- શ્રી ખીમજીભાઈ ગંગર (મુંબઈ) : (૦૨૨) ૨૬૧૬૧૫૯૧, મો. ૦૯૮૨૦૩૬૫૬૮૩
- શ્રી ડોલરભાઈ હેમાણી (પૂના) : મો. ૦૯૭૪૮૭૧૨૩૬૦

પ્રથમાવૃત્તિ : ૧૮–૧૨–૨૦૧૫ (પૂજ્ય ભાઈશ્રીની ૮૩મી જન્મજયંતિ)
પ્રત : ૧૦૦
પૃષ્ઠ સંખ્યા : ૩૯૨ + ૮ = ૪૦૦
પડતર કિંમત : ૯૬૬/–
મૂલ્ય : ૨૦/–

લેસર ટાઈપ સેટિંગ :
પૂજા ઇમ્પ્રેશન્સ
૧૯૨૪/, ક, શાંતિનાથ બંગલોઝ,
શશીપ્રભુ ચોક, રૂપાણી સર્કલ પાસે
ભાવનગર–૩૬૪૦૦૧
ફોન : ૯૭૨૫૨૫૧૧૩૧

મુદ્રક :
બુક પબ
અમદાવાદ
ફોન : ૯૮૨૫૦૩૦૩૪૦

પ્રસ્તાવના

અનંત કાળથી આ જીવ જન્મ-મરણ તથા તેના અંતર્ગત રહેલા અનેક પ્રકારના દુઃખ ભોગવી રહ્યો છે. અનાદિથી અનેક પ્રકારના સુખપ્રાપ્તિના ઉપાય કર્યા છતાં વર્તમાન દુઃખ વિદ્યમાન છે તે અનુભવગોચર છે. સુખ તથા દુઃખની તાત્ત્વિક સમજણ જીવને નહિ હોવાથી દુઃખમાં જ સુખનો અનુભવ કરી રહ્યો છે. પરંતુ ક્ષણિક, પરાધીન માનેલા સુખમાં તેને ક્યાંય તૃપ્તિ થઈ નથી તથા થતી નથી. અનેક પ્રકારના શુભાશુભ વિકારીભાવમાં પ્રત્યક્ષપણે આકુળતાનો અનુભવ થઈ રહ્યો છે છતાં અજ્ઞાનવશાત્ જીવ ભ્રાંતિથી જ સુખ કલ્પી રહ્યો છે. દોષિત ભાવમાં આકુળતા, મલિનતા, વિપરીતતા હોવા છતાં તેમાં સુખનો અનુભવ મિથ્યાભ્રાંતિથી થઈ રહ્યો છે. ધર્મના નામે અનેક પ્રકારના ધર્મસાધન કર્યા છતાં આજ દિન પર્યંત જીવ ધર્મ નામ સુખથી વંચિત જ રહ્યો છે. આ પ્રત્યેક સંસારીજીવની પરિસ્થિતિ રહી છે. આજે પણ જીવ ધર્મસાધન કરી રહ્યો છે પરંતુ ધર્મ નામ સુખ પ્રાપ્ત થાય છે કે નહિ તેની તપાસ, અંતર ખોજ નહિ હોવાને કારણે ઓઘે ઓઘે ધર્મસાધન કરી ધર્મ કર્યાનું અભિમાન સેવે છે. આવી વિષમ સ્થિતિમાં શ્રીગુરુ એક જ આ જીવને માર્ગદૃષ્ટા બનીને માર્ગ-ઉપાય દર્શાવી શકે છે.

આ કળિકાળમાં અધ્યાત્મયુગ પ્રવર્તક, માર્ગપ્રકાશક, આત્મદૃષ્ટા દિવ્ય વિભૂતિ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામી ભવ્ય જીવોના તારણહાર બની મહાવિદેહ ક્ષેત્રથી ભરતમાં પધાર્યા. મહાવિદેહમાં પ્રત્યક્ષપણે વિચરી રહેલ શ્રી સીમંધરસ્વામીની ધર્મસભાના એક અદ્વિતીય પુરુષ તથા ભાવિ તીર્થંકરદ્રવ્યે ભરતભૂમિમાં જન્મ લઈને સર્વ ભવ્યોને મોક્ષનો માર્ગ અર્થાત્ સત્ય સુખનો પંથ દર્શાવ્યો. પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ સુખ તથા દુઃખનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું. દુઃખના કારણો તથા સુખના કારણો દર્શાવ્યા. ૪૫ વર્ષ સુધી દિવ્યદેશનાનો અવિરત પ્રવાહ વહાવી ભવ્ય જીવોને પ્રવચનઅમૃતનું પાન કરાવ્યું. તેઓશ્રીનો આ દિવ્યદેશનાનો અનંત ઉપકાર અવિસ્મરણીય છે.

વીતરાગતા એ તેઓશ્રીનો જીવનમંત્ર હતો. ભેદજ્ઞાન એ તેઓશ્રીનો અખંડ જાપ હતો. સમ્યક્ત્વરૂપ અમૃતનું પાન કરીને તેઓશ્રીના શ્રીમુખેથી વહેતી વાણી સાંભળનાર જીવોને અમૃતપાન કરાવી અજરઅમર કરે છે. પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ સોનગઢ-સુવર્ણપુરીમાં નિવાસ કરી અનેક સત્શાસ્ત્રો ઉપર પ્રવચન કરી વીતરાગસુખામૃત કઈ રીતે પ્રગટ થાય તે રહસ્ય ખોલ્યું છે. પોતે

તો સત્શાસ્ત્રના રહસ્યને ઘૂંટડા ભરી ભરીને પાન કર્યું જ છે પરંતુ જેઓને પ્રત્યક્ષ દેશનાનો મંગળ અવસર પ્રાપ્ત થયો છે તે સર્વ જીવોએ આ રહસ્યામૃતના ઘૂંટડા ભરી ભરી પીધા છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીની ધર્મસભાના વિરલ વ્યક્તિત્વના ધારક શાંત તથા ગંભીર એવા પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈએ તેઓશ્રીની દિવ્યદેશનાનો લાભ વર્ષો સુધી લીધો. પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના અનુભવપ્રધાન પ્રવચનોને આત્મસાત કરી પ્રત્યેક વચનમાંથી નીતરતી વીતરાગતાને તથા તદાશ્રિત્ પ્રવાહિત સુખના ઘૂંટડા ભરી ભરી પીધા. તેઓશ્રીને પ્રશમમૂર્તિ ધન્યાવતાર પૂજ્ય બહેનશ્રી ચંપાબહેનના પ્રત્યક્ષ સમાગમનો અપૂર્વ લાભ પણ પ્રાપ્ત થયો તથા એકાવતારી પુરુષાર્થમૂર્તિ પૂજ્ય નિહાલચંદ્રજી સોગાનીના પરિચયમાં રહી તેઓશ્રીના પ્રગાઢ પુરુષાર્થની પરિણતિના દર્શન કર્યા છે. પરમ કૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીના હૃદયમાં પેસી તેમના અંતરંગ ભાવોનો સ્પર્શ કર્યો છે.

આમ આવા નિકૃષ્ટ કાળમાં જ્યાં એક સમ્યગ્દષ્ટિ ધર્માત્માનો યોગ થવો દુર્લભ છે તેવા કળિકાળમાં આ વિરલ પુરુષને ત્રણ-ત્રણ ધર્માત્માઓનો પ્રત્યક્ષ સમાગમ પ્રાપ્ત થયો. આજીવન સંતચરણમાં રહી તેઓશ્રીના અંતેવાસી થઈને રહ્યા. તેઓશ્રીએ ભાવનગર સ્થિત શ્રી સીમંધરસ્વામી દિગંબર જિન મંદિરમાં અનેક સત્શાસ્ત્રો ઉપર ધારાવાહી પ્રવચન કર્યા છે. જેમાં તેઓશ્રીને સ્વયંને સ્વાનુભવ થવામાં નિમિત્ત થયેલ, શ્રી દીપચંદજી કાસલીવાલ રચિત ગ્રંથ શ્રી 'અનુભવ પ્રકાશ' ગ્રંથ ઉપર પણ પ્રવચનો કર્યા છે.

શ્રી દીપચંદજી સાધર્મી તરીકે પ્રસિદ્ધ છે. તેઓ આમેરના રહીશ હતા. પૂજ્ય ભાઈશ્રીના શબ્દોમાં કહીએ તો શ્રી દીપચંદજી સિદ્ધાંતજ્ઞાનના મર્મજ્ઞ હતા. તેઓશ્રીનું અનુભવ સંબંધીનું જ્ઞાન અતિ સ્પષ્ટ, સૂક્ષ્મ તથા નિર્મળ હતું. તેઓશ્રીએ અનુભવ પ્રકાશ, ચિદ્વિલાસ, અધ્યાત્મ પંચ સંગ્રહ, આત્માવલોકન આદિ ગ્રંથોની રચના કરી છે. પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં શ્રી અનુભવ પ્રકાશ ગ્રંથ ઉપર થયેલા પૂજ્ય ભાઈશ્રીના પ્રવચનો અક્ષરશઃ પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યા છે. અનુભવ પ્રકાશ ગ્રંથમાં પૂજ્ય શ્રી દીપચંદજીએ અનુભવ સંબંધિત અનેક માર્મિક વાતો સરળ ભાષામાં સ્પષ્ટ કરી છે. સ્વાનુભવ કઈ રીતે થાય તે વાત તેઓશ્રી ફેરવી ફેરવીને કહે છે. સચોટ હૃદયસ્પર્શી સિદ્ધાંતને સમજાવવા અપાયેલ દૃષ્ટાંત, તેઓશ્રીની અનુભવકુશળતાને પ્રસિદ્ધ કરે છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી અનેક વાર ઇડરમાં નિવૃત્તિ અર્થે ગયેલ છે. ત્યાં જઈ તેઓશ્રીએ અનુભવ પ્રકાશ ગ્રંથ ઉપર પ્રવચનો કરી અનુભવરસપાન પોતે તો કર્યું, સાથે સાથે જે તેમના સમાગમ અર્થે આવ્યા તેઓ પણ પોતાને ધન્ય અનુભવવા લાગતા. આત્મ-અનુભવ કઈ રીતે થાય, તેની ખોજ કઈ રીતે

કરાય, આત્મ-અનુભવ નહિ થવામાં કયા પ્રકારની ભૂલો રહી જાય છે, તે કઈ રીતે દૂર થાય ઈત્યાદિ અનેક સૂક્ષ્મ વાતોને પ્રવચનમાં સ્પષ્ટ કરી મુમુક્ષુજીવો ઉપર અનુપમ ઉપકાર કર્યો છે. અનુભવ પ્રકાશ ગ્રંથ ઉપર પ્રવચનો આપતાં તેઓશ્રીનો આત્મા ખીલી ઉઠતો. અનેક રહસ્યને લઈને આવતી વાણીનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરનાર મુમુક્ષુજીવોના હૃદયપટમાં આજે પણ એ દશ્યો તાદશ્ય થઈ જાય છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રીના અનુપમ ઉપકારને વ્યક્ત કરવા શબ્દો ઓછા પડે છે. એક મરણથી બચાવનાર પ્રત્યે પણ ઉપકારવૃત્તિ જીવોને થઈ આવે છે તો આ તો અનંત જન્મ-મરણથી બચાવનાર મહાપુરુષ, તેમના ઉપકારો કઈ રીતે વિસ્મૃત થાય ! ન જ થાય. પૂજ્ય ભાઈશ્રી દ્વારા થયેલ આ પ્રવચનોનો મુમુક્ષુજીવ ઊંડાણથી સ્વાધ્યાય કરે એવી ભાવના સાથે આ ગ્રંથનું પ્રકાશન કરવામાં આવેલ છે. કુલ નવ ભાગમાં આ પ્રવચનો પ્રકાશિત થશે, જેમાં બહારગામ થયેલા પ્રવચનો પણ સમાવિષ્ટ કરવામાં આવશે.

આ મંગલ અવસરે પ્રશમમૂર્તિ પૂજ્ય બહેનશ્રી ચંપાબહેન, પરમ કૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી, પુરુષાર્થમૂર્તિ પૂજ્ય નિહાલચંદ્રજી સોગાની તથા શ્રી દીપચંદજીના ચરણકમળમાં કોટિ કોટિ વંદન હો !

પ્રસ્તુત ગ્રંથના પ્રવચનોને સી.ડીમાંથી અક્ષરશઃ ઉતારી લેવામાં આવેલ છે. જ્યાં જ્યાં અવાજ ખરાબ છે ત્યાં ડોટ મૂકી છોડી દેવામાં આવેલ છે, જરૂર લાગે ત્યાં વાક્ય રચનાની પૂર્ણતા કરવા કૌંસ ભરવામાં આવેલ છે. સંકલન કાર્યમાં પૂર્ણ ચીવટતા રાખવાનો યત્કિંચિત્ પ્રયત્ન કરવામાં આવેલ છે. તેમ છતાં કોઈ જગ્યાએ ત્રુટી રહી જવા પામેલ હોય તો શુદ્ધ અંતઃકરણપૂર્વક વીતરાગ દેવ-શાસ્ત્ર-ગુરુની ક્ષમા યાચીએ છીએ. ગ્રંથના ટાઈપ સેટિંગ બદલ મે. પૂજા ઈમ્પ્રેશન્સ, ભાવનગરનો તથા સુંદર મુદ્રણ કાર્ય માટે મે. બુક પબ, અમદાવાદનો આભાર માનવામાં આવે છે.

અંતતઃ સર્વ જીવો પ્રસ્તુત ગ્રંથનો સ્વાધ્યાય કરી અનુભવપ્રકાશ સંપ્રાપ્ત કરી જન્મ-મરણથી મુક્ત થાઓ, એ જ ભાવના.

ટ્રસ્ટીગણ
વીતરાગ સત્ સાહિત્ય પ્રસારક ટ્રસ્ટ, ભાવનગર

'અનુભવપ્રકાશના કિરણો' ભાગ-૮ના પ્રકાશનાર્થે પ્રાપ્ત દાનરાશિ

ડો. મહેશભાઈ અને ડો. ગીતાબેન, મુંબઈ	૨૫,૦૦૦/-
શ્રીમતી વંદનાબહેન રણધીરભાઈ ઘોષાલ, કોલકાટા	૧૧,૦૦૦/-
શ્રીમતી લક્ષ્મીબહેન ખીમજીભાઈ ગંગર, મુંબઈ	૫,૦૦૦/-
ડો. બી.એમ. સુથાર, કમ્પાલા, યુગાન્ડા	૫,૦૦૦/-
શ્રી ધર્મેન્દ્રભાઈ વોરા, ભાવનગર	૨,૫૦૦/-
શ્રી હેમંતભાઈ શાહ, મુંબઈ	૨,૫૦૦/-
શ્રી પિયૂષભાઈ નગીનદાસ ભાયાણી, કોલકાટા	૨,૧૦૦/-
શ્રી હીરાલાલ જૈન, ભાવનગર	૧,૧૦૦/-
શ્રી પરિચંદજી ઘોષાલ, કોલકાટા	૧,૦૦૦/-
શ્રીમતી ચારુબહેન નિલેષભાઈ જૈન, ભાવનગર	૧,૦૦૦/-
શ્રીમતી બેલાબહેન જૈન, ભાવનગર	૧,૦૦૦/-
પૂજાબેન ચિદ્રૂપભાઈ દેસાઈ, સુરત	૧,૦૦૦/-
શ્રીમતી સ્નેહલતાબહેન જયેન્દ્રભાઈ શાહ, ભાવનગર	૨૫૧/-
સ્વ. કસ્તુરીબહેન લક્ષ્મીચંદ શાહ, અમદાવાદ, હ. કનુભાઈ શાહ	૨૫૧/-
સ્વ. મધુબહેન કનુભાઈ શાહ, અમદાવાદ, હ. કનુભાઈ શાહ	૨૫૧/-
ધારા ઋષભ શાહ, , ભાવનગર	૧૫૧/-

પ્રવચન અનુક્રમણિકા

પ્રવચન નં.	અનુભવપ્રકાશ પૃષ્ઠ સંખ્યા	પાના નં.
૧૮૨.	-	૦૦૧
૧૮૩.	૨-૩	૦૨૩
૧૮૪.	૨-૩	૦૪૨
૧૮૫.	૪	૦૬૧
૧૮૬.	૬	૦૭૮
૧૯૩.	૬-૭	૦૯૨
૧૯૬.	૭	૧૧૦
૧૮૭.	૮-૯	૧૨૮
૧૮૮.	૧૧	૧૪૪
૧૮૯.	૧૩-૧૪	૧૬૧
૧૯૦.	૧૬	૧૭૯
૧૯૧.	૨૬ થી ૨૮	૧૮૯
૧૯૨.	૨૮	૨૦૩
૧૯૪.	૧૮	૨૧૫
૧૯૫.	૩૮	૨૨૮
૧૯૭.	૬૫	૨૪૧
૧૯૮.	૬૫	૨૫૩
૧૯૯.	૬૬	૨૬૮
૨૦૦.	૪૮	૨૮૫
૨૦૧.	૪૮	૩૦૦
૨૦૨.	૪૯	૩૧૫
૨૦૩.	૧૬	૩૩૫
૨૦૪	૧૬	૩૫૨
૨૦૫	૧૯-૨૦	૩૬૭

શ્રી સમયસારજી સ્તુતિ

(હરિગીત)

સંસારી જીવનાં ભાવમરણો ટાળવા કરુણા કરી,
સરિતા વહાવી સુધા તણી પ્રભુ વીર! તેં સંજીવની;
શોષાતી દેખી સરિતને કરુણાભીના હ્રદયે કરી,
મુનિકુંદ સંજીવની સમયપ્રાભૃત તણે ભાજન ભરી.

(અનુષ્ટુપ)

કુંદકુંદ રચ્યું શાસ્ત્ર, સાથિયા અમૃતે પૂર્યા,
ગ્રંથાધિરાજ! તારામાં ભાવો બ્રહ્માંડના ભર્યા.

(શિખરણી)

અહો! વાણી તારી પ્રશમરસ-ભાવે નીતરતી,
મુમુક્ષુને પાતી અમૃતરસ અંજલિ ભરી ભરી;
અનાદિની મૂર્છા વિષ તણી ત્વરાથી ઊતરતી,
વિભાવેથી થંભી સ્વરૂપ ભણી દોડે પરિણતિ.

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

તું છે નિશ્ચયગ્રંથ ભંગ સઘળા વ્યવહારના ભેદવા;
તું પ્રજ્ઞાછીણી જ્ઞાન ને ઉદયની સંધિ સહુ છેદવા;
સાથી સાધકનો, તું ભાનુ જગનો, સંદેશ મહાવીરનો,
વિસામો ભવક્લાંતના હ્રદયનો, તું પંથ મુક્તિ તણો.

(વસંતતિલકા)

સૂણ્યે તને રસનિબંધ શિથિલ થાય,
જાણ્યે તને હ્રદય જ્ઞાની તણાં જણાય;
તું રુચતાં જગતની રુચિ આળસે સૌ,
તું રીઝતાં સકલજ્ઞાયકદેવ રીઝે.

(અનુષ્ટુપ)

બનાવું પત્ર કુંદનનાં, રત્નોના અક્ષરો લખી;
તથાપિ કુંદસૂત્રોનાં અંકાયે મૂલ્ય ના કદી.

અનુભવ પ્રકાશના કિરણો

(ભાગ-૮)

(પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના અનુભવ પ્રકાશ ગ્રંથ ઉપરના સળંગ પ્રવચનો)

પૂજ્ય ભાઈશ્રીના ઇડર તથા બાંધણીમાં ચાલેલા પ્રવચનો

તા. ૧-૫-૧૯૯૩, પાના નં. ૦૦, પ્રવચન નં. ૧૮૨

... પણ એ આશ્રયસ્થાનમાં છે. અને ત્રીજું સાવધાનીપૂર્વક ઉપયોગને લઈ જવો એને પણ લક્ષ કહેવામાં આવે છે. આ ત્રીજા અર્થમાં વપરાય છે. ઉપયોગથી એક પળ પણ ભરનાર. આત્માર્થી પાત્ર કેવો હોય ? ઉપયોગથી એક પળ પણ પસાર કરનાર. એને એમ કહે કે બહુ લક્ષ રાખવું. સાંભળતી વખતે આડેઅવળે લક્ષ નહિ રાખવું. એટલી સાવધાનીથી ઉપયોગ રાખવો. એમ એને પણ લક્ષ કહેવાય. અથવા બીજે ઉપયોગ ગયો તો કેમ તમારું લક્ષ નથી ? એમ કહેવાય. અહીંયાં આ વાત ચાલે છે ને તમારું લક્ષ કેમ નથી ? એમ કહેવાય. એટલે ઉપયોગ કેમ નથી ? સાવધાની કેમ નથી સાંભળવામાં ? એને પણ લક્ષ કહેવાય છે.

મુમુક્ષુ :- પ્રયોગ કે કાલ મેં યહ લક્ષ કામ કરતા હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પ્રયોગ કે કાલ મેં આત્મહિત કા ભી લક્ષ હૈ ઔર ભાવભાસનકે બાદ કા પ્રયોગ હૈ તો જ્ઞાયક કા ભી લક્ષ હૈ, જો ઉન્હોને 'બહેનશ્રી'કા બોલ કહા કિ જ્ઞાયકના લક્ષે સાંભળવું. એ ભાવભાસન પછીનો વિષય છે.

મુમુક્ષુ :- અવલોકન કા જબ પ્રયોગ ચલતા હૈ ઉસમેં.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. ઉસમેં આત્મહિત કા લક્ષ હોના ચાહિયે. અહિત નહી હો ઐસી સાવધાની ભી હોની ચાહિયે.

મુમુક્ષુ :- આત્મહિત કા લક્ષ તો એક બાર બન ગયા તો બાર બાર યાદ નહિ કરના પડતા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. તો ઉસમેં સાવધાની રખના.

મુમુક્ષુ :- સ્વરૂપ લક્ષ.. મારે મારું સ્વરૂપ જોઈએ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સ્વરૂપ લક્ષ એટલે ત્રિકાળી સ્વરૂપ (એનું લક્ષ). મારું ત્રિકાળી સ્વરૂપ છે એ સ્વરૂપ છે અને એનું લક્ષ એટલે આશ્રયસ્થાનમાં છે. એ ત્રિકાળી છે એ આશ્રયસ્થાનમાં છે. કેમકે ધ્રુવ છે ને એટલે. ૨૩૨માં જરા વિશેષ વાત કરી છે. 'દ્રવ્યદૃષ્ટિપ્રકાશ'માં ૨૩૨મો બોલ બહુ મહત્વપૂર્ણ છે. વિધિના દૃષ્ટિકોણથી લઈએ તો.

'**વસ્તુ સાક્ષાત્ મોજૂદ પડી હૈ...**' એટલે પ્રત્યક્ષ મોજૂદ પડી હૈ. '**માત્ર કલ્પના નહીં કરના...**' પ્રત્યક્ષ વસ્તુનો વિચાર કરવાથી પરોક્ષતામાં એની કલ્પના ઉત્પન્ન થાય છે. પછી એ વિચાર ભલે આગમ અનુકૂળ હોય, યુક્તિ સંગત હોય, ન્યાય સંગત હોય તોપણ. ના પાડી એમણે. જુઓ ! આ વિધિ કેવી રીતે લીધી છે ! '**માત્ર કલ્પના નહીં કરના. લેકિન ઉસરૂપ હો જાના.**' જો પ્રત્યક્ષ વસ્તુ મોજૂદ હૈ ઉસરૂપ અપને કો મહસૂસ કર લેના. મૈં તો ઉસરૂપ હૂં. જો પ્રત્યક્ષ હૈ વહી મૈં હૂં. ઉસરૂપ હો જાના.

'**તન્મય હોકર અસંખ્ય પ્રદેશ મેં વ્યાપ્ત હો જાના.**' યહ વ્યાપકતા લી. યહ ભેદજ્ઞાન કા પ્રયોગ હૈ. યહાં 'અનુભવપ્રકાશ' મેં ભી પ્રવેશ કી બાત ચલી કિ પર કે અંશ અંશ મેં ભી મેરા પ્રવેશ (નહીં હૈ). કિસી ભી અંશ મેં મેરા પ્રવેશ નહીં હૈ. રાગ ઔર રાગ કે વિષયભૂત કિસી પદાર્થ મેં કોઈ અંશ મેં મેરા પ્રવેશ નહી હૈ. મૈં તો મેરેમેં વ્યાપ્ય-વ્યાપકરૂપ સે હૂં. '**તન્યમ હોકર અસંખ્ય પ્રદેશ મેં વ્યાપ્ત હો જાના.**' આગે સબ વિધિ કા વિષય હૈ.

'**વસ્તુ સાક્ષાત્ હૈ તો ફિર માત્ર કલ્પના ક્યોં કરના ?**' જુઓ ! કેવી ઊડાડી છે વિચારની ભૂમિકાને ! જો '**વસ્તુ સાક્ષાત્ હૈ...**' પ્રત્યક્ષ હૈ '**તો ફિર માત્ર કલ્પના ક્યોં કરના ?**' જબ ચીજ રોકડી હૈ તો ઉધાર કા વ્યાપાર ક્યોં કરના ? યહ બાત નહીં કરના. ઉસરૂપ પરિણમન જાના. યહ સાક્ષાત્ હૈ. જ્ઞાન કે પ્રત્યક્ષ અંશ સે અપના સ્વરૂપ પ્રત્યક્ષરૂપ સે વેદન મેં લિયા જાતા હૈ. જબ યહ પ્રત્યક્ષતા આતી હૈ. વસ્તુ તો

પ્રત્યક્ષ હૈ. અનુભવ મેં પ્રત્યક્ષતા આ ગઈ. બહુત સુંદર હૈ. ઈસ પર બહુત ગૌર સે, ગહરાઈ સે ઈસ વિષય મેં જાના ચાહિયે. ઐસે છહ બોલ લિયે હૈં.

'ચેતના અંશ-અંશને પોતાનો જાણે...' એટલે જ્ઞાનના અંશને, વેદનના અંશને પોતાનો જાણે. અને તેનો '(કે) **જેમાં જડનો પ્રવેશ નથી.**' એમ જાણે. હવે કેવી રીતે ? એ કેવી રીતે ? એમ કહે છે. આ તો એક Outline આપી. હવે એ કેવી રીતે ? '**તે કહેવામાં આવે છે.**'

'જે આ જ્ઞાન પરમાં પોતાને જાણે છે તે આ જ્ઞાન નિજ વાનગી (છે).' જે જ્ઞાન દ્વારા અજ્ઞાન થઈ રહ્યું છે, પરમાં પોતાને જાણવું એટલે શું ? અજ્ઞાન થઈ રહ્યું છે, એ જ પોતાની વાનગી છે. હવે આમાં શું કહેવું છે ? કે જ્ઞાનીઓએ એક બહુ સુગમ સુંદર વાત એ કરી, બહુ સરળ વાત છે આ કે તારું જે સ્વરૂપ છે, તારો જે સ્વભાવ છે કે સ્વરૂપ છે એ તારા જ્ઞાનમાં છે. જ્ઞાનથી બહાર ક્યાંય નથી. તને ન જડતું હોય તારું સ્વરૂપ, ન મળતું હોય તો તારે ક્યાંય બીજે શોધવું નહિ, ખોજ કરવી નહિ.

જેમ કે એક ચીજ ખોવાઈ ગઈ છે. તો ઘરમાં ચીજ ખોવાઈ ગઈ હોય. હાથમાંથી હીરો પડી ગયો. તો પછી રસ્તા ઉપર શોધવાથી શું ફાયદો ? આપણે ઘરમાં બેઠા છીએ. હીરો જોતા જોતા પડી ગયો. તો આપણા ઘરમાં ચીજ પડી ગઈ છે, હવે એની ખોજ બહાર રસ્તા ઉપર કરવાથી કેવી રીતે મળે ? ખોજ અહીંયાં જ કરવાની છે. એમ જ્ઞાનીઓએ એક સીમા બાંધી દીધી. ખોજ કરવાની સીમા બાંધી દીધી. શોધનું ક્ષેત્ર. સંશોધન ક્ષેત્ર કેટલું તારું ? કે જેટલું તારું જ્ઞાન છે એટલામાં જ તારે તારો આત્મા શોધવાનો છે. એ સિવાય ક્યાંય તારે તારો આત્મા શોધવાનો નથી. એટલે એક સીમા થઈ ગઈ.

ન તો શાસ્ત્રમાં તારો આત્મા છે, ન તો કોઈ બીજા નિમિત્તમાં તારો આત્મા છે. તારો આત્મા તારા જ્ઞાનમાંથી મળશે. હવે જ્યાં સુધી ન મળે ત્યાં સુધી તું ત્યાં ને ત્યાં શોધ. બસ. જો આ એક શોધખોળનું ક્ષેત્ર જો સીમિત થઈ જાય, મર્યાદિત થઈ જાય તો એનો અન્યથા પ્રયત્ન, જે શક્તિ બીજી જગ્યાએ ખર્ચાય છે એ ખર્ચાતી બંધ થઈ જાય. એને ખાલી જ્ઞાનમાં જ જોવાનું રહ્યું. ક્યાં સુધી ? કે જ્યાં સુધી ન જડે ત્યાં

સુધી. બસ ! આ સીધી વાત છે. પછી જ્ઞાનમાંથી આત્મા ન મળે એ વાત બનવાની નથી. પણ જ્યાં સુધી બીજે બીજે જોવું છે ત્યાં સુધી મળવાનું નથી. એટલે એક આ વાત બહુ મહત્વની કરી છે એમણે.

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાનીઓની આ વાતને પોતાની જેમ પકડી લેવી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પકડી લેવી. પછી શું છે કે આજ્ઞા બહાર નહિ જવાનું. સીધી વાત છે. આજ્ઞા બહાર નહિ જવાનું. આમ કહ્યું માટે એમ કરવાનું. જેમ કહે તેમ કરવાનું. આ ૧૯૪માં એમને એ કહેવું છે. સત્પુરુષના ચરણારવિંદ સેવવાનો અર્થ એ એમને કરવો છે કે સત્પુરુષની આજ્ઞા બહાર ન જાવું. આણાએ ધમ્મો અને આણાએ તવો. શ્રી 'ઋષભદેવ' ભગવાને ૯૮ પુત્રને આ ઉપદેશ કર્યો હતો. એમ કહેશે. પાછળ કહેશે નીચે કે શ્રી 'ઋષભદેવ' ભગવાને એમના ૯૮ પુત્ર જે મોક્ષે ગયા એને આ ઉપદેશ કર્યો હતો. બીજું કાંઈ નહિ. આણાએ ધમ્મો, આણાએ તવો. તપ પણ આજ્ઞાએ છે. આજ્ઞા પાળવી તે જ તપ છે અને આજ્ઞા પાળવી તે જ ધર્મ છે. બીજું કાંઈ નથી.

મુમુક્ષુ :- આજ્ઞાકારીતામાં ઘણું રહસ્ય આવી ગયું.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઘણું રહસ્ય આવી ગયું. એટલે શું છે કે આજ્ઞાએ ચાલવું એવો જે નિર્ધાર છે, સત્પુરુષના માર્ગે ચાલવું, સત્પુરુષની આજ્ઞાએ ચાલવું, એક નિર્ધારમાં સ્વચ્છંદ બધો ખલાસ થાય. અને મોટો પ્રતિબંધ તો સ્વચ્છંદનો જ છે જીવને. પોતાની રીતે ચાલવા માગે છે. જીવ શું કરે છે ? કે માર્ગથી અજાણ્યો હોવા છતાં પોતાની રીતે માર્ગે ચાલવા માગે છે. એ ન ચાલે. સૌથી સહીસલામત રસ્તો આ છે કે અનુભવી પુરુષો જે રીતે ચાલ્યા, બસ, એ જ રીતે એ જ માર્ગે મારે ચાલવું છે. બીજી કાંઈ પણ રીત મારે અજમાવવી નથી કે કરવી નથી. બસ ! આટલો એક નિર્ણય કરે તો પછી આડોઅવળો જતો બચી જાય.

મુમુક્ષુ :- Experiment કરેલો માર્ગ છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પાછો અનુભવસિદ્ધ છે. Experiment કરેલો એટલે અનુભવથી સિદ્ધ થયેલો માર્ગ છે એ તો.

મુમુક્ષુ :- બીજા Experiment કરવાની જરૂર નથી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહિ. અનંત જ્ઞાનીઓનો, અનંત તીર્થંકરોનો અનુભવસિદ્ધ માર્ગ છે. પછી બીજો ચીલો ચાતરવાનું તારે દોઢ ડહાપણ

કરવાની શું જરૂર છે ? તું તો બિનઅનુભવી છો. બીજો ચીલો ચાતરવાનો નહિ. આ એક અહીંયાં પક્કડ આવવી જોઈએ. આટલું પકડી રાખવું જોઈએ. ઓછામાં ઓછું પોતાના હિતને માટે આ પકડી રાખવું જોઈએ.

મુમુક્ષુ :- પ્રગટ જ્ઞાન અંશ છે એમાં જ એને શોધવાનું છે. પુણ્ય-પાપના નાના પ્રકાર છે ત્યાં શોધવાનો નથી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ક્યાંય શોધવાનો નથી. જ્યાં જ્ઞાન છે ત્યાં જ આત્મા છે. વળી સુવિધા શું છે ? કે ચીજ અજવાળામાં ખોવાયેલી છે, અંધારામાં ખોવાયેલી નથી. જો અંધારે ખોવાઈ ગયેલી ચીજ હોત તો પાછી વળી મુશ્કેલી થાત. ચીજ ગોતવી છે પણ અંધારું છે ને એટલે જડતું નથી. ત્યારે અહીંયાં કહે છે કે નહિ, આ અજવાળામાં ચીજ ખોવાણી છે. જ્ઞાન પોતે અજવાળું છે.

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાન તો પ્રગટ હૈ. જ્ઞાન મેં ઉજાલા હી હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ખુદ હી ઉજાલા હૈ, ઉજાલાસ્વરૂપ હૈ.

મુમુક્ષુ :- પાપ મેં તો અંધેરા હૈ, વહાં ખોજને-સે કૈસે મિલેગા ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અચ્છા. 'બહેનશ્રી'ને ક્યા બોલા ? કિ જાગતો જીવ છે. ક્યાં જાય ? ૩૦૬ બોલ. જાગતો જીવ છે જાય ક્યાં ? કે જાગતો જીવ છે એ ક્યાંય જાય નહિ. એ જાગતો જ છે હંમેશા. અથવા અંદરમાં ઝળહળ જ્ઞાનજ્યોતિસ્વરૂપ આત્મા છે. કેવી ? ઝળહળ જ્ઞાનજ્યોતિસ્વરૂપ છે. પ્રકાશસ્વરૂપ છે એમ કહેવાને બદલે ઝળહળ જ્ઞાનજ્યોતિસ્વરૂપ છે એમ કીધું.

મુમુક્ષુ :- ભૂલ અહીંયાં થાય છે કે જાણવામાં આ વાતને ગોતીએ છીએ, જ્યારે આ વાત વેદનમાં ગોતવી જોઈએ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એ તો છે. અસ્તિત્વ તો જાણવામાં આવવાનું નથી. શ્રદ્ધાનો વિષય શું છે ? અસ્તિત્વને ગ્રહણ કરવું તે, અસ્તિત્વને અવલંબવું તે. સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ કરવું છે ને ? તો શ્રદ્ધાનો વિષય તો અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરવું તે છે. અસ્તિત્વનો આશ્રય, ભૂતાર્થનો આશ્રય લેવો તે છે. અસ્તિત્વ તો વિચારમાં આવવાનું નથી. કેમકે એ છદ્મસ્થના વિચારગમ્ય નથી. અરૂપી છે, વેદનથી જ ગ્રહણ થાય.

મુમુક્ષુ :- જાગતો જીવ ઊભો છે એમ કહેવા પાછળ ઊભો છે ત્યાં

વેદન જ બતાવવું છે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. એમ જ છે. ઊભો છે એટલે ક્યારેય ગેરહાજર જ નથી. Absent નથી એમ કહેવું છે. Present છે. એમ કહેવું છે. જાગતો જીવ ઊભો જ છે. જાય ક્યાં ? તારે કાઢી મૂકવો હોય તોય જાય એમ નથી. બહુ કહેશે આમાં તો. આ શાસ્ત્રમાં અનુભવપ્રકાશકારે તો એટલી બધી સરસ વિધિનો વિષય લીધો છે કે જીવને અનુભવ કરાવી દે એકવાર તો. એવી ચીજ છે આ 'અનુભવપ્રકાશ' એટલે. બહુ સરસ ! Practical side થી એટલી બધી એમણે વાતો કરી છે. ફેરવી ફેરવીને, એક જ વાતને ફેરવી ફેરવીને Practical side થી બહુ સરસ વાતો કરી છે.

મુમુક્ષુ :- એને પોતાને સરળ થવું પડશે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એ તો છે જ. આત્મહિતનું એક લક્ષ હોય એટલે બધી સરળતા આવે. એક આત્મહિત સિવાય કાંઈ કરવું નથી. જે કાંઈ કરવું છે તે આત્મહિતાર્થે કરવું છે. એટલે સરળતા આવી ગઈ. લાવવી નહિ પડે. અને એ ન રહ્યું એટલે આડો ચાલ્યા વગર રહેશે નહિ. આ સીધી વાત છે.

મુમુક્ષુ :- Light લાગેલી જ છે. Light લગાવવાની જરૂર નથી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- લગાવવાની જરૂર નથી, લાગેલી જ છે.

મુમુક્ષુ :- .. અંધારામાં ઊભો. Light લાગી જ છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એ તો અંધારામાં... ઝળહળ જ્યોતિ છે એમ કહે છે. જાગતી જ્યોત છે અંદરમાં. જાગતી જ્યોત જ છે આત્મા.

મુમુક્ષ :- એવી તો વાનગી ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. બીજું શું છે કે વિચારજ્ઞાનમાં અનાદિ મિથ્યાદૃષ્ટિને રાગની પ્રધાનતા છે. રાગ તે હું છે. રાગનું એકત્વ અનુસંધાન છે. અને એ વિચારજ્ઞાનમાં અથવા બાહ્ય જ્ઞાનમાં અથવા જ્ઞેયાકાર જ્ઞાનમાં જ્ઞેયનો નિમિત્ત નૈમિત્તિક સંબંધ છે. જ્યારે જ્ઞાન સામાન્યમાં નિમિત્ત નૈમિત્તિક સંબંધ પરજ્ઞેય સાથે નથી. પરજ્ઞેયની પહોંચ નથી ત્યાં. જ્ઞેયજ્ઞાયક સંબંધે પરજ્ઞેયની પહોંચ નથી ત્યાં. કેમકે એકાકાર છે. જ્ઞાનાકાર છે તે એકાકાર છે અને જ્ઞેયાકાર છે તે અનેકાકાર છે. એટલે એમાં પહોંચ નથી. એટલે ઉદયની એમાં પહોંચ નથી એમ

થયું. એટલા માટે એને આત્મા કહી દીધો છે. આ અનુભૂતિ છે તે જ હું છું એટલે આત્મા છું. અને એ આબાળગોપાળ બધાને છે, એમ કહે છે. કેવી રીતે એનું લક્ષ દોરી દીધું છે ત્યાં ! અહીંયાં સાવધાની કર. અંદરમાં વેદન છે ત્યાં હુંપણાની સાવધાની કર. અંદરમાં વેદન છે ત્યાં હુંપણાની સાવધાની કર. બસ ! સ્વભાવ આખો તને ભાવભાસનમાં આવી જશે.

મુમુક્ષુ :- પરિભ્રમણ કરતા જીવો ઉપર અનંત ઉપકાર છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- બહુ ગજબ કામ કર્યું છે !

'આ નિજ (જ્ઞાન) વાનગી ઘણા સંતો ઓળખી ઓળખીને અજરઅમર થયા,...' ઓળખવું કહો, પીછાણવું કહો, લક્ષ કરવું કહો, ભાવભાસનમાં આવવું કહો, અસ્તિત્વ ગ્રહણ કહો, બધું એકાર્થ છે. હવે **'તે કહેવામાત્ર જ ન ગ્રહે,...'** તે કહેવામાત્ર વાત નથી. માત્ર બોલવા પૂરતું જ ન રાખવું અથવા વિકલ્પ પૂરતું ન રાખે. **'પણ ચિત્તને ચેતનામાં લીન કરે,...'** જે જ્ઞાનચેતના છે એમાં ચિત્તને લીન કરે. એટલે કે અંતરંગમાં જાય. બહિરંગ છે તે અંતરંગમાં જાય. સીધી વાત છે.

મુમુક્ષુ :- ચેતનાનો વિશેષ અર્થ સમજાવો.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- **'ચિત્તને ચેતનામાં લીન કરે,...'** એટલે ચેતના એટલે અહીંયાં સ્વરૂપ છે. ચેતના સ્વરૂપે પોતે છે. અને ચિત્ત છે એ એનો ઉપયોગ છે. એમાં એને તન્મય કરે. લીન કરે એટલે તન્મય કરે. વ્યાપ્ય-વ્યાપક ભાવે. જે આપણે ૨૩૨ વાંચ્યો. વ્યાપ્ય-વ્યાપકભાવે એમાં તન્મયતા કરે. ઉસ રૂપ હો જાના, એમ કહ્યું. ઉસ રૂપ હો જાના.

બહારમાં પણ શું કરે છે ? એ નથી થઈ શકતો તોપણ ઉસ રૂપ થઈને જ પરિણમન કરે છે ને ? (જ્યારે) તન્મયતા કરે છે ત્યારે. બે દ્રવ્ય એક તો થતા નથી. પણ તન્મયતા કેવી થાય છે ? તો જે (પર) દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ છે એમાં તન્મયતા થાય, તો આ તો પોતાનું જ સ્વરૂપ છે, મૂળ સ્વરૂપ છે. એ પોતારૂપે જણાય. પછી તન્મયતા થાય જ. વિચારમાં તે અન્ય રૂપે જણાય છે. વિચારમાં પર તરીકે આત્માને જાણે છે. Third person. એ કલ્પના છે.

મુમુક્ષુ :- એટલે જ બળ નથી આવતું ને.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એટલે બળ ન આવે. પોતાપણે આવે તો મુખ્યતા આવે અને એનું બળ આવ્યા વિના રહે નહિ. એટલે તો આ

સમસ્યા છે. પુરુષાર્થ કેમ કરવો ? કરવાનો પ્રશ્ન નથી. પોતાપણું કર એટલે આવી જશે. એમ છે.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઉજાળું એટલે પ્રકાશ. બરાબર છે ? બારમી પ્રકાશશક્તિની વ્યાખ્યા શું છે ?

મુમુક્ષુ :- વેદન તો પ્રકાશનું...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વિષદ સ્વસંવેદનમયી પ્રકાશશક્તિ. બારમી. ૪૭ શક્તિમાં બારમી પ્રકાશશક્તિ છે. તો વિષદ સ્વસંવેદનમયી પ્રકાશશક્તિ. એટલે વેદન કહો કે પ્રકાશ કહો, એ નામાંતર છે. ભાવ તો એક જ છે. શબ્દાંતર છે. ભાવાંતર નથી એમાં. એમ છે. Cross બહુ આવે ને બધા. સ્વાધ્યાય વર્ષોથી ચાલે છે એટલે Cross તો ઘણા આવે. આ કાંઈ નવા Cross નથી આવતા. આ તો બધા જૂના Cross આવી ગયેલા છે.

મુમુક્ષુ :- સ્વસંવેદન જ્ઞાનમાં તો બેય લીધું-જાણવું અને વેદન. સ્વસંવેદનજ્ઞાન. તો...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એવું છે કે જ્યાં વેદન છે ત્યાં જાણવું છે. જ્યાં જ્યાં વેદન છે ત્યાં ત્યાં જાણવું તો સાથે જ છે. પણ જ્યાં જ્યાં જાણવું છે ત્યાં ત્યાં વેદન નથી.

એમ કહે છે કે હું મરચાની તીખાશ જાણું છું. મરચું તીખું લાગે અને સાકર ગળી લાગે. એવું મારું જ્ઞાન છે. જગતના બધા પદાર્થોનું જાણવું તો બને છે ને ? એમાં તો કેટલા બધા બાહ્ય સંશોધન ભૌતિક વિષયના થઈ ગયા. મિટ્ટીનું તેલ તો પ્રવાહી છે. પણ એ સળગી શકે છે. અને પાણી પણ પ્રવાહી છે પણ પાણી સળગી ન શકે. હવે બેયનો Colour સરખો છે. છતાં એક સળગે છે અને એક નથી સળગતું એ કેમ ખબર પડી ? જાણવાથી ખબર પડી. એ સંબંધીનું જ્ઞાન છે. જ્યાં જ્યાં જ્ઞાન છે ત્યાં ત્યાં વેદન નથી. પણ જ્યાં જ્યાં વેદન છે ત્યાં ત્યાં જ્ઞાન છે.

'ગુરુદેવ'ની પાસે એક પ્રશ્ન નીકળેલો. તમને કદાચ ખબર હશે. આપણા ભાઈ હતા, ભાઈ પ્રશ્ન કરતા હતા. 'ગુરુદેવ'ને પ્રશ્ન કર્યો ભાઈએ. મૂળ તો શું છે કે એ પોતે વાંચન કરતા હતા. ઘણા મુમુક્ષુ એની આજુબાજુ સાંભળનારા રહેતા હતા. અને એમાં કોઈ ચર્ચા ચાલી

ગઈ. એમાંય 'દ્રવ્યદષ્ટિપ્રકાશ' પછી ઘણાને થોડો સમજવાફેર થયો છે એ વિષયમાં. એટલે એમને એક પ્રશ્ન અંદરોઅંદર ચર્ચામાં ચાલ્યો કે જ્યારે અનુભવ થાય ત્યારે પર્યાય જણાય નહિ. અનુભવનો વિષય તો ત્રિકાળી આત્મા જ છે એટલે એકલો ત્રિકાળી આત્મા જ જણાય, પર્યાય ન જણાય. એટલે કોઈએ એમ કીધું કે નહિ, પર્યાય પણ જણાય ત્યાં. મુમુક્ષુ હોય એમાં તો પછી કોઈનો મત સરખો ન પડે. એટલે કોઈનો મત એમ પડ્યો કે નહિ, પર્યાય જણાય. પર્યાય ન જણાય એવું તમે નહિ લ્યો. તો કહે, ના. પર્યાય ન જણાય. પર્યાય દેખાતી જ નથી ને. અમને તો એકલો આત્મા જ દેખાય છે. જોર મારે ત્રિકાળી ઉપર.

એટલે પછી ચર્ચા કરવા આવ્યા. વિવાદાસ્પદ વિષય થઈ ગયો. મોટી વાત થઈ ગઈ. અનેક ભાઈઓમાં એ ચર્ચા ચાલવા માંડી. એટલે પછી એમ થયું કે 'ગુરુદેવ'ને પૂછવું સારું આમાં. બધા અભ્યાસીઓ હોય અને બે મત પડે ત્યારે પછી તો જો જ્ઞાની બિરાજમાન હોય તો પછી એને ગુરુને પૂછવા માટે કાંઈ સવાલ નથી. એટલે 'ગુરુદેવ'ને પ્રશ્ન પૂછયો. પ્રશ્ન એમણે એ રીતે પૂછ્યો કે, સાહેબ ! નિર્વિકલ્પ અનુભવ થાય ત્યારે પર્યાય જણાય કે ન જણાય ? શું પૂછયું ? ખબર છે આ વિવાદ ચાલ્યો હતો એ ? પૂછયું કે, સાહેબ ! નિર્વિકલ્પ અનુભવમાં પર્યાય જણાય કે જણાય ?

એટલે 'ગુરુદેવે' કીધું કે પર્યાય વેદાય છે ત્યાં. શું કીધું ? 'ગુરુદેવે' ઉત્તર શું આપ્યો ? કે ત્યાં પર્યાય વેદાય છે. ત્યારે એમણે ફરીને પ્રશ્ન પૂછયો કે સાહેબ ! મારો સવાલ એવો છે, મારો પ્રશ્ન એવો છે કે જણાય કે ન જણાય ? ત્યારે ફરીને 'ગુરુદેવે' કીધું કે પર્યાય વેદાય છે. પછી તો કોઈ ત્રીજી વખત પૂછવાની હિંમત ન કરે. કારણ કે એનો અર્થ એમ થયો કે તમે મારો પ્રશ્ન સમજતા નથી. બીજી વખત તો એણે પ્રશ્ન કર્યો હિંમત કરીને કે સાહેબ ! મારો તો પ્રશ્ન આવો છે કે પર્યાય જણાય કે ન જણાય ? ત્યારે 'ગુરુદેવે' એને કાંઈ સ્પષ્ટીકરણ આપ્યા વગર તેનો તે જ ઉત્તર આપ્યો.

હવે આમાં પણ બહુ ગંભીરતા છે. જો સ્પષ્ટીકરણ આપે તો એનું સંશોધન બંધ થઈ જાય. ઉત્તર નહિ આપવામાં પણ જ્ઞાનીની કરુણતા છે. સ્પષ્ટીકરણ દેવામાં પણ જ્ઞાનીની કરુણતા, કારુણ્યબુદ્ધિ છે, કૃપા છે.

અને ઉત્તરમાં સ્પષ્ટીકરણ નહિ દેવામાં પણ એમની કૃપા જ છે અને કારુણ્યબુદ્ધિ જ છે. જો સ્પષ્ટીકરણ આપી દે તો એ વિષયમાં એનું સંશોધન ન ચાલે. એટલે એની જિજ્ઞાસા ઊભી રહી જાય. સ્પષ્ટીકરણ નહીં દિયા. એટલે જો એ વિચાર કરે તો એને ખબર પડે કે વેદાય ત્યારે વેદન કેવું હોય એ ખબર ન પડે તો વિકલ્પમાં આવ્યા પછી એ કેવી રીતે કહે કે મને વેદન હતું ? જો એનું જ્ઞાન એને ન થયું હોત, વેદતા વખતે જાણવું ન થયું હોત તો પાછળથી કેવી રીતે કહી શકે કે મને અનુભવ થયો હતો અને વેદન આવ્યું હતું. છતાં ઉત્તર આટલો જ આપ્યો કે વેદાય છે.

હવે બીજું, કે જણાય છે જો એમ કીધું હોત તો પણ પેલાને તકલીફ થાત. કેવી તકલીફ થાત ? કે એ જાણવાને એમ સમજ્યો છે કે હું ઉપયોગ મૂકું તો જાણી શકું. ઉપયોગ વગર તો કાંઈ હું જાણતો નથી. જો ત્યાં પર્યાય જણાય છે એમ હા પાડે તો એ પર્યાય ઉપર ઉપયોગ ગયો એવું થઈ જાય. પાછો એને ભ્રમ બીજો થાય. તો એ ભ્રમ નહિ થવા અર્થે પણ એને સ્પષ્ટીકરણ નહિ આપ્યું. કેટલી કરુણા છે ! 'ગુરુદેવ'ની કરુણા કેટલી !! ઉપયોગ મૂક્યા વગર. ઉપયોગ ત્રિકાળી ઉપર છે. ઉપયોગ, એની સાવધાની અને ઉપયોગ ત્રિકાળી ઉપર છે, લક્ષ ત્રિકાળી ઉપર છે અને પર્યાય વેદાય છે. વેદાય એમાં એનું જ્ઞાન થઈ જાય છે કે વેદન કેવું છે એ.

મુમુક્ષુ :- એ સમયે એનો આત્માનો પરોક્ષ પ્રતિભાસ અને વેદનનો પ્રત્યક્ષ. બેય વાત બને છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પરોક્ષ શું ? જે પ્રતિભાસ છે, અનુભવ છે એમાં તો અનંત પ્રત્યક્ષતા દેખાય છે એને. અનંત પ્રત્યક્ષ છે એ ચીજ તો. જે કેવળજ્ઞાનમાં અનંત પ્રત્યક્ષતા પ્રગટ થઈ એનું સામર્થ્ય આખું દેખાઈ ગયું એને. એમ છે.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા, એટલે એમ ન દેખાય. વેદાય ખરું પણ દેખાય નહિ એમ કહેવું છે ત્યાં. વેદાય ખરું પણ દેખાય નહિ. એટલે તો અસ્તિત્વ લીધું. અસ્તિત્વ છે એ દેખાતું નથી, વેદાય છે. કેમ કે છદ્મસ્થ આંધળો છે. એ રીતે.

એટલે '**તે કહેવામાત્ર જ ન ગ્રહે, (તે માત્ર બોલવા પૂરતું જ ન રાખે,) પણ ચિત્તને ચેતનામાં લીન કરે,...**' એટલે અહીંયાં પ્રયોગ ચાલે છે એમ કહેવું છે. વિચાર નથી ચાલતો. વ્યાપ્ય-વ્યાપકપણાનો પ્રયોગ ચાલે છે. એવો જે '**સ્વરૂપ-અનુભવનો વિલાસ સુખનિવાસ છે તેને કરે...**' અહીંયાં સુખની ઉત્પત્તિ થવાનું આ કારણ છે અને એને કરે. હવે તે કેવી રીતે કરે ? કેવું વધારે ખોલે છે ! એવો સ્વરૂપ અનુભવનો વિલાસ છે, એમાં સુખની ઉત્પત્તિ થાય છે તો એ કેવી રીતે કરે ? આ બહુ સરસ ખોલ્યું છે.

હવેની જે ત્રણ લીટી આવે છે એ એટલા માટે લીધું છે. '**નિરંતર પોતાના સ્વરૂપની ભાવનામાં મગ્ન રહે,...**' સ્વરૂપ પ્રાપ્તિની ભાવના અથવા સ્વરૂપ પ્રાપ્તિની લગની નિરંતર ક્યારે રહે ? આમ તો જેટલા મુમુક્ષુ હોય ને એ બધા એમ જ કહે છે કે અમારે તો સ્વરૂપની પ્રાપ્તિની ભાવના છે માટે તો આ મહેનત કરીએ છીએ. રોજ ઊઠીને આટલા કલાક સ્વાધ્યાય કરીએ. ત્યારે અમારી ભાવના હોય તો જ કરીએ ને ? તો કહે છે, આટલા કલાક છે ને એમાં તારી ભાવના નથી. એ તારી ભાવનાની વિરૂદ્ધ વાત છે. તું ભલે એમ કહે કે હું આઠ કલાક રોજ સ્વાધ્યાય કરું છું. પણ એ આઠ કલાક ઉપર જે તારું વજન છે ને એ તારી ભાવનાથી વિરૂદ્ધ છે. એમાં પોલ છે. એમાં પારકાપણું આવે છે. તારાપણું આવતું નથી. નહિતર આટલી ગણતરી ન થાય. વાતમાં કેટલી વાત દેખાય જાય છે.

મુમુક્ષુ :- ૧૯૬૦ થી 'ગુરુદેવ' પાસે જઈએ છીએ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- બરાબર. એ વર્ષ છે, દિવસ છે, કલાક છે, આટલું મેં મેળવ્યું છે, આટલું મને છે, આમ છે, આમ છે એ જે અવસ્થાની ગણતરી, એ અવસ્થાનો સંતોષ અને એ દર્શનમોહની તીવ્રતા. અપાત્રતાની તીવ્રતા થઈ જાય છે. ત્યાં પાત્રતા (રહેતી નથી). એટલે આ એક મોટી વાત છે.

મુમુક્ષુ :- હું આટલું વિચારું છું, આટલું ચિંતન કરું છું...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એ બધું છોડી દે. નિરંતર અહીં તો કહે છે કે ભાવના રહે. પછી આટલા આટલાનો ક્યાં પ્રશ્ન છે ? નિરંતર રહે.

મુમુક્ષુ :- આપ અપાત્રતામાં લઈ ગયા. એ અપાત્રતા કેવી રીતે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- કેમકે પાત્રતા એટલે દર્શનમોહની મંદતા અને અપાત્રતા એટલે દર્શનમોહની તીવ્રતા. સીધી વાત છે. ત્યાં દર્શનમોહ વધ્યો એટલા માટે અપાત્રતા લીધી. આવી નિરંતર સ્વરૂપની જે ભાવના રહે અથવા ભાવનાની મગ્નતા રહે એ સ્વાભાવિક તૌરથી, સ્વાભાવિકપણે કેવી રીતે થાય ? આ એક વિચારણીય પ્રશ્ન છે. આ વિચારણીય પ્રશ્ન છે.

અંતરની લગની ઉત્પન્ન થવી જોઈએ. તો લગની કાંઈ લગાડી લાગતી નથી. એ તો ઉત્પન્ન થવી જોઈએ. તો જે ભાવનાનું, જે અનુપાતમાં ભાવના હોય અને સામાન્ય ભાવના હોય એમાં ફરક શું છે ? કે જ્યાં પૂર્ણતાનું લક્ષ નથી ત્યાં ભાવના મુમુક્ષુને હોય છે એ એવી સામાન્ય ભાવના હોય છે કે જેને લઈને એને આગળનો ક્રમ વ્યવસ્થિત હોતો નથી. આગળનો જે ક્રમ છે એ વ્યવસ્થિત હોતો નથી.

'ગુરુદેવે' બહુ ગંભીર સૂત્ર આપ્યું છે. વાંચ્યું કે નહિ આમાં ? 'આત્મજાગૃતિ'માં આખો લેખ એના ઉપર આપ્યો છે. પૂર્ણતાના લક્ષે શરૂઆત તે જ વાસ્તવિક શરૂઆત છે. એના ઉપર 'મંગલ પ્રારંભ'ના શિર્ષક નીચે એ લેખ આપ્યો છે. એમાં 'ગુરુદેવ'નું ઊંડાણ કેટલું છે. એ વાત કહેવા પાછળ 'ગુરુદેવે' કેટલા ઊંડાણથી આ સૂત્રને રજુ કર્યું છે, પ્રસ્તુત કરેલું છે. એના ઉપર આખો લેખ આપ્યો છે. ચાર Page નો. બે Page પહેલા અંકમાં છે. બે Page બીજા અંકમાં છે. અને 'આત્મજાગૃતિ'નું જે માસિકપત્ર છે એનો Trademark જ અમે ઈ આપ્યો છે કે ધ્યાનસ્થ 'ગુરુદેવ'ની મૌન સમાધિમાંથી આ સૂત્ર નીકળેલું છે. કેવો સંકેત આપ્યો છે ? 'ગુરુદેવ'ને ધ્યાનસ્થ લીધા છે. Title page ઉપર. આ 'ગુરુદેવ'નો ધ્યાનસ્થ Pose છે, વચ્ચે. અને સમાધિમાંથી આ સૂત્ર નીકળ્યું છે. સ્વરૂપ સમાધિમાંથી નીકળેલું આ સૂત્ર છે. અને એ માસિકપત્રનો Monogram છે, Trademark છે. મુમુક્ષુ માટે છે ને ? માસિકપત્ર તો મુમુક્ષુ માટે છે. તો મુમુક્ષુનો જો પ્રારંભ ખોટો, જેનો પ્રારંભ ખોટો તેનું બધું ખોટું. માટે ગુરુઆજ્ઞા છે. આ પ્રમાણે પ્રારંભ કરવાની આ ગુરુઆજ્ઞા છે. આ જ્ઞાન ઉલ્લંઘન કરીને શરૂઆત નહિ થાય કોઈની. આટલું વજન છે અમારું આ વિષય ઉપર. એટલે એના ઉપર આખો લેખ લખ્યો છે. ચર્ચાઓ તો બહુ ચાલેલી. પણ જ્યારે

માસિકપત્ર કાઢવાનું શરૂ થયું એટલે પછી એના ઉપર લખવાનું શરૂ કર્યું હતું.

મુમુક્ષુ :- તમે પોતે પ્રયોગશીલ છો તો પ્રયોગશીલ જ ફોટો દેખાડ્યો. 'ગુરુદેવ' પ્રવચન કરતા હતા એ પ્રયોગશીલ નહિ કહેવાય.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એમાં તો એમ અમારે કહેવું છે કે અનંત કાળના જ્ઞાનીઓએ આ રીતે જ શરૂઆત કરી છે. કોઈની શરૂઆત બીજી રીતે થઈ જ નથી. 'ગુરુદેવ'ના નામે આ સૂત્ર આપણે રજુ કરીએ છીએ. ખરેખર આ વાત વ્યક્તિગત નથી. અનંતા જ્ઞાનીઓને આ જ રીતે શરૂઆત થઈ છે. એમ કહેવું છે.

મુમુક્ષુ :- ૨૫૪ પત્રમાં દૃઢ મોક્ષેચ્છા કહી જ છે ને.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. દૃઢ મોક્ષેચ્છા.

મુમુક્ષુ :- 'સમયસાર'માં મોક્ષાર્થી કીધું.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- 'અમૃતચંદ્રાચાર્યે' પણ એ જ વાત કરી છે, 'શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી'એ પણ એ જ વાત કરી છે અને 'ગુરુદેવે' પણ એ જ વાત કરી છે. એનો અર્થ કે એક જ્ઞાનીએ કહ્યું તે અનંત કાળના જ્ઞાનઓએ કહ્યું છે. શંકા ન કરવી. એટલે આ જ્ઞાનની જ્યોતિ લીધી છે. આ અનુભૂતિ લીધી છે. 'ગુરુદેવ' એ અનુભૂતિમાં લીન છે. અને એમાંથી આ મુમુક્ષુઓની ઉપર કરુણા કરીને આ સૂત્ર નીકળ્યું છે. એવો Idea લીધો છે.

મુમુક્ષુ :- ચિત્ત ચેતનામાં લીન છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- આ ત્રિકાળી જ્ઞાયક લીધો છે, દિવ્યધ્વનિ લીધી છે. એક જ Title માં બધી વાત લીધી છે. અને આ બધા મહાત્માઓ એક જ વાત કરે છે. 'કુંદકુંદાચાર્ય' કહો, દિગંબર નિર્ગ્રંથ મુનિ કહો, 'કૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી' કહો, 'કાનજીસ્વામી ગુરુદેવશ્રી' કહો કે 'સોગાનીજી' કહો, બધા એક જ વાત કરે છે. એમ કહેવું છે.

આ એક વાત મુદ્દાની છે. '**નિરંતર પોતાના સ્વરૂપની ભાવનામાં મગ્ન રહે,...**' એટલે એવી નિરંતર પોતાના સ્વરૂપની ભાવના પૂર્ણતાના લક્ષ વગર કદી કોઈને ઉત્પન્ન થઈ નથી અને કદી કોઈને ઉત્પન્ન થવાની પણ નથી. માટે અન્યથા પ્રયત્ન કરવો છોડી દેવો. અન્યથા પ્રયત્ન ન કરવો. સૌથી પહેલા પૂર્ણતાનું લક્ષ બાંધવું, પૂર્ણતાનું ધ્યેય બાંધવું. આ

સૌથી પહેલા કરવું.

મુમુક્ષુ :- તમે પર્યાયને આગળ રાખી, દ્રવ્યને તો આગળ રાખતા નથી અને પર્યાયને આગળ રાખી. તમે પર્યાયદૃષ્ટિવાળા છો.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એમ પણ કહેશે. કહેવાવાળા એમ પણ કહેશે. આમાં સારી વાત તો શું છે ? કે આ મારા ઘરની વાત નથી. આ 'ગુરુદેવ'ના ઘરની વાત છે. અને હું 'સોનગઢ'માં આવ્યો એ પહેલાં 'સોનગઢ'ના સ્વાધ્યાય મંદિરની દિવાલ ઉપર એક એક ફૂટના અક્ષરે લખેલી વાત છે. તે દિ' મારો પ્રવેશ પણ નહોતો. જે દિ' મારો પ્રવેશ નહોતો તે દિવસે સ્વાધ્યાય મંદિરની દિવાલ ઉપર આ સૂત્ર લખેલું છે કે પૂર્ણતાના લક્ષે શરૂઆત તે જ વાસ્તવિક શરૂઆત છે. નીચે લખ્યું છે 'પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી'. એટલે આ કહેનાર 'શશીભાઈ' નથી. આ કહેનાર 'ગુરુદેવ' છે. એટલે 'ગુરુદેવ'ને તમારે પર્યાયદૃષ્ટિ કહેવા હોય તો કહો. તમારે 'ગુરુદેવ'ને પર્યાયદૃષ્ટિ કહેવા હોય તો કહો. બાકી તમને દ્રવ્યદૃષ્ટિની વાત કદાચ 'સોગાનીજી'ના પુસ્તકમાંથી મળી છે ને ? 'સોગાનીજી'નું પુસ્તક ક્યાંથી જન્મ્યું ? કે 'સોગાનીજી'માંથી જન્મ્યું. અને 'સોગાનીજી' ક્યાંથી જન્મ્યા ? કે 'ગુરુદેવ'માંથી જન્મ્યા. હવે તમે જે દ્રવ્યદૃષ્ટિની વાત કરો છો એના દાદા છે આ તો. તમે જે વાત કરો છો એ તો 'દ્રવ્યદૃષ્ટિ'માંથી કરો છો. એટલે તમારા પિતાશ્રી તો 'દ્રવ્યદૃષ્ટિપ્રકાશ'. એના પિતાશ્રી 'સોગાનીજી' અને એના પિતાશ્રી 'ગુરુદેવ'. આ તમારા દાદા વાત કરે છે. એને તમારે ખોટા ઠરાવવા છે ? શું કરવું છે ?

મુમુક્ષુ :- દિવાલમાં તો એમ લખ્યું છે, દ્રવ્યદૃષ્ટિ તે સમ્યગ્દૃષ્ટિ. તમે એ વાતને કેમ ઉડાવી દીધી ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઉડાવી નથી. એ બે વાત પરસ્પર વિરૂદ્ધ નથી. પૂર્ણતાને લક્ષે શરૂઆત તે જ વાસ્તવિક શરૂઆત છે અને દ્રવ્યદૃષ્ટિ તે સમ્યગ્દૃષ્ટિ છે એ બંને એક જ પુરુષના વચનામૃત છે. એક જ જ્ઞાનીપુરુષના વચનામૃત છે. અને જ્ઞાનીની વાણી પૂર્વાપર અવિરોધ હોય છે. માટે વાતમાં વિરોધ નથી. હવે વિરોધ હોય પોતાને તો ટાળવાનો પ્રયત્ન કરવો. વિરોધ દેખાતો હોય કે વિરોધ ભાસતો હોય તો પોતાની ભૂલ સુધારી લેવી. કહેનારનું વિરોધપણું નથી એની અંદર.

બાકી દરેક વચન એક જ ભૂમિકાને પ્રકાશિત કરતા નથી. દરેક વચનો ભિન્ન ભિન્ન ભૂમિકાને પ્રકાશિત કરે છે. તો આ સૂત્ર છે જે પર્યાય પ્રધાનતાવાળું છે, એ શરૂઆતની ભૂમિકાને પ્રકાશિત કરે છે. અને આ શરૂઆત થયા પછી જે મોક્ષમાર્ગનો પ્રારંભ થાય ત્યારે દ્રવ્યદૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થાય છે એ ભૂમિકાની વાત જુદી છે, આ ભૂમિકાની વાત જુદી છે. બે ભૂમિકા જુદી જુદી હોય તો બેની વાત જુદી જુદી ન આવે ? પછી આની વાત અહીંયાં લગાડો તો વિરોધ જ ભાસે. બીજું શું થાય ? એક જગ્યાની વાત બીજી જગ્યાએ લગાડવા જાવ તો વિરોધ જ ઉત્પન્ન થાય. ચરણાનુયોગમાં કરણાનુયોગ ન લેવાય અને કરણાનુયોગમાં દ્રવ્યાનુયોગ ન લેવાય. અરે.! અધ્યાત્મમાં દ્રવ્યાનુયોગ ન લેવાય.

જ્યાં સ્વરૂપની ભાવના ચાલતી હોય તો કહે, ક્ષાયિકભાવ પરદ્રવ્યં પરભાવં હેયં. અને જ્યાં વિધિનો વિષય શીખડાવવો હોય તો કહે કે શ્રુતજ્ઞાન તે આત્મા છે. આ અનુભૂતિ તે આત્મા છે. અનુભૂતિ તે હું છું એવું આત્મજ્ઞાન. કેવું આત્મજ્ઞાન ? આ અનુભૂતિ છે તે હું છું એવા આત્મજ્ઞાનપૂર્વક ઉદય થતું જે શ્રદ્ધાન તે સમ્યક્ શ્રદ્ધાન છે, જ્ઞાનપૂર્વક શ્રદ્ધાન થયું. એમ ત્યાં ૧૭-૧૮ ગાથામાં વાત ચાલી છે.

મુમુક્ષુ :- વિવેકની વાત ચાલતી હોય ત્યારે સત્સંગની વાત ચાલે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. ત્યાં તો નિમિત્તનું બહુમાન કરે. જ્યાં વિવેકની વાત ચાલતી હોય ત્યાં નિમિત્તનું બહુમાન કરે અને નિમિત્તનું બહુમાન કરતાં નિમિત્તનો વિવેક તે આત્માનો વિવેક છે એમ કહે. અને પાછી વાત પણ એમ જ છે. કહેવામાત્ર નથી. એટલે દરેક વાતને તોળતા આવડવી જોઈએ, સમજતા આવડવી જોઈએ. નહિતર વિરોધાભાસ આવ્યા વગર રહે નહિ. એટલે સરળતા હોય તો વિરોધાભાસ ન આવે.

આપણે એક નક્કી કર્યું કે જ્યાં આત્મહિતનો દૃષ્ટિકોણ છે, જ્યાં આત્માર્થીપણું છે ત્યાં સરળતા છે અને જ્યાં સરળતા અને આત્માર્થીપણું છે ત્યાં વિરોધાભાસ ઉત્પન્ન થવામાંથી બચી જવાય છે અને નહિતર વિરોધાભાસ આવે. શાસ્ત્રવચનમાં, જ્ઞાનીઓના વચનમાં વિરોધાભાસ આવે અને જીવને સમાધાન થાય નહિ. આ પરિસ્થિતિ ઊભી થાય. મોટી વિટંબણા છે આ. અને આજકાલ આ વિટંબણા

આપણા સમાજમાં વધારે છે. આ વિટંબણા ઘણી છે.

મુમુક્ષુ :- જ્યાં સ્વાધ્યાય ચાલતો હોય ત્યાં જ વધારે વિટંબણા હોય ને. જેને સુખ જોઈતું હોય એ પૂછે કે સુખ ક્યાં મળે ? ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એ તો 'ગુરુદેવ' કહેતા કે જેને સુખી થવું હોય તેને માટે આ વાત છે. આત્મસુખની પ્રાપ્તિ કરવી હોય એના માટે આ વાત છે.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- આત્માર્થ પહેલાં છે. આત્માર્થી ન થવાય તો પછી બધી વાત ગડબડ થઈ જાય. સુકાન બરાબર હોવું જોઈએ. પરિણામ તો એક નાવડી છે. અને એને નાવડીને ધક્કા દેવામાં પવન, મોજા, દરિયાનું તોફાન અને પવનનું તોફાન. બે તોફાન વચ્ચે આ નાવડી ચાલે છે. હવે એમાં જો સુકાન ગોઠવતા ન આવડે તો એ ડૂબી જાય. એટલે એ સુકાન ગોઠવવું તે આત્મહિતનું લક્ષ છે, પૂર્ણતાનું લક્ષ છે. એ જ એને સુકાન છે. નહિતર આ બધું તોફાનમાં ક્યાંક ને ક્યાંક આખું નાવ ઊંધુ વળી જાય. એવી પરિસ્થિતિ થાય.

મુમુક્ષુ :- આનો Initiatve mood નથી આવતો આનો અર્થ જ એવો છે કે...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એનું સુકાન બીજું છે.

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાની છે એ સુકાની છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જ્ઞાની સુકાની છે નિમિત્ત તરીકે અને આમાં આત્મહિતનું લક્ષ છે એ પોતાનું અંદરનું અંતરંગ સુકાન છે.

બીજી એક વાત યાદ આવી કે જ્યારે 'ગુરુદેવે' એમ કહ્યું, Aritcle માં લીધું છે, પૂર્ણતાના લક્ષમાં એ વાત લીધી છે કે તું પ્રથમમાં પ્રથમ શરૂઆત કરવા માટે પૂર્ણતાનું એટલે મોક્ષનું લક્ષ કર. ત્યારે સૌથી પ્રથમ એ તપાસવા જેવું છે કે આ પ્રકારના લક્ષ બે જ છે. મોક્ષનો પ્રતિપક્ષ કોણ ? સંસાર. અનાદિથી જીવ સંસારલક્ષી પ્રવૃત્તિ કરે છે. જો મોક્ષનું લક્ષ ન રાખે, ન બદલે તો એનું અનાદિનું સંસારનું લક્ષ યથાવત રહી જાય. જો મોક્ષનું લક્ષ બદલીને ન આવે તો અનાદિનું સંસારનું લક્ષ તો છે જ, લક્ષ વગરનો કોઈ જીવ નથી. માટે મોક્ષાર્થી નથી તે સંસારાર્થી છે અને સંસારાર્થી છે તે મોક્ષાર્થી નથી.

મુમુક્ષુ :- બે જ વિભાગ છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- બે જ છે. ત્રીજું કોઈ લક્ષના અનુસંધાનમાં જઈએ તો ત્રીજી કોઈ યોગ્યતા જ નથી જીવની. બે જ યોગ્યતાવાળા જીવો હોય. જ્ઞાનદશા સંપ્રાપ્ત થયા પહેલા બે જ દશાવાળા જીવો હોય. કાં સંસારાર્થી અને કાં મોક્ષાર્થી. અનાદિથી તો સંસારાર્થી તો છે જ. મોક્ષાર્થી થાય આ ગુરુઆજ્ઞા પ્રમાણે તો એની આખી Line ઠેઠ મોક્ષ સુધીની સંધાઈ જાય. ક્યાંય ભૂલો ન પડે. આ એક એવું સુકાન ગોઠવાય છે નાવડીનું. પરિણામનાવનું સુકાન ગોઠવાય છે કે ક્યાંય ભૂલો ન પડે. એ સંસારના કિનારે પહોંચી જાય અને મોક્ષમાં આવી જાય. મોક્ષ સુધી ભૂલો ન પડે. અને જો આ ન થાય તો સંસારાર્થી અનાદિનો છે. એ બધી જ ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ સંસાર અર્થે કરે છે. બધી ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ સંસાર લક્ષે કરે છે અને સંસાર અર્થે કરે છે.

મુમુક્ષુ :- ત્યાગ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. એમ આવ્યા વગર રહે જ નહિ ને. આવ્યા વગર રહે જ નહિ. આ દિગંબરોમાં અન્ય કુદેવો ક્યાંથી ઘુસી ગયા ? દિગંબરના મંદિરમાં. દિગંબર જિન મંદિર હિન્દુસ્તાનમાં ઘણાય છે. એમાં કુદેવ ક્યાંથી ઘૂસ્યા ? બોલો !

મુમુક્ષુ :- આ ભોમિયાજી, ક્ષેત્રપાળ કહે છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એ ક્યાંથી ઘૂસી ગયા ? કહો. થયા વગર રહે જ નહિ. એ ચોખ્ખો અન્યમત થયો ત્યાં. પછી એણે એમ કહીએ કે ભાઈ ! તું મસ્જિદમાં વયો જઈશ. આજે જિનમંદિરમાં કુદેવને (પૂજે છો), કાલે તું મસ્જિદમાં જવાનો છો. આ દશા થાશે. એટલે બહુ મહત્વની વાત કરી છે.

મુમુક્ષુ :- મધ્યપ્રદેશમાં દિગંબર મંદિરમાં શિવલિંગ પણ હોય છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- શિવલિંગ પણ હોય છે ? મેં નથી જોયું. એમ ? તમે જોયું હશે. ગયા હતા ને વચમાં 'ઇન્દોર' બાજુ. જોયું હશે. સાચી વાત છે.

મુમુક્ષુ :- એ લોકો એમ કહેતા હતા કે મંદિરની શરૂઆત કરેને ત્યારે બ્રાહ્મણ લોકો એ લોકો એમાં માનતા હશે. પહેલા પોતાના ભગવાનની સ્થાપના કરે પછી મંદિર બનાવે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જિન મંદિર પછી બનાવે ? આ લોકો તો બધા દિગંબર લોકો ..

મુમુક્ષુ :- પોઠિયો અને શિવલિંગ બેય હોય જ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- આ લોકો ગયા હતા ને દિવાળી ઉપર. એ બાજુ યાત્રાએ ગયા હતા. જોયું હશે.

મુમુક્ષુ :- પદ્માવતી ક્ષેત્રપાળ તો ઘણા જોયા. પણ શિવલિંગનું..

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- મેં પણ આજે સાંભળ્યું.

મુમુક્ષુ :- ગણેશજી ઓલા ઉપર કોતરેલા હોય.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા, ગણેશ તો ઘણા કોતરે છે.

મુમુક્ષુ :- ગણેશ હોય તો એના પિતાશ્રી તો હોય જ ને.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા, સીધી વાત છે. શંકર તો એમના પિતાશ્રી હતા. તમને લોકોને ખબર ન હોય. એ એના પિતાશ્રી હતા. ગણેશ છે ને એ શંકરના દીકરા છે. એમની કથા પ્રમાણે, પૌરાણિક કથા પ્રમાણે. પણ બહુ વિચિત્ર કથા છે, ઘણી વિચિત્ર કથા છે.

એનું નામ કાર્તિકેયસ્વામી હતું. પછી એનું નામ ગણેશ પાડ્યું છે. મૂળ તો એનું નામ કાર્તિક હતું. અને એ શંકર-પાર્વતિથી ઉત્પન્ન થયેલા એમના પુત્ર હતા. તો પાર્વતિજી પોતાના ઘરમાં ન્હાવા બેસે છે, સ્નાન કરવા બેસે છે. એટલે એણે કાર્તિકને કીધું કે તું દરવાજે બેસ. કોઈને આવવા ન દેતો. હું ન્હાવા બેસું છું. કોઈ ઘરમાં આવે નહિ. આવે એને તું રોકજે બહાર. શંકર ચાલ્યા આવે. એને ખબર નહિ કે આ મારા પિતાશ્રી છે અને શંકરને ખબર નહિ કે આ મારો પુત્ર છે. હવે આવી વિચિત્ર કથા છે. એટલે એણે એને રોક્યા. ઘરમાં નહિ જવા દઉં. બહાર રહ્યો તમે. એટલે સીધો શંકરને ગુસ્સો આવ્યો. મારા ઘરમાં મને જતો રોકનાર આ તે કોણ ? એટલે સીધો શિરચ્છેદ જ કરી નાખ્યો. એનું માથું ઉડાડી દીધું ત્રિશૂળ મારીને. હવે ? પાર્વતીજી તો ન્હાઈને બહાર આવ્યા, રોવા મંડ્યા કે આ તમે શું ધંધો કર્યો ? મારા દીકરાને મારી નાખ્યો તમે ? મને શું ખબર ? મને એણે રોક્યો એટલે મેં એનો શિરચ્છેદ કરી નાખ્યો. ગજબ છે ! આવું બધું ભગવાનને ! બહુ હાસ્યાસ્પદ વાતો છે, હોં ! કેવું લાગે ? ભગવાન તો ત્રિકાળવેત્તા લ્યે અને બાપ-દિકરો એકબીજાને ઓળખે નહિ ! હવે આવી બધી મોટી

ગડબડ. પછી કહે, કાંઈ નહિ. તું મૂંઝામાં. આખરમાં તો હું ભગવાન છું ને. એટલે હવે તારો દીકરો ઘરે ઘરે પૂજાશે. હું એક વરદાન આપું છું કે તારો દીકરો ઘરે ઘરે પૂજાશે. અને સૌથી પહેલા એની પૂજા થશે પછી બીજા ઈષ્ટદેવની પૂજા થશે, જા. બોલ, હવે તને કાંઈ વાંધો છે ? આ તો બહુ સરસ. હવે મને સંતોષ થઈ ગયો. તો કહે, હવે હું એને જીવતો કરું છું. એને માથું લગાડી દઉં. પણ ઓલું માથું નહિ કામમાં આવે. હવે હું જાઉ છું અને જે મને સામો મળશે એમાં પહેલું એનું માથુ ઉતારીને આને લગાડી દઈશ. એમાં હાથી આવતો હતો સામે. એનું માથું ઉતારીને એને લગાડી દીધું.

મુમુક્ષુ :- હાથીનું ઉતરેલું કામ લાગે તો એને જ પોતાનું ઉતરેલું શું કામ ન લાગે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- આવી બધી ગડબડ છે.

મુમુક્ષુ :- પણ એમાં તો માનસપુત્ર તરીકે આવે છે ને ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ના. એ માનસપુત્ર હોય કે ગમે તે હોય પણ એના પુત્ર તરીકે એને લીધા છે. બહુ હાસ્યાસ્પદ કથા છે. એવી તો બહુ એ લોકોમાં કથા છે. એ લોકોના જે પુરાણો છે એમાં તો એવી બધી ચિત્ર-વિચિત્ર હાસ્યાસ્પદ કથાઓ હોય છે કે તમને એમ લાગે કે આ કથા બનાવનારે કોઈ સામાન્ય બુદ્ધિનો પ્રયોગ નથી કર્યો. જેમ આ શ્વેતાંબર લોકો ભૂલ્યાને ? કેવળીને રોગ થયો, દવા મગાવી. એમ એ બહુ ભૂલેલા છે. અને ભૂલે ત્યારે બધું ક્યાં સુધી ભૂલે એનો આ બધો નમૂનો છે. એટલે અન્યમતિ થાય, ગૃહીત મિથ્યાત્વ થાય ત્યારે આ બધું થાય. આમ લેવાનું છે. ગંભીરતા એની એ છે કે જેવો ભૂલે અને ગૃહીત થાય એટલે અહીં સુધી પહોંચી જશે. એવી વાતો છે.

મુમુક્ષુ :- સંસારાર્થી અને મોક્ષાર્થી, બેય ઘોડે ચડાય એવું નથી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહિ. બેય પ્રતિપક્ષ છે, વિરૂદ્ધ પક્ષ છે. જેને સંસાર ઉપાસવો છે એ મોક્ષને ન ઉપાસી શકે. જેને મોક્ષ ઉપાસવો છે એ સંસારને ન ઉપાસી શકે. બે વિરૂદ્ધ પક્ષમાં વાતો છે. બે લક્ષ કોઈનું હોય જ નહિ. એક લક્ષ મટે અને બીજું થાય. અનાદિથી સંસારાર્થી તો છે જ. સંસારના લક્ષવાળો તો જીવ છે જ. મોક્ષાર્થી થાય, મોક્ષનું લક્ષ બંધાય પછી જ આ મોક્ષમાર્ગને પહોંચવા માટેની Line શરૂ થાય.

મોક્ષમાર્ગ તો પછી આગળ શરૂ થશે, ચોથા ગુણસ્થાનથી. પણ મુમુક્ષુતાથી માંડીને સમ્યગ્દર્શન સુધી પહોંચવા માટેની જે લાઈનદોરી છે એ લાઈનદોરી હાથમાં નથી આવતી. એમાં બધી ગડબડ બહુ થાય છે.

એટલે 'ગુરુદેવે' એક કરુણા કરી કે આ પાયો નાખ. પૂર્ણતાના લક્ષનો પાયો નાખ. પછી ચૌદ ગુણસ્થાન સુધી તને વાંધો નહિ આવે. સમ્યગ્દર્શન તો રસ્તામાં આવી જાશે. પણ સિદ્ધપદ સુધી તને વાંધો નહિ આવે. પૂર્ણતા થાય ત્યાં સુધી વાંધો નહિ આવે. એટલી ગંભીરતા આ સૂત્રમાં 'ગુરુદેવે' મૂકી છે. એ બહુ સરસ વાત કરી છે.

મુમુક્ષુ :- પર્યાય પ્રધાનતાની વાત કરે તો મોક્ષાર્થી અને દ્રવ્ય પ્રધાનતાથી વાત કરે તો આત્માર્થી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- તો આત્માર્થી છે.

બીજું, કે જે જીવને પ્રવેશ કરવો છે એને તો આત્મા ભાસ્યો નથી ત્યાં સુધી આત્માનું લક્ષ થાય ક્યાંથી ? તો એ પહેલા એણે શું કરવું કે જેથી એને આત્માનું લક્ષ થાય ? જ્ઞાયકનું લક્ષ થાય. આ એના માટે વાત કરી છે. આત્મલક્ષ થવાનું મૂળિયું અહીંયાં છે, મોક્ષાર્થીપણામાં. એટલે એ વાત કરી છે. એ બહુ અતિશય અનુભવનો નિચોડ છે. અનુભવના અતિશયમાંથી નીકળેલી વાત છે. એટલે અનુભવનો વિષય કહો કે વચનાતિષય કહો, વચન અતિશય કહો. એવી વાત છે. એક વાત જો બરાબર યથાર્થ ગળે ઉતરીને જો બરાબર એનું લક્ષ બંધાય જાય તો જીવને આગળની બધી વાત આપોઆપ ઉત્પન્ન થાય.

પહેલી વાત આ ઉત્પન્ન થાય કે એ નિરંતર પોતાના સ્વરૂપની ભાવનામાં આવી જાય. અને જ્યારે કોઈ જીવ નિરંતર પોતાના સ્વરૂપ પ્રાપ્તિની ભાવનામાં રહે ત્યારે એને જ્ઞાન-દર્શનચેતનાનો પ્રકાશ ઉપયોગ દ્વારમાં જણાય. પ્રકાશ એટલે વેદન. જ્ઞાન-દર્શન ઉપયોગ દ્વારમાં, જ્ઞાન-દર્શનચેતનાનો પ્રકાશ એટલે આત્માનો ચૈતન્યનો પ્રકાશ એના ઉપયોગ દ્વારમાં જણાય, ઉપયોગ દ્વારમાં દેખાય અને એની દૃઢતા થાય એને કે આ અનુભૂતિ છે તે જ હું છું. એ દૃઢ ભાવે. ચિંતવે એટલે ભાવે. દૃઢ ભાવે આ જ હું. આ જ હું એમ ભાવે. અને એવી ભાવનાથી ચિત્પરિણતિ ઉત્પન્ન થાય. અનાદિની જે ઊલટી પરિણતિ છે એ પરિણતિ ફરે પહેલા. મુમુક્ષુની ભૂમિકામાં. અને એ ચિત્પરિણતિથી

સ્વરૂપરસ એટલે આત્મરસની ઉત્પત્તિ થાય. ચિત્પરિણતિ અને આત્મરસ બંને એકબીજાના પૂરક છે. આત્મરસ વધે તો ચિત્પરિણતિ થાય. ચિત્પરિણતિ થાય તો આત્મરસ વધે. એમ લેવું છે. એટલે આખી એમણે વાતની શ્રૃંખલા ઊભી કરી છે એક જગ્યાએથી.

'**નિરંતર પોતાના સ્વરૂપની ભાવનામાં મગ્ન રહે,...**' તો એનો દર્શનમોહ ગળે, દર્શનમોહ ગળે તો એને ચેતનાનો પ્રકાશ ઉપયોગ દ્વારમાં માલૂમ પડે. માલૂમ પડે નહિ, અહીં તો કહે છે કે એને દઢપણે ભાવવાનું શરૂ થઈ જાય. પોતાપણે એને ભાવમાં લઈ લે. પોતાનું કરી નાખ્યું એણે. એટલે એને દઢ ચિંતવે એમ કહેવાને બદલે દઢ ભાવે એમ લીધું.

મુમુક્ષુ :- ચિત્ પરિણતિથી સ્વરૂપરસ થાય..

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પછી શું થાય છે કે જ્યારે એને ઉપયોગ દ્વારમાં દઢપણે પોતાને ભાવે એટલે હવે વિચારદશા ન રહી. ઉપયોગ દ્વારમાં જે ચેતનાનો પ્રકાશ જોયો એને પોતા સ્વરૂપે ભાવવા લાગ્યો એ જીવ. પોતા સ્વરૂપે જ્યારે એને ભાવવા લાગ્યો ત્યારે એમાંથી પરિણતિ ઉત્પન્ન થઈ. એને ચિદ્‌પરિણતિ કહેવામાં આવે છે.

'બહેનશ્રી'ની ચર્ચામાં એ અવારનવાર કહેતા કે મુમુક્ષુને પરિણતિ થઈ જવી જોઈએ. જો પરિણતિ ન થાય તો એનો જે મુમુક્ષુતાનો પ્રકાર છે એમાં કાંઈ ઠેકાણું નથી. એને પરિણતિ થઈ જવી જોઈએ. લગનીપૂર્વક... એટલે એ પોતે લગનીને બહુ સ્થાપતા કે આત્માની લગની લાગવી જોઈએ અને એમાંથી પરિણતિ થઈ જવી જોઈએ. એ આ 'અનુભવપ્રકાશ' કહે છે ઈ વાત છે. લગની હોય તો પરિણતિ ઉત્પન્ન થાય. લગની ન લાગે તો પરિણતિ ઉત્પન્ન થાય નહિ અને પૂર્ણતાના લક્ષ વગર કોઈને લગની લાગે નહિ, ઉત્પન્ન થાય નહિ. આમ છે. અને એ આત્મરસ ઉત્પન્ન થવાનું કારણ છે. આત્મરસ કહો કે આત્મ મહિમા કહો. આત્માનો મહિમા કહો. એ એને ઉત્પન્ન (થાય).

મુમુક્ષુ :- રસથી પરિણતિ થાય ને ? અહીંયાં પરિણતિથી સ્વરૂપરસ થાય છે એમ લીધું છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એટલે એ તો એકબીજાના પૂરક છે. એકબીજાના પૂરક છે. કેમકે લગનીમાં પણ રસ તો હોય જ છે. પણ એ નીચેના તબક્કાનો રસ છે, ઓલો ઉપરના તબક્કાનો રસ છે. કેમકે

રસમાં તો માત્રા તારતમ્યતા ફેર છે ને ? એટલે. એટલે એ તારતમ્યતા ઉપર આધારિત છે.

મુમુક્ષુ : પૂર્ણતાના લક્ષ વગર બધું શૂન્ય છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- શરૂઆત જ ન થાય ને. Full & final વાત છે. પૂર્ણતાના લક્ષ વગર શરૂઆત ન થાય. અને છતાં શરૂઆત માને કે આગળ વધેલો માને એ ભ્રમમાં છે. બીજું કાંઈ નથી. એક નવી ભ્રમણા ઉત્પન્ન કરી એણે, આજ્ઞા બહાર જઈને. શ્રીગુરુની આજ્ઞા બહાર જઈને નવી ભ્રમણા ઉત્પન્ન કરી. એમ લઈ લેવું.

જીવ સત્-દષ્ટિવાન હોય તો, ગમે તે ધર્મમાં રહેલા માર્ગાનુસારીને ઓળખી શકે છે. ગુણદષ્ટિની આ અલૌકિક વિશિષ્ટતા છે. સંપ્રદાયબુદ્ધિમાં ગુણદષ્ટિનો અભાવ હોવાથી મતિ કુંઠિત થઈ જાય છે, તેથી સત્-ધર્મના પરમ હિતકારી સિદ્ધાંત અને ઉપદેશ પ્રાપ્ત થવા છતાં પણ જીવ તેમાંથી વિપર્યાસપણે પરિણમે છે. આ દ્રવ્યની સ્વતંત્રતાની દ્યોતક પરિસ્થિતિ છે. (અનુભવસંજીવની - ૧૨૨૨)

આત્માર્થી જીવને આત્માર્થે સંવેગ - ઉલ્લાસિત વીર્ય હોવું તે બીજા શમાદિ લક્ષણથી ઉત્તમ છે. 'પૂર્ણતાના લક્ષે' ઉત્પન્ન સંવેગ તે આવેગ નથી, પણ સંવેગ છે. યથાર્થ લક્ષ વગર જે વેગ હોય છે. તે આવેગ છે. સંવેગી જીવ ઉત્તમ પાત્ર છે. (અનુભવસંજીવની - ૧૨૨૩)

તા. ૧-૫-૧૯૯૩, પાના નં. ૨-૩, પ્રવચન નં. ૧૮૩

બીજા પાનામાં વચ્ચેનો Paragraph છે. એમાં છેલ્લે એમ કહ્યું કે દુઃખ થાય છે, જીવને ક્લેશ થાય છે અને એ ક્લેશ થવાનું મૂળ કારણ જીવનો મોહ છે. એની પણ પરિસ્થિતિ અફીણના વ્યસન જેવી છે. એટલે અનિવાર્યપણે જીવને વારંવાર દુઃખ ભોગવવાના, દુઃખ થવાના પરિણામ થઈ આવે છે. પોતે દુઃખી થાય એવા પરિણામ પોતાને કરવા પડે છે. ખબર પડે કે અફીણ ખાવાથી દુઃખ છે, નુકસાન છે તોપણ મોહ એક એવી પરિસ્થિતિ છે. એ મોહને મટાડવા માટે શું કરવું, એનું બહુ સંક્ષેપમાં પ્રયોગાત્મક વિધિની એક વાત અહીંયાં 'દીપચંદજી' સાહેબ કરે છે.

'તેને મટાડવાને માટે...' છેલ્લી ત્રણ લીટી. તેને એટલે મોહને. મોહને **'મટાડવાને માટે પ્રજ્ઞાછીણને, આત્મા અને પરના એકત્વસંધાનમાં નાખે,...'** પ્રજ્ઞાછીણી એટલે શું ? પહેલું એટલું વિચારી લઈએ. પ્રજ્ઞાછીણી એટલે જ્ઞાનની પર્યાય. પ્રજ્ઞા એટલે જ્ઞાન. છીણી એટલે તીક્ષ્ણ. પણ અહીંયાં ભાવાત્મક પાસુ હોવાથી અથવા આ કાર્ય ભાવોમાં કરવાનું હોવાથી, ભાવના ક્ષેત્રમાં આ કાર્ય કરવાનું છે એટલે અહીંયાં તીક્ષ્ણતા છે એ સૂક્ષ્મતા અને નિર્મળતા સાથે લેવી.

જે મુમુક્ષુજીવને આત્મહિતની ભાવના તીવ્ર થવાને લીધે, એટલા માટે આગળ એ વાત આવશે, આત્મહિતની ભાવના તીવ્ર હોવાને લીધે એ શું કરે છે ? કે પોતાના જ્ઞાનને સૂક્ષ્મ અને તીક્ષ્ણ ભાવના વડે જ્ઞાન આપોઆપ જ તીવ્ર અને સૂક્ષ્મ થાય છે, તીક્ષ્ણ અને સૂક્ષ્મ થાય છે તો એ જ્ઞાનને અહીંયાં પ્રજ્ઞાછીણી કહે છે. એ જ્ઞાન શું કામ કરે ? કે આત્મા એટલે પોતે. આત્મા એટલે કોણ ? કે આત્મા એટલે પોતે. જ્ઞાનસ્વરૂપી આત્મા પોતે, જ્ઞાનમય આત્મા પોતે. અને જેની સાથે એ જ્ઞાન વડે પોતાપણું થાય છે એવો કોઈ પદાર્થ કે એ પદાર્થ સંબંધિત ભાવ, બધું પર છે. એ બે વચ્ચે એ જ્ઞાનને પ્રવેશ કરે કે આમાં જ્ઞાન, અને જ્ઞાન સિવાય બીજું શું ? આત્મા એટલે હું જ્ઞાન. હું તે આત્મા, જ્ઞાન તે

આત્મા એમ લેવું. અને આ સિવાય બીજું જે કાંઈ છે તે મારા જ્ઞાનથી પર છે. અથવા જ્ઞાનમાં જણાવાલાયક એ જ્ઞેય છે. એ બંને વચ્ચે જે જ્ઞાન જુદું પાડે એવો એ જ્ઞાનનો પર્યાય આત્મહિતના કારણે ઉત્પન્ન થાય. એ સિવાય આત્મહિતનું લક્ષ ન હોય તો ઉત્પન્ન ન થાય. એટલે કે પહેલું જે લક્ષ બંધાય છે એ લક્ષ અહીંયાં ભેદજ્ઞાન કરવાના પ્રયોગમાં એને કામમાં આવે છે. આત્માર્થી જીવ ક્યારે ? કે આત્મહિતના લક્ષે, એને જે કાંઈ કરવું છે તે આત્મહિતના લક્ષે કરવું છે.

મુમુક્ષુ :- .. અર્થ આત્મહિત ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. આત્મહિતનું લક્ષ એને સ્વલક્ષ કહે છે. અહીંયાં આ ભૂમિકામાં. તો એને જે કાંઈ કરવું છે એને આત્મહિતના લક્ષે કરવું છે.

૨૩મા વર્ષમાં 'કૃપાળુદેવ'નો એક પત્ર છે એમાં એવી વાત કરે છે. ખાવું છે તો આત્માર્થે, નથી ખાવું તોપણ આત્માર્થે. રળવું છે તો આત્માર્થે અને નથી રળવું એટલે નિવૃત્તિ લેવી છે તોપણ આત્માર્થે. બોલવું છે તો આત્માર્થે અને મૌન રહેવું છે તોપણ આત્માર્થે. કેટલાય બોલ લીધા છે એના. એનો સંક્ષેપ એ છે કે જે કાંઈ કરવું છે તે આત્માર્થે જ કરવું છે. આવું જો લક્ષ ન હોય તો આ જીવને આત્મહિત થવાની કોઈ પરિસ્થિતિ જ નથી. પછી અહિતમાં ગમે તે થાય. પણ હિત થવાની પરિસ્થિતિ નથી. અને આનું નામ આત્માર્થીતા છે અને આ આત્માર્થીપણું એ જ મુમુક્ષુની પ્રથમ ભૂમિકાની મુખ્ય વાત છે. એવા જીવને એના જ્ઞાનમાં સૂક્ષ્મતા, તીક્ષ્ણતા આવે છે અને જ્ઞાન તે હું અને એ સિવાય હું નહિ, એમ બે જુદું પાડવામાં એ જ જ્ઞાન કામ કરે છે. જે જ્ઞાન તીક્ષ્ણ થયું છે તે. એને અહીંયાં પ્રજ્ઞાછીણી કહીએ છીએ.

મુમુક્ષુ :- આવું લક્ષ તો બંધાણું નથી. ખાવું છે તો આત્મા માટે, રળવું છે તો આત્મા માટે, નિવૃત્તિ છે તો આત્મા માટે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- તો ગડબડ થાશે. જો એવું લક્ષ નહિ બંધાણું હોય તો આત્માર્થીતા ઉત્પન્ન નહિ થાય. જ્યાં આત્માર્થીતા જ ઉત્પન્ન થઈ નથી ત્યાં જે કાંઈ કરે છે તે આત્માર્થીતાથી વિરૂદ્ધ કરે છે. હવે ? કેવી રીતે લાભ થવાનો હતો આત્માને ? આત્માનું પ્રયોજન કેવી રીતે સિદ્ધ થવાનું હતું ? આ ગડબડ ચાલે છે.

મુમુક્ષુ :- સત્સંગ મેં આતા હૈ વહ ભી વિરૂદ્ધ કરતા હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- કુછ ભી કરે. સત્સંગ મેં આવે, શાસ્ત્ર પઢે, શાસ્ત્ર સૂને, ચર્ચા કરે, ચિંતન કરે, મનન કરે. કુછ ભી કરે. પૂજા-ભક્તિ કરે, દાનાદિ સમર્પણ કરે, યાત્રા આદિ કરે. ઔર ઈસસે જ્યાદા કોઈ વ્રતાદિ સંયમ ભી ધારણ કરે. કુછ ભી કરે. ધર્મ કે ક્ષેત્ર કી ઉસકી સભી પ્રવૃત્તિ બિના આત્માર્થ કિસ કામ કી ? પ્રયોજન હી અલગ હો ગયા, લક્ષ્ય હી અલગ હો ગયા. કોઈ દૂસરા લક્ષ હૈ. આત્મહિત કા લક્ષ્ય નહીં હૈ તો અન્યથા લક્ષ્ય હૈ. તો સબ કાર્ય તો લક્ષ્ય કો અનુસરણ કરેગા. કાર્ય કા મૂલ્યાંકન ઈધર નહીં હૈ. કૌન ક્યા કરતા હૈ, કિતના કરતા હૈ ઈસકા કોઈ મૂલ્ય નહીં. કિસ લક્ષ્ય સે કરતા હૈ ઉસ પર ઉસકા મૂલ્ય હૈ.

ક્યા લક્ષે પ્રવૃત્તિ થાય છે એના ઉપર પ્રવૃત્તિનું મૂલ્યાંકન છે. પ્રવૃત્તિ કેવી થાય છે એના ઉપર કોઈ મૂલ્યાંકન નથી. દ્રવ્યલિંગીને શું પ્રવૃત્તિમાં બાકી છે બતાવો ? બાહ્ય પ્રવૃત્તિમાં એને શું તકલીફ છે ? શું ખોટાપણું છે ? એનું શાસ્ત્રજ્ઞાન ખોટું છે ? એની ક્રિયા ખોટી છે ? તો તો દ્રવ્યલિંગીપણું નથી. તો તો લિંગાભાસી થઈ જાય. લિંગનો પણ આભાસ છે. આ તો દ્રવ્યલિંગી એટલે જેવું ભાવલિંગીને હોય એવું બહારમાં હોય એને દ્રવ્યલિંગી કહીએ. બાહ્ય જ્ઞાન અને બાહ્ય ક્રિયા, એનું નામ દ્રવ્યલિંગી. પણ એનો લક્ષ ફેર છે અને એની પ્રવૃત્તિ બરાબર દેખાતી હોય, આગમ અનુકૂળ દેખાતી હોય તોપણ યથાર્થતા નથી.

મુમુક્ષુ :- ભવભ્રમણ વધારે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. ભવભ્રમણ વધારે. એવું છે.

આવે છે ને ? આમાં એક પદ આવે છે કે 'દુર્બળ અંગ ને માસ ઉપવાસી...' દુર્બળ અંગ. એક તો દુબળો હોય અને એમાં એક માસનો ઉપવાસ કરે. 'દુર્બળ અંગ ને માસ ઉપવાસી, જોઈ છે માયા રંગ જોને. તોપણ ગર્ભ અનંતા લેશે, બોલે બીજું અંગ જોને.' આવી પરિસ્થિતિ છે. એટલે આત્માર્થીતા વગર, આત્મહિતના લક્ષ વગર પ્રવૃત્તિમાં યથાર્થતા ઉત્પન્ન થતી નથી.

મુમુક્ષુ :- કોઈની પ્રવૃત્તિ જોઈને અંજાય જાવું નહિ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એનું લક્ષ ક્યાં છે એ પહેલા તપાસવું. પ્રવૃત્તિ તો બાહ્ય ચિહ્ન છે. 'ગુરુદેવ' એમ કહેતા કે 'બાલાનામ પશ્યન્તિ લિંગાઃ'

જે બાહ્યલિંગ જોવે છે એ બધા બાળબુદ્ધિ જીવો છે. બાલાનામ. બાળબુદ્ધિ જીવો એને કહ્યા છે. તત્ત્વદષ્ટિ જીવ તો એની દષ્ટિ કે એનું લક્ષ ક્યાં પડ્યું છે એ પહેલા તપાસ કરે છે. પછી એનું મૂલ્યાંકન કરે. નહિતર મૂલ્યાંકન સાચું ન થાય, ખોટું થાય.

એટલે ભેદજ્ઞાન કોણ કરી શકે ? ૧૭-૧૮ ગાથામાં પણ 'અમૃતચંદ્રાચાર્યદેવે' એ વાત કરી કે જે મોક્ષાર્થી જીવ છે, જેને પૂર્ણ શુદ્ધિનું લક્ષ છે એવો જે મોક્ષાર્થી છે, એ પોતાના પૂર્ણ આત્મહિતના લક્ષે ભેદજ્ઞાનમાં પ્રવીણતા પ્રાપ્ત કરે છે. બીજા જીવો ભેદજ્ઞાન કરી શકતા જ નથી. કરવા ચાહે તોપણ કરી શકતા નથી. એમાં એ પ્રયોગ કરવાનું સામર્થ્ય ન હોય. ભેદજ્ઞાનનો પ્રયોગ કરવાની શક્તિ, યોગ્યતા એનામાં ન આવે.

મુમુક્ષુ :- જ્યાં સુધી આ ભૂમિકામાં ન આવે ત્યાં સુધી અરુચિ જ છે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. ત્યાં સુધી અરુચિ ગણો. પછી એની કોઈ કિંમત જ નથી ને. કોઈ પ્રવૃત્તિની કિંમત નથી પછી શું ? લક્ષ ઊલટું છે. લક્ષ બરાબર નથી.

મુમુક્ષુ :- 'બહેનશ્રી'એ એક બોલ લીધો કે જ્ઞાયકના લક્ષે સમજે, વાંચે, વિચારે તો એને સમ્યક્ સન્મુખતા થાય. નિર્ણય પછી ઉપયોગ વારંવાર આત્મ બાજુ ખેંચાય અને ધ્યાન આત્મ બાજુ જાય. વાંચતા, વિચારતા, અત્યારે બોલતી વખતે વૃત્તિ આત્મા બાજુ જ દોરાય, ખેંચાય, ધ્યાન ત્યાં બધું ખેંચાય. એવું અહીંયાં લક્ષ કહેવાય ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહિ. ત્યાં જે લક્ષ લીધું છે એ ભાવભાસનવાળાનું લીધું છે. ભાવભાસનથી-નિર્ણયથી જે લક્ષ થયું એ લક્ષ જ્ઞાયકનું થયું. પણ ભાવભાસન નથી થયું એને શું ?

મુમુક્ષુ :- એ જ પ્રયોગ કરવો. આત્મા બાજુ જવાનો જ પ્રયોગ કરવો.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પણ લક્ષમાં જ આત્મા ન આવ્યો હોય પછી કેવી રીતે આત્મા બાજુ જવાનો છે ?

મુમુક્ષુ :- નિર્ણય વગર કોઈ દિવસ ખ્યાલમાં આવી જ ન શકે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ભાવભાસન વગરનો નિર્ણય તો નિર્ણય જ

નથી. ભાવભાસન વગરનો કોઈ નિર્ણય તે નિર્ણય નથી. એને નિર્ણય માન્યો હોય તો કલ્પનાને માન્યો છે એણે.

કાલે જ રાત્રે પ્રશ્ન ચાલ્યો હતો કે બે પ્રકારનું લક્ષ એટલે શું ? અને એનું સંતુલન એટલે શું ? કાલે ચર્ચામાં એ વિષય ચાલ્યો હતો. જ્યાં સુધી આત્માનું ભાવભાસન થઈને આત્મલક્ષ જ્ઞાયકતત્ત્વનું ન થયું હોય ત્યાં સુધી પ્રથમ લક્ષ એણે પૂર્ણતાનું કરવું જોઈએ. જે 'ગુરુદેવે' સૂત્ર આપ્યું. 'પૂર્ણતાના લક્ષે શરૂઆત તે જ વાસ્તવિક શરૂઆત છે.' એટલે મોક્ષાર્થી થવું. મોક્ષાર્થી થઈને ભેદજ્ઞાન કરે તો એ ભેદજ્ઞાનના પ્રયોગ દ્વારા એને ભાવભાસન આવે. ભાવભાસન તો પ્રયોગ વગર આવે જ નહિ. વાંચી-વાંચીને, સાંભળી-સાંભળીને ગમે તેટલો વિચાર કરે. પણ કોઈ વિચારથી ભાવભાસન ન આવે.

મુમુક્ષુ :- બે લક્ષ વચ્ચે ફરક શું ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- કેમ ? બે લક્ષ વચ્ચે ઘણો ફરક છે. એક ધ્યેયરૂપ છે, સાધ્યરૂપ છે. અને જ્ઞાયક તો આશ્રય તત્ત્વ છે. આશ્રયના સ્થાને છે. એક સાધ્યના સ્થાને છે. પહેલું લક્ષ છે એ સાધ્યના સ્થાને છે. બીજું લક્ષ છે એ આશ્રયના સ્થાને છે. બે જુદી જુદી વાત છે. અને બેનું Stage પણ જુદું છે. ઓલું શરૂઆતનું Stage છે. પૂર્ણતાનું લક્ષ છે એ 'ગુરુદેવે' શરૂઆત કહી એને. અને એ લક્ષે એની પ્રવૃત્તિ થાય તો એ પ્રયોગમાં આવી શકે, પ્રયોગમાં આવે તો ભાવભાસનમાં આવે, ભાવભાસનમાં લક્ષ થાય, પછી જે પ્રયોગ ચાલે એના ફળમાં અનુભવમાં આવે. એમ આખી LIne નું અનુસંધાન છે. એ ક્રમને ન અનુસરે...

મુમુક્ષુ :- ભાવભાસનનું લક્ષણ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ભાવભાસનનું લક્ષણ એ છે, સ્વરૂપના ભાવભાસનનું લક્ષણ એ છે કે જ્ઞાનના આધારે, જ્ઞાનવેદનના આધારે સિદ્ધ સમાન એવું પોતાનું પદ, ચૌદ ગુણસ્થાનથી પાર પોતારૂપે ભાસવા લાગે. પોતારૂપે ભાસવા લાગે. અને એ અનંત સુખનો ભંડાર હોવાથી આખા જગત સંબંધીનો એનો સુખનો નિર્ણય ખલાસ થઈ જાય, બદલાઈ જાય. જગતમાં ક્યાંય મારું સુખ નથી. એ તો 'નિર્ભ્રાંત દર્શનની કેડીએ' માં એના નવ-દસ લક્ષણ લીધા છે. ભાવભાસનના, યથાર્થ ભાવભાસનના નવથી દસ લક્ષણો લીધા છે કે એમાં શું શું આવે. એટલે

એ આખું પ્રકરણ છે એ ભાવભાસનનું યથાર્થ રીતે જો સમજવામાં આવે તો કાંઈ કલ્પનામાં ન રહી જાય. નહિતર કલ્પના કહો, અયથાર્થતા કહો, અન્યથાપણું કહો એ ક્યાંક ને ક્યાંક રહી જાય. અને એ રહી જાય એનું ફળ પરંપરાએ મોટી ગડબડ ઊભી કરે. એટલે માર્ગ જુદો થઈ જાય. જે LIne, એક માર્ગ ચોક્કસ માર્ગે છે, પરમાર્થનો એક ચોક્કસ માર્ગ છે એ માર્ગે ચાલવું જોઈએ.

મુમુક્ષુ :- ભાવભાસનમાં વિકલ્પ તો છે જ. વિકલ્પોના પ્રકાર ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વિકલ્પ છે પણ વિકલ્પના આધારે ભાવભાસન નથી. જ્ઞાન લક્ષણના આધારે ભાવભાસન છે. જ્ઞાનલક્ષણ આધાર છે અને જ્ઞાયકસ્વભાવ એનું આધેય છે એ વખતે. જો ભેદથી કહીએ તો. એના આધારે થયેલો નિર્ણય છે. એટલે 'ગુરુદેવે' ૧૪૪ (ગાથા ઉપર) પ્રવચન કરતાં એમ પણ કહ્યું કે રાગથી અંશે ખસીને, રાગનો અંશે અભાવ કરીને. એવા શબ્દો વાપર્યા છે. રાગનો અંશે અભાવ કરીને આ નિર્ણય થયો છે. વિચારદશામાં છે તોપણ, વિકલ્પ ચાલુ છે તોપણ. રાગનો અંશે અભાવ કરીને નિર્ણય થયો છે.

અથવા કાલે આપણે બહુ શરૂઆતમાં વાત ચાલી હતી, સ્વાધ્યાય શરૂ કર્યો ત્યારે, કે ભાવભાસન છે તે અસ્તિત્વ ગ્રહણ છે. શું છે ? 'કૃપાળુદેવે' એને અસ્તિત્વ ગ્રહણ કહ્યું છે. અને અસ્તિત્વ ગ્રહણ વિચારથી નથી થતું. કેમકે અસ્તિત્વ અરૂપી છે. કાલે એક ન્યાય લીધો હતો કે અસ્તિત્વ છે એ જીવનું અસ્તિત્વ અરૂપી હોવાથી છદ્મસ્થ જીવને જ્ઞાનમાં દેખાતું નથી. તો અસ્તિત્વ ગ્રહણ થાય ક્યાંથી ? કે વેદન સિવાય અસ્તિત્વનું ગ્રહણ નથી. વેદન સિવાય અસ્તિત્વનું ગ્રહણ થાય નહિ. ખ્યાલમાં આવે કે હું છું. સમજમાં આવે. ન્યાયથી, યુક્તિથી, આગમથી કે આત્મા છે. હું પણ છું. પણ એનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ થવું એ વેદન સિવાય ન આવે. એટલે વિચારમાં ગમે તેટલો વિચાર આગમ અનુકૂળ યુક્તિ અનુસાર, આગમ, યુક્તિ અને ન્યાય અનુસાર ન્યાય સંપન્ન હોય તોપણ બળ ન આવે. એ બાજુ ખેંચાવાનું, અંદર બાજુ આવવાનું બળ ન આવે પરિણામને. બળ ક્યારે આવે ? કે વેદનથી ગ્રાહ્ય થાય તો. કેમકે જે અસ્તિત્વ છે એ અવલંબનનો વિષય છે. વિચારથી અવલંબન ઉત્પન્ન ન થાય. કોઈ એકાગ્રતા કરવા માગે, વિચાર કરી કરીને

અવલંબન લેવા માગે તો વિકલ્પ વૃદ્ધિ થઈ જશે. શું થશે એમાંથી ? વિકલ્પ વૃદ્ધિ થઈ જશે. એ કાર્યપદ્ધતિ ખોટી છે. એમાં વિધિની ભૂલ છે.

બીજું, બધો વિષય વિચારથી, ન્યાય, યુક્તિ, આગમથી અનુમાનમાં લઈ શકાય છે. એક વિધિના વિષયનું અનુમાન નથી થતું. વિધિનો વિષય વિધિમાં આવીને જ સમજાય છે. એટલો એ સૂક્ષ્મ છે. એ વિચારનો વિષય નથી થતો.

મુમુક્ષુ :- Practical છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. એ Practical knowledge છે એટલે Practice થી જ મળે છે. Outline મળે કે અંતર્મુખ થવું જોઈએ. એટલી Outline મળે. પણ કેમ થવું ? એ Practice નો વિષય છે. એ કોઈ વિચારનો વિષય નથી, એ કોઈ અનુમાનનો વિષય નથી. એટલે અનુમાનની મર્યાદા અહીંયાં પૂરી થઈ જાય છે. વિધિના પ્રકરણમાં અનુમાનની મર્યાદા કામ નથી આવતી. એવી વાત છે.

મુમુક્ષુ :- જે અનુમાન કર્યું હોય એને દૃઢ કરવાની જરૂર નથી ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ના ના. એ તો પછી એને દૃઢ કરવાનો પ્રશ્ન જ નથી. અહીં તો Practice જ કરવી જોઈએ. તમે મીઠાઈના ગમે તેટલા વખાણ કરો તો પેટ ન ભરાય અને મીઠાઈના ઢગલાને જોયા કરો તોપણ પેટ ન ભરાય. તમે ખાવ તો જ પેટ ભરાય. એમ આ વિષય અનુભવગોચર છે, અનુભવગમ્ય છે. એ બીજી રીતે સાધ્ય નથી થતો. બીજી રીત કરે તો એ રીત ખોટી છે. બીજી રીત કરવા જાય તો ખોટી રીતે ચડે, ખોટે રસ્તે ચડે. આ એક સમજવા જેવો વિષય બચવા માટે છે. નહિતર શું થાય છે ?

લગભગ આપણે ત્યાં આ પદ્ધતિ થઈ છે કે જેમ જેમ શાસ્ત્ર વાંચતો જાય, વિચારતો જાય, શ્રવણ કરતો જાય, જે કાંઈ તત્ત્વજ્ઞાનનો અભ્યાસ બધી રીતે થાય, એના પાંચ અંગ છે-વાંચના, પૃછના, શ્રવણ વગેરે, તેમ તેમ નિર્ણય કરતો જાય છે. અને પછી ચારે બાજુથી, ચારે પડખાને મેળવીને એમ સમજે છે કે મારો નિર્ણય પાકો અને યથાર્થ છે. નહિ. ત્યાં એક અવકાશ રાખી લેવાનો છે કે આ મને Outline મળી છે. હવે મારે પ્રયોગથી અને Practice થી જે વાત મેં સમજી છે, જેને મેં

સંમત કરી છે, જેનો મેં સ્વીકાર કર્યો છે એ વાતને પ્રયોગમાં મૂકીને મારે સ્વીકાર કરવાનો બાકી છે. એટલી જગ્યા અહીંયાં ખાલી રાખી દેવાની. જો એટલી જગ્યા ખાલી ન રાખે તો વિધિની ભૂલ ઉત્પન્ન થયા વગર રહે નહિ. એને ને એને દૃઢ કરવા માગે. જે એણે સ્વીકાર્યું હોય, જે એ સમજ્યો હોય એને ફરી ફરીને વાંચીને, ફરી ફરીને સાંભળીને, ફરી ફરીને ચર્ચા કરીને એની દૃઢતા કરવા જાય એમાં વિકલ્પવૃદ્ધિ સિવાય કાંઈ ન થાય. એવી પરિસ્થિતિ ઊભી થાય. એટલે આ એક ધ્યાન રાખવા જેવો વિષય છે. અને એટલા માટે પ્રારંભમાં જ એમણે ભેદજ્ઞાનની વાત કરી. કેમકે ભેદજ્ઞાન એક પ્રયોગ છે. એ વિચાર નથી, વિકલ્પ નથી, એક પ્રયોગ જ છે.

મુમુક્ષુ :- વિચાર એટલે મનનો વ્યાપાર મન .. કે મનનો ..વિચાર એટલે મન મંદ પડી ગયો અથવા અભાવ થઈ ગયો ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહિ. મનની પ્રવૃત્તિ છે એક. મનની માનસિક પ્રવૃત્તિ છે. વિચાર છે એ એક માનસિક પ્રવૃત્તિ છે. રાગ (અને) જ્ઞાનનું મિશ્રણ છે. અને અનાદિથી એમાં રાગ તે હું એવી રાગની પ્રધાનતા છે. ત્યારે અહીંયાં તો રાગ તે હું એ જ તોડવું છે. ભેદજ્ઞાનના પ્રયોગમાં શું કરવાનું છે કે જ્ઞાન તે હું એમ લેવાનું છે. અને એ વિચારથી નહિ, વેદનથી. તો પ્રયોગ થાય. અને વિચારથી કરે તો તો વિચારમાં તો અનાદિમાં રાગ તે હું એની પ્રધાનતા ચાલે છે. વિચાર તો જ્ઞાન અને રાગની મિશ્ર પર્યાય છે.

અનુભવમાં આવતા જે મિશ્ર ભાવો. ૧૭-૧૮માં લીધું. એમાં આ અનુભૂતિ છે તે હું છું એવા આત્મજ્ઞાનપૂર્વક. એમ લીધું. ત્યાં અનુભૂતિ એટલે વેદન. ચાલતી જે જ્ઞાનની વેદનરૂપ ક્રિયા છે તે હું છું એમ લઈ જાય. તો એ પ્રયોગથી જુદો પડ્યો. નહિતર જ્ઞાન તે હું... જ્ઞાન તે હું... રાગ તે હું નહિ... જ્ઞાન તે હું અને રાગ તે હું નહિ, એવો વિચાર વિકલ્પ ચાલ્યા કરે.

મુમુક્ષુ :- વેદન તે જાણન.. જાણન...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહિ. જ્ઞ... જ્ઞ... જ્ઞ... જ્ઞ... જ્ઞ... એક જ્ઞાનનું જ્ઞાનમાં વેદન છે. એ અનુભૂતિ તે હું છું એમ લેવું છે.

અચ્છા. બીજું, 'દ્રવ્યદૃષ્ટિપ્રકાશ'માં બે-ચાર વાતો બહુ સુંદર આવી

છે આ વિષયમાં. વિચાર કર કરકે તુ ક્યા કરેગા ? થક જાયેગા. વહ કોઈ સ્વભાવિક પ્રક્રિયા નહીં હૈ. વિચાર હૈ વહ કોઈ સ્વભાવિક પ્રક્રિયા નહીં હૈ. વિચાર કર કરકે તૂ થક જાયેગા. જબ વસ્તુ પ્રત્યક્ષ મોજૂદ ખડી હૈ તો ફિર ઈસકા તું વિચાર કયોં કરતા હૈ ? ઉસકી કલ્પના ક્યોં કરતા હૈ ? જૈસી હૈ ઉસે દેખ. જૈસી પ્રત્યક્ષ હૈ વૈસી ઉસકો દેખ લે. ઈસકી કલ્પના ક્યોં કરતે હો ? પરોક્ષતા કે પરદે મેં ખડે રહકર ઉસકી કલ્પના ક્યોં કરતે હો ? દો-ચાર બાતેં ઉસમેં બહુત સુંદર કહી હૈ. પ્રત્યક્ષતા કે છહ બોલ આયે હૈં. પ્રત્યક્ષતા કે 'દ્રવ્યદષ્ટિપ્રકાશ'કે તીસરે ભાગ મેં 'સોગાનીજી' કે છહ વચનામૃત હૈ. આપ Note કરલો. ફિર..

મુમુક્ષુ :- વિચાર સે વસ્તુ દૂર રહ જાતી હૈ, પરોક્ષ રહ જાતી હૈ. સીધા ગ્રહણ કરને કા પ્રયાસ કરના ચાહિયે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. એ ૪૫૪. ૫૧ મેં નહીં હૈ. ૪૫૪ મેં હૈ. ૧૮૦, ૨૩૨ મેં હૈ. ૪૫૪મેં હૈ. આપ કો Note કરના હો તો કર લો. એક હી બાત પર અલગ-અલગ પહલૂ સે ઈસ પ્રત્યક્ષતા કે વિષય કા અધિક સ્પષ્ટીકરણ દિયા હૈ ઉન્હોંને. ૧૮૦, ૨૩૨, ૨૫૪. ૪૫૪ નહીં ૨૫૪, ૨૬૩, ૪૫૪ ઔર ૫૦૬. યે છહ વચનામૃત મેં ઉન્હોંને પ્રત્યક્ષતા કે વિષય પર, પ્રત્યક્ષતા કે વિષય પર બહુત અચ્છા પ્રકાશ ડાલા હૈ. ક્યોંકિ વિચારજ્ઞાન મેં મુમુક્ષુજીવ પરોક્ષતા મેં રહકર કે અનુભવ કરને કા પ્રયાસ કરતા હૈ ઔર સફલ નહીં હોતા હૈ. ઈસ (વિષય) પર ઉન્હોંને અચ્છા પ્રકાશ ડાલા હૈ.

મુમુક્ષુ :- ૪૮૪ મેં લિખા હૈ કિ ઉપર સે નીચે પટકે ઐસે મૈં વિકલ્પ સે છૂટ ગયા ઔર એકદમ અંદર મેં ઉતર ગયા. ઉપર સે નીચે પટકે માને ક્યા ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- માને મૈં ભીતર મેં ચલા ગયા. વિકલ્પ સે છૂટકર માને વિકલ્પ કે સાથ જો એકત્વ હોતા રહતા થા ઉસમેં બહિર્મુખતા થી. ઔર મેરા સ્વરૂપ કે સાથ મૈંને એકત્વ કર લિયા તો મૈં ભીતર મેં ચલા ગયા. વહ બાત હમારે સાથ હુઈ હૈ. યહ જો ચર્ચા હુઈ હૈ વહ હમારે સાથ હી હુઈ હૈ. ઉન્હોંને એક ચેષ્ટા બહુત સુંદર કી થી ઉસમેં. કિ ઐસે જોર સે. ક્યા ? જોર સે મૈં. જૈસે કોઈ પટકે. વૈસે મૈં જોર સે ભીતર મેં ચલા ગયા. તો ઐસા બલ આયે બિના, અસ્તિત્વ ગ્રહણ સે અવલંબન

લેને કા એક બલ ઉત્પન્ન હોતા હૈ. ત્રિકાલી કા જબ અસ્તિત્વ ગ્રહણ વેદન સે હોતા હૈ તબ અવલંબન કરને કા એક બલ કી ઉત્પત્તિ હોતી હૈ, જો વિચારજ્ઞાન મેં સંભવિત હી નહીં હૈ. વિચારજ્ઞાન મેં ઐસા કોઈ સામર્થ્ય નહીં (હૈ) કિ ઇસ પ્રકાર કે બલ કો ઉત્પન્ન કરેક વહ અનુભવ કર સકે.

મુમુક્ષુ :- વિચારજ્ઞાન કી દિશા હી બાહર હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઉનકી દિશા હી બાહર હૈ. તો વહ બાહર હી બાહર Develope હો જાયેગા. જિતના વિચાર કો Develope કરેગા ઉતના વહ બાહર હી Develope હો જાયેગા. વિકલ્પવૃદ્ધિ હો જાયેગી. તો વહાં સે તો સમેટના હૈ અપને આપકો.

મુમુક્ષુ :- દિશા બદલ જાયે તો ખ્યાલ નહીં આયેગા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. દિશા બદલની ચાહિયે ઔર ભાવભાસન કે બિના દિશા કભી બદલતી નહીં. દિશા બદલે તો દશા બદલે, દિશા નહીં બદલે તો દશા ભી નહીં બદલે.

મુમુક્ષુ :- પ્રત્યક્ષના જે બોલ આપે કીધા, એમાંથી કોઈ એક-બે બોલ લઈએ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પહેલા ૧૮૦ છે ને ?

'વસ્તુ વર્તમાન મેં પ્રત્યક્ષ પડી હૈ, વર્તમાન મેં હી મોજૂદ હૈ.' આ અસ્તિત્વ. મોજૂદગી માને હયાત હૈ. **'એક સમય કી પર્યાય કે પીછે આખી કી આખી વસ્તુ પડી હૈ. લક્ષ્ય કરે ઉસી ક્ષણ દેખને મેં આતી હૈ.'** ક્યોંકિ વસ્તુ તો મોજૂદ પડી હૈ. અપના લક્ષ્ય નહીં હૈ. ઉધર લક્ષ્ય હૈ તો વસ્તુ દેખને મેં નહીં આતી. લક્ષ્ય ફિર જાતા હૈ તો વસ્તુ તો મૌજૂદ હૈ, પ્રત્યક્ષ હૈ.

મુમુક્ષુ :- લક્ષ્ય જો બદલતા હૈ વહ વેદન સે બદલતા હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહીં, ઉસમેં ક્યા હૈ કિ અભી જો લેના હૈ વહ ઉસ બાત પર લેના હૈ કિ યહાં લક્ષ્ય માને ઉપયોગ ઉધર લે જાતા હૈ. ઉધર ઉપયોગ લે જાતા હૈ. તીન અર્થ મેં લક્ષ્ય કા પ્રયોગ હોતા હૈ. એક તો દો બાત તો ચલ ગઈ. એક સાધ્ય સ્થાન કો લક્ષ્ય કહતે હૈં, જો પૂર્ણતા કે લક્ષ્ય સે શુરૂઆત હૈ. એક આશ્રયસ્થાન કો લક્ષ્ય કહતે હૈં, જો ત્રિકાલી આશ્રયભૂત હૈ વહ. ઔર તીસરા, ઉપયોગ બદલના ઉસકો ભી

લક્ષ્ય બદલના ઐસા કહને મેં આતા હૈ. તુમ ઇધર લક્ષ્ય નહીં રખો, ઇધર લક્ષ્ય રખો. માને ઉપયોગ વહાં નહીં રખો, ઉપયોગ ઇધર રખો. સાવધાનીપૂર્વક ઉપયોગ કા જાના ઉસકો લક્ષ્ય કહતે હૈં. લક્ષ્ય કહને મેં સાવધાની કા ભાવ સાથ-સાથ હૈ. ઉતના.

મુમુક્ષુ :- લક્ષ્ય કે બારે મેં એક બાર ફિર...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. તીન ભાવ મેં લક્ષ્ય શબ્દ કા પ્રયોગ કિયા જાતા હૈ. એક તો 'ગુરુદેવ'ને જો સૂત્ર દિયા ઉસમેં પૂર્ણ સાધ્ય મોક્ષ અવસ્થા (હૈ), વહ બાત કહની હૈ ઉનકો. પૂર્ણતા કે લક્ષ્ય સે શુરૂઆત હોતી હૈ. વહી વાસ્તવિક શરૂઆત હૈ, ઉસકે સિવા કોઈ વાસ્તવિક શુરૂઆત નહીં હૈ. કાલ્પનિક શુરૂઆત સમજ લો.

દૂસરા, ભાવભાસન મેં આત્મા કા લક્ષ્ય હો જાતા હૈ. ભાવભાસન હોતે હી આત્મા કા લક્ષ્ય હો જાતા હૈ. યહ મેરા આશ્રયસ્થાન હૈ, યહ મેરા આશ્રયભૂત તત્ત્વ હૈ, ભૂતાર્થ તત્ત્વ હૈ, ઐસા એક લક્ષ્ય બનતા હૈ વહ જ્ઞાયક તત્ત્વ કા બનતા હૈ. વહ પર્યાય નહીં હૈ. પહલીવાલી પર્યાય હૈ પૂર્ણ પર્યાય. વહ ત્રિકાલી દ્રવ્ય હૈ.

... અને વેદના વેદના... એટલી એને કેન્સરની વેદના હતી. ગલોટિયા ખાય. રહી ન શકે અને ગલોટિયા ખાય. અને ઘૂંચળું વળી જાય, કોકડું થઈ જાય, વેદનામાં ને વેદનામાં. પણ એ બીડી નહોતો છોડી શકતો. એટલી વેદના થાય.

મુમુક્ષુ :- એ મોહનું ઘેન પણ કહેવાય, મોહનું ઘેન ચડે...બેમાં શું ફેર ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઘેલ એટલે ?

મુમુક્ષુ :- મોહમાં ઘેલ કહેવાય.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નશો અને ઘેન લગભગ એકાર્થમાં જ છે. એકાર્થમાં જ વપરાય છે ને.

જુઓ ! આપણે આગળ લઈએ હવે કે ક્લેશ છે, દુઃખ છે, છૂટવાથી સુખ છે. તેનાથી '**છૂટવાથી સુખ છે, ક્લેશ (દુઃખ) નથી, પણ તલપ લાગતા તે લે ને લે જ.**' એને તલપ લાગે ત્યારે લીધા સિવાય રહી શકે નહિ. '**તેવી રીતે આ (જીવ) પરમોહથી બંધાઈ રહ્યો છે. છૂટવાથી સુખ છે, છતાં છૂટતો નથી. અનાદિના સંયોગથી છૂટતાં**

સુખ થાય છે છતાં જૂઠું જ દુઃખ માને છે.' જે અનુકૂળતા રૂપ સંયોગ છે, ખરેખર તો એ અનુકૂળતારૂપ જે સંયોગ છે એ એને દુઃખદાયક છે. જેટલી એની અનુકૂળતા ઉપર વૃત્તિ જાય છે બહારમાં એટલી આકુળતા ઉત્પન્ન થાય છે. પણ એણે કલ્પના એમાં સુખની કરી છે. થાય છે એ જ વખતે એને આકુળતા અને દુઃખ. એટલે એને એમ થાય છે કે જો આ સંયોગ છૂટી જશે તો હું વધારે દુઃખી થઈશ. સંયોગ છૂટતાં ખરેખર તો સુખ છે. કેમકે સંયોગ ઉપર વૃત્તિ જવાનો પ્રશ્ન નથી. તો સંયોગ છૂટતાં સુખ છે પણ એને માને છે કે દુઃખ થશે મને.

'**તેને મટાડવાને માટે...**' હવે આ પરિસ્થિતિ મટાડવાને માટે. જુઓ ! બહુ સરસ વાત કરે છે આ જગ્યાએ. '**તેને મટાડવાને માટે પ્રજ્ઞાછીણીને, આત્મા અને પરના એકત્વસંધાનમાં નાખે,...**' જ્યાં એકત્વસંધાન થઈ રહ્યું છે ત્યાં પ્રજ્ઞા રૂપી છીણીને નાખે. ક્યાં એકત્વસંધાન થઈ રહ્યું છે ?

મુમુક્ષુ :- વેદનમાં.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ત્યાં પ્રજ્ઞા નાખે એટલે એકત્વ છૂટી જાય.

આમ તો શું પરિસ્થિતિ થઈ છે ? કે જીવને એકત્વસંધાન પકડાતું નથી પછી છીણી નાખે ક્યાં ? જ્યાં એકત્વસંધાન જ ન પકડાય ત્યાં છીણી નાખે ક્યાં એ ? પ્રજ્ઞાછીણી નાખવી ક્યાં ? કે સાંધ હોય ત્યાં. 'મોક્ષ અધિકાર'માં એ વાત લીધી કે જ્યાં રાગ અને જ્ઞાનની સંધી થઈ રહી છે ત્યાં તું પ્રજ્ઞાછીણીને પટક. પણ રાગ અને જ્ઞાનની સંધી થઈ છે એ સાંધ જ દેખાતી ન હોય તો પ્રજ્ઞાછીણી ક્યાં પટકે ? એટલે એટલું જ્યાં જ્ઞાન સ્થુળ છે, એ સ્થુળ જ્ઞાન પ્રજ્ઞાછીણીની વાત સમજે તો ભલે સમજે પણ એનું કાંઈ કામ ચાલે નહિ. એટલે ઉપયોગને સૂક્ષ્મ કરવો જોઈએ. કેમકે એકત્વસંધાન છે એ બહુ સૂક્ષ્મ ભૂલ છે. સૂક્ષ્મ ભૂલ છે.

'સમયસાર'ના પ્રવચનો કરતા 'ગુરુદેવ' ત્યાં સુધી કહેતા. ૧૪૩-૧૪૪ ગાથાના પ્રવચનો ચાલતા ત્યારે અમે ખાસ 'ભાવનગર'થી એ પ્રવચનો સાંભળવા આવીએ. સારી ગાથા હોય ને (એટલે) પ્રવચનો સાંભળવા આવીએ. ચાલુ દિવસ હોય તોપણ. નહિતર રવિવારે-રવિવારે આવતા. પણ સારી ગાથા હોય તો ચાલુ દિવસમાં આવીએ. એ પ્રવચન કરતા 'ગુરુદેવ' એમ કહેતા કે જે જીવને ભાવભાસન થયું છે-સ્વરૂપનો

નિશ્ચય થયો છે-સ્વરૂપનું લક્ષ થયું છે એવા જીવને સ્વરૂપ સન્મુખતામાં નિશ્ચયનયનો વિષયભૂત જે પોતાનો શુદ્ધાત્મા મૂળ સ્વરૂપ છે એનો પક્ષ થાય છે. એને ત્યાં આચાર્ય મહારાજે નિશ્ચયનયનો પક્ષ કહ્યો છે. અને જ્યાં સુધી એ નિશ્ચયનયના પક્ષમાં છે ત્યાં સુધી અનુભવ નહિ થાય. એ ત્યાં વિષય ચાલ્યો છે શાસ્ત્રમાં. 'સમયસાર'માં. એ નિશ્ચયનયનો પક્ષ સમજાવતા 'ગુરુદેવ'.

'ગુરુદેવ'ની તો શું છે કે વિષયને ફેરવી ફેરવીને સ્પષ્ટ કરવાની પદ્ધતિ હતી. તો કહે, એ જીવને ત્યાં જ્ઞાનમાં તો શુદ્ધાત્મા છે. જ્ઞાનમાં શુદ્ધાત્મા છે. અને સવિકલ્પ દશા ચાલે છે ત્યારે એને એ શુદ્ધાત્મા સંબંધીનો એક વિકલ્પ થાય છે. એ વિકલ્પમાં જ્ઞાન અને રાગનું એકત્વ અનુસંધાન થાય છે. વિકલ્પ શેનો છે ? શુદ્ધાત્માનો. હું શુદ્ધ છું, હું ધ્રુવ છું, હું જ્ઞાયક છું એવો વિકલ્પ છે. પણ એ વિકલ્પમાં જે રાગની ઉત્પત્તિ છે, એ રાગ અને એ વખતે જે જ્ઞાન છે, એ બેય એકત્વ અનુસંધાનમાં છે.

મુમુક્ષુ :- વિરૂદ્ધ દિશાના હોવા છતાં ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ના, એમાં શું છે કે (સ્વરૂપ) લક્ષમાં આવ્યું છે. લક્ષમાં આત્મા છે પણ ભેદજ્ઞાનમાં પર્યાપ્ત ભેદજ્ઞાન નથી થતું. જ્ઞાન અને રાગનું જે ભેદજ્ઞાન થવું જોઈએ એ પર્યાપ્ત માત્રામાં નથી થતું. સર્વથા નથી થતું એમ નથી ત્યાં. કેમકે આ તો સમ્યક્ સન્મુખ જીવ છે અને અનુભવ કરવાનો છે, પક્ષાંતિક્રાંત થવાનો છે એ જીવની વાત છે. ત્યાં એ જીવની વાત ચાલી છે, બીજાની વાત નથી ચાલી.

અહીં તો શું મુદ્દો ધ્યાન ખેંચવાનો છે ? કે આત્મા સંબંધીનો વિકલ્પ એનું પણ જ્યાં સુધી ભિન્નપણું નથી એ વિકલ્પનું, ત્યાં સુધી એને એકત્વબુદ્ધિનો જે રાગ અને જ્ઞાન (છે) એને નયપક્ષમાં નાખ્યો છે. પક્ષનો અર્થ શું ત્યાં ? એકત્વપૂર્વકનું પરિણમન, એને અહીંયાં પક્ષ કહ્યો છે. જ્ઞાનીના એ જ પ્રકારના પરિણમનને નયપક્ષ ન કહેવાય. એને નય કહેવાય. નય અને નયપક્ષ જુદી જુદી વાત છે. હજી એ ગોટાળો ચાલે છે આપણે ત્યાં. નયપક્ષને નયમાં ખતવે અને નયને નયપક્ષમાં ખતવે. અને પછી ચર્ચા ને વાદવિવાદ અને ખેંચાખેંચી થાય.

નયપક્ષ છે એ સમ્યગ્દર્શન પહેલા અને સમ્યક્ત્વની સમીપ

આવેલા જીવના પરિણામની વાત ચાલી છે. એની નીચેવાળાની નહિ અને એની ઉપરવાળાની નહિ. Particular position ની વાત છે. અને નય છે એ તો અનુભવ થયા પછી જે જ્ઞાનની પરિણતિ જુદી પડી ગઈ, ભિન્ન પડી ગઈ, જ્ઞાનધારા આખી જુદી ચાલે છે, બિલકુલ અંતર્મુખપણે, એના જ્ઞાનને નયજ્ઞાનને કહેવાય છે. એના જ્ઞાનના પર્યાયને નયજ્ઞાન કહેવાય છે. બાકીનાને નયજ્ઞાન લાગુ નથી પડતું.

મુમુક્ષુ :- નય તો પ્રમાણમાં જ લાગે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એ તો પ્રમાણ સહિત જ નય પરિણમે છે. નય, પ્રમાણ અવિનાભાવી છે. નય હોય અને પ્રમાણ ન હોય એ નય પ્રમાણને સમજ્યો નથી. નય હોય ત્યાં પ્રમાણ હોય, હોય ને હોય જ. કારણ કે પ્રમાણપૂર્વક જ નય ચાલે. પ્રમાણ વિના કોઈ દિવસ નય હોય તો એને નયાભાસ કહે છે. એને નય કહેવામાં આવતો નથી પણ એને નયાભાસ કહેવામાં આવે છે.

શું કહે છે ? કે '**તેને મટાડવાને માટે પ્રજ્ઞાછીણીને, આત્મા અને પરના એકત્વસંધાનમાં નાખે,...**' એટલે આત્મા અને આત્મા સિવાય દ્રવ્ય કે ભાવ જે અન્ય છે અને એકત્વ થઈ રહ્યું છે ત્યાં જ્ઞાનને વાળે, ત્યાં સુધી જ્ઞાનને લઈ જાય. એટલે એટલી સૂક્ષ્મ જ્ઞાનની સ્થિતિ થાય અને અંદરમાં જાય.

મુમુક્ષુ :- વેદન સુધી જવાનું.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વેદન સુધી જવાનું. માત્ર જ્ઞાનને પકડે ત્યારે જુદો પડે. ત્યાં સુધી ન પડે. અને જ્યારે ભેદજ્ઞાન થાય ત્યારે એ પ્રજ્ઞાછીણીને અંતર્મુખી જ્ઞાનની પર્યાય કહી છે અથવા અંતર્મુખી જ્ઞાનની પર્યાયનું બીજું નામ પ્રજ્ઞાછીણી છે. એમ લેવું.

હવે એમાં શું થાય છે ? કે '**ચેતના અંશ-અંશને પોતાનો જાણે (કે) જેમાં જડનો પ્રવેશ નથી.**' જુઓ ! પ્રવેશભાવ લીધો. કેમકે વેદનથી પ્રવેશભાવ આવે છે, પરપ્રવેશભાવ આવે છે. એટલે એ પ્રવેશ થતો નથી એમ જાણે એટલે વ્યાપકતાથી પકડે. ભેદજ્ઞાનમાં પરનું પરપણે જાણવું એ સ્વપરપ્રકાશકપણાને લીધે. પછી વ્યાપ્ય-વ્યાપકતાને પોતાની વ્યાપ્તિથી ગ્રહણ કરે અને વેદનથી વેદ્ય-વેદકતાને ગ્રહણ કરે, પોતાના વેદનને.

મુમુક્ષુ :- ચેતના અંશ-અંશને પોતાનો જાણે એટલે અસ્તિત્વથી જ લેવાનું ને ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહિ, એમાં શું છે કે ચેતનાના કોઈ અંશમાં જડ નથી, જડના, રાગના કોઈ અંશમાં ચેતના નથી.

મુમુક્ષુ :- આ અસ્તિત્વથી જોવાનું કહ્યું ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વ્યાપ્તિથી લીધું છે. કેમકે પ્રવેશ લેવો છે ને ? કે જેમાં... એ વાક્ય અધૂરું છે. '**જાણે (કે) જેમાં જડનો પ્રવેશ નથી.**' એ વ્યાપ્તિથી લેવું છે. ભેદજ્ઞાનમાં પ્રયોગ થાય ત્યારે વ્યાપ્તિનો તબક્કો આવવો જોઈએ. માત્ર જો જાણવાની વાત હોય કે દેહ અને આત્મા જુદા છે, રાગ અને જ્ઞાન જુદું છે તો તે વિચાર છે, પ્રયોગ નથી. પ્રયોગમાં વ્યાપ્તિ શરૂ થઈ જાય છે. જ્ઞાનની વ્યાપકતા જુદી છે, રાગ અને શરીરની વ્યાપકતા જુદી છે. જ્યાં સુધી વ્યાપ્ય-વ્યાપકભાવે જ્ઞાન ન પકડાય ત્યાં સુધી પ્રયોગની પરિસ્થિતિ નથી, વિચારની પરિસ્થિતિ છે. આમ લેવું છે. અહીંથી ભેદજ્ઞાનનો પ્રયોગ શરૂ થાય છે.

ભેદજ્ઞાન કહેતાં એ પ્રયોગનો વિષય છે અને એ વિચારનો વિષય નથી એટલું તો સમજણમાં પણ સ્પષ્ટ હોવું જોઈએ. ભેદજ્ઞાન એ કોઈ વિચારનો વિષય નથી, ભેદજ્ઞાન એ પ્રયોગનો વિષય છે. મુમુક્ષુને માટે પ્રયોગ કર્યા વિના ભેદજ્ઞાનની કોઈ ચર્ચા કરવાનો જ પ્રશ્ન નથી. કેમ ? કે પ્રયોગમાં આવ્યા વગર પ્રયોગની વાત સમજાતી નથી. પછી એની ચર્ચા કેવી રીતે કરે ? અને એટલા માટે આપણે ત્યાં ભેદજ્ઞાન ઉપર 'સમયસાર' લખાયેલું છે. 'સમયસાર'ના અધિકારના નામ જુદા જુદા છે. સળંગ વિષય હોય તો ભેદજ્ઞાનનો છે. એકપણ અધિકાર એવો નથી કે જેમાં ભેદજ્ઞાનનો વિષય ન ચાલ્યો હોય, આચાર્ય મહારાજે ન ચલાવ્યો હોય. એવો એકેય અધિકાર નથી.

આ 'સમયસાર' 'ગુરુદેવે' સતત વાંચ્યું. છતાં મુમુક્ષુઓમાં ભેદજ્ઞાનની ચર્ચા નથી ચાલતી. બીજી બધી ચાલે છે. બીજી બધી માથાકૂટ (કરે છે). ચર્ચા નથી, એ માથાકૂટ છે. બીજી બધી માથાકૂટ ચાલે છે પણ ભેદજ્ઞાનની ચર્ચા નથી ચાલતી. કેમ ? કે એ વિષય પ્રયોગનો છે. એની ચર્ચા ચાલે ક્યાંથી ? એટલે એ ચર્ચા બંધ થઈ ગઈ છે. આખું 'સમયસાર' 'ગુરુદેવે' વાંચ્યું. વાંચ્યું એમ નહિ, સંભળાવ્યું

ત્યારે પોતે પરિણમીને કહ્યું છે. ભેદજ્ઞાનમાં પરિણમીને કહ્યું છે. એટલા માટે 'સોગાનીજી'એ એમને પરિણમતા જોયા હતા. ઓળખાણ થઈ ગઈ એમને. અને છતાં આપણે ત્યાં કેમ એની ચર્ચા નથી ? કેમકે એ પ્રયોગનો વિષય છે અને પ્રયોગ બાજુ ધ્યાન નથી.

વ્યાખ્યા અને Theory માં તો કાંઈ વાત પૂરી આવતી નથી. પૂરી વાત ન આવે અને અધૂરી આવે એટલે કોઈ કાંઈક કલ્પના કરે. એક આમ કલ્પના કરે અને બીજો આમ કલ્પના કરે અને પછી બેની કલ્પનાને મેળ ન ખાય એટલે પછી ઓલો કહે મારું સાચું, ઓલો કહે મારું સાચું, તમારું ખોટું ને મારું સાચું, મારું સાચું ને તમારું ખોટું. આમ વિવાદ સિવાય બીજું કાંઈ થાય નહિ અને એ દશા થઈને ઊભી રહી છે.

ભેદજ્ઞાનનો વિષય છે એ પ્રયોગનો વિષય છે અને પ્રયોગમાં વ્યાપ્તિથી શરૂઆત થાય છે. વ્યાપ્તિથી વિશેષ પ્રકારે Practice થાય, પ્રયોગ થાય તો વેદન સુધી પહોંચાય. વેદ્ય-વેદકતા જો આવે તો એની પ્રત્યક્ષતા નજર આવે. પ્રત્યક્ષતા નજર આવે તો ત્રિકાળ પ્રત્યક્ષ, અનંત પ્રત્યક્ષ છે એનો પ્રતિભાસ આવ્યા વિના રહે નહિ. આમ વેદનથી ગ્રહણ થાય છે. વેદન વિના ગ્રહણ થાય નહિ.

મુમુક્ષુ :- ચર્ચા જ ન ચાલે તો ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ક્યાંથી આવે ? કહો. ભેદજ્ઞાનને છોડીને બધી ચર્ચા ચાલે છે. તમે ગમે ત્યાં હવે ધ્યાન રાખજો. જેટલા વિદ્વાનો, જેટલા મુમુક્ષુઓ ચર્ચા કરતા હશે એ આ ભેદજ્ઞાનના પ્રયોગને છોડીને બધી ફીફા ખાંડવાની વાત છે, ફોતરા ખાંડવાની વાત છે બધી.

મુમુક્ષુ :- ... 'ગુરુદેવ'ના ભક્ત... બીજાની તો વાત જ શું ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- બીજે તો છે જ નહિ. બીજે તો બધું અંધારું, સાવ અંધારું છે. પણ આ તો 'ગુરુદેવ' જેવા 'ગુરુદેવ' મળ્યા, તીર્થંકર પુરુષ મળ્યા અને 'સમયસાર' જેવો ભેદજ્ઞાનનો ગ્રંથ વાંચ્યો, છતાં આટલું અંધારું છે. તો બીજાની તો બિચારાની તો આપણે વાત જ શું કરીએ ? બીજે તો કાંઈ ચીજ નથી આ. વાતમાં પણ નથી ત્યાં તો.

મુમુક્ષુ :- આ પ્રયોગ કરવામાં મહેનત શેની પડે છે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- મહેનત તો કાંઈ નથી પડતી. એવી કોઈ મહેનત પડતી નથી. પણ આ જીવને જે ખામી છે, નથી થતું એનું કારણ, એનું

કારણ પોતાની ભાવનાની ખામી છે અને પોતાની રુચિની ખામી છે. ભાવના અને રુચિની ખામી છે. એ ક્ષતિ છે ત્યાં સુધી પ્રયોગે ચડવું હોય તોપણ ચડી ન શકાય. એ તો આવશે. એ તો વિષય લેશે હજી પોતે. આ સ્થાપ્યા પછી એ વિષય ઉખેળશે. અને એટલા માટે તો આ 'અનુભવપ્રકાશ' લીધું છે સ્વાધ્યાયમાં. એ મુદ્દો ચર્ચવા માટે જ લીધું છે. કે આ ભેદજ્ઞાન-ભેદજ્ઞાન કરે છે પણ થાતું કેમ નથી ? એમાં કાંઈ વધારે મહેનત પડે છે એટલે નથી થાતું ? એવું કાંઈ નથી. કારણ બીજું જ છે. કારણ પોતાની ભાવના નથી અને પોતાની રુચિ નથી.

મુમુક્ષુ :- ખરેખર એવું લાગે છે કે પ્રયોગની વિધિ જ એને સમજણમાં આવતી નથી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વિધિ પણ સમજણમાં નથી આવતી એ વાત પણ સાચી છે. પણ વિધિ નથી સમજણમાં આવતી એનું કારણ કે વિધિનો વિષય સૂક્ષ્મ બહુ છે.

અમે રોજના સ્વાધ્યાયમાં એ વિષય ઉપર ચર્ચા કરીએ છીએ ત્યારે એ વાત એવી રીતે લઈએ છીએ કે બાર અંગમાં કોઈ સૂક્ષ્મથી સૂક્ષ્મ વિષય હોય તો વિધિનો છે. આત્મા તો ધ્રુવ છે અને અપરિણામી છે એ બધા ઠોકમઠોક રાખે છે ઘણાય. પણ વિધિનો વિષય નથી પકડી શકતા. જે ગડબડ છે એ અહીંયાં છે. કેમ ? કે એ વિષય સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ છે. બાર અંગમાં સૂક્ષ્મ વિષય એ છે. અને એ ક્યાંથી કાઢ્યું છે ? કે 'અમૃતચંદ્રાચાર્ય'ના ૨૩૯મા કળશમાં એ વાત છે અને ૨૪૬માં એ વાત છે. એને '**आत्मनः तत्त्वं**' કહ્યું છે. '**आत्मनः तत्त्वं**' એ સંસ્કૃત શબ્દ છે. એનો અર્થ એમ થાય છે કે આત્માનું તત્ત્વ.

ત્યારે વાંચતી વખતે એ વિચાર આવ્યો કે પ્રભુ ! આત્માનું તત્ત્વ એમ કહો છે પણ આત્મા તો પોતે તત્ત્વ છે. વળી એનું શું બીજું તત્ત્વ ? કે આ તત્ત્વનું તત્ત્વ આ છે. વિધિ છે એ તત્ત્વનું તત્ત્વ છે. એટલું સૂક્ષ્મ છે. બાર અંગમાં એ એક જ વિષય એટલો સૂક્ષ્મ છે. જો એ વિષય હાથમાં આવે તો બાર અંગનો સાર હાથમાં આવ્યો. એ વિષય હસ્તગત થયો એટલે બાર અંગનો સાર એણે પકડ્યો. પછી એને બીજા શાસ્ત્ર વાંચવાની અટક નથી.

મુમુક્ષુ :- ... પ્રયોગ કરવાની

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એ ચાલવી મુશ્કેલ છે જરા. પણ 'ગુરુદેવે' બધું કહ્યું છે. આપણે જે ગુરુના અનુયાયીઓ છીએ ત્યારે એ જે 'ગુરુદેવે' કહ્યું હોય એ ઝીલવું તો જોઈએ ને.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એ પ્રયોગનો વિષય એમ ને એમ અઠેગઠે ચાલે એવું નથી કે વાંચીને કાંઈ એની ચર્ચા થઈ શકે એવું નથી. સાંભળીને ચર્ચા થઈ શકે એવું નથી. સાંભળ્યું તો છે જ 'ગુરુદેવ' પાસેથી. કાંઈ થોડું સાંભળ્યું છે ? વર્ષો સુધી સાંભળ્યું છે.

મુમુક્ષુ :- એક ઘંટામાં પચ્ચીસ વાર વાત આવે. પચાસ વાર આવે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. અને અંતર્મુખ થઈને કરે પાછા. નજરનો વિષય છે. જે વાત છે તે નજરની જ છે, બીજું કાંઈ નથી.

એટલે આ પ્રવેશ શબ્દ છે ત્યાંથી વ્યાપ્ય-વ્યાપકતાનો વિષય નીકળે છે. એ તપાસે. જો વ્યાપકતા પકડવી હોય અને ન પકડાતી હોય તો શું કરવું ? હવે થોડી પ્રયોગની ચર્ચા કરીએ. પ્રયોગમાં વ્યાપ્ય-વ્યાપકતા પકડાતી નથી તો શું કરવું ? એની પહેલાં શું કરવું ? પકડવા માટે શું કરવું ? પોતાને તપાસવું-જ્ઞાનને તપાસવું કે આમાં શું આવ્યું ? પ્રવેશ થાય ત્યારે આવે ને ? જેમ કે ઠંડી લાગી. આમરસ જીભ ઉપર મૂક્યો ત્યારે એમ લાગ્યું કે જાણે પ્રવેશ થયો. જીભમાંથી અંદર ઉતર્યો, જાણે રસ ઉતર્યો. રસગ્રંથીમાંથી લાળ છૂટેને ? એને એમ લાગે કે રસ અંદર ઉતર્યો. પણ જ્ઞાનને તપાસવું કે જ્ઞાનમાં શું આવ્યું ? જ્ઞાન કોરું ધાકોડ છે. જોકે જીભ પણ કોરી છે, હોં ! એ ગળપણ ૩૦-૪૦ Second ન થાય ને ત્યાં જીભ ઉપર ન હોય. થોડીક Second માં જે સ્વાદ જીભથી લીધો છે એ સ્વાદથી કોરી, ગળપણનો બિલકુલ ત્યાં સ્વાદ નહિ હોય. એવી રીતે જ્ઞાન છે એ કોરું રહે છે. એનો સ્વભાવ નિર્લેપતા એ એનો સ્વભાવ છે. જ્ઞાનનો સ્વભાવ નિર્લેપપણે રહેવું એ જ્ઞાનનો (સ્વભાવ છે). લેપાતું જ નથી ને. ગમે તેટલા સ્વાદ લ્યો, ગમે તેટલા અનુભવ પરપદાર્થના ગણવામાં આવે, જ્ઞાન નિર્લેપ રહે છે.

એટલે જ્ઞાનને તપાસવું. શું આવ્યું જ્ઞાનમાં ? સારું લાગ્યું તો શું આવ્યું જ્ઞાનમાં ? પોતાના અનુભવને તપાસે. અને ક્યાંક દુઃખ થાય તો શું ગયું જ્ઞાનમાંથી ? શું ચાલ્યું ગયું ? આ જ્ઞાનમાં તપાસવું. વ્યાપકતા

ન પકડાતી હોય તો તપાસણી શરૂ કરવી. 'સુવિધિ'ના પ્રકરણમાં આ વિષય લીધો છે. તપાસણી શરૂ કરવી. એ તપાસવું એ અંતર અવલોકનની શરૂઆત છે. અવલોકનની શરૂઆત, અવલોકનમાં સફળતા ન મળતી હોય તો તપાસણીથી કરવી જોઈએ. અને એ તપાસવા માટે ઘણી કાળજી હોવી જોઈએ. કાળજી નામ સાવધાની એને જાગૃતિ હોવી જોઈએ. અને એ ત્યારે જ આવે કે પોતાની ભાવના અને રુચિ હોય તો આવે. નહિતર ન આવે. એમ ને એમ બધું ચાલ્યું જાય.

મુમુક્ષુ :- એમાં એક વાત છે કે શાસ્ત્ર ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એ તપાસણી કરવી. પછી જે વિચાર છે એના ઉપર ધ્યાન નહિ જાય. નિર્વિકલ્પદશા તો થઈ નથી. એટલે વિકલ્પો તો ચાલતા રહેવાના. પણ એના ઉપર ક્યા વિકલ્પ ચાલે છે એ કાંઈ તમારું લક્ષ નહિ રહે.

તીર્થંકરપ્રભુનો નિર્વાણ પ્રસંગ પણ સાધક જીવને આત્મકલ્યાણમાં નિમિત્ત થાય છે, તેથી 'કલ્યાણક' કહેવાય છે. જો કે પ્રભુના વિયોગનો તે પ્રસંગ છે, પરંતુ સંયોગ જેમ હિતમાં નિમિત્ત થાય છે, તેમ વિયોગ પણ હિતમાં નિમિત્ત થાય છે. ભલે બાહ્યમાં સંયોગ પ્રશસ્ત રાગનું નિમિત્ત છે, અને વિયોગ પ્રશસ્ત દ્વેષનું નિમિત્ત છે, પરંતુ અંતરંગમાં તે બંન્નેના નિમિત્તે સાધક જીવ, સાધના વૃદ્ધિમાં પરિણમે છે.

મુમુક્ષુજીવને, યોગ્યતાવાન હોય તો, સત્સંગનો સંયોગ યોગ્યતા - વૃદ્ધિમાં નિમિત્ત પડે છે, તેમ જ સત્સંગના વિયોગની વેદના અને નિજ પરમાત્માના વિયોગની વેદના દર્શન પરિષહ યોગ્યતા વર્ધમાન થવાનું જ કારણ બને છે.

(અનુભવસંજીવની - ૧૨૩૯)

તા. ૨-૫-૧૯૯૩, પાના નં. ૨-૩, પ્રવચન નં. ૧૮૪

(નોંધ :- ૧૧.૨૫ મિનિટ પછી બરાબર સંભળાય છે.)

જેમ રોટલીના લોટને કેળવે છે તેમ આત્માને જ્ઞાનથી કેળવવો જોઈએ. એને ભાવભાસન થવું જોઈએ. 'ગુરુદેવ' કહે છે, કેળવવો જોઈએ અને કેળવવાથી એને ભાવભાસન થવું જોઈએ. ભગવાન કહે છે માટે બરાબર છે એમ નહિ, આગમ કહે છે માટે બરાબર છે એમ નહિ, ગુરુ કહે છે માટે બરાબર છે એમ નહિ. અહીં તો એકલા ભગવાનનું નામ લીધું છે, પણ ગુરુ અને આગમ બેય લઈ લેવા એની અંદર.

ભગવાન કહે છે માટે નહિ પણ એને પોતાથી ભાવ ભાસવો જોઈએ કે હું આવો મહિમાવંત ચૈતન્ય પદાર્થ છું. આવો ભાવ ભાસવો જોઈએ ... અને એની સન્મુખ થવાથી સંસારના દુઃખથી છૂટકારો થશે એમ ભાસવું જોઈએ એટલે એમ લાગવું જોઈએ. આનું નામ ભાવભાસન છે. આ જગ્યાએ ભાવભાસનની બહુ સારી વ્યાખ્યા આવી ગઈ છે.

મુમુક્ષુ :- ... પણ જ્યારે આત્મા...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. ભાવના નિરંતર રહે, ભાવના જો નિરંતર રહે તો ઉપયોગ વારંવાર જાય. ભલે બદલાય પણ વારંવાર જાય. અને વારંવાર થાય તો એની પરિણતિ થાય. ક્યારેક ક્યારેક થાય તો પરિણતિ ન થાય. પરિણતિ થવાનો આ નિયમ છે. જો વારંવાર ઉપયોગ થાય ભાવનાથી તો પરિણતિ થાય. નહિતર પરિણતિ ન થાય. ક્યારેક ક્યારેક ઉપયોગ થાય તો એની પરિણતિ ન થાય. કેમકે એ ભાવનામાં ઠેકાણું નથી.

મુમુક્ષુ :- પહેલી વાર ... ઉપયોગને...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. એ તો મોક્ષમાર્ગમાં તો પછી જેમ જેમ ઉપયોગ વિશેષ થાય તેમ પરિણતિ અને ઉપયોગ એકબીજાના પૂરક થઈને રહે છે. જેમ પરિણતિ તીવ્ર તો ઉપયોગ વારંવાર થાય. ઉપયોગ વારંવાર થાય તો પરિણતિ પણ મજબૂત થાય, તગડી થાય. એવી રીતે.

મુમુક્ષુ :- ..

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એમાં શું છે, એ તો વ્યક્તિગત યોગ્યતા ઉપર છે. અહીંયાં શું છે કે આ જે ભાવના, ઉપયોગ અને પરિણતિનો જે નિયમ છે એ તો પરિણામને કેળવવાનો નિયમ છે. મુમુક્ષુજીવે કેવી રીતે આ નિયમને પોતામાં સાર્થક કરવો ? પોતાના પરિણમનમાં કેવી રીતે એનો સદ્ઉપયોગ કરવો ? તો શું છે કે મુમુક્ષુને લગની લાગવી જોઈએ. એને ભાવના, આત્મભાવના ઉત્પન્ન થવી જોઈએ. જો ભાવના એની ઉત્પન્ન થાય તો એ સંબંધીનો વારંવાર ઉપયોગ થાય અને એની મુમુક્ષુને યોગ્ય પરિણતિ થાય. એ રીતે એને પરિણામની કેળવણી મુમુક્ષુની ભૂમિકામાં ચાલુ થવી જોઈએ. એમ કહેવું છે.

મુમુક્ષુ :- પોતે તો વારંવાર ભાવના કરે. ભગવાનના દર્શન કરતો હોય કે વાણી સાંભળતો હોય એમાં .. હોય તો તેમાંથી તે કાર્યની દૃષ્ટિ ખસીને આત્મા બાજુ જાય.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. જઈ શકે છે. ખરેખર તો દેવદર્શન, શાસ્ત્રાદિ એ તો આત્મસ્વભાવ તરફ જવાના જ નિમિત્ત છે. એ તો આત્મસ્વભાવ તરફ લઈ જવા માટેના જ એક બાહ્ય નિમિત્ત છે અને આત્મસ્વભાવના જ દ્યોતક છે. એટલે ખરેખર તો જેને આત્માની તીવ્ર રુચિ છે, આત્માની તીવ્ર ભાવના છે એને તો બધે એ જ દેખાય છે. પોતાની ભાવના અનુસાર જ બધું લાગે છે.

મુમુક્ષુ :- પનિહારીઓ એકબીજા સાથે વાત કરે. એનો ઉપયોગ ..બાજુ ધ્યાન ખેંચાય એ સખીઓ એની વાત કરે છે. વાત કરતા કરતા ઘડામાં જરા ઊંચો નીચો હોય તો ફટ ત્યાં હાથ જાય. જો ધ્યાન બહાર એનું રહે ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એમાં શું છે કે એ દૃષ્ટાંત છે લક્ષનું કે લક્ષ નથી બદલાતું. માથે ગાગરબેડું હોય એટલે ગાગરને માટલી અને બેડુ કહે છે. માટલી અથવા ગાગર. હવે ચાલતા ચાલતા પગથિયા પણ આવે. નદીમાંથી પાણી ભરીને જતા હોય તો પગથિયા પણ ચડવાના થાય, વાતચીત પણ કરે. પણ એનું લક્ષ છે એ એક જ જગ્યાએ હોય. ઉપયોગ વિચારમાં જાય, વાતચીતમાં જાય, પગથિયા ચડવામાં જાય પણ લક્ષ નથી બદલાતું. એ દૃષ્ટાંત લક્ષનું છે.

મુમુક્ષુ :- ... ધ્યાન ખસતું નથી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એટલે શું જરાક ફેરફાર થાય તો તરત જ ઉપયોગ ત્યાં વયો જાય. કેમકે લક્ષ ખસ્યું નથી એનું. ઉપયોગ બીજે જાય તો પણ લક્ષ નથી ખસતું અને ઉપયોગ તેના ઉપર જાય તોપણ લક્ષ નથી ખસતું. એ લક્ષનું દૃષ્ટાંત છે.

મુમુક્ષુ :- વાતચીત કરે ..

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. લક્ષ ન ફરે. એટલે જો ભાવભાસનથી આત્મસ્વરૂપનું લક્ષ થયું હોય તો વાંચે, સાંભળે, વિચારે કે ગમે તે ઉદયની ક્રિયા કરે તોપણ લક્ષ ન બદલાય. કેમકે એ ભાવભાસનથી લક્ષ થઈ ગયું એકવાર તો લક્ષ ન બદલાય. અને એ લક્ષ થવાને માટે જ આ બધા શાસ્ત્રો કહ્યા છે. 'લક્ષ થવાને તેહનો કહ્યા શાસ્ત્ર સુખદાયી.' ભાવભાસનથી એવું લક્ષ બંધાય જાય એટલા માટે આ શાસ્ત્ર રચના જ્ઞાનીઓએ કરી છે.

મુમુક્ષુ :- ધ્યેય બંધાઈ ગયું છે. મારા આત્માને જ પામવું છે. એ ધ્યેય બંધાઈ ગયું. અને વારંવાર હું આત્મા એ યાદ આવ્યું સ્મૃતિમાં. પહેલીવાર એને ખ્યાલ આવ્યો. બીજી વાર, ત્રીજી વાર યાદ આવે ઉપયોગ ત્યાં જાય. ઉપયોગ તો બદલાયા કરે. છતાં એને વચ્ચે વચ્ચે ઉપયોગ તૂટી તૂટીને ધગશ એની વિશેષ રહે. એના ધ્યેય બાજુ .. લક્ષ બદલાય ગયું. લેકિન લક્ષ બદલાવાની સાથે વારંવાર ઉપયોગ જે લઈ જાય તો જ્યાં જ્યાં એ સુણે, વાંચે, વિચારે ત્યાં જ ઉપયોગ ... એવું બને કે નહિ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. લક્ષ હોય તો થાય. લક્ષ હોય તો ગમે ત્યાંથી ઉપયોગ પાછો લક્ષ ઉપર આવે. એ એક લક્ષ હોય ત્યાં ઉપયોગનું વારંવાર આવવું થાય અને એ રીતે એ પરિણામની અંદર વિકાસ થતો જાય છે. ઉપયોગપૂર્વક પરિણતિ. .. જાય છે ને એટલે વારંવાર ઉપયોગ આવે તો પરિણતિ થાય. તો લક્ષ હોય તો વારંવાર ઉપયોગ આવે. એટલે ભાવભાસન પછી પરિણતિ પાછી વધારે મજબૂત થાય છે. પ્રથમ ભાવનાથી પરિણતિ થાય, પછી એમાંથી ભાવભાસન સુધી પહોંચે તો પછી બીજી એથી વિશેષ પરિણતિ થાય. પછી અનુભવ થાય ત્યારે ધર્મદશાની એથી વિશેષ પરિણતિ થાય. એમ એવી રીતે

જુદા જુદા તબક્કે આત્માની પરિણતિ તગડી થતી જાય.

મુમુક્ષુ :- ઉપયોગ તો ઝડપથી બદલાય. એનું જોર આત્મા બાજુ હોય...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઉપયોગ બદલાય પણ પછી લક્ષ ન બદલાય અને પરિણતિ ન બદલાય. ઉપયોગ બદલાય તો પણ લક્ષ અને પરિણતિ પછી ન બદલાય.

મુમુક્ષુ :- લક્ષ તો ત્યાં બંધાઈ ગયું. ધ્યેય બંધાઈ ગયું.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પછી ન બદલાય.

મુમુક્ષુ :- આ વાત તો વાંચન-વિચારથી થોડી થાય. વેદન અવલોકનથી ઉત્પન્ન થાય. વાંચન-વિચારથી ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એ તો પરિણમનનો જ વિષય છે આ તો. આ ભાવના, ઉપયોગ, પરિણતિ આ પરિણમનનો જ વિષય છે. પછી આપણે સમજવામાં લઈએ, પણ સમજ્યા માટે કામ થાય એવું નથી. કામ બાકી રહે છે. જેમ તમે રસોઈ બનાવો, પણ જમો નહિ તો ? તો બનાવવી નકામી. એમ વાંચો, વિચારો, સાંભળો પણ જો પરિણમનમાં ન આવો તો એનો કાંઈ અર્થ નથી. એટલે આ તો પરિણમનનો જ વિષય છે. આ જે વિષય છે એ મુખ્યપણે પરિણમનનો વિષય છે.

મુમુક્ષુ :- નીચે પછી કહ્યું, ચિત્પરિણતિથી સ્વરૂપરસ થાય છે. તો સ્વરૂપરસ એટલે અનુભવ સમજવાનો ત્યાં ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એમાં શું છે કે અનુભવ થાય એ વખતે તો ઘણો રસ વધ્યો હોય છે. પણ પરિણતિ ચાલુ રહે તો એ જેવી પરિણતિ થઈ હોય એનો રસ પણ ગાઢ થતો જાય. એમ છે. અને જેમ રસ ગાઢ થતો જાય એમ પરિણતિ પણ વધારે મજબૂત થતી જાય. એમ એકબીજાના પૂરક છે.

મુમુક્ષુ :- અનુભવ સાથે એને કેવી રીતે ...?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પછી તો પરિણતિ જેમ તીવ્ર થાય તો એ અનુભવ લઈ આવે છે.

મુમુક્ષુ :- પરિણતિ અનુભવ લઈ આવે છે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. કારણ કે અનુભવ ઉપયોગનો વિષય છે. એટલે પરિણતિમાંથી પાછો ઉપયોગ થાય અને ઉપયોગથી પાછી

પરિણતિ વધારે દૃઢ થાય. એટલે ઉપયોગ અને પરિણતિ આગળ ઉપર એકબીજાના પૂરક થવા મંડે છે.

મુમુક્ષુ :- એટલે અહીંયાં અનુભવની હજી વાત નથી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ના.

મુમુક્ષુ :- .. .. લક્ષ કરી વચ્ચે ...મારો ઉપયોગ .. આત્મા બાજુ જાય અને ખ્યાલ આવે .. જાય .... ઉપયોગની .. જેનું જોર વધારે હોય, ધગશ હોય તેને ભાઈને જેમ આપને .. વચ્ચે ઉપયોગ છોડીને આત્મા બાજુ જાય પાછો ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- થઈ શકે. બનવા યોગ્ય છે. ઉપયોગ તો ઝડપથી બદલાય છે. બહુ ઝડપથી બદલાય છે.

હવે, અહીંયાં એક બીજી વ્યાખ્યા કરી છે કે '**દ્રવ્યગુણપર્યાયને યથાર્થ અનુભવવા એ (જ) અનુભવ છે.**' આ ભેદપ્રધાન અનુભવની પરિભાષા છે. જ્યારે અનુભવ થાય છે ત્યારે જ્ઞાન પ્રમાણ થાય છે. પ્રથમ અનુભવમાં જ જ્ઞાન પ્રમાણ થાય છે અને ત્યારે જ દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયનું યથાર્થ જ્ઞાન થાય છે. એટલે ત્યાં જાણપણારૂપ જ્ઞાન નહિ લેતા, અહીંયાં અધ્યાત્મ ગ્રંથ છે એટલે દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયનો અનુભવ લીધો છે. કેમકે અનુભવજ્ઞાનમાં-વેદનજ્ઞાનમાં જાણરૂપ જ્ઞાન આવી જાય છે. એટલે અનુભવપ્રધાન વ્યાખ્યા કરી.

'**અનુભવથી પંચ પરમગુરુ થયા અને થશે.**' અને સ્વાનુભવ કરતાં કરતાં પંચ પરમેષ્ઠી જે થયા એ પાંચેય પરમગુરુ અનુભવને કારણે ગણાય છે. અનુભવ ન હોય તો એકેય પદ લાગુ પડતું નથી. કેમકે મુનિઓનું, ગુરુનું પદ જ પ્રચુર સ્વસંવેદન છે. પ્રચુર સ્વસંવેદન સિવાય આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુનું કોઈ પદ ન હોય. અને બાકીના ઉપરના બે પદ છે એ તો પૂર્ણ સ્વસંવેદનરૂપ છે. એટલે એમાં તો કાંઈ બીજા વિચારનો અવકાશ પણ નથી.

'**તે પ્રસાદ (કૃપા, પ્રભાવ) અનુભવનો છે.**' એ પાંચેય પદ મહાન પંચ પરમેષ્ઠી પદ છે એ અનુભવની કૃપાથી છે, એ અનુભવનો પ્રસાદ છે. '**અરિહંત, સિદ્ધ (પણ એ) અનુભવ-આચરણને સેવે છે,...**' સિદ્ધ પરમાત્મા અને અરિહંત પરમાત્મા પણ પૂર્ણપણે અનુભવમાં જ રહે છે. એ તો અનુભવની બહાર જ નીકળતા નથી. '**(સ્વરૂપ)**

અનુભવમાં અનંતગુણના સર્વરસ આવે છે.' સ્વરૂપ અનુભવમાં અનંત ગુણના સર્વરસ આવે છે. 'જ્ઞાનદર્પણ' નામનો એમનો જ ગ્રંથ છે. એમાં એમણે ૧૫૩મી ગાથા રચી છે.

ગુણ અનંતકે રસ સબે, અનભૌ રસકે માંહિ;

યાતૈં અનુભૌ સારિખો, ઔર દૂસરો નાંહિ. ૧૫૩.

એટલે ત્યારે એક સ્વાનુભવ છે, શુદ્ધાત્માનો અનુભવ છે તો એમાં અનંતે અનંત ગુણનો રસ ઉત્પન્ન થઈને અનુભવગોચર થાય છે. પછી ગુણો ભિન્ન ભિન્ન ભલે ન જણાય. એક મિષ્ટાન્નમાં છપ્પન મસાલા નાખ્યા હોય. તો તમે મિષ્ટાન્ન બહુ સારુ, ફલાણું મિષ્ટાન્ન બહુ સરસ એમ લાગે. પછી એની અંદર કયો મસાલો કેટલા પ્રમાણમાં છે એની કાંઈ જરૂર નથી. મિષ્ટાન્નથી તૃપ્તિ છે. એમ અનુભવથી તૃપ્તિ છે અને એમાં સર્વ ગુણોનો રસ છે. ક્યા ક્યા ગુણનો કેટલો રસ છે એનું કાંઈ પ્રયોજન નથી. અને '**તે (અહીં) કહેવામાં આવે છે.**' એમ કરીને પછી એક એક ગુણના ભેદથી વાત કર છે.

'**જ્ઞાનનો પ્રગટ પ્રકાશ અનંત ગુણોને જાણે.**' છતાં અનંતને ભેદસહિત જાણે એમ નહિ. કેમકે છદ્મસ્થ અવસ્થામાં અનંત ગુણોના ભેદ ભેદપણે નથી જણાતા. પણ અભેદપણે અનંત ગુણો છે એમ જણાય છે. અભેદપણે અનંત ગુણો છે એમ જણાય છે. પ્રત્યેક ગુણ જુદાં જુદાં નથી જણાતા. એમ સમજી લેવું. '**જ્ઞાનરૂપી વિશેષ ગુણને પરિણતિ પરિણમે, વેદે, આસ્વાદે,...**' અને જે જ્ઞાનરૂપી વિશેષ ગુણ છે, ખાસ ગુણ છે એને એના પરિણામે પરિણમે છે, એનું વેદન પણ આવે છે અને એનું આસ્વાદન પણ આવે છે. વેદે, આસ્વાદે એક અર્થમાં છે.

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાનરૂપી વિશેષ ગુણને પરિણતિ પરિણમે, વેદે અને આસ્વાદે એટલે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એટલે ગુણ છે એ તો ગુણ છે.

મુમુક્ષુ :- પરિણતિ એટલે અહીંયાં પર્યાય ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. પરિણતિ એટલે પર્યાય. એ જ્ઞાન પરિણમે પોતાના ગુણ પ્રમાણે, ગુણ અનુસાર પરિણમે અને એનું વેદન આવે, એનો આસ્વાદ આવે. અને '**ત્યાં અનુપમ આનંદફળ નીપજે.**' જ્યારે

એ સ્વાનુભવ થાય ત્યારે જેને ઉપમા ન આપી શકાય એવો કોઈ આનંદ નીપજે છે, ઉત્પન્ન થાય છે. '**એ પ્રમાણે દર્શનને પરિણતિ પરિણમે,...**' એવી રીતે દર્શનગુણ પણ પરિણતિએ '**પરિણમે, વેદે, આસ્વાદે, (અને) સુખફળ નીપજે. એ જ રીતે સર્વ ગુણોને (પરિણતિ) પરિણમે, વેદે, આસ્વાદે. (જેમ) આનંદ, અનંત, અખંડિત, અનુપમરસ (સહિત) ઊપજે.**'

મુમુક્ષુ :- પણ અહીંયાં દર્શનને પરિણતિ વેદે અને આસ્વાદે એ કેવી રીતે ? વેદન તો જ્ઞાનનો જ વિષય છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એટલે અહીં એમ નથી લેવું. અહીં તો પછી આખા આત્માનું વેદન છે ને એટલે બધા ગુણોને વેદે એમ કહેવાય. આનંદને પણ વેદે, સુખને પણ વેદે. એમ અભેદ વિવિક્ષાથી લેવું. ઓલું ભેદ વિવિક્ષા છે. એ અહીંયાં કહેવાનું પ્રયોજન નથી. ભેદ દર્શાવવાનું અહીંયાં પ્રયોજન નથી. એક એક ગુણના દૃષ્ટાંતે અભેદને જ લેવું. એ જ રીતે સર્વ ગુણોની પરિણતિ પરિણમે, વેદે અને આસ્વાદે.

'**આનંદ, અનંત, અખંડિત, અનુપરરસ (સહિત) ઊપજે. તેથી સર્વ ગુણોના રસનો પરિણતિ દ્વારા અનુભવ કરાવવામાં આવ્યો.**' તે બધા ગુણોના રસનો અનુભવ અનુભવકાળમાં થાય છે. '**એ જ પ્રમાણે દ્રવ્યને પરિણતિ પરિણમે, વેદે, આસ્વાદે, (અને) આનંદ પામે.**' હવે અહીંયાં શું છે ? કે પરિણતિ દ્રવ્યને પહોંચે છે એમ કહે છે. કેમકે વ્યાપ્ય-વ્યાપકભાવે પર્યાય દ્રવ્યમાં વ્યાપી જાય છે. તો એ પરિણતિ દ્રવ્યને વેદે છે એમ કહેવાય છે. કારણ કે વેદવાનું કામ તો પરિણતિનું છે. '**(અને) આનંદ પામે.**'

'**ત્યારે પરિણતિ દ્વારા દ્રવ્યનો અનુભવ થયો.**' અને ત્યારે એમ કહેવાય કે પરિણતિ દ્વારા દ્રવ્યનો અનુભવ થયો. એ અભેદ વિવિક્ષા છે. '**અનુભવપ્રકાશ, ગુણપરિણતિ એકરસ થતાં, થાય છે.**' એ બધા અનુભવમાં અનંત ગુણોનો એકરસ થાય છે એને અનુભવપ્રકાશ એમ કહેવામાં આવે છે. અથવા અનુભવ પ્રગટ્યો એમ પણ કહેવામાં આવે છે. '**(એ જ) વસ્તુનું સ્વરૂપ છે.**' આ પ્રકારે વસ્તુનું સ્વરૂપ છે. '**(જે સર્વ ગુણરસના પુંજરૂપ છે) તે ચેતનાગુણનું સંક્ષેપમાત્ર (અહીં) વર્ણન**

કરવામાં આવે છે.' અને અહીંયાં એ ચેતનાને મુખ્ય કરીને વર્ણન કરશે.

'**સર્વ ગુણોમાં જ્ઞાન (ગુણ)ક પ્રધાન છે. શાથી ? કે જ્ઞાન વિશેષ ચેતના છે. જ્ઞાન સર્વનું જ્ઞાતા છે.**' તેથી એક તો એ ચેતના વિશેષ છે. દર્શન સામાન્ય ચેતના છે. આ ચેતના વિશેષ છે અને સર્વનું જ્ઞાતા છે. બધા ગુણોને એ જાણે, બીજાને પણ એ જાણે, પોતાને પણ પોતે જાણે. '**(તથા જ્ઞાન સૂક્ષ્મ છે) સૂક્ષ્મ ન હોત તો (તે) ઈન્દ્રિયગ્રાહ્ય હોત,...**' જ્ઞાનનું જે મૂળ સ્વરૂપ છે એ સૂક્ષ્મ છે. સ્વભાવ છે તે સૂક્ષ્મ છે. અને સૂક્ષ્મ ન હોત તો સ્થૂળ ઈન્દ્રિયજ્ઞાનના ઉપયોગથી પણ એ જણાત. ઈન્દ્રિયજ્ઞાનના ઉપયોગથી સૂક્ષ્મ એવો જ્ઞાનસ્વભાવ અથવા જ્ઞાનનું સ્વરૂપ જણાતું નથી. એટલે જ્ઞાન સૂક્ષ્મ છે.

મુમુક્ષુ :- સૂક્ષ્મ જ્ઞાન અને નિર્મળ જ્ઞાનમાં શું ફેર સમજવો ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નિર્મળતામાં મલિનતાનો અભાવ લેવો છે અને સૂક્ષ્મતામાં સ્થૂળતાનો અભાવ લેવો છે.

મુમુક્ષુ :- નિર્મળતા વિશેષ મહિમા કરવા યોગ્ય કહેવાય ? કે સૂક્ષ્મતા વિશેષ મહિમા કરવા યોગ્ય કહેવાય ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હવે એ તો બેય સ્વભાવ છે એટલે બેય મહિમા કરવા યોગ્ય છે. કોઈ એમ કહે કે નિર્મળતા છે એ મહિમા કરવા યોગ્ય છે. તો સૂક્ષ્મતા છોડીને વાત કરવી છે ? નહિ. સૂક્ષ્મતા અને નિર્મળતા તો સાથે જ રહે છે.

મુમુક્ષુ :- નિર્મળ જ્ઞાન જ સૂક્ષ્મતા ધારણ કરે છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ધારણ કરે છે. એટલે એ તો સાથે જ રહે છે. એકેયને છોડવાનો પ્રશ્ન નથી. પણ એનું વાચ્ય જુદું જુદું છે એમ કહેવું છે. જ્ઞાનની એક વિશેષતા નિર્મળતા પણ છે અને જ્ઞાનની એક વિશેષતા સૂક્ષ્મતા પણ છે. બેય જુદી જુદી છે. અને બંને જ્યારે જ્ઞાન સ્વભાવરૂપ ધારણ કરે છે, સ્વભાવરૂપે પરિણમે છે ત્યારે બંને હોય છે. જ્ઞાન સૂક્ષ્મ પણ થાય છે અને જ્ઞાન નિર્મળ પણ થાય છે. જો સૂક્ષ્મ ન થાય તો પ્રજ્ઞાછીણીએ કરીને ભેદ પાડે નહિ. અને જો નિર્મળતા ન હોય તો રાગની મલિનતા સાથે હોય. તો એ જ્ઞાન કાંઈ સારું નથી. મલિન જ્ઞાન કાંઈ સારું નથી.

જો જ્ઞાન '**સૂક્ષ્મ ન હોત તો (તે) ઈન્દ્રિયગ્રાહ્ય હોત, તેથી સૂક્ષ્મતા**

વડે જ્ઞાનની સિદ્ધિ છે.' આવી રીતે સિદ્ધિ કરી. સૂક્ષ્મતાથી સિદ્ધિ કરી અહીંયાં. સૂક્ષ્મ જ્ઞાન તે જ જ્ઞાન બરાબર છે. સ્થૂળજ્ઞાન, ઇન્દ્રિયજ્ઞાન તે બરાબર જ્ઞાન નથી. એને અમે સ્વરૂપજ્ઞાન નથી કહેતા.

મુમુક્ષુ :- એટલે વેદન સૂક્ષ્મ છે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વેદન તો તારતમ્યતા વધે તો સ્થૂળ પણ થાય છે. પ્રચુર સ્વસંવેદન છે એ કાંઈ એટલું સૂક્ષ્મ નથી. પણ અહીંયાં તો જ્ઞાનની સૂક્ષ્મતા લેવી છે. કેમકે આત્મામાં એક સૂક્ષ્મત્વ શક્તિ છે અને એનું રૂપ જ્ઞાનને આવે છે. આત્મામાં એક સ્વચ્છત્વ નામની શક્તિ છે એનું રૂપ પણ જ્ઞાનને મળે છે. એટલે જ્ઞાન સૂક્ષ્મ પણ છે અને જ્ઞાન નિર્મળ પણ છે. એમ લેવું છે.

મુમુક્ષુ :- મારો પ્રશ્ન એ છે કે એ ઇન્દ્રિયગોચર નથી. અહીંયાં વાત એ આવી છે કે ઇન્દ્રિયગોચર નથી. સૂક્ષ્મ નથી એટલે ઇન્દ્રિયગોચર નથી. ઇન્દ્રિયગોચર નથી તો આ જે વેદનથી એને ગોચર કરવા જાય છે. વેદનથી આત્માને પકડે છે. તો એ સૂક્ષ્મ થઈ ગયું ને ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. એટલે જે વેદનરૂપ જ્ઞાન છે એ સૂક્ષ્મ જ્ઞાન છે. કેમકે એ તો સ્વભાવરૂપ છે ને ? એ સ્વભાવ રૂપે છે. સ્વભાવ તો સૂક્ષ્મ છે એટલે એનું રૂપ તો એને હોય જ ને. વેદનરૂપ જ્ઞાન એ રીતે સૂક્ષ્મ છે. સ્વભાવને ગ્રહે છે માટે. પણ એની તારતમ્યતા વધે છે તો જેમ અત્યારે વેદન તિરોભૂત છે એટલે એને સૂક્ષ્મ કહીએ એમ નથી. પછી એકદમ એનું સ્થુળ રૂપ પણ પ્રગટ થાય છે. એક ન્યાયે. આમ એનું સૂક્ષ્મત્વ સ્થૂળતામાં એ આવ્યું છે એમ નથી કહેવું. પણ તારતમ્યતા એવી છે કે એ અછાની ન રહે.

મુમુક્ષુ :- સ્વભાવ અપેક્ષાએ સૂક્ષ્મ છે અને તારતમ્યતા અપેક્ષાએ સ્થૂળ છે.

પૂજ્ય ભા-ઈશ્રી :- હા. તારતમ્યતા વધે... તો સ્થૂળતા એટલે શું છે કે એ જણાયા વગર ન રહે, અનુભવાયા વગર ન રહે.

એનો બીજો એક દૃષ્ટાંત લઈએ. કહેવાનો એમાં શું આશય છે એ પકડાય. મુનિરાજ છે. એ જંગલની અંદર હોય તો અત્યારે ગરમી છે તો વગડામાં તો ખૂબ તપે. ઠંડી હોય ત્યારે ખૂબ ઠંડી હોય. મકાન કરતા તો બહારમાં ઠંડી વધે જ. પણ ખુલ્લું હોય તો વધારે ઠંડી હોય. હવે એટલું

પ્રચુર સ્વસંવેદન હોય છે, એટલું પ્રચુર સ્વસંવેદન હોય છે કે આ ઠંડી-ગરમીની એમને ખબર પડતી નથી. તો એ ઝીણું.. એ સૂક્ષ્મ એટલે એમ ઝીણું છે એમ લઈએ તો તો આ ઠંડી-ગરમીની કેટલી બધી અસર આવે ? ઠંડી-ગરમીની અસર ખબર જ નથી પડતી એમને. જાણે ઉપયોગ જ નથી એનો. એટલી બધી પ્રચુર સ્વસંવેદનની તારતમ્યતા ઊભી થાય છે. એટલે સ્વસંવેદનનો બહુ મોટો Current એની અંદર હોય છે. તો એને પછી ત્યાં સૂક્ષ્મ નથી કહેતા. પણ આમ સ્વભાવ ગ્રહણ કરે છે માટે સૂક્ષ્મ છે. એ સ્વભાવના આશ્રયે છે માટે એ સ્વભાવ સૂક્ષ્મ છે તો એ સૂક્ષ્મ થાય તો જ સ્વભાવને ગ્રહે. એ રીતે સૂક્ષ્મ છે પાછો. એ તો એના જુદા જુદા રૂપ સમજવા.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- આવે જ નહિ ને. સીધી વાત છે.

'**વીર્યગુણ વિના સત્તાનું નિષ્પત્તિસામર્થ્ય ક્યાંથી હોત** ?' હવે એક એક ગુણની સિદ્ધિ કરે છે. આત્મામાં વીર્ય ગુણ છે એટલે એ સ્વરૂપ રચના કરે છે. નહિતર તો એ સ્વરૂપરચના ન થાત. એટલે શુદ્ધ પરિણમન બધા ગુણોનું ન થાત. પછી '**સત્તા ગુણ વિના...**' હવે જેને જેને સિદ્ધ કરે છે એ જ ગુણને પાછા ઉપાડે છે. '**સત્તા ગુણ વિના સૂક્ષ્મ શાશ્વત ન હોત.**' કારણ કે સત્તા શાશ્વત છે કાં અનાદિઅનંત છે. તો એનું સૂક્ષ્મત્વ પણ શાશ્વત છે.

'**વીર્યગુણ વિના સત્તાનું નિષ્પત્તિસામર્થ્ય ક્યાંથી હોત ? અગુરુલઘુગુણ વિના વીર્ય હલકુ ભારે થતાં,...**' એકેન્દ્રિયની કાય છે. અનંતા એકેન્દ્રિયો છે. પણ એ શરીર છે.

મુમુક્ષુ :- પૃથ્વીકાયના.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા, પૃથ્વીકાય. જેને પૃથ્વીકાય કહી છે. એ કાય એટલા માટે કહે છે કે અનંતા નિગોદિયા જીવોનું એ શરીર છે. લોકો તો એને જૈનદર્શન સિવાય તો પૃથ્વીને જડ જ માને. પણ ત્યાં જીવ જડ નથી થતો. તે જીવ પૃથ્વીકાયને ધારણ કરતો હોવા છતાં પણ જીવ જીવ જ રહે છે. જીવ પૃથ્વીરૂપે નથી થતો. એનું કારણ અગુરુલઘુત્વ છે. એટલું લઘુત્વ ન થાય કે પોતે જડ થઈ જાય.

એ કહ્યું કે '**અગુરુલઘુગુણ વિના વીર્ય હલકું ભારે થતાં, જડતાને**

ધારણ કરત. પ્રમેય ગુણ વિના અગુરુલઘુગુણનું પ્રમાણ ક્યાંથી હોત ?' પ્રમેય ગુણ ન હોત તો અગુરુ આટલું અને અલઘુ આટલું એવું પ્રમાણ ક્યાંથી આવત ? એટલે પ્રમેયત્વ ગુણ પણ છે આત્મામાં.

મુમુક્ષુ :- અગુરુલઘુ એટલે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એમાં શું છે કે અલઘુમાં તો સમજાયું કે નિગોદનો જીવ થાય તો એટલું બધું એનું પરિણમન હીણું થઈ જાય, એટલું બધું હીણું થઈ જાય, લઘુ એટલે નાનું, પણ છતાં એ જડ ન થાય.

મુમુક્ષુ :-જીવત્વ ન જાય, ચેતનશક્તિ ન જાય.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા, ચેતના જાય નહિ એની. જેમકે આ પૃથ્વીકાય છે. તો પૃથ્વીકાય એનું શરીર છે. દુનિયા આખી એને-પૃથ્વીને જડ માને છે. ભગવાન કહે છે કે એમાં ચેતના છે. એટલે આપણે આ મકાનનો પાયો ખોદે ત્યારે હિંસા થાય એમ કહે છે. એમ નથી કહેતા ? ખાણનો ધંધો કરતા હોય ખાણિયા, તો એની અંદર હિંસા છે એમ કહે. એનું કારણ કે એ એકેન્દ્રિય જીવો છે.

મુમુક્ષુ :- ખેતીમાં પણ હિંસા થાય છે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ખેતી કરે તોપણ હિંસા થાય. ખેડુત છે (એ ખેતી કરે એ) ખેતીમાં હિંસા ઘણી છે. ખેતીમાં તો બેઈન્દ્રિય, ત્રણઈન્દ્રિય, ત્રસ જીવોની બહુ હિંસા છે. ત્યાં તો પછી એને ખાતર નાખવું પડે, પાણી નાખવું પડે, પછી જે વનસ્પતિ થાય એના ઉપર પણ ઈયળ અને બીજા-ત્રીજા બે ઈન્દ્રિય, ત્રણ ઈન્દ્રિય જીવો ખૂબ જ થાય છે.

'ગુરુદેવ' એક વખત કહેતા હતા કે આ જે તમાકૂના પાન છે. તમાકૂ તો બહુ તીખી જલદ ચીજ છે. પાંદડું લીલું હોય તો જેને તમાકૂની આસક્તિ હોય એ પછી ત્યાં જઈને બેસે. અહીંયાં તમાકૂ ખાતા હોય. પછી એ જીવ તમાકૂની આસક્તિથી એવો જીવ થાય. કોઈ નાનું જીવડું થાય એવું કે એ તમાકૂના પાંદડા ઉપર બેસે. એને આસક્તિ થાય એટલે. એને વાસ આવે. એટલે એ ત્રણઈન્દ્રિય હોય જીવ. ઓછામાં ઓછી ત્રણ ઈન્દ્રિય તો હોય. નાસિકા હોય. જેવો એના ઉપર બેસે એવો મરી જાય. કેમકે ઓલું જલદ છે અને એનું શરીર કોમળ

હોય. એટલે સહન ન કરી શકે. પણ મરી જાય તોય ગયા વગર ન રહે. જેમ ઓલો મરી જાય તોપણ બીડી પીધા વગર ન રહે, એમ એ મરી જાય તોય ત્યાં ગયા વગર ન રહે. એવું છે.

એટલે જે જે પદાર્થની જીવને આસક્તિ થાય ત્યાં એને જન્મ-મરણ કરવાનું કારણ બહુ થાય. જે જે વનસ્પતિના જીવો છે તે તે વનસ્પતિ બહુ ભાવતી હોય તો પછી ત્યાં જન્મે, ત્યાં મરે એવું બધું બહુ થાય. કેમકે એને એ ગમે છે. એનું અસ્તિત્વ એને ગમે છે. એ મને હો... એ મને હો... એનો ભાવ શું ઘુંટાય છે ? પરિણતિ એમ ઘૂંટાય છે કે મને તે હો, મને તેમ હો, મને તે હો. તે ચીજ મને હો. તો કહે છે, જા ત્યાં. '**या मतिः सा गतिः**' એમ કહે છે. જેવી મતિ એવી ગતિ.

એવી રીતે પછી ગુરુ લઈએ. જેમકે અનંત જ્ઞાન પ્રગટે, અનંત જ્ઞાન પ્રગટ્યું. પણ અનંત એટલે કેટલું ? કે અગુરુ. એક મર્યાદા (કે) એથી આગળ ન જાય. નહિતર તો મર્યાદા જ ન રહે. વિકાસ થતો.. થતો... થતો... પણ એક જગ્યાએ એ વિકાસ છે એમાં અધુરાપણું નથી, પૂર્ણપણું છે, તોપણ હવે એથી આગળ વધવાપણું નથી અને એને જ પૂર્ણપણું કહેવાય. જો આગળ વધવાપણું હોય તો ત્યાં સુધી અધુરાપણું કહેવાય.

મુમુક્ષુ :- Maximum, minimumની Limit બાંધી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. Maximum, minimum ની Limit છે. એને અગુરુલઘુ કહેવામાં આવે છે.

મુમુક્ષુ :- પૂરા જ્ઞાનને તો અપરિમિત કીધું છે ને કેવળજ્ઞાનને તો ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. પણ એ અપરિમિત એના અનંત અવિભાગ પ્રતિચ્છેદને હિસાબે પણ કહેવાય છે અને એના વિષયની મર્યાદા નથી માટે પણ અપરિમિત કહેવાય છે. છતાં એ જેટલું છે એટલું જ રહે છે. એથી પછી આગળ નથી જાતું. જેટલું વિકાસ પામ્યું...

મુમુક્ષુ :- આપણે બીજી બાજુ એમ કહીએ છીએ ને કે લોકાલોક આવા બીજા ગમે તેટલા અલોકાકાશ હોય તોપણ આવો. કેવળજ્ઞાન એને પચાવી લેશે, ગળી જશે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. એ એને ગળી જાય. પણ ઈ એક તર્ક છે. એની શક્તિ બતાવવા માટેનો તર્ક છે. એની શક્તિને એ બતાવે છે.

બાકી અનંતા લોકોલોક હોય નહિ. જેમ એક અગ્નિના તણખાની શક્તિ બતાવી.

મુમુક્ષુ :- એમાં એની ગુરુતા તો આવી ને ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. પણ એ એની Limit છે. તોય એની Limit છે. આખરમાં એની કોઈ Limit છે. એને અગુરુ કહેવામાં આવે છે. પૂર્ણ વિકસીત છે એ એની એક Limit છે. એટલે એને ત્યાં અગુરુપણું લાગુ પડે છે.

મુમુક્ષુ :- આકાશના અનંત પ્રદેશો છે એનાથી અનંત અનંત એમ કરીને ઘણા અનંત કરે આત્માના ગુણો માટે. એટલું બધું એકસાથે જાણી લે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. એવું છે. કેમકે સંખ્યાએ ગણો તો આ છેલ્લો એવો કોઈ ગુણ ન આવે. છેલ્લો ગુણ ન આવે ગણતા ગણતા. એનું નામ અનંત છે. જેમ આકાશના પ્રદેશોમાં કોઈ છેલ્લો પ્રદેશ ન આવે.

મુમુક્ષુ :- તો જ અનંત લાગે ને ! નહિતર તો અંત આવી ગયો.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. એમ છે. પણ એ બધો અતીન્દ્રિય જ્ઞાનનો વિષય છે. ઈન્દ્રિયજ્ઞાન બહુ મર્યાદિત છે અને એમાં એ વિષયનો સમાવેશ ન થાય. પાત્ર નાનું અને વસ્તુ મોટી છે. કેવી રીતે સમાય ?

'અપ્રમાણ થતાં (તેને) કોણ માનત ? વસ્તુત્વ વિના પ્રમાણ કોનું કહીએ ?' અને વસ્તુ જ ન હોય, વસ્તુપણું જ ન હોય તો પછી પ્રમાણ કોને કહેવું ?

મુમુક્ષુ :- અનંત કહેવું અને વળી પૂર્ણ કહેવું ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પૂર્ણ કહેવું અને પાછું અનંત કહેવું. એમ બેય વાત સાથે છે. એવું છે. અચિંત્ય છે. કેવળજ્ઞાનનું સ્વરૂપ છે એ અચિંત્ય છે. એટલે 'કૃપાળુદેવે' એમ કહ્યું કે કોઈ પ્રગટ કારણને અવલંબીને કે કોઈ અપ્રગટ કારણને, પરોક્ષ કારણને અવલંબીને સર્વજ્ઞનો સમ્યગ્દષ્ટિપણે પણ નિર્ણય થાય તો એનું ફળ મહાન છે. સર્વજ્ઞનો સર્વજ્ઞપણે નિર્ણય કરવો એ અચિંત્ય વસ્તુ છે.

સમ્યગ્દષ્ટિને તો એવું અચિંત્ય અને અતીન્દ્રિય જ્ઞાન પ્રગટ થયું છે. તેથી સર્વજ્ઞનું જ્ઞાન એને જ્ઞાનગોચર થાય છે. સર્વજ્ઞનું સ્વરૂપ એને

જ્ઞાનગોચર થાય છે. પણ મિથ્યાદષ્ટિને નથી થતું. માને ખરો મિથ્યાદષ્ટિ કે મને ખ્યાલ આવે છે, સર્વજ્ઞ આવા હોય... સર્વજ્ઞ આવા હોય... સર્વજ્ઞ આવા હોય. એ કોઈ અચિંત્ય છે.

'અસ્તિત્વ વિના વસ્તુત્વ કોના આધારે કહીએ ?' વસ્તુ તો વસ્તુ છે પણ અસ્તિત્વ વગર કોના આધારે વસ્તુનું વસ્તુત્વ હોય ? માટે અસ્તિત્વ વિના વસ્તુત્વ નથી અને **'પ્રદેશત્વ વિના અસ્તિત્વ કોનું નિરૂપીએ ?'** એટલે આપણે લીધું કે પ્રદેશ તો દેખાતા નથી. તો જ્ઞાનને ખ્યાલમાં આવે કે હું છું. હું છું એવો મને ખ્યાલ આવે છે. પણ પ્રદેશ તો દેખાતા નથી. તો પછી એનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કેવી રીતે કરવું ? તો કહે છે, નિજમાં નિજનું વેદન કરવાથી અસ્તિત્વ ગ્રહણ થાય છે. ત્યાં જાણવાથી અસ્તિત્વ ગ્રહણ થતું નથી પણ વેદનથી અસ્તિત્વ ગ્રહણ થાય છે. અથવા પોતાની હયાતી વેદાય છે.

મુમુક્ષુ :- આ બધું બતાવવા પાછળનો હેતુ શું ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અનુભવ કરાવવો તે.

મુમુક્ષુ :- અહીંયાં શું કહેવા માગે છે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એ પોતે એમ કહેવા માગે છે કે જ્ઞાનગુણ જે પ્રધાન છે એ જ્ઞાન આવું બધું જાણે છે. અને કેટલાક ગુણોનું જ્ઞાન કરાવે છે. પણ એ તો ક્ષયોપશમ હોય એટલા ગુણો સમજાય. બધાયને બધા ગુણોનું સ્વરૂપ સમજાય એવું નથી. એ ઉઘાડ આશ્રિત છે. કોઈને બહુ ઉઘાડ હોય, કોઈને ગુણભેદો ન સમજાય. ગુણભેદનું પ્રયોજન નથી. ચોરનું મોઢું જોવું પ્રયોજન નથી. ચોર તરીકે ઓળખાય એ જ પ્રયોજન છે. એની સીકલ સાથે કાંઈ સંબંધ નથી. એના જેવું છે. એટલે આ બધા અવયવ છે. આ તો જીવના અવયવ છે. જીવને જીવ તરીકે ઓળખે તો ઘણું છે.

'પ્રદેશત્વ વિના અસ્તિત્વ કોનું નિરૂપીએ ? પ્રભુત્વ વિના પ્રદેશપ્રભુતા ક્યાંથી રહેત ?' કો'કમાં કો'ક આવી જાત. પોતાની સત્તામાં કોઈ બીજો આવી જાત. નિજની સત્તામાં-પોતાની સત્તામાં કોઈ બીજો આવી ન શકે. કેમકે પોતે પ્રભુ છે ત્યાં. અને **'વિભુત્વ વિના પ્રભુતા સર્વમાં કેવી રીતે વ્યાપત ?'** પ્રભુતા પણ વ્યાપેલી છે આખા દ્રવ્યમાં. તો વ્યાપવું એ વિભુત્વનું કાર્ય છે. આમ સાંકળે છે. એક

ગુણમાં બીજા ગુણને સાંકળે છે. એમ કરીને જીવના અનંત ગુણોનું અભેદપણું સ્થાપે છે. એમ કરીને એનું અભેદ સ્વરૂપ સ્થાપવું છે.

'જીવત્વ વિના વિભુત્વ અજીવ હોત.' વિભુત્વ તો બધા પદાર્થમાં છે. પણ એમાં જીવત્વ વિના વિભુત્વ પણ અજીવ હોત. એટલે એનું જીવત્વ લીધું. અને **'ચેતના વિના જીવત્વ ક્યાં વર્તત ?'** ચેતનાનું કામ વર્તવું છે. તો જીવત્વ ક્યાં વર્તત ચેતના વિના ? માટે ચેતનામાં વર્તે છે. તેવી જ રીતે બધા ગુણો લીધા છે. તમારે કેટલા પાના સુધી...?

મુમુક્ષુ :- બસ, થઈ ગયું.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- બસ પૂરું ? બે-ત્રણ પાના બે જ કરાવેલા. કાલે ચોથા પાનાનું વંચાય ગયું.

મુમુક્ષુ :- આત્મા અરૂપી છે એ Problem છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અરૂપી છે. આત્મા એટલે કોઈ બીજો તો છે નહિ. પોતે અરૂપી છે. હવે પોતે અરૂપી છે એનો પોતાને Problem છે.

મુમુક્ષુ :- રૂપથી ટેવાઈ ગયો છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- દુઃખનો Problem નથી. રૂપી છે એનો Problem છે.

મુમુક્ષુ :- એ તો અનુભવાય છે. ઓલું અનુભવાતું નથી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ખરેખર તો દુઃખનો Problem થવો જોઈએ. એના બદલે દુઃખનો Problem નથી અને અરૂપીપણાનો Problem લાગે !

'અનુભવપ્રકાશ' ગ્રંથની વિશેષતા એ છે કે અનુભવને અનુભવ પદ્ધતિએ કેવી રીતે અનુભવ કરવો એવી જે 'દીપચંદજી'ની કહેવાની જે શક્તિ છે એ અનુભવ પ્રકાશમાં સ્પષ્ટ દેખાય આવે છે. અને જો જીવ ઊંડો ઉતરે એટલે કે સ્વલક્ષે અધ્યયન કરે તો અનુભવ થાય એવું આ શાસ્ત્ર છે. અનુભવ થાય એવું શાસ્ત્ર છે. અને અધ્યાત્મરસ બહુ ભર્યો છે. જેને અધ્યાત્મની રુચિ હોય એને આ શાસ્ત્રમાં રસ વધારે આવે એવું છે. આત્માની રુચિવાળાને વિશેષ રુચિ વૃદ્ધિગત થવાનું કારણ છે. બહુ સુંદર શાસ્ત્ર છે !

મુમુક્ષુ :- સ્વરૂપ લક્ષ થયા વિના મુખ્ય-ગૌણ કરવામાં યથાર્થતા રહેતી નથી. ભાવમાં હિનાધિક વજન દેવાથી નય દુભાય છે. અને વિપર્યાસ સધાય છે. અહીંયાં નય દુભાય છે અને વિપર્યાસ સધાય છે

એટલે શું કહેવું છે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એટલે એમાં શું છે કે લક્ષ જો આત્માનું થાય તો આત્મા ઉપર વજન રહે. જેનું લક્ષ, એનું વજન રહે. નહિતર શું થાય ? કે અધ્યાત્મ શાસ્ત્રોમાં અધ્યાત્મ પર્યાયોની પ્રશંસા બહુ કરેલી છે. અધ્યાત્મ શાસ્ત્રોમાં સમ્યગ્દર્શન, મુનિદશા, સર્વજ્ઞદશા એની ખૂબ મહિમા કરેલી છે. તો એ ભલે પર્યાયોની મહિમા કરી, પણ જે ત્રિકાળી ઉપરનું વજન છે એ વધારવા માટે મહિમા કરી છે. એનું વજન ઘટીને એ મહિમા નહિ થવી જોઈએ. જો એમ થાય તો વિપર્યાસ થાય. ઊલટું થઈ ગયું. એટલે મુખ્ય-ગૌણ લક્ષપૂર્વક થવું જોઈએ. તો સ્વરૂપ જ મુખ્ય રહે. જો સ્વરૂપનું લક્ષ થાય તો સ્વરૂપ જ મુખ્ય રહે. જેનું લક્ષ હોય એની જ મુખ્યતા રહે. એટલે પહેલું લક્ષ થવું જોઈએ. 'લક્ષ થવાને તેહનો કહ્યા શાસ્ત્ર સુખદાયી.' પહેલું લક્ષ કરવાનું છે.

એટલે આમાં શું છે કે લક્ષ થાય એ જીવ ભૂલો ન પડે. અચ્છા, વાત એ કહેવી હતી કે અધ્યાત્મ પર્યાયોની તો પછી મહિમા શું કરવા કરી ? આવો એક પ્રશ્ન થાય અહીંયાં. જ્યારે પર્યાયને મુખ્ય નથી કરવાની અને ત્રિકાળી સ્વરૂપને જ લક્ષમાં લઈને મુખ્ય કરવાનું છે. તો પર્યાયની મહિમા શું કરવા કરી ? તો કહે છે, એ દ્રવ્યની મહિમા કરવા માટે પર્યાયની મહિમા કરી. કેમકે પર્યાય તો દ્રવ્યને સેવે છે. સેવા કરનાર તો સેવક છે. અથવા અહીંયાં સ્ત્રીલિંગ લઈએ તો સેવિકા છે. તો જેની સેવિકા આટલી સમૃદ્ધ હોય તો જેને એ સેવે છે એની સમૃદ્ધિ કેટલી ? એમ કરીને ખરેખર દ્રવ્યની મહિમા કરાવવા માટે પર્યાયની મહિમા કરી છે. એવો જેને ખ્યાલ નથી એ પર્યાયોના મહિમામાં એકાકાર થાય અને દ્રવ્યનું એને લક્ષ ન રહે અથવા ગૌણ થઈ જાય તો વિપર્યાસ સધાય છે. તો અધ્યાત્મ વિષય અને અધ્યાત્મ વાર્તા સાંભળતા પણ વિપરીતતા થવાનો અવકાશ આ રીતે છે.

મુમુક્ષુ :- નય દુભાય છે એટલે શું ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નય દુભાય છે એટલે ત્યાં શું થાય છે કે પછી નયનું ઠેકાણું નથી રહેતું. નય તો સમ્યગ્જ્ઞાનનો વિષય છે. સમ્યજ્ઞાનમાં તો આત્મલક્ષ જ હોય. એટલે પછી નયનો વિષય આઘોપાછો થઈ જાય.

મુમુક્ષુ :- પણ જ્યારે નય છે જ નહિ તો પછી...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. નયાભાસ થાય. નયાભાસ થયો એ નય દુભાઈ ગયો. નયાભાસ થયો તે નય દુભાણો. વાત નય અનુસાર કરે પણ નયનો આભાસ હોય. એટલે તમે દુભવ્યું ક્યારે કહેવાય ? કે તમે એને આઘુપાછું કરી નાખો એટલે દુભાણું. એને જેમ છે એમ ન રાખ્યું. નયને જેમ છે એમ ન રાખ્યો, નયના વિષયને જેમ છે એમ ન રાખ્યો તો એ નય દુભાણો એમ કહેવાય. આપણે એમ કહીએ ને કે ખોટું લાગી ગયું આને. કેમ ખોટું લાગ્યું ? કે મારી બાબતમાં બોલ્યા એ બરાબર નથી બોલ્યા. સાચું નથી બોલ્યા. એવું નથી મારામાં. તો ખોટું લાગી જાય છે ને ? દુભાય જાય છે ને ?

મુમુક્ષુ :- નય તો દ્રવ્યના કોઈપણ અવયવને વિષયને કરીને જ નય ચાલે છે. તો એ જે વિષય જેનો કરીને ચાલે છે એ વિષય તો આગમપ્રમાણ કે અધ્યાત્મપ્રમાણ સહિત જ ચાલવાનો છે. તો પછી એમાં દુભવવાનો સવાલ કેવી રીતે આવે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એટલે એનું નિયામક છે એ લક્ષ છે એમ કહેવું છે. એનું નિયામક છે. કેમકે નયનો વિષય ઘણો અટપટો છે. તો એનું નિયામક કોણ ? એને નિયમનમાં કોણ રાખે ? જો સ્વરૂપ લક્ષ હોય તો બધાને નિયમન રહે. નહિતર આઘુપાછું થાય તો નય દુભાય જાય, એમ કહેવું છે ત્યાં.

મુમુક્ષુ :- અનુભવ થતાં અનંત રસનો સ્વાદ એકસાથે આવે. .. ગુણોની જાત જુદી જુદી છે તો એનો શબ્દ મળેલો આવે ... એમાં પ્રધાનરસ કોનો ? આનંદનો ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- આનંદનો.

મુમુક્ષુ :- હવે એક છેલ્લી થોડી સ્પષ્ટતા કરવી છે. પછી કાલે નથી એટલે. પરપદાર્થને વિષય કરવા સમયે ઉપયોગ માત્ર એક પરપદાર્થને પ્રકાશે છે. તો પણ લબ્ધ જ્ઞાન વડે સ્વરૂપનું સંધાન રહી તે સમયે જ્ઞાનચેતનાનો સદ્‌ભાવ રહે છે. જે યુક્તિ, આગમ અને અનુભવથી પ્રસિદ્ધ છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હવે પ્રશ્ન શું ?

મુમુક્ષુ :- પ્રશ્ન અહીંયાં (એ છે કે) તોપણ લબ્ધ જ્ઞાન વડે

સ્વરૂપનું સંધાન રહી તે સમયે જ્ઞાનચેતનાનો સદ્ભાવ રહે છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હવે આ જ્ઞાનદશાની વાત છે. વાત છે એ જ્ઞાનદશાની છે. તો હવે જ્ઞાની વ્યાપાર કરે છે.

મુમુક્ષુ :- એટલે જ્યારે એનો ઉપયોગ બહારમાં હોય છે તે સમયે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- તે પરને જાણે છે, એ વખતે પરને પ્રકાશે છે એમ કહો, પરને જાણે છે કહો. બરાબર ? એ જ વખતે એની પરિણતિમાં જે લબ્ધ જ્ઞાન છે, કેમકે પરિણતિમાં અનંત ગુણ છે, એમાં જ્ઞાનગુણ પણ છે.

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાનનું પણ લબ્ધ છે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જ્ઞાનગુણનું પરિણમન પણ છે એની અંદર પરિણતિમાં.

મુમુક્ષુ :- એટલે અહીંયાં જ્ઞાનનું લબ્ધ ન લેવું. પરિણતિમાં લબ્ધ છે ઈ લેવું ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. પરિણતિમાં છે. જોકે એ જ્ઞાનનું લબ્ધ છે અને એ આત્મા સાથે એનું અનુસંધાન છે. એટલે આત્માને ત્યાં આત્માનું અનુસંધાન ચાલુ છે જ્ઞાનને. ઉપયોગ જ્યારે જ્ઞાનીનો બહાર છે ત્યારે પણ લબ્ધ જ્ઞાન દ્વારા આત્માનું અનુસંધાન જ્ઞાનીને ચાલુ જ છે.

મુમુક્ષુ :- તો ત્યાં લબ્ધ જ શું કામ લીધું ? પરિણતિ કેમ ન લીધી ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પરિણતિ કહો કે લબ્ધ કહો. ત્યાં એક જ છે. જ્ઞાનગુણની પર્યાયને ત્યાં લબ્ધ કહે છે અને બીજા ગુણોનું પરિણમન એની સાથે જોડાયેલું છે અનંત ગુણોનું, એને પરિણતિ કહીએ છીએ. બીજા ગુણોની પર્યાયને લબ્ધ એવું નામ નથી અપાતું. ચારિત્રગુણમાં પણ બે ભાવ છે. ઉપયોગ બહાર ગયો એટલી અસ્થિરતા છે અને પરિણતિમાં ચારિત્ર વીતરાગ ચારિત્ર છે. એ પરિણતિ કહેવાય છે, એને લબ્ધ ન કહેવાય. એક જ્ઞાનમાં જ લબ્ધ ઉપયોગ એવા નામ પડે છે. શાસ્ત્ર પરિભાષામાં બીજા ગુણોમાં એવી રીતે નામ નથી લાગુ પડતા.

મુમુક્ષુ :- અનુસંધાન રહિત તે સમયે જ્ઞાનચેતનાનો સદ્ભાવ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એને જ્ઞાનચેતના કહેવામાં આવે છે. એ જે અનુસંધાન કરનાર પર્યાયને જ્ઞાનચેતના કહેવામાં આવે છે.

મુમુક્ષુ :- અને તે સદ્ભાવ ..

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. તે સદ્ભાવ છે. એની હયાતી છે.

મુમુક્ષુ :- અનઉપયોગાત્મક.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અનઉપયોગાત્મક. ઉપયોગ તો બહાર છે.

મુમુક્ષુ :- .. લબ્ધ અને ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઉપયોગરૂપ બે પ્રકાર. બે પ્રકારે છે. બંનેને સ્વાનુભૂતિ જ કહેવાય છે. બેય ક્રિયા છે ને ? એટલે ઉપયોગાત્મક હોય તોપણ સ્વાનુભૂતિ કહેવાય અને લબ્ધાત્મક હોય તોપણ સ્વાનુભૂતિ જ કહેવાય.

જે પ્રથમ મોક્ષાર્થી થાય છે, તે આત્માર્થી થાય છે. અર્થાત્ મોક્ષાર્થી થયા વિના આત્માર્થી થવાતું જ નથી. આત્માર્થી અંતર અવલોકન કરી ભેદજ્ઞાન દ્વારા સ્વાનુભવ સમ્યક્દર્શન પ્રાપ્ત કરે છે. પૂર્ણતાના લક્ષ વિના ત્રિકાળીની ખરી જિજ્ઞાસા જાગે નહિ, અપૂર્વ જિજ્ઞાસા વિના ઉદયમાં નીરસતા થાય નહિ, ત્યાં સુધી ઉપયોગની ઉદયમાં સાવધાની રહ્યા કરે, ઉદયનું ખેંચાણ રહ્યા કરે. તેથી બહિર્મુખતા છૂટે નહિ. બધાના મૂળમાં મોક્ષાર્થીપણું છે.

(અનુભવસંજીવની - ૧૨૮૮)

પ્રત્યક્ષ સ્વસંવેદનમયી મારો સ્વભાવ છે. (પ્રકાશશક્તિ હોવાથી) તે મારું ધ્રુવ સ્વરૂપ જિવંત સ્વામી કહેતાં નિત્ય કારણપણે છે. તેનું વર્તમાન વિશેષપણું તે જ કારણ શુદ્ધ 'પર્યાય અર્થાત્ કારણપણે' રહેલી સ્થિતિ. જેનું 'ભાનમાત્ર' (નિજાશ્રયભાવે) થતાં જ પ્રગટ શુદ્ધ કાર્ય થાય છે; પ્રત્યક્ષપણાથી સ્વસંવેદન બળ પ્રગટે છે. પ્રત્યેક વર્તમાનમાં સ્વયં આધારભૂત સ્વરૂપે છે, છે અને છે.

(અનુભવસંજીવની - ૧૨૮૯)

તા. ૨૩-૧૨-૧૯૯૫, પાના નં. ૪, પ્રવચન નં. ૧૮૫

'**ઉપયોગમાં જ્ઞાનરૂપ વસ્તુને જાણે.**' ઉપયોગ વહ આત્મા કી જ્ઞાનગુ કી પર્યાય હૈ. ઉસ ઉપયોગ મેં વસ્તુ કા જ્ઞાન કરના હૈ. કિસી ભી પદાર્થ કા જ્ઞાન ઉસકી અવસ્થા સે હોતા હૈ. પદાર્થ કા જ્ઞાન કરને કા દૂસરા કોઈ ઈલાજ, કોઈ ઉપાય, કોઈ રાસ્તા નહીં હૈ. ઉપયોગ મેં માત્ર ઉપયોગ કો નહીં જાનના હૈ. ઉપયોગ મેં વસ્તુ કો જાનના હૈ. જ્ઞાનસ્વરૂપી, જ્ઞાનરૂપ વસ્તુ કો જાનના હૈ. જૈસે ચમક સે હીરા કો જાના જાતા હૈ વૈસે.

જબ ઉપયોગ મેં જ્ઞાનરૂપ વસ્તુ અપના સ્વરૂપ જાનને મેં આતા આતા હૈ તબ '**અનંત મહિમા કા ભંડાર,...**' કૈસા જાનને મેં આતા હૈ ? જિસકી મહત્તા કિતની હૈ ? કિ જિસકી કોઈ હદ નહીં હૈ ઉતની હૈ. ઐસા '**અનંત મહિમા કા ભંડાર, સાર,...**' માને સુખરૂપ, સુખમય. '**અવિકાર,...**' વિકાર રહિત શુદ્ધ. '**અપાર શક્તિસે મંડિત...**' કિતની શક્તિ હૈ ? કિ ગિનતી કરે તો કોઈ શક્તિ કા ગિનતી સે પાર આતા નહીં. આત્મા મેં સંખ્યા સે ઉતની શક્તિ હૈ. એક, દો, તીન, ચાર ઐસી સંખ્યા સે. ઈસકી ગિનતી કરને જાવે તો લાખ, કરોડ, અરબ, ફિર અસંખ્ય, ફિર અનંત, ફિર આખિરવીં શક્તિ હો ઐસા નહીં આતા હૈ. ઈસકા નામ અનંત હૈ. અનંત મતલબ ક્યા ? કિ જિસકી ગિનતી કરે તો યહ આખિરવી, વહ બાત નહીં આતી હૈ. ઈતની શક્તિયાં હૈં. એક, દો, ચાર, અસંખ્ય ઐસે નહીં. અનંત હૈ.

ઐસે '**અપાર શક્તિ સે મંડિત...**' મંડિત માને ભરપૂર. '**મેરા સ્વરૂપ હૈ, ઐસા ભાવ પ્રતીતિ દ્વારા કરે.**' ઐસા ભાવ વિશ્વાસપૂર્વક કરે. હમલોગ સમજતે હૈં. વિશ્વાસ કિતના કરતે હૈં, પ્રતીતિ કરતે હૈં કિ નહીં કરતે હૈં, વહ દૂસરા સવાલ હૈ. યહ ભગવાન કે વચન હૈ. જ્ઞાની કે જો વચન હૈ વહ ભગવાન કે વચન હૈ. તો હમકો ઈસમેં કિતના વિશ્વાસ હૈ ? અગર પૂર્ણ વિશ્વાસ હો તો હમ ઉસકા અનુસરણ કિયે બિના રહે નહિ. ઉસકા અમલીકરણ કિયે બિના રહે નહીં. સમજતે હૈં, જાનતે હૈં, ફિર

ભી પરિણમન નહીં કરને કા ક્યા કારણ ? કિ વિશ્વાસ નહીં હૈ. યહી કારણ હૈ.

ઈસલિયે દૂસરે સમકિત મેં 'કૃપાલુદેવ' ને ૭૫૧ મેં વહ બાત લી. પરમાર્થ કી સ્પષ્ટ અનુભવાંશ સે 'પ્રતીતિ' શબ્દ લિયા હૈ. યહ તો પહચાન હૈ. ઔર પહચાન તો જ્ઞાન કી પર્યાય મેં હોતી હૈ. જ્ઞાન પહચાનતા હૈ. ફિર ભી વહાં શબ્દ લિયા પ્રતીતિ. બહુત ગહરી બાત કહી હૈ. ઐસા ક્યોં કહા ? કિ વૈસે હમ જાન તો લેતે હૈં કિ આત્મા અનંત શક્તિ કા પિંડ હૈ. અનંત શક્તિ કા સ્વરૂપ હોને કે બાવજૂદ ભી ઉસકી પ્રતીતિ નહીં, વિશ્વાસ નહીં હૈ તો વહ જાનના કોઈ કામ મેં આતા નહીં હૈ. પહચાનને કે કાલ મેં પ્રતીતિ આતી હૈ.

જૈસે, વિશ્વાસ કિસ પર હમ રખતે હૈં ? કિ જિસકી પહચાન હોતી હૈ ઉસ હી પર વિશ્વાસ કિયા જાતા હૈ. અનજાને પર કોઈ વિશ્વાસ કરેગા નહીં. પહચાનવાલોં કા વિશ્વાસ કરેગા. વૈસે યહાં ભી પહચાન હોતી હૈ તો સાથ-સાથ વિશ્વાસ પૈદા હો જાના જરૂરી હૈ. તો ઉસ જ્ઞાન કો પહચાનરૂપ જ્ઞાન કહે. અગર વિશ્વાસ નહીં આતા હૈ તો વહ જ્ઞાન પહચાનરૂપ નહીં હૈ. ઈસલિયે દૂસરે સમકિત મેં પ્રતીતિ શબ્દ કા પ્રયોગ કિયા હૈ.

મુમુક્ષુ :- ઉપયોગમાં ફક્ત ઉપયોગને નથી જાણવાનો પણ ઉપયોગમાં જ્ઞાનરૂપ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જ્ઞાનરૂપ વસ્તુ કો જાનને કા હૈ.

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાનસ્વરૂપી વસ્તુ અને ઉપયોગમાં પર્યાય અને દ્રવ્ય એટલો જ ભેદ રહ્યો. દ્રવ્ય તો શક્તિ સ્વરૂપ છે એ કેવી રીતે ખ્યાલમાં લેવાય ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- કોઈ ભી પરિણામ હૈ, જ્ઞાનગુણ કા પરિણામ હૈ, તો શક્તિ કા વ્યક્ત રૂપ પર્યાય મેં આતા હૈ. શક્તિ કા વ્યક્ત રૂપ કિસમેં આતા હૈ ? પર્યાય મેં આતા હૈ. તો શક્તિ કો જાનને કા ઉપાય ઉસકી વ્યક્તિ હી હૈ. ઔર કોઈ શક્તિ કો જાનને કા ઉપાય નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- ઉપયોગમાં ઉપયોગને જાણતા આખો જ જણાય એવું...?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઉપયોગ મેં માત્ર ઉપયોગ કો જાને ઈતના નહીં

કરકે ઉપયોગ મેં વસ્તુ કો જાને, પૂરી વસ્તુ કો જાને. એક ગુણ કો ભી નહીં જાને, એક શક્તિ કો ભી નહીં જાને.

મુમુક્ષુ :- વ્યક્તિ તો ફક્ત ઉપયોગની જ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ફિર ભી. એક ગુણ કો અનંત ગુણ કા રૂપ હૈ. યહ પ્રકરણ લિયા હૈ, 'ચિદ્વિલાસ' મેં લિયા હૈ. ઈસી ગ્રંથ કે કર્તા હૈં. 'દીપચંદજી કાસલીવાલ'. ઉન્હોંને યહ બાત લી હૈ. એક પ્રકરણ લિખા હૈ. એક ગુણ કો અનંત ગુણ કા રૂપ હોતા હૈ. જ્ઞાન કો અનંત ગુણ કા રૂપ હૈ. ઈસલિયે ઉપયોગ સે અનંત ગુણાત્મક પૂરી વસ્તુ કો જાન લેના હૈ. જૈસે ચમક સે પૂરે હીરે કો જાન લિયા જાતા હૈ વૈસે. ચમક સે પૂરે હીરે કો જાન લિયા જાતા હૈ કિ નહીં જાન લિયા જાતા હૈ ? ઉસ તરહ સે. ચમક તો એક ગુણ કી કોઈ પર્યાય હૈ. ફિર ભી ચમક સે પૂરે હીરે કો પહચાનને મેં આતા હૈ.

કોઈ ભી જોહરી હોતા હૈ વહ હીરે કો ઉઠાકર કે Eye glass લગાયેગા. સબસે પહલે ઉસકા ધ્યાન ચમક પર જાયેગા. ઔર બહુત-સી બાતેં ઉસમેં દેખને કી હોતી હૈ. ફિર ભી અગર હીરે મેં ચમક નહીં હૈ તો દૂસરી બાત દેખને કી કોઈ આવશ્યકતા નહીં હૈ. બાત ખતમ. ઉસકો એક Side મેં રખ દેગા. યહ હીરા હી નહીં હૈ. યહ હીરે કે આકાર મેં દૂસરી કોઈ ચીજ હૈ, લેકિન હીરા નહીં હૈ. પહલે ચમક કો દેખેગા. ક્યોંકિ વહ ઉસકા મુખ્ય ગુણ હૈ.

વૈસે જ્ઞાન હૈ યહ મુખ્ય ગુણ હૈ. તો મુખ્ય ગુણ સે પૂરે આત્મા કી પહચાન આ જાતી હૈ. ઔર જબ પહચાન આતી હૈ તો વિશ્વાસ આતા હૈ. વહાં પ્રતીતિ મેં જ્ઞાન વિશ્વાસ કરતા હૈ ઐસે જ્ઞાન કા એક પહલૂ લેના હૈ. ક્યોંકિ શ્રદ્ધા કા ભી ઉસમેં રૂપ હૈ. વિશ્વાસ કરના વહ જ્ઞાન કી પર્યાય હૈ. લેકિન વહ શ્રદ્ધાપ્રધાન બાત હૈ. તો વહ શ્રદ્ધા કા રૂપ આયા જ્ઞાન મેં.

ઈસલિયે ૭૫૧ પત્ર મેં 'કૃપાલુદેવ'ને વહ બાત પહચાન કે વિષય મેં પ્રતીતિ કી લી. કિતની ગહરાઈ હૈ ઉસમેં ! પરમાર્થ કી સ્પષ્ટ અનુભવાંશ સે પ્રતીતિ, ઉસકો હમ દૂસરા સમકિત કહતે હૈં. 'આત્મસિદ્ધિ' કા ખુલાસા દે રહે હૈં 'સોભાગભાઈ' કો. તો વહ બાત પ્રતીતિ શબ્દ લિયા હૈ. ક્યોં ? કિ વહાં તો પહચાન હૈ. ફિર પ્રતીતિ

શબ્દ ક્યોં લિયા ? કિ વહાં પહચાન ઐસી હૈ કિ વિશ્વાસ આ જાતા હૈ કિ મૈં અનંત ગુણાત્મક વસ્તુ હૂં. ઉસમેં 'પરમાર્થ' શબ્દ લિયા હૈ. આત્મસ્વરૂપ નહીં લિયા, દ્રવ્ય નહીં લિયા, તત્ત્વ નહીં લિયા, જીવ તત્ત્વ નહીં લિયા. કુછ નહીં લિયા. પરમાર્થ શબ્દ ક્યોં લિયા ? પરમ-અર્થ માને પ્રયોજનભૂત. અર્થ માને પ્રયોજનભૂત. પરમ પ્રયોજનભૂત ઉસકા અનુભવાંશ સે-વેદન અંશ સે વિશ્વાસ આયા-પ્રતીતિ આયી ઉસકો હમ દૂસરા સમકિત કહતે હૈં.

મુમુક્ષુ :- અનુભવ અંશ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અનુભવ માને વેદન. જ્ઞાન કા વેદન. ઉસકા અંશ હૈ. પહચાનને કે કાલ મેં નિર્વિકલ્પ સ્વસંવેદન ઉત્પન્ન નહીં હુઆ. તો યહાં અંશ લિયા હૈ. વેદન અંશ સે પહચાન હુઈ, ઐસા લિયા. ઔર પરમાર્થ મેં દો બાત હૈ.

મુમુક્ષુ :- નિર્વિકલ્પતા નહિ હોવા છતાં અનુભવનો અંશ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નિર્વિકલ્પતા નહીં હોને પર ભી વેદન સભી કો ચાલુ હૈ. લેકિન માલૂમ નહીં પડતા. યહાં પહચાનને કાલ મેં માલૂમ પડા, ભાવભાસન કે કાલ મેં માલૂમ પડા. વહી સમ્યગ્દર્શન કા બીજભૂત જ્ઞાન, જિસકો બીજજ્ઞાન કહા વહ વહ ચીજ હૈ. બીજજ્ઞાન કહતે હૈં ન વહ વહ ચીજ હૈ. ભાવભાસનવાલી. ઉસમેં પરમાર્થ શબ્દ ભી ઇસલિયે લિયા કિ વહાં પરમતત્ત્વ ભી, પ્રયોજનભૂત તત્ત્વ-પરમ તત્ત્વ ભી જાના જાતા હૈ ઔર અંતર્મુખ કૈસે હોવે વહ જો પ્રયોજન હૈ વહ ભી વહાં જાના જાતા હૈ. અંતર્મુખતા ભી વહાં-સે સમજ મેં આતી હૈ ઔર અંતઃતત્ત્વ સ્વરૂપ જો પરમાત્મ તત્ત્વ હૈ ઉસકી પહચાન ભી વહાં સે હોતી હૈ. તો એકસાથ દો બાત કરને કે લિયે એક શબ્દ કા પ્રયોગ કિયા. વચન ગાંભીર્ય કિતના હૈ ! એક શબ્દ મેં દો બાત કર દી.

પરમાર્થ મેં દો બાત કહી. એક તો પરમતત્ત્વ માને અપને સ્વરૂપ કો પહચાના, દૂસરા, કિસ વિધિ સે કાર્યપદ્ધતિ હોતી હૈ ? આત્મકલ્યાણ કી વિધિ ક્યા હૈ ? વહ બાત ભી એક શબ્દ મેં કર દી. ઔર જાના ઉતના નહીં, પહચાના ઉતના નહીં, વિશ્વાસ ભી આયા. વિશ્વાસ આયા તો મહિમા આયી, મહિમા આયી તો પુરુષાર્થ ચલા. મહિમા ઔર પુરુષાર્થ સાથ મેં હુઆ તો ઉસકા રસ ઉત્પન્ન હુઆ. રસ

ઉત્પન્ન હુઆ તો પરિણતિ હુઈ. યહ સબ ચક્કર ચલતા હૈ ફિર. પૂરા.

ઈસ તરહ બાત પરિણતિ તક પહુંચતી હૈ. ઔર પરિણતિ હોતી હૈ વહ બલવાન ચીજ હો જાતી હૈ. ઉદય અનુસાર સ્વરૂપ કો પહચાનનેવાલે કા ઉપયોગ ભી હો સકતા હૈ ઈધર ઉધર જાયેગા, લેકિન ઈસકી પરિણતિ હો ગઈ ઔર પરિણતિ લબ્ધ કી હો ગઈ તો વહ ઉપયોગ કો બાર-બાર ખીંચેગી. ક્યોંકિ પરિણતિ એક ડોરી હૈ ઔર ઉપયોગ ઈસકા પતંગ હૈ. પતંગ કિતના ભી દૂર હો, ડોરી સે ઉસકો ખીંચા જાતા હૈ. ઐસી બાત હો ગઈ ફિર.

ઈસ તરહ સે યહાં કહતે હૈં કિ ઉપયોગ મેં એક હી સાધન હૈ. આત્મા કો જાનને કા એક હી ઉપાય હૈ-ઉપયોગ. 'ઉપયોગ મેં ઉપયોગ હૈ, નહીં ઉપયોગ ક્રોધાદિ મેં' 'સમયસાર'કી સંવર અધિકાર કી ૧૮૦ ગાથા. વહ ઉપયોગ મેં ઉપયોગ હૈ. ઉપયોગ મેં ઉપયોગસ્વરૂપ આત્મા હૈ. ઉપયોગ મેં આત્મા કો જાના. ચમક મેં હીરા કો જાના તો ઉપયોગ મેં આત્મા કો જાના. બહુત સે દૃષ્ટાંત ઐસે હી હૈ.

જૈસે કોઈ ઐસે બતા દે કિ યે Railway station હૈ. લેકિન યહાં કિસીને Bomb રખ દિયા હૈ. ઔર બતા દે કિ યહ જો કોને મેં પડા હૈ વહ Bomb હૈ. તો હમને ક્યા દેખા ? બાહર કી અવસ્થા દેખી. ઔર કુછ દેખા ? ઔર પ્રતીતિ કૈસી હુઈ ? ઈતના વિશ્વાસ હુઆ કા યહ ફૂટેગા તો મકાન કા ફુરચાફુરચા હો જાયેગા. ઔર જો ભી વહાં મકાન મેં હોંગે વહ સબ મર જાયેંગે. જાનતે હી વિશ્વાસ કિયા ઔર વિશ્વાસ કરતે હી સબ ભાગને લગ ગયે. કિતના કાર્ય હુઆ ? જાનના, પ્રતીતિ કરના કિ Bomb હી હૈ ઔર આચરણ કિયા ભાગને કા. જ્ઞાન, શ્રદ્ધાન ઔર આચરણ તીનોં હો ગયા કિ નહીં હો ગયા ?

ઐસે ઉપયોગ મેં આત્મા કો જાના, અનંત શક્તિ મંડિત, અનંત શક્તિ ભરપૂર આત્મા હૈ ઐસા વિશ્વાસ હુઆ ઔર ઈસકી મહિમા હોકર સ્વરૂપ સન્મુખતા કા પુરુષાર્થ ભી ચાલુ હો ગયા.

'**ઐસા ભાવ પ્રતીતિ દ્વારા કરે.**' પ્રતીતિ સહિત ઐસા ભાવ કરે. ઔર ઐસા જાને કિ ઈસકા '**ધ્યાન ધરને પર નિશ્ચલતા...**' માને ચંચલતા ચલી જાયેગી, સ્થિરતા હો જાયેગી, ઐસા જાને. અભી ધ્યાન હુઆ નહીં હૈ. લેકિન ઐસા જાને. તો ધ્યાન કા સ્વરૂપ ભી જાના.

ધ્યાન કૈસે હોગા વહ ભી જાના. ઔર '**નિજરૂપ જ્ઞાનકો હી અનુપમ પદકા સર્વસ્વ જાને. ઈસ સ્વરૂપકે જ્ઞાન બિના, પરકી માન્યતા કરકે સંસારી દુઃખી હુએ.**' જો ભી સંસારી જીવ હૈ વહ દુઃખી ક્યોં હુએ ? કિ ઐસે આત્મસ્વરૂપ કે જ્ઞાન બિના પર કી માન્યતા આત્મારૂપ કરકે, અપને રૂપ કરકે સભી સંસારી જીવ દુઃખી હુએ. 'જે સ્વરૂપ સમજ્યા વિના પામ્યો દુઃખ અનંત.' વહ બાત ઈધર આ ગઈ.

'**વહ પરકી માન્યતા કિસપ્રકાર મિટે ? યહ કહા જાતા હૈ :-**' ઐસે પર કો અપને રૂપ માના હૈ, શરીર કો આત્મારૂપ માના હૈ, કુટુંબ આદિ સંયોગ કો અપના હૈ ઐસા માના હૈ, મકાન, કીર્તિ આદિ કો અપના માના હૈ. યહ મેરે ઘરવાલે હૈં, યહ મેરે સમાજવાલે હૈં, યહ મેરે દેશવાલે હૈં. યહ સબ મેરે... મેરે... મેરે... માને હૈં, વહ પર કી માન્યતા હૈ. ઈસસે જીવ દુઃખી હુઆ, સંસાર મેં જન્મ-મરણ કિયે. વહ માન્યતા કિસ તરહ સે મિટે ? વહ માન્યતા મિટાને કે ઉપાય કી રીતિ ક્યા હૈ, વહ કહને મેં આતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પ્રશ્ન યહ હૈ કિ ક્યા યહાં દ્રવ્યકર્મ, ભાવકર્મ, નોકર્મ સે આત્મા ભિન્ન હૈ ઐસા બતાના ચાહતે હૈં ? ઐસા પ્રશ્ન હૈ. યહાં વહ પ્રકરણ નહીં હૈ. યહાં તો એક વિધિ કા વિધાન હૈ. મુખ્ય કરકે આત્મસ્વરૂપ દિખાતે હૈં ઔર આત્મસ્વરૂપ કી પ્રાપ્તિ કી વિધિ દિખાતે હૈં. યહ દો મુદ્દા મુખ્યરૂપ સે ચલતા હૈ.

પહલે કિસ રીતી સે મિટે ? પર કી માન્યતા, પર કો અપનારૂપ માના હૈ ઉસકી માન્યતા કિસ રૂપ સે મિટે ? વહ મિથ્યા માન્યતા હૈ. જહાં માન્યતા મિથ્યા હોતી હૈ વહાં જ્ઞાન ભી મિથ્યા હી હોતા હૈ. ચાહે શાસ્ત્રજ્ઞાન કિતના ભી હો. ઔર વહાં આચરણ કિતના ભી ત્યાગરૂપ હોતા હૈ, દીક્ષા ગ્રહણ કિયા હો તો મિથ્યા આચરણ હૈ. મિથ્યાજ્ઞાન, મિથ્યાદર્શન હૈ વહાં મિથ્યાજ્ઞાન હૈ, વહાં મિથ્યા આચરણ હી હોતા હૈ. વહ કહને મેં આતા હૈ.

'**ભેદજ્ઞાન દ્વારા...**' દેખો ! ક્યા બાત આઈ ? '**ભેદજ્ઞાન દ્વારા પર ઔર નિજકે અંશ-અંશકો અલગ-અલગ જાને.**' એક અંશ કી ભી મિલાવટ નહીં કરે. ઐસા ભિન્ન કરે અંદર મેં કિ આત્મા,... ભીતર મેં

એક આત્મભાવ હૈ ઔર બાકી કે સબ અન્યભાવ હૈં. વહ આત્મભાવ કૌન હૈ ? જ્ઞાન હૈ વહ આત્મભાવ હૈ ઔર સબ રાગાદિ અન્ય ભાવ હૈં. એક અંશ કો ભી મિલાવે નહીં. જ્ઞાન કે એક અંશ કો ભી રાગરૂપ નહીં કરે, રાગ કા એક સૂક્ષ્મ અંશ કો ભી આત્મારૂપ નહીં કરે. યહ રાગ મેરા હૈ ઔર અચ્છા હૈ વહાં ભેદજ્ઞાન નહીં હોગા.

'ભેદજ્ઞાન દ્વારા પર ઔર નિજકે અંશ-અંશકો અલગ-અલગ જાને.' ભિન્ન-ભિન્ન જાને. ઉસમેં ક્યા લિખતે હૈં ? યહાં જો વિધિ હૈ ભેદજ્ઞાન કી વહ વિધિ-નિષેધાત્મક હૈ. વિધિ માને મૈં ઐસા હૂં. Positive side પકડના હૈ. ઔર જિસમેં અપનાપન કિયા હૈ વહ મેરા સ્વરૂપ નહીં હૈ, ઐસા Negetive side લેના હૈ. ઔર દોનોં એકસાથ ચલતા હૈ. વિધિ-નિષેધાત્મક ભાવ એકસાથ ચલતા હૈ. ઉસકો કહતે હૈં ભેદજ્ઞાન. તો પહલે અસ્તિ કો- Positive side કો લેતે હૈં.

'મૈં ઉપયોગી,...' ઉપયોગી માને ઉપયોગસ્વરૂપી. મૈં જ્ઞાનસ્વરૂપી નહીં કહકરકે ઉપયોગસ્વરૂપી કહતે હૈં. 'સમયસાર'મેં ૧૮૩ ગાથા મેં વહી બાત લી હૈ. જો યહાં લી ન ? કિ ઉપયોગ મેં ઉપયોગ. તો ઐસા ઉપયોગ શુદ્ધાત્મા કરે. ઐસી બાત લી. વહાં ભી ઉપયોગ શબ્દ લિયા હૈ. વિધિ કા વિષય જહાં આતા હૈ વહાં ઉપયોગ કી મુખ્યતા હૈ. ક્યોંકિ પરિણમન સે વસ્તુ કા ગ્રહણ કરના હૈ.

'મૈં ઉપયોગી, મેરા ઉપયોગિત્વ...' મેરા ઉપયોગપના **'ગ્રંથ ગાતે હૈં.'** સભી ગ્રંથ. જો ભી ભગવાન કે આગમ હૈં વહ મેરે ઉપયોગીત્વ કો ગાતે હૈં. ભગવાનને ભી દિવ્યધ્વનિ મેં ક્યા ગાયા ? સર્વજ્ઞ પરમાત્મા જિનેન્દ્રદેવને ભી અપની દિવ્યધ્વનિ મેં કિસકા ગીત ગાયા ? કિ આત્મા કા ઉપયોગપના કા ગીત ગાયા હૈ કિ દેખો ! તુમ ઉપયોગસ્વરૂપી હો, દેખો ! તુમ ઉપયોગસ્વરૂપી હો. યહ ઉપયોગ હૈ ન ? જ્ઞાન કા ઉપયોગ હૈ ન ? બસ ! વહી તેરા સ્વરૂપ હૈ. ઐસે હી તુમ હો. તુમ ભૂલ જાઓ કિ મૈં રાગસ્વરૂપી હૂં. તુમ ભૂલ જાઓ કિ મૈં દેહસ્વરૂપી હૂં. તુમ ભૂલ જાઓ કિ મૈં કુટુંબવાલા હૂં, પરિવારવાલા હૂં, ઐસા-ઐસા સંયોગવાલા હૂં. યહ સબ ભૂલ જાઓ. વિસ્મરણ કરો. મૈં ઉપયોગસ્વરૂપી આત્મા હૂં. ઔર યહી બાત સભી ગ્રંથોં મેં ગાયી હૈ. ક્યોં ? કિ ભગવાન કી દિવ્યધ્વનિ કે અનુસાર સભી ગ્રંથોં કી રચના હુઈ.

'મેરા ઉપયોગિત્વ ગ્રંથ ગાતે હૈં. મૈં દેખતા-જાનતા હૂં.' મૈં દેખતા હૂં ઔર જાનતા હૂં. યાનિ **'(મૈં દેખને-જાનનેવાલા, જ્ઞાતા-દૃષ્ટા હૂં. ઐસા નિશ્ચય બરાબર (યથાર્થ) કરનેપર આનંદ બઢતા હૈ.'** યહ એક નયા Factor પૈદા હો જાતા હૈ. જબ સ્વરૂપ કા યથાર્થ નિશ્ચય અનુભવ મેં હોતા હૈ તબ સાથ-સાથ ઈસકે આનંદ કી ઉત્પત્તિ હુએ બિના રહતી નહીં. ઉસકો કહતે હૈં, આત્માનંદ. આત્મા સે આત્મા મેં રહા હુઆ આનંદ ઉસી વક્ત ઉત્પન્ન હો જાતા હૈ.

'પરપરિણતિકો (મૈંને) અપની કી હૈ. (વહ મૈં) ન કરું તો (ઐસી) માન્યતા ન હો.' મૈંને તો રાગાદિ પરપરિણતિ કો અપની કર લી હૈ. મેરા રાગ હૈ, મૈં કરતા હૂં, મેરા કર્તવ્ય હૈ, મેરા ફર્જ હૈ, મેરા ધર્મ હૈ. યહ સબ ચલતા હૈ કિ નહીં ચલતા હૈ ? પહલે સંસાર મેં કુટુંબ કી ફર્જ યા પહલે આત્મા કો સંસાર મિટાને કા શ્રદ્ધા-જ્ઞાન આદિ ધર્મ કરના વહ પહલી ફર્જ ? કૌન-સી ફર્જ, કૌન-સા કર્તવ્ય પહલા હૈ ? કૌન-સા કર્તવ્ય પહલા હૈ ?

મુમુક્ષુ :- કહ દેતે હૈં, લેકિન કરતે નહીં. બોલવામાં Expert છે, કરવામાં નથી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એક દફે .. કર દે. કુટુંબ મેં સબકો, અપને બાલબચ્ચે કો સબ કી વ્યવસ્થા અચ્છી હો જાયે ફિર ધર્મ કરે. અગર ઈસકે પહલે ધર્મ કરેંગે ઔર વહ લોગ દુઃખી હોંગે તો ? વહ લોગ ક્યા કહેંગે ? કિ આપ લોગોં કા ઐસા ધર્મ હૈ ક્યા ? હમકો દુઃખી કરકે ધર્મ કરના ? કહેંગે કિ નહીં કહેંગે ? યહ કોઈ ધર્મ કા તરીકા હોતા હૈ ક્યા ? કિ હમકો તો આપ દુઃખી કરે ઔર આપ માને કિ હમ ધર્મ કર રહે હૈં. ઠીક હૈ ક્યા ?

મુમુક્ષુ :- ગાંડી શિક્ષા છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. વહ 'કૃપાલુદેવ'ને કહા. કલ રાત કો ૨૧૭ પત્ર મેં દેખા ન ? ૨૧૭ પત્ર મેં. 'સોભાગભાઈ' કો લિખા કિ આપ કો ગાંડી શિખામણ લિખતે હૈં કિ આપ અપને કુટુંબ કે પ્રતિ નિઃસ્નેહ હો જાઓ. કુટુંબ કા પ્રેમ છોડ દો. ઠીક ! કુટુંબ કા કર્તવ્ય તો એક તરફ રહા, પ્રેમ ભી છોડ દો. કુટુંબ કા પ્રેમ છોડે તો ફિર કિસસે પ્રેમ કરે ? અપની આત્મા સે. ગુણ કા પ્રેમ હૈ, અગર જીવ કો ગુણ કા પ્રેમ હૈ તો

ગુણનિધાન અંદર મેં હૈ ઉસકો પ્રેમ કરો. જબ કુટુંબ કા પ્રેમ છોડોગે તો કુટુંબવાલે કો અચ્છા લગેગા કિ બુરા લગેગા ? બહુભાગ તો બુરા લગેગા. સમજદાર તો બહુત કમ હોતે હૈં. ઐસી સમજ કરનેવાલે તો હજારો કુટુંબ મેં ઇનેગિને બહુત કમ હોતે હૈં. બાકી તો બુરા હી લગેગા.

મુમુક્ષુ :- જો સમજદાર હોગા વહ ભી આ જાયેગા ઇધર.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સમજદાર હોગા વહ ઐસા હી કરેગા.

મુમુક્ષુ :- બુરા તો ઐસા લગેગા કિ ઉસકે ગુરુ કો ભી બૂરા કહેગા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઐસી શીક્ષા દેનેવાલે કો ઐસા હી કહેગા કિ આપકે ગુરુ કૈસે હૈં ? ઐસા સિખાતે હૈં ક્યા ? ઔર ઐસા સિખને કે લિયે વહાં જાતે હો ક્યા ? ઐસા હી બોલેંગે. બાત તો ઐસી હોગી.

મુમુક્ષુ :- ગુજરાતીમાં એમ કહે, તને કોણ આવી રીતે ... ગયો ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. અથવા એમ કહે કે તને આવી ભૂરખી નાખી. કઈ પ્રકાર કી બાતેં આયેગી.

લેકિન જિસકો સંસાર સે મુક્ત હોના હૈ ઉસકો ઐસી દરકાર કરને સે અપના કામ હોનેવાલા નહીં હૈ. ભાઈ ! પહલે બરાબર વ્યવસ્થા નહીં કર લેના ? અભી ઉનકી એક ચિઠ્ઠી આઈ થી કિ મેરા કામ બરાબર હો ગયા હૈ. લડકે કો 'અમેરિકા' ભેજ દેંગે. ઇસકી વ્યવસ્થા હો ગઈ હૈ ઔર આર્થિક વ્યવસ્થા ભી ઠીક-ઠીક બૈઠ ગઈ હૈ. અભી કોઈ કુટુંબ કી ચિંતા નહીં હૈ. અબ મૈં સત્સંગ મેં રહુંગા ઔર આત્મકલ્યાણ કરુંગા. બરાબર હૈ કિ નહીં હૈ ? નહીં. પહલે તો યહ કુટુંબ મેરા ઔર ઇસકી વ્યવસ્થા બરાબર બિઠાઉં બાદ મેં ધર્મ કરું. યહ તો સંસાર કે કાર્યો કી Priority, Top priority તો અનાદિ સે ચલ રહી હૈ. ઔર આત્મ કલ્યાણ કરને કી Priority કભી આયી હી નહીં.

મુમુક્ષુ :- .. એમ ચર્ચા ચાલી હતી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- Practical હોના મતલબ કિ અપનાપન છોડના નહીં. ઉસકા નામ Practical હૈ ક્યા ? યહ મેરા કુટુંબ ઔર ઉસકી વ્યવસ્થા ઠીક કરના વહ મેરી ફર્જ, વહ મેરી Duty. વહ પહલે કર લું. ઉસકા આત્મકલ્યાણ કભી હોતા નહીં. વહ તો કહતે હૈં કિ મેરેપને કી માન્યતા કી.

મુમુક્ષુ :- મૈં જીવ હૂં ઐસા નક્કી કરેગા તો યહાં કા Priority બદલ

જાયેગા તો પહલે...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સબસે પહલે આત્મકલ્યાણ કરના. યહ સબ બાત તો અનંતકાલ સે કરતે આયે હી હૈં, ઈસમેં નયી બાત કૌન-સી હૈ ? ઔર સારી દુનિયા વહી કર રહી હૈ. ઉસમેં ક્યા ફર્ક કિયા તુમને ? વહ તો તુમ દુનિયાવાલોં કે સાથ હી હો. સબ પરિભ્રમણ કરેંગે, તુમ ભી કરોગે. કરો તો કરો. અબ તો અલગ હોના હૈ. ઈસ પરિભ્રમણ સે છૂટના હૈ તો સારી પરિસ્થિતિ બદલની. સંસાર કા માર્ગ ઔર મોક્ષ કા માર્ગ દોનોં એક નહીં હૈ. એક તો નહીં હૈ પરસ્પર વિરૂદ્ધ હૈ. પૂર્વ-પશ્ચિમ કા ઉસમેં અંતર હૈ.

'મૈંને અપની પરમેં માન્યતા કી, અબ મૈં નિજમેં (નિજરૂપ) માનું તો માનતે હી મુક્તિ કે સાથ મેરી સગાઈ હુઈ.' મુક્તિ તો બાદ મેં હોગી. ઉસકો લગ્ન કહતે હૈ, શાદી કહતે હૈં. લેકિન માન્યતા બદલી, સમ્યગ્દર્શન હુઆ, શ્રદ્ધા બદલી તો મુક્તિ સે સગાઈ હો ગઈ. અબ ઉસકો મુક્તિ મિલેગી, મિલેગી ઓર મિલેગી. ક્યોંકિ સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ ઉસકો પરિપૂર્ણ મુક્ત દશા હુએ બિના રહતી નહીં. **'મુક્તિકે સાથ મેરી સગાઈ હુઈ. અવશ્ય વર હોઉંગા.'** ક્યા લિખા હૈ ? મૈં અવશ્ય વર બનુંગા. મુક્તિ કે સાથ મેરી શાદી હો જાયેગી.

'કર્મકે ભરમકા (કર્મભાવમેં અહંપનેકા ભ્રમ) વિનાશ હોનેપર નિજ સુખ હોતા હૈ.' કર્મજનિત અવસ્થા મેં મૈં મનુષ્ય હૂં, મૈં ગૃહસ્થ હૂં, મૈં બનિયા હૂં, મૈં પુરુષ હૂં, મૈં ફલાણા-ફલાણા હૂં, યે કર્મજનિત સંયોગિક અવસ્થા મેં અપનાપન હુઆ થા કિ મૈં ઐસા હૂં, ઐસા જો માના થા વહ ભ્રમ થા. વહ ભ્રમ છૂટ ગયા. કલ ૭૧૦ પત્ર મેં આયા કિ ભાન હોતે હી સ્વભાવ પરિણામી હૂં. સ્વરૂપ કા ભાન હોતે હી સ્વભાવ પરિણામી હૂં. ભાન હુઆ તો ભ્રમ મિટ ગયા. ભાન કબ હુઆ ? તો ભ્રમ મિટ ગયા. મૈં ફલાણા-ફલાણા હૂં, સબ મિટ ગયા. મૈં આત્મા હૂં. મૈં જ્ઞાનસ્વરૂપી ચૈતન્યદેવ આત્મા હૂં. સ્વભાવ કા પરિણમન ચાલુ હો ગયા. કહેત હૈં કિ કર્મકા ભ્રમ મિટતે હી નિજ સુખ હોતા હૈ. આત્મા કા સુખ પ્રગટ હોતા હૈ. **'વહ નિજ સુખ કિસપ્રકાર હો વહ કહા જાતા હૈ :-'** દેખો ! રીત કી બાત લેતે હૈં. ઐસા આત્મિક સુખ આત્મા કા, જિસ વચનાતીત સુખ સે આત્મા પરિતૃપ્ત હોતા હૈ, તૃપ્ત-તૃપ્ત હોતા હૈ વહ

સુખ કૈસે ઉત્પન્ન હોતા હૈ, વહ બાત કરતે હૈં.

'મેરા અનંત સુખ મેરે ઉપયોગ મેં હૈ.' દેખો ! ઉપયોગ કી બાત બાર-બાર લેતે હૈં. મેરા અનંત સુખ કહાં હૈ ? મેરે આત્મા મેં ઐસા નહીં લિયા. ક્યોંકિ મૈં ખુદ હી ઉપયોગસ્વરૂપી હૂં. મેરા અનંત સુખ મેરે ઉપયોગ મેં હૈ. સુખ કો કહીં ઔર ઢૂંઢને કી જરૂરત નહીં હૈ. ઉપયોગ કહીં બાહર અનેક પ્રકાર કે અનુકૂલતા કે સાધનોં મેં નહીં હૈ. સુખ કહીં બાહર નહીં હૈ. લિખા હૈ ન ? હે જીવ ! તને ખરું કહું છું. હે જીવ તું ભ્રમા માં. ખરું કહું છું. તારું સુખ તારામાં છે. આવે છે ? ૧૦૮ (પત્ર). તારું સુખ તારામાં છે. બહાર શોધવાથી તે નહિ મળે.

એક બહુત બુદ્ધિમાન આદમી કો હમને એક પ્રશ્ન પૂછા થા. બાત તો ઐસી હુઈ, એક Function મેં હમારા મિલના હો ગયા. બોલે કિ મૈંને દુનિયા કે બહુત-સે જો ભી અલગ-અલગ પ્રકાર કે ધર્મ હૈં, મુસ્લિમ, ક્રિશ્ચયન, બૌદ્ધ, હિન્દુ (આદિ) અનેક ધર્મ કે ગ્રંથ પઢે હૈં. બુદ્ધિમાન તો થા હી આદમી. બોલે કિ આપ સે થોડી ચર્ચા કરની હૈ. મૈંને કહા, ઠીક હૈ. મૈંને પહલે પ્રશ્ન પૂછા કિ જૈન ગ્રંથ આપને પઢે હૈં ક્યા ? તો કહા કિ જૈન ગ્રંથ નહીં પઢે હૈં. મૈંને કહા, ફિર તો આપ કમનસીબ હૈં. ઈતને-ઈતને ગ્રંથ પઢે દુનિયાભર કે ઔર જૈનગ્રંથ નહીં પઢા ? તો કહા, નહીં પઢે. કોઈ બાત નહીં. છોડો ઈસ કો. નહીં પઢે તો નહીં પઢે.

દેખો ! જિતને ભી બુદ્ધિજીવી લોગ હૈં, સારે જગત મેં Intelligent આદમી જિસકો બોલે જાતે હૈં, Highly intelligent હો વહ લોગ ક્યા કરતે હૈં ? કિ સંયોગ કે પીછે ઉસકી દૌડ લગી હુઈ હૈ કિ નહીં લગી હૈ ? ચાહે વહ 'અમેરિકા'વાલા હો યા 'રશિયા'વાલા યા 'ભારત'વાલા હો યા 'યુરોપ'વાલા હો. સબ કી દૌડ કહાં હૈં ? કિ સંયોગ કે પીછે. સંયોગ કો જુટાના, પ્રાપ્ત સંયોગ કો બઢાના ઔર ઉસકી સંભાલ રખના. યહ તો સબ મેં Common હૈ ન ? યહ તો Common હૈ. કોઈ ભી દેશ કા આદમી હો. ક્યોં (દૌડતા હૈ) ? ઈસસે સુખ મિલતા હૈ યહ સબ માનતે હૈં ઈસલિયે. ઈસકે પીછે ક્યા કારણ હૈ ? કિ ઈસકી માન્યતા કા કારણ હૈ કિ સુખ મિલતા હૈ. અબ યહ જમાના Materialism કા હૈ. માનતે હો ? કિ હાં, બરાબર હૈ.

હમારા જો અભી Period ચલ રહા હૈ વહ Materialistic people

લોગ કા હૈ. સબ people કૈસે હૈં ? Materialistic હૈ. Materialism જો હૈ ઉસી દૃષ્ટિકોણ સે મેરા એક પ્રશ્ન હૈ. કિ આપને સુખ કો Materialise કિયા હૈ કિ નહીં કિયા હૈ ? આપ કિતને ભી બુદ્ધિમાન હો. મેરા એક પ્રશ્ન હૈ કિ Have you materialise happiness ? વહી પ્રશ્ન મેરા થા.

વહ તો દેખને લગા ઉપર સે નીચે. ક્યોંકિ મેરા તો National dress હૈ. ધોતી, કૂર્તા, ટોપી. ટોપી ભી પહની થી. ઉન્હોંને કહા, આપ દિખતે હૈ તો વ્યાપારી જૈસે. લેકિન વ્યાપારી હૈં નહીં. ઈસસે ક્યા મતલબ હૈ ? હમારી બાત તો Scientific હૈ. વિજ્ઞાન કા જમાના હૈ. Materialism કી બાત ચલતી હૈ. Switch on કરો, યહ હોના ચાહિયે. યહ Switch on કરો યહ હોના ચાહિયે. યહ Switch off કરો યહ હો જાયેગા. આપને સુખ કહાં Materialise કિયા ? Materialise તો નહીં કિયા. ફિર ક્યોં દૌડતે હો ઈસકે પીછે ? મૈરા દૂસરા પ્રશ્ન હુઆ.

જબ આપને સુખ કો Materialise નહીં કિયા ફિર ભી આપકી ઈસે પીછે દોડ હૈ તો આપ કી માન્યતા હૈ તો હૈ ? હાં. તો યહ માન્યતા અંધશ્રદ્ધા હૈ કિ નહીં હૈ ? ઔર આપ અંધશ્રદ્ધા મેં પડે હો કિ નહીં પડે હો ? આપ લોગ ધર્મ કે શ્રદ્ધાલુ કો, જો Materialism વાલે હૈં, વહ ધર્મ કે શ્રદ્ધાલુ કો અંધશ્રદ્ધાલુ બોલતે હૈં. હમ કહતે હૈં કિ આમ અંધશ્રદ્ધાલુ હૈં કિ નહીં હૈ ? તો કહા, બાત તો ખરી હૈ. હમ અંધશ્રદ્ધાલુ હૈ. આપને બહુત બડી Kick માર દી હમકો. ઐસા બોલે. હમને બોલા કિ કિતને અંધશ્રદ્ધાલુ હૈં માલૂમ હૈ ? મૈંને ઈસસે ભી ઔર Kick લગા દી. ૧૫૦૦ સાલ પહલે હમારે લોગ હિન્દુસ્તાન મેં યજ્ઞ-યાગાદિ કરતે થે. ઉસમેં પ્રાણી કા પશુવધ કરકે ડાલતે થે ઔર વરુણદેવ કો ખુશી કરકે બરસાદ લાને કી કોશિક કરતે થે. જબ દુષ્કાલ હોતા થા તબ યજ્ઞ કરતે થે. આકાશમેં સે પાની ગીરે ઈસકે લિયે યજ્ઞ કરો ઔર હિંસા કરો. અંધશ્રદ્ધા હૈ ? હાં. વહ જિતને અંધશ્રદ્ધાલુ થે ઉતને હી આપ લોગ હૈં, ઈસસે કમ નહીં હૈ. ક્યોં ? કિ બિના દેખે માન લિયા. Materialise કિયે બિના માના. દુનિયા તો ઐસૈ ચલતી હૈ.

જૈનદર્શન એક ઐસા દર્શન હૈ કિ જિસમેં સુખ કો Materialise કિયા હૈ. સુખ કિસ દ્રવ્ય મેં હૈ, કિસ દ્રવ્ય કા ગુણ હૈ ઔર કિસ ગુણ કી પર્યાય હૈ, યહ વિજ્ઞાન જૈનદર્શન મેં હૈ. ઔર કહીં જગહ નહીં હૈ. વહ

બોલા કિ ફિર આપકા ગ્રંથ હમકો દે દીજીએ. વહ સામ્યવાદી Leader થા. સામ્યવાદ કા Leader થા. ગુજરાત કા President હૈ, 'સુબોધ મહેતા'. સામ્યવાદી પાર્ટી કા. તો બોલે કિ આપ કે હમે ગ્રંથ હમેં 'રશિયા' ભેજના હૈ. 'મોસ્કો' ભેજુંગા મૈં. ભેજ દેના. મૈંને ઉનકો પુસ્તક ભી દિયે. ભેજ દિયે. બહુત Intelligent આદમી થા. (હમને કહા), Study કરના ઔર જરૂર પડે હમ કો બુલા લેના. હમ 'મોસ્કો' આયેંગે. ઈસમેં Science હૈ પૂરા. યહ દિખાવ તો ધર્મ ગ્રંથ કા હૈ, લેકિન સભી ગ્રંથો મેં Science હૈ. 'સમયસાર' આદિ જો ભી ગ્રંથ હૈં, (ઉસમેં) બિલકુલ આત્મા કા વિજ્ઞાન હૈ. ઔર સભી હમારે જો ધર્મ કે નેતા હોતે હૈં વહ ભી ઐસા કહેંગે કિ સુખ આત્મા મેં હૈ. બાહર ઢૂંઢને સે નહીં મિલેગા. સુખ આત્મામાં હૈ ઉસકા વિજ્ઞાન, ઉસ વિજ્ઞાન અનુસાર ધર્મ કા નિરૂપણ હૈ. ઐસે અંધશ્રદ્ધા સે નિરૂપણ નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- ..માં આવા કોઈ આવા જ Intelligent માણસ આવેલા અને એમણે આ જ ચર્ચા...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ દૂસરે આયે થે. એ અમારા બનેવી હતા. એ પણ સામ્યવાદી હતા. પણ પાછળથી રજનીશમાં ગયેલા. આ તો Social worker છે. આ તો Social worker છે.

સુખ કા પ્રકરણ ચલતા હૈ કિ **'મેરા અનંત સુખ મેરે ઉપયોગ મેં હૈ.'** અબ ક્યા હૈ કિ હમારે શાસ્ત્ર પઢનેવાલે યહાં થોડા તર્ક વિતર્ક કરતે હૈં. મેરા ઉપયોગ તો અલ્પ હૈ, મૈં તો સામાન્ય મનુષ્ય હૂં, સામાન્ય મેરા ઉપયોગ હૈ, ઈસમેં અનંત સુખ મેરા કહાં-સે હોગા ? વહ બાત નહીં કરના ચાહતે હૈં. યહાં ઉપયોગ સામાન્ય લેના હૈ, જ્ઞાન સામાન્ય લેના હૈ, જો નિરાકૂલ સ્વરૂપ હોતા હૈ. કૈસા હોતા હૈ ? નિરાકૂલ સ્વરૂપ હોતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- ૮૩૨.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ૮૩૨. વહ તો ૮૩૩ હૈ. આત્મભાવના તો ૮૩૩ મેં હૈ. ૮૩૨ મેં શાયદ ભેદજ્ઞાન કા વિષય ચલા હૈ.

પહલા વચન યહ હૈ **'દેહસે ભિન્ન સ્વપરપ્રકાશક પરમ જ્યોતિસ્વરૂપ એવો આ આત્મા, એમાં નિમગ્ન થાઓ. હે આર્ય જનો ! અંતર્મુખ થઈને, સ્થિર થઈને તે આત્મામાં જ રહો તો અનંત અપાર**

આનંદ અનુભવશો.' પહલે વચનામૃત મેં...

મુમુક્ષુ :- હિન્દીમાં લ્યો.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- '**દેહસે ભિન્ન સ્વપરપ્રકાશક પરમ જ્યોતિસ્વરૂપ યહ આત્મા હૈ, ઈસમેં નિમગ્ન હોવે. હે આર્ય જનોં અંતર્મુખ હોકર, સ્થિર હોકર ઉસ આત્મા મેં હી રહેં તો અનંત અપાર આનંદકા અનુભવ કરેંગે.**' આપકો અનંત અપાર આનંદ કા અનુભવ હોગા. સુખ કી બાત-આનંદ કી બાત પહલે લી હૈ.

'**સર્વ જગતકે જીવ કુછ ન કુછ પ્રાપ્ત કરકે સુખ પ્રાપ્ત કરના ચાહતે હૈં; મહાન ચક્રવર્તી રાજા ભી બઢતે હુએ વૈભવ, પરિગ્રહ કે સંકલ્પ મેં પ્રયત્નવાન હૈ; ઔર પ્રાપ્ત કરને મેં સુખ માનતા હૈ; પરંતુ અહો ! જ્ઞાનિયોંને તો ઉસસે વિપરીત હી સુખ કા માર્ગ નિર્ણીત કિયા કિ કિંચિત્માત્ર ભી ગ્રહણ કરના યહી સુખ કા નાશ હૈ.**' ક્યોંકિ આકુલતા હોતી હૈ. કિંચિત્માત્ર ગ્રહણ કરને કી વૃત્તિ વહી દુઃખમય હૈ, વહી આકુલતામય હૈ. વહી સુખ કા નાશ કરનાવાલા પરિણામ હૈ.

'**વિષયસે જિસકી ઈન્દ્રિયાં આર્ત હૈ...**' માને દુઃખી હૈ, આતુર હૈ. '**ઉસે શીતલ આત્મસુખ, આત્મતત્ત્વ કહાં-સે પ્રતીતિ મેં આયેગા ?**' કિ નહીં આયેગા. '**પરમ ધર્મરૂપ ચંદ્રકે પ્રતિ રાહુ જૈસે પરિગ્રહ સે અબ મૈં વિરામ પાના હી ચાહતા હૂં. હમેં પરિગ્રહકો ક્યા કરના હૈ ? કુછ પ્રયોજન નહીં હૈ. જહાં સર્વોત્કૃષ્ટ શુદ્ધિ વહાં સર્વોત્કૃષ્ટ સિદ્ધિ.**' એક Slogan જૈસી બાત હૈ. '**હે આર્યજનોં ! ઈસ પરમ વાક્ય કા આત્મભાવ સે આપ અનુભવ કરેં.**' ઈતના પત્ર હૈ. સુખ ઔર આનંદ કી પ્રધાનતા સે વહ બાત કહી હૈ. બહુત-સી બાતેં લી હૈ. વિસ્તાર કરે તો કાફી સમય લગે. ઐસી બહુત-સી બાતેં ઈસ પત્ર મેં લી હૈ. લેકિન આનંદ કી, સુખ કી પ્રધાનતા સે યહ બાત હૈ. સુખી હોના હો તો આત્મા મેં રહો. ઈધર-ઉધર બાહર કે પરિણામ છોડો ઔર બાહ્ય પદાર્થ કિ પ્રાપ્તિ કી જો ભી વાંછા હૈ યહી દુઃખ કા (મૂલ હૈ). 'હૈ ઈચ્છા દુઃખ મૂલ.' 'કૃપાલુદેવ'ને કિતને કાવ્ય કી હિન્દી મેં રચના કી હૈ. 'યમ નિયમ સંયમ...' કિતને કાવ્ય હિન્દી મેં કિયે હૈં. 'બિના નયન પાવે નહીં, બિના નયન કી બાત...'

મુમુક્ષુ :- 'ચતુરાંગુલ હૈ દગ સે મિલહે...'

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- દગ માને દૃષ્ટિ. જબ ગુરુ મિલતે હૈં, જ્ઞાની ગુરુ મિલતે હૈં તો દૃષ્ટિ સે હમારા સ્વરૂપ કિતના દૂર હૈ ? ચાર અંગુલ. ચાર અંગુલ માને ઇતના. કોઈ પદાર્થ ઇતના નજદિક આતા હૈ ઔર નહીં દિખે વહ કૈસે બને ? હમારી દૃષ્ટિ સે ચાર અંગુલ નજદીક કોઈ પદાર્થ આયે ઔર નહીં દિખે વહ કૈસે બને ? ઐસા તુમ્હારા પદાર્થ ઉતના સમીપ હૈ. માને દૂર હૈ હી નહીં. બિલકૂલ તુમ્હારી દૃષ્ટિ સે દૂર હૈ હી નહીં. લેકિન ગુરુ મિલે તબ. બિના ગુરુ ઇતના નજદીક હોને પર ભી દેખને મેં નહીં આતા હૈ. નહીં દિખાઈ દેતા.

મુમુક્ષુ :- પર પ્રેમપ્રવાહ બઢે પ્રભુસે...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- 'પર પ્રેમપ્રવાહ બઢે પ્રભુ સે, સબ આગમભેદ સુ...' ભેદ માને રહસ્ય. શાસ્ત્ર પઢે (લેકિન) ઐસે રહસ્ય સમજ મેં નહીં આયે. લેકિન ગુરુ કે પ્રતિ પ્રેમ કા પ્રવાહ બઢ ગયા (તો) દર્શનમોહ કા એકદમ મંદ હોને કા હો ગયા. જ્ઞાન કી નિર્મલતા આ ગઈ. ઔર આગમ કે રહસ્ય કા પતા ચલ ગયા. યહ Process હોતા હૈ ઇસકે પીછે. ઇતના Process હો જાતા હૈ. ગુરુ સે પ્રેમ હોને સે દર્શનમોહ મંદ હોતા હૈ, દર્શનમોહ મંદ હોને સે જ્ઞાન મેં નિર્મલતા આતી હૈ. મતિ નિર્મલ હોને સે આગમ કા રહસ્ય પકડને મેં આ જાતા હૈ. યહ Process હૈ ઇસકા. ઔર ઇસકે પહલે આગમ પઢે યા કોઈ ભી સાધન કરે. 'સંત ચરણ આશ્રય વિના સાધન કર્યા અનેક.'

મુમુક્ષુ :- પાર ન તેથી પામીયો...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પાર-બાર ક્યા ? પરિભ્રમણ બઢાયા. પાર હોને કા તો સવાલ નહીં હૈ, પરિભ્રમણ બઢાયા. સાધન કરકે પરિભ્રમણ બઢાયા. ક્યોંકિ અહંભાવ હો ગયા ઇસકા. મૈં ઐસા, મૈંને ઇતની તપશ્ચર્યા કી. વહ 'ધર્મદાસજી ક્ષુલ્લક'ને કહા ન ? મૈંને હજારોં ઉપવાસ કિયે થે ઔર ઇસકા અભિમાન ભી મુજે બહુત હુઆ થા.

ઉપયોગ કા નિરાકૂલ સ્વરૂપ હૈ. યહાં સે અનંત સુખ કી ખાની કા પતા લગતા હૈ. દેખિયે ! સોને કી ખાન મેં સોને કી લગડીયાં નહીં નિકલતી. સોને કી ખાન મેં કભી સોને કી લગડીયા નહીં નીકલતી. લગડી સમજે ? નહીં સમજે.

મુમુક્ષુ :- બિસ્કુટ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- બિસ્કુટ તો અંગ્રેજી શબ્દ હૈ.

મુમુક્ષુ :- પાસા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પાસા, ચોરસા, ડલી. યહ કોઈ સોને ખાન મેં એસા કા ઐસા સોના નહીં નીકલતા કભી. મિટ્ટી કે રજકણ જો હોતે હૈં ઉસકે સાથ સોને કે Particles હોતે હૈં. જો ભૂસ્તર શાસ્ત્રી હોતે હૈં, માને જમીન કે વિજ્ઞાની હોતે હૈં, વહ ઉસ પત્થર કો સમજ સકતે હૈં કિ ઈસમેં સોને કે Particles હૈ. ઔર ઉસકા જો પ્રમાણ હોતા હૈ, ઉસકો Laboratory મેં લે જાકર Test કરતે હૈં તો પતા ચલતા હૈ કિ ઈસ જગહ પર ઈતના ટન સોના નીકલેગા. કિતના ? ટનબંધી સોને કા વહ Forecast કર સકતે હૈં, Announcement કર સકતે હૈં કિ ઈતના સોના નિકલેગા. મિલા ક્યા ? પત્થર. સુવર્ણ પત્થ-સોને કા પત્થર. થોડા Particles ઉસમેં સોને કા હોતા હૈ, થોડા મિટ્ટી કા હોતા હૈ. ઉસકી ગિનતી કરકે, ઉસકા પ્રમાણ દેખકરકે કિતના ટન સોના નિકલેગા વહ બોલ સકતા હૈ. ઐસે ખાની મેં હમેશા શુદ્ધ સોના નહીં મિલતા.

ઐસે સંસાર મેં ઉપયોગ હૈ ઉસમેં શુદ્ધાત્મા Pure નહીં મિલતા હૈ. ક્યોં ? કિ રાગ, દ્વેષ, મોહ સે ભરે હુએ પરિણામ હૈં. ઉસમેં શુદ્ધાત્મા Pure નહીં મીલતા હૈ, લેકિન ઉસકા પતા મિલ જાતા હૈ કિ હમારે અનંત સુખ કી ખાન મેરે ઉપયોગ મેં હૈ. Process ચલતા હૈ તો મોક્ષદશા આતી હૈ, ઉસમેં પૂરે શુદ્ધાત્મા કી પ્રાપ્તિ હો જાતી હૈ.

શાસ્ત્ર પઢનેવાલા તર્ક વહ કરેગા કિ ઉપયોગ મેં અનંત સુખ કહાં-સે હુઆ ? અનંત સુખ તો મોક્ષ મેં અનંત ચતુષ્ટય જબ હોતા હૈ, અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત સુખ, અનંત વીર્ય તેરહવેં ગુણસ્થાન મેં હોતા હૈ. ઔર મેરા અનંત સુખ મેરે ઉપયોગ મેં હૈ, કૈસે ? કિ ઉપયોગ સે અનંત સુખ કી ખાની કા પતા લગતા હૈ. ક્યોંકિ જ્ઞાન સ્વયં નિરાકૂલસ્વરૂપ હૈ. રાગ આકુલતાસ્વરૂપ હૈ ઔર જ્ઞાન નિરાકૂલસ્વરૂપ હૈ. એક આત્મભાવ હૈ, એક અન્ય ભાવ હૈ. દો કા ભેદવિજ્ઞાન કરો.

'વહ મેરા ઉપયોગ તો સદા મૈં ધારતા હૂં.' મેરા ઉપયોગ મેરે સે કહીં દૂર નહીં હૈ. વહ તો મૈં સદા ધારણ કરતા આયા હૂં. અગર મૈં મેરે ઉપયોગ મેં ખોજ કરું યા સહીરૂપ સે અંતર્મુખ હોઉં તો મેરા અનંત સુખ

પ્રાપ્ત હો સકતા હૈ. પરંતુ **'મૈં ઉપયોગકો ભૂલકર, અનુપયોગમેં અનાદિસે રત હો-હો કર સુખસ્થાનક ચેતના-ઉપયોગકો ભૂલા, ઈસીલિયે સુખ કહાં-સે હો ?'** ક્યા ગડબડ હુઈ ? કિ મૈં ઉપયોગ કો, જ્ઞાનકો ભૂલ ગયા. અનુપયોગ માને રાગ મેં, જિસમેં જ્ઞાન નહીં હૈ ઉસકો અનુપયોગ કહતે હૈં, ઉસમેં રત હુઆ. રાગ સુહાયા મુજે. ઉસમેં મૈં લીન હોકર કે બાર-બાર સુખ કા સ્થાન ઐસા જો ચૈતન્ય કા ઉપયોગ ઉસકો ભૂલ ગયા. મુજે સુખ કહાં-સે હોગા ? સુખ નહીં હુઆ. કિન્તુ દુઃખ કી પ્રાપ્તિ હો રહી હૈ. યહી કારણ હૈ.

'અબ મૈંને ઉસ ઉપયોગપ્રકાશકો સાક્ષાત્ યોગ્યસ્થાનરૂપ કિયા.' બસ ! અયોગ્ય સ્થાન કિયા થા ઉસમેં યોગ્ય સ્થાન કિયા. ઉપયોગ મેં ઉપયોગ યહી ઉસકા યોગ્ય સ્થાન હૈ. ક્રોધાદિ મેં ઉપયોગ યહ ઈસકા યોગ્ય સ્થાન નહીં હૈ. રાગાદિ મેં ઉપયોગ હૈ યહ ઈસકા અયોગ્ય સ્થાન હૈ.

ઈસ તરહ સે ઔર ભી થોડા વિષય હૈ. અચ્છા લિયા હૈ યહાં સે ભી. હમને ક્યા ક્યા ગલતી કી, કૈસે કૈસે કી ? ક્યોં દુઃખી હુએ ? ઔર વહ દુઃખ મિટકરકે આત્મસુખ પ્રાપ્ત કરને કી કૈસી કાર્યપદ્ધતિ હૈ, વહ સબ બાત અબ લેંગે. બહુત અચ્છા લિયા હૈ. યહાં સે કલકે સ્વાધ્યાય મેં લેંગે.

'આરાધના' આગમ અધ્યાત્મના અવિરોધ ભાવે થાય છે. અધ્યાત્મ ભાવોમાં યદ્યપિ વજન અધ્યાત્મ તત્ત્વ આત્મા ઉપર અધિકપણે હોય છે, તોપણ આગમ અનુસાર જ વસ્તુનું સ્વરૂપ જ્ઞાનમાં હોય છે, રહે છે. ઉપર ઉપરથી વાંચન / શ્રવણ કરનારને તેમાં આગમ વિરૂદ્ધતા લાગે છે પરંતુ તેમાં આગમ સિદ્ધાંતનો વિરોધ કરવાનો અભિપ્રાય હોતો નથી, પરંતુ વજન વ્યક્ત થવાની પદ્ધતિ એવી જ હોય છે છતાં ભાવમાં સંતુલન જળવાઈ રહે છે. પરિણમનમાં આવું સમ્યક્ અનેકાંતનું સ્વરૂપ છે. આવા કથનનો હેતુ ન સમજાય તેને અન્યથા કલ્પના થાય છે.

(અનુભવસંજીવની - ૧૨૭૯)

તા. ૨૪-૧૨-૧૯૯૫, પાના નં. ૬, પ્રવચન નં. ૧૮૬

'સર્વ ગુણોમાં જ્ઞાન (ગુણ) પ્રધાન છે.' આત્મામાં અનંત ગુણો છે. એ અનંત ગુણોમાં જ્ઞાનની પ્રધાનતા છે. **'શાથી ?'** આમ તો પ્રત્યેક ગુણનું સામર્થ્ય અનંત છે. કોઈ ગુણનું સામર્થ્ય ઓછું છે કે કોઈ ગુણનું સામર્થ્ય વધારે છે એવું હિનાધિકપણું નથી. દરેક ગુણ પોતપોતાનું અનંત સામર્થ્ય ધારણ કરી રહ્યું છે. એમ હોવા છતાં પણ **'સર્વ ગુણોમાં જ્ઞાન (ગુણ) પ્રધાન છે. શાથી ? કે જ્ઞાન વિશેષ ચેતના છે.'** જ્ઞાન છે એમાં... આમ તો બધા ગુણોમાં ચેતના તો વ્યાપેલી છે, પણ જ્ઞાન પોતે જ વિશેષ ચેતના સ્વરૂપે છે. અને **'જ્ઞાન સર્વનું જ્ઞાતા છે.'** જ્ઞાન છે એ પોતાને પણ જાણે છે અને અન્ય ગુણોને પણ જાણે છે. બીજા કોઈ ગુણો જાણવાનું કામ નથી કરતા. પોતાને પણ નથી જાણતા અને બીજાને પણ નથી જાણતા. એટલે જ્ઞાનની પ્રધાનતા છે.

વળી, સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતા જીવને જ્ઞાન દ્વારા જ સમજણ થાય છે. એની પાસે એક સમજણ કરવાનું જ સાધન છે, આ સિવાય કોઈ બીજું સાધન પણ નથી. તેથી જ્ઞાનની પ્રધાનતા છે. અનુભવના દૃષ્ટિકોણથી પણ જ્ઞાન જ વેદનસ્વરૂપ, અનુભૂતિસ્વરૂપ હોવાથી પણ એની પ્રધાનતા છે. જ્ઞાન જ ચેતે છે, જ્ઞાન જ હિત-અહિતનો વિવેક કરે છે. તેથી જ્ઞાનની જ પ્રધાનતા છે. મોક્ષમાર્ગ પણ અનુભૂતિપ્રધાન છે.

ત્યારપછી 'દીપચંદજી'એ બીજા અનેક ગુણોને કારણ-કાર્ય રૂપે લીધા છે. એ આખો દ્રવ્યાનુયોગનો વિષય છે. આપણે આ ગ્રંથમાંથી અધ્યાત્મનો વિષય મુખ્યપણે લેવો છે. એમણે ત્યારપછીના Paragarph માં પણ એ વિષય લંબાવ્યો છે. છેલ્લે પાંચમા પાને લખે છે કે **'ઇત્યાદિ અનંત વિશેષણનો જ્ઞાની અનુભવ કરે છે.'** જ્ઞાનીને અનંત ગુણોનો અનુભવ થાય. વિશેષણ એટલે અહીંયાં ગુણ. ગુણ છે એ આત્માના ગુણો એ આત્માની વિશેષતાઓ છે. તેથી તે વિશેષણો છે. પ્રત્યેક ગુણ તે આત્માની વિશેષતાઓ છે. એવી અનંત વિશેષતાઓનો અનુભવમાં જ્ઞાની અનુભવ કરે છે. **'એવું નિજજ્ઞાન (નિજ સમજ, સ્વરૂપજ્ઞાન)**

કેવી રીતે થાય તે કહેવામાં આવે છે :–' ત્યાંથી લેવાનું છે હવે. એવું સ્વરૂપજ્ઞાન કેવી રીતે થાય તે કહેવામાં આવે છે.

'**પ્રથમ અનાદિથી (ચાલ્યો આવતો) પરમાં અહં–મમરૂપ મિથ્યાત્વનો નાશ કરે, પછી પરરાગરૂપ ભાવનો વિધ્વંસ કરે.**' શું કહે છે ? પહેલા દર્શનમોહનો નાશ કરે અને પછી ચારિત્રમોહનો નાશ કરે. એમ ક્રમ લીધો છે. અને એ ક્રમથી નાશ થાય છે એટલા માટે એમ વાત લીધી છે. '**અનાદિથી (ચાલ્યો આવતો) પરમાં અહં–મમરૂપ મિથ્યાત્વનો નાશ કરે,...**' પોતાનું અસ્તિત્વ પોતામાં સમાપ્ત થતું હોવા છતાં પણ પરપદાર્થમાં અહંપણું, પોતાપણું, મમરૂપ એટલે પોતાપણું કરે છે તે મિથ્યાત્વ છે. એ મિથ્યાત્વનો સૌથી પહેલા નાશ કરવો જોઈએ. મિથ્યાત્વ કહો કે દર્શનમોહ કહો. દર્શનમોહનો ભાવ પોતાને ભૂલાવે છે અને પરમાં પોતાપણું કરાવે છે.

શાસ્ત્રમાં દર્શનમોહને મદિરાની ઉપમા–દારૂની ઉપમા આપી છે. જેમ કોઈ માણસ મદિરા પીવે છે તો પોતાનું ભાન ભૂલે છે. પછી રાજા હોય તોપણ ભૂલી જાય છે કે હું રાજા છું અને ગમે તેવો બકવાસ કરી બેસે છે. અથવા એ ચાલતો ચાલતો ગમે ત્યાં પડે તો પડી રહે છે. ગંદકીના ખાબોચિયામાં પડે તોપણ પડ્યો રહે છે. કેમકે પોતાને ભાન નથી કે પોતે કોણ છે અને ક્યાં છે.

એમ દર્શનમોહ છે એ પોતાના મૂળ પરમાત્મપદને ભૂલાવે છે અને નીચપદમાં ઉચ્ચપદપણું મનાવે છે. નિજ પરમેશ્વરપદથી ઊંચું પદ તો કોઈ ત્રણ લોકમાં નથી. એ તો ત્રૈલોક્ય પૂજ્ય પદ છે. તેમ છતાં પણ પોતાના પૂજ્ય પદને ભૂલીને જીવ નીચપદમાં રાજી થાય છે. કો'ક જરાક માન આપે ત્યાં રાજી થઈ જાય છે, કાંઈક પદવી મળે ત્યાં રાજી થઈ જાય છે, ક્યાંક સત્તા મળે તો રાજી થઈ જાય છે. એ નીચપદમાં ઉચ્ચ પદ માનીને રાજી થાય છે. જેમ રાજા ખાબોચિયામાં પડીને રાજી થયો. કેમકે મદિરા પીધી હોય એટલે શરીરમાં ગરમી તો વધી ગઈ હોય. ઉનાળાનો દિવસ હોય. ખાબોચિયામાં પડે એટલે ઠંડક લાગે. ભલે ગંદકીનું ખાબોચિયું હોય પણ એને ટાઢું લાગે તો એને એમ થાય કે હાશ અહીંયાં પડ્યો રહું. એમ પોતાનું ભાન ભૂલીને જીવ ગમે તેવા મલિન પરિણામોમાં પણ ખુશી થાય છે.

મુમુક્ષુ :- 'ગુરુદેવ' કહેતા હતા કે મોઢુ ખુલ્લુ રાખીને સૂતો હોય અને કૂતરો પેસાબ કરી જાય તોપણ સારુ લાગે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. પછી જ્યાં ભાન ભૂલી ગયો છે ત્યાં તો કાંઈ પોતાને ખ્યાલ રહેતો નથી.

પહેલાં સ્વરૂપજ્ઞાન, આત્મજ્ઞાન કરવું હોય, અનંત ગુણોનો અનુભવરસ પીવો હોય તો એણે શું કરવું જોઈએ ? કે પહેલા મિથ્યાત્વનો નાશ કરવો જોઈએ. મિથ્યાત્વનું મુખ્ય લક્ષણ શું ? કે પરમાં પોતાપણું કરવું તે. પછી એ પર શરીર હોય કે એ પર કુટુંબ હોય, એ પર મકાન આદિ કોઈ સંયોગ હોય. પ્રારબ્ધ યોગે જે કાંઈ સંયોગો હોય છે એમાં જીવ પોતાપણું કરે છે. એ જીવનું મિથ્યાપણું છે. એ મિથ્યાત્વનો સૌથી પહેલા નાશ કરવો જોઈએ.

'**પછી પરરાગરૂપ ભાવનો વિધ્વંસ કરે.**' વિધ્વંસ કરવો એટલે નાશ કરવો. પછી જે રાગ રહ્યો, મિથ્યાત્વનો નાશ થયા પછી અસ્થિરતાનો રાગ રહ્યો-ચારિત્રમોહનો રાગ રહ્યો એ પર છે. ખરેખર તો એ કાંઈ આત્માનું સ્વરૂપ નથી. એટલે પરરાગરૂપ એમ લીધું છે. રાગનો નાશ કરવો એમ નહિ. પરરાગરૂપ (ભાવનો) વિધ્વંસ કરે. કેમકે મિથ્યાત્વનો નાશ થયા પછી રાગાદિ વિભાવ એ સ્વમાં નથી અનુભવાતા. જેટલું સ્વ સ્વરૂપ છે એમાં એનો અનુભવ નથી. એટલે એ અનુભવાય છે તોપણ પર તરીકે અનુભવાય છે, પારકાપણે અનુભવાય છે. છતાં પણ એ જીવનો વિભાવ છે, રોગ છે, દુઃખરૂપ છે, મલિન છે અને તેથી તેનો પણ પુરુષાર્થ દ્વારા નાશ કરે.

'**જ્યારે પરરાગ મટે ત્યારે વીતરાગ થાય.**' અને સર્વથા એ રાગ મટે ત્યારે બારમા ગુણસ્થાને પ્રથમમાં પ્રથમ વીતરાગ થાય. એ પહેલા વીતરાગતાની શરૂઆત ચોથા ગુણસ્થાનથી થઈ હોય છે. ઉપર ઉપરના ગુણસ્થાને વીતરાગતા વધતી જાય છે અને બારમા ગુણસ્થાને સંપૂર્ણ વીતરાગતા પ્રગટ થાય છે. '**જ્યારે પરરાગ મટે ત્યારે વીતરાગ થાય.**'

'**જ્યારે પરપ્રવેશનો અભાવભાવ થયો ત્યારે સ્વસંવેદનરૂપ નિજજ્ઞાન થાય...**' જુઓ ! હવે આત્મજ્ઞાન ક્યારે થાય ? કે પોતે પોતાનું વેદન કરે ત્યારે. એને સ્વસંવેદન કહેવામાં આવે છે. પોતે પોતાનો અનુભવ કરે. એ અનુભવ ક્યારે થાય ? કે જ્યારે

પરપ્રવેશભાવનો અભાવ થાય ત્યારે. આ વાત આપણે ચર્ચામાં લીધી હતી. બીજા પદાર્થમાં જીવ પ્રવેશ કરતો હોય એવો એને અનુભવ થાય છે. અથવા બીજો પદાર્થ પોતામાં પ્રવેશ કરતો હોય એવો એને અનુભવ થાય છે.

Doctor injection ની સોય મારે ત્યારે મારામાં પ્રવેશ થયો એવો મિથ્યા અનુભવ થાય છે. આત્મામાં સોયનો પ્રવેશ નથી. સ્વાદમાં ખાટો-મીઠો રસ, ભાવતો રસ અનુભવાય ત્યારે એમ લાગે કે મારામાં આ રસ પ્રવેશ કરે છે. એ મિથ્યા અનુભવ છે. એ પરપ્રવેશભાવરૂપ અનુભવ છે. અથવા પરપદાર્થનું વેદન કે અનુભવ, બેય એકાર્થ છે. પરપદાર્થનું વેદન કહો કે અનુભવ કહો, એ થઈ શકતું નહિ હોવા છતાં પણ આ ઠંડી-ગરમી મને લાગે છે, એ નહિ થઈ શકતું હોવા છતાં પણ પોતામાં એ ઠંડાપણું પ્રવેશ કરે છે, ગરમપણું પ્રવેશ કરે છે એવો અનુભવ તે મિથ્યા અનુભવ છે.

શરદી લાગે અને ૯૬ Degree નો પારો Thermometer બતાવે, ગરમી લાગે અને ૧૦૪-૧૦૫ Degree નો પારો Thermometer બતાવે. ત્યારે જ્ઞાન કેટલું ઠંડુ-ઊનું થાય ? શરદી લાગે ત્યારે જ્ઞાન ઠંડું થાય ? આ Doctor સાહેબ બેઠા. અને ગરમી ચડે ત્યારે જ્ઞાન ગરમ થાય ? ન થાય. એનો અર્થ કે આત્મા ઠંડો-ગરમ થતો નથી.

મુમુક્ષુ :- મરી જાય ત્યારે પણ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ત્યારે આત્મા મરતો નથી. મરી જાય ત્યારે દસ પ્રાણનું Functioning બંધ થાય છે. પાંચ ઈન્દ્રિય, છઠ્ઠું મન, આયુષ્ય, શ્વાસોશ્વાસ આદિનું Function બંધ થાય છે.

મુમુક્ષુ :- જિસકા જન્મ હોતા હૈ ઉસકા હી મરણ હોતા હૈ. શરીર કા જન્મ હુઆ, ઉસકા મરણ હુઆ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. દસ પ્રાણનો સંયોગ થયો હતો એ દસ પ્રાણનો વિયોગ થયો. જડની પર્યાયનો સંયોગ થયો અને જડની પર્યાયનો વિયોગ થયો. આત્મા જન્મ્યો પણ નહોતો અને આત્મા મરતો પણ નથી. અને જો પૂર્વભવમાં આપણો આત્મા સાવ મરી ગયો હોય તો અત્યારે આપણે ક્યાંથી હયાત હોઈએ ? અહીં બેઠા ક્યાંથી હોય ? હું અત્યારે હયાત બેઠો છું એ બતાવે છે કે ક્યારેય મર્યો નથી.

પણ જીવને ભ્રાંતિથી એટલે મિથ્યાત્વથી એવો જૂઠો-ખોટો અનુભવ થાય છે કે અરે..રે..! મૃત્યુકાળે એને એમ લાગે છે કે અરે..રે..! હું મરી જઈશ. અરે..રે...! હું મરી જઈશ. એમ મર્યા પહેલાં મરણના દુઃખને અનુભવવાનું શરૂ કરી દે છે. પણ આત્મા કદી મરતો નથી. એમ આત્મા ઠંડો-ઊનો થાતો નથી.

અરીસાના દૃષ્ટાંતે. અરીસાની સામે બરફનો ઢગલો પડ્યો હોય અને એ અરીસામાં એનું પ્રતિબિંબ દેખાય. અરીસો કેટલો ટાઢો પડે ? કાંઈ નહિ. અને મોટી આગ લાગી હોય અને સામે અરીસો હોય. અરીસો કેટલો ઊનો થાય ? જરાપણ નહિ. એમ આત્મા છે એ જ્ઞાનઅરીસો છે. ચૈતન્યદર્પણ છે. એ ઠંડુ-ઊનું કદી થતું નથી. છતાં એવો અનુભવ કરવો કે મને ટાઢ વાય, મને ટાઢ લાગી, મને ગરમી લાગી. એ મિથ્યા અનુભવ છે.

મુમુક્ષુ :- હમારે કો અનુભવ મેં ઐસા લગતા હૈ કિ હમકો ઠંડી લગતી હૈ, હમકો ગરમી લગતી હૈ .. પર હમકો લગતા હૈ કિ .. ક્યોંકિ હમકો .. હમકો ફિલિંગમેં આ રહા હૈ કિ હમકો હો રહા હૈ તો ક્યા એક પ્રકાર કા યહ .. હો ગયા ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હમકો Feeling મેં ક્યા આ રહા હૈ ?

મુમુક્ષુ :- હમકો Feeling મેં આતા હૈ કિ ઠંડી મેરે કો લગ રહી હૈ, ગરમી મેરે કો લગ રહી હૈ. પરંતુ સમજન યહ હૈ કિ ઠંડી ન મેરે કો લગ સકતી હૈ, ન ગરમી મેરે કો લગ સકતી હૈ. તો લગતે હુએ ભી ફિલિંગ આતી હૈ કિ અગર હમ યહ કહતે કિ મેરે કો નહિ લગતી, મેરે કો નહિ લગતી. તો ક્યા હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- કલ્પના. એક ઔર નયા મિથ્યાત્વ ગ્રહણ કિયા. શું કહે છે ? કે શાસ્ત્રથી અથવા પ્રવચન સાંભળીને કોઈએ વાતને સમજી લીધી, ધારણામાં રાખી લીધી અને એ પ્રમાણે વિકલ્પ અને રટણ કર્યા કરે કે મને-આત્માને ઠંડી લાગતી નથી. અને પાછો પોતાને ઠંડી લાગ્યાનો અનુભવ તો કર્યા કરે. તો એ એની સમજણને અને અનુભવ વચ્ચે વિરોધાભાસીપણું છે એની એને ખબર નથી. બંને વચ્ચે વિરોધ છે. સમજણ કાંઈક છે, અનુભવ કાંઈક છે. જો સમજણ યથાર્થ સ્વલક્ષી કરી હોય તો એ સમજણને અનુભવમાં લાગુ કરે. તો ખોટો અનુભવ છે

એ સાચી સમજણના બળે છૂટી જાય. બળે કેમ કીધું ? કે લાગુ કર્યું માટે. બળ વિના લાગુ ન કરી શકે. અમલમાં મૂક્યું, પ્રયોગમાં મૂક્યું. અને સમજણ એમ ને એમ અધ્ધર રહે અને અનુભવ બીજી રીતે ચાલે અને છતાં એમ ને એમ ચલાવે રાખે અને અનુભવમાં ફેરફાર ન કરે તો એ સમજણ ખોટી છે અને એ સમજણની રીત ખોટી છે. એટલે ત્યાં નવું ગૃહીત મિથ્યાત્વ ઊભું થાય.

મુમુક્ષુ :- .. દેખને કા પ્રયત્ન જો ચલતા હૈ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- દેખને કા ? કૈસે ?

મુમુક્ષુ :- ..

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઉસમેં દેખે. અપને જ્ઞાનવેદન કો પકડકરકે દેખે. તો માલૂમ પડેગા કિ જ્ઞાન મેં જ્ઞાન કા વેદન હૈ, જ્ઞાન મેં ઠંડી-ગરમી કા વેદન નહીં હૈ. દેખો ! અભી જાડે કે દિન ચલ રહે હૈં. ક્યા ચલ રહા હૈ ? ઠંડી કે દિન ચલ રહે હૈં ન ? તો યે પ્રયોગ કરને કે દિન હૈ. ખુલે મેં બૈઠકર પ્રયોગ કરના. હવા ચલતી હો (તબ) પ્રયોગ કરના કિ મુજે ઠંડી કા જ્ઞાન હોતા હૈ યા મુજે ઠંડી લગતી હૈ ? અગર ઠંડી લગતી હૈ તો ક્યા મેરા જ્ઞાન ઠંડા હો ગયા ? હુઆ હૈ કિ નહીં હુઆ હૈ ? દેખે તો માલૂમ પડ જાયેગા કિ જ્ઞાન તો સિર્ફ જાનતા હૈ ઠંડી કો. જ્ઞાન ઠંડા હોતા નહીં હૈ. ઈસલિયે મુજે ઠંડી લગતી નહીં. મુજે ઠંડી જાનને મેં આતી હૈ કિન્તુ મુજે ઠંડી લગતી નહીં હૈ. યહ અનુભવ હો સકતા હૈ, હોતા હૈ. યથાર્થરૂપ સે અપને મેં દેખે તો, અવલોકન કરે તો બરાબર પકડને મેં આતા હૈ.

પરપ્રવશભાવ જબ તક ચલતા હૈ વહાં તક મિથ્યાત્વ ચાલુ રહતા હૈ. ઔર પરપ્રવેશભાવ કા અભાવ હોતા હૈ તબ સ્વસંવેદનરૂપ નિજ જ્ઞાન ચાલુ હોતા હૈ. વહી આત્મજ્ઞાન હૈ, વહી આત્મજ્ઞાન હૈ. ઔર કોઈ આત્મજ્ઞાન નહીં હૈ. ઈસલિયે યહ બાત સિદ્ધ હુઈ. સિદ્ધ હુઇ માને Proof હુઈ, સાબિત હુઈ કિ પરપ્રવેશભાવ હી સ્વસંવેદન કો રોકતા હૈ, અવરોધ કરતા હૈ. યાની જ્ઞાન મેં જ્ઞાનવેદન હોનેપર ભી વહ માલૂમ પડને દેતા નહીં.

ફિરસે. દેખિયે, હમારે સબ મેં જ્ઞાન કા જ્ઞાનવેદન હો હી રહા હૈ. લેકિન માલૂમ નહીં પડતા. માલૂમ નહીં પડને કા કારણ ભગવાન યહ

કહતે હૈં કિ તુમ રાગ કે ઔર શરીર કે વેદન મેં અધ્યાસિતભાવ સે, મિથ્યાત્વ ભાવસે પ્રવર્ત રહે હો. ઉસ પરપ્રવેશભાવ કો તુમ છોડ દો.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! પરપ્રવેશભાવ કા ખુલાસા ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- યે ઠંડી-ગરમીવાલા તો પ્રયોગ અભી હો સકતા હૈ, ઠંડી કા. ઠંડી મેરે મેં આયી. મુજે લગી માને મેરે મેં આયી. અબ જ્ઞાન કો પકડો ન. ઉસ વખત જ્ઞાન કો પકડો. કૌન પકડેગા ? કિ જ્ઞાન હી પકડેગા. જ્ઞાન અપને આપ કો દેખેગા કિ મૈં ઠંડા હુઆ કિ નહીં હુઆ ? લગેગા કિ ઠંડી કો જાનનેવાલા જ્ઞાન બિલકૂલ ભિન્ન હૈ. ઠંડી સે ઠંડી કો જાનનેવાલા જ્ઞાન બિલકૂલ ભિન્ન હૈ. ભિન્ન જ્ઞાનમય મૈં હૂં. મૈં કૈસા હૂં ? ભિન્ન જ્ઞાનમય. કિતના ભિન્ન હૂં ? કિ સર્વથા ભિન્ન હૂં, કિસસે ભિન્ન હૂં ? કિ સર્વ સે ભિન્ન હૂં. સર્વ સે સર્વથા ભિન્ન જ્ઞાનમય મૈં હૂં. ઐસા જ્ઞાન વેદનસે અપને આપકો ગ્રહણ કરે તો પરપ્રવેશભાવ કા અભાવ હો જાય. ઔર પરવેદન કો છોડે તો સ્વસંવેદન સહજ ચાલુ હી હૈ. કરને કી ચીજ નહીં હૈ. વહ તો દેખને કી ચીજ હૈ.

આત્મા અનુભૂતિ સ્વરૂપ હી હૈ. ૧૭-૧૮ ગાથા મેં લિયા કિ નહીં ? ઈસલિયે અનુભૂતિ યાની વેદન કરને કી ચીજ નહીં હૈ. જો ચાલુ હૈ ઉસકો દેખને કી ચીજ હૈ. ઔર પરવેદન મિથ્યા કલ્પના હૈ ઉસકો છોડ દેના. કૈસે છોડે ? કિ ઉસકા સહી જ્ઞાન કરે તો વહ છૂટ જાતી હૈ. કૈસે અભાવ કરે ? પરવેદન કા અભાવ કરો. ઐસા કહા ન ? પરવેદન કા અભાવ હુઆ તબ. કબ અભાવ હુઆ ? કિ જબ દેખા કિ મુજે ક્યા વેદન મેં આ રહા હૈ ? તો દેખને મેં આયેગા કિ પર કા વેદન મુજે હો રહા નહીં હૈ. યહ પ્રયોગ ચાલુ રખના ચાહીયે. પ્રયોગ બાર-બાર હોના ચાહીયે. તો ભેદજ્ઞાન કે પ્રયોગ સે અનુભૂતિ આતી હૈ યા ભાવભાસન આતા હૈ. ભાવભાસન ભી ભેદજ્ઞાન કે પ્રયોગ સે આતા હૈ ઔર અનુભૂતિ ભી ભેદજ્ઞાન કે પ્રયોગ સે આતી હૈ. વિધિ તો દોનોં કી એક હી હૈ.

ફિર સે, પરપ્રવેશ ભાવ કા અભાવ કૈસે કરે ? કે અવલોકન કરકે કરે. ઔર એક પ્રશ્ન યહાં હમ કર સકતે હૈં. આપ કહતે હૈં કિ પરપ્રવેશભાવ હોતા હી નહીં. પરમેં પ્રવેશ હો હી સકતા નહીં. પર અપને મેં પ્રવેશ કર સકતા નહીં. ઠંડી પ્રવેશ કર સકતી નહીં મેરે જ્ઞાનમેં. આપ

કહતે હૈં લેકિન હમકો લગતા હૈ કિ ઠંડી લગી. યા હમકો પરપ્રવેશભાવ કા અભાવ નહીં હોતા ઔર સ્વસંવેદન માલૂમ નહીં પડતા. યહ હમારી હાલત હૈ. ઈસકા ક્યા કરે ? ઠીક ! પ્રશ્ન તો ખોદ-ખોદકર કે ઉઠાના ચાહિયે. અબ ક્યા કરે ? હમ કો તો હો હી નહીં રહા હૈ. કહતે હૈં કિ ઔર પ્રયાસ કરો, દેખો ! ગૌર સે દેખો. કૈસે દેખો ? ગૌર સે દેખો. યહ શબ્દ ગુજરાતી મેં નહીં હૈ. ગુજરાતી માં એમ કહે કે ધ્યાનથી જુઓ, સૂક્ષ્મતાથી જુઓ અને ધીરજથી દેખો. ધૈર્ય સે, ગૌર સે, સૂક્ષ્મતા સે જબ તક જ્ઞાન કા વેદન માલૂમ નહીં પડે, જબ તક જ્ઞાન મેં જ્ઞાનવેદન માલૂમ નહીં પડે વહાં તક ઈસ પ્રકાર કા પ્રયાસ ચાલુ રખો. ઈસ પ્રયાસ સે અવશ્ય માલૂમ પડેગા.

મુમુક્ષુ :- દેહ પ્રતિબંધ હોય તોપણ ચાલુ રહે કે નહિ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- દેહ પ્રતિબંધ હોગા તબ યહ માલૂમ નહીં પડેગા. તબ દેહ કી સાતા-અસાતા મુજે હોતી હૈ ઐસા માલૂમ પડેગા, જો મિથ્યા હૈ. જૈસે બુખાર આયા. તો મુજે બુખાર આયા ઐસા માલૂમ પડા વહ મિથ્યા હૈ. જ્ઞાન કો બુખાર આતા હૈ ક્યા ? જ્ઞાન કો બુખાર આતા નહીં.

મુમુક્ષુ :- સ્વસંવેદન જ્ઞાનમાં હુંપણું...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. સ્વસંવેદન. સ્વપણે જ્ઞાન કો વેદન કરના.

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાનમાત્ર હૂં...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- મૈં જ્ઞાનમાત્ર હૂં ઐસે જ્ઞાન જ્ઞાન કા વેદન કરે ઉસકો સ્વસંવેદન કહેને મેં આતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- જો તીન અવરોધક કારણ હૈં, ૨૫૪ પત્ર મેં લિયા હૈ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એ તો બે જ થયા ને. તત્ત્વનો અનિર્ણય એ પોતે જ ઊંધું ભાસન છે, ઊલટું ભાસન અથવા અનિર્ણય એટલે ઉલટો નિશ્ચય છે. એ તો પરમાં સુખબુદ્ધિ એ પણ ઊલટો નિશ્ચય જ છે.

મુમુક્ષુ :- અવલોકનની વારંવાર Practice કરવાથી આ પરપ્રવેશભાવ છે તે ધીરે ધીરે ઓછો થતો જાય ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ભાવભાસન આવતું જાય. જેમ જેમ મોહ શિથિલ થતો જાય તેમ તેમ ભાવભાસન આવતું જાય. 'પરમાગમસાર'માં ૨૩૬ નંબરનું વચનામૃત છે. એ અવલોકનના

પ્રયોગથી થાય છે. અવલોકનનો પ્રયોગ સતત ચાલુ રહેવો જોઈએ. અને એ પૂર્ણતાના લક્ષ વગર સતત રીતે કોઈને ચાલુ રહે નહિ. એટલો Force ન હોય એની પાસે.

મુમુક્ષુ :- ક્રમમાં આવવું જોઈએ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. આવવું જ પડે. ક્રમમાં આવ્યા વિના કામ ન થાય. પદ્ધતિ વિના કામ ન થાય. પદ્ધતિસર કામ થાય.

મુમુક્ષુ :- જબ તક આજ્ઞાકારીતા સંપૂર્ણપને નહીં હોગા તો નિર્મલતા નહીં આયેગી, નિર્મલતા નહીં આયેગી તો ભેદજ્ઞાન કા પ્રયોગ નહીં કર સકતા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઈસલિયે વહ બાત બીચ મેં ડાલી. સત્પુરુષ મેં પરમેશ્વરબુદ્ધિવાલી બાત જો ડાલી હૈ ૨૫૪ પત્ર મેં, યહી કારણ સે રખી હૈ. પરમેશ્વરબુદ્ધિ મેં સંપૂર્ણ આજ્ઞાકારીતા આ જાતી હૈ. તો ઈતની નિર્મલતા આતી હૈ. સંપૂર્ણ આજ્ઞાકારીતા આતી હૈ તો સર્વ પ્રાણી મેં દાસત્વ ભી આતા હૈ તો વહ નિર્મલતા સ્વરૂપનિશ્ચય હોને મેં કાર્યકારી હોતી હૈ.

મુમુક્ષુ :- મારો પ્રશ્ન છે કે જ્યારે સત્પુરુષ પ્રત્યે પરમેશ્વરબુદ્ધિ થાય છે ત્યારે એ સત્પુરુષની આજ્ઞા માને છે. એટલે એ ઉત્કૃષ્ટ મુમુક્ષુ થાય ત્યારે. અમારા જેવા જે મુમુક્ષુમાં હજી દાખલ જ થયા તો તેમને આજ્ઞા કઈ રીતે અને કારણથી અને કઈ શ્રદ્ધાથી માનવી ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એને આત્મકલ્યાણ કરવાની ભાવનાથી માનવી. મારું આત્મ કલ્યાણ આજ્ઞા નહિ પાલન કરું તો ક્યાંથી થશે ? હું આજ્ઞામાં નહિ રહું તો મારું આત્મકલ્યાણ ક્યાંથી થશે ? એને એની ભાવનાનું તો બળવાનપણું હોવું જોઈએ. તો પછી સત્પુરુષની ઓળખાણ થાય. ઓળખાણ થાય તો આજ્ઞામાં રહે, આજ્ઞામાં રહે તો નિર્મળતા આવે. 'સંત ચરણ આશ્રય વિના સાધન કર્યા અનેક, પાર ન તેથી પામીયો ઉગ્યો ન અંશ વિવેક.' એ સંત ચરણનો આશ્રય ન લીધો તો એક અંશે પણ એને વિવેક નથી ઊગ્યો એમ કીધું.

સંત ચરણ આશ્રય કર્યો એમાં કામ શું કર્યું ? કે સંત ચરણ આશ્રય લીધો એમાં દર્શનમોહની Degree સીધી નીચે આવી ગઈ. દર્શનમોહ ઘટી ગયો. દર્શનમોહ ઘટ્યો એટલે જ્ઞાનમાં નિર્મળતા આવી. જ્ઞાનમાં

નિર્મળતા આવી એટલે સ્વરૂપનું ભાવભાસન થવાની ક્ષમતા પ્રાપ્ત થઈ.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! જબ તક પરમેશ્વરબુદ્ધિ .. પરિવર્તિત નહીં હોગા તબ તક જ્ઞાન ઈતના નિર્મલતા આ સકતા કી ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ સબ બાત Co-releted હોની ચાહીયે.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! આજ્ઞાકારીતાવાલા જો Point હૈ, યહ એક હી Point હૈ જિસમેં ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ તો હૈ હી. ઈસલિયે સત્પુરુષ કી આજ્ઞાકારીતા ઉતના શબ્દપ્રયોગ નહીં કિયા ૨૫૪ મેં. પરમેશ્વરબુદ્ધિ લે લિયા. .. કિતના લિયા ? Top degree લે લી આજ્ઞા પાલન કી.

...ઐસા એક દૃષ્ટોકણ પકડ લે કિ મેરા સ્વભાવ ક્યા ? જ્ઞાન એક દૃષ્ટિકોણ પકડે, એક ઉદ્દેશ કો ધારણ કરે કિ મેરે જ્ઞાન મેં સ્વભાવ ક્યા ? મેરા સ્વભાવ ક્યા ? ઉસકો ખોજે તો સ્વભાવ નજર આયેગા. જહાં તક ખોજ ચલેગી નહીં વહાં તક સ્વભાવ નજર આયેગા નહીં.

મુમુક્ષુ :- વિચાર કરે કે આ કોની સત્તામાં આ બધું થઈ રહ્યું છે, તોપણ એને પકડમાં તો આવે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જબ મેરી સત્તા મેં મૈં જાનતા હૂં. લેકિન ઈસમેં સ્વભાવ ક્યા ? યહ સ્વભાવ કો પકડના હૈ. સ્વભાવ કો ખોજકરકે સ્વભાવ કો જ્ઞાન અપને મેં અપને સ્વભાવ કો જાને તો ભાવભાસન આ જાયેગા. તો ઉસમેં જ્ઞાન કી જો પરિણમન કરને કી રમત ઈધર-ઉધર હૈ વહ બંધ હોકરકે ઈધર ખોજ મેં લગ જાયેગા. ઔર વહ ઈતના અંદર મેં કામ મેં લગ જાયેગા કિ બાહર કા ફિર ખ્યાલ રહેગા નહીં.

મુમુક્ષુ :- જે જ્ઞાન રાગને જાણતું હતું એ જ્ઞાન જ્ઞાનને જાણવા માંડ્યું.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ જ્ઞાન અપને કો જાનને મેં પ્રવૃત્તિ કરે ઔર એકાગ્ર હોકર પ્રવૃત્તિ કરે, ધૈર્ય સે પ્રવૃત્તિ કરે તો અવશ્ય અપને સ્વરૂપ કા ભાસન, સ્વભાવ કા ભાસન આવે.

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાનસામાન્ય કા આવિર્ભૂત ઔર જ્ઞાનવિશેષ તિરોભૂત હોતા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- યહી બાત હૈ.

મુમુક્ષુ :- ....

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જ્ઞાન પ્રગટરૂપ હૈ, સાકારરૂપ હૈ ઔર અનુભવગોચર હૈ. તીન મુદ્દા હૈ. સ્વભાવ પ્રગટ હૈ, સાકારરૂપ હૈ ઔર અનુભવગોચર હૈ. તીન બાત હૈ.

મુમુક્ષુ :- પ્રગટરૂપ મેં ભાવ પ્રત્યક્ષતા લેના ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પ્રગટ મેં ક્યા હૈ ઉસકે આડે કોઈ હૈ નહીં. કોઈ પરદા નહીં હૈ ઉસકા આડે. પ્રત્યક્ષ. પ્રગટ માને પ્રત્યક્ષ હૈ.

મુમુક્ષુ :- વહ ભાવ પ્રત્યક્ષ હૈ ન ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. પ્રત્યક્ષતા તો જ્ઞાન કા સ્વરૂપ હૈ. વહ જ્ઞાન કા સ્વરૂપ હૈ. પ્રત્યક્ષપના વહ તો અપના સ્વરૂપ હૈ. સહજ અનંત પ્રત્યક્ષ યહ મેરા સ્વરૂપ હૈ. Sample બાહર પર્યાય મેં હૈ. બાકી તો અંદર મેં અનંત પ્રત્યક્ષ હૂં હી મૈં.

મુમુક્ષુ :- સાકારનો અર્થ શું કરવાનો ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સાકાર કા અર્થ હૈ કિ ઈસકા Specific સ્વરૂપ. સાકાર માને Specific.

મુમુક્ષુ :- આકાર નથી કહેવો ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહિ. ક્ષેત્ર કા આકાર નહીં હૈ. વહ Specify હોતા હૈ. ઉસકો કહતે હૈં કિ સાકાર. ઉસકી ભી કોઈ Speciality હૈ ઈસલિયે વહ Specify હોતા હૈ. ઐસા નહીં હૈ કિ કુછ.. કુછ.. કુછ.. કુછ.. હૈ. ઐસા નહીં હૈ. Specifically માલૂમ પડતા હૈ કિ ઐસા હૈ.

મુમુક્ષુ :- Specific કા મતલબ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- Specific મેને ખાસ તૌર સે, ખાસ પ્રકાર સે, ચોક્કસ પ્રકાર સે.

મુમુક્ષુ :- ગુજરાતીમાં સમજાવો ને. ગૌર સે નથી બેસતું.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ગૌર સે એટલે ધ્યાનથી જુઓ. હિન્દીમાં જે ગૌર સે દેખો...

મુમુક્ષુ :- લાક્ષણિકતા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. લાક્ષણિક. Specific માને લાક્ષણિકપણે. બરાબર છે. એ સાહિત્યની પરિભાષા છે લાક્ષણિકતા. એક ખાસ પ્રકારનું, ચોક્કસ પ્રકારનું. તમારો પ્રશ્ન ગૌર સે દેખો મતલબ ક્યા ? ગૌર સે હિન્દી હૈ ન ? ગુજરાતી ઉસકા ચાહિયે ઉનકો.

મુમુક્ષુ :- સમજવા માટે. ગૌર સે ખ્યાલ આવે છે પણ I want to understand more. એટલા માટે ગુજરાતીમાં સમજીએ. બુદ્ધિ સે ખ્યાલ આતા હૈ, અંદર સે જાનના ચાહતા હૂં.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ખાસ ઉદ્દેશ ધારણ કરીને અને લક્ષ કરીને ધ્યાનથી જોવું. ઉદ્દેશ ધારણ કરીને, લક્ષ કરીને ધ્યાનથી જોવું. આમ ત્રણે વાતને Corelate કરે એને એમ કહે કે ગૌર સે દેખો.

મુમુક્ષુ :- ... એકાગ્રતા આવે એમાં ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એકાગ્રતા તો આવે જ એમાં. એકાગ્રતા તો આવે જ. દરેક ભાષામાં એની Speciality હોય છે. દરેક ભાષામાં એની Speciality હોય છે. કાઠિયાવાડી ભાષામાં એવા ઘણા શબ્દો છે. એનો Other word **ન મળે**.

મુમુક્ષુ :- ગૌર સે દેખો. Carefully, watchfully.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- Carefully. Carefully વધારે લાગુ પડે છે. આપણે એમ માનો કે આકાશમાં બીજનો ચંદ્ર ઊગે છે, સુદ બીજ. સુદી બીજ. દેખાય નહિ. જો જરાક ધ્યાનથી (જુઓ), હું આંગળી ચીંધુ એ તરફ જરાક ધ્યાનથી જુઓ તો તમને જોવા મળશે. એ જે પ્રકારે જોવાની જે ચેષ્ટા થાય અને પછી જોવાય જાય તો એમ કહે જરા ગૌર સે દેખો, દિખને મેં આયેગા. નહીં દિખતા હૈ લેકિન જરા ગૌર સે દેખો, દિખને મેં આયેગા. એવી રીતે હિન્દીમાં એમ કહે. ધ્યાનથી, સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિથી, કાળજીથી જુઓ. હજી તો ઘણી ઘણી વાતો છે આમાં.

મુમુક્ષુ :- જોવાનો વિષય છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જોવાનો વિષય છે. કરવાનો વિષય નથી, જોવાનો વિષય છે.

મુમુક્ષુ :- જોવાનું એટલે પરિણમન ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા, એ તો જોવે એટલે પરિણમન થાય એવું એનું સ્વરૂપ છે.

શું કહ્યું ? '**જ્યારે પરપ્રવેશનો અભાવભાવ થયો ત્યારે સ્વસંવેદનરૂપ નિજજ્ઞાન થાય અથવા...**' તે વખતે, તે સમયે '**પોતાના દ્રવ્યગુણપર્યાયનો વિચાર કરી નિજપદને જાણે...**' ત્યારે યથાર્થપણે દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયનું જ્ઞાન થાય. એ પહેલા દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયનું

યથાર્થ જ્ઞાન કદી કોઈને થતું નથી. ભલે પ્રશ્નોત્તરમાળા અને પાઠશાળામાં દ્રવ્ય ગુણ પર્યાય શીખે, પણ કલ્પના થાય. યથાર્થ તો ત્યારે થાય કે જ્યારે અનુભવ થાય ત્યારે.

મુમુક્ષુ :- ગાથામાં કહ્યું કે 'જે જાણતો અરિહંતને દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયપણે.' ... પોતાને જાણે .. અરિહંતને જાણ્યા..

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. એ અન્વયરૂપ દ્રવ્યને જાણે ત્યારે દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયનું યથાર્થ જ્ઞાન થાય.

મુમુક્ષુ :- પોતાને જાણતા ભગવાન જણાય, એ પહેલાં જણાય નહિ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. ભગવાનનું સ્વરૂપ ઓઘે ઓઘે જ માન્યું છે અત્યાર સુધી.

'અથવા...' અથવા અથવા કરીને (વાત કરે છે), જુઓ ! **'ઉપયોગમાં જ્ઞાનરૂપ વસ્તુને જાણે...'** ઉપયોગમાં જ્ઞાનરૂપ અથવા જાણરૂપ વસ્તુને જાણે. ઉપયોગમાં ઉપયોગને જાણે નહિ, એમ કહે છે. ઉપયોગમાં વસ્તુને જાણે. વસ્તુ કેવી છે ? જાણરૂપ વસ્તુ છે. એને જાણે. ચમકમાં હીરાને જાણે-પકડે. એક હીરો હાથમાંથી પડ્યો. જોતા જોતા હાથમાં પકડ્યો હતો એમાં પડ્યો. નીચે પડ્યો અને દડવા માંડયો. હાથમાંથી પડ્યો એટલે જોવા માંડ્યો ક્યાં પડ્યો ? એમાં દડતો હતો. શું જોયું એણે ? ચમક જોઈ. એકલી ચમક જોઈ કે દડતો હીરો જોયો ? ચમક દ્વારા દડતો હીરો જોયો.

એમ ઉપયોગ થયા કરે છે, ઉપયોગ થયા કરે છે એ આત્મા પરિણમે છે. ઉપયોગપણે આત્મા પરિણમે છે, ઉપયોગપણે આત્મા પરિણમે છે. ઉપયોગમાં આત્માને જો એમ કહે છે. વસ્તુને જો એટલે આત્માને જો. એ જે દડવાપણું છે, હીરો દડવા માંડયો. જો ક્યાંક સ્થિર થઈ ગયો હોત તો કદાચ ન પકડાત. પણ દડતો હતો ને એટલે ધ્યાન ગયું એની ગતિ ઉપરથી કે આ હીરો હાથમાંથી પડ્યો એ જાય છે. એમ પરિણમતો, પર્યાયે પરિણમતો આત્મા એ પર્યાયનો ઉપકાર છે કે સીધો આત્માને બતાવે છે. પર્યાયનય કેવી રીતે ઉપકારી છે ! પર્યાયનય પણ આત્માને કેવી રીતે ઉપકારી છે ! એ દડતો હીરો છે. ઉપયોગાત્મક આત્મા એ દડતો હીરો છે. સીધો પકડાય ત્યાંથી. આ પકડવાની પદ્ધતિ

છે. પકડી લે. ચાલતા પર્યાયથી જાણરૂપ વસ્તુને જાણે.

ઉપયોગમાં જાણરૂપ વસ્તુને જાણે. જ્યાં સુધી ઉપયોગમાં વસ્તુ ન જણાય ત્યાં સુધી એ વસ્તુને જાણવાની ખોજ, ઉદ્દેશ ચાલુ રહેવો જોઈએ. ચાલુ રહે અને ન પકડાય એ નહિ બને. કેમકે પોતાની વસ્તુ છે અને પોતામાં પોતે પોતાને જોવા માગે છે. પછી એ સૂરજ છાબડે ઢાંક્યો રહે નહિ. પકડાય, પકડાય ને પકડાય. બહુ મહાન વસ્તુ છે. કહેશે હવે.

'અનંત મહિમાનો ભંડાર, સાર, વિકાર, અવિકાર અપાર શક્તિથી મંડિત મારું સ્વરૂપ છે.' એ જણાશે. જ્યારે પકડાણો, ઉપયોગમાં જ્યારે જ્ઞાનરૂપ વસ્તુ જણાય ત્યારે અનંત મહિમાનો ભંડાર સીધો અનંત મહિમા સમાય નહિ. પર્યાયમાં મહિમા સમાય નહિ એટલો ઊભો થાય, ઉત્પન્ન થાય. ઊભરાય. જેમ તપેલીમાં દૂધ ઉભરાય અને માય નહિ ને બહાર હેઠું ચૂલામાં પડે, એમ મહિમા પછી સમાય નહિ એટલે વાણીમાં બહાર આવી જાય. જેને જેનો મહિમા હોય એ બહાર વાણીમાં આવ્યા વગર રહે નહિ.

મુમુક્ષુ :- અને આવે નહિ તેનો મહિમા થયો નથી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એ તો સીધી વાત છે. મહિમા હોય એ કેવી રીતે રાખી શકે એને ? એને રાખી શકે નહિ. અનંત મહિમાનો ભંડાર. થોડોઘણો નથી. અનંત મહિમાનો ભંડાર.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઐસા લેંગે તો તો બહુત-સી બાતે ઈસમેં ભરી હૈ વહ રહ જાયેગી. હમારે પાસ તો Time limited હૈ. ઐસે-ઐસે એક એક વચન આયેગા તો ઘંટા-ઘંટા નીકલ જાયેગા એક એક બાતોં મેં. બહુ જ સુંદર વાતો છે. એવી Style થી વાતો કરી છે. એવી સરસ પદ્ધતિથી, સુંદર પદ્ધતિથી વાતો કરી છે. અભ્યાસ કરવા જેવો ગ્રંથ છે. એ ફરીને જરા લઈશું. કાલે વિશેષ લઈશું. અહીં સુધી રાખીએ.

તા. ૨૫-૧૨-૧૯૯૫, પાના નં. ૬-૭, પ્રવચન નં. ૧૯૩

'શ્રી અનુભવપ્રકાશ'. ગુજરાતીમાં ૭મું Page છે. હિન્દી મેં કૌન-સા Page હૈ ? **'હવે મેં એ ઉપયોગપ્રકાશને સાક્ષાત્ યોગ્યસ્થાનરૂપ કર્યો.' 'અબ મૈંને ઉસ ઉપયોગપ્રકાશકો સાક્ષાત્ યોગ્યસ્થાનરૂપ કિયા.'**

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! ઉપરવાલા ફિર સે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- **'મેરા અનંત સુખ મેરે ઉપયોગ મેં હૈ.'** કલ દૃષ્ટાંત દિયા થા કિ જૈસે સોને કી ખાની મેં સોને કે રજકણ ઔર મિટ્ટી કે રજકણ સાથ હોતે હૈં. ઉસકો સોને કી ખાની મિલ ગઈ ઐસા કહને મેં આતા હૈ. હમકો ઈસમેં સે સેંકડો ટન સોના મિલેગા. લેકિન ઐસા સોના નહીં પડા હૈ.

વૈસે જો હમારા ઉપયોગ હૈ, માત્ર જ્ઞાનરૂપ જો ઉપયોગ હૈ, જિસમેં જ્ઞાનમાત્રપના હૈ, અકેલા જ્ઞાન હૈ વહ ખુદ નિરાકૂલ સ્વરૂપ હૈ. નિરાકૂલતા જો હૈ વહ જ્ઞાન કા રૂપ હૈ. માને સુખ હૈ, નિરાકૂલતારૂપ જો સુખ હૈ વહ જ્ઞાન કા રૂપ હૈ. યહાં સે અનંત સુખ મેરે મેં હૈ ઐસી સુખ કી ખાની કા પતા લગતા હૈ. તો કહતે હૈં કિ મેરે ઉપયોગ મેં મેરા અનંત સુખ મુજે દેખને મેં આતા હૈ.

ઐસા **'ઉપયોગ તો સદા મૈં ધરતા હૂં.'** ઐસા જો ઉપયોગ હૈ વહ તો સદા મૈં ધારણ કરકે હી ચલ રહા હૂં. મૈં તો ઉપયોગવંત હી હૂં. **'મૈં ઉપયોગકો ભૂલકર, અનુપયોગમેં અનાદિસે રત હો-હો કર સુખસ્થાનક ચેતના-ઉપયોગકો ભૂલા,...'** ક્યા હુઆ ? કિ ઐસા મેરા જ્ઞાનમાત્ર સ્વરૂપ કો ભૂલકરકે યાની સુખ સ્વરૂપ કો ભૂલકરકે અનુપયોગ માને રાગાદિ ભાવ મેં, જિસમેં જ્ઞાન નહીં હૈ, અનુપયોગ માને જિસમેં જ્ઞાન નહીં હૈ ઐસે પરિણામ મેં અનાદિ સે રત હોકરકે માને લીન હોકરકે-આસક્ત હોકર કે, રાગ કા રસ લેકરકે મૈં સુખકા સ્થાન ઐસા જો મેરા ચૈતન્ય કા ઉપયોગ હૈ ઉસકો ભૂલ ગયા થા. **'ઈસલિયે સુખ કહાં-સે હો ?'** ઐસી પરિસ્થિતિ મેં સુખ કહાં-સે હોગા ? કિ સુખ નહીં

હોગા. આકુલતારૂપ દુઃખ હી હોતા રહેગા. યહ મેરી અનાદિ કી પરિસ્થિતિ હૈ.

'**અબ...**' યહાં સે ચાલુ કરના હૈ. કલ વહ ચલા થા થોડા. '**અબ મૈંને ઉસ ઉપયોગપ્રકાશકો સાક્ષાત્ યોગ્યસ્થાનરૂપ કિયા.**' ક્યા કહના ચાહતે હૈં ? કિ ઉપયોગ મેં જો સ્વભાવ હૈ ઉસકો મૈંને યોગ્ય સ્થાન માને અપને સ્થાન મેં, અપને રૂપ મેં સ્વીકાર કિયા. યોગ્ય સ્થાનરૂપ કિયા માને અપને સ્વરૂપ મેં સ્વીકાર કિયા કિ મૈં ઉપયોગસ્વભાવી, ઉપયોગધારી આત્મા હૂં. મૈં કોઈ મનુષ્ય નહીં હૂં. મૈં કોઈ ફલાના-ફલાના નહીં હૂં. મૈં એક આત્મા હૂં, જો સદા ઉપયોગ કો ધારણ કરકે પરિણમન કર રહા હૈ. ઐસે મેરે જ્ઞાનસ્વરૂપ કો મૈંને મેરે ઉપયોગ મેં સ્વીકાર કિયા. ઈસકા નામ યોગ્ય સ્થાન દિયા. યોગ્ય સ્થાન માને ક્યા ? કિ અપના સ્વરૂપ થા ઉસકો અપને સ્વરૂપ કે રૂપ મેં સ્વીકાર કર લિયા. તો યોગ્ય સ્થાન દિયા યા યોગ્ય સ્થાનરૂપ કિયા. કૈસે (કિયા) ?

'**મૈં નર ઐસી માન્યતા...**' માને મનુષ્ય. નર માને મનુષ્ય. ઐસી માન્યતા '**(ઈસ) જડરૂપ મનુષ્યશરીરમેં તો ન હો,...**' યહ તો કરને લાયક નહીં હૈ. યહ જડરૂપ જો મનુષ્ય શરીર હૈ ઔર ઉસમેં આત્મા કો મનુષ્ય કે યોગ્ય જો યોગ્યતા ભી હૈ, ઉસસે મૈં મનુષ્ય હૂં ઐસી મુજે માન્યતા કરની ચાહિયે નહીં. નહીં કરની ચાહિયે. અગર કરેંગે તો ફિર અનેક પ્રકાર કે વિભાવ પરિણામ ઉસી આધાર સે ચાલુ હો જાયેંગે. મૈં મનુષ્ય હૂં, ઈસ આધાર સે બહુત સે વિકલ્પ પૈદા હો જાયેંગે. મનુષ્ય હોકરકે મેરી યહ ફરજ હૈ કિ સભી માનવીયોં સે મુજે સદાચાર રખના ચાહિયે. સભી માનવીયોં કી મુજે સેવા કરની ચાહિયે. યહ મેરા માનવધર્મ હૈ. યહાં સે ચાલુ હો જાયેગા. માનવધર્મ હૈ તો ફિર કુટુંબધર્મ ભી આયેગા, સમાજધર્મ ભી આયેગા, દેશ કા ધર્મ ભી આયેગા, રાષ્ટ્રિય ધર્મ ભી આયેગા. અનેક પ્રકાર કે વિકલ્પ ખડે હો જાયેંગે.

મુમુક્ષુ :- સારી જંજાલ ઈસીમેં સે શુરુ હો જાતી હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- મૈં મનુષ્ય હૂં, ઐસી માન્યતા કે આધાર સે બહુત-સી જંજાલ પૈદા હો જાયેગી. ઔર વાસ્તવ મેં આત્મા મનુષ્યરૂપ નહીં હૈ. યદિ મનુષ્યરૂપ હોતા તો મનુષ્યપણા ચલા જાતા નહીં. જો ઈસકા સ્વરૂપ હૈ વહ તો મિટતા નહીં. ક્યોંકિ સ્વરૂપ શાશ્વત હૈ. તો

મનુષ્યપણા ચલા જાતા હૈ, મિટ જાતા હૈ યહી ઈસ બાત કા સબૂત હૈ કિ આત્મા મનુષ્ય નહીં હૈ.

'મૈં નર ઐસી માન્યતા (ઈસ) જડરૂપ મનુષ્યશરીર મેં તો ન હો, (યહ માન્યતા) મેરે ઉપયોગસે હુઈ હૈ;...' ભૂલકરકે. મૈં ઉસમેં સાવધાન રહા. મૈં ઐસા મનુષ્ય, ઐસા ઉપયોગ માને સાવધાની કી હૈ. '**તો ઐસી માન્યતાકો કરનેવાલા મેરા ઉપયોગ અશુદ્ધ સ્વાંગ સજકર (ધર કર) બૈઠા હૈ.**' ઉસને અશુદ્ધ વેશ ધારણ કિયા હૈ. વાસ્તવ મેં ઐસા નહીં હૈ. યહ તો એક ભેસ હૈ. જૈસે નાટક કે Stage પર કોઈ વેશ ધારણ કરકે અપના Role અદા કરતા હૈ, અપની ભૂમિકા કો અદા કરતા હૈ. તો વાસ્તવ મેં તો વહ નહીં હૈ. વાસ્તવ મેં વહ રાજા બનકર આયા તો રાજા નહીં હૈ ઔર ભિખારી બનકર આયા તો ભિખારી ભી નહીં હૈ. વહ તો જો હૈ સો હૈ. સ્વાંગ કો હી અપના સ્વરૂપ માન લિયા. યહ ગલતી હો ગઈ.

મનુષ્યપના માના તો ફિર મનુષ્ય કે જિતને ભી વ્યવહારિક સંબંધ હોતે હૈં ઉનકો ભી ખરા સંબંધ માના, જો જૂઠા હૈ. ઔર ખરા માના તો રાગ-દ્વેષ ઔર દુઃખ હુએ બિના રહેગા નહીં. તો જિસકો દુઃખ સે મુક્ત હોના હૈ ઉસકો ઈસ સંબંધ કો સચ્ચા માનના ચાહિયે નહીં. તો ફિર યહ સંબંધ કો સચ્ચા નહીં માનના તો કૈસે Behave કરના ? જૈસે હમ ઘર મેં કુટુંબ કે બીચ મેં રહતે હૈં તો કૈસે Behave કરના ? કિ અંદર મેં માન્યતા કુછ ઔર રખના ઔર અભિનય કુછ ઔર રખના. ઐસી બાત હૈ. અભિનય અભિનય હોતા હૈ, સચ્ચા નહીં હોતા. સચ્ચા માનતા હૈ તો રાગ-દ્વેષ, દુઃખ હુએ બિના રહેગા નહીં. દુઃખી, દુઃખી, દુઃખી હો જાયેગા.

મુમુક્ષુ :- હાથી કા દાંત...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. 'સમ્યગ્જ્ઞાનદીપિકા' મેં દૃષ્ટાંત દિયા હૈ કિ જૈસે હાથી કે ચબાને કે દાંત અલગ હોતે હૈં ઔર બાહર દિખાનેવાલે દાંત અલગ હોતે હૈં. ઐસે જ્ઞાની કો-સમ્યગ્જ્ઞાની કો અંદર કા નિશ્ચય, માન્યતા ઔર નિર્ણય અલગ હોતા હૈ ઔર બાહર મેં વ્યવહાર અલગ હોતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- પહલે સીખના પડેગા ન ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સીખના પડેગા માને કૈસે ?

મુમુક્ષુ :- હાથી કે દાંત બાહર કૈસે હૈ, અંદર કૈસે હૈં ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ તો જ્ઞાન હો જાયેગા તો Automatic આ જાયેગા.

મુમુક્ષુ :- Automatic કહાં-સે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સ્વરૂપ કા જ્ઞાન હો જાયેગા તો. સ્વરૂપ કા જ્ઞાન કરને સે યહ બાત સીખની પડેગી નહીં. માલૂમ પડ જાયેગા કિ અંદર મેં મેરા સ્વરૂપ ઐસા હૈ ઔર બાહર મેં...

મુમુક્ષુ :- વહ સ્વરૂપ ભી તો જાનના પડેગા ન ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ તો હૈ. ઈસલિયે તો સત્સંગ હૈ. 'ઇડર' ક્યોં આયે હૈં ? 'કલકત્તા' છોડકર કે ઔર સબકો નારાજ કરકે ઈધર ક્યોં આયે ? ઈસલિયે તો આયે હૈં.

દૃષ્ટાંત દિયા હૈ. **'જૈસે કોઈ એક નટ...'** નટ માને Actor. વહી દૃષ્ટાંત દિયા હૈ. 'દીપચંદજી'ને અભિનય કરનેવાલે કા દૃષ્ટાંત ભી વહી લિયા હૈ. **'જૈસે કોઈ એક નટ...'** નટ માને અભિનય કરનેવાલા નાયક કહતે હૈં, Actor કહતે હૈં. યાનિ કલાકાર કહતે હૈં ઉસકો. નાટક કરને કી જિસમેં કલા હૈ ઉસકો કલાકાર ભી કહતે હૈં. (વહ) **'બૈલકા સ્વાંગ ધરકર આયા હૈ,...'** કિસકા ? બૈલ બના. બળદ માને બૈલ. બૈલ શબ્દ લિયા હોગા. બૈલ કા સ્વાંગ ધારણ કરકે આયા હૈ. **'પરમેં અપનેકો ભૂલા હૈ,...'** મૈં મનુષ્ય હૂં વહ ભૂલ ગયા. ઔર પર મેં માને બૈલરૂપ મેં **'અપનેકો જાના હૈ. (વહ) પૂછતા હૈ કિ...'** ફિર વહ પૂછને લગા, અરે..! મૈં તો બૈલ બન ગયા. અબ મનુષ્ય કૈસે બનુંગા ? મનુષ્ય કી મેરી સ્થિતિ કૈસે હોગી ? મૈં તો બૈલ બન ગયા. વાકે હી બૈલ બન ગયા ઉસકો ઐસા લગા. અબ મૈં મનુષ્ય કૈસે હોઉંગા ? યહ પૂછતા હૈ વહ જૂઠ પૂછતા હૈ. વહ તો હૈ હી મનુષ્ય. બનને-ફનને કા હૈ નહીં. ક્યા આત્મા બનને કા હૈ કિ આત્મા હૈ ? લેકિન મૈં મનુષ્ય હૂં, ઐસા માન લિયા હૈ તો પૂછતા હૈ કિ મુજે સિખના પડેગા કિ મૈં આત્મા કૈસે બનું ? ઈસ માન્યતા કો છોડો. ઈસ માન્યતા કો છોડ દો. આત્મા તો આપ હૈ હી.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! બૈલ કા દૃષ્ટાંત ક્યોં દિયા ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સમજાને કે લિયે લિયા હૈ.

મુમુક્ષુ :- કોઈ ખાસ બાત ઉસમેં ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ખાસ બાત ક્યા હૈ ? વહી બાત સિદ્ધાંત કો સમજાને કે લિયે. જો સિદ્ધાંત સમજાના હૈ ઉસ સિદ્ધાંત કો સમજાને કે લિયે લિયા હૈ. વહી ખાસ બાત હૈ. જો સિદ્ધાંત સમજાને કા આશય હૈ.

'વહ જૂઠ હી પૂછતા હૈ, (સ્વયં) મનુષ્ય હી હૈ. ભૂલસે યહ રીતિ હુઈ હૈ, (ભ્રમણાસે ઐસા ભૂલ ભરા આચરણ હુઆ હૈ).' ઠીક ઉસી પ્રકાર સે. યહ તો દૃષ્ટાંત હૈ. 'સમયસાર' મેં ભી બૈલ કા દૃષ્ટાંત લિયા હૈ. પાડા કહો, બૈલ કહો એક હી બાત હૈ. તિર્યંચ કા, માને તિર્યંચ કા દૃષ્ટાંત લે લિયા. બૈલ કહો, પાડા કહો. ... કહો. તિર્યંચ કા દૃષ્ટાંત લે લિયા. મનુષ્ય હૈ તો દૂસરા દૃષ્ટાંત તો દૂસરી ગતિ કા દેવે તબ તો સમજ મેં આવે ન ? યે દૂસરી ગતિ કા દૃષ્ટાંત દિયા હૈ. વહાં લિયા હૈ કિ મૈં બહુત બડા સિંગવાલા પાડા હૂં. પાડા માને જો ભૈંસા કા જો નર હોતા હૈ ન ? ભૈંસા હોતી હૈ વહ માદા હોતી હૈ, પાડા હોતા હૈ વહ નર હોતા હૈ. હમારે વહાં પાડા બોલતા હૈ. ભેંસ અને પાડો. પાડો કહે છે અમારે.

મુમુક્ષુ :- ભૈંસા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ભૈંસા. ફિર માદા કો ક્યા બોલતે હૈં ?

મુમુક્ષુ :- ભૈંસ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ભૈંસ. ઠીક હૈ. બડા સીંગવાલા થા. કલ્પના ક્યા કી ? ધ્યાન કિયા ઐસા. દુર્ધ્યાન જિસકો કહતે હૈં. મૈં કોઈ બડા સીંગવાલા ભૈંસા હૂં ઔર ઈસ કમરે મેં હૂં ઔર કમરે કા જો દરવાજા હૈ વહ તો બહુત છોટા હૈ. મૈરે સીંગ બડે-બડે હૈં. મૈં યહાં સે બાહર નીકલુંગા કૈસે ? મૈં તો ફસ ગયા. ભૂલ ગયા કિ મૈં આયા કૈસે ? જબ બડા સીંગવાલા હો તો અંદર આયા કૈસે ? બાહર જાને કી ઉપાધિ કૈસે હુઈ ? ઐસે તુમને માન લિયા કૈસે કિ મૈં મનુષ્ય હૂં. તુમ હો હી નહીં. મૂલ સ્વરૂપ કો ભૂલ ગયા. તો યહ મુસિબત ઉસકો લગી કિ યહ મેરા ઈતના બડા બડા સીંગ હૈ. મૈં બાહર નીકલુંગા કૈસે ? મૈં તો ફંસ ગયા ઈસમેં. કહાં સે ફસા વહ ? વહ તો કલ્પના કી હૈ, કોઈ સીંગ-બીંગ હૈ નહીં.

ઈસસે ભી એક અચ્છા દૃષ્ટાંત લિયા હૈ, 'સમ્યગ્જ્ઞાનદીપિકા'મેં. એક બંદર થા. ઘડે મેં ચના પડા થા. વહ ચના ખાને કે લિયે ઉસને હાથ ડાલા. હાથ તો ખાલી થા ન ? હાથ તો અંદર ચલા ગયા. ફિર મુઠી ભર લી તો હાથ હો ગયા બડા. વહ નીકલતા નહીં હૈ. ચના ખાને કે લિયે ઉસકો હાથ તો બાહર નીકાલના પડે. નીકલતા નહીં હૈ. ઉસકો ભ્રમ હુઆ કી ઘડાને મુજે પકડ લિયા. મર ગયા મૈં, મૈં ફસ ગયા. ઈસ ઘડાને મુજે પકડ લિયા. અબ મૈં કૂદાકૂદ કૈસે કરુંગા ? ઉસકા તો કૂદને કા બંદર કા સ્વભાવ હોતા હૈ. કહે કિ ઘડાને મુજે પકડા... ઘડાને મુજે પકડા. મુજે છુડાઓ...મુજે છુડાઓ.

ઐસે સંસાર મેં જીવ ફંસા હૈ તો અપને આપ. અબ શ્રીગુરુ કે પાસ, જ્ઞાની કે પાસ જાકર કહેતા હૈં કિ મૈં ફસ ગયા હૂં, મુજે નિકાલો-નિકાલો. અરે..! તું ભાઈ ! ફંસ ગયા નહીં. તૂ અપને આપ હી ફંસા હુઆ હૈ. દેખો ! મુજે ઈસને પકડા હૈ, ઈસને પકડા હૈ. યે બચ્ચે લોગ છોટે-છોટે હૈં. મેરે બચ્ચે અભી છોટે હૈં. કિસને પકડા ? બચ્ચોં ને પકડા કિ તુમને બચ્ચોં કો પકડા. બડે હોતે તો ઉનકો છોડ દેતે. ચલો, બડે હૈં, અપના કર લેંગે. છોટે-છોટે બચ્ચે હૈં, ઈસકા તો કરના પડે કિ નહીં કરના પડે ? બોલો ! તૂ કોઈ બચ્ચેવાલા હૈ હી નહીં. તુમને વહ કલ્પના કર લી હૈ કિ મૈં બચ્ચાવાલા. તો તૂ હી ફંસા હૈ, બંદર કી તરહ.

મુમુક્ષુ :- ખુદ હી રાગ-દ્વેષ કરતે હૈં, ફિર કહતે હૈ ઉસકે કારણ સે હમકો રાગ હોતા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. ઉસકે કારણ હોતા હૈ. કરતા હૈ ખુદ. ઔર વહ કહતા હૈ કિ વહ કરાતા હૈ. ઈસકે કારણ સે હોતા હૈ. ક્યા કરું ? ઈસકે કારણ સે હોતા હૈ. વહ ક્યા કહતે હૈં ? ઉસને ઐસા કિયા ઈસલિયે મુજે ઐસા ભાવ હુઆ. મુજે રાગ હુઆ, મુજે ક્રોધ હુઆ, મુજે દ્વેષ હુઆ વહ ઈનકે કારણ સે હુઆ હૈ. વહ સરાસર ગલત બાત હૈ. એક Percent ભી ઉસમેં સચ નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- હમારી આશા અપેક્ષા કે કારણ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. ખુદકો માન લિયા કી મૈં ફલાણા-ફલાણા.

મુમુક્ષુ :- મીઠે શબ્દ સે બાત કરે તો ઔર જ્યાદા ફંસ જાય.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- કડવે શબ્દ સે બાત કરે તો ભી અધિકાર આડા

હૈ. મૈં ઈસ ઘર કા માલિક, મૈં ઈસકા ધણી. મેરા યહ હક્ક હૈ. મેરા હક્ક ડૂબે વહ ચલેગા નહીં. મેરા યહ અધિકાર (હૈ). યે સબ ગડબડ હૈ.

મુમુક્ષુ :- યા અપની કોઈ સમજન કિ ઐસા હોના ચાહિયે, વૈસા હોના ચાહિયે, વહ આડે આયેગા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહી માનકરકે હૈ ન. મૈં ફલાણા હૂં ઐસા માનકર કે સમજન હૈ ન ? જૈસે પત્ની હૈ. તો પત્ની કા અધિકાર ઉસકો ચાહિયે. પતિ હૈ તો ઉસકો પતિ કા અધિકાર ચાહિયે. બાપ હૈ તો બાપ કા અધિકાર ચાહિયે. ઘર મેં સબસે બડા હૈ તો બડપ્પન કા અધિકાર ચાહિયે. મેરી માનના ચાહિયે, મૈં કહૂં ઐસા હોના ચાહિયે.

મુમુક્ષુ :- મૈં એક શબ્દ કા હૈ ઔર પૂરા કા પૂરા આત્મા કો કબ્જા મેં કરકે રખા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ક્યા હૈ કિ ઉપયોગ કો અસ્થાન મેં રખા હૈ, સ્વસ્થાન મેં નહીં રખા. જો પહલા વચન લિયા હૈ ન. યોગ્ય સ્થાન મેં નહીં રખા હૈ ઉપયોગ કો.

મુમુક્ષુ :- યહી પરિભ્રમણ હૈ ન ? મૈં ભાવ મેં હી પરિભ્રમણ હૈ ન ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ગલત સ્થાન મેં મૈંપના કિયા. અપને મેં કરે તો નહીં (હોવે). મૈંપના કરને કા અપરાધ નહીં હૈ. લેકિન અપને મેં કરો. જહાં અપના સ્વરૂપ હૈ, અસ્તિત્વ હૈ.

મુમુક્ષુ :- યહ મૈંપના પરિભ્રમણ કા ભી કારણ હૈ ઔર પરિભ્રમણ સે છુડાને કા ભી કારણ હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- મુક્તિ કા ભી કારણ યહી હૈ.

'વૈસે ચિદાનંદ અપનેકો ભૂલા હૈ, પરમેં અપનેકો જાના હૈ,...' પર મેં અપને કો જાના હૈ. **'સ્વયં અપની ભૂલ મિટાકર,...'** અબ સ્વયં અપની ભૂલ કો મિટાકરકે. કોઈ દૂસરા મિટાયેગા નહીં. ખુદને ભૂલ કી હૈ, મિટાની ભી ખુદ કો હી હૈ. **'અપની ભૂલ મિટાકર, સદા ઉપયોગધારી...'** દેખો ! અબ ક્યા લિખતે હૈં ? યહ Important બાત આયી હૈ અભી. **'સદા ઉપયોગધારી આનંદરૂપ સ્વયં સ્વયમેવ હી યત્ન બિના (સહજ) બના હૈ,...'** ઉપયોગ બનાના પડતા હૈ ? નહીં. આત્મા આત્મસ્વરૂપ સે તો સહજ બના બનાયા હુઆ હૈ. આત્મા કો બનાના નહીં હૈ, આત્મા કો લાના ભી નહીં હૈ. આત્મા કો આત્મા કે

રૂપ મેં કુછ કરના નહીં હૈ. વહ તો અપને મૂલ સ્વરૂપ સે પરિપૂર્ણ સ્વરૂપ સે જૈસા હૈ વૈસા અનાદિ સે હૈ હી. અભી મૌજૂદ હી હૈ. ઉસમેં સે એક છોટી-સી કાંકરી ભી ખરી નહીં હૈ. મતલબ બિલકૂલ ખોડખાપણ નહીં હુઆ હૈ. કોઈ ભી ઈજા ઉસકો હુઈ નહીં હૈ-Injury હુઈ નહીં હૈ, થોડી-સી ભી નહીં. યહ તો યત્ન બિના હી, કુછ કિયે બિના હી બનાબનાયા હુઆ હૈ. ઈસલિયે સ્વયં કો '**નિજકો (નિજમેં) નિહારનેકા હી કાર્ય (કર્તવ્ય) હૈ,...**' સુબહ ઘુમતે-ઘુમતે યહ ચલા થા. અવલોકન હી કરના હૈ. અવલોકન કરતે... કરતે... કરતે... કરતે... નજર પૈની હો જાયેગી ઔર અપના જો સૂક્ષ્મ સ્વભાવ હૈ વહ નજર આયેગા.

અપના સ્વરૂપ દિખ નહીં રહા હૈ. ક્યોં ? કિ હમને હમારી નજર કો બિગાડી હૈ. બિગાડી હૈ માને મૈલી કી હૈ. જ્ઞાનદર્પણ મૈલા હુઆ હૈ તો ઉસમેં પ્રતિબિંબ આતા નહીં. લેકિન મૈલ ઉપર-ઉપર લગા હૈ, ભીતર દર્પણ મેં ગયા નહીં, કાચ મેં નહીં ગયા. દર્પણ પર મૈલ આ ગયા હૈ, મિટ્ટી આ ગઈ હૈ. અંદર મેં કાંચ જૈસા કા વૈસા હૈ. મિટ્ટી નીકલી, ઉસકી ધુલાઈ હો ગઈ, સાફ હો ગયા તો દર્પણ મેં સ્વયં હી જો ભી પ્રતિબિંબ હૈ વહ જલકેગા. ઐસે અપના જો સ્વભાવ હૈ ઉસકા ભાવભાસન હોગા.

ક્યા હૈ ? કિતના કાર્ય હૈ ? કિ '**નિજકો (નિજમેં) નિહાલને કા...**' માને દેખને કા, અવલોકન કરને કા હી કાર્ય હૈ. ઈસસે કોઈ જ્યાદા કાર્ય નહીં હૈ. Bracket મેં ઉસકી સાદી ભાષા મેં બાત બતાઈ હૈ. કિ '**(સદા ઉપયોગધારી આનંદરૂપ સ્વયમેવ સ્વયં હી હૈ, અપના કામ તો અપનેકો નિહારને જિતના હી હૈ).**' ઈસસે જ્યાદા કોઈ કામ નહીં હૈ. ઔર તુમ અવલોકન દૂસરે કા તો કરતે હી હો. (સ્વયં) કા અવલોકન કરો-અપના અવલોકન કરો.

યહ 'દીપચંદજી સાહબ'ને જૈસા 'અનુભવપ્રકાશ' ગ્રંથ લિખા હૈ વૈસા હી બિલકૂલ બહુત-સી બાતે વૈસી કી વૈસી લી હૈ, 'આત્મ અવલોકન' નામ કા ગ્રંથ લિખા હૈ. 'આત્મ અવલોકન' સ્વયં કા અવલોકન. ઔર અવલોકન કો વે અનુભવ કહતે હૈં. અવલોકન કો અનુભવ કહતે હૈં. તો અપને કો અવલોકન મેં ક્યા કરના હૈ ? અપને અનુભવ કો સમજના હૈ, અનુભવ કરકે અનુભવ પદ્ધતિ સે. ઈસકા

નામ અવલોકન હૈ.

ચર્ચા અપને યહાં ચલતી હૈ કિ અવલોકન કરો. હમ અવલોકન કરતે હૈં. અવલોકન કરના ચાહિયે. ઈસમેં અવલોકન મેં ક્યા હોના ? કિ હમારે પરિણામ મેં અનુભવ હો રહા હૈ. ઉસ અનુભવ કો અનુભવ સે સમજો. અનુભવ કો અનુભવ સે સમજને કી પદ્ધતિ કો અનુભવ પદ્ધતિ કહને મેં આતી હૈ. વહી પદ્ધતિ સે આત્માનુભવ હોગા, વહી પદ્ધતિ સે આત્માનુભવ હોગા. યહ બાત હૈ.

ક્યા કહા ? કોઈ લંબાચૌડા કામ નહીં હૈ. ઔર કોઈ તર્ક-વિતર્ક-અનુમાન કરકે ખોટી Line મેં ચડ જાના નહીં હૈ. મોક્ષાર્થી હોકરકે.. ક્યા શર્ત હૈ ? મોક્ષાર્થી હોકરકે અપના અવલોકન કરો. વરના અવલોકન ચલેગા નહીં, વરના અવલોકન ચલેગા નહીં. અવલોકન કરના ચાહોગે તો ભી હોગા નહીં. યહ તકલીફ હૈ. મોક્ષાર્થી હોકરકે અવલોકન કરો. તો અવલોકન કરતે-કરતે ભેદજ્ઞાન મેં આ જાઓગે ઔર ભેદજ્ઞાન કરતે-કરતે અનુભવ મેં આ જાઓગે. સહજ.

મુમુક્ષુ :- અનુભવજ્ઞાન યહ બાત જરા...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જૈસે હમકો સ્વાદ હૈ ઉસકા જ્ઞાન કરના હૈ. કૈસે ? જો લાલ મીર્ચ હોતી હૈ વહ તીખી હોતી હૈ. ક્યા કહતે હૈં તીખી કો ? ઉસકા સ્વાદ ઐસા હોતા હૈ ન તીખા ? લાલ મીર્ચ હોતી હૈ ન ?

મુમુક્ષુ :- ઝાલ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઝાલ. ઔર કાલી મીર્ચ ભી કૈસી હોતી હૈ ? ઉસમેં ભી ઝાલ લગતી હૈ. અબ કોઈ આપકો કહે કિ ઉસકો હમેં સમજા દો. ક્યા ? ઉસકો હમે સમજાઓ કિ દોનોં ઝાલ મેં ક્યા ફર્ક હૈ ? આપ ક્યા કહોગે ? કિ ચખકરકે ઈસકો સમજો. યહ ખાને કી ચીજ હોને સે, ખાદ્ય પદાર્થ હોને સે ચખકર સમજો. યહ સુનકર સમજ મેં નહીં આયેગા. ઔર મૈં કૈસે સુનાઉં ? ક્યોંકિ કહને કી ચીજ નહીં હૈ. સ્વાદ કહને મેં આતા નહીં હૈ. ઐસી બહુત-સી બાતે હૈ. શક્કર ભી મીઠી....

મીઠા હૈ યહ તો. ઘી કો કહેંગે કિ મીઠા હૈ. તો ક્યા ઘી મીઠા હૈ ક્યા ? મીઠા માને અચ્છા. વહાં ક્યા બોલે ? મીઠા માને અચ્છા. Quality કો અચ્છા હૈ, સ્વાદિષ્ટ હૈ. સ્વાદિષ્ટ ઘી કો મીઠાપન બોલ દેતા હૈ. તો શબ્દ કોઈ પકડેગા તો સમજેગા કૈસે ? કિ યહ મીઠા નહીં હૈ. ઘી તો ફીક્કા

લગતા હૈ હમકો. દૂસરા કોઈ (ઐસા કહેગા), અચ્છા ! ઘી મીઠા હૈ ? ખુદ ચખને લગેગા. મીઠા કહાં હૈ ? યહ તો ફિક્કા હૈ. મીઠા માને વહાં સ્વાદિષ્ટ હૈ. ઘી કા સ્વાદ અચ્છા હૈ. ફિક્કા હૈ. તો બાદામ મી ફિક્કી હોતી હૈ ઔર કાજુ ભી ફિક્કા હોતા હૈ. અબ ઈસમેં ક્યા અંતર હૈ ? બતાઓ. કકડી ભી ફિક્કી હોતી હૈ. ઔર મુંગફલી કે દાને-શીંગદાના ભી ફિક્કા હોતા હૈ. તો સબ મેં ફિકાપને મેં અલગ-અલગ સ્વાદ ક્યા હૈ ? Differentiate કૈસે કરના ? ચખકે માલૂમ પડતા હૈ. વહ કહને કી ચીજ નહીં હૈ. ઉસકો કહતે હૈં અનુભવજ્ઞાન. વહ અનુભવજ્ઞાન અનુભવ કરકે હોતા હૈ, બિના અનુભવ કરકે નહીં હોતા હૈ.

આત્મજ્ઞાન ભી અનુભવજ્ઞાન હૈ. જો પરિભ્રમણ કો મિટાનેવાલા આત્મજ્ઞાન હૈ વહ ક્યા હૈ ? વહ તો અનુભવજ્ઞાન હૈ. તો અનુભવજ્ઞાન કો અનુભવ પદ્ધતિસે સમજના પડેગા. સુન-સુનકરકે હમેં આત્મજ્ઞાન હો જાયે, પઢ-પઢકર કે આત્મજ્ઞાન હો જાયે ઐસી વહ ચીજ નહીં હૈ. યહ તો અનુભવ કરને કી ચીજ હૈ. ચલો, માના કિ આત્મજ્ઞાન હૈ વહ અનુભવજ્ઞાન હૈ, આત્મા કા અનુભવ ઉસમેં હોતા હૈ. અબ વહ અનુભવજ્ઞાન કરના કૈસે ? તો કહતે હૈં કિ તુમ અનુભવ તો અનેક પ્રકાર કે કરતે હો કે નહીં કરતે હો ? તુમકો અનુભવ હોતા હૈ યા નહીં હોતા હૈ. બતાઈએ. કૌન ઐસા કહેગા કિ મુજે કુછ અનુભવ હી નહીં હોતા હૈ ?

યે જાડે કે દિન હૈ, ઠંડ કે. ક્યા કહેગા સુબહ-સુબહ ? રાત કો હવા ચલી બહુત ઔર બહુત ઠંડી કા અનુભવ હોતા થા. ખીડકી-કિંવાડ બંદ કરકે, ગરમ કપડે પહનકરકે ઔર ગરમ કપડે ઓઢકર સોતે થે ફિર ભી ઠંડ લગતી થી. દિગંબર મુનિ ઐસી અવસ્થા મેં બાહર ખડે રહતે હૈં. બાહર પર્વત કી ટોચ પર, ડુંગર કી ટોચ પર વહ ખડે રહ જાતે હૈં. ખડગાસન કા ધ્યાન કરતે હૈં. ઈતની હવા ચલતી હો તો ભી. ઉસકો સર્દી નહીં લગ જાયેગી ? ક્યા હોગા ? કિસકો લગેગી સર્દી ? આત્મા કો સર્દી લગતી નહીં હૈ. ઐસી બાત હૈ. કૈસે અંદર મેં મસ્ત હોંગે ! ઉસકો શરીર કા ઉપયોગ હી નહીં ચલતા. ઠંડ લગતી હૈ, નહીં લગતી હૈ ઔર ઉસકા ઉપયોગ જાતા નહીં. માલૂમ પડ જાતા હૈ કભી. લેકિન અંદર ઉપયોગ ચલા જાતા હૈ. માલૂમ પડતે હી ઉપયોગ ઉપયોગ મેં રમણ કરને લગ જાતા હૈ. તો માલૂમ હી નહીં પડતા કિ ક્યા હો રહા હૈ

શરીર મેં. ઐસા ચલતા હૈ. Current ચલતા હૈ. ચૈતન્ય કા Current ચલતા હૈ. ઐસે મુનિરાજ હોતે હૈં. પંચ પરમેષ્ઠી પદ મેં ઐસે હોતે હૈં.

મુમુક્ષુ :- એક મુનિરાજ કો કોઢ હુઆ ઉનકો મિટાને કા ભાવ હી નહીં આયા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. 'સનતકુમાર' ચક્રવર્તી કો હુઆ થા. વહ બોલે કિ મિટાને કી તો લબ્ધિ હૈ મેરે પાસ. મેરે થૂક સે યહ મીટ જાતા હૈ. યહ થૂક ઉંગલી લગાકર ઐસા કરું તો કોઢ ગયા. લેકિન મુઝે ભવરોગ મિટાના હૈ, યે શરીર કા રોગ મિટાના નહીં હૈ. મૈં તો ભવરોગ મિટાને કે લિયે નિકલા હૂં. શરીર કે રોગ કી મુજે કોઈ દરકાર નહીં હૈ. યે લબ્ધિ કા મુજે પ્રયોગ કરના નહીં હૈ. કોઢ શરીર કો હુઆ હૈ, મેરે કો હુઆ નહીં હૈ. જબ મેરે કો હુઆ હી નહીં તો મેરે કો ચિંતા ક્યોં ? ફિર ચિંતા કાહેકી ? કિસ બાત કી ? ઐસી બાત હોતી હૈ.

મુમુક્ષુ :- ક્યા મસ્તી હોતી હોગી !

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- બિલકૂલ અંદર મેં ચૈતન્ય... જૈસે બર્ફ કી શિલા હોતી હૈ ન ? વૈસે ચૈતન્યપાટ આત્મા હૈ અંદર મેં. વહ અલગ પડ જાતા હૈ. દેહ સે અલગ પડ જાતા હૈ. ચૈતન્ય ચૌસલા અલગ પડતા હૈ. બનાતે હૈ ન મીઠાઈ કે પાક બનાતે હૈં. છુરી સે કાટતે હૈં ન ? એક એક ચોસલા અલગ પડ જાતા હૈ ન. ચોરસ-ચોરસ. વૈસે અંદર મેં એક ચોસલા અલગ પડ જાતા હૈ. ભેદજ્ઞાન કી પ્રજ્ઞાછીણી ચલાયી (ઔર) અંદર મેં ભિન્ન પડ જાતા હૈ.

કાર્ય તો ઉતના હી હૈ. કિતના હૈ ? કાર્ય તો ઉતના હી હૈ કિ અપને કો અપને અનુભવ કો દેખતે જાઓ... દેખતે જાઓ... દેખતે જાઓ... સતત દેખતે જાઓ. દેખતે-દેખતે દૃષ્ટિ પૈની હો જાયેગી. દેખનેવાલી દૃષ્ટિ પૈની હો જાયેગી. સ્વભાવ સૂક્ષ્મ હૈ. વહ તો સ્વરૂપ સે હી સૂક્ષ્મ હૈ. કિયા નહીં ગયા, લેકિન સ્વરૂપ સે હી સૂક્ષ્મ હૈ. ઔર દૃષ્ટિ સાફ હો જાયેગી, સૂક્ષ્મ હો જાયેગી, સાફ માને નિર્મળ હો જાયેગી ઔર સૂક્ષ્મ હો જાયેગી (તો) સ્વતઃ દિખેગા.

મુમુક્ષુ :- કરવા જઈએ ત્યારે તો બહુ અઘરુ લાગે છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- કઠીન ઈસલિયે લગતા હૈ કિ હમારી રુચિ ઔર જગહ ભી કામ કર રહી હૈ. રુચિ સે કરે. ઉત્સાહ ઔર ઉમંગ લાકરકે

રુચિ સે કરે તો આસાની સે હો જાયેગા. તો આસાની સે ભી હો જાયેગા.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! ઉત્સાહ ઔર રુચિ હોતી હૈ તો માર્ગ સરલ લગતા હૈ. ઔર જબ યહ નહીં હોતા હૈ તો માર્ગ બહુત કઠિન લગતા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ તો હૈ. ઈસલિયે ઉત્સાહ સે, ઉલ્લાસિત વીર્ય સે અપના કામ કરના હૈ. ઉલ્લાસિત વીર્યવાન તત્ત્વ પાને કા મુખ્ય અધિકારી હૈ. ઉલ્લાસિત વૃત્તિ સે કામ કરના હૈ. ઔર હમેં અનંત-અનંત કાલ કા સમાધિ સુખ મિલનેવાલા હૈ તો હમકો ઉત્સાહ ક્યોં નહીં આયેગા ? આના હી ચાહિયે. ક્યોં નહીં આયે ? આના હી ચાહિયે. બાહર મેં કોઈ માલ મિલતા હૈ, રૂપિયે કી ચીજ તીન આને મેં મિલતી હૈ તો કિતના ઉત્સાહ આતા હૈ ? ચાર આને મેં મિલતી હૈ તો. ઈસકા કિતના મૂલ્ય ? કિ પચાસ લાખ. આપ કો દસ લાખ મેં મિલતા હૈ. આપ કો ઈસકા, સામનેવાલે કો બેચને કી ગરજ હૈ ઔર દસ લાખ મેં દેતા હૈ. ઔર આપકો માલૂમ હૈ કિ ઈસકા પચાસ લાખ મિલનેવાલા હૈ. કિતના ઉત્સાહ આતા હૈ ? લેને કે લિયે ભાગા-દૌડી કરેગા કિ નહીં કરેગા ? દસ લાખ હાથ મેં નહીં હો તો (બાહર સે લેગા). લે લો ન. ફિર પચાસ લાખ આનેવાલે હૈં, વાપસ કર દેંગે. લેકિન અબ તો ઈસકો નીપટાઓ. ઔર મુંહ ધોને જાયેગા નહીં. મૈં સુબહ-સુબહ ઉઠા હૂં. મુંહ ભી નહીં ધોયા, બ્રશ ભી નહીં કિયા. મુંહ ધોને જાયેગા નહીં.

અમારે ગુજરાતીમાં કહેવત છે, 'લક્ષ્મી ચાંદલો કરવા આવે ત્યારે મોઢુ ધોવા ન જવાય.' લક્ષ્મી કો એક સ્ત્રી કી કલ્પના દી હૈ. વહ ટીકા કરને-ચાંદલા કરને કો આઈ. તો કહે, ઊભા રહો... ઊભા રહો.. ઊભા રહો, મારું મોઢું ધોયેલું નથી. એક મિનટ ભી ખડી રખને કી બાત નહીં હૈ. જલ્દી જલ્દી કર લો, ભાઈ ! તો ઉસમેં કોઈ દેરી કરતે નહીં હૈ. યહ ઉલ્લાસ કા દૃષ્ટાંત હૈ.

ઐસે યહ સ્વરૂપ લક્ષ્મી હૈ. અનંત આનંદ, અનંત શાંતિ, અનંત સુખ હંમેશા કે લિયે પ્રાપ્ત હો. ઈસકે લિયે ઉત્સાહ આના હી ચાહિયે. અગર સહી સમજ હો તો આ હી જાયેગા. નહીં આવે ઐસા બનતા નહીં હૈ. કાર્ય તો ઉતના હી હૈ. (મુમુક્ષુ) ક્યા રોતે હૈં ? અવલોકન કરના હૈ લેકિન ટૂટ જાતા હૈ, હોતા નહીં હૈ. ઈધર હો જાતા હૈ, ઉધર ઉપયોગ

હો જાતા હૈ. મન સે કામ કરો ન. અનંત-અનંત સુખ કા ઈતના બડા Achievement હૈ. વહાં તો પચાસ લાખ કા માલ દસ લાખ મેં મિલતા હૈ. યહાં તો અનંત લાખ કા માલ મુફ્ત મેં મિલતા હૈ. ફિર ઉત્સાહ ક્યોં નહીં આતા હૈ ?

મુમુક્ષુ :- મુફ્ત મેં કહાં મિલતા હૈ ? બહુત પુરુષાર્થ ચાહિયે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અરે..! ઉમંગ લાઓ. પુરુષાર્થ ભી અનંત ભરા હૈ. અંદર મેં અનંત વીર્ય ભરા હૈ.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! યહ વાલી Line હૈ પર પ્રેમ પ્રવાહ બઢે પ્રભુ સે... શુરૂઆત સે હી સુખ હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઉત્સાહ આયે તો. લાભ દિખે ઔર ઉત્સાહ નહીં આવે ઐસા બને હી નહીં.

મુમુક્ષુ :- સંસારીઓં સે પ્રેમ છૂટે તો ફિર યહાં પ્રેમ આયે ન ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ તો હૈ. ઔર દૂસરી જગહ લાભ માના હૈ વહ મીટે તબ તો ઈધર કા લાભ દિખે. નહીં મીટે તો લાભ કૈસે દિખે ? ઈધર લાભ માના હૈ ઔર ઈધર કા લાભ કૌન જાને દે ? ઈધર કા લાભ કૈસે જાને દે ? યહ બાત હો જાયેગી.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! Automatic હૈ. જિસકા જો સ્વભાવ હૈ ઉસસે જ્યાદા મૂલ્યવાન કોઈ ચીજ મિલતી હૈ તો કમ મૂલ્યવાન વસ્તુ કે પ્રતિ ખીંચાવ અપના છૂટ જાતા હૈ. યહાં કા મૂલ્યાંકન...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઉસકા દૃષ્ટાંત આતા હૈ કિ જિસકો હીરે કે Godown મિલતે હો, વહ લોહે કે Scrap કો... ક્યા બોલતે હૈં ? હમારે ગુજરાતી મેં ભંગાર બોલતે હૈં. હિન્દી મેં Scrap કો ક્યા બોલતે હૈં ?

મુમુક્ષુ :- ભંગાર હી બોલતે હૈં.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ભંગાર હી બોલતે હૈં ? વહ લોહે કે ભંગાર કે Godown રખતે નહીં હૈ. હીરે કે Godown વાલા લોહે કા ભંગાર ક્યોં રખેંગે ?

મુમુક્ષુ :- કબાડી બોલતે હૈં.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- કબાડી બોલતે હૈં ? ઠીક હૈ. નહીં રખેગા.

મુમુક્ષુ :- કબાડી કા ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ગડબડ હૈ. હમારે યહાં ગોટાલા કરે ઉસકો

કબાડા બોલતે હૈ. ગોટાલા કરનેવાલે કો કબાડિયા બોલતે હૈં. વહ લોહે કા સંગ્રહ કરેગા નહીં. જિસકે પાસ હીરે કા Godown ભરા હૈ વહ લોહે કા સંગ્રહ ક્યોં કરેગા ? વહ નહીં કરેગા. ઐસે જિસકો વીતરાગી આનંદ, વીતરાગી શાંતિ મિલે વહ રાગ કો કૈસે સંગ્રહ કરેગા ? યે રાગ અચ્છા હૈ, બઢિયા હૈ (ઐસા) વહ કરેગા નહીં.

'**નિજ-શ્રદ્ધા આતે હી નિજઅવલોકન હોતા હૈ.**' ક્યા કહતે હૈં ? કિ નિજ શ્રદ્ધા આતે હી નિજ અવલોકન હોતા હૈ. યહાં અવલોકન માને અનુભવ લેના હૈ. યહાં વહ અવલોકન નહીં લેના હૈ. મુમુક્ષુકી ભૂમિકા કા નહીં (લેના હૈ). શ્રદ્ધા ઔર અનુભવ સાથ મેં હોતા હૈ. આતે હી માને સાથ મેં હી હોતા હૈ. '**યહ શ્રદ્ધા કહાંસે હોતી હૈ...**' કિસ પ્રકાર સે હો ? યહ કહને મેં આતા હૈ કિ ઐસી શ્રદ્ધા કૈસે હો ? ઐસા સુખ કૈસે હો ? ઐસા જ્ઞાન કૈસે હો ? ઐસી શ્રદ્ધા કૈસે હો ? ઐસે પ્રશ્ન ઉઠા-ઉઠાકર કે ઈસ વિષય કો ખોલતે જા રહે હૈં.

'**પ્રથમ સર્વ લૌકિક રીતિસે પરાઙ્મુખ હોકર,...**' લૌકિક રીતિ માને સમાજ પ્રતિબંધ. સબસે પહલે સમાજ પ્રતિબંધ સે પરાઙ્ગમુખ માને દૂર હો જાયે. ઈસ સમાજ કો ઔર મેરે કો આત્મકલ્યાણ મેં કોઈ લેના-દેના નહીં હૈ. સમાજ સમાજ કી જાને, મૈં અપને રાસ્તે ચલા જાઉંગા. '**પ્રથમ સર્વ લૌકિક રીતિસે પરાઙ્મુખ હોકર...**' ક્યા કરે, વ્યવહાર મેં ખડા રહના પડતા હૈ. યહ વ્યવહાર આડે આતા હૈ. યહ બાત હો જાતી હૈ. વ્યવહાર સે હટ જાતે હૈં તો લોગ અપની ટિપ્પણી કરતે હૈં. દેખો ! યહ આદમી વ્યવહાર સે ભી ગયા. યે તો વ્યવહાર સે ભી ગયા. તો ઉસકો લોગોં કા Certificate લેકર કે ફિરના હૈ. તો ફિરેગા, સંસાર મેં પરિભ્રમણ કરેગા. ઔર વ્યવહાર સે હટ જાયેગા ઔર કોઈ ટિપ્પણી ભી કરેગા તો ઉસકે આત્મા કો ક્યા નુકસાન હો જાયેગા ?

માનો કિ લોગ નિંદા કરને લગે. દેખો ! ઈસકા વ્યવહાર બરાબર નહીં હૈ. લૌકિક રીતિવાલા નહીં હૈ. અપને આત્મકલ્યાણ મેં જો લગા હૈ ઉસકો તો લગેગા કિ અચ્છા હૈ, મેરી નિંદા કરતે હૈં તો અચ્છી બાત હૈ. યહ તો મેરે કપડે અપને સાબુન-પાની સે ધોતે હૈં. અપને કો ક્યા નુકસાન હૈ ? નુકસાન તો ઉસકો હૈ. ઈનકા સાબુન ઔર ઈનકા પાની. કરે તો કરે. અપના તો કપડા સાફ હોતા હૈ. મતલબ ક્યા હૈ ? કિ ઈસ

પ્રકાર કે કર્મબંધન સે છૂટ ગયા. જો અપકીર્તિ, અપયશ નામ કા જો કર્મબંધન થા (વહ છૂટ ગયા). યશનામ કર્મ હોતા હૈ, વહ નામ કર્મ કી પ્રકૃતિ હૈ. નામ કર્મ કી બહુત પ્રકૃતિ હૈ. ૯૩ પ્રકૃતિ હૈ. ૧૪૮ મેં ૯૩ તો નામ કર્મ કી હૈ. વહ ઈસ પ્રકારકે કર્મ સે હમકો છોડતા હૈ, બંધન સે છુડાતા હૈ તો ઉસસે ઝગડા કરતા હૈ. અરે..! તેરી બેડી લે જાતા હૈ તો કહતા હૈ, વહ મેરી ચીજ લે ગયા. ઉસસે ઝગડા કરતા હૈ. અરે..! ભાઈ ! તુમકો છુડાતા હૈ. તુમકો આઝાદ કરતા હૈ. ઉસમેં બુરા માનને કી કોઈ ચીજ હૈ હી નહીં.

'**પ્રથમ, સર્વ લૌકિક રીતિસે પરાઙ્મુખ હોકર, નિજ વિચાર સન્મુખ હો.**' નિજ વિચાર માને આત્મા કે કલ્યાણ કે વિચાર મેં અગ્રેસર-મુખ્ય હો જાયે. Priority change કર લે. મેરા આત્મકલ્યાણ પહલે, સારી સમાજ પીછે.

મુમુક્ષુ :- ઉસમેં કુટુંબ ભી આ ગયા ન ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. ઉસમેં કુટુંબ ભી આ ગયા. લૌકિક રીતિ મેં કુટુંબ કા વ્યવહાર ભી આ ગયા. સમાજ મેં સગે-સંબંધી, કુટુંબ સબ આ જાતા હૈ.

'**ચિદાનંદ રાજા કર્મકંદરા...**' કંદરા માને ગુફા. ગુફા કો સાહિત્ય કી પરિભાષા મેં કંદરા બોલતે હૈં. '**ચિદાનંદ રાજા કર્મકંદરામેં (કર્મરૂપી ગુફામેં) છિપા હુઆ હૈ.**' આડે કર્મ કી ગુફા હૈ. અંદર મેં ચિદાનંદ રાજા બૈઠા હુઆ હૈ. કર્મ કંદરા કિતની હૈ ? '**કર્મકંદરા તીન હૈં.**' અંદર મેં તીસરી કંદરા મેં બૈઠા હુઆ હૈ. પહલી ગુફા હૈ, ફિર દૂસરી ગુફા હૈ, ફિર તીસરી ગુફા હૈ.

'**પહલી (શરીરાદિ) નોકર્મ ગુફા,...**' શરીર કો નોકર્મ કહતે હૈં. કર્મ કા ફલ હૈ ન ? ઈસલિયે ઉસકો નોકર્મ કહતે હૈં. '**પહલી (શરીરાદિ) નોકર્મ ગુફા, દૂસરી (જ્ઞાનાવરણાદિ) દ્રવ્યકર્મ ગુફા,...**' હૈ. વહ સૂક્ષ્મ હૈ ઈસસે. પહલી મોટી ગુફા હૈ, ફિર સૂક્ષ્મ ગુફા હૈ. ઔર '**તીસરી (રાગદ્વેષાદિ) ભાવકર્મ ગુફા.**'

'**પહલી નોકર્મ ગુફા મેં પરિણતિ પ્રવેશી કી...**' ઉસકી પરિણતિ જ્ઞાન પરિણતિ ને ખોજ ચલાઈ. ક્યા હૈ ? જ્ઞાન પરિણતિ અપને રાજા

કો ખોજને કો નીકલી કિ મેરા રાજા કહીં છીપ ગયા હૈ. મુજે દિખતા નહીં હૈ. તો પહલે નોકર્મ ગુફા મેં આયી. દેખા. કહતે હૈં કિ '**નોકર્મ ગુફા મેં પરિણતિ પ્રવેશી કિ અપના રાજા દેખૂં.**'

મુમુક્ષુ :- નોકર્મ સે ક્યા કહના ચાહતે હૈં ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- શરીર. વહ તો બોલે પહલે. ધ્યાન કોઈ ઔર જગહ ગયા. કર્મ કા ફલ શરીર નોકર્મ. ઐસી બાત આયી થી.

ઉસમેં દેખા. '**વહાં ઉસે કુછ દિખાઈ નહીં દિયા,...**'

મુમુક્ષુ :- પરિણતિ શબ્દ માને ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પરિણતિ માને જ્ઞાન કી પર્યાય. જ્ઞાન કી પર્યાય કી ખોજ ચલી. યહ શરીર હિલતા હૈ, ચલતા હૈ. મેરા રાજા કહીં ઈધર હી હૈ. શરીર કે કોઈ ભી પરમાણુ મેં ચૈતન્ય કો દેખા નહીં. ચૈતન્ય કા હલનચલન દિખા. લગા કિ કુછ હૈ ઈધર. લેકિન વહાં ચૈતન્ય થા નહીં. સબ પરમાણુ જડ હી જડ થે. વહાં કિસીકો દિખને મેં આયા નહીં. કોઈ બાત નહીં. ફિર ગયા.

'**ચક્કરમેં પડ ગઈ, તબ (વહ પરિણતિ) ફિરને લગી.**' ઔર ફિરને લગી. ઘૂમને લગી, ખોજને લગી. '**તબ શ્રી ગુરુદેવને પૂછા કિ તૂ ક્યા ખોજતી હૈ ?**' કિસકો ખોજતી હો ? '**તબ વહ (પરિણતિ) બોલી કિ, અપને રાજાકો ખોજતી હૂં,...**' મુજે મેરે રાજા કો ખોજના હૈ. '**પરંતુ વે નહીં મિલે.**' દિખતા નહીં હૈ. મિલતા નહીં હૈ. ગુજરાતીમાં એ જડતો નથી એમ કહે છે. ખાસ શબ્દ છે. મળતો નથી નહિ પણ જડતો નથી. ખાસ શબ્દ છે ગુજરાતીમાં. હિન્દીમાં તો... પણ તે ન જડ્યા.

'**તબ શ્રીગુરુને કહા કિ તેરા રાજા યહાં હી હૈ. (અબ યહાંસે) વાપિસ મત લૌટના.**' યહાં તક આયા હૈ તો યહીં તેરા રાજા હૈ. તુમકો વાપિસ જાના નહીં હૈ, ઔર જગહ ઢૂંઢના નહીં હૈ. મંદિર, મસ્જિદ મેં મત જા તૂ. તેરા રાજા તો ઈધર હી હૈ. '**યહાંસે તીસરી ગુફા હૈ વહાં (તેરા રાજા) બસતા હૈ.**' તો દ્રવ્યકર્મ કો ભી છોડ દિયા. ક્યોંકિ વહ ભી પુદ્‌ગલ પરમાણુ હૈ. અબ ભાવકર્મ લિયા. ક્યોંકિ વહ ચૈતન્ય કી પર્યાય હૈ. ઈસલિયે. ભાવકર્મ હૈ ન ? વહ ચૈતન્ય કી પર્યાય હૈ.

'**ઉસકે (રાજાકે) હાથકી ડોરી ઈસ ગુફા તક આઈ હૈ.**' તીસરી ગુફા

હૈ. જો તીસરી ગુફા (મેં ડોરી) હિલતી હૈ ન ? વહ અંદર મેં બૈઠે-બૈઠે હિલાતા હૈ ઈસલિયે હિલતી હૈ. યહ ડોરી ઉસકે હાથ કી હિલાઈ હુયી હિલતી હૈ. ઈસકી હિલાઈ હુઈ હીલતી હૈ. અગર વહ ચલા જાતા હૈ તો કુછ હિલતા-ડુલતા દિખતા નહીં હૈ. અચેતન પર પડા રહતા હૈ વૈસા. વહાં હૈ. શ્વાસોશ્વાસ ચલતા હૈ, નાડી ચલતી હૈ. હૈ, અંદર મેં અભી હૈ. ચલા ગયા નહીં. '**યદિ વહ ન હો તો ડોરી અપને આપ ન હિલે.**' અગર વહ ચલા જાતા તો મુરદા પડા રહતા હૈ. હિલતા-ચલતા દિખતા નહીં. '**ઈસલિયે વિચાર કરકે ઈસ શક્તિ અથવા ડોરીકા અનુસરણ કરકે ચલી જા.**' ઉસકા અનુસરણ કરકે ભીતર મેં જા.

'**કર્મ મેં ઉસકી ક્રિયા દેખ કિ ડોરીકો કૌન હિલાતા હૈ ?**' યહ ખોજ કરને કી બાત હૈ. ખોજ કૈસે કરની ? 'દીપચંદજી'ને ઐસા અચ્છા લિયા હૈ. ગ્રંથ તો સૂક્ષ્મ અનુભવ કા હૈ. ફિર ભી 'દીપચંદજી'ને કોઈ નયા આદમી ભી પઢે ન, તો ઉસકો આત્મજ્ઞાન હો જાયે ઐસી અનુભવ પદ્ધતિ લી હૈ. દેખ, શરીર હિલતા હૈ ન ? આત્મા હૈ તો હિલતા હૈ. 'હોય ન ચેતન પ્રેરણા, કોણ ગ્રહે તે કર્મ.' ચેતનની પ્રેરણા વિના આ ઈન્દ્રિયોનું હલનચલન દેખાતું નથી. માણસ જીવતો હોય તો આંખો મટમટાવે. મડદું મટમટાવે ? એની આંખ હલે ? આંખની પાંપણ મચકારો ચાલે ? ન ચાલે. અંદર ચેતન છે. આંખ ચાલે છે અને ચેતન છે. Doctor સૌથી પહેલા શું જોવે છે ખબર છે ? Battery લઈને આંખ જોવે છે. આંખ જોવે એટલે એને ખબર પડી જાય કે અંદર છે કે નહિ. તપાસવા આવે. માણસ બેશુદ્ધ હોય. નાડ હાથમાં ન આવે. Stethoscope માં ધબકારો ન આવે. ત્યાં સુધી એમ ન માને કે મરી ગયો છે માણસ. આંખમાં Battery મારે એટલે તરત ખબર પડે કે આ ચાલ્યો ગયો કે છે, અંદર બેઠો છે. એની Examination ની ખાસ પદ્ધતિ છે. સામાન્ય માણસને ન ખબર પડે. એ Trained થયેલો છે. એની નજર છે એ Trained થયેલી છે.

નવો માણસ હોય તો ચેતનની અંદર ખોજ કેવી રીતે કરે ? એ પદ્ધતિ લીધી છે અહીંયાં. અનુભવપદ્ધતિ. શાસ્ત્રપદ્ધતિ નથી, આ અનુભવ પદ્ધતિ છે. Practical side.

મુમુક્ષુ :- આમાં વિચારીને આ શક્તિ અથવા દોરીને લીધું છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- શક્તિ કહો કે દોરી કહો એક જ વાત છે. અનુસરીને ચાલ્યો જા. કેમકે ચલાવે છે એ શક્તિથી ચાલે છે ને ? એની શક્તિ છે ત્યારે ચાલે છે ને ? એમ કહે છે. એમ કહેવું છે.

'કર્મમેં ઉસકી ક્રિયા દેખ કિ ડોરી કો કૌન હિલાતા હૈ ?' ઐસા કરકે ઉસકી ખોજ મેં લે જાતે હૈં. ફિર દ્રવ્યકર્મ કી ગુફા, ફિર ભાવકર્મ કી ગુફા મેં લે જાયેંગે. વહ ભાવકર્મ હૈ વહ તેરા હી અશુદ્ધ સ્વાંગ હૈ. વહ બાત કરેંગે. જો આગે કહા ન ? કિ અશુદ્ધ સ્વાંગ હૈ. ખોજ કા વિષય લિયા હૈ. ઉસકો પીછાન-પહચાન યાની ભાવભાસન કર. વહ બાત આયેગી. **'યહ ગુપ્તજ્ઞાન હોનેપર (તેરા) નાથ છિપા હુઆ નહીં રહેગા.'** યહ બાત આ જાયેગી ફિર. યહાં સે ઔર બાત લેંગે. યહાં તક રખતે હૈં.

મિથ્યાત્વને લીધે જ બંધન છે, અને સમ્યક્ત્વને લીધે નિર્જરા છે. સમયસારમાં સમ્યક્દૃષ્ટિને 'નિર્જરા તત્ત્વ' દર્શાવ્યું છે તત્ત્વદૃષ્ટિ પ્રગટ થવા અર્થે આ નિરૂપણ છે. સત્પુરુષને ઓળખાવવા આચાર્ય ભગવાને પરમ કરુણા કરી આ અધિકાર લખ્યો છે. સમ્યક્ત્વરૂપે સત્પુરુષને ઓળખનારને તત્ત્વદૃષ્ટિ પ્રાપ્ત છે.

(અનુભવસંજીવની - ૧૩૩૭)

નિજ સ્વરૂપ સહજ અનંત પ્રત્યક્ષ છે. જે વિચાર દશામાં પ્રત્યક્ષ થતું નથી. યથાર્થ વિચાર દશા સુવિચારણામાં પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપને પ્રત્યક્ષ કરવાનો અભ્યાસ થાય છે જેમાં પરોક્ષતાનો નિષેધ વર્તે છે. સુવિચારણામાં જ્ઞાન સાથે સ્વરૂપ ગ્રહણ કરવાના પ્રયાસ રૂપ રુચિ હોય છે. તેવી રુચિ વિનાનું જ્ઞાન હંમેશા શુષ્ક હોય છે.

(અનુભવસંજીવની - ૧૩૩૮)

તા. ૨૬-૧૨-૧૯૯૫, પાના નં. ૭, પ્રવચન નં. ૧૯૬

પન્ના-૮. વહ ચલતા થા ન ?

મુમુક્ષુ :- અંતર ખોજનો Paragarph ફરીથી.

'પ્રથમ સર્વ લૌકિક રીતિસે પરાઙ્મુખ હોકર,...' યાની જો ભી લોકલજ્જા, લોકસંજ્ઞા, લૌકિકભાવ હૈ ઉસસે વિમુખ હો જાય. ક્યોં ? કિ પરલક્ષ હોને કા યહ સબસે બડા કારણ હૈ. જહાં તક લૌકિક રીતિ, લૌકિક રિવાજ, લૌકિક પદ્ધતિ, ઉસકા મહત્ત્વ જીવ કો રહતા હૈ, જીવ ઉસકો મહત્તા દેતા હૈ, વહાં તક વહાં સે સન્મુખતા યાની પરસન્મુખતા મિટ નહીં સકતી. ઔર પરસન્મુખતા નહીં મિટને સે જીવ અપને સન્મુખ, સ્વસન્મુખ નહીં હો સકતા. ઈસલિયે લૌકિકભાવ તો સર્વથા ત્યાગને યોગ્ય હૈ.

લૌકિકભાવ ત્યાગને મેં નાક જરૂર આડે આતા હૈ કિ હમારી ઈસ સમાજ મેં ઈજ્જત હૈ, હમારા સ્થાન હૈ, હમારી આબરૂ-કીર્તિ હૈ ઉસમેં ફર્ક પડ જાયેગા. ઐસા મનુષ્યગતિ મેં માન-સન્માન કા ભાવ મુખ્યપને રહતા હૈ. બહુભાગ જીવ ઉસકો છોડ નહીં સકતે. લેકિન જિસકો આત્મહિત કરના હૈ ઉનકો તો યહ લૌકિક ભાવોં કો યા લોકસંજ્ઞા કો, લોકબુદ્ધિ કો એકદમ છોડ દેના ચાહિયે. લોગ ક્યા કહેંગે ? હમારે સમાજવાલે ક્યા કહેંગે ? યહ બાત દિગમામેં સે હટા દેની ચાહિયે, નિકાલ દેની ચાહિયે.

યહ મનુષ્યભવ અનંત કાલ કે બાદ હમકો સિર્ફ આત્મકલ્યાણ કે લિયે મિલા હૈ. અગર ઐસા લગે, મહસૂસ હોવે તબ તો વહ આત્મકલ્યાણ મેં લગેગા. વરના લૌકિકભાવ ઈતના આડે આતા હૈ કિ જીવ લૌકિકભાવ સે પરાઙ્મુખ યાની વિમુખ હો સકતા નહીં હૈ. વહ તો સબસે પહલે હોના ચાહિયે. ઈસલિયે પ્રથમ લિખા હૈ. બાદ મેં કુટુંબ પ્રતિબંધ (જાયેગા). યે સમાજ પ્રતિબંધ હૈ. બાદ મેં કુટુંબ પ્રતિબંધ જાયેગા, બાદ મેં શરીર પ્રતિબંધ જાયેગા. ઈસકે પહલે તો દૂસરે પ્રતિબંધ હટનેવાલે નહીં હૈ. કોઈ સમાજ પ્રતિબંધ મેં રહતા હૈ ઔર કુટુંબ

પ્રતિબંધ ઔર દેહ પ્રતિબંધ હટને કા વિચાર કરતા હૈ યા અભિપ્રાય રખતા હૈ તો વહ બાત હોનેવાલી નહીં હૈ. ઐસા ક્રમ મેં નહીં હોતા હૈ. ક્રમ સે પહલે સમાજ પ્રતિબંધ હટતા હૈ. ઈસલિયે યહાં પ્રથમ શબ્દ કા પ્રયોગ કિયા હૈ કિ '**પ્રથમ લૌકિક રીતિ સે પરાઙ્મુખ હોકર, નિજ વિચાર...**' માને આત્મકલ્યાણ કે વિચાર કો મુખ્ય કરે. સન્મુખ કરે માને મુખ્ય કરે.

અબ કહતે હૈં કિ અપના '**ચિદાનંદ રાજા કર્મકંદરામેં (કર્મરૂપી ગુફામેં) છિપા હુઆ હૈ.**' તીન પ્રકાર કી કર્મ કી ગુફા હૈ. નોકર્મ માને શરીર, દ્રવ્યકર્મ માને કર્મપ્રકૃતિ ઔર ભાવકર્મ માને અપના અશુદ્ધ સ્વાંગ, અશુદ્ધ પરિણામ. વહાં જો ખોજ કરનેવાલી બુદ્ધિ હૈ યહ બુદ્ધિ વહાં પ્રવેશ કરતી હૈ. શરીર મેં ખોજ કરતી હૈ ઔર લગતા હૈ કિ શરીર હિલતા-ચલતા હૈ તો વહ હૈ તો ઈધર હી કહીં. હૈ તો ઈધર હી હૈ. લેકિન શરીર મેં તો દિખને મેં આતા નહીં હૈ.

ફિર આગે બઢતા હૈ તો કર્મ મેં ઉસકી ક્રિયા દેખે કિ યહ ડોરી કૌન હિલાતા હૈ ? દ્રવ્યકર્મ ગુફા કે અંદર પ્રકૃતિ, પ્રદેશ, સ્થિતિ, અનુભાગ ઐસે નામ ભી રાજા કે નિમિત્ત સે પડે હૈં. અગર વિભાવરસ તીવ્ર હોતા હ તો કર્મ કા અનુભાગ તીવ્ર પડતા હૈ. ઔર સ્થિતિ અઘાતિ મેં લંબી હોતી હૈ, ઘાતિ મેં કમ હોતી હૈ. ઐસે કર્મપ્રકૃતિ કા અલગ-અલગ ગુણ હૈ. ઐસે પ્રદેશ ઔર પ્રકૃતિ. એક ભાવ કરતે હૈં તો જ્ઞાનાવરણી આદિ સાત યા આઠ પ્રકૃતિયોં કા કર્મબંધ હોતા હૈ. ઔર અપને-અપને પ્રમાણ મેં ઉસકા કર્મ પરમાણુ કા જથ્થા આતા હૈ. બંધ કરતા હૈ, બંધ કો પ્રાપ્ત કરતા હૈ. ઉસકો પ્રદેશ કહતે હૈં. કર્મ કે પરમાણુ કી સંખ્યા કો પ્રદેશ કહતે હૈં. કર્મ કે પ્રકાર કો પ્રકૃતિ કહતે હૈં, કર્મ કી ફલદાન શક્તિ કો અનુભાગ કહતે હૈં ઔર જિતને સમય વહ આત્મા કે સાથ સંબંધ રખકરકે પડે રહતે હૈં ઉસકો સ્થિતિબંધ કહતે હૈં. ફિર બાદ મેં ઉદયમેં આતે હૈં. બંધતે હૈ ઉસ વક્ત વહ ઉદય મેં નહીં આતે હૈં. બંધને કે બાદ અપની-અપની સ્થિતિ પકને પર ઉદય મેં આયેગા. ઉસપ્રકાર સે યહ જો કર્મ કે વિભાગ હૈ વહ ભી જીવ કે પરિણામ કે નિમિત્ત સે હુએ હૈં.

રાજા કી પરિણતિ જૈસી-જૈસી હો રહી હૈ, વૈસી-વૈસી વર્ગણા બંધી. જૈસે પરિણામ કિયે વૈસે-વૈસે કર્મ બંધ ગયે. Degree to degree.

ક્રોધ કરે તો ક્રોધ પ્રકૃતિ કા બંધ હોગા, માયા કરે તો માયા પ્રકૃતિ કા બંધ હોગા. ઐસે. વહાં ભી રાજા કી બની હુઈ સત્તા સે દ્રવ્યકર્મ કા નામ પડા. પરમાણુ કા નામ કહાં-સે પડા ? કે જૈસે-જૈસે પરિણામ કરે વૈસા ઉસ પ્રકૃતિ કા નામ દિયા. યહાં ભાવ મેં ક્રોધ કિયા. તો પ્રકૃતિ કા નામ જો સંબંધ મેં આયા ઉસે ક્રોધ પ્રકૃતિ બોલા.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જૈસા ભાવ કરતા હૈ, પરમાણુ મેં વૈસા રસ પડતા હૈ. ઐસા ફલ દેને કી યોગ્યતા આતી હૈ. વહ એક કુદરતી વ્યવસ્થા હૈ. પરમાણુઓં કે ગુણધર્મ કી કુદરતી વ્યવસ્થા હૈ.

મુમુક્ષુ :- ... ઉસકા ભી બંધ પડતા હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઉસકા ભી બંધ કરતા હૈ. ભાવ કરેગા તો બંધ હોગા હી. ભાવ નહીં કરેગા તો બંધ નહીં હોગા. ભાવ કબ નહી કરેગા ? કિ સ્વરૂપ મેં લીન રહેગા તબ. સ્વરૂપ મેં જોડાણ હોવે તો ભાવ નહીં હોગા. વરના ભાવ હુએ બિના રહેગા નહીં.

દ્રવ્યકર્મ કા નામ ભી પરિણામોં કે અનુસાર હુઆ હૈ. તથા ઉસ ભાવોં કે નિમિત્ત સે પુદ્ગલ અનેકવિધ કર્મ કે નામ પ્રાપ્ત હુએ. ઉસ ભાવોં કે નિમિત્ત સે હી પુદ્ગલ કે અનેકવિધ નામ પડે. ઉતની દ્રવ્યકર્મ કી બાત લી. વહાં ભી ચૈતન્ય કા અસ્તિત્વ યાની ચિદાનંદ રાજા વહાં બૈઠા નહીં હૈ. વહ તો નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ સે ઉસકી હલચલ દેખને મેં આતી હૈ. અબ બાત રહી ભાવકર્મ કી.

'ભાવકર્મ ગુફામેં રાગ-દ્વેષ-મોહકે પ્રકાશમેં છિપા હુઆ સ્વરૂપ રહતા હૈ.' ભાવકર્મ ગુફા મેં રાગ-દ્વેષ-મોહ કે પ્રકાશ મેં છિપા હુઆ સ્વરૂપ રહા હૈ. **'વહ પ્રકાશ તેરે નાથકા અશુદ્ધ સ્વાંગ હૈ.'** વહ જીવ કે પરિણામ હૈ ન ? ઔર અશુદ્ધ પરિણામ હૈ. વહ જીવ કા વેશ હૈ. તુમને અશુદ્ધ કપડે પહન લિયે. મૈલે કપડે પહને.

મુમુક્ષુ :- પ્રકાશ કેમ કહ્યું છે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પ્રકાશ માને બાહર આયા વહ. પ્રકાશ માને પ્રગટ હુઆ. રાગ-દ્વેષ-મોહ આદિ ભાવ પ્રગટ હુઆ. ઐસા કહતે હૈં ન, એણે પોતાનું પોત પ્રકાશ્યું. પ્રકાશ્યું એટલે બહાર આવ્યું, પ્રગટ હુઆ.

'તેરે નાથકા અશુદ્ધ સ્વાંગ હૈ. ઉસમેં તૂ ખોજ,...' ઉસમેં તૂ

ખોજ. 'ડર **મત,...**' ભય પામને કી જરૂરત નહીં હૈ. ભય પામને કી જરૂરત નહીં હૈ. હિંમત સે કામ લે. '**નિઃશંક જા;...**' તું આગે બઢ. નિઃશંક જા માને આગે બઢ. નિઃશંકતા સે આગે બઢ. '**ઈસ રાગદ્વેષમોહકી ડોરીકે સાથ જાકર ખોજ.**' દેખો ! એક બહુત Practical બાત, સૂક્ષ્મ બાત યહાં કી હૈ કિ '**(યહ રાગદ્વેષમોહકી ડોરી) જિસ પ્રદેશસે ઉઠી...**' દેખો ! કહાં સે ઉઠી હૈ ? કિસ ક્ષેત્ર મેં ઉઠી હૈ ? પ્રદેશ માને ક્ષેત્ર. '**જિસ પ્રદેશસે ઉઠી વહી તેરા નાથ હૈ.**' ચૈતન્યપિંડ હૈ વહી તેરા નાથ હૈ. જિસ ક્ષેત્ર મેં યહ રાગદ્વેષમોહ કી ઉત્પત્તિ હોતી હૈ વહ ચૈતન્યપિંડ હૈ, વહી તેરા સ્વરૂપ હૈ. વહી તુમ હો.

અબ, ઉસ '**ડોરી કો મત દેખ.**' રાગદ્વેષમોહ કી ડોરી કો મત દેખ, ઉસકો છોડ દે. '**જિસકે હાથમેં ડોરી હૈ ઉસે પકડનેસે તુરંત મિલેગા.**' ગુજરાતી મેં લિખા હૈ એને વળગવાથી તુરત મળશે. વળગના માને હિન્દી મેં ક્યા બોલતે હૈં ?

મુમુક્ષુ :- ચિપકના.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ચિપકના. ચિપકના. ઠીક હૈ.

રાગ-દ્વેષ-મોહ જિસકે હાથ મેં હૈ, જિસકે હાથ મેં ડોરી હૈ ઉસ ચિદાનંદ રાજા .. ઉસકો ચિપકને સે તુમકો ઉસકી ભેટ હો જાયેગી. ઉસકી સાક્ષાત્ પ્રાપ્તિ હો જાયેગી.

'**(તેરા નાથ) નિજ જ્ઞાનમહિમાકો છિપાકર બૈઠા હૈ,...**' ઉસમેં જ્ઞાન બહુત ભરા હૈ. ઉસકે જ્ઞાન કી મહિમા તો કોઈ અલૌકિક ઔર અદ્ભુત હૈ. વહ છિપાકરકે બૈઠા હૈ. બહુત ભરા હૈ. ઈતના બાહર પ્રગટ દિખને મેં નહીં આતા હૈ લેકિન બહુત ભરા હૈ. વહ છિપાકર કે બૈઠા હૈ. ઉસકો તુમ ચિપકો. ઉસકો તુમ પિછાનો. ઉસકો પિછાનો કિ કિતની સામર્થ્ય હૈ. '**યહ ગુપ્તજ્ઞાન હોનેપર (તેરા) નાથ છિપા હુઆ નહીં રહેગા.**' ઉસમેં સે શક્તિ પ્રગટ હોને લગેગી. શક્તિ કા વિકાસ હોકર કે પર્યાય મેં બાહર આયેગા. પહચાન હોતે હી ઉસકા વિકાસ ચાલુ હો જાયેગા.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! યહ જો રાગ-દ્વેષ હોતા હૈ ઉસે કુછ નહીં કરના હૈ, લેકિન ઉસકો પહચાનો કિ કહાં હો રહા હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- કિસકી સત્તા મેં હો રહા હૈ. ઉસ ક્ષેત્ર કો, ચૈતન્યપિંડ કો, કિસ ભૂમિ મેં વહ ઉઠતા હૈ. ઉસકો છોડકરકે ઉસ ભૂમિ કો પહચાન. વહાં તું ચિપક. તેરે આત્મા મેં ચિપક.

'**યહ ગુપ્તજ્ઞાન હોનેપર (તેરા) નાથ છિપા હુઆ નહીં રહેગા.**' વહ બાહર આ જાયેગા. '**(વહાં તૂ) ચેતનાપ્રકાશરૂપ ચિદાનંદ રાજાકો પ્રાપ્ત કરકે સુખી હોગી.**' ઐસા ચિદાનંદ રાજા મૈં હૂં, ઐસા અનુભવ હોગા તો સાથ-સાથ વચનાતીત સુખ ભી હોગા. સ્વરૂપ કે અનુભવ મેં સુખ કા અનુભવ ભી સાથ-સાથ હોગા.

યહાં પર થોડા સૂક્ષ્મતા સે પ્રશ્ન હોના આવશ્યક હૈ. ક્યોંકિ લિખને મેં તો મોટી-મોટી બાત આતી હૈ. સૂક્ષ્મ બાતેં હૈ વહ ઉસમેં સમજની ચાહિયે. વહાં પ્રશ્ન યહ હોના ચાહિયે કિ યહ ખોજ હમકો કરની હૈ. ઔર હમ ખોજ મેં ગયે, તો શરીર, જીવંત શરીર ઔર મુર્દા મેં ફર્ક નજર આતા હૈ. અનેક પ્રકાર કે કર્મ પ્રકૃતિ કા ઉદય ભી નજર આતા હૈ. ક્યોં ? કિ હમ ઐસે હી બૈઠે થે. અંદર ગડબડ ચાલુ હો ગઈ. કહાં સે ? દ્રવ્યકર્મ કા ઉદય આયા. ભાવકર્મ હૈ વહ અપને પરિણામ હૈ. ખુદ હી આકુલતા કા અનુભવ કરાતા હૈ. ભાવકર્મ તક આયા, અપને પરિણામ તક આયા.

અબ કહતે હૈં કિ ભાવકર્મ કિસને કરાયા વહ બાત તૂ છોડ દે. તેરી વહ આદત બુરી હૈ, અચ્છી નહીં હૈ. ઈસને મુજે રાગ કરાયા, ઉસને મુજે વહ કરાયા વહ બાત નહીં હૈ. દૂસરે લોગને હમકો દૂર રખા. ક્યા ચલા થા ? ઐસે-ઐસે લોગ થે કિ હમકો દૂર રખતે થે. ઈનકે પરિણામ કુછ ભી હો. લેકિન વહ રખ સકતે નહીં હૈ. રખ સકતે હૈં ક્યા ? વહ પરિણામ કર સકતે હૈં. ઈતની બાત જરૂર હૈ. લેકિન દૂર રહના, સમીપ આના યહ અપને પરિણામ કી બાત હોતી હૈ. વહ પરિણામ કુછ કરા સકતે નહીં હૈ. હમારે પરિણામ ચાહે રાગ કે, દ્વેષ કે, મોહ કે જો ભી વિભાવ પરિણામ હૈ, વહ કોઈ નહીં કરાતે. હમ ખુદ હી કરતે હૈં. જબ ઈસ ન્યાય કો અંગીકાર કિયા ઔર વસ્તુ કા સ્વરૂપ ભી ઐસા હૈ, તબ હમારી નજર દૂસરોં સે હટ ગઈ. હમારા દૂસરોં સે Connection છૂટ ગયા કિ દૂસરે કે સાથ હમકો કોઈ લેના-દેના નહીં હૈ. હમારે મેં જો હોતા હૈ ગડબડ વહ હમારે કારણ સે હોતી હૈ.

મુમુક્ષુ :- તારા દોષે તને બંધન છે, એ સંતની પહેલી શિક્ષા છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. વહ સંત કી પહલી શિક્ષા હૈ. તેરે દોષ સે તેરા બંધન હૈ, વહ સંત કી પહલી શિક્ષા હૈ. તો ફિર ક્યા હુઆ કિ ફિર ઈધર-ઉધર દેખને કા નહીં રહા. મુજે કોઈ કુછ કરાતા હૈ વહ બાત નહીં રહી. અબ મુજ મેં હોતા હૈ તો મેરે મેં હી મુજે દેખના રહા કિ ક્યોં હો રહા હૈ ? યે ક્યોં હો રહા હૈ ? તો વહાં સે એક Side બંધ હો ગઈ. બાહર કા Shutter બંધ હો ગયા. દૂસરા તો કોઈ કરાતા નહીં. અબ જો હોતા હૈ વહ મેરી ગડબડ મેરે કારણ સે હૈ. ઉસકા સુધાર મુજે હી કરના પડેગા.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં, દૂસરોં પર દૃષ્ટિ નહીં રખો.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- કોઈ નહીં રોક સકતા. કિસીકો રોકને કી કિસી દૂસરે મેં તાકાત હૈ હી નહીં. ઔર કોઈ રોકતા હૈ ઐસા લગતા હૈ વહ હમારા પ્રતિબંધ હૈ ઔર કુછ નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- સ્વયં કી ગડબડ હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સ્વયં કી ગડબડ હૈ.

'પૂજ્ય બહિનશ્રી' ૧૫ સાલ કી ઉમ્ર મેં સત્સંગ કે લિયે ઘર છોડકર કે નિકલ ગયે થે. ન ઉસને અપને સસુરાલ કી પરવાહ કી. શાદી હો ગઈ થી. લેકિન વહ સસુરાલ કે ઘર રહતે નહીં થે. સાલભર વહ અપની બડી બહન કે વહાં રહી. માં તો બચપન મેં ગુજર ગઈ થી. માં તો નહીં થી. લેકિન બડી બહન કે વહાં વહ રહતે થે. તો સાલભર વહાં રહે. વહાં સત્સંગ કી ભાવના હુઈ, આત્મકલ્યાણ કી ભાવના હુઈ. દેખા કિ ઈસ દેશ મેં પરદેશ જૈસા દેશ હૈ. યહ દેશ કૈસા હૈ ? પરદેશ જૈસા હૈ. યહાં તો કોઈ સત્સંગ કા યોગ દિખને મેં આતા નહીં. મેરા જીવન-જિંદગી યહાં ખતમ હો જાયેગી. પૂરા મનુષ્યભવ ખતમ હો જાયેગા. તો બહન તો કોઈ ઈજાજત દેનેવાલે થે નહીં. હાં ભરનેવાલે તો થે નહીં.

ઈસલિયે રજા લેને કા વિવેક, જો લૌકિક વિવેક કહતે હૈં વહ વિવેક રખા નહીં. વહ ભી માલૂમ હુઆ કિ લોક સમજેંગે કિ યહ અવિવેક હૈ. લેકિન લૌકિક રીતિ સે પરાङ્મુખ હુએ બિના મેરા કાર્ય કૈસે સધેગા ? છોડકર કે નિકલ ગયે. કોઈ સામાન લિયે બિના. કોઈ સામાન લિયા

નહીં. પહને કપડે. વૈસે હી ચલ દિયે.

મુમુક્ષુ :- મહાવિવેક કિયા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સત્સંગ કે લિયે તો મહાવિવેક કિયા. કૌન ઉસકો રોક સકતા હૈ ? કોઈ નહીં રોક સકતા. ઉસ વક્ત કિસીકો કૈસા ભી લગા હોગા, લેકિન અગર યહ કદમ નહીં ઉઠાતે તો ઉન દિનોં મેં અગર વહ કદમ નહીં ઉઠાયા હોગા તો ? ક્યા હોતા ? જિંદગી વૈસે હી નિકલ જાતી. ઔર એક કદમ ઉઠાયા તો જીવન કી દિશા બિલકૂલ બદલ ગઈ.

મુમુક્ષુ :- પહલે કદમ મેં હી બદલ ગઈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સાહસ કિયા, ઘર છોડને કા સાહસ કિયા.

મુમુક્ષુ :- સત્સંગ નહીં હો વહાં તો રહના ભી નહીં ચાહિયે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. વહ તો હૈ હી. લેકિન આપ લોગ કુછ ઘર મેં ગડબડ કરોગે તો કહેંગે 'શશીભાઈ' વહી સિખાતે હૈં. ઐસી-ઐસી બાતેં કરકે સબકો યહી સિખાતે હૈં ક્યા ? હમારે ઘર મેં અશાંતિ પૈદા કર દી. યહ બાત હો જાયેગી. અશાંતિ કી બાત હો જાયેગી.

મુમુક્ષુ :- અંદર મેં તો શાંતિ હો જાયેગી ન.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- કિસકો ? સામનેવાલે કો યા અપને કો ? સામનેવાલે કો ક્યા હોગા ? ઉસકો તો અશાંતિ હોગી ન ?

મુમુક્ષુ :- તુમ્હારે ભાઈશ્રી ઐસા સિખાતે હૈં ઐસા બોલેંગે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં, યહી બોલેંગે.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! જિસકો હમારી શાંતિ દેખકર અશાંતિ હોતી હૈ તો હમારા દુશ્મન હુઆ. વહ હમારા અપના કહાં હુઆ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઠીક હૈ. ઈસલિયે અગર કોઈ કદમ ઉઠાઓ તો દેખાદેખી સે ઉઠાના નહીં હૈ. અપની ભાવના સે કુછ ભી હોવે, દેખાદેખી સે કુછ કરના નહીં હૈ. 'બહિનશ્રી'ને ઐસા કિયા હમ ભી કરે. ફલાનેને ઐસા કિયા, હમ કરે. દેખાદેખી કા કામ નહીં હૈ યહ. અંદર સે ભાવના હો ઔર સહજ હો જાયે તો વહ ભાવના ઐસી બલવાન હોતી હૈ તો રોકને સે રોકી જાતી નહીં હૈ. ઉસકી વહ બાત હૈ.

યહાં કહતે હૈ કિ યહ ખોજ કૈસે કરના ? પ્રશ્ન તો વહ ચલા થા. Practically, વાસ્તવ મેં હમકો હમારે મેં ખોજ કૈસે કરના ? તો દ્રવ્યકર્મ, નોકર્મ કો છોડકર કે ભાવકર્મ તક આયા. અબ ભાવકર્મ કે સાથ

ક્યા હૈ ? જ્ઞાન ભી હૈ. ઉસ જ્ઞાનમેં ભગવાન આત્મા અનુભૂતિસ્વરૂપ બિરાજમાન હૈ. હમારે હાથ સે હીરા ગિર ગયા ઔર યહીં ગિરા હૈ. ઈસલિયે ખોજના કહાં હૈ ? કિ યહીં ખોજના હૈ. યહાં ગિરા ઔર હમ બાહર જાકર ખોજને લગ જાયે તો કભી મિલનેવાલા નહીં હૈ.

ભગવાનને યહ કહા કિ તેરા ચૈતન્યરાજા તેરે જ્ઞાન મેં બિરાજમાન હૈ. ખોજનેવાલા ભી જ્ઞાન ઔર જહાં ખોજના હૈ વહ જ્ઞાન મેં હી, અપને મેં હી જ્ઞાન કો ખોજના હૈ. ઔર કહીં ઈધર-ઉધર જાના નહીં હૈ. યે ખોજક વૃત્તિ જો હૈ, ખોજનેવાલી, ખોજ કરનેવાલી જો ખોજક વૃત્તિ હોતી હૈ ઉસકો જ્ઞાન કો છોડકરકે કહીં ઔર ખોજના નહીં હૈ. વરના પૂરા પરિશ્રમ બેકાર જાયેગા. તો જ્ઞાન મેં ખોજે. જહાં તક નહીં પ્રાપ્ત હો વહાં તક ખોજે.

જ્ઞાન અનુભવ મેં આતા હૈ, જ્ઞાન સમજ મેં આતા હૈ, તો જ્ઞાન મેં મેરા જ્ઞાનસ્વભાવ મુજે ક્યોં નહીં દિખતા હૈ ? સ્વભાવ ક્યા હૈ ઈસમેં ? જ્ઞાન તો માલૂમ પડતા હૈ. જ્ઞાન માલૂમ પડતા હૈ તો સ્વભાવ કયા હૈ ઈસમેં ? ઉસકી તીવ્ર જિજ્ઞાસા સે જ્ઞાન કો ખોજક વૃત્તિ સે દેખતે રહેં, ખોજતે રહેં તો સ્વભાવ કા પતા ચલ જાયેગા. ઉસકી પિછાન હો જાયેગી. જહાં તક નહીં મિલે વહાં તક, પતા નહીં મિલે વહાં તક ઈસ બાતકો, ઈસ પ્રકાર કે પ્રયત્નકો છોડના નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- આપણે કહીએ ને આદુ ખાઈને પાછળ પડી જવું જોઈએ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પીછે લગ જાના. એકદમ પીછે લગ જાના કિ યહ એક હી કામ કરના હૈ. યહી એક કામ કરના હૈ. ઈસકે સિવા ફિલહાલ વર્તમાન મેં મેરા કોઈ કામ નહીં હૈ. એક હી કામ હૈ મેરે જિમ્મે કિ મૈં મેરે મેં મેરા સ્વભાવ, મેરા સ્વરૂપ દેખું. જહાં તક મુજે દિખને મેં નહીં આયે વહાં તક મૈં ખોજું, ઢૂંઢું. ઉસકે સિવા મુજે કોઈ કામ કરના નહીં હૈ.

ખોજને કી તીવ્ર ભાવના સે, તીવ્ર જિજ્ઞાસા સે, તીવ્ર વૃત્તિ સે વહ મિલતા હૈ. નહીં મિલતા હૈ ઐસા કિસીકો નહીં બના હૈ. વહ Guaranted મિલેગા. લેકિન એક લક્ષ સે, એક નિષ્ઠા સે, એક ધ્યાન સે ઈસકી ખોજ ચલની ચાહિયે. તબ મિલતા હૈ. ઉસમેં હમારી એકાગ્રતા નહીં હૈ યા

ઇધર-ઉધર ભી હમારે પરિણામ જાતે હૈં તો ખોજ બરાબર ચલતી નહીં હૈ.

'ગુરુદેવ' એક દૃષ્ટાંત દેતે થે. બહુત અચ્છા બઢિયા દૃષ્ટાંત હૈ. અંધેર મેં હમ ખડે હૈં. હમારે હાથ મેં એક મોતી, બારિક મોતી ભી હૈ. કૈસા ? બારીક છોડા-સા મોતી ભી હૈ ઔર સૂઈ ભી હૈ. મોતી મેં સૂઈ પિરોની હૈ. અંધેરા હૈ ઈસલિયે ઉસકા જો Hole હૈ વહ દિખતા નહીં હૈ. અબ ક્યા હૈ કિ પાવ Second કે લિયે એક બિજલી કા જબકારા હોગા, ચમકારા હોગા, ઉસ વક્ત પિરો દેના હૈ. તો તૈયાર Ready રહના. ક્યા ? એકદમ Ready રહના કિ જૈસે ચમકારા હુઆ ઔર મોતી પિરો દિયા. ઉતની તત્પરતા. દૃષ્ટાંત મેં તથ્ય ક્યા હૈ ? ઉસકા સાર ક્યા હૈ ?

ભીતર મેં ઉતની તત્પરતા હોની ચાહિયે. ઉતના ધૈર્ય હોના ચાહિયે, ઉતની સૂક્ષ્મતા સે આગે બઢના ચાહિયે. ક્યોંકિ સ્વભાવ હૈ વહ સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ હૈ. કૈસા હૈ ? અતિ સૂક્ષ્મ સ્વભાવ હૈ. ઔર હમને કભી અનંત કાલ મેં ઈસ પ્રકાર કા કામ કિયા નહીં હૈ. ઈસલિયે હમકો કઠિન લગે. ફિર ભી કિતના ભી કઠિન હો, હમકો કરના હી હૈ. ઐસા નિશ્ચય રખના. કઠિન હૈ ઈસલિયે છોડ દેના યહ બાત તો બરાબર નહીં હૈ. કરના હી હૈ.

મુમુક્ષુ :- પીછે લગ જાવે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. જહાં તક નહીં હોવે વહાં તક પીછે લગ જાવે.

મુમુક્ષુ :- ફિર શ્રીગુરુ તો બૈઠે હી હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ તો હમકો કામ કરના હૈ તો સબ સુવિધા હો જાયેગી. ઔર હમકો કામ નહીં કરના હૈ તો સબ બૈઠે હૈં, હમારે કામકે નહીં હૈ.

.. જિતની જ્યાદા ચલેગી અવલોકન સૂક્ષ્મ હોતા જાયેગા. અવલોકન સૂક્ષ્મ હોગા તો સૂક્ષ્મ સ્વભાવ નજર આયેગા. અવલોકન જહાં તક સ્થુલ રહેગા (તબ તક) સૂક્ષ્મ સ્વભાવ નજર આયેગા નહીં. યહ બાત હૈ. વહ દુજ કા દૃષ્ટાંત દિયા થા. સુદી બીજ હોતી હૈ. આકાશ મેં બહુત પતલી સી લકીર હોતી હૈ. બહુત પતલી. જલ્દી સે નજર નહીં આતી હૈ. દૃષ્ટિ કો ઇધરઉધર સે હટાકર કે એક જગહ દેખને કે લિયે

Concentrate કરની પડતી હૈ. તબ દિખને મેં આતી હૈ. ઈસ તરહ સે જ્ઞાન મેં-અપને મેં, જ્ઞાન અપને મેં દેખને લગે કિ મેરા સ્વભાવ સ્વરૂપ ક્યા હૈ ઈસમેં ? જો બદલતા નહીં હૈ. જો ચાલુ... ચાલુ અન્વયરૂપ, એકરૂપ રહતા હૈ. કહીં ભી જ્ઞેય બદલતે હૈં, અવસ્થા બદલતી હૈ, વિચાર બદલતે હૈ જ્ઞાન મેં, લેકિન કહીં ટૂકડા તો હોતા નહીં. ચાલુ રહતા હૈ કોઈ તત્ત્વ. બદલને કા જો હોતા હૈ ઉસકો ગૌણ કરકે જો ચાલુ રહતા હૈ ઉસકો દેખે તો અપના એકરૂપ સ્વરૂપ જો હૈ જ્ઞાનસ્વભાવ, જ્ઞાનસ્વરૂપ, વહ બરાબર દિખને મેં આતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- ત્યાં Undertone પકડાય છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સ્વરૂપ હી સ્પષ્ટરૂપ સે પકડને મેં આતા હૈ. પરમાર્થ કી સ્પષ્ટ અનુભવાંશ સે પ્રતીતિ. વેદન નજર આતા હૈ. વહ અનુભવાંશ હૈ. ઔર વેદન સે સ્પષ્ટ પરમતત્ત્વ જૈસા હૈ વૈસા, ઐસા હી મૈં હૂં, ઐસા ભાસ્યમાન હોતા હૈ, લગને લગતા હૈ. ઔર જગત કે સારે પદાર્થ કી મહિમા ઉસ વક્ત ચલી જાતી હૈ. ઈતની મહિમાવંત પદાર્થ કી મહિમા આતી હૈ કિ જગત કે પદાર્થ કી મહિમા ચલી જાતી હૈ. જગત મેં ઐસા કોઈ પદાર્થ નહીં હૈ કિ જિસકી મહિમા રહે. ઐસા બનતા નહીં. 'જગત ઈષ્ટ નહિ આત્મથી.' આત્મા સે કોઈ અધિક પદાર્થ હૈ નહીં. તો સારે જગત કા જો વજન હૈ વહ છૂટ ગયા. અધિકતા છૂટ ગઈ, વજન છૂટ ગયા. વજન છૂટ ગયા તો ફિર પરિણામ જૂકેગા કહાં-સે ? ખિંચાવ રહેગા કહાં-સે ? વહ મિટ જાયેગા.

મુમુક્ષુ :- પોતાના સ્વરૂપનો ... કેટલો મહિમાવંત...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અનંત મહિમાવંત હૈ. જિતના અનંત મહિમાવંત સ્વરૂપ હૈ ઉતની હી મહિમા આને લગતી હૈ. ઉતની મહિમા લગતી હૈ વહાં.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! અત્યંત સ્પષ્ટ એટલે સાકાર સ્વરૂપ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. સાકારસ્વરૂપ. નિરાકાર કા સાકાર આયા. અરૂપી હોને સે ઉસકો નિરાકાર કહતે હૈં. ઔર જૈસા હૈ વૈસા, બિલકૂલ વૈસા કા વૈસા સ્પષ્ટ, તો વહ સાકાર હો ગયા. ચોક્કસ-Specific ભાસ્યમાન હોને લગતા હૈ. અપને રૂપમેં, અપને સ્વરૂપ મેં (ભાસ્યમાન હોતા હૈ) કિ મૈં ઐસા હૂં.

કહતે હૈં કિ વહ છિપા રહેગા નહીં. છિપા નહીં રહેગા. અગર તેરી ઐસી ખોજ ચલેગી તો ફિર ઉસમેં ભી છિપને કી તાકત નહીં હૈ કિ વહ છિપા રહ જાય.

મુમુક્ષુ :- ... નું વર્ણન થાય ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પૂરા-પૂરા તો નહીં હોવે. અધૂરા સંકેતમાત્ર હોતા હૈ. સાકાર વહ ભી શબ્દ હુઆ કિ નહીં ? ખાસ પ્રકાર કા સ્વરૂપ, જ્ઞાનમય, આનંદમય, પરિપૂર્ણ ઔર શુદ્ધ પવિત્ર ઐસે કઈ વિશેષણ હૈ. ફિર ભી પૂરા-પૂરા ઉસકો કહને કી શબ્દ મેં શક્તિ નહીં હૈ. વહ તાકાત શબ્દમેં ભી નહીં હૈ. બેચારી વાણી ઉસે ક્યા કહેગી ? કિ વાણી બેચારી ઉસકો કહ સકતી નહીં હૈ. વહ ઈતના મહાન હૈ કિ વાણી મેં નહીં આતા, વિકલ્પ મેં ભી નહીં આતા. વહાં સમાતા નહીં વહ. સબ છોટા પડતા હૈ. ઈતના મહાન હૈ.

મુમુક્ષુ :- અનુભવ લઈને મજા માણવાની છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. ઉસકા અનુભવ કરો ઔર મૌજ કરો. અનુભવ કી મૌજ મેં રહ જાઓ. અનુભવ કી મૌજ મેં ડૂબે રહો. બાહર નીકલો હી મત. મસ્ત હો જાઓગે. ક્યા હો જાઓગે ? અંદર મેં મસ્ત હો જાઓગે. પડે રહો. મુનિ જંગલ મેં ક્યોં પડે રહતે હૈં ? મસ્ત હૈ અંદરમેં ઈસલિયે રહતે હૈં. વરના નહીં રહ સકે. ઉપયોગ બાહર જાયે તો રહ નહીં સકે. વહ તો અંદર મેં મસ્ત હૈ ઈસલિયે રહતે હૈં.

'**(વહાં તૂ) ચેતનાપ્રકાશરૂપ ચિદાનંદ રાજાકો પ્રાપ્ત કરકે સુખી હોગી.**' યહ બાત તો સુખી હોને કે લિયે હૈ. યહ બાત તો સુખી હોને કે લિયે હૈ કિ તૂ સુખ પાયેગા. દૂસરી કોઈ બાત નહીં હૈ. જિસકો સુખી હોના હૈ ઉનકો સુખી હોને કે લિયે શ્રીગુરુ યહ બાત કહતે હૈં. ઐસા હૈ કિ ભ્રાંતિગત સુખ કો જિસને સચ્ચા સુખ માના હૈ, ઉનકો યહ લગતા હૈ કિ યહ મેરા સુખ જુટાતા હૈ. દૂસરી બાત કરકે મેરા સુખ જુટાતા હૈ. બચ્ચે લોગ હોતે હૈં ન ? ગરમી કે દીનોં મેં વહ નીમ કી લીંબોળી હોતી હૈ ન ? ક્યા કહતે હૈં નીમફલ કો ? હમારે યહાં લીંબોળી કહતે હૈં. નીમ કે ફલકો લીંબોળી કહતે હૈ. આપ લીંબોળી કો ક્યા કહતે હોંગે ?

મુમુક્ષુ :- હિન્દી મેં નીંબોલી બોલતે હૈં.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નીંબોલી બોલતે હૈં ? વહ પક જાતી હૈ તો

પીલી હો જાતી હૈ. ઔર વૈસે તો બહુત જો હરી હોતી હૈ વહ તો બહુત કડુવી હોતી હૈ. જિતના નિમ કડુવા હોતા હૈ ઉતની વહ કડુવી હોતી હૈ. લેકિન પીલી પડ જાને સે ઉસમેં મીઠા રસ હો જાતા હૈ. હમ ભી છોટે-છોટે થે તો જૈસે આમ કો ઘોલ કે ઉસકા રસ બનાતે હૈં, ઐસે કરકે બચ્ચે લોગ ચૂસતે હૈં. મીઠી લગતી હૈ ન ? વહી ગરમી કે દિન મેં આમ ભી પકતે હૈં. નીંબોલી ભી પકતી હૈ ઔર આમ ભી પકતા હૈ. બચ્ચે કો બોલે કિ યહ છોડ દે તૂ નીંબોલી. તુમકો આમ દેતે હૈં. તો કહે નહીં, મુજે તો બહુત અચ્છી લગતી હૈ. ફિર ભી ઉસકે હાથ સે લે લો તો રોને લગ જાયેગા. યહ તો મેરી મીઠી નીંબોલી મેરે હાથ સે લે લિયા. લેકિન નીંબોલી લેને કા અભિપ્રાય નહીં હૈ, આમ દેને કી બાત વહાં હૈ. એક દફે આમ ખાયેગા તો નીંબોલી કા નામ લેગા નહીં. હંમેશા કે લિયે ઉસકી નીંબોલી છૂટ જાયેગી.

યે જો સંસાર કા સુખ હૈ વહ નીંબોલી જૈસા હૈ. ઉસમેં કડુવા રસ મિશ્રિત હૈ. ઔર સુખાભાસ હૈ. મીઠેપન કા સુખાભાસ હૈ. જો સ્વરૂપ કા આનંદ ઔર સુખરસ કો પીએગા તો પીછે મુડકર દેખેગા નહીં કિ કૈસા હૈ. ઐસા ઉતના અલૌકિક સુખ હોતા હૈ, જો વચનાતીત હૈ.

'**(યહ તુઝે મૈંને) નિજસુખકા ઉપાય બતલાયા હૈ.**' ક્યા કહા ? કિ દેખો ! ઐસે નિજસુખ કી પ્રાપ્તિ હોગી. '**યહ નિજસુખ તો નિજઉપયોગમેં રહા હૈ.**' કહાં રહા હૈ ? નિજ ઉપયોગ મેં રહા હૈ. નિરાકૂલ ઉપયોગસ્વરૂપ આત્મા હૈ. વહાં ઉસકે સાથ સુખ તો અભેદરૂપ સે રહા હૈ. જ્ઞાન ઔર સુખ અલગ-અલગ કભી રહતે નહીં. જ્ઞાન કે સાથ સુખ અભેદ હૈ. ક્યા હૈ ? અભેદ હૈ. યા જ્ઞાન કા રૂપ હી સુખ હૈ. જૈસે આદમી કા-મનુષ્ય કા કોઈ ન કોઈ રૂપ હોતા હૈ ન ? અચ્છા રૂપ હોતા હૈ ઉસકો કહતે હૈં કિ યહ સ્વરૂપવાન હૈ. ઐસે યહ જ્ઞાન ભી સુખ સે સ્વરૂપવાન હૈ. જ્ઞાન કદરૂપા નહીં હૈ. સ્વરૂપવાન હૈ. બહુત સુંદર હૈ. લેકિન સુખ સે. સુખ હી ઈસકા સ્વરૂપ ઔર રૂપ હૈ. ઔર જબ વહ પહચાના જાતા હૈ તો સુખ સે પહચાના જાતા હૈ. ઈસલિયે સુખ સાથ મેં લિયા હૈ. ઐસે હી જ્ઞાન નહીં પહચાના જાતા. જ્ઞાન કી પહચાન હોતી હૈ તો સુખ કે સાથ હોતી હૈ. ક્યોંકિ ઈસકા રૂપ ઐસા હૈ. બિના રૂપ પહચાન નહીં. હૈ ક્યા ? કિસી ભી મનુષ્ય કી બિના રૂપ પહચાન કૈસે

હોગી ? ઈસકે રૂપ સે તો ઉસકી પહચાન હોગી.

મુમુક્ષુ :- વહાં તો બહુત બુદ્ધિ લગાતા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. વહી બુદ્ધિ કો યહાં લગાઓ ન. જો બુદ્ધિ વહાં કામ કરતી હૈ ઉસકો યહાં લગાઓ. બુદ્ધિ તો કામ કરતી હૈ. ઉસમેં શક્તિ હૈ, પહચાનને કિ શક્તિ તો હૈ બુદ્ધિ મેં. ઉસકો યહાં લગાઓ.

'**નિજસુખ તો નિજઉપયોગમેં કહા હૈ.**' યહ નિજસુખ નિજ ઉપયોગ મેં કહા '(**ફિર ભી યહ સુખ) દુર્લભ ક્યોં હો રહા હૈ ?**' દુર્લભ કૈસે હો પડા ? યહ બાત કહને મેં આતી હૈ કિ તુમકો યહ દુર્લભ લગતા હૈ યા પ્રાપ્ત નહીં હો રહા હૈ, કઠિન લગતા હૈ, ક્યોં ? ઈસકી ભી વજહ હૈ, ઈસકા ભી કારણ હૈ. ઉસ કારણ કો સુનો.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ ભી કહેંગે કિ ક્યોં નહીં ?

'**ઈસ પરિણામ ભૂમિકામેં...**' પરિણામ કે અખાડે મેં. જીવ '**મોહમદિરા પી કર...**' ક્યા કિયા ? ક્યોં નહીં પહચાના ? અપને સુખ કો, અપને જ્ઞાન કો ? કિ મોહમદિરા પી. ઐસે કોઈ કહે કિ તુમ દારૂ પીતે હો. તો બુરા લગ જાયેગા. હમ તો છૂતે ભી નહીં, પીને કિ ક્યા બાત કરતે હો ? લેકિન યહ ભ્રાંતિરૂપ મોહમદિરા હૈ વહ તો દારૂ કા બાપ હૈ. વહ તો મદિરા કા બાપ હૈ. વહ તો ચૌબીસ ઘંટા પીતા હૈ. વહ તો એક-દો પેગ પીકર કે ઉતર જાવે. યે તો પીતે હી રહતા હૈ. કિતના નશા ચડેગા ઉનકો ! કિતના નશા ચડેગા !

'**ઈસ પરિણામભૂમિકામેં મોહમદિરા પી કર અવિવેકમલ્લ...**' નામ ક્યા રખા ભગવાનને ? મલ્લ. ક્યોંકિ વહ ભી જોરાવર હૈ. દારૂ પીનેવાલા કિસીકો માર દે તો ધીરે સે નહીં મારેગા. મારેગા તો ભી જોર સે લગ જાયેગા. '**અવિવેકમલ્લ ઉન્મત્ત હોકર...**' માને પાગલ હોકરકે. '**વિવેકમલ્લકો જીતકર...**' પછાડકરકે. વિવેકમલ્લ માને જ્ઞાન. અપના '**જયસ્તંભ ગાડકર...**' રોપના માને સ્થાપિત કરકે.

મુમુક્ષુ :- ગાડકર કે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ગાડકર કે. જોરાવર માને તાકાતવાલા બનકર ખડા હૈ. અનાદિ સે ખડા હૈ. અવિવેકમલ્લ અનાદિ સે ખડા હૈ. ઉસકી ભી તાકાત જ્યાદા હૈ. ઈસલિયે અનાદિ સે વહ જ્ઞાન કો પછાડ રહા હૈ.

જ્ઞાન કભી-કભી ઉસકા પ્રતિકાર કરતા હૈ. લેકિન જ્ઞાન કી ચલતી નહીં હૈ. ઈતના બલવાન હૈ. જોરાવર માને અવિવેકમલ્લ બલવાન હોકરકે ખડા હૈ. બાર-બાર જીવ કો પછાડતા હૈ. ઔર માર ખાતા હૈ જીવ.

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાન કો બિચારા બન દિયા. જ્ઞાનીપુરુષ કો સાથ રખે તો માર નહીં ખાયે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- માને તબ તો. ઉતના જોર સે આતા હૈ... યહ તો અનંત જ્ઞાની હૈ, સ્વદ્રવ્ય તો અનંત જ્ઞાની હૈ ઉસકો ભી ઉડાતા હૈ. તો બાહરવાલે જ્ઞાની કી તો ક્યા મજાલ ?

મુમુક્ષુ :- ઐસા હોતા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. અનાદિ સે ઐસા હુઆ હૈ, અનાદિ સે ઐસા હી હુઆ હૈ. ઈનકે જો વચન હૈં, ઉનકે જો વચન હૈં, ઉસ વચન કો અંદર મેં ઉતારે તો બાહર કા ઝભા ઉતારને કી જરૂરત નહીં પડેગી. ઝભ્ભા ચાહિયે તો ભી લે જાઓ. ઈસકા તો કોઈ મૂલ્ય નહીં હૈ. લેકિન વચન કી બાત હૈ કિ ઉસકો અંતર મેં ઉતારને કી બાત હૈ.

ક્યા કહતે હૈં ? '**વિવેકમલ્લકો જીતકર જયસ્તંભ ગાડકર બલવાન બનકર ખડા હૈ.**' અપના વિજયસ્તંભ કો ગાડકરકે ખડા હૈ કિ દેખો ! પછાડા. અનંત જ્ઞાન કે ધની કો ભી મૈંને પછાડા. અનંત જ્ઞાન ઔર અનંત તાકત કા ધણી હૈ, લેકિન મારા ઉસકો. એક બાર નહીં, દો બાર નહીં અનંત બાર મારા. અંદર સે શૌર્ય આના ચાહિયે. હમારે ગુજરાતી મેં (કહતે હૈં), ચાનક ચડવું જોઈએ. ઐસા ! મુજે પછાડ રહા હૈ તૂ ? એમ ચાનક ચડવું જોઈએ.

મુમુક્ષુ :- ફિતુર ચલતા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ફિતુર. યહાં તો ચાનક ચડના ચાહિયે. મુજે પછાડ રહા હૈ ! શૂરાતન ચડના ચાહિયે.

'**ઈસસે અપની સુખનિધિકા વિલાસ નહીં કરને દેતા.**' અંદર મેં અનંત સુખ કી નિધિ મૌજૂદ હૈ ફિર ભી ઉસકો ભોગને દેતા નહીં. ઔર દુઃખી... દુઃખી... દુઃખી.. કરતા હૈ. પરંતુ '**વિવેકમલ્લકા જોર હોતે હી અવિવેક કા હનન હોતા હૈ.**' હિંસા કી જાયે. હનન માને મારના, હિંસા કરના. અવિવેકમલ્લ કો મારના હૈ તો વિવેકમલ્લ કો બલવાન હોના ચાહિયે. બાત તો બરાબર હૈ, લેકિન કૈસે કરે ? યહ પ્રશ્ન આયેગા.

વિવેકવમલ્ર હૈ વહ જ્ઞાન હૈ. જ્ઞાન બલવાન હોગા તો મોહ કમજોર હોગા ઔર મોહ બલવાન હોગા તો જ્ઞાન કમજોર હોગા. જ્ઞાન કો બલવાન કરે કૈસે ? કિ રુચિ સે. પરરુચિ કો તોડે ઔર આત્મરુચિ કો બઢાએ. તો પરરુચિ સે હટના હૈ. કૌતૂહલ આદિ જો ભી હૈ યા દૂસરે મેં માથા લગાના હૈ, ઉસ પરરુચિ સે હટ જાયે. યહ તો હમકો બિલકૂલ કરના નહીં હૈ. પરરુચિ સે હટે ઔર આત્મરુચિ મેં આગે બઢે.

અબ દૂસરા પ્રશ્ન હોગા કિ આત્મરુચિ હોવે કૈસે ? કિ જરૂરત મહસૂસ હોવે તો. રુચિ જરૂરતમેં સે પૈદા હોતી હૈ. અબ દેખિયે કિ અશાંતિ ઔર દુઃખ હો હી રહા હૈ. શાંતિ ઔર સુખ કી જરૂરત હૈ કિ નહીં ? અગર જરૂરત હૈ તો સબ રાસ્તા હૈ. જહાં ચાહ હૈ વહાં રાહ હૈ. ચાહ નહીં હૈ તો રાહ ભી નહીં હૈ. દેખો ! અબ પસંદગી અપની-અપની હૈ. દુઃખી હો રહા હૈ, અશાંતિ હો રહી હૈ. સુખ-શાંતિ ચાહિયે કિ નહીં ચાહિયે ? ચાહિયે ઔર હંમેશા કે લિયે ચાહિયે યા પૂરી કી પૂરી ચાહિયે તો ઉસકા યહ રાસ્તા હૈ. જરૂરતમેં સે રુચિ પેદા હોગી ઔર રુચિ બલવાન હોને સે વિવેકમલ્ર ભી બલવાન હો જાયેગા. યહ ઈસકી Line હૈ, યહ ઈસકી શ્રેણી હૈ. યહી રાસ્તા હૈ.

મુમુક્ષુ :- જરૂરત પૈદા હોને કે લિયે સુવિચારણા માત્ર ઉપાય હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સત્સંગ, સુવિચારણા. યહાં સે જરૂરત (લગતી હૈ). જરૂરત તો વૈસે હૈ હી. લેકિન ગલત જગહ પર જરૂરત કા નિશ્ચય કર રખા હૈ. જરૂરત તો સુખ શાંતિ કી હૈ. લેકિન યહ કરને સે, વહ કરને સે, પૈસે મિલને સે, અનુકૂલતા મિલને સે, સાધન મિલને સે સુખ શાંતિ હો જાયેગી. યહ ગલત નિશ્ચય કર રખા હૈ તો ઉસકે પીછે તો દૌડતા હી હૈ અનાદિ સે. ઔર સારા જીવન ભી ઉસકે પીછે બિતાયા ઔર બિતા રહા હૈ.

જૈસે હમકો ઈચ્છા હોતી હૈ. અનેક ચીજ, અનેક પદાર્થ કી ઈચ્છા હોતી હૈ કી નહીં હોતી ? વહ પદાર્થ પ્રાપ્ત કરને કે લિયે, જુટાને કે લિયે પૈસે ચાહિયે. અબ ઉસમેં બાત કિતની હૈ ? કિ ઈચ્છા હુઈ ઔર પદાર્થ મિલા. સુખાભાસ હુઆ. સુખ તો નહીં હુઆ, ક્યોંકિ તુરંત દૂસરી ઈચ્છા હોતી હૈ, તુરંત તીસરી ઈચ્છા હોતી હૈ. ફિર ભી કષાય મંદ હોતા હૈ ઔર સુખાભાસ હોતા હૈ. આકૂલતા કી Degree, પારા કુછ Down

હોતા હૈ, નીચે આતા હૈ. ઈતને સુખ કે લિયે, ક્ષણિક સુખ કે લિયે હમ સારી જિંદગી મજદૂરી કરને કે લિયે તૈયાર હૈ. હૈ કિ નહીં ? તો નિરાકૂલ સુખ શાંતિ હમેંશા કે લિયે મુજે મિલે ઈસકે લિયે હમારી તૈયારી કિતની ? દેખ લેના. જૂઠે સુખ કે પીછે ભી સારા જીવન હમ ખર્ચ કરને કે લિયે તૈયાર હૈં, તો સચ્ચે સુખ કે પીછે હમારી સર્વાર્પણબુદ્ધિ કિતની Degree પર હોની ચાહિયે ? ઈસસે ઈસકી માત્રા બઢકર આયેગી ઔર પ્રાપ્ત નહીં હોગા ઐસા કભી બનનેવાલા નહીં હૈ.

ઈસલિયે કહતે હૈં કિ '**વિવેકમલ્લકા જોર હોતે હી અવિવેકમલ્લ હનન હોતા હૈ.**' યા ઉસકી તાકાત ટૂટ જાતી હૈ. '**તબ નિજનિધિ વિલસિત હોતી હૈ,...**' ઔર જબ અવિવેકમલ્લ મરે તો આત્મા કી નિધિ હૈ, અપની ગુણનિધિ હૈ વહ ખુલતી જાયેગી. ઉસકા વિકાસ અંદર સે હો જાયેગા. ઔર વહી કહા હૈ કિ '**પરરુચિરૂપ મિથ્યા આહારકા સેવન કરનેપર...**' મિથ્યા આહાર લેનેપર. સેવન માને બાર-બાર લેને પર '**પરરુચિરૂપ મિથ્યા આહારકા સેવન કરનેપર...**' જો શરીર કો નુકસાન કરતા હૈ વહી બાર-બાર લેવે તો ક્યા હોગા ? નુકસાન હી હોગા. શરીર કમજોર હો જાયેગા, રોગ સે ગ્રસિત હો જાયેગા. વૈસે '**પરરુચિરૂપ મિથ્યા આહાર સેવન કરને પર (આત્માકે) મિથ્યાજ્વર આયા,...**' મિથ્યાત્વરૂપી બુખાર. જ્વર માને બુખાર. મિથ્યાત્વરૂપી બુખાર ચડા ઔર બુખાર ચડને સે શરીર કમજોર હો ગયા. '**તબ વિવેક નિર્બલ હુઆ.**'

પરરુચિ બઢને સે જ્ઞાન કમજોર હો ગયા. જ્ઞાન કા વિવેક કમજોર હો ગયા. ઈસલિયે કુતૂહલ વૃત્તિ કો મિટા દેના. કુતૂહલ બઢને સે જ્ઞાન કમજોર હોતા હૈ. પરરુચિ સે જ્ઞાન કમજોર હોતા હૈ. અગર જ્ઞાન કો બલવાન બનાના હૈ તો પર કી રુચિ બિલકૂલ મિટ જાની ચાહિયે. ઔર હાથ મેં તો કુછ આતા નહીં. કિતની ભી કુતૂહલવૃત્તિ સે સારે જગત કો જાને. હાથ મેં ક્યા આયા ? ક્યા મિલા ? કુછ મિલા નહીં હૈ. ફાલતુ કા સમય, શક્તિ બિગડા.

'**તબ વિવેક નિર્બલ હુઆ. ઈસલિયે સ્વ-આચારરૂપ પારેકો શ્રદ્ધારૂપી બૂટીકે પુટસે સુધારકર (શુદ્ધ કરકે) ઉસકા સેવન કરે તો**

વિવેકમલ્ર મિથ્યાજ્વર મિટાકર, સબલ હોકર, અવિવેકો પછાડ દે, તબ આનંદનિધિકા વિલાસ (સ્વયં) હો.' યહાં સ્વઆચાર લિયા હૈ. ઔર સ્વઆચાર કા નીચે સ્પષ્ટીકરણ દિયા હૈ. સ્વઆચાર રૂપ પારે કા સેવન કરને મેં આયે. બાત તો વહાં આતી હૈ અવલોકન પર. બાત તો આતી હૈ નિજાવલોકન પર.

ક્યા કહતે હૈં ? દેખો ! '**ઈસલિયે સ્વ-આચારરૂપ પારેકો શ્રદ્ધારૂપી બૂટીકે પુટસે સુધારકર (શુદ્ધ કરકે) ઉસકા સેવન કરે તો વિવેકમલ્ર મિથ્યાજ્વર મિટાકર, સબલ હોકર, અવિવેકકો પછાડ દે,...**' ક્યા કહતે હૈં ? કિ સ્વ-આચારરૂપ પારા. યહ ઔષધિ કા દૃષ્ટાંત દિયા હૈ, ઉપમા દી હૈ. પારે કા સેવન કૈસે કરના ? કિ શુદ્ધ કરકે સેવન કરના. શુદ્ધ કૈસે કરના ? કિ જડીબુટ્ટી સે ઉસકો શુદ્ધ કિયા જાતા હૈ. તો આચાર હૈ વહ પારા હૈ. આચાર માને યહાં પરિણમન લેના હૈ. આચાર માને પરિણમન. ઔર શ્રદ્ધારૂપી (બુટ્ટી). શ્રદ્ધા કો યહાં ઔષધિ કી બુટ્ટી બોલા હૈ. ઔષધિઓં મેં ભી અનેક પ્રકાર કી જડીબુટ્ટી હોતી હૈ. ઉસકો જડીબુટ્ટી ઈસલિયે કહતે હૈં કિ વહ જડમેં સે પેદા હોતી હૈ. જડ માને મૂલમેં સે હોતી હૈ. ઔર ઉસમેં તાકાત ભી બહુત હોતી હૈ. ઉસકા પુટ દેના માને બાર-બાર ઉસકા સેવન કરના.

યહાં કહતે હૈ કિ જો વિશ્વાસ હૈ, વિશ્વાસ લાકર કે વહ શ્રદ્ધા (કહતે હૈં). યહાં મુમુક્ષુ કી ભૂમિકા મેં તો વિશ્વાસ હોના યહી શ્રદ્ધા હૈ. ઔર પરિણમન મેં લે આના વહી આચાર હૈ. જૈસે હમ સમજતે હૈં લેકિન પરિણમન નહીં કરતે. જૈસા સમજતે હૈ વૈસા પરિણમન નહીં કરતે. તો અબ સમજને કા Stage પૂરા હુઆ, અબ પરિણમન કરને કા Stage હૈ. જૈસે વેદના મેં આના વહ પરિણમન કા Stage હૈ, ઉદાસીનતા મેં આના વહ પરિણમન કા Stage હૈ. તો વહ સ્વઆચાર હૈ. વહ ક્યા હૈ ? સ્વઆચાર હૈ. અપને મેં અપના પરિણમન હો. સમજે તો બહુત, લેકિન પરિણમન નહીં હુઆ તો ? કોઈ કામ કા નહીં રહા. તો અબ બાત રહી પરિણમન કરને કી. પરિણમન કરકે આઓ. આપકો Home work ક્યા દેતે હૈં ? પરિણમન કરને કા દેતે હૈં. સમજ ક્યા, વહ બાત નહીં હૈ. પરિણમન કરકે આઓ અબ.

યે જો પરિણમન હૈ વહ સ્વઆચાર હૈ ઔર યે વિશ્વાસપૂર્વક હોતા

હૈ. વિશ્વાસ નહીં હો તો અમલીકરણ કા બલ આયેગા નહીં. સ્વઆચાર કહો યા અમલીકરણ કહો યા પરિણમન કહો. વિશ્વાસપૂર્વક દૃઢતા સે બાર-બાર ઐસા અમલીકરણ કા પ્રયાસ (કરના)...

સમ્યક્ત્વના કારણભૂત સાત તત્ત્વોનું શ્રદ્ધાન તેનું પ્રતિપાદન હેય-ઉપાદેયના દૃષ્ટિકોણથી કરવામાં આવ્યું છે. તેમાં પણ જીવતત્ત્વ એક જ ઉપાદેય છે અને અજીવ તત્ત્વ (વિભાવ અને વિભાવનું નિમિત્ત) હેય છે.

હેય = છોડવા યોગ્ય એવા અજીવ તત્ત્વના ગ્રહણનું કારણ હોવાથી આશ્રય તત્ત્વનું પ્રતિપાદન થયું છે અને છોડવા યોગ્ય અજીવતત્ત્વનું ગ્રહણરૂપ હોવાથી ત્યાં પ્રતિબંધ થવાથી, તેનો બંધતત્ત્વપણે નિર્દેશ કરાયો છે.

સંવર અને નિર્જરા, તે અજીવ તત્ત્વને (જે ભાવમાં અનાદિથી સ્વપણે ગ્રહણ થયેલું છે) છોડવામાં કારણ હોવાથી કહ્યાં છે, તથા છોડવા યોગ્ય અજીવ તત્ત્વને છોડી દેતાં જીવની જે અવસ્થા વિશેષ થાય છે, તે દર્શાવવા મોક્ષતત્ત્વનું પ્રતિપાદન કરવામાં આવ્યું છે.

(અનુભવસંજીવની - ૧૩૫૧)

પૂર્ણતાનું ધ્યેય અંતરમાં, અને બહારમાં સત્પુરુષનો યોગ, આ બંન્ને સાથે હોતાં મોક્ષમાર્ગ સુલભ છે. મુમુક્ષુજીવને તરવા માટે બંન્ને પરમ આવશ્યક છે. બેમાંથી એકપણ ન હોય તો આગળ જવાય નહિ.

(અનુભવસંજીવની - ૧૩૫૨)

તા. ૨૭-૧૨-૧૯૯૫, પાના નં. ૮-૯, પ્રવચન નં. ૧૮૭

'મહા મુનિજન...' વહાં સે લેના હૈ. **'મહા મુનિજન નિરંતર સ્વરૂપ સેવન કરતે હૈં.'** જો મહામુનિજન હૈ ભાવલિંગી, જંગલ મેં નિવાસ કરતે હૈં.

મુમુક્ષુ :- એક Paragraph બાકી હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ક્રમ સે પૂરા નહીં પઢતે હૈં. ખાસ-ખાસ બાત લેતે હૈં. ઈસલિયે બોલે કિ વહાં સે લેના હૈ.

'મહા મુનિજન નિરંતર સ્વરૂપ સેવન કરતે હૈં.' જંગલ મેં જો નિવાસ કરનેવાલે મુનિરાજ હૈં વે ક્યા કરતે હૈં ? અપને સ્વરૂપ કે અનુભવ મેં રહતે હૈં. નિરંતર અપને સ્વરૂપ કે અનુભવ મેં રહતે હૈં. દૂસરા કોઈ કાર્ય વે કરતે નહીં. કોઈ કાર્યભાર હૈ ભી નહીં ઉનકે માથે. એક હી કામ કરતે હૈં.

'(મુજે ભી) અપને ત્રૈલોક્ય પૂજ્ય, સર્વોત્કૃષ્ટ પદકા અવલોકન કરકે (નિજ) કાર્ય કરના હૈ.' મુજે ભી યહી કાર્ય કરના હૈ. **'કર્મઘટામેં મેરા સ્વરૂપ સૂર્ય છિપા હુઆ હૈ.'** મેરા જો સ્વરૂપ હૈ વહ તો સૂર્ય જૈસા મહાન તેજસ્વી હૈ. જૈસે સૂર્ય બાદલ મેં છિપ જાતા હૈ, વૈસે કર્મઘટા મેં મેરા સ્વરૂપ છિપા હુઆ હૈ. **'મેરે સ્વરૂપસૂર્યકા પ્રકાશ કર્મઘટાસે જરા ભી નષ્ટ નહીં હુઆ,...'** હણાયા. હણાયા કા હિન્દી ક્યા કિયા હૈ ?

મુમુક્ષુ :- નષ્ટ નહીં હુઆ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નષ્ટ નહીં હુઆ. હણ્યો એટલે નાશ પામ્યો. નષ્ટ નહીં હુઆ.

'મેરે સ્વરૂપસૂર્યકા પ્રકાશ કર્મઘટાસે જરા ભી નષ્ટ નહીં હુઆ...' યા જરા ભી હાનિ કો પ્રાપ્ત નહીં હુઆ. બાદલોં કે કારણ સે સૂર્ય મેં કોઈ હાનિ હોતી નહીં હૈ. ક્યોં ? કિ બાદલોં કે પીછે સૂર્ય તો જૈસા હૈ વૈસા હૈ. વહ તો બાદલોં કે નીચેવાલોં કો દિખતા નહીં. લેકિન બાદલ ઉપર જાયેગા ઉસકો તો પૂરા-પૂરા જૈસા હૈ વૈસા અનુભવ મેં આયેગા. **'(માત્ર) અવરુદ્ધ હૈ.'** નીચેવાલે કો પ્રકાશ કા અવરોધ હુઆ હૈ, વહ

બાદલ કા અવરોધ હુઆ હૈ. સૂર્ય કો હાનિ નહીં પહુંચી. '**ચાહે જિતના કર્મઘટાકા જોર હો (ફિર ભી વહ) મેરે સ્વરૂપકો નષ્ટ નહીં કર સકતા,...**' કર્મ કિતને ભી હોં, મેરે સ્વરૂપ કો વહ હાનિ કર સકે, ઉસકા નાશ કર સકે ઐસી કોઈ તાકાત કર્મ મેં નહીં હૈ. લોગ રોતે હૈં ન ? ક્યા કરેં, ઐસા કર્મ કા ઉદય આયા, ઐસા કર્મ કા ઉદય આયા, હમારે બહુત કર્મ કા ઐસા ઉદય આયા. વહ સ્વરૂપ કો ભૂલકરકે દીનતા કો પ્રાપ્ત હોતે હૈં.

મુમુક્ષુ :- પૂર્વકર્મ બલવાન હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. વહ સબ આતા હૈ. પૂર્વ કર્મ બલવાન હૈ. ક્યા કરું મૈં ? કિતના ભી કર્મ કા જોર હો, મેરે સ્વરૂપ કા નાશ કરને કો કર્મ કા કોઈ સામર્થ્ય નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- જબ કર્મ હમારે કો સ્પર્શ નહીં કર સકતા હૈ તો હમારા નાશ કહાં સે કરેગા ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નાશ કરને કા તો સવાલ હી નહીં હોતા. સ્પર્શ ભી નહીં કરતા. મૈં તો અબદ્ધસ્પૃષ્ટ હૂં. કર્મ સે બંધા હુઆ ભી નહીં ઔર કર્મ સે સ્પર્શિત ભી નહીં હુઆ.

'**ચાહે જિતના (કર્મ)ઘટાકા જોર હો, (ફિર ભી વહ) મેરે સ્વરૂપકો નષ્ટ નહીં કર સકતા, ચેતનકો અચેતન કર નહીં સકતા.**' વહ ચેતન કો અચેતન બનાને મેં સમર્થ નહીં હૈ. '**મેરી હી ભૂલ હુઈ હૈ.**' જો કુછ ભૂલ હુઈ હૈ વહ તો મેરી ભૂલ હુઈ હૈ. કૌન-સી ભૂલ હુઈ હૈ ? '**જબ સ્વપદ ભૂલા (હૂં)...**' મૈં મેરે સ્વપદ કો ભૂલ ગયા હૂં. મૂલ મેં મૈં કૈસા હૂં વહ મૈં ભૂલા હુઆ હૂં. '**તો ભૂલ હી મિટાઊ. (ક્યોંકિ) મેરા સ્વપદ જ્યોં કા ત્યોં હી બના હુઆ હૈ.**' નયા બનાને કા નહીં હૈ. વહ તો જૈસા હૈ વૈસા અનાદિ કા હૈ. મૈં ભૂલા હુઆ હૂં ઉસકો સંભાલુ કિ મૈં ઐસા હૂં. બસ, ઉતના હી કરના હૈ.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ક્યોંકિ વહ અચેતન હૈ.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- કર્મ અચેતન નહીં હૈ ક્યા ? ચેતન હૈ ? કર્મ કે પરમાણુ હૈ ન ? તો વહ અચેતન હૈ. ઔર મૈં ચેતન હૂં. તો મુજે કર્મ

કૈસે સ્પર્શ સકતા ? અચેતન ચેતન કો કૈસે સ્પર્શ કરતા ? સ્પર્શ કર સકતા નહીં હૈ.

દૂધ મેં પાની ડાલા. તો પાની કા દૂધ હો ગયા કિ નહીં હો ગયા ? નહીં હુઆ ? દૂધ તો બઢ ગયા. એક બરતન મેં થોડા દૂધ થા ઉસમેં પાની ડાલ દિયા, તો દૂધ બઢ ગયા કિ નહીં બઢ ગયા ? તો પાની કા દૂધ હુઆ કી નહીં હુઆ ? કિ નહીં હુઆ. મિલાને પર ભી પાની પાની રહા, દૂધ દૂધ રહા હૈ. ઐસે શરીર સંયોગ, કર્મ સંયોગ હોનેપર ભી ચેતન ચેતન રહા, અચેતન અચેતન રહા. પરમાણુ પરમાણુ રહા, જીવ જીવ રહા. પરમાણુ મેં ચૈતન્ય કા પ્રવેશ નહીં, કોઈ પરમાણુ સજીવન હોતા નહીં ઔર જીવ મેં પરમાણુ કા કોઈ પ્રવેશ નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- હમને જડ મેં અપના અસ્તિત્વ કો માના હૈ ઈસલિયે હમ Affected હોતે હૈં.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. અસર હોતી હૈ ઉસકા કારણ કિ હમ ઉસમેં અપનત્વ કર લેતે હૈં.

મુમુક્ષુ :- જડ મેં અપનત્વબુદ્ધિ રખી હૈ ઈસલિયે જડ સે Affected હોતે હૈં.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. હો જાતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાન ઔર રાગ મેં ઐસા હી હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. ઐસા હી હૈ. જ્ઞાન રાગરૂપ હોતા નહીં, રાગ કભી જ્ઞાનરૂપ નહીં હોતા. જ્ઞાન હંમેશા જ્ઞાન હી રહતા હૈ, રાગ હંમેશા રાગ હી રહતા હૈ. ૧૧ પન્ના. હિન્દી મેં ૧૦વાં Page હૈ.

'**જ્ઞાન જાનનેમાત્ર, દર્શન દેખનેમાત્ર, સત્તા અસ્તિત્વમાત્ર, (તથા) વીર્ય વસ્તુનિષ્પન્નસામર્થ્યમાત્ર, કેવલ...**' વીર્ય માને બલ-પુરુષાર્થ. વસ્તુનિષ્પન્ન માને જૈસા વસ્તુ કા સ્વરૂપ હૈ વૈસા હી પરિણમન કરાને કા જો ગુણ હૈ ઉસકો પુરુષાર્થ કહને મેં આતા હૈ. '**ઐસે પ્રતીતિભાવકો, રુચિભાવકો...**' પ્રતીતિભાવ ઔર રુચિભાવ, દોનોં એકાર્થ લિયા હૈ. '**ઐસે પ્રતીતિભાવકો, રુચિભાવકો આસ્તિક્યતારૂપ શ્રદ્ધાનકો શ્રદ્ધા કહતે હૈં.**' શ્રદ્ધા કિસકો કહતે હૈં ? કિ અપના જો સ્વરૂપ હૈ જ્ઞાન જાનનેમાત્ર, દર્શન દેખનેમાત્ર, સત્તા અસ્તિત્વમાત્ર ઔર પુરુષાર્થ વસ્તુનિષ્પન્ન સામર્થ્ય. પુરુષાર્થ કા કાર્ય હૈ ?

કિ વસ્તુ કો જૈસી હૈ વૈસી પરિણામ મેં પ્રગટ કર દેતા હૈ. ઐસે પ્રતીતિભાવ કો, ઐસી રુચિભાવ કો ઔર આસ્તિક્યતારૂપ શ્રદ્ધાન કો શ્રદ્ધા કહતે હૈં.

મુમુક્ષુ :- આસ્તિક્યતા માને ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- આસ્તિક્યતા માને ઐસા મૈ હૂં. ઐસા હી હૂં. હૂંપના આતા હૈ. આસ્તિક્ય મેં ક્યા આતા હૈ ? આસ્થા નહીં કહતે ? હમ આસ્તિક હૈ, નાસ્તિક હૈ. આસ્તિક્યતા કહાં હોતી હૈ ? શ્રદ્ધાન મેં આસ્તિક્યતા હોતી હૈ. તો વહ જૈસા હૈ વૈસા મંજૂર કરતા હૈ, સ્વીકાર કરતા હૈ. આસ્તિક્યતા સે સ્વીકાર કરતા હૈ. નાસ્તિકતા સે અસ્વીકાર કરતા હૈ. ઐસા સ્વીકાર કરના ઉસકો શ્રદ્ધાન કહને મેં આતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- પહલે લિયા પ્રતીતિ, ફિર લિયા રુચિ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પ્રતીતિભાવ, રુચિભાવ દોનોં કો...

મુમુક્ષુ :- પ્રતીતિ ઔર રુચિ દોનોં અલગ-અલગ નહીં હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. વહ એકાર્થ હૈ. શબ્દ અલગ-અલગ હૈ. ઉસકા ભાવ એક હી હૈ. પ્રતીતિભાવ કહો, રુચિભાવ કહો યા આસ્તિક્યરૂપ શ્રદ્ધાભાવ કહો. તીનોં એક હી હૈ. ઉસકો હમ શ્રદ્ધા કહતે હૈં.

મુમુક્ષુ :- પ્રતીતિ આતી હૈ તો રુચિ બઢતી હૈ ઔર રુચિ બઢતી હૈ તો હૂંપના આતા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જો શ્રદ્ધા હૈ ઉસમેં ભાવ ક્યા હૈ ? પ્રતીતિભાવ હૈ. શ્રદ્ધા મેં ભાવ ક્યા હૈ ? પ્રતીતિભાવ હૈ, રુચિભાવ હૈ ઔર આસ્તિક્યભાવ ભી હૈ. શ્રદ્ધા મેં તીનોં ભાવ હૈં.

મુમુક્ષુ :- ખાલી હૂંપના નહીં હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ખાલી હૂંપના હૈ ઐસા નહીં. પ્રતીતિભાવ ભી હૈ, રુચિભાવ ભી હૈ ઔર આસ્તિક્યભાવ ભી હૈ. ઉસકો શ્રદ્ધા કહને મેં આતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- પ્રતીતિભાવ મતલબ સ્વરૂપ પ્રગટ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પ્રતીતિમેં ક્યા હૈ, વિશ્વાસ. ઐસા હી હૂં. જૈસા અનુભવ મેં, વેદન મેં આયા વૈસા હી હૂં ઐસી પ્રતીતિ. પ્રતીતિ માને ખાત્રી. પ્રતીતિ માને ખાત્રી. ગુજરાતી મેં ખાત્રી કહતે હૈં. હિન્દી મેં ક્યા

કહતે હૈં ?

મુમુક્ષુ :- ભરોસા. વિશ્વાસ

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વિશ્વાસ.

'ઉસસે (ઉસ શ્રદ્ધાસે) ઉત્પન્ન હુએ આનંદકંદમેં કેલિ કરકે મૈં સુખી હોતા હૂં.' કિસ પ્રકાર સે મૈં સુખી હોઉં, કિસ પ્રકાર સે મૈં સુખી હોઉં ? **'જાનનેસે જો આનંદ હોતા હૈ...'** જાનને સે ઉત્પન્ન આનંદ **'વહ જ્ઞાનાનંદ, સ્વરૂપકો દેખનેસે જો આનંદ હોતા હૈ વહ દર્શનાનંદ, પરિણમનસે જો આનંદ હોતા હૈ વહ ચારિત્રાનંદ** (હૈ).' દેખો ! સભી ગુણોં મેં આનંદ લિયા. આપકો જાનતે હી આનંદ હુઆ. વહ જ્ઞાનાનંદ હુઆ. દર્શન કરને સે આનંદ હુઆ વહ દર્શનાનંદ હુઆ. પરિણમન કરનેસે આનંદ હુઆ વહ ચારિત્રાનંદ હુઆ.

મુમુક્ષુ :- તીનોં એક હી સમય મેં હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હૈ તો એક હી સમય મેં, લેકિન ભેદ સે કહા.

'ઐસે સર્વ ગુણોંકે આનંદકા મૂલ નિજસ્વરૂપ આનંદકંદ, ઉસકી કેલિ...' કેલિ માને રમણતા. **'સ્વરૂપમેં (અપની) પરિણતિકો રમાના** (વહ હૈ).' આનંદ સે પરિણતિ સ્વરૂપરમણતા કરતી હૈ. આનંદ કે કારણ સે. આત્મા મેં આનંદ નામ કા ગુણ હૈ. વિજ્ઞાન કી ભાષા મેં Scientific language જિસકો કહતે હૈં ઉસમેં, ગુણોં કો, જો શક્તિ હૈ પદાર્થ કી, ગુણ હૈ, શક્તિ હૈ ઉનકો Properties of the substance કહને મેં આતા હૈ. ઉસકી Property બોલી જાતી હૈ. સ્થાયી Property. Immovable property. કૈસી ? Immovable property હૈ. ઔર ઇનકે જો ધર્મ હૈ ઉસકો Characters કહતે હૈં. વહ લિયા હૈ. વિજ્ઞાન ઔર ધર્મમેં વહ બાત લી હૈ. Properties & Characters of the substance.

Chemistry પઢતે હૈં ઉસમેં આતા હૈ કિ નહીં આતા હૈ Chemistry મેં ? યહ ઇનકે Characters હૈ. જૈસે માર્બલ હૈ. માર્બલ કી Property ક્યા હૈ ? ઉસમેં કૌન-સે Element હૈ ? કિ Calcium carbonate **$CaCO_3$** ઔર યહ ચૂના. દિવાર પર લગાતે હૈં ન ? વહ ભી ક્યા હૈ ? વહ ભી Calcium carbonate હૈ. **$CaCO_3$**. લેકિન દોનોં કા Character અલગ-અલગ હૈ. Property એક હી હૈ. દોનોં કી Property તો એક હી

હૈ. Calcium carbonate. વહ ભી Calcium carbonate, વહ ભી Calcium carbonate. લેકિન ચૂના ચિકના હોતા હૈ. વહ દિવાર પર ચૌંટતા હૈ. જબ કી માર્બલ કા પાવડર કરે તો વહ ચિકના હોગા નહીં. વહ રુખા રહેગા. તો દોનોં કે Characters અલગ-અલગ હૈ ઔર Property એક-સી હૈ.

ઐસે સભી જીવોં કી Property એક-સી હૈ, Characters સબ કા અલગ-અલગ હૈ. હૈ કિ નહીં ? યહ સબ Science હૈ. ઉસમેં આનંદ નામ કા જો ગુણ હૈ વહ જીવ કી Property હૈ. જબ સ્વરૂપ કા ધ્યાન લગતા હૈ તો આનંદગુણ પરિણમન કરતા હૈ. આનંદ હૈ વહ જ્ઞાન કા ભી રૂપ હૈ. જ્ઞાન કા ભી વહ રૂપ હૈ. જ્ઞાન શુદ્ધ હોતા હૈ તો વહ આનંદ કો ધારણ કરતા હૈ ઔર આનંદગુણ ભી પ્રગટ હોતા હૈ. તો જ્ઞાન કા આનંદ ઔર આનંદ કા ભી આનંદ.

મુમુક્ષુ :- ... સુખ પ્રગટ હોતા હૈ અનુભૂતિ કે કાલ મેં, આજ આનંદ લિયા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સુખ ભી ઉસકી Property હૈ.

મુમુક્ષુ :- સુખ, શાંતિ ઔર આનંદ તીનોં એક સમય મેં હોતા હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં, સુખ ભી હોતા હૈ, શાંતિ ભી હોતા હૈ, આનંદ ભી હોતા હૈ. સબ હોતા હૈ. સભી ગુણ પ્રગટ હોતે હૈં. જબ સ્વરૂપ કા જ્ઞાન હોતા હૈ તો સુખ ભી ઉત્પન્ન હોતા હૈ, આનંદ ભી ઉત્પન્ન હોતા હૈ ઔર શાંતિ ભી મિલતી હૈ.

મુમુક્ષુ :- વ્યક્ત પરિણમન કૌન-સા હોતા હૈ ? અનુભૂતિ મેં જો પરિણમન આતા હૈ વહ વ્યક્ત પરિણમન કૌન-સા હોતા હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સભી કા. સભી કા વ્યક્ત પરિણમન હૈ.

મુમુક્ષુ :- Feeling મેં ક્યા આતા હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સબ Feeling મેં આતા હૈ. તીનોં Feeling મેં આતે હૈં.

મુમુક્ષુ :- તીનોં આતે હૈં ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં.

મુમુક્ષુ :- ઈતને સારે ગુણ જો હૈં .. વહ સારે કે સારે .. તીન જો હૈ વહ પ્રગટરૂપ મેં આતા હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહીં, અનંત ગુણ પ્રગટરૂપ મેં અનુભવ મેં આતે હૈં.

મુમુક્ષુ :- Feeling મેં કૌન-સા ગુણ હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- Feeling મેં આનંદ વિશેષરૂપ સે આતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- સુખ, શાંતિ ઔર આનંદ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- આનંદ કી વિશેષતા હૈ. આનંદ કી વિશેષતા હૈ. ક્યોંકિ આનંદ હૈ વહ ઉલ્લાસ હૈ. આનંદ કા ઉલ્લાસ હોતા હૈ. તો ઉલ્લાસ સે વહ વિશેષરૂપ સે અનુભવ મેં આતા હૈ.

બાત તો એક ઔર સૂક્ષ્મ કરને કી થી કિ વેદન તો જ્ઞાન કા હોતા હૈ. વેદન કરને કા ધર્મ-Character કિસકા હૈ ? જ્ઞાન કા હૈ. ઔર જ્ઞાન કા રૂપ ભી આનંદ હૈ. તો વહ અપને રૂપ સહિત વેદન મેં આતા હૈ. ઔર આનંદ પ્રગટ હોતા હૈ વહ ભી જ્ઞાન મેં જલકતા હૈ. ફિર એકસાથ દો બાત હો ગઈ. આનંદ પ્રગટ હુઆ વહ ભી જ્ઞાન મેં આયા ઔર જ્ઞાન કા રૂપ જો આનંદ હૈ વહ ભી પ્રગટ અનુભવ મેં આયા, વેદન મેં આયા. તો આનંદ હૈ વહ ઘનિષ્ટરૂપ સે અનુભવ મેં આતા હૈ. દોનોં એકાકાર હોકર કે અનુભવ મેં આતે હૈં. ભેદ નહીં પડતા વહાં. જ્ઞાન ઔર આનંદ કા ભેદ નહીં પડતા હૈ. ઈસતરહ વિશેષરૂપ સે આનંદ હોતા હૈ. જબ અનુભવ હોતા હૈ તો બહુત આનંદ હોતા હૈ, અપૂર્વ આનંદ હોતા હૈ. ઐસા આનંદ વચનઅગચોર હોતા હૈ, જો વચન મેં કહા જાતા નહીં હૈ.

'ઐસે સર્વ ગુણોંકે આનંદકા મૂલ નિજસ્વરૂપ આનંદકંદ,...' ક્યા હૈ ? ઐસે સર્વ ગુણોં કે આનંદ કા મૂલ નિજ સ્વરૂપ આનંદકંદ, પૂરા સ્વરૂપ હી આનંદકંદ હૈ. જ્ઞાનસ્વરૂપ કિતના Percent ? એક પ્રશ્ન જરા સમજને કે લિયે લેતે હૈં કિ આત્મા મેં અનંત ગુણ હૈં. ઔર એક-એક ગુણ હૈ વહ સંખ્યા કે હિસાબ સે એક હૈ ઔર ઐસે અનંત ગુણ હૈં. તો આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ હૈ વહ કિતને Percent મેં ? કિ સૌ કે સૌ પ્રતિશત જ્ઞાનસ્વરૂપ હૈ. ઔર આનંદસ્વરૂપ ? કિ ૧૦૦% આનંદસ્વરૂપ હૈ. સભી ગુણોં કા Percentage કિતના હૈ ? ૧૦૦%. હોતા હૈ ઐસા ? ઐસા હી હોતા હૈ.

જૈસે એક મનુષ્ય કા કિતને સંબંધ હોતે હૈં ? કિ વહ અપને પુત્ર કા પિતા હૈ ઔર અપને પિતા કા પુત્ર હૈ. તો ૫૦ % પુત્ર હૈ ઔર

૫૦% પિતા હૈ ? ૧૦૦% પિતા હૈ ઔર ૧૦૦% પુત્ર હૈ. પુત્ર ભી ૧૦૦% હૈ ઔર પિતા ભી ૧૦૦% હૈ કિ નહીં ? જિતના સંબંધ હૈ ઉતના ૧૦૦% હી હૈ. મામા કા ભાંજા ભી ૧૦૦% ઔર ભાંજા કા મામા ભી ૧૦૦% હૈ. અધૂરા નહીં હૈ કહીં ભી. હોતા હૈ ? ઐસા સબ ગુણોં સે ૧૦૦% પૂરા હૈ. ઐસા વસ્તુ કા સ્વરૂપ હૈ.

મુમુક્ષુ :- કોઈ ગરીબ હૈ, કોઈ અમીર હૈ, લેકિન હૈ સબ ૧૦૦%.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એકસાથ ગરીબ-અમીર નહીં હોતા હૈ. લેકિન બાપ-બેટા તો એકસાથ હોતા હૈ. જો અમીર હૈ વહ ગરીબ નહીં હૈ, ગરીબ હૈ વહ અમીર નહીં હૈ. લેકિન બાપ-બેટા તો એકસાથ હૈ, મામા-ભાંજા ભી એકસાથ હૈ. વૈસે જ્ઞાનસ્વરૂપ ભી એકસાથ હૈ, આનંદસ્વરૂપ ભી એકસાથ હૈ. જિતને ભી ગુણ હૈ ઉતને સ્વરૂપ એકસાથ હી હૈ. સૌ કે સૌ પ્રતિશત.

મુમુક્ષુ :- નિર્વિકલ્પ દશા કે કાલ મેં તો આનંદ કી મુખ્યતા સે ઔર જ્ઞાન કી મુખ્યતા સે બાત હૈ. સવિકલ્પ દશા મેં ક્યા ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સવિકલ્પદશા મેં જ્ઞાન કી મુખ્યતા હૈ, આનંદ કી ઇતની મુખ્યતા નહીં હૈ.

'**અતઃ સુખસમૂહ હુઆ હૂં.**' સર્વ ગુણોં કા આનંદ કા મૂલ નિજસ્વરૂપ આનંદકંદ ઉસમેં કેલિ માને રમણતા, સ્વરૂપ મેં પરિણતિ કો રમાના વહી હૈ. સ્થિર કરના. પરિણતિ કો રમાના માને જમાના. વહી નિજ સ્વરૂપ કી રમણતા હૈ. '**અતઃ સુખસમૂહ હુઆ હૂં. ઇસસે (અન્ય કોઈ) ઊંચા ઉપાય નહીં હૈ. (પરમ કૃપાલુ) ભગવાનને ભવ્ય જીવોંકો યહ શિવરાહ (શિવમાર્ગ, કલ્યાણમાર્ગ, મોક્ષમાર્ગ) સોહલા...**' સોહલા માને આસાન કરકે '**દર્શાયા હૈ.**' સુગમ કરકે, સરલ કરકે, સુખદાયક કરકે, સુહાવના કરકે દિખાયા હૈ. સોહાયમાન. સુહાના માને સોહાયમાન કરકે દિખાયા હૈ.

'**ભગવાનકી ભાવનાસે સંત-મહંત હુએ.**' ઐસે આત્મસ્વરૂપ ભગવાન કી ભાવના સે સંત-મહંત હુએ. અબ 'દીપચંદજી' અપની બાત કરતે હૈં, ઇસલિયે ઇસ Paragraph કો લિયા હૈ. '**મૈંને ભી ઇસી ભાવનાકા અવગાઢ સ્તંભ રોપા** (ગાડા) **હૈ.**' રોપા હૈ માને ગાડા હૈ. યે અપને પરિણામ કી બાત કી હૈ કિ મૈંને ભી ઐસે ભગવાન કી ભાવના-

આત્મસ્વરૂપ કી ભાવના કા અવગાઢ સ્થંભ સ્થાપિત કિયા હૈ, ગાડા હૈ. સ્થંભ ક્યોં કહા ? કિ લડાઈ હોતી હૈ ઉસમેં વિજયસ્તંભ હોતા હૈ. ઔર વહાં અપના ધ્વજ લહરાતે હૈં. જહાં તક જીતકર વહ આગે બઢતે હૈં, જીત કા પ્રદેશ બઢતા હૈ વહાં સ્તંભ રોપિત કરકે ધ્વજા-અપને Flag કો લહરાતે હૈં. ઐસે હમ ભી મોક્ષમાર્ગ મેં જિતને આગે બઢે હૈં, વહાં વિજયસ્તંભ કો સ્થાપિત કિયા હૈ. યહાં સે હમ પીછે જાનેવાલે નહીં હૈ. ઈસકા મતલબ ક્યા હૈ સ્તંભ ગાઢને કા ? કિ યહાં સે હમ પીછે હટેંગે નહીં. વૈસે અંદર મેં લડાઈ કી..

મુમુક્ષુ :- યહાં તક કબજા કર લિયા, બાકી કબજા કરના બાકી હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- બાકી હૈ. યહાં તક કબજા કર લિયા. અબ ઈસસે પીછે જાયેંગે નહીં. ઐસે લડાઈ કર-કરકે હમ આગે બઢે હૈં. હમ પીછે જાનેવાલે નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- અપ્રતિહત.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. અપ્રતિહત ભાવ સે આગે બઢ રહે હૈં. હમ પીછે નહીં (હટેંગે).

મુમુક્ષુ :- પીછે તો કબજા કરકે આગે આયે હૈં, અબ પીછે કહાં જાયેંગે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહીં જાયેંગે. પીછે નહીં જાયેંગે. કબજા કરકે આગે આયે હૈં. અબ પીછે જાયેંગે નહીં.

'**સમ્યગ્દષ્ટિકો ઐસા નિરંતર અભ્યાસ રહતા હૈ.**' ઐસા પરિણમન કા અભ્યાસ સમ્યગ્દષ્ટિ કો નિરંતર રહતા હૈ. હમકો ભી રહતા હૈ, ઐસા કહકર અપની બાત ડાલ દી ઔર કહતે હૈં કિ સબકો ઐસા હી રહતા હૈ. જૈસા મુજકો રહતા હૈ ઐસા સબ સમ્યગ્દષ્ટિ કો રહતા હૈ. '**કર્મકે અભાવસે સ્વરસમંડિત સુખકા પુંજ પ્રકટ હો તબ જ્ઞાન કૃતકૃત્ય હોતા હૈ.**' કૃતકૃત્ય માને ક્યા ? કિ અભી કુછ કરને કા બાકી નહીં. સુખ મિલ ગયા. સુખ કા પ્રયોજન હૈ ઔર સુખ મિલ ગયા. કૃતકૃત્ય હો ગયા. અબ મુજે કુછ કરને કા બાકી નહીં. કૃતકૃત્ય માને કરનેલાયક કો કર લિયા. જો કરને લાયક થા વહ કાર્ય મૈંને કર લિયા. ઉસકો કૃતકૃત્ય કહતે હૈં. કૃત્ય માને કરનેયોગ્ય. કૃત માને કર લિયા.

'**ઈસ આત્માકા સ્વરૂપ ગુપ્ત હો રહા હૈ; (વહ) સાક્ષાત્ કૈસે હો ?**'

અતીન્દ્રિય પ્રત્યક્ષ કૈસે અનુભવ મેં આયે ? તો કહતે હૈં કિ '**પરોક્ષજ્ઞાન દ્વારા ભાવના બઢાનેસે (વહ સાક્ષાત્ હોતા હૈ).**' સ્વરૂપ કી ભાવના જિતની બઢતી હૈ તો વહ સાક્ષાત્ હો જાતા હૈ. 'આતમ ભાવના ભાવતા જીવ લહે કેવળજ્ઞાન રે.'

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! યહાં પરોક્ષજ્ઞાન કી ભાવના વધારી એટલે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અભી તો ક્યા હૈ કિ મતિ-શ્રુતજ્ઞાન હૈ વહ તો પરોક્ષ હૈ. લેકિન વહ જ્ઞાન સે સ્વરૂપ કો જ્ઞાન મેં લેકરકે ભાતે હૈં. સિર્ફ જાનતે નહીં હૈ લેકિન ભાતે હૈં. કોરા જાનને કા નહીં હૈ. ભાવનાસમેત જાનને કી બાત હૈ. ઐસી બાત હૈ. ભાવના હૈ વહ પ્રત્યક્ષ કર લેતા હૈ. પરોક્ષજ્ઞાન કો પ્રત્યક્ષ કર લેતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઈસકા વિષય પ્રત્યક્ષ હોને સે. તદાકાર પરિણામી હોકરકે વહ પ્રત્યક્ષ હોતા હૈ. જ્ઞાન મેં Character કૈસા હૈ ? જ્ઞાન એક શક્તિ હૈ-ગુણ હૈ ઉસકા Character કૈસા હૈ ? વહ જિસકા અવલંબન લેતા હૈ ઉસ આકાર કો વહ ધારણ કર લેતા હૈ. જિસકા ભી વહ અવલંબન કરતા હૈ ઉસ આકાર કો વહ ધારણ કર લેતા હૈ. જૈસે કિ મીઠાઈ ખાયી. તો જૈસે મૈં સારા કા સારા મીઠા-મીઠા હો ગયા. ઔર બહુત કડુવી ચીજ ખાયી તો મૈં કડુવા-કડુવા હો ગયા. ઉસરૂપ-તદરૂપ તદાકાર જ્ઞાન પરિણમન કર લેતા હૈ. ઐસે આત્મા સ્વરૂપ સે સહજ અનંત પ્રત્યક્ષ હૈ. કૈસા હૈ ? અનંત પ્રત્યક્ષ હૈ. કેવલજ્ઞાન મેં જો અનંત પ્રત્યક્ષતા પ્રગટ હો ગઈ વહ કહાં-સે આઈ ? કિ અંદર થી વહ પ્રગટ હુઈ. ... વહ પ્રત્યક્ષ પરિણમન કરને લગતા હૈ.

પરોક્ષ દ્વારા માને પહલે પરોક્ષ થા, ભાવના ભાયી કિ મૈં તો ઐસા પ્રત્યક્ષ હૂં તો ભાતે-ભાતે વહ પ્રત્યક્ષ હો ગયા. ભાતે-ભાતે પ્રત્યક્ષ હો ગયા. જૈસા સ્વરૂપ હૈ. સ્વરૂપ કો ભાતે-ભાતે જૈસા સ્વરૂપ હૈ વૈસા તદાકાર પરિણામી હો ગયા. ઈસતરહ સે. ઔર સર્વથા પરોક્ષ નહીં હૈ. જાનને મેં પરોક્ષ હૈ. વેદન મેં પ્રત્યક્ષ હૈ. જાનને મેં વહ પરોક્ષ હૈ, લેકિન વેદન મેં પ્રત્યક્ષ હૈ. ઈસલિયે જ્ઞાન સર્વથા પરોક્ષ નહીં હૈ. ઔર સાધકદશા મેં સર્વથા પ્રત્યક્ષ ભી નહીં હૈ. કથંચિત પરોક્ષ હૈ ઔર કથંચિત પ્રત્યક્ષ હૈ. પ્રત્યક્ષ અંશ દ્વારા અપની અનંત પ્રત્યક્ષતા કો

પ્રત્યક્ષ તૌર-સે અવલંબન કરકે પ્રત્યક્ષ હો જાતા હૈ.

ફિરસે, પ્રત્યક્ષ અંશ દ્વારા માને વેદન અંશ દ્વારા અપની અનંત પ્રત્યક્ષતા કો પ્રત્યક્ષ તૌર-સે અવલંબન કર લેતા હૈ. યહ પરિણમન કરને કી વિશેષતા હૈ. કોઈ કામ કરને કા ભી તૌરતરીકા તો હોતા હૈ કિ નહીં હોતા હૈ ? તો યહ એક તરીકા હૈ, અતીન્દ્રિય પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન પ્રગટ હોને કા. પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ કો પ્રત્યક્ષ તૌર-સે અવલંબન કરતા હૈ કિ મૈં ઐસા પ્રત્યક્ષ હૂં. પરિણમન કરનેવાલા ભી પ્રત્યક્ષ, અતીન્દ્રિય પ્રત્યક્ષજ્ઞાન હો જાતા હૈ તો ઉસ વક્ત આનંદ કી ઉત્પત્તિ, અતીન્દ્રિય આનંદ કી ઉત્પત્તિ ભી હોતી હૈ, અતીન્દ્રિય સુખ કી ભી ઉત્પત્તિ હોતી હૈ, અતીન્દ્રિય શાંતિ કી ભી ઉત્પત્તિ હોતી હૈ. ઐસા હોતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- સર્વથા પરોક્ષ હોતા તો પ્રત્યક્ષ નહીં હોતા ઔર વેદન પ્રત્યક્ષ હૈ ઈસલિયે સ્વસંવેદન હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વેદન પ્રત્યક્ષ ઈસલિયે હૈ કિ વેદ્યવેદક દો નહીં હૈં. દો હોવે તો પરોક્ષપના હોવે ન ? વેદ્ય ભી ખુદ હી હૈ, વેદાવા યોગ્ય ભી ખુદ હી હૈ, વેદન મેં આને યોગ્ય ભી ખુદ હી હૈ ઔર વેદન કરનેવાલી વહી પર્યાય હૈ. ઈસલિયે પરોક્ષપના હોવે કહાં-સે ?

મુમુક્ષુ :- દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય કા ભેદ નહીં હૈ .

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ તો સવાલ હી નહીં. વેદ્યવેદકપના મેં કોઈ ભેદ પડતા હી નહીં. અભેદરૂપ સે મૈં હી મૈં હૂં. ઔર અવલંબન સહજ અનંત પ્રત્યક્ષ કા હૈ. દેખતા હૈ કિ ઓ..હો..! પ્રત્યક્ષ અંશ સે અનંત પ્રત્યક્ષતા કો અવલંબન કરતા હૈ, ઔર ઉસમેં ભાવ આતા હૈ, જિસ પ્રકાર સે ભાવ આતા હૈ તો કહતે હૈં કિ પ્રત્યક્ષ તૌર-સે મૈં ઐસા હી હૂં.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! ૮૩૩ પત્ર કા Reference લેંગે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. ઉસમેં વહ બાત હૈ. ઉસમેં વહ થોડા ગૂઢ ભાષા મેં હૈ.

'એકાંત શુદ્ધ અનુભવરૂપ મૈં હૂં.' ૬૨૧ Page હૈ ગુજરાતી મેં. આખીર કા Paragraph હૈ. **'સર્વસે સર્વથા મૈં ભિન્ન હૂં,...'** સર્વ સે સર્વ પ્રકાર સે મૈં ભિન્ન જ્ઞાનમય હૂં. ઐસા લેના. નાસ્તિ અસ્તિ કે સમેત આ ગઈ. અકેલી નાસ્તિ નહીં. મૈં ભિન્ન હૂં. તો ભિન્ન તો નાસ્તિપના હો ગયા. સર્વ સે સર્વ પ્રકાસે મૈં ભિન્ન જ્ઞાનમય હૂં. **'એક કેવલ શુદ્ધ**

ચૈતન્યસ્વરૂપ,...' શુદ્ધ માને અસંગ ચૈતન્યસ્વરૂપ હૂં. ક્યોં ? કિ સર્વ કો જાનતે હુએ ભી ઔર કષાય બગલ મેં હોતે હુએ ભી મેરા અસંગપના વૈસા કા વૈસા રહતા હૈ. મૈં કિસી સે લેપાયમાન નહીં હોતા. નિર્લેપ ચૈતન્ય હૂં, અસંગ ચૈતન્ય હૂં માને નિર્લેપ ચૈતન્ય હૂં. ઈસલિયે મૈં શુદ્ધ ચૈતન્ય હૂં. શુદ્ધમેં સે દો ભાવ નિકલતે હૈં કિ નિર્લેપ હૂં ઔર અસંગ હૂં. કિસીસે મેરા સંગ હુઆ નહીં.

'**પરમોત્કૃષ્ટ,...**' કૈસા હૂં મૈં ? પરમ ઉત્કૃષ્ટ. અનંત. ઉત્કૃષ્ટ માને કિતના ? અનંત. '**અચિંત્ય સુખસ્વરૂપ માત્ર...**' હૂં. અનંત સુખ કા ધામ હૂં ન ! તો કિતના અનંત સુખ હૈ ? કિ અચિંત્ય. ચિંતવન મેં નહીં આયે. વિકલ્પાતીત. ઐસા મૈં હૂં. ઔર '**એકાંત શુદ્ધ અનુભવ-સ્વરૂપ...**' અનુભવરૂપ, અનુભૂતિસ્વરૂપ પ્રત્યક્ષ હૂં. યહાં પ્રત્યક્ષ હૂં. યહાં પ્રત્યક્ષ લેના હૈ. ક્યોંકિ વેદન પ્રત્યક્ષ હૈ, અનુભવ પ્રત્યક્ષ હૈ. એકાંત ઐસા હૂં. એકાંત માને ક્યા ? કિ અનાદિઅનંત ઐસા હૂં. આબાલગોપાલ કો અનુભૂતિસ્વરૂપ ભગવાન આત્મા હી અનુભવ મેં આતા હૈ. ઈસલિયે એકાંત હૈ વહ. યહાં એકાંત શબ્દ લિયા. જહાં અનુભૂતિ કી બાત આઈ વહાં એકાંત લિયા. ક્યોંકિ જ્ઞાન મેં જ્ઞાનવેદન એકાંત રહતા હી હૈ. વહાં કિસી કી પહુંચ નહીં હૈ. મૈં એકાંત અનુભૂતિસ્વરૂપ પ્રત્યક્ષ હૂં. ક્યોંકિ વેદન મેં પરોક્ષતા હોતી નહીં હૈ. ઈસલિયે મૈં પ્રત્યક્ષ સ્વસંવેદન સ્વભાવી હૂં.

'**વહાં વિક્ષેપ ક્યા ? વિકલ્પ ક્યા ? ભય ક્યા ? ખેદ ક્યા ? દૂસરી અવસ્થા ક્યા ? મૈં માત્ર નિર્વિકલ્પ...**' હૂં. ઐસા મૈં નિર્વિકલ્પ હૂં. કોઈ ભેદ મેરે મેં નહીં હૈ. મૈં '**શુદ્ધ, શુદ્ધ...**' દો બાર લિયા હૈ. '**મૈં શુદ્ધ, શુદ્ધ, પ્રકૃષ્ટ શુદ્ધ...**' સર્વોત્કૃષ્ટ શુદ્ધ. શબ્દ કૈસા લિયા ! પ્રકૃષ્ટ શુદ્ધ. '**મૈં શુદ્ધ, શુદ્ધ, પ્રકૃષ્ટ શુદ્ધ...**'

મુમુક્ષુ :- પ્રકૃષ્ટ એટલે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પ્રકૃષ્ટ માને ઉત્કૃષ્ટ. પ્રકૃષ્ટ માને ઉત્કૃષ્ટ, સર્વોત્કૃષ્ટ ઉસકો પ્રકૃષ્ટ કહતે હૈં. સર્વોત્કૃષ્ટ વહ પ્રકૃષ્ટ હૈ. મૈં શુદ્ધ, શુદ્ધ, પ્રકૃષ્ટ શુદ્ધ પરિપૂર્ણ પવિત્ર હૂં. શુદ્ધ હૂં ઈસલિયે પવિત્ર હૂં. ઔર પરમશાંત સુધારસમય ચૈતન્ય હૂં. કિતની શાંતિ હૈ ? કૈસી શાંતિ હૈ ? કિ સુધા માને આનંદ, સુધા માને અમૃત. સુધા માને અમૃત. સુધા કા અર્થ હોતા

હૈ અમૃત. અમૃતમયી શાંતિ હૈ. મૈરી શાંતિ કૈસી હૈ ? જૈસે અમૃત મીઠા હોતા હૈ ઐસી મીઠી... મીઠી... મીઠી... શાંતિ હૈ મેરે મેં. પરમશાંત સુધામય ચૈતન્ય. બેહદ. પરમ માને બેહદ. ઐસી મીઠી શાંતિ ભી કિતની હૈ ? કિ બેહદ. પ્રદેશ-પ્રદેશ મેં બેહદ શાંતિ, અમૃતમયી બેહદ શાંતિ મેરે મેં ભરી હૈ. ફિર અશાંતિ કૈસી ? ઐસા મૈં હૂં તો અશાંતિ કૈસી ? યહ 'કૃપાલુદેવ'ને આત્મભાવના ભાયી હૈ. ઐસી આત્મભાવના ભાતે-ભાતે 'આતમ ભાવના ભાવતા જીવ લહે કેવળજ્ઞાન રે.' અનુભવ તો હોવે, સમ્યગ્દર્શન તો હોવે, અરે..! કેવલજ્ઞાન ભી હો જાય.

'મૈં માત્ર નિર્વિકલ્પ હૂં.' યહાં દૂસરી બાર આયા. દો બાર લિયા ઈસ બાત કો. યહાં સે નિકાલતે હૈં કિ મૈં પરિપૂર્ણ અંતર્મુખ સ્વભાવી હૂં. ક્યોંકિ બહિર્મુખ હોને મેં વિકલ્પ હોતા હૈ. મૈં તો પરિપૂર્ણ અંતર્મુખ સ્વભાવી હૂં. એક અંશ ભી બાહર નીકલું, પરિણામ બાહર નીકલે વહ મેરા સ્વરૂપ નહીં. પરિપૂર્ણ અંતર્મુખ સ્વભાવી હૂં. ડૂબા હુઆ હૂં. મૈં મેરે મેં ડૂબા હુઆ હૂં.

મુમુક્ષુ :- અમૃતની સચોડી નાળિયેરી...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. ક્યોંકિ નારિયલ કે પેડ પર નયે-નયે શ્રીફલ આતે હી રહતે હૈં. નારિયલ કે પેડ પર નયે-નયે શ્રીફલ આતે હી રહતે હૈ. દેખિયે ! બહુત બુદ્ધિમાન વ્યાપારી હોતે હૈં ન ? વહ નારિયલ લેને કે લિયે બાજાર મેં નહીં જાયેગા. વહ નારિયલ કે પૈડ તક પહુંચેગા. ક્યોં ? કિ જો નારિયલ બેચતા હૈ વહ મુનાફા કરકે બેચતા હૈ. તો ઈતના મહંગા ક્યોં લૂં મૈં. મૈં ખુદ હી નારિયલ કે પેડ પર ચડ જાઉં. મુફ્ત મેં આ જાયેગા નારિયલ. ઐસે યહાં ભી આત્મા... સચોડી માને સમજતે હૈં ? ગુજરાતી કાઠિયાવાડી શબ્દ હૈ. 'કૃપાલુદેવ'કા વહ કાઠિયાવાડી શબ્દ હૈ. સચોડી માને.. હિન્દી મેં ભી શબ્દ તો હોગા. પૂરી પૂરી.

મુમુક્ષુ :- સમગ્ર.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સમગ્ર. સચોડી મેં જો Tone આયે વહ Tone દૂસરે મેં નહીં આતા. ભાષંતર મેં Original tone નહીં આતા હૈ. Tone બદલ જાતા હૈ, ટૂટ જાતા હૈ. મૂલ ભાષા મેં Tone હોતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- અચિંત્ય દ્રવ્ય સશુદ્ધ ચિતિસ્વરૂપ કાંતિ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ભાવના અધૂરી રહી હૈ વહ પૂરી તો કરની હૈ.

મૈં માત્ર પરિપૂર્ણ અંતર્મુખ સ્વભાવી હૂં. દૂસરા નિર્વિકલ્પ લિયા ન ? '**મૈં નિજસ્વરૂપમય...**' ઈતના લિયા ન ? ભિન્ન હૂં, અસંગ હૂં, સુખધામ હૂં, પ્રત્યક્ષ અનુભૂતિસ્વરૂપ હૂં, નિર્વિકલ્પ હૂં ઐસા-ઐસા અભેદ નિજ સ્વરૂપમય મૈં '**ઉપયોગ કરતા હૂં.**' ઉપયોગ કરતા હૂં માને મૈં ઐસે નિજ અભેદ સ્વરૂપ મેં સાવધાન હોકરકે લીન હોતા હૂં. સાવધાની સે લીન હોતા હૂં. ઐસા મૈં હૂં, ઐસી અંતર સાવધાની મેં આતા હૂં, ઉસકો કહતે હૈં કિ મૈં ઉપયોગ કરતા હૂં. ઔર ઉસ પ્રકાર સે નિજ અભેદ સ્વરૂપ મેં વ્યાપ્ય-વ્યાપકભાવ સે '**તન્મય હોતા હૂં.**' ઉસમેં વ્યાપ્ય-વ્યાપકપના લેના. પૂરા પ્રસર ગયા હૂં મેરે સ્વરૂપ મેં. ઈસપ્રકાર લીન હો જાતા હૂં. યહ આત્મભાવના હૈ. સત્પુરુષ કા ઉપકાર ગાયા હૈ. ઈસ વચનામૃત મેં સત્પુરુષ કા ઉપકાર ગાયા હૈ. વહ કિસતરહ ઉપકાર ગાયા હૈ. ઉપકાર ગાને કી ભી એક 'કૃપાલુદેવ' કી લાક્ષણિક પદ્ધતિ હૈ. ઉપકાર ગાને કી ભી અપની એક ખાસ પદ્ધતિ હૈ.

'**જિસ અચિંત્ય દ્રવ્યકી શુદ્ધચિતિસ્વરૂપ કાંતિ પરમ પ્રગટ હોકર અચિંત્ય કરતી હૈ, વહ અચિંત્ય દ્રવ્ય...**' ઔર કોઈ નહીં હૈ. '**સહજ સ્વભાવિક નિજસ્વરૂપ હૈ,...**' વહ અચિંત્ય દ્રવ્ય કૌન હૈ ? કિ '**સહજ સ્વભાવિક નિજસ્વરૂપ હૈ,...**' કોઈ દૂસરે કી બાત નહીં ચલ રહી હૈ. '**ઐસા નિશ્ચય જિસ પરમકૃપાલુ સત્પુરુષને પ્રકાશિત કિયા ઉસકા અપાર ઉપકાર હૈ.**' ઉપકાર બોલને કી પદ્ધતિ ભી હૈ ન ! એક ઉપકાર ગાને કી બાત થી તો ઈતની લંબીચૌડી બાત કર દી.

અચિંત્ય માને ક્યા ? કિ જિસકા ચિંતવન કરતે હુએ ભી ચિંતવન કી પહોંચ નહીં હો. ચિતંવન કરતે... કરતે... કરતે... ભી ઉસ ચિંતવન કી પહોંચ જહાં નહીં હો, ઐસા ચિંતવન સે અગમ અગોચર, ચિંતવન સે ભી અગમ અગોચર. લેકિન જ્ઞાન સે સુગમ સુગોચર. સીધે જ્ઞાન સે, પ્રત્યક્ષજ્ઞાન સે સુગમ સુગોચર. ગભરાને કી જરૂરત નહીં હૈ. અગમ અગોચર બોલા તો કુછ ગભરાને જરૂરત નહીં હૈ. જ્ઞાન સે તો સુગમ સુગોચર હૈ. ક્યોંકિ જ્ઞાન મેં તો સીધા આતા હૈ. જહાં જ્ઞાન અંતર્મુખ હોતા હૈ, તો અંતર્મુખ હોતે હી સીધા અવલંબન મેં આતા હૈ. સુગમ સુગોચર હૈ ક્યોંકિ બીચ મેં કોઈ આડે આહી નહીં સકતા. જ્ઞાન અંતર્મુખ હોતા હૈ તો બીચમેં કોઈ આડે આતા નહીં હૈ. ચિંતવન કરતા હૈ તો

ચિંતવન કા વિકલ્પ આડે આતા હૈ. લેકિન અંતર્મુખ હોતા હૈ... ‘અંતર્મુખ અવલોકતા વિલય થતા નહીં વાર, ઊપજે મોહ વિકલ્પથી સમસ્ત આ સંસાર. અંતર્મુખ અવલોકતા..’ ઉન સબ વિકલ્પોં કો વિલય હોને મેં દેર લગતી નહીં.

મુમુક્ષુ :- એક બાર ફિર સે, અંતર્મુખતા ઔર વિકલ્પ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ક્યા હૈ કિ વિકલ્પ સે, ચિંતવન કે વિકલ્પ સે તો યહ સ્વરૂપ હૈ વહ બિલકૂલ અગમ અગોચર હૈ, ક્યોંકિ વિકલ્પ કી વહાં પહુંચ નહીં હૈ. વિકલ્પ મેં વહ તાકાત નહીં, વહ શક્તિ નહીં, વહ યોગ્યતા નહીં કિ વહાં પહુંચે. જબકી અંતર્મુખ જ્ઞાન કા સીધા હી સ્વયં કા અવલંબન આતા હૈ, ઉસમેં બીચ મેં કોઈ આડે આ સકતા નહીં હૈ. તો ચિંતવન સે તો અગમ અગોચર હૈ, લેકિન સીધે જ્ઞાન સે, અંતર્મુખ જ્ઞાન સે તો સુગમ સુગોચર હૈ. સરલ, સુગમ. સર્વત્ર ઉસકી પ્રાપ્તિ હો સકતી હૈ. નારકી મેં હો તો વહાં પ્રાપ્તિ હો જાયે, દેવલોક મેં હો તો વહાં પ્રાપ્તિ હો જાયે, તિર્યંચ મેં હો તો વહાં પ્રાપ્તિ હો જાય. કહીં ભી હો જાતી હૈ. ઐસા અચિંત્ય દ્રવ્ય, ઉસકી શુદ્ધ ચૈતન્ય, ચિતિ માને શુદ્ધ ચૈતન્ય કી જો પર્યાય હૈ ઉસકો શુદ્ધ ચિતિ કહતે હૈં. ચૈતન્ય કી પરિણતિ, શુદ્ધ ચિતિ.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ચેતન મેં દર્શન-જ્ઞાન દોનોં હૈં. જ્ઞાન મેં સિર્ફ જ્ઞાન હૈ, ચૈતન્ય મેં દર્શન ઔર જ્ઞાન દોનોં હૈં.

‘**શુદ્ધચિતિસ્વરૂપ કાંતિ...**’ કાંતિ માને તેજ, કાંતિ માને તેજ. ઔર કાંતિ માને શુદ્ધ ચૈતન્ય કી શોભા. કાંતિ કો રૂપ કહતે હૈં. તેજસ્વીતા કા રૂપ હો ઉસકો કાંતિ કહતે હૈં. જો રૂપ તેજસ્વી હોતા હૈ ન ઉસકો કાંતિમય કહતે હૈં. કાંતિમય તેજ ભી હૈ ઔર શોભા ભી હૈ. દોનોં કા એકરૂપ હોવે તબ કાંતિ બનતા હૈ. ઐસે ‘**શુદ્ધચૈતન્યસ્વરૂપ કાંતિ પરમ પ્રગટ હોકર...**’ પરિપૂર્ણ પ્રગટ હોકરકે અવસ્થા કો ભી અચિંત્ય કર દેતા હૈ. વહ ભી અચિંત્ય હોતી હૈ. ઉસકા ભી ચિંતવન કર સકતે નહીં. વહ સિર્ફ અનુભવ કા વિષય હૈ.

‘**વહ અચિંત્ય દ્રવ્ય...**’ ઐસા અચિંત્ય દ્રવ્ય જિસમેં સે અચિંત્ય તેજસ્વી કાંતિ પ્રગટ હોતી હૈ ઐસા અચિંત્ય દ્રવ્ય ‘**સહજ સ્વાભાવિક**

નિજસ્વરૂપ હૈ,...' વહ તો મેરા સ્વરૂપ હૈ ઐસા. દૂસરે કી બાત નહીં હૈ, મૈં ઐસા શોભાયમાન હૂં. મૈં ઐસા શોભાયમાન તેજસ્વી હૂં. '**ઐસા નિશ્ચય જિસ પરમકૃપાલુ સત્પુરુષને પ્રકાશિત કિયા...**' મૈં તો ભૂલ ગયા થા. કોઈ ભાન નહીં થા. વહ સત્પુરુષ ને બતાયા કિ દેખ તૂ ઐસા હૈ અંદર મેં. દેખ ! જરા ગૌર સે દેખ ! તુમકો માલૂમ પડેગા કિ તુમ ઐસે હો. ઐસે સત્પુરુષ કા કિતના ઉપકાર હૈ ? '**અપાર ઉપકાર હૈ.**' ઉસકે ઉપકાર કા કોઈ પાર નહીં હૈ. માને કોઈ સીમિત ઉપકાર નહીં હૈ. અસીમ ઉપકાર હૈ. અભી ઈતના હો ગયા બહોત કર લિયા. સત્પુરુષ કા ઉપકાર થા ના ઈસકે સામને હમને ઈતના કર દિયા. ઉતના સમર્પણ કિયા, ઈતના સમર્પણ કિયા. અપાર ઉપકાર હૈ. ઐસા લિયા હૈ. ઐસા કરકે સત્પુરુષ કે ઉપકાર કો ગાયા હૈ.

'**ઈસી ભાવનાકા અવગાઢ સ્તંભ રોપા** (ગાડા) **હૈ.**' 'દીપચંદજી' ઐસા કહતે હૈં. '**ઈસી ભાવનાકા અવગાઢ સ્તંભ રોપા** (ગાડા) **હૈ.**' ઔર મેરા જ્ઞાન ભી કૃતકૃત્ય હો રહા હૈ. વહ આત્મા કા સ્વરૂપ અબતક ગુપ્ત રહા હૈ વહ કૈસે સાક્ષાત્ હો ? કિ વહ ભાવના ભાને સે સાક્ષાત્ હોતા હૈ. વહ કિસ પ્રકાર સે સિદ્ધ હોતા હૈ, પ્રાપ્ત હોતા હૈ વહ બાત કહને મેં આતી હૈ. ઐસા કરકે ફિર ઉસ બાત કો ખોલ-ખોલ કરકે કહેંગે. અલગ-અલગ પહલૂ સે બાર-બાર ખોલકર કે ઉસ હી અનુભવ કે વિષય કો ઔર સ્પષ્ટ કરતે હૈં. યહાં તક રખતે હૈં.

સત્પુરુષની ઓળખાણ થયાનું લક્ષણ એ છે કે તેમના પ્રત્યે અપૂર્વ સ્નેહ આવે છે. તેમના સાનિધ્યની ભાવના એવી કે તેમના વિયોગે એક ક્ષણ પણ મૃત્યુ સમાન વેદના લાગે. અહો ! સત્-યોગનું મૂલ્યાંકન !! અહો, અહો અપૂર્વ ગંભીર પ્રઘટના. સત્સંગ મુમુક્ષુનો પ્રાણવાયુ બનવો ઘટે છે. (અનુભવસંજીવની - ૧૩૫૪)

તા. ૨૮-૧૨-૧૯૯૫, પાના નં. ૧૧, પ્રવચન નં. ૧૮૮

ગુજરાતી મેં ૧૨ વાં પન્ના હૈ. આત્મા કા સ્વરૂપ ગુપ્ત હો રહા હૈ વહ સાક્ષાત્ કિસતરહ હો ? પરોક્ષ જ્ઞાન દ્વારા ભાવના બઢાને સે વહ સાક્ષાત્ હોતા હૈ. વહ કિસ તરહ સિદ્ધ હો વહ કહને મેં આતા હૈ. ક્યા કહા ? કિ આત્મા કા સ્વરૂપ ગુપ્ત હૈ, ગુપ્ત હો રહા હૈ, અનુભવ મેં નહીં આતા હૈ. અભી પરોક્ષજ્ઞાન હૈ, પ્રવર્તમાન જ્ઞાન હૈ વહ પરોક્ષ હૈ, વહ પ્રત્યક્ષ કિસ વિધિ સે હોવે ? સાક્ષાત્ કૈસે હો ? આત્મસાક્ષાત્કાર, જિસકો પરમાત્મા કા ભી સાક્ષાત્કાર કહને મેં આતા હૈ. ક્યોંકિ આત્મા મૂલ સ્વરૂપ સે તો પરમાત્મા હૈ. ઉસકા સાક્ષાત્કાર કૈસે હો ? કિસ વિધિ સે, કિસ રીતિ સે હો યહ બાત કહને મેં આયેગી.

‘**જૈસે દીપકકો પાંચ પરદે હૈં.**’ એક દિયા હૈ. એક દીપક કે આડે પાંચ પરદે રખે હૈં. ઈસલિયે ઈસકા બહોત કમ પ્રકાશ મિલ રહા હૈ. પરદે કે ઉસ Side મેં. ‘**એક પરદા દૂર હોનેપર સૂક્ષ્મ પ્રકાશ હુઆ.**’ પાંચ પર્દે ઈસલિયે હૈં કિ મતિજ્ઞાનાવરણી, શ્રુતજ્ઞાનાવરણી, અવધિજ્ઞાનાવરણી, મનઃપર્યયજ્ઞાનાવરણી ઔર કેવલજ્ઞાનાવરણી. જ્ઞાન કો આવરણ કરનેવાલે, જ્ઞાનરૂપી દીયા, જ્ઞાનદીપક કો આવરણ કરનેવાલે પાંચ પર્દે હૈં. એક આવરણ-એક પરદા દૂર હોનેપર થોડા પ્રકાશ હુઆ. બારીક માને થોડા ઉદ્યોત હુઆ.

‘**દૂસરા પરદા દૂર હુઆ તબ જ્યાદા પ્રકાશ હુઆ. તીસરા જાનેપર ઔર જ્યાદા પ્રકાશ હુઆ. ચૌથા જાનેપર ઉસસે ભી જ્યાદા હુઆ.**’ યહ તો સમજ મેં આયે ઐસી બાત હૈ. ‘**(ઔર) પાંચવાં ગયા તબ નિરાવરણ પ્રકાશ હુઆ.**’ ચોખ્ખા દીપક કા પ્રકાશ સીધા મિલતા હૈ. ‘**ઈસપ્રકાર જ્ઞાનાવરણકે પાંચ પરદે હૈં. મતિજ્ઞાનાવરણકે જાનેપર સ્વરૂપકા મનન કિયા.**’ મતિ હૈ વહ મનન કરતી હૈ. મતિજ્ઞાન મનન કરતા હૈ. પહલે દૂસરે કા મનન કરતા થા-પર મનન. ‘**અનાદિસે પરમનન થા વહ મિટા...**’ ઔર સ્વરૂપ કા મનન ચાલુ હુઆ.

‘**ફિર અનન્તર ઐસી પ્રતીતિ હુઈ કિ જિસપ્રકાર કોઈ પુરુષ દરિદ્ર**

હૈ, કર્જસે ઘિરા હુઆ હૈ, ઉસકે પાસ ચિંતામણિ હૈ, તબ કિસીને કહા, ઇસ ચિંતામણિકે પ્રભાવસે નિધિકા વિસ્તાર હો રહા હૈ; ફલાનેકો ફલ દિયા થા; તો તુમ ભી અબ નિધિ તો લો, સાક્ષાત્કાર હોનેપર સર્વ ફલ પ્રાપ્ત કરોગે. (તબ ઉસે) પ્રતીતિમેં (તો) ચિંતામણિ મિલને જૈસા હર્ષ હુઆ.' મતિજ્ઞાન હોતે હી. યહ જો ભાષા હૈ ઉકા સીધાસાદા અર્થઘટન યહ હૈ કિ જબ મતિજ્ઞાન મેં અપના આત્મસ્વરૂપ માલૂમ પડતા હૈ કિ મેરે સ્વરૂપ મેં અનંત ગુણ કી નિધિ ભરી હુઈ હૈ. તો ઉસકે સાથ પ્રતીતિ આતી હૈ. મતિજ્ઞાન હોતે હી પ્રતીતિ આતી હૈ. યહાં વહ પાંચવાલી બાત નહીં લેંગે અભી. એક મતિજ્ઞાન હોતે હી, સ્વરૂપ કા મતિજ્ઞાન હોતે હી પ્રતીતિ ઉત્પન્ન હો જાતી હૈ. પ્રતીતિ માને ખાત્રી-વિશ્વાસ કિ મૈં ઐસા હી હૂં. અનંત જ્ઞાનીઓં કો જો લાભ હુઆ વહ લાભ અબ મુજે હોનેવાલા હૈ. જો લાભ કેવલજ્ઞાનીઓં કો હુઆ વૈસા લાભ મુજે ભી હોનેવાલા હૈ. યહ મતિજ્ઞાન હોતે હી પતા ચલતા હૈ.

'**પ્રતીતિમેં (તો) ચિંતામણિ મિલને જૈસા હર્ષ હુઆ.**' જૈસે દરિદ્રી ને ચિંતામણિ દેખ લિયા. અભી પ્રયોગ નહીં કિયા હૈ લેકિન પતા ચલ ગયા કિ ચિંતામણિ મેરે પાસ હૈ. દૂસરા દૃષ્ટાંત લેવે. દરિદ્ર કો ઘરમેં સે ગાઢા હુઆ નિધાન મિલ ગયા. મકાન બનાયા નહીં, Furniture બનાયા નહીં, કપડે સિલાયે નહીં, અલંકાર બનાયે નહીં. લેકિન હર્ષ કિતના હુઆ ? કિ યે સબ મિલ જાયેગા ઉતના હર્ષ હો ગયા. દેખતે હી. ઐસે મતિજ્ઞાન મેં સ્વરૂપ કો દેખા તો હર્ષ તો પૂર્ણ નિધિ મિલી ઉતના હર્ષ હુઆ. અભી નિધિ કા પ્રયોગ-વપરાશ બાદ મેં હોગા. લેકિન મિલ ગયા ઇસકા તો હર્ષ હો ગયા. ઉસકી પ્રતીતિ આ ગઈ. યહ સબ હોનેવાલા હૈ.

મુમુક્ષુ :- મિલ ગયા ઇસમેં ક્યા લેના ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- દેખ લિયા. અપને સ્વરૂપ કો દેખ લિયા. મતિજ્ઞાન મેં અનુભવ કર લિયા. મતિજ્ઞાન મેં ક્યા કિયા ? અનુભવ કર લિયા. અવલંબન લિયા. દરિદ્રીને ક્યા કિયા ? અવલંબન લિયા, આધાર લિયા કિ મેરે પાસ સબકુછ હૈ. મેરે પાસ ઇતની સંપત્તિ હૈ. ઉસને અવલંબન લિયા હૈ. અભી કુછ ખર્ચ નહીં કિયા ઇસમેં સે. ધનકો દેખા, નિધિ કો દેખા તો દેખા ઉસ વક્ત તો કોઈ ખર્ચ તો નહીં કિયા. લેકિન

અવલંબન લે લિયા પૂરા કા પૂરા કિ મૈં ઇસકા ધણી હૂં. યહ સબ મેરે હૈં, મેરે Possession મેં હૈ, મૈં ઇસકા ધણી હૂં. વૈસે મતિજ્ઞાન મેં સ્વરૂપ કે અસ્તિત્વ કો અવલંબન લેકરકે વેદન મેં લે લિયા. વહ કહેંગે.

મુમુક્ષુ :- પરિભ્રમણ અભ મેરા હોગા નહીં ઐસા વિશ્વાસ હો ગયા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ તો સવાલ હી નહીં. જો ભવરહિત સ્વરૂપ હૈ ઉસમેં સે ભવ કહાં-સે નિકલેગા ? મૈં ભવ કા અભાવસ્વરૂપ હૂં, ભવ કે અભાવસ્વરૂપ તો હૂં હી. લેકિન ભવ કે કોઈ કારણ ભી મેરે મેં નહીં હૈ તો ભવ આયેગા કહાં-સે ? ભવ નહીં ઔર ભવ કે કારણ ભી નહીં હૈ. ઐસે સ્વરૂપ કો મતિજ્ઞાન મેં દેખા.

મુમુક્ષુ :- અબ તો મૈં મુક્ત હોગ યા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- મુક્ત હો ગયા.

મુમુક્ષુ :- મતિજ્ઞાન ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ સ્વસંવેદન સે હોતા હૈ. પ્રત્યક્ષ અવલંબન સ્વસંવેદન સે હોતા હૈ. કલ કહા થા ન ? કિ જો સ્વરૂપ હૈ, નિધિ હૈ વહ અનંત પ્રત્યક્ષ હૈ. ઔર વેદન ભી પ્રત્યક્ષ હૈ. તો ઉસ વેદન કે દૌરાન અનંત પ્રત્યક્ષ કા અવલંબન આતા હૈ કિ મૈં ઐસા પ્રત્યક્ષ હૂં ન ! તો સ્વસંવેદન હૈ વહ ઉભર કે અનુભવ મેં આતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- મિતજ્ઞાન કે ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- મતિજ્ઞાન દ્વારા દેખા.

મુમુક્ષુ :- મતિજ્ઞાન કે અવલંબન સે દેખા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- મતિજ્ઞાન કે દ્વારા.

મુમુક્ષુ :- અવલંબન મતિજ્ઞાન કા કૈસે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અવલંબન સ્વરૂપ કા હૈ, મતિજ્ઞાન તો સાધન હૈ. ઉસકે દ્વારા, ઉસકે Through અવલંબન લિયા.

દેખો ! ક્યા કહતે હૈં ? '**ઉસપ્રકાર મતિજ્ઞાનીકો સ્વરૂપકા પ્રભાવ એક અંશમેં હી...**' માને અમુક અંશ મેં. '**ઐસા જગા કિ કેવલજ્ઞાનકા શુદ્ધત્વ પ્રતીતિ દ્વારા હુઆ,...**' પૂરી નિધિ કો દેખા. કેવલજ્ઞાન પ્રગટ હો જાયેગા ઉતની પ્રતીતિ આયી. સ્વરૂપ કો દેખને સે પ્રતીતિ કહાં તક આયી ? કિ અબ મેરા મોક્ષ હો જાયેગા. વિશ્વાસ આ ગયા. સ્વરૂપ કો

દેખતે હી વિશ્વાસ આ ગયા. એકદેશ મેં હી માને શુરુ મેં હી. મતિજ્ઞાન કી શુરૂઆત મેં હી કેવલજ્ઞાન કા શુદ્ધત્વ પ્રતીતિ દ્વારા આ ગયા. પ્રતીતિ કે દ્વારા, પ્રતીતિ કે Through કેવલજ્ઞાન કિતના શુદ્ધ હોતા હૈ ઔર મુજે હોગા યહ બાત પ્રતીતિ મેં આ ગઈ.

મુમુક્ષુ :- હજી હવા ચાલી ત્યાં જ આવી ગઈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ તો અનુભવ હુઆ. મતિજ્ઞાન મેં તો સ્વસંવેદનરૂપ અનુભવ હુઆ. મતિ-શ્રુત મેં અનુભવ હોતા હૈ. પહલે મતિ કા પરિણમન હોતા હૈ બાદ મેં શ્રુત કા પરિણમન હોતા હૈ. ઐસે ક્રમ સે મતિ-શ્રુત કા પરિણમન ચલતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- દો હૈ તો દો કહેંગે. મતિજ્ઞાન હૈ વહ પહલે વસ્તુ કી મૌજૂદગી કો જ્ઞાન મેં લેતા હૈ. વસ્તુ કી મૌજૂદગી કો જ્ઞાન મેં લેતા હૈ. ઔર શ્રુતજ્ઞાન હૈ વહ ઉસકી વિશેષતા સહિત ઉસ હી પદાર્થ કો જ્ઞાન મેં લેતા હૈ. મતિજ્ઞાન મેં વિશેષતાએં નહીં આતી હૈ. પદાર્થદર્શન હૈ. મતિજ્ઞાન મેં પદાર્થદર્શન હૈ ઔર શ્રુતજ્ઞાન મેં ઉસ પદાર્થ કી વિશેષતાઓંપૂર્વક પદાર્થ કા જ્ઞાન હૈ. ઐસા શ્રુતજ્ઞાન હૈ.

મુમુક્ષુ :- અસ્તિત્વ ગ્રહણ હો ગયા ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. અસ્તિત્વ ગ્રહણ હો ગયા. ઔર અસ્તિત્વ ગ્રહણ હોતે હી પરિપૂર્ણ શુદ્ધ સ્વરૂપ હોને સે, પરિપૂર્ણ મેરી શુદ્ધ અવસ્થા હો જાયેગી યહ બાત પ્રતીતિ મેં આ જાતી હૈ. ભલે હોગી ભવિષ્ય મેં, લેકિન પ્રતીતિ અભી આ જાતી હૈ. વિશ્વાસ આ જાતા હૈ, ખાત્રી હો જાતી હૈ કિ મેરા મોક્ષ હોકર રહેગા. કેવલજ્ઞાન ઔર પરમાનંદ પ્રગટ હોકર હી રહેગા. ક્યોંકિ મેરે મેં હૈ.

દેખિયે, દૂસરી તરહ સે ઈસ બાત કો લેતે હૈં કિ અભી ભી હમારે આત્મા કે એક-એક પ્રદેશ મેં અનંત-અનંત આનંદ ઐસા પરમાનંદ, પરમ આનંદ ભરા હૈ. ભગવાન કહતે હૈં કિ તેરે પ્રદેશ-પ્રદેશ મેં અનંત... અનંત... અનંત પરમાનંદ ભરા હૈ. લેકિન પ્રતીતિ નહીં હૈ તો ભગવાન કી બાત અંદર આતી નહીં હૈ. સુનતે હૈં લેકિન અસર નહીં પહુંચતી. ઔર આનંદ કે લિયે મારા-મારા ફિરતા હૈ. યહાં-સે આનંદ લૂં, યહાં-સે આનંદ લૂં, યહાં-સે આનંદ લૂં. પ્રદેશ-પ્રદેશ મેં અનંત આનંદ ભરા હૈ.

મતિજ્ઞાન મેં યહ આનંદકંદ આત્મા સીધા, સ્વસંવેદન મેં રાગ કી આડ નિકલ ગઈ ઔર સીધા અવલંબન મેં આયા તો પરમાનંદ કી પ્રતીતિ હો ગઈ કિ યહાં આનંદ ભરા હૈ તો વહ બાહર આયેગા હી આયેગા. ઈધર આનંદ હૈ તો બાહર આયેગા. લેકિન ઈધર હૈ વહ બાત નહીં હૈ તો બાહર આને કી બાત જ્ઞાન મેં કહાં-સે આયેગી ? યહ વિશ્વાસ આતા હૈ પ્રતીતિપૂર્વક. જ્ઞાન દેખતા હૈ, જાનતા હૈ ઔર પ્રતીતિ પ્રતીત કર લેતી હૈ. યહ હોનેવાલા હૈ. ક્યોંકિ ભરા હૈ. ઈસ વિષય પર તો બહુત બાત લેંગે. આગે કે Paragraph મેં બહુત બઢિયા બાત લી હૈ.

લેકિન અપન કો તો અભી યહ દેખના હૈ કિ ઈધર હૈ. અસર ક્યોં નહીં પહુંચતી હૈ ? કિ પ્રતીતિ નહીં હૈ. સુનતે હૈં કિ ભગવાન કહતે હૈં. તો ભગવાન કી બાત નહીં માનના વહ બાત તો બુદ્ધિગમ્ય નહીં હૈ. બુદ્ધિગોચર તો વહ બાત હૈ કિ ભગવાન કી બાત તો હમેં માનની ચાહિયે. જબ જિનેન્દ્રદેવ કહતે હૈં, પરમેશ્વર કહતે હૈં કિ તેરે મેં પ્રદેશ-પ્રદેશ મેં અનંત આનંદ ભરા હૈ, તો ના કહને કી તો કોઈ હિંમત નહીં કરેગા. લેકિન ઈસકી અસર ક્યોં નહીં આતી હૈ ? કિ ઈસ બાત કી પ્રતીતિ-વિશ્વાસ નહીં હૈ કિ હૈ. હૈ ઈસકા વિશ્વાસ નહીં હૈ તો અસર આતી નહીં હૈ. વિશ્વાસ આયેગા તો અસર આયેગી.

મુમુક્ષુ :- વિશ્વાસ હી નહીં કિયા તો ... હુઆ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જૈસા હુઆ. લેકિન બુદ્ધિમાન આદમી તો ના કહેગા નહીં. જબ જિનેન્દ્ર પરમાત્મા ખુદ હી કહતે હો તો હમ કૈસે ના કહે ? લેકિન વિશ્વાસ નહીં હૈ તો કોઈ અસર પહુંચતી નહીં હૈ. યહ Practical પરિસ્થિતિ હૈ. વાસ્તવિક પરિસ્થિતિ અબ યહ હો રહી હૈ યહ પરિસ્થિતિ.

કેવળજ્ઞાન કા શુદ્ધત્વ જબ પ્રતીતિ મેં આતા હૈ તો ક્યા હોતા હૈ ? કિ '**અશુદ્ધત્વ-અંશકો ભી અપના નહીં માનતા.**' તો અવસ્થા મેં જો અશુદ્ધ અંશ હૈ ઉસમેં અપનાપન કરેગા નહીં. યહ ફર્ક હો ગયા. અશુદ્ધતા ગઈ નહીં. અશુદ્ધતા મિટી નહીં. કુછ અંશ મેં અશુદ્ધતા ચલ રહી હૈ. લેકિન ઉસકો અપનાપન, અપને ખાતે મેં વહ ખતાતા નહીં. ક્યોંકિ મૈં પરિપૂર્ણ શુદ્ધ હૂં ઔર આગે જાકરકે પરિપૂર્ણ શુદ્ધ હો જાઉંગા. દો બાત કી પ્રતીતિ આ ગઈ હૈ. જૈસે કોઈ રોગ હો, ઐસે રોગ કી તરહ

અશુદ્ધિ કો વહ જાનતા હૈ. યહ રોગ રહા હૈ થોડાબહુત, નિકલ જાયેગા. **'ઈસસે અશુદ્ધત્વ-અંશકો ભી અપના નહીં માનતા.'**

'સ્વસંવેદન મતિજ્ઞાન દ્વારા હુઆ હૈ.' મતિજ્ઞાન મેં સ્વસંવેદન હો ગયા. ફિર શ્રુત મેં ભી હોગા. લેકિન પહેલે મતિજ્ઞાન મેં હુઆ. મતિજ્ઞાન મેં હોતે હી વિશ્વાસ આ ગયા. શ્રુતજ્ઞાન મેં આયા તબ વિશ્વાસ આયા વહ નહીં લિયા. મતિજ્ઞાન મેં આતે હી વિશ્વાસ આ ગયા. ક્યોંકિ વહ સીધા જ્ઞાન હૈ. **'જ્ઞાનપ્રકાશ મેરા હૈ, ઈસપ્રકાર શ્રુતજ્ઞાનમેં વિચાર કરે.'** શ્રુતજ્ઞાન મેં વિચાર કરે કિ યહ જ્ઞાન કા પ્રકાશ હૈ વહ મેરા પ્રકાશ હૈ. યે ઈસકી વિશેષતા લી. **'મૈં મનન કિયા મૈં કૈસા હૂં ?'** આત્મા કા જો મનન હુઆ વહ કૈસા ? **'મૈં જ્ઞાનરૂપ હૂં, આનંદરૂપ હૂં. ઈસપ્રકાર ચાર જ્ઞાનમેં સ્વસંવેદન પરિણતિ દ્વારા તો (વહ) પ્રત્યક્ષ હૈ,...'** કિસસે પ્રત્યક્ષ હૈ ? સ્વસંવેદન સે પ્રત્યક્ષ હૈ. પ્રત્યક્ષ મેં સ્વસંવેદન લિયા. જાનને કા નહીં લિયા હૈ, અનુભૂતિ લી હૈ. ચારોં જ્ઞાન માને મતિ, શ્રુત, અવધિ ઔર મનઃપર્યય. અવધિ-મનઃપર્યય કા વિષય તો સ્વ નહીં હોતા હૈ. લેકિન સમ્યગ્જ્ઞાન મતિ-શ્રુત હો ગયા, સ્વસંવેદન ચાલુ હુઆ તો અવધિ મનઃપર્યય કાલ મેં ભી સ્વસંવેદન હોતા હૈ.

કહતે હૈં કિ **'અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યયજ્ઞાન પરકો જાનનેસે એકદેશ પ્રત્યક્ષ હૈ.'** વહ સર્વથા પ્રત્યક્ષ નહીં હૈ. પર કો જાનને મેં ભી એકદેશ માને અમુક અંશ સે પ્રત્યક્ષ હૈ. **'કહાં સે ? કિ સર્વાવધિ દ્વારા સર્વ વર્ગણા, પરમાણુમાત્ર દેખે,...'** જિસકો સર્વાવધિ જ્ઞાન હોતા હૈ, પૂરા અવધિજ્ઞાન, વહ એક પરમાણુ કો ભી જાને ઔર સર્વ કર્મવર્ગણા કો ભી જાને, શબ્દ વર્ગણા કો ભી જાને, સભી વર્ગણા કો જાને. માને સૂક્ષ્મ પુદ્ગલ કો ભી જાને. **'સર્વાવધિ દ્વારા સર્વ વર્ગણા, પરમાણુમાત્ર દેખે, જિસસે એકદેશ પ્રત્યક્ષ મનઃપર્યય ભી...'**

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. ઐસા જાને. જૈસા સ્વરૂપ હૈ વૈસા જાને.

'મનઃપર્યય ભી પરાએ (દૂસરોંકે) મનકા જાને. અતઃ એકદેશ પ્રત્યક્ષ હૈ. કેવલજ્ઞાન સર્વ પ્રત્યક્ષ હૈ. અપના જાનના જ્ઞાનમાત્ર વસ્તુમેં પ્રતીતિ હુઈ જિસસે સમ્યક્ નામ મિલા.' જાનને કો સમ્યક્ ઐસા જ્ઞાન

ક્યોં કહા ? જ્ઞાન કો સમ્યગ્જ્ઞાન ક્યોં કહા ? કિ અપના જાનના, અપના જાનના જ્ઞાનમાત્ર વસ્તુ મેં પ્રતીતિ કે સાથ જાનના હુઆ. અકેલા જાનના નહીં હુઆ. પ્રતીતિ (કે) સાથ જાનના હુઆ કિ મૈં ઐસા હી હૂં. વૈસે તો વિકલ્પ સે જાન લેતે હૈં, પ્રતીતિ ઉસમેં આતી નહીં હૈ. સ્વસંવેદન મેં પ્રતીતિ ઉત્પન્ન હો જાતી હૈ.

ઔર વસ્તુ કૈસી લી ? '**જ્ઞાનમાત્ર વસ્તુ...**' ઐસા લિયા હૈ. 'સમયસાર'મેં આત્મા કો ક્યા કહા ? જ્ઞાનમાત્ર. જ્ઞાનમાત્ર મેં ગંભીરતા હૈ. જ્ઞાનમાત્ર કહને સે જ્ઞાન એક ગુણમાત્ર નહીં. ઈસલિયે ગુણભેદ નહીં. જ્ઞાનમાત્ર કહને સે સામાન્ય વસ્તુ કા સ્વરૂપ હોને સે દ્રવ્ય કા ભેદરૂપ ભી નહીં. ગુણ કા ભેદરૂપ નહીં, દ્રવ્ય કા ભેદરૂપ નહીં ઔર પર્યાય કા ભેદરૂપ ભી નહીં. તીનોં નહીં. ફિર ભી દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય તીનોં મેં યહ સામાન્ય તત્ત્વ મોજૂદ હૈ. ઉસકો કહતે હૈં જ્ઞાનમાત્ર. અનુભયસ્વરૂપ. કૈસા ? અનુભયસ્વરૂપ. ન દ્રવ્યરૂપ, ન પર્યાયરૂપ. ફિર ભી દ્રવ્ય મેં ભી હૈ ઔર પર્યાય મેં ભી હૈ. લેકિન ઉસકે ભેદરૂપ નહીં હૈ. ઐસા બતાને કે લિયે સ્વસ્વરૂપ કો જ્ઞાનમાત્ર ઐસા કહા.

જ્ઞાનમાત્ર મેં યહ ગંભીરતા હૈ. જ્ઞાનમાત્ર માને 'સમયસાર'. 'સમયસાર' માને જ્ઞાનમાત્ર. આખિર મેં કહા. '**इतीदमात्मनस्तत्त्वं ज्ञानमात्रमवस्थितम्**' ૨૪૬ શ્લોક મેં. આખરી ગાથા કા શ્લોક હૈ. 'ઈતિ' ટીકા પૂર્ણ કરતે હુએ હમ કહતે હૈં કિ આત્મા કે તત્ત્વ કો હમ જ્ઞાનમાત્ર કહતે હૈં. આત્મા શુદ્ધ તત્ત્વ હૈ. તત્ત્વ કા તત્ત્વ જો હૈ વહ જ્ઞાનમાત્ર હૈ. '**अखण्डमेकमचलं**' અખંડ હૈ, એક હૈ, અચલ હૈ ઔર '**स्वसंवेद्यमबाधितम्**' સ્વસંવેદ્યમાન હૈ. વેદન મેં આતા હૈ. ઔર અબાધિત-ઉસકો બાધા કોઈ પહુંચા સકતા નહીં હૈ. એક શ્લોક મેં કિતના ભર દિયા હૈ ! 'અમૃતચંદ્રાચાર્યદેવ'ને અમૃત ભર દિયા ! બરાબર આત્મસ્વરૂપ કો ઐસા સમજે તો જૈસે કોઈ અમૃત પીને સે અજરઅમર હો જાતા હૈ, વૈસે અજરઅમર હો જાયે. ઐસી બાત હૈ.

'**અપના જાનના જ્ઞાનમાત્ર વસ્તુમેં...**' બસ, યહાં સબ બાત હૈ. જ્ઞાનમાત્ર વસ્તુ મેં અપના સ્વરૂપ જાના કિ મૈં જ્ઞાનમાત્ર હૂં. તો '**પ્રતીતિ હુઈ...**' ઔર પ્રતીતિ હુઈ તો વહ જાના ઉસકો '**સમ્યક્ નામ મિલા.**'

સમ્યક્ ઐસા વિશેષણ મિલા. જાને ઔર પ્રતીતિ નહીં હોવે તો વહ જાના હી નહીં. ક્યા જાના ?

ઐસે પ્રતીતિ બિના કા તો કોઈ જીવ નહીં હૈ. લેકિન અન્યથા પ્રતીતિ હૈ. કૈસી પ્રતીતિ હૈ ? કિ મૈં અભી તો ફલાના મનુષ્ય હૂં. ફલાના-ફલાના હૂં, યહાં રહનેવાલા હૂં. મૈં બમ્બઈ કા રહનેવાલા, મૈં કલકત્તા કા રહનેવાલા. ઈસલિયે મૈં વહાં જાકરકે રહુંગા. અરે..! ભાઈ ! જહાં ભી રહે, સબ ભૂમિ ગોપાલ કી કર દે ન. યહ મેરા વતન હૈ, યહ બાત (નહીં હોની ચાહિયે). કહીં ભી રહું. મતલબ ક્યા હૈ ? કહીં ભી રહું ઈસસે ક્યા મતલબ હૈ ? રહના તો આત્મા મેં હૈ. 'કલકત્તા' વહ 'કલકત્તા', ઉસમેં 'નિલકંઠ' વહ 'નિલકંઠ'. વહાં રહતે હૈં.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહીં, વહ જો ભાવ હૈ ન ? ભાવ હૈ. મૈં યહાં કા રહનેવાલા. વહ ગાંવ મૈં કૈસે છોડ સકતા (હૂં) ? ભાઈ ! તૂ આત્મા હૈ, આત્મા મેં રહનેવાલા હૈ. બાહર કા જો ક્ષેત્ર હૈ વહ તો હૈ. ચાહે કુછ ભી હો. આત્મા કો ક્યા ફર્ક પડતા હૈ ? આત્મા કો બાહર કે ક્ષેત્ર સે કોઈ કોઈ ફર્ક નહીં પડતા.

મુમુક્ષુ :- ગુરુ કો અપને ઘર રહને કે લિયે બોલેંગે તો...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઉસમેં વહ આગ્રહ નહીં હોના ચાહિયે કિ મેરા ઘર હૈ ઈસલિયે યહાં રહો. મેરે સાથ રહો. વહ બાત હોની ચાહિયે. મેરા ઘર હૈ ઈસલિયે યહાં રહો, વહ બાત હોની નહીં ચાહિયે.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હમકો સાથ રહના હૈ, ઘર કિસકા ભી હો. યહ બાત હોની ચાહિયે. Freely, વગર Freely ક્યા હૈ ? જૈસે રહના હૈ વૈસે રહના હૈ. સાથ રહને કી બાત હો સકતી હૈ. મેરા ઘર હૈ વહ બાત નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- જિસકો સાથ રહના હૈ વહ દેખતા નહીં કિસકા ઘર હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- કહીં ભી મૈં સાથ રહુંગા. કહીં ભી મૈં સાથ રહુંગા. ઔર જહાં રહુંગા વહી મેરા ઘર. જો સાથ મિલે વહી મેરા ઘર. સાથ નહીં મિલે તો મેરા ઘર મુજે કિસ કામકા ? જિસમેં સાથ નહીં મિલા વહ મેરા ઘર મુજે કિસ કામકા ? યે તો મેરાપના કરકે ઉસકી જો

મિઠાસ હૈ વહ મિઠાસ મારતી હૈ. વહ મિઠાસ તોડને કી બાત હૈ.

મુમુક્ષુ :- મીઠાસ હી મીઠા ઝહર હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં, મીઠા ઝહર હૈ.

'**અપના જાનના...**' માને સ્વસ્વરૂપ કા જાનના '**જ્ઞાનમાત્ર વસ્તુમેં...**' કૈસા જાના ? જ્ઞાનમાત્ર વસ્તુ મેં. '**પ્રતીતિ હુઈ...**' યહ પ્રતીતિ હોને સે, વહ જાનના, સમ્યક્ નામ પાયા. અગર પ્રતીતિ નહીં હોતી તો વહ જ્ઞાન સમ્યક્ નહીં હૈ. આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ હૈ, આનંદસ્વરૂપ હૈ, અનંત ગુણ કા પિંડ હૈ, લેકિન પ્રતીતિ નહીં હૈ, વિશ્વાસ નહીં હૈ તો વહ જ્ઞાન મિથ્યાજ્ઞાન હૈ, સમ્યગ્જ્ઞાન નહીં હૈ.

ઈસલિયે દૂસરે સમકિત મેં પ્રતીતિ શબ્દ જોડ દિયા. વૈસે તો શ્રદ્ધા હોગી તીસરે સમકિત મેં. લેકિન 'કૃપાલુદેવ'ને દૂસરે સમકિત મેં પ્રતીતિ શબ્દ કો જોડા હૈ. પરમાર્થ કી સ્પષ્ટ અનુભવાંશ સે પ્રતીતિ. યહાં ક્યોં રખા ? ઈતની ગંભીર બાતેં હૈં કિ વિશ્વાસ યહાં સે પૈદા હોતા હૈ. ભાવભાસન હોતે હી વિશ્વાસ આ જાતા હૈ કિ મેરા યહ સ્વરૂપ હૈ. તો પ્રતીતિ શબ્દ વહાં લગા દિયા. વાસ્તવ મેં તો પ્રતીતિરૂપ શ્રદ્ધા તો તીસરે સમકિત મેં હોતી હૈ. લેકિન જો વિશ્વાસ જ્ઞાન કી પર્યાય...

શ્રદ્ધા, રુચિ, પ્રતીતિ, વિશ્વાસ, નિઃશંકતા યે સબ જ્ઞાન કી પર્યાય હૈ. ઐસા લિખા હૈ વહાં. વહાં ઐસા લિખા હૈ, યે સબ જ્ઞાન કી પર્યાય હૈ. જ્ઞાન કી પર્યાય ક્યોં ? જ્ઞાન કી પર્યાય કા ઐસા નામ ક્યોં દિયા ? પ્રશ્ન કિયા થા 'ગુરુદેવ'કો. તો કહા, વહ તો જ્ઞાન કી પર્યાય હૈ ન ? વહાં કહાં શ્રદ્ધા સમ્યક્ હુઈ હૈ ઈસલિયે. લેકિન ઉસકા ભાવ દિખાને કે લિયે વહ બાત હૈ. જ્ઞાન કી પર્યાય (હૈ). વહાં જો શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ, રુચિ હૈ વહ જ્ઞાન કી હી પર્યાય હૈ. મહિમા હૈ વહ જ્ઞાન કી પર્યાય હૈ, સ્વરૂપ કી ભક્તિ હૈ વહ જ્ઞાન કી પર્યાય હૈ. અપન કહતે હૈં કિ નહીં ? કિ ભક્તિ, જ્ઞાન કી પર્યાય હૈ. ઐસી બાત હૈ. વૈસે રુચિ ભી જ્ઞાન કી પર્યાય હૈ, શ્રદ્ધા ભી જ્ઞાન કી પર્યાય હૈ. વહાં ભાવભાસન મેં. પ્રતીતિ ભી જ્ઞાન કી પર્યાય હૈ. વિશ્વાસ હૈ ઈસલિયે.

મુમુક્ષુ :- શ્રદ્ધા...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ભાવભાસન કે કાલ મેં. ભાવભાસન કે કાલ મેં લિયા.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ જ્ઞાન કા પ્રકાર લિયા વહાં. માત્ર જાના હૈ ઉતની બાત નહીં હૈ. માત્ર જાના નહીં. ભાવભાસન મેં સ્વસ્વરૂપ કે રૂપ મેં જાના હૈ. વિશ્વાસ આયા કી નહીં આયા ? ઉસ વિશ્વાસ કો શ્રદ્ધા કહેંગે, ઉસ વિશ્વાસ કો પ્રતીતિ કહેંગે, ઇસ વિશ્વાસ કો રુચિ ભી કહેંગે.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ હોતા હૈ અલગ બાત હૈ. જો શાસ્ત્રકાર હૈ વહ જ્ઞાન કી પર્યાય કા ઇતના નામ દેતે હૈં. યહ સબ જ્ઞાન કી પર્યાય હૈ. ઐસા શ્લોક હૈ. હમ કિસી શ્રદ્ધા યા કિસી ભી એક શબ્દ સે ઇસકે અર્થ મેં Raged હો જાયે તો વહ નહીં ચલેગા. શબ્દ કે અર્થ મેં કભી ભી Ragedity હોની નહીં ચાહિયે. ક્યોં ? કિ મહાત્મા લોગોં ને કભી કિસ શબ્દ કા કિસ અર્થ મેં પ્રયોગ કિયા, કિસ શબ્દ કા કિસ અર્થ મેં પ્રયોગ કિયા, કિસ શબ્દ કા કિસ અર્થ મેં પ્રયોગ કર દિયા. તો વહાં વહ જો કહને ચાહતે હૈં ઇસકે ભાવ કો સમજે ઔર હમારા શબ્દ કા જો અર્થ સમજા હુઆ હૈ ઉસકી પક્કડ નહીં રખે.

જૈસે 'અમૃતચંદ્રાચાર્ય' ને ભાવભાસન કો સ્વસંવેદન બોલા. '**प्रसिद्धं हि ज्ञान**'. પરિશિષ્ટ કી ચર્ચા મેં સંસ્કૃત મેં લિખતે હૈ. '**प्रसिद्धं हि ज्ञानं ज्ञानमात्रस्य**' જ્ઞાનમાત્ર શબ્દ લિયા. '**ज्ञानमात्रस्य स्वसंवेदन सिद्धत्वात्**'. ઐસા લિખેંગે. વહાં તો પહચાન હોકર ભાવભાસન હુઆ હૈ. લેકિન સ્વસંવેદન લિયા. ક્યોંકિ અનુભવાંશ હૈ. વેદન અંશ સે ઉસકા જ્ઞાન કિયા તો ઉસકો વહાં સ્વસંવેદન બોલા. અબ આગમો મેં, અધ્યાત્મ શાસ્ત્રોં મેં સ્વસંવેદન તો નિર્વિકલ્પ શુદ્ધોપયોગ કો હી સ્વસંવેદન બોલા હૈ. મોક્ષમાર્ગ મેં જો નિર્વિકલ્પ શુદ્ધોપયોગ હોતા હૈ ઉસકો સ્વસંવેદન બોલતે હૈં. યહાં ભાવભાસન મેં સ્વસંવેદન શબ્દ કા પ્રયોગ કિયા. તો શબ્દ કે અર્થ કો પકડકરકે બૈઠેંગે તો હમકો કોઈ બાત સમજ મેં નહીં આયેગી. ઐસી બાત હૈ.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. ભાવભાસન કે કાલ મેં અપને રૂપ મેં અપને સ્વરૂપ કો દેખા. કૈસા હૈ અપના સ્વરૂપ ? કિ સાક્ષાત્ સિદ્ધપદ ! સાક્ષાત્ સિદ્ધ પરમેશ્વર ! વૈસા અપનારૂપ, અપના સ્વરૂપ ઉસ પ્રકાર સે

ભાસન માને લગને લગા. ભાસન હુઆ મતલબ લગને લગા કિ મૈં તો સાક્ષાત્ સિદ્ધ હૂં ન ! મૈં સાક્ષાત્ સિદ્ધ હૂં ન ! ઐસા લગને લગા. લગને લગા માને Feel હોને લગા. તો Feeling stage મેં વહ આગે બઢકરકે વહાં તક આયા. અપને સ્વરૂપ કો સિદ્ધરૂપ મેં, સિદ્ધ પરમાત્મા કે રૂપમેં Feel કરને લગ ગયા. તો ઉસકો બોલે કિ સ્વસંવેદન હુઆ. ઈધર વહ શુદ્ધોપયોગવાલા નહીં હૈ. નિર્વિકલ્પ શુદ્ધોપયોગવાલી બાત વહાં નહીં હૈ. વહાં તો સવિકલ્પદશા મેં યહ બાત હૈ.

ઈસલિયે '**સમ્યક્ નામ મિલા. જ્ઞાનમાત્ર વસ્તુ તો...**' જ્ઞાનમાત્ર વસ્તુ તો '**કેવલજ્ઞાન હોનેપર...**' જ્ઞાનમાત્ર વસ્તુ તો કેવલજ્ઞાન હોનેપર '**શુદ્ધ;...**' પૂરા શુદ્ધ તો કેવલજ્ઞાન હોનેપર શુદ્ધ (હોગા). '**જબ તક કેવલ નહીં હૈ તબ તક ગુપ્ત હૈ**' જબતક કેવલજ્ઞાન નહીં હૈ તબતક વહ આવરણ મેં ગુપ્ત હૈ. જ્ઞાનમાત્ર જો વસ્તુ હૈ વહ કેવલજ્ઞાન હોને સે તો પ્રગટ હો ગયા. ઔર જબતક કેવલ નહીં હુઆ તબતક ગુપ્ત રહા. અબ કહતે હૈં...

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અભી ક્યા હૈ કિ મતિજ્ઞાન મેં અનુભવ હુઆ તો વહ પૂરા પ્રગટ તો નહીં હુઆ. અભી તો ઉસને ઉસકે અસ્તિત્વ કો હી ગ્રહણ કિયા હૈ. ઉસકા કોઈ Utilise હુઆ નહીં. ધન પ્રાપ્ત હુઆ, લેકિન ધન કા ખર્ચા નહીં હુઆ. વ્યાપાર નહીં હુઆ, ખર્ચા નહીં હુઆ. ઈસલિયે વહ ગુપ્ત હૈ. અભી તો ગુપ્ત હૈ. ખર્ચા કરેગા તબ સબ દિખેગા કિ દેખો, યહ હવેલી હો ગઈ. ઝોંપડી થી વહાં હવેલી હો ગઈ. ઔર ફટેતૂટે કપડે થે વહાં (જાજ્વલ્યમાન) ઝામા લગ ગયા. જરીયાન ઝામા દેખને મેં આયેગા. યહ સબ બાત કહાં-સે હુઈ ? પ્રગટ હો ગઈ, સંપત્તિ પ્રગટ હો ગઈ. ઐસે કેવલજ્ઞાન મેં તો પ્રગટ હો ગયા. અભી તો ગુપ્ત હૈ.

ગુપ્ત હૈ તો અબ વહ સાધક કરતા હૈ ક્યા ? જ્ઞાની કરતા હૈ ક્યા ? ઈસકે લિયે યહાં એક બહુત અચ્છા વચનામૃત આયા હૈ, બહુત અચ્છા વચનામૃત આયા હૈ. '**સિર્ફ જ્ઞાનમાત્ર વસ્તુકી પ્રતીતિ પ્રત્યક્ષ કર-કરકે સ્વસંવેદન બઢાતા હૈ.**' યહ કામ કરતે હૈં. જ્ઞાની અંદર મેં ક્યા કામ કરતે હૈં ? નિરંતર યહી કામ મેં લગે હુએ હૈં. '**સિર્ફ જ્ઞાનમાત્ર વસ્તુકી...**' અપના સ્વરૂપ. ઉસકી પ્રતીતિ. પ્રતીતિપૂર્વક. પ્રતીતિ તો મતિજ્ઞાન કે

સાથ ઉત્પન્ન હો ગઈ. તો પ્રતીતિપૂર્વક અબ ક્યા કરતા હૈ ? કિ બાર-બાર ઉસકો પ્રત્યક્ષ કરતા હૈ. ઉસકા પ્રત્યક્ષપના બાર-બાર જ્ઞાન મેં લેતા હૈ. અબ પ્રત્યક્ષપના બાર-બાર જ્ઞાન મેં લેને સે પુરુષાર્થ કી અંદર સે સ્ફુરણા આતી હૈ. જોર હોતા હૈ. ઔર વહ સ્વસંવેદન કો બઢાતા હૈ. પુરુષાર્થ બઢને સે સ્વસંવેદન બઢ જાતા હૈ. મૈં ઐસા પ્રત્યક્ષ હૂં. એકાંત શુદ્ધ અનુભૂતિસ્વરૂપ મૈં પ્રત્યક્ષ હૂં. યહ લેના હૈ. વેદન કે સાથ ભાવના. સ્વરૂપ લક્ષ મેં હૈ, વેદનસમેત ભાવના હૈ કિ મૈં એકાંત શુદ્ધ અનુભૂતિસ્વરૂપ પ્રત્યક્ષ હૂં. ઉસકે પ્રત્યક્ષપને કો પ્રત્યક્ષ કર-કરકે સ્વસંવેદન કો બઢાતા હૈ.

સંસાર મેં ક્યા હોતા હૈ ? કિ કોઈ અચ્છી ચીજ ખાયી યા કોઈ બહુત આનંદ કા પ્રસંગ બના તો બાર-બાર ઉસકા સ્મરણ કરતા હૈ. કેવલ સ્મરણ નહીં કરતા હૈ, બોલતે વક્ત ઉસકો Visualise કર લેતા હૈ. કર લેતા હૈ કિ નહીં કર લેતા હૈ ? ઉસ વક્ત ઉસકો રસ આને લગતા હૈ. હોતા હૈ કિ નહીં હોતા હૈ ? ઐસે અપને અનંત પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ કો વેદન પ્રત્યક્ષતા સે પ્રત્યક્ષ તૌર-સે ઉસકો સ્વ-રૂપ મેં પ્રતીતિપૂર્વક પ્રત્યક્ષપના કરકે સ્વસંવેદન કો બઢાતા હૈ. ઉસકા સ્વસંવેદન બઢ જાતા હૈ.

બાત વહ હોતી હૈ કિ સ્વરૂપ કી પ્રત્યક્ષતા જબ જ્ઞાન મેં નજર આતી હૈ તો પુરુષાર્થ હૈ વહ અંદર સે ઉછલકરકે બાહર આતા હૈ. પુરુષાર્થ કા ઉછાલા સીધા આતા હૈ. જૈસે કોઈ સિંહ હૈ વહ અપને શિકાર પર છલાંગ મારેગા. ધીરે-ધીરે બિલ્લી કી તરહ નહીં જાયેગા વહ. ક્યોંકિ ઉસકો રોકનેવાલા કોઈ હૈ નહીં. તાકાતવાલા હૈ ન ? તો ઉસકી છલાંગ કો કોઈ રોક નહીં સકતા. વહ શિકાર કો દેખેગા તો ચારોં પૈર સે છલાંગ મારેગા. ઐસે અનંત પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ હૈ. જ્ઞાન મેં દેખા કિ મૈં ઈતના ઐસા અનંત પ્રત્યક્ષ ! અંદર સે વીર્ય કા ઉછાલા આયેગા. એકદમ જોર સે પુરુષાર્થ બાહર આયેગા. ધીરે-ધીરે નહીં આયેગા.

પુરુષાર્થ જોર સે, તીવ્ર ગતિ સે પુરુષાર્થ કા પરિણમન હોને કા યહી એકમાત્ર તરીકા હૈ. ઈસકી જો પ્રત્યક્ષતા હૈ ઉસકો પ્રત્યક્ષ તૌર સે જ્ઞાન મેં પ્રત્યક્ષ કરે. જો સ્વરૂપ કી અનંત પ્રત્યક્ષતા હૈ, જ્ઞાન મેં ઉસકો પ્રત્યક્ષ તૌર સે પ્રત્યક્ષ કરે તો જોર સે પુરુષાર્થ ઉછાલા ખાયેગા ઔર સ્વસંવેદન બઢતા જાયેગા. ઐસા યહાં કહના ચાહતે હૈં. વહ સ્વસંવેદન બઢાતા હૈ.

ઐસે ભલે હી ચતુર્થ ગુણસ્થાન મેં જઘન્ય જ્ઞાની હૈ ફિર ભી સ્વસંવેદન બઢાતા જાતા હૈ. આખીર મેં કેવલજ્ઞાન તક પહુંચ જાયેગા. દૃષ્ટાંત હૈ.

જૈસે ઘર કા કોઈ આદમી મર જાતા હૈ તો બાર-બાર ઉસકો રોના ક્યોં આતા હૈ ? ભૂલ નહીં સકતા ઈસલિયે. પ્રત્યક્ષ કરતા હૈ કિ દેખો, ઐસે બોલતા થા, ઐસે રહતા થા, ઐસે ખાતા થા, ઐસે ઈધર બૈઠતા થા. અબ કુર્સી ખાલી હૈ. ખાલી મેં ઉસકો પ્રત્યક્ષ કરતા હૈ. પરોક્ષ હો ગયા હૈ ઉસકો પ્રત્યક્ષ કરતા હૈ. ઔર હૈ નહીં તો રોના આયેગા હી આયેગા.

યહાં તો પ્રત્યક્ષ હૈ. ઔર પ્રત્યક્ષ હૈ તો કહેગા કિ હમકો તો નહીં દિખતા હૈ. પ્રત્યક્ષ તુમકો નહીં દિખતા હૈ તો રોના ક્યોં નહીં આતા હૈ ? વહાં રોના આતા હૈ, ઈધર ક્યોં નહીં આતા હૈ ? તુમકો નહીં દિખતા હૈ, તેરે પરમાત્મા હોને પર ભી તુજે નહીં દિખતા હૈ, 'મોહી મેં હે સુજત નીકે.' વહ 'બનારસીદાસજી'ને ગાયા ન ? 'મોહી મેં હૈ મોહે સુજત નીકે.' માને સુજતા નહીં હૈ. હૈ તેરે મેં. તૂને સુના. શ્રીગુરુ કે મુખ સે સુના કિ 'મેરો ધણી નહીં દૂર દિસંતર.' ક્યા ? 'મેરો ધણી નહીં દૂર દિસંતર, મોહી મેં હૈ મોહે સુજત નીકે.' મેરે મેં હૈ લેકિન મુજે સુજતા નહીં હૈ.

જૈસે કિસીને કોઈ વિદ્યા સે જો છતા હૈ ઉસકો અણછતા કર દિયા હૈ તો રોના આયેગા કિ નહીં આયેગા ? આતી હૈ ન વિદ્યા ? અલોપ કર દે. હૈ વહીં કી વહીં. લેકિન દિખે નહીં. અરે..રે..! ક્યા હો ગયા હોગા ? કહીં ભેજ દિયા ? કહીં મર ગયા ? ક્યા હુઆ ? ફિર વિદ્યા કા આવરણ લે લિયા તો પ્રત્યક્ષ હૈ. વૈસે યહ અવિદ્યા કા આવરણ હૈ, અજ્ઞાન કા આવરણ હૈ, સ્વાનુભૂત્યાવરણ (હૈ) તો દિખતા નહીં હૈ. 'પંચાધ્યાયી'મેં ઉસકો સ્વાનુભૂત્યાવરણ બોલા હૈ. ઐસા કોઈ કર્મ નહીં આવરણ કર્મ, ફિર ભી ભાવ ઐસા હૈ તો બોલ દિયા.

'જઘન્ય જ્ઞાની કૈસે પ્રતીતિ કરે ? વહ કહા જાતા હૈ :-' ફિર સે. ફિર બાત કો ઉઠાયેંગે. વહ જઘન્ય જ્ઞાની કિસ પ્રકાર સે પ્રતીતિ કરતા હૈ વહ અબ કહતે હૈં. દેખો ! **'મેરે દર્શનજ્ઞાનકા પ્રકાશ મેરે પ્રદેશમેં સે ઉઠતા હૈ.'** દેખો ! વિચાર કરો ઐસા નહીં લિયા. દેખો ! પ્રદેશ માને ક્ષેત્ર. યહાં સે દર્શન જ્ઞાનકા પ્રકાશ ઉઠતા હૈ કિ કહાં સે ઉઠતા હૈ ? કહીં

બાહર સે આતા હૈ ? દેખો ! **'મેરે દર્શનજ્ઞાનકા પ્રકાશ મેરે પ્રદેશમેં સે ઉઠતા હૈ.'** યહ જો વચન હૈ ઉસ વચન કો માત્ર વિકલ્પ મેં નહીં રખકરકે જો પરિણમન હો રહા હૈ ઉસકા અવલોકન કરે. અબ જ્ઞાન કા તો પ્રકાશ હૈ. જ્ઞાન કા પ્રકાશ અપને ક્ષેત્ર મેં જ્ઞાન પ્રકાશમાન હૈ. જૈસે Tubelight કા પ્રકાશ હૈ વૈસે યહ ચૈતન્યકાંતળી. કાંતળી જૈસા હૈ ન ? ગન્ને કી કતલી હોતી હૈ ન ? ખડા હૈ ન મનુષ્ય. પૂરા ઉસમેં ચૈતન્યપ્રકાશ, જ્ઞાનપ્રકાશ હૈ. ચૈતન્ય મેં જ્ઞાન દર્શન દોનોં આતા હૈ. ઉસકે ક્ષેત્ર મેં વહ હો રહા હૈ. પ્રકાશિત હી હૈ. પ્રકાશિત હૈ ઉસકો દેખના હૈ, જાનના હૈ. કિસસે ? કિ વહી જ્ઞાનપ્રકાશ સે. ઉસ પ્રકાશ કો પ્રકાશન કરનેવાલા દૂસરા જ્ઞાનપ્રકાશ નહીં. વહી. સ્વયં ખુદ કો પ્રકાશિત કરતા હૈ. સ્વયં સ્વયં કો પ્રકાશિત કરતા હૈ. ઐસા લેના હૈ.

'મેરે દર્શનજ્ઞાનકા પ્રકાશ મેરે પ્રદેશમેંસે ઉઠતા હૈ.' જ્ઞાનપ્રકાશ કો ખુદ હી જાને જ્ઞાનપ્રકાશ. એક જ્ઞાનપ્રકાશ કો દૂસરા જ્ઞાનપ્રકાશ જાને વહ બાત નહીં હૈ. ખુદ હી અપને કો જાને કિ મેરે પ્રદેશમેં સે યહ ચલ રહા હૈ, ઉત્પન્ન હો હી રહા હૈ. યે સબ ધ્યાન કા વિષય હૈ. યે સબ ધ્યાન કા વિષય હૈ કિ દેખો ! અપને પ્રદેશમેં સે હો રહા હૈ કિ નહીં હો રહા હૈ ? કિ હો રહા હૈ. તો જો હો રહા હૈ વહી દેખતા હૈ કિ મૈં મેરે મેં હો રહા હૂં. મેરે ક્ષેત્રમેં હો રહા હૂં. મુજે મેરી કોઈ ચીજ, મેરી કોઈ વસ્તુ બાહર મેં દેખની નહીં હૈ. ઔર બાહર મેં જો ભી વસ્તુ દિખે ઉસમેં કોઈ મેરાપના હૈ નહીં. સબ પરાઈ ચીજ હૈ. ઈસલિયે કિસી દૂસરે પદાર્થ કા ધણી હોના નહીં. પત્ની કા તો પતિ હોવે ન ? કિ નહીં હોના. વહ મેરી ચીજ નહીં હૈ. સંસાર મેં બોલતે હૈં ન કિ યહ ઈસકા ધણી હૈ.

મુમુક્ષુ :- સંસાર બોલતા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- **'જાનપના મેરેમેં હૈ,...'** ઐસા હૈ કિ સંસાર બોલતા હૈ લેકિન અપેક્ષા પૂરી નહીં હોતી હૈ તબ લગતા હૈ કિ ઐસા ક્યોં નહીં હોતા હૈ ? માન લિયા. મૈં ધણી હૂં ઐસા માન લિયા. વહ ભી આત્મા હૈ, વહ ભી આત્મા હૈ. સ્વસંત્ર હૈ. જૈસા મૈં હૂં વૈસા વહ ભી આત્મા હૈ, સ્વતંત્ર હૈ. ઉસકા ઉતના હી દરજ્જા હૈ. કોઈ કમ દરજ્જા નહીં હૈ. ક્યા હૈ અપને યહાં Indian mentality મેં Superiority of complex ઘૂસ ગયા હૈ. વહ નહીં ચલે, Western country મેં વહ નહીં ચલે.

Superiority of complex વહાં નહીં ચલે. વહ ભી કમાતી-ધમાતી હૈ. ગડબડ કરોગે તો તલાક. ગડબડ કરો તો તલાક-Divorce.

મુમુક્ષુ :- Equal right.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- Equal, **એકદમ** Equal. યહાં Superiority of complex હૈ. ઉસકો ઐસા કરના ચાહિયે, ઉસકો ઐસે રહના ચાહિયે, ઐસે બોલના ચાહિયે, ઐસી સેવા કરની ચાહિયે, વહ કરના ચાહિયે... વહ કરના ચાહિયે... વહ કરના ચાહિયે.

મુમુક્ષુ :- .. કમાતી-ધમાતી હૈ ન..

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જો કમાતી-ધમાતી હૈ ન ? ઉસકે ઉપર ભી ઐસા કરતા હૈ. વહાં તો ઉન લોગોંને ક્યા સોચા ? કિ જબ હમકો.. વહાં તો ક્યા Psychology હૈ ? કિ જબ હમકો Infiriority of complex મેં રહના હી નહીં હૈ તો હમકો હમારે પૈર પર ખડા રહના પડેગા. ઈસલિયે વહ કમાતી-ધમાતી હૈ. યહાં વહ Psychology નહીં હૈ. પહલે તો બહને પઢી લીખી હોતી નહીં થી. અબ તો પઢી-લિખી હૈ. તો અભી Complex મેં ભી થોડા ફર્ક પડા હૈ. પહલે જિતની અધીન રહતી થી ઉતની અધીન અભી નહીં રહતી હૈ. સબ કાયદા-કાનૂન ભી જાનતી હૈ. નહીં કમાતી હૈ તો ભી માલૂમ હૈ કિ યહ જો સંપત્તિ હૈ ઉસમેં મેરા ભી Right લગતા હૈ. ઐસા નહીં ચલેગા. ધણી સમજ લે કિ સબ મેરા હૈ, મેરી કમાઈ હૈ તો મેરા હૈ. વહ ચલનેવાલા નહીં હૈ. યહ સબ સમજતી હૈ આજકલ તો.

બહુત અચ્છા વચનામૃત લિયા હૈ. '**મેરે દર્શનજ્ઞાનકા પ્રકાશ મેરે પ્રદેશમેંસે ઉઠતા હૈ.**' અન્ય પદાર્થ સે જ્ઞાન કા Connection તોડ દિયા. મેરેમેં સે ઉઠતા હૈ. દેખનેવાલા ભી મૈં ઔર દિખાનેવાલા ભી મૈં. બાત ખતમ. અન્ય પદાર્થ કા પ્રતિતિબિંબ પડો તો પડો, નહીં પડો તો પડો, મૈરા ઈસસે કોઈ પ્રયોજન નહીં હૈ. જિતની નિર્મલતા હોગી ઉતના પ્રતિબિંબ આયેગા. ઔર આયેગા તો ભી ઠીક, નહીં આયેગા તો ભી ઠીક. ક્યોંકિ મેરે સે તો ભિન્ન હૈ. ઉસસે મેરા કોઈ લેના-દેના તો હૈ નહીં. ઈસલિયે મેરા જાનપનારૂપ જ્ઞાન મેરે મેં હૈ. દૂસરે સે કોઈ મેરા સંબંધ નહીં હૈ. જ્ઞેય-જ્ઞાયક સંબંધ કહનેમાત્ર હૈ. વાસ્તવ મેં કોઈ સંબંધ નહીં હૈ.

'ઐસી પ્રતીતિ કરનેપર આનંદ હો,...' ઐસી પ્રતીતિ હોને સે આનંદ બીચ મેં કૂદ પડતા હૈ. વહ Unexpected આ જાતા હૈ. નિર્વિકલ્પ આનંદ હોતા હૈ, આત્મા તો જ્ઞાનવેદન મેં અપને વેદન કો સામાન્ય કે આવિર્ભાવ સે, સ્વરૂપલક્ષ સે આવિર્ભૂત કરતા હૈ તો ઉસમેં મૈં ઐસા રાગરહિત સ્વરૂપ હૂં ઉસ પર પુરુષાર્થ કા પ્રત્યક્ષતા કા જોર આતા હૈ તો રાગ કી ઉત્પત્તિ બંદ હો જાતી હૈ, તો ઇધર રાગ કી ઉત્પત્તિ બંધ હુઈ તો વિકલ્પ બંધ હો ગયા. નિર્વિકલ્પ હોતે હી એકદમ આનંદ કૂદકે અંદર મેં આ ગયા. આનંદ કૂદ પડતા હૈ અંદર મેં. વહ જ્ઞાન કી રમત મેં પડા થા. બીચ મેં આનંદ ભી આ ગયા. ઔર પરિણામ આનંદવિભોર હો ગયા. આનંદ છા ગયા સારે પરિણમન મેં. જ્ઞાન ભી ગૌણ હો ગયા. આનંદ કી તારતમ્યતા ઉતની હોતી હૈ, ઉલ્લાસકી કિ જ્ઞાન ગૌણ હો ગયા. આનંદ... આનંદ... આનંદ... આનંદ... આનંદ... આનંદ સે ભરા હૂં. આત્મા આનંદવિભાર હો ગયા. ઇતના પ્રદેશ-પ્રદેશ મેં આનંદ છા જાતા હૈ. ઉસકો કહતે હૈં કિ નિર્વિકલ્પ આનંદ, નિર્વિકલ્પ સુખ, નિર્વિકલ્પ શાંતિ હો ગઈ.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઉસમેં ક્યા હૈ કિ સ્પર્શ કા જ્ઞાન હોતા હૈ. જ્ઞાન સ્પર્શતા નહીં હૈ. ઇધર ભી જ્ઞાન હૈ, ઇધર ભી જ્ઞાન હૈ. આત્મા કા પ્રદેશ તો દો હી જગહ હૈ. અબ જબ યહાં સ્પર્શ કરતે હૈં તો માલૂમ પડતા હૈ રેખા હોને સે ઉસકા જો ખુરદહપના હૈ વહ માલૂમ પડતા હૈ. જ્ઞાન હૈ ઉસમેં ખુરદહપને કા સ્પર્શ કા જ્ઞાન હોતા હૈ. જ્ઞાન સ્પર્શતા નહીં હૈ. સ્પર્શ કા જ્ઞાન હોતા હૈ, જ્ઞાન સ્પર્શતા નહીં હૈ. નહીં સમજ મેં આયે તો અબ ગૌર સે દેખો. પતા ચલ જાયેગા.

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાન સ્પર્શરૂપ નહીં હોતા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહીં. સ્પર્શરૂપ ભી નહીં હોતા હૈ, યાની ખુદ સ્પર્શને કી ક્રિયા ભી નહીં કરતા હૈ. જ્ઞાન સ્પર્શને કી ક્રિયા નહીં કરતા હૈ, અંગુલી એકદૂસરે કો સ્પર્શ કરતી હૈ. ઔર વહાં કૈસા હૈ સ્પર્શ વહ જ્ઞાન જાન લેતા હૈ. લેકિન સ્પર્શ નહીં કરતા હૈ. દેખ લેના. તો શરીર સે ભિન્નત્વ માલૂમ હો જાયેગા. ક્યોંકિ વહ શરીર કા ગુણધર્મ હૈ. સ્પર્શ કરના વહ શરીર કા-પરમાણુ કા ગુણધર્મ હૈ. આત્મા કા નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- સ્વક્ષેત્ર મેં રહકર જાન લેતા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ સ્વક્ષેત્રમેં રહકર જાન લેતા હૈ કિ યહ Surface હૈ ઔર Soft નહીં હૈ, ખુરદહા હૈ. પ્રયોગ કરના. બૈઠે-બૈઠે ભી પ્રયોગ કર સકતે હો. ક્યા હોતા હૈ ? જાનતા હૈ યા કુછ હોતા હૈ ? સ્પર્શ કરતા હૈ યા માત્ર સ્પર્શ કા જ્ઞાન હોતા હૈ ? પતા ચલ જાયેગા.

મુમુક્ષુ :- ઠંડી મેં અચ્છા પ્રયોગ હોતા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વૈસે ઠંડી કા કરો. કોઈ ભી કરો. સ્વાદ કા કરો. કોઈ ભી (કરો). યહાં તક રખતે હૈં...

ઓઘસંજ્ઞાનું સ્વરૂપ સમજી તે નિવૃત્ત કરવા યોગ્ય છે, કારણકે તેથી, નિજ કલ્યાણરૂપ એવું જે, પ્રયોજન ચુકી જવાય છે અને મિથ્યા સંતોષ લેવાય છે. ક્રિયાકાંડ અને પદ-ગાવારૂપ ભક્તિ પ્રાયઃ ઓઘસંજ્ઞાએ થાય છે. કારણકે તેમાં વર્તમાન મુમુક્ષુ-ભૂમિકા પ્રત્યે દૃષ્ટિ જતી નથી. પરંતુ સ્વાધ્યાય અને સત્સંગમાં પણ જ્યાં રુઢિગત પ્રવૃત્તિ છે, ત્યાં 'વર્તમાનમાં પ્રયોજનભૂત શું છે ?' તેના ઉપર કોઈ 'વીરલ જીવ'નું લક્ષ હોય છે. તેથી તે પ્રસંગ / પ્રવૃત્તિ પણ ઓઘસંજ્ઞાએ, જાણપણું વધારી, જિજ્ઞાસા ઘટાડી, મિથ્યા સંતોષાઈ, વિસર્જન કરાય છે. સારાંશ એ કે વર્તમાન ભૂમિકાને અનુલક્ષી પ્રયોજનની તીક્ષ્ણ અને સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિ હોવી ઘટે છે. (અનુભવસંજીવની - ૧૩૬૧)

ઑગસ્ટ - ૧૯૯૪

કર્મચેતનાથી કરાયેલી યમ, નિયમ, શાસ્ત્રજ્ઞાન આદિ સર્વ પ્રવૃત્તિ ધર્મનું સાધન થયેલ નથી, પરંતુ કર્મનું કારણ થયું છે, તેથી જ્ઞાનચેતના પ્રગટ કરવાનું શ્રીજિને ફરમાવ્યું છે. અંતર સાવધાનીથી જ્ઞાન સ્વયંને ચેતે - વેદે તે જ્ઞાનચેતના છે, અને રાગાદિ ભાવકર્મને વેદે, તેમાં સાવધાની રહે, તે કર્મચેતનારૂપ અજ્ઞાનદશા છે.

(અનુભવસંજીવની - ૧૩૬૨)

તા. ૨૯-૧૨-૧૯૯૫, પાના નં. ૧૩-૧૪, પ્રવચન નં. ૧૮૯

યહાં સે ફિર સે લેતે હૈં. '**મેરે દર્શનજ્ઞાનકા પ્રકાશ મેરે પ્રદેશમેં સે ઉઠતા હૈ.**' યહ અવલોકન કરને કા વિષય હૈ. '**મેરે દર્શનજ્ઞાનકા પ્રકાશ મેરે પ્રદેશમેં સે ઉઠતા હૈ.**' જો કહતે હૈં ઐસા હોતા હૈ કિ નહીં હોતા હૈ ? વહ હમ દેખ સકતે હૈં. તલાશ કરકે, અવલોકન કરકે ઉસ બાત કો સમજના ચાહિયે. સમજને કે તરીકે-દો પ્રકાર કે હૈં. એક વિચાર કરકે સમજા જાતા હૈ ઔર ફિર ઈસસે આગે એક કદમ ઔર હૈ જો અવલોકન કરકે યા અનુભવ કો પકડકરકે, અનુભવ કો ગ્રહણ કરકે, અપને અનુભવ પર ઉપયોગ કો લે જાકરકે હમ સમજ સકતે હૈં.

પ્રાયઃ સભી સામાન્યતઃ વિચાર સે સમજતે હૈં. ઔર વિચારવાલી જો સમજ હૈ વહ સમજ હોનેપર ભી પર્યાપ્ત રૂપ મેં નહીં હૈ. વહ સમજ પર્યાપ્ત નહીં હૈ. ક્યોં ? ક્યોંકિ યહ અનુભવ કા વિષય હૈ, વહ માત્ર વિચાર સે પૂર્ણરૂપેણ, પર્યાપ્તરૂપ સે સમજા નહીં જાતા. તો દેખિયે કિ અપના જ્ઞાન દર્શન કા પરિણામ હૈ, ઉપયોગ હૈ, વ્યાપાર હૈ વહ અપને ક્ષેત્રમેં સે ઉઠતા હૈ કિ નહીં ઉઠતા હૈ ?

અગર હમ હમારે ક્ષેત્ર મેં, જો બાત સુની વહ દેખને કો, અવલોકન કરને કો જાતે હૈં તો હમારા દૂસરે પદાર્થો સે જો સંપર્ક હૈ વહ ટૂટ જાતા હૈ. તૂટતા હૈ કિ નહીં તૂટતા હૈ ? વૈસે અન્ય પદાર્થોં સે જ્ઞાન કા સંબંધ તોડના આસાન નહીં હૈ. ક્યોં ? કિ એક તો જ્ઞાન અંતર્મુખ પ્રવૃત્તિ કર નહીં રહા હૈ. દૂસરા, સ્વપરપ્રકાશકપના હોને સે અન્ય પદાર્થ જ્ઞાન મેં અનિવાર્યરૂપ સે પ્રતિબિંબિત હો હી રહા હૈ. ઈસલિયે અનાદિ સે હમારા જ્ઞાન કા સંપર્ક અન્ય જ્ઞેયોં કે સાથ ચાલુ હી ચાલુ રહ જાતા હૈ. ઔર વહ ચાલુ રહતા હૈ ઉસમેં હમારે જ્ઞાન કા બહિર્મુખપના ભી ચાલુ રહતા હૈ. ઔર ઉસ બહિર્મુખપને કે કારણ સે ચારિત્રગુણ મેં રાગ-દ્વેષ-મોહ કી ઉત્પત્તિ હોતી હૈ.

જ્ઞાન કા બહિર્મુખપના હોના ઔર સાથ-સાથ રાગ કી ઉત્પત્તિ હોની વહ અનિવાર્ય હૈ. ઔર રાગ કી ઉત્પત્તિ હોગી તો દુઃખ કી

ઉત્પત્તિ ભી હોગી હી હોગી. જો હમેં પસંદ નહીં હૈ. દુઃખ હમેં પસંદ નહીં હૈ. જબ હમેં દુઃખ પસંદ નહીં હૈ તો હમારા પ્રયોજન સુખ કા હૈ ઈસલિયે હમેં સહી પરિણમન કા પ્રકાર સમજકરકે પરિણમન કરના ચાહિયે. કહતે હૈં કિ પહલે તો પરદ્રવ્ય કા જો સંપર્ક હૈ વહ તોડો. કૈસે તૂટેગા ? કિ અપના પરિણમન અપને પ્રદેશમેં સે ઉઠતા હૈ ઉસકો દેખો. ઉધર દેખતે હૈં, વહ મુડકરકે ઈધર (ભીતર) દેખના પડેગા. તો Autopmatic યહ સંપર્ક છૂટ જાયેગા.

અબ આગે કહતે હૈં કિ '**જાનપના મેરેમેં હૈ,...**' ઈસલિયે ઐસે વિષય કો માત્ર વિચાર કી ભૂમિકા મેં, વિચાર કી કોટી મેં, વિચાર કી કક્ષા મેં નહીં રખકરકે ઐસી બાત પ્રયોગ કરકે, અવલોકન કરકે, અનુભવ કરકે સમજની ચાહિયે. તબ સહી સમજ આયેગી. ઔર ઈસ સમજ કા ફલ જો દુઃખ કા અભાવ ઔર સુખ કા સદ્ભાવ હૈ વહ પ્રાપ્ત હોગા.

'**જાનપના મેરેમેં હૈ, ઐસી પ્રતીતિ કરનેપર આનંદ હો, વહ નિર્વિકલ્પ સુખ હૈ.**' ઐસા જાનપના મેરે મેં હો રહા હૈ, હોતા હૈ. યહ પ્રતીતિ કે સાથ કરકે અનિવાર્યરૂપ સે આનંદ કી ઉત્પત્તિ હોતી હૈ. જૈસે જ્ઞાન કા બહિર્મુખપના હોને સે રાગ કી ઉત્પત્તિ મેં દુઃખ કા ઉત્પન્ન હોના અનિવાર્ય હૈ. ઐસે જાનપના મેરે મેં હૈ, મેરા જ્ઞાનસ્વભાવ મેરે મેં હૈ ઐસે નિર્વિકલ્પ સ્વભાવ કો જાનતે હી નિર્વિકલ્પ હોના ઔર નિર્વિકલ્પતા કે સાથ સુખ કા હોના વહ ભી અનિવાર્ય હૈ. Vice varsa. ઈસસે યે ઊલટા-સુલટા હૈ. ઊલટા મેં દુઃખ કી ઉત્પત્તિ અનિવાર્યરૂપ સે હોતી હૈ, સુલટા મેં સુખ કી ઉત્પત્તિ અનિવાર્યરૂપ સે હોતી હી હૈ. પ્રયોગ કી Practice કરની ચાહિયે.

ઐસા નહીં હૈ કિ સબ બાત હમને સીખકરકે જન્મ લિયા હૈ. ઐસી તો બાત હૈ નહીં. હમને જન્મ લિયા ઉસ વક્ત હમને સબ બાત સીખ લી થી ક્યા ? તો બહુત-સી નયી બાતેં હમ સંસાર મેં ભી સીખતે હૈં. ઈસલિયે ઐસા નહીં વિચાર કરના હૈ કિ યહ બાત તો હમને કભી સીખી નહીં, હમકો આતી નહીં હૈ. ક્યા કરેં ? બહુત-સી બાતેં નહીં આતી થી વહ સીખી. ક્યોં સીખી ? અપને સુખ કે લિયે સીખી. સુખી હોને કે લિયે સીખી. ફિર ભી હમ સુખી હુએ નહીં. અબ કહતે હૈં કિ સહી સુખ

હોને કે લિયે ઈસકો સીખો. અવશ્ય સીખ સકોગે ઔર સુખી ભી હોંગે.

'જ્ઞાન-ઉપયોગ આવરણમેં ગુપ્ત હૈ. જ્ઞાનમેં આવરણ નહીં હૈ.' જૈસે સૂર્ય બાદલઘટા મેં છિપા હુઆ હૈ, લેકિન સૂર્ય મેં બાદલ કી ઘટા નહીં હૈ. સૂર્ય તો જૈસા હૈ વૈસા બાદલ કે પીછે વૈસા કા વૈસા હૈ. યે લોગ ચલાતે હૈં ન ? Plane ચલાતે હૈં. Monsoon મેં બહુત ઘને બાદલ હોતે હૈં તો ઉસકા Level ઉપર રખતે હૈં. નીચે બાદલ ઔર ઉપર Plane ચલતા હૈ તો વહાં ધૂપ મિલતી હૈ. નીચે તો ઉતના ઘનિષ્ટ અંધેરા જૈસા હો ગયા હો, લેકિન ઉપર તો બરાબર ધૂપ મિલતી હૈ. ક્યોં ? કિ બાદલ તો સૂર્ય મેં નહીં થે. સૂર્ય કે આડે બાદલ થે. લેકિન સૂર્ય મેં બાદલ નહીં થે. વૈસે જ્ઞાનઉપયોગ આવરણ મેં ગુપ્ત હૈ. આવરણ કે પીછે જ્ઞાનઉપયોગ ગુપ્ત હો ગયા. લેકિન જ્ઞાન મેં આવરણ તો નહીં હૈ. દેખો ! કૈસી-કૈસી બાત કરતે હૈં ! ઈસલિયે કોઈ ગભરાને કી યા અકૂલાહટ કરને કી આવશ્યકતા નહીં હૈ. મેરા જ્ઞાન તો નિરાવરણ હી હૈ. આવરણ કે પીછે મેરા જ્ઞાન, મેરા સ્વરૂપ તો નિરાવરણ હૈ હી. સ્વરૂપ મેં આવરણ કભી ઘૂસા નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- ઈસ આવરણ કો હટાને કા જરૂરત હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. આવરણ કો હટાને કી જરૂરત ભી હૈ. ઔર વહ કબ હટતા હૈ ? કિ આવરણ કે પીછે મૈં નિરાવરણ હૂં ઐસા ભાન હોને સે હટતા હૈ. 'ભાન થયે સ્વભાવ પરિણામી છે.' આયા ન ૭૧૦ (પત્ર મેં) ? ભાન હોને કે બાદ સ્વભાવ પરિણામી હૈ. તો ઉતના હી કરના હૈ. ઈસસે જ્યાદા કુછ કરના નહીં હૈ. ભાન કરને કી બાત હૈ.

મુમુક્ષુ :- બાર-બાર પ્રયોગ કરકે ઉસકા ભાન કરને કા પ્રયાસ કરના હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઠીક હૈ. પ્રયોગ સે ભાન કરના હૈ.

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાન મેં કોઈ આવરણ નહીં હૈ તો ઉસકો અજ્ઞાની ક્યોં કહતે હૈં ? ઉસે શ્રદ્ધા કા દોષ દેના ચાહિયે ? જ્ઞાન કા ક્યોં દેતે હૈં ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જ્ઞાન કે ભી દોષ હૈં, શ્રદ્ધા કે ભી દોષ હૈં, ચારિત્ર કે ભી દોષ હૈં, લેકિન દોષ કે પ્રકાર અલગ-અલગ હૈ. જ્ઞાન પર મેં અપનાપન કરતા હૈ વહ કિસકા દોષ હૈ ? જ્ઞાન પર મેં અપના રૂપ જાનતા હૈ કિ યહ મેરા શરીર. ઐસા જાના, ઐસા પ્રતીત ભી કિયા ઔર

જાને બિના તો પ્રતીત હોતી નહીં. તો ઊલટા જાના તો પ્રતીત ભી ઊલટી હુઈ. સુલટા જાનેગા તો પ્રતીત ભી સુલટી હોગી. તો ઊલટા જાનના વહ જ્ઞાન કા દોષ હૈ. ઔર પરસન્મુખ હોકરકે જાનના વહ ભી જ્ઞાન કા દોષ હૈ. ઔર અપને સ્વરૂપમેં સે નિકલકરકે જાનના વહ ભી જ્ઞાન કા દોષ હૈ.

ઐસે જ્ઞાન કે દોષ તીન પ્રકાર હૈં. ફિર ભી જ્ઞાન કે દોષ મેં કષાય નહીં હૈ. ઈસલિયે કહતે હૈં. ઈસલિયે વહ બાત ચલતી હૈ. ઉસમેં કષાય નહીં હૈ. ચારિત્ર કે દોષ મેં કષાય હોતા હૈ, જ્ઞાન કે દોષ મેં કષાય નહીં હોતા હૈ. ઉતના ફર્ક હૈ. ક્યોંકિ વહ દોષ અલગ પ્રકાર કા હૈ, વહ દોષ અલગ પ્રકાર કા હૈ.

મુમુક્ષુ :- કષાય નહીં હૈ તો બંધ ભી નહીં હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ કષાય કા કારણ હૈ. ખુદ કષાય નહીં હૈ. જ્ઞાન કા દોષ ખુદ કષાય નહીં હૈ, લેકિન ચારિત્રગુણ મેં કષાય હોને કા યહ કારણ હૈ. ઔર કષાય બંધ કા કારણ હૈ. ઈસલિયે જ્ઞાન સીધા બંધ કા કારણ નહીં હૈ લેકિન બંધ કે કારણ કા કારણ હૈ. અજ્ઞાન હૈ વહ બંધ કે કારણ કા કારણ હૈ. અજ્ઞાન સીધા બંધ કા કારણ નહીં હૈ. લેકિન બંધ કે કારણ કા કારણ હૈ. ઈતના તો અવશ્ય હૈ.

'જ્ઞાનમેં આવરણ નહીં હૈ. કાહે સે ?'

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાન બંધ કે કારણ કા કારણ હૈ. તો જિસ સમય જ્ઞાન કા અજ્ઞાનરૂપ પરિણમન ચાલુ હૈ ઉસ હી સમય જ્ઞાન કા જ્ઞાનરૂપ પરિણમન ભી ચાલુ હૈ. પૂરા કા પૂરા અજ્ઞાનરૂપ પરિણમન નહીં હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહીં હૈ. ઠીક હૈ. ઉસ અપેક્ષા સે ભી જ્ઞાન બંધ કા કારણ નહીં હૈ. ઐસા ઉસકી ઉપેક્ષા લેકરકે ભી કહ સકતે હૈં કિ જ્ઞાન બંધ કા કારણ નહીં હૈ. દોનોં બાત આતી હૈ. વહ બાત ભી આતી હૈ કિ જો બંધ કા કારણ નહીં હૈ, જ્ઞાન કા જ્ઞાનરૂપ પરિણમન હૈ ઈસલિયે ભી કહતે હૈં કિ જ્ઞાન બંધ કા કારણ નહીં હૈ. વહ બાત ભી હોતી હૈ.

'જ્ઞાનમેં આવરણ નહીં હૈ. કાહે સે ?' જ્ઞાન મેં આવરણ નહીં હૈ કૈસે ? **'કિ જિતને અંશમેં આવરણ ગયા ઉતના જ્ઞાન હુઆ,...'** જિતને અંશ સે આવરણ ગયા ઉતના જ્ઞાન હુઆ. **'અતઃ જ્ઞાન આવરણસે ભિન્ન હૈ;...'** તો વહ જ્ઞાન આવરણ સે ન્યારા હો ગયા કિ

નહીં હો ગયા ?

મુમુક્ષુ :- વહ બાત આતી હૈ ન કિ, ભિન્ન થે તબ તો ભિન્ન હુએ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. ભિન્ન થા તબ તો ભિન્ન હુઆ. ભિન્ન થા ઐસા માલૂમ પડા તો ભિન્ન હુઆ. ભિન્ન થા ફિર ભી માલૂમ નહીં થા તો ભિન્ન નહીં હુઆ. અભિન્નપને કા ભાવ કરતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- ભિન્ન થા મગર ભિન્ન નહીં હુઆ તો વહ ભ્રમ કી વજહ સે ભિન્ન નહીં હુઆ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. ભ્રમ હુઆ. મૈં ભિન્ન થા, વહ બાત સમજ મેં નહીં થી તો અભિન્નતા કા ભ્રમ થા. ભિન્ન હોતે હુએ ભી અભિન્નતા કા ભ્રમ થા.

'અતઃ જ્ઞાન આવરણસે ભિન્ન હૈ; વહ (જ્ઞાન) અપના સ્વભાવ હૈ.' જો જ્ઞાન આવરણ સે ન્યારા હૈ વહ અપના સ્વભાવ હૈ. વહ અપના સ્વરૂપ હૈ. તો અપના સ્વરૂપ પ્રગટ હુઆ કિ નહીં હુઆ ? કિ પ્રગટ હૈ. ઔર અનુભવગોચર હુઆ કિ નહીં હુઆ ? કિ અનુભવગોચર ભી હૈ.

'જિતના જ્ઞાન પ્રકટ હુઆ ઉતના અપના સ્વભાવ ખુલા, વહ સ્વયં હૈ.' યહ સ્વયં હૈ. સ્વભાવ ખુલા વહ સ્વભાવ સ્વયં હૈ. **'ઈતના વિશેષ આવરણ હટનેપર ભી પરમેં જ્ઞાન જાયે વહ અશુદ્ધ, જિતના અંશ નિજમેં રહે ઉતના વહ શુદ્ધ.'** ક્યા હૈ કિ જિતના જ્ઞાન પ્રગટ હુઆ ઉતના સ્વભાવ તો ખુલ ગયા. ઈતના વિશેષ આવરણ જાને પર ભી, ફિર ભી જ્ઞાન કા કુછ અંશ પર મેં જાતા હૈ. ઉતના જ્ઞાન અશુદ્ધ લેના. પરસન્મુખ હોતા હૈ ઉતના જ્ઞાન (અશુદ્ધ હૈ). અશુદ્ધ કહો યા જ્ઞાન કા દોષ કહો, એક હી બાત હૈ. ઔર નિજ મેં રહા ઉતના શુદ્ધ. વહ જ્ઞાનદશા મેં હોતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- યે તો વહી હુઆ ન કિ જૈસે જ્ઞાની કા પરિણમન હૈ વહ એક હી સમય મેં પર સે તો ભિન્ન વર્તતે હૈં ઔર અભેદ સે અપને સ્વરૂપ મેં રહતે હૈં. એક હી સમય મેં પર સે ભિન્નપના હૈ ઔર નિજ સે અભિન્નપના હૈ. એક હી સમય મેં.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ફિર ભી અપેક્ષા વહ હૈ ઉસમેં કિ ઈસ વિષય કા સભાનપના હૈ તો વહ બાત ઠીક હૈ.

મુમુક્ષુ :- વહ તો જ્ઞાની કો હી હો સકતા હૈ ન ? અપને સ્વરૂપ સે અભિન્ન વર્તતે હૈં ઇસલિયે પર સે ભિન્ન વર્તતે હૈં. તો જ્ઞાની કા પરિણમન હૈ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ બરાબર હૈ. જ્ઞાની કે પરિણમન મેં વહ બરાબર હૈ.

મુમુક્ષુ :- ઔર અજ્ઞાની કો તો ઊલટા હોતા હૈ. ક્યોંકિ બેભાન હૈ. ઇસલિયે જિતના આવરણ હટા ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જિતના નિરાવરણ હુઆ ફિર ભી જ્ઞાન જ્ઞાની કા ભી પર મેં જાતા હૈ ઉતના જ્ઞાન કા દોષ લગતા હૈ. ઐસા કહના હૈ.

મુમુક્ષુ :- અભી પૂર્ણદશા નહીં હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પૂર્ણદશા નહીં હૈ તો અધૂરી દશા મેં દોષ હોતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. ઇસલિયે દોષ ચાલુ હૈ. પુરુષાર્થ ઇતના કમ હૈ. કમજોરી કે કારણ સે ઉપયોગ બાહર મેં જાતા હૈ. યહ ખુદ કી કમજોરી હૈ .

'અતઃકેવલ (જ્ઞાન) ગુપ્ત હૈ.'

મુમુક્ષુ :- અગર જ્ઞાની કા ઉપયોગ બાહર નહીં જાતા તો ફિર ઔરોં કા કલ્યાણ કૈસે હોતા ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- તો ક્યા જ્ઞાનીઓને અન્ય કા કલ્યાણ કરને કા ઠેકા લિયા હૈ ?

મુમુક્ષુ :- યહ તો ઉનકી કરુણા હૈ. મુમુક્ષુ કો તો ઉસ દૃષ્ટિકોણ સે હી દેખના ચાહિયે. ઉનકા વીર્ય કા કમી હૈ, પુરુષાર્થ કા કમી હૈ, વહ હમારે દેખને કા વિષય નહીં હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- બાત ઠીક હૈ.

મુમુક્ષુ :- વરના દોષ ખડા હો જાયેગા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અભક્તિ હો જાયેગી.

મુમુક્ષુ :- બહુત બડા દોષ ક્યા, પરિભ્રમણ કા સબસે મોટા કારણ તો વહી હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહી અનંતાનુબંધી કા મૂલ કારણ હૈ.

ક્યા બાત ચલી ? કિ જ્ઞાની કો ભી દોષ હોતા હૈ. ક્યોંકિ ઈસકા ઉપયોગ ભી બાહર જાતા હૈ. યહ બાત હમકો દેખની નહીં ચાહિયે.

મુમુક્ષુ :- કોઈ પાત્ર જીવ આતા હૈ તબ જ્ઞાની કા ઉપયોગ બાહર જાતા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જ્ઞાની કા ઉપયોગ બાહર જાતા હૈ વહ અપને કારણ સે જાતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાની કો મુમુક્ષુ કે પ્રતિ પ્રેમ હૈ તો બંધ કા કારણ નહીં હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ચર્ચા ચલી થી. સુબહ એક ચર્ચા ચલી થી. ઈસ વિષય મેં વહ બાત ચલી કિ પ્રેમ બંધ કા કારણ હૈ કિ નહીં હૈ ? રાગ તો બંધ કા કારણ હૈ. લેકિન પ્રેમ બંધ કા કારણ હૈ કી નહીં હૈ ? તો વહ ચર્ચા ચલી થી કિ પ્રેમ બંધ કા કારણ નહીં હૈ. તો વહ બાત ઈધર લાગુ કર દિ. ઠીક હૈ, ચલો. જ્ઞાની કા ઉપયોગ બાહર જાતા હૈ. મુમુક્ષુ કો વહ અપેક્ષા ઐસા લેના કિ વહ તો અચ્છા હી હૈ. મેરે લિયે તો ગુણ હૈ. ચાહે કિસી અપેક્ષા સે ઉસકો દોષ બતાયા હો યા ખતાયા હો, લેકિન મેરે મતલબ સે, મેરે પ્રયોગન સે મૈં દેખતા હૂં તો મેરે લિયે વહ અવગુણ નહીં હૈ. મેરે લિયે તો ગુણ ઈસલિયે હૈ કિ મુજે મેરે લાભ કા કારણ હોતા હૈ, મેરા લાભ કા નિમિત્ત હોતા હૈ. ઈસલિયે મૈં ઉસકો અવગુણ કૈસે લૂં ? તો મુમુક્ષુ જ્ઞાની કે અવગુણ કો ભી ગુણ કે રૂપ મેં દેખતા હૈ. ક્યોંકિ ઉસકો ભક્તિ હૈ. ઉસકો ભક્તિ ભી હૈ ઔર પ્રેમ ભી હૈ. ઈસલિયે અવગુણ કો ભી ગુણ કે રૂપ મેં દેખતા હૈ. ઐસા આયા હૈ. 'ગુરુ ગુણ સંભારણા'મેં 'બહેનશ્રી'ને લિખા હૈ...

મુમુક્ષુ :- અવગુણ કો ગુણ કે રૂપ મેં દેખતે હૈ કિ ખાલી ગુણ હી ગુણ ઉસમેં દિખતે હૈં ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- મતલબ ગુણ હી ગુણ દિખતે હૈં ઈસલિયે અવગુણ કો ભી ગુણ કે રૂપ મેં દિખતા હૈ. ક્યોંકિ ઉસકો તો ગુણ હી ગુણ દિખતે હૈં, સબ બાત ગુણરૂપ દિખતી હૈ ઉસકી. કોઈ અવગુણ ઉસકો દિખતા હી નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- અવગુણ શબ્દ કો ક્યું રખે વહાં પર ? ગુણ કી મૂર્તિ હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઉસમેં બાત હૈ. 'ગુરુદેવ' કભી-કભી ઐસે બોલતે થે કિ, દેખો, હમારે સે ભૂલ હો ગઈ તો હમ ઈધર આ ગયે ઔર

વહ ભી સ્થાનકવાસી મેં આ ગયે. શ્વેતાંબર મેં આયે ન ? તો ભૂલ હો ગઈ. યહ ભૂલ કા દંડ ભુગતના પડતા હૈ. તો મુમુક્ષુ લોગ ક્યા કહતે થે ? કિ નહીં, નહીં. સાહબ ! વહ તો હમારા ભાગ્ય થા ન ઈસલિયે આપ ઈધર આયે. આપ આયે વહ તો હમારા સૌભાગ્ય હૈ ઈસલિયે આપ ઈધર આયે હૈં. ઐસા હી કહતે થે.

'ગુરુ ગુણ સંભારણા'મેં 'બહેનશ્રી'ને ઐસા લિયા હૈ કિ, 'ગુરુદેવ' સ્થાનકવાસી મેં જન્મ લિયે તો અનેક સ્થાનકવાસી જીવોં કા કલ્યાણ હુઆ. વહ ગૃહીત (મિથ્યાત્વ કા) સંપ્રદાય થા, વહ થા... વહ થા... વહ બાત કોઈ નહીં સોચતે. ગુણ દેખા, ઉસમેં ભી ગુણ દેખા. ઐસા ક્યોં હુઆ ? ઐસા ક્યોં હુઆ ? ઐસા ક્યોં દેખા ? કિ યહ ગુણદૃષ્ટિ હૈ (ઉસમેં) ઐસે-ઐસે દેખતે હૈં. દોષદૃષ્ટિ હોતી તો ઐસા નહીં દેખતે. ગુણદૃષ્ટિ મેં ગુણ હી ગુણ દિખતે હૈં. દોષ દિખતે હી નહીં હૈ.

હર જગહ ઐસા હોતા હૈ. સંસાર મેં ભી ઐસા હોતા હૈ. હમારે યહાં હમારા સમધી લોગ આતે હૈં ન ? શાહજી બોલતે હૈં. લડકી કે સસુર. તો ફિર ક્યા બોલેંગે કિ ચાય પીએંગે આપ ? પીના તો પડેગા, ચલેગા નહીં. આપ આયે હો તો ના તો દે સકતે નહીં. તો કહે, રુચિ નહીં હૈ. કોઈ બાત નહીં. રુચિ નહીં હૈ તો થોડા પી લીજીએ. અચ્છા આધા કપ બના દો. અબ ક્યા કરેંગે ? દેનેવાલે તો પૂરા કપ ભરકે દેંગે. બાત તો કિતની હુઈ હૈ ? કિ આધા કપ લેને કી. ઔર દેંગે પૂરા. ફિર કહેંગે, આધા કપ દેને કી બાત થી તો આધા દિજીએ ન. પૂરાવાલા (દેનેવાલા) ક્યા બોલેગા ? કિ વહ તો આધા હી હૈ. ક્યા કહેંગે ? ભરા હૈ પૂરા. લેકિન બોલેંગે ક્યા ? આધા હી હૈ, પી લીજીએ. તો યહ પૂરા ભી અધૂરા નહીં હૈ ઐસા દેખતે હૈં. પૂરા હોનેકે બાવજૂદ ભી અધૂરા નહીં હૈ ઐસે દેખતે હૈં. દેખતે હૈ કિ નહીં દેખતે સંસાર મેં ? યહાં ભી ઐસા હી હોતા હૈ. જહાં સ્નેહ હોતા હૈ, પ્રેમ હોતા હૈ વહાં ઐસા હી હોતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- ન્યાય ઔર નીતિ કી જો બાત લી થી...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. વહ અલગ-અલગ હોતા હૈ. ન્યાય અલગ બાત હૈ, નીતિ અલગ બાત હોતી હૈ. યહ નીતિ કી બાત હૈ. ન્યાય કી બાત નહીં હૈ. ન્યાય મેં તો જિતના હૈ ઉતના હી તોલમાપ આતા હૈ.

નીતિ મેં ઐસા નહીં હોતા હૈ. નીતિ મેં ગુણદષ્ટિ ગુણ કા કામ કરતી હૈ, દોષદષ્ટિ દોષ કા કામ કરતી હૈ. યહાં સારાંશ ક્યા નિકલા ? કિ હમેં ગુણદષ્ટિ પ્રગટ કરની હૈ ઔર દોષદષ્ટિ મિટાની હૈ. અનાદિ કી જો દોષદષ્ટિ હૈ વહ હમેં મિટાની હૈ. યહ ઇસકા સારાંશ હૈ.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! દોષદષ્ટિ કૈસે મિટે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- દોષ દિખને પર ભી ગૌણ કર દે તો મિટ જાયે. દોષ દિખને મેં આયે તો ભી ઉસકો ગૌણ કર દે. ઔર ગુણ દિખને મેં આયે તો ઉસકો ઔર બઢાવા દે. યે દોનોં બાત હોની ચાહિયે.

મુમુક્ષુ :- .. ખુદકે દોષ દેખો ન. દોષ અગર મુખ્ય કરના હૈ તો અપને કરો.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અપને દોષ કો દેખો.

મુમુક્ષુ :- દૂસરેકે દોષ કો Let go કરના ચાહિયે ઔર ખુદકે દોષ કો મુખ્ય કરના ચાહિયે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અપને દોષ કો બડા દેખો, દૂસરે કે દોષ કો મત દેખો ઔર અપને ગુણ કો છોટા દેખો ઔર દૂસરે કે ગુણ કો બડા દેખો. તો દોષદષ્ટિ મિટ જાયેગી ઔર ગુણદષ્ટિ પ્રગટ હોગી.

મુમુક્ષુ :- બોલા થા ન, ભલે અપની બાત સહી હૈ ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં, વહ તો હૈ. વહ Policy કી બાત હુઈ. યહ નીતિ કી બાત હુઈ.

અબ કહતે હૈં. કેવલજ્ઞાન ગુપ્ત હૈ. '**કિંતુ પરોક્ષ જ્ઞાનમેં...**' કેવલજ્ઞાન નિરાવરણ હૈ ન ? અભી ખુલા નહીં હૈ, ગુપ્ત હૈ. જ્ઞાની કે પરિણમન મેં વહ ગુપ્ત હૈ. '**કિંતુ પરોક્ષ જ્ઞાનમેં નિરાવરણકી પ્રતીતિ કર-કરકે આનંદ બઢાએ.**' આનંદ કો બઢાએ. આગે ક્યા બોલા ? કિ કેવલજ્ઞાન માત્ર વસ્તુ કી પ્રતીતિ કર-કરકે, પ્રત્યક્ષ કર-કરકે સ્વસંવેદન કો બઢાયે. અબ આનંદ કી બાત લી. પરોક્ષ જ્ઞાન મેં ભી નિરાવરણ કી પ્રતીતિ કરકે, નિરાવરણ કહો કિ પ્રત્યક્ષ કહો, પ્રત્યક્ષ કી પ્રતીતિ કર-કરકે આનંદ કો વૃદ્ધિગત કરે. આનંદ કો બઢાએ. સ્વસંવેદન બઢેગા તો સાથ આનંદ બઢેગા હી બઢેગા.

મુમુક્ષુ :- પરોક્ષ ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અભી તો વહ ખડા હૈ તો પરોક્ષજ્ઞાન મેં.

વિચાર કરતા હૈ. Process તો વહી ચલતી હૈ ન. પરોક્ષ મેં ખડા હૈ ઔર પ્રત્યક્ષ કી પ્રતીતિ કર-કરકે આનંદ ઔર સ્વસંવેદન કો બઢાતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- સ્વસંવેદન જો હોતા હૈ વહ ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ના. વહ પ્રત્યક્ષ હૈ. લેકિન વહ જો ભાવના કરતા હૈ વહ તો પરોક્ષજ્ઞાન મેં હૈ ન ? વિકલ્પ કરતા હૈ વહ તો પરોક્ષજ્ઞાન મેં હૈ ન. જો સર્વથા પ્રત્યક્ષ હોવે તો બાત પૂરી હો ગઈ. કુછ કરના-ધરના નહીં રહા. કૃતકૃત્ય હો ગયા.

મુમુક્ષુ :- ભાવના વૃદ્ધિગત કરને કે સમય મેં વિકલ્પ..

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હૈ હી. ઈસલિયે પરોક્ષ હૈ.

મુમુક્ષુ :- અનુભૂતિ કે કાલ મેં જબ સ્વસંવેદન આવિર્ભૂત હોતા હૈ તબ વહ પ્રત્યક્ષ હુઆ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પ્રત્યક્ષ હુઆ તો આવિર્ભૂત કરનેકે લિયે પ્રત્યક્ષ કી ભાવના કરેગા. પ્રત્યક્ષ કી પ્રતીતિ કરેગા.

મુમુક્ષુ :- પ્રત્યક્ષતા સે સુખ ઔર આનંદ વૃદ્ધિગત હોતા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. પ્રત્યક્ષતાતા સે પુરુષાર્થ તેજ હોતા હૈ ઔર પુરુષાર્થ તેજ હોને સે સુખ, આનંદ, સ્વસંવેદન આદિ સબ ગુણ પરિણમન મેં આગે બઢતે હૈં.

‘**જ્ઞાન શુદ્ધ ભાવનાસે શુદ્ધ હો વહ નિશ્ચય હૈ. કહા હૈ કિ-યા મતિઃ સા ગતિઃ ઈતિ વચનાત્. (જૈસી મતિ વૈસી ગતિ).**’ બાહર ભી ઐસા હી હોતા હૈ, ઊલટે મેં ભી. જિસકો મુંગ બહુત ભાતા હૈ વહ બાર-બાર મુંગ કી Item કી ભાવના કરેગા. હલુઆ બનાને કા. તો કહે, મુંગ કા બનાવો. ચિલડા બનાને કા તો કહે મુંગ કા બનાઓ. દાલ બનાની હૈ તો મુંગ કી બનાઓ ઔર ચેવડા બનાના હૈ તો ભી ઉસમેં મુંગ કી દાલ ડાલો. ચને કી મત ડાલો. ક્યોંકિ મુંગ ભાતા હૈ. ક્યા હુઆ ? કિ મુંગ કા જીવ હો ગયા. ઐસે ચને કે જીવ હોતે હૈં. વૈસે હર Fruit મેં હોતે હૈં ન ? અમરુદ મેં હોતી હૈ ન ઉસકી લટ હોતી હૈ. ક્યોં ? વહાં ક્યોં ગયા ? બહુત ભાતા થા. ખાતે-ખાતે બહુત રસ લિયા થા. ગયા ઉસમેં. આયુ બંધ હો ગયા. ઉસી સમય આયુબંધ હો ગયા. યા મતિ સા ગતિ. જૈસિ મતિ વૈસી ગતિ. ‘ઈતિ વચનાત’ ઈસ વચન અનુસાર ઐસા હી હોતા હૈ. ઐસે સ્વરૂપ કી ભાવના હોતી હૈ તો સ્વરૂપ મેં ગતિ હોતી હૈ.

'અપના સ્વરૂપ સાક્ષાત્ કિસપ્રકાર હો વહ કહા જાતા હૈ :–' દેખો ! બાર-બાર કૈસે બાત ઉઠાતે હૈં ! યહી તો ઈસ ગ્રંથ કા રસ લેને કી મજા હૈ. બાર-બાર વહ બાત કો ઉઠાયેંગે. સ્વરૂપ સાક્ષાત્ કૈસે હોવે યહી કહેંગે અભી. **'અપના સ્વરૂપ સાક્ષાત્ કિસપ્રકાર હો વહ કહા જાતા હૈ :– પ્રથમ નિર્મમત્વભાવસે સંસારકા ભાવ આધો (ગૌણ, મંદ, નીરસ) કરે.'** આધો કરે મતલબ ? ગૌણ કરે, નિરસ કરે, ફિક્કા કરે. નિર્મમત્વભાવ સે. ઈસમેં મેરા અસ્તિત્વ કહીં ભી નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :– .. મોળો પડ્યો.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :– હા. મોળો કહો કે ફિક્કા કહો. હિન્દી મેં ઉસકો ફિક્કા કહતે હૈ.

'પ્રથમ નિર્મમત્વભાવસે સંસારકા ભાવ...' જો હોતે હૈં., સંસારી પદાર્થો મેં જો ભાવ હોતે હૈં, ઉસકો સર્વપ્રથમ નીરસ કરના ચાહિયે. ઈસીકો મુમુક્ષુ કી ભૂમિકા કા વૈરાગ્ય કહને મેં આતા હૈ. યહ મુમુક્ષુ કી ભૂમિકા કા વૈરાગ્ય હૈ. મુનિ કી ભૂમિકા કે વૈરાગ્ય મેં વહ ત્યાગ કર દેતા હૈ. રાજપાટ કુછ ભી હો. લેકિન વહ મુમુક્ષુ કી ભૂમિકા નહીં હૈ. મુમુક્ષુ કો તો વૈરાગ્ય કી કેળવણી કરકે ફિર વહાં તક પહુંચના હૈ. યહાં તો વહ નીરસ કરે, ફિક્કા કરે, ગૌણ કરે.

'કિસપ્રકાર કરે વહ કહા જાતા હૈ :– જો દશ્યમાન હૈ વહ સબ રૂપી જડ હૈ...' જો ભી દશ્યમાન માને દિખાઈ દેતા હૈ વહ તો સબ જડ હૈ. આંખ સે દિખાઈ દે યા કાન સે સુનાઈ દે યા નાક સે સુંઘને મેં આયે યા સ્પર્શ સે સ્પર્શ કરને મેં આયે, સબ જડ હૈ. યહ તો રૂપી જડ હૈ. અરૂપી જડ નહીં હૈ. રૂપી જડ હૈ. અરૂપી જડ કાળાણુ, ધર્મ, અધર્મ ઔર આકાશ વહ ચાર અરૂપી જડ હૈ. ઔર પુદ્ગલ રૂપી જડ હૈ. જો ભી દેખને મેં આતા હૈ વહ પુદ્ગલ હૈ યા રૂપી જડ હૈ.

મુમુક્ષુ :– 'દ્રવ્યદષ્ટિ પ્રકાશ'મેં તો લિયા, મેરી આત્મા કો ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :– ઐસી બહુત-સી અપેક્ષા હૈ ઉસમેં કિ જો મેરા નહીં... મૈં ચૈતન્ય, મેરે સિવા સબ જડ. તો ઉસમેં શ્રીગુરુ કા આત્મા આયેગા કિ નહીં ?

મુમુક્ષુ :– નહીં. વહ તો મેરે ઔર ઉસમેં અંતર કહાં હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :– સિદ્ધ ભગવાન કા આત્મા આયેગા કી નહીં

આયેગા ? દૃષ્ટિ કે વિષય મેં તો સબ જડ હો જાયેગા. દૃષ્ટિ કે વિષય મેં સબ જડ હો જાયેગા. ઔર ઈસસે ભી આગે કી અપેક્ષા હૈ. જ્ઞાન હૈ, ચૈતન્યગુણ હૈ વહ ચૈતન્ય હૈ ઔર આત્મા કા આનંદ આદિ, અસ્તિત્વ આદિ જિતને ભી ગુણ હૈ વહ જડ હૈ. ઐસી-ઐસી અપેક્ષા આતી હૈ.

મુમુક્ષુ :- હમ લોગોં કો આગે કી અપેક્ષા સે ક્યા મતલબ હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. ઉસ અપેક્ષા સે મતલબ નહીં હૈ લેકિન કભી કોઈ શાસ્ત્ર કી બાત સામને આ ગઈ, કોઈ શાસ્ત્ર પઢ લિયા, સુન લિયા તો બાત...

મુમુક્ષુ :- આપ હી તો બોલતે હો, અપ્રયોજનભૂત વિષય કો ગૌણ કર દેના ચાહિયે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ગૌણ કર દેના ચાહિયે. વહ બાત જરૂર હૈ. લેકિન સમજે તો સહી અપેક્ષા સે સમજે. યા અપ્રયોજનભૂત જાનકરકે છોડ દે ઉસકો.

મુમુક્ષુ :- સમજકરકે જ્ઞાનકે ટોપલે કો ક્યોં બઢાએ ? ફિર માન આને કા અવકાશ હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- બોજા તો બઢેગા હી બઢેગા.

મુમુક્ષુ :- જબતક યથાર્થતા મેં પ્રવેશ નહીં હો તબ તક તો...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ તો હૈ. માથા તો પ્રયોજનભૂત વિષય મેં હી મારના. લેકિન જીવ કો આદત હો ગઈ હૈ. તો અપ્રયોજન મેં ભી માથા મારતા હૈ. બૈલ હોતા હૈ, ભૈંસા હોતી હૈ. (ઉસકે) બડે-બડે સીંગ હોતે હૈં. વહ કૂડે કે ઢેર કે પાસ સે ગુજરતા હૈ, ચલતા હૈ તો માથા મારકર જાતા હૈ ઔર ફાલતુ કી ગંદકી કો ચારોં ઓર ઉડાતા હૈ. મનુષ્ય દેખેગા કિ દેખો, ક્યા કિયા ઉસને ?

મુમુક્ષુ :- જૈસે સાંઢ જો હોતા હૈ વહ લાલ કપડા દેખકરકે ઉસકે પીછે ભાગતા હૈ. વૈસે મનુષ્ય હૈ વહ પરવિષય મેં વૈસે હી ભાગતા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. ઐસે કરતા હૈ તો (બોલેંગે કિ) દેખો, ક્યા ગડબડ કર દિયા. વૈસે અપ્રયોજન મેં ઐસા હી હોતા હૈ. સામને આયા કોઈ અપ્રયોજનભૂત વિષય, ઉસ અપ્રયોજનભૂત વિષય કો કૂડા કા ઢેર સમજો. માથા નહીં ડાલના. વરના બૈલ ઔર ભૈંસા હો ગયા. જિતની ભી દૂસરે કી પંચાયત હૈ વહ ક્યા હૈ ? વહી બાત હૈ. વહ કૂડે કે ઢેર મેં

ફાલતુ કા સીંગ લગાના હો ગયા. દૂસરે કી પંચાતયત મેં તો ઐસા હૈ. લેકિન હમારે ઘર મેં તો હમ માથા મારે કિ નહીં મારે ? લડકે બરાબર લડકે કે કામ કરતે હૈં કિ નહીં ? દૂસરે સબ અપને-અપને કામ બરાબર કરતે હૈં કિ નહીં કરતે હૈં ? ઔર ઘર વ્યવસ્થિતરૂપ સે ચલતા હૈ કિ નહીં ચલતા હૈ ? વહ તો કરના કિ નહીં કરના ?

મુમુક્ષુ :- નહીં કરના.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ક્યોં ?

મુમુક્ષુ :- જબ મૈં હૂં હી નહીં. જડ મેં અપના અસ્તિત્વ કો હી નહીં માનેગા તો કિસસે ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- મેરાપના માનકરકે માથા મારતા હૈ. પડૌસી કે ઘર મેં માથા નહીં મારતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- મેરાપના કો ઉઠા દે ન તો કહીં પર રસ લંબાયેગા નહીં.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- તો ઘર કો વ્યવસ્થિત નહીં રખના તો ક્યા Godown બના દેના ? મેરાપના હટા દેના. ફિર ચાહે વ્યવસ્થિત રહે, ચાહે Godown બને.

મુમુક્ષુ :- અવ્યવસ્થિત રહેગા તો ભી ઉસકો Tension નહીં આયેગા, ઔર વ્યવસ્થિત રહેગા તો ભી ઉસકો કોઈ ખુશી નહીં હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અવ્યવસ્થિત રહેગા તો ભી Tension નહીં આયેગા ?

મુમુક્ષુ :- પ્રેમ હોને સે મેરાપના આતા હૈ. મેરાપના હૈ તો પ્રેમ આતા હૈ. પ્રેમ Transfer હો જાયેગા તો મેરાપના ભી Transfer હો જાયેગા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- મેરેપને મેં પ્રેમ નહીં હોતા હૈ, રાગ હોતા હૈ. પ્રેમ કહાં હોતા હૈ ? રાગ હોતા હૈ. ઉસકો પ્રેમ કહના વહ તો પ્રેમ કો ગાલી દેને બરાબર હૈ.

મુમુક્ષુ :- પ્રેમ કા અપમાન હો જાયેગા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ તો પ્રેમ કા અપમાન હો જાયેગા. વહ તો રાગ હૈ. ઐસા ક્યોં આયા ?

મુમુક્ષુ :- અપ્રયોજનભૂત વિષય મેં ઔર ક્યા-ક્યા આયેગા ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- મેરે આત્મકલ્યાણ કે સિવાય સભી

અપ્રયોજનભૂત હૈ. ગાંવ કે કોઈ ઘર મેરે નહીં હૈ. એક હી મેરા હૈ. ઉસમેં આ ગયા સબ. દસ હજાર ઘર કો યહ મેરા નહીં... યહ મેરા નહીં... યહ મેરા નહીં... ક્યા કરોગે ? યહ મેરા હૈ. બાકી કે સબ મેરે નહીં હૈ. મેરા આત્મકલ્યાણ વહી મેરા પ્રયોજન. મેરા આત્મા વહી મેરા પરમ પ્રયોજન. બાકી સબ અપ્રયોજનભૂત. જાઓ !

મુમુક્ષુ :- બહુત ભારી બાત હો ગઈ. થોડે Percentage કર દેવે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ભારી કહો, હલકી કહો, જો ભી હૈ યહી સચ હૈ, યહી સત્ય હૈ. ભાઈ ધીરે-ધીરે કરેંગે. પહેલા ઈતના કર લું, પહલે ઉતના કર લું, પહલે ઉતના કર લું. અભી તક વ્યવસ્થા મેં લગે હુએ થે. અબ થોડે નિવૃત્ત હોને કી તૈયારી મેં આયે હૈં. ધીરે-ધીરે આગે બઢના ન ?

પ્રથમ સંસાર કે ભાવ કો નીરસ કરે. કિસ રીતિ સે ? કિ દશ્યમાન સબ જડ હૈ. '**કિસલિયે ? કિ જો સબ જડ હૈ, ઉસમેં અપનત્વ માનનેસે સુખ ક્યા** ?' વહ તો દુઃખ હોતા હૈ, સુખ હોગા કૈસે ? અપનાપન કરને સે સુખ કૈસે હોગા ? દુઃખ હી હોગા '**ઈસપ્રકાર શરીર જડ ઉસમેં મમત્વ નહીં કરના.**' અપને શરીર મેં ભી મમત્વ નહીં કરના તો ફિર દૂસરે પદાર્થ મેં તો મમત્વ કરને કા, પરિવાર આદિ મેં તો મમત્વ કરને કી બાત રહતી નહીં હૈ. '**કિસલિયે ? કિ શરીરાદિ જડમેં અપનત્વ માનનસે સુખ ક્યા** ?'

'**તથા રાગ-દ્વેષ-મોહભાવ, અસાતાભાવ, તૃષ્ણાભાવ, અવિશ્રામભાવ, અસ્થિરભાવ, દુઃખભાવ, આકુલભાવ, ખેદભાવ, અજ્ઞાનભાવ હૈં, ઈસસે હેય હૈં.**' યત સબ પ્રકાર કે ભાવ હૈ વહ હેય હૈં. ઔર '**આત્મભાવ, જ્ઞાનમાત્રભાવ,...**' દેખો ! ક્યા લેતે હૈં ? '**જ્ઞાનમાત્રભાવ, શાંતભાવ, વિશ્રામભાવ, સ્થિરતાભાવ, અનાકુલભાવ, આનંદભાવ, તૃપ્તિભાવ, નિજભાવ (હૈં ઈસસે) ઉપાદેય હૈં.**' હેય-ઉપાદેય કે દોનોં ખાતોં મેં કિસ-કિસ ભાવ કી રકમ હૈ ? ખતા લેના. યે ભાવ સબ હેય હૈ, ઐસે સબ ભાવ ઉપાદેય હૈ.

'**આત્મપરિણતિમેં આત્મા હૈ.**' આત્મા કહાં હૈ ? કિ '**આત્મપરિણતિમેં આત્મા હૈ.**' જહાં આત્મપરિણતિ વહાં આત્મા.

મુમુક્ષુ :- જ્યાં જ્યાં જ્ઞાનપણું ત્યાં ત્યાં હું.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. જહાં મૈંપના કરતા હૈ વહાં આત્મા હૈ. દૂસરે પદાર્થ મેં મૈંપના કર લિયા તો વહાં આત્મા ચલા ગયા. ઐસે તો જાતા નહીં. ઈસલિયે ઉસકો મિથ્યાભાવ કહને મેં આતા હૈ.

'**મૈં હૂં...**' ક્યા કહતે હૈં ? કિ '**મૈં હૂં ઐસી પરિણતિ દ્વારા આત્મા પ્રકટ હોતા હૈ.**' ઐસી પરિણતિ કે કારણ સે આત્મા પ્રગટે. મૈં હૂં. અપને મેં મૈંપના કરને સે. '**મૈં હૂં ઐસી પરિણતિ દ્વારા આત્મા પ્રકટ હોતા હૈ. આત્મામેં (સ્વયંમે) પરિણતિ આયી,...**' કહાં આયી ? ઈધર-ઉધર ઘૂમતી થી વહ આત્મા મેં આયી. '**મૈં હૂંપનેકી માન્યતા સ્વપદકા સાધન હૈ.**' સ્વસ્વરૂપ મેં મૈંપના કિયા વહી સ્વપદ, સિદ્ધપદ બનને કા સાધન હૈ. યહ માન્યતા.

'**મૈં-મૈં પરિણામ મૈં કહતા હૂં.**' હૂં-હૂં ઐસા કોન કહતા હૈ ? મૈં કહતા હૂં. '**મૈં-મૈં**' હૂં-હૂં. '**મૈં-મૈં પરિણામોંને સ્વપદકી આસ્તિક્યતા કી. સ્વપદ-પરિણામ યોગ્યસ્થાનકે બિના નહીં હોતે.**' જહાં સ્વ હૈ વહાં સ્વપદ હૈ. વહાં સ્વપના કરને સે માન્યતા યથાયોગ્ય સ્થાન મેં હુઈ. ઔર જહાં સ્વપદ હૈ ઔર સ્વપદ કી આસ્તિક્યતા માને શ્રદ્ધા હુઈ. '**કાયચેષ્ટા હૈં વહાં નહીં હૈ,...**' વહાં કોઈ શરીર કી ક્રિયા નહીં હૈ. '**વચન-ઉચ્ચારણા હૈ વહાં નહીં હૈ,...**' જહાં વચન ઉચ્ચારણા હૈ વહાં આત્મા નહીં. જહાં કાયચેષ્ટા હૈ વહાં આત્મા નહીં. ઈસલિયે '**વચન-ઉચ્ચારણા હૈ વહાં નહીં હૈ, મન-ચિંતવન હૈ વહાં નહીં હૈ.**' મન કા ચિંતવન મન મેં હોતા હૈ, આત્મા મેં નહીં. '**આત્મપદમેં અપની મગ્નતા, સ્વરૂપવિશ્રામ, આનંદરૂપ પદમેં સ્થિરતા, ચિદાનંદ, ચિત્પરિણતિકા વિવેક કરના.**' ઈસપ્રકાર સે ચિદાનંદ ઔર ચૈતન્યપરિણતિ કા વિવેક કરના.

અબ સામને ૧૫ પન્ને પર જો Paragraph હૈ, એક Paragraph છોડકરકે. '**ચિદાનંદકી ભાવનાસે (ચિદાનંદકો ભાનેસે) ચિત્પરિણતિ શુદ્ધ હોતી હૈ.**' ભાવના કો કરના. '**ચિત્પરિણતિ શુદ્ધ હોનેપર ચિદાનંદ શુદ્ધ હોતા હૈ.**' આત્મા તો શુદ્ધ હી હૈ. લેકિન અનુભવ મેં આતા હૈ. '**અનાત્મપરિણામ મિટાકર આત્મપરિણામ કરના હી કૃતકૃત્યપના હૈ.**' અનાત્મપરિણામ મિટાકર કે આત્મા કે આશ્રય સે

આત્મપરિણામ કરના યહી કૃતકૃત્યપના હૈ.

'યોગીશ્વર ભી ઈતના કરતે હૈં.' બડે-બડે યોગી ભી યહી કામ કરતે હૈં. ઔર **'પ્રાયાણામ, ધ્યાન, ધારણા, સમાધિ ઉસકે નિમિત્ત હૈં.'** ઈસકે લિયે કહા હૈ. દૂસરે-દૂસરે યોગ કે પ્રયોગ કરને કે લિયે નહીં કહે હૈં. વહ આત્મપરિણતિ કે લિયે બતાયે હૈં. **'સ્વરૂપપરિણામમેં અનંત સુખ હુઆ; નિજપદકા આસ્તિક્ય હુઆ; અનુપમપદમેં લીનતા હુઈ; એક સ્વરસ હુઆ; શુદ્ધ ઉપયોગ હુઆ; સહજપદકા અનુભવ હુઆ. આત્મપરિણામકી (નિજપરિણામકી) અપાર મહિમા હૈ.'** ઐસે આત્મરૂપ પરિણમન કા મહિમા કિતના હૈ ? અપાર મહિમા હૈ.

'પરમેશ્વર સ્વપરિણામ કિએ બિના પરપરિણામસે ભટક રહા હૈ.' દેખો ! ક્યા-ક્યા બાત લી હૈ ! પરમેશ્વર બોલા. સંસારી આત્મા કો ભી (પરમેશ્વર બોલા). યહ પરમેશ્વર હૈ વહ પરપરિણામ કો (કરકે), સ્વપરિણામ કો કિયે બિના પરપરિણામ સે ચારોં ઔર ગોતા ખાતા હૈ. **'અપના પરિણામ સ્વરૂપાનન્દી હોનેપર પરમેશ્વર કહલાયા. ઐસા પ્રભાવ આત્મજ્ઞાનકે પરિણામકા હૈ.'** ઐસા પ્રભાવ આત્મજ્ઞાન કે પરિણામ કા હૈ. **'પરિણમનસે અવિનાશી પદકા અપૂર્વ લાભ હુઆ.'** ઐસે પરિણમન સે અવિનાશી પદ કા અપૂર્વ લાભ હુઆ. તો કહતે હૈં કિ **'વહ પરિણામ સ્વરૂપમેં કૈસે લગે સો કહા જાતા હૈ :-'** ફિર ઊલટકરકે વહ બાત લેતે હૈં. ઐસે સ્વરૂપ મેં પરિણામ કૈસે લગે ? વહી કહતે હૈં.

'પરસે પરાઙ્મુખ હોકર બારંબાર સ્વપદકો (સ્વસત્તાકો) (લક્ષણસે ભિન્ન કરકે સ્વસંવેદનસે ગ્રહણ કરે) અવલોકનેકે ભાવ કરે.' દેખો ! ક્યા આયા ? કિ **'પરસે પરાઙ્મુખ હોકર...'** પલટકરકે. પરાઙ્મુખ હોના માને પલટકરકે, પર સે પલટકરકે. **'બારંબાર સ્વપદકો...'** સ્વપદ માને નિજ સત્તા કો, નિજ મૌજૂદગી કો, અપની મૌજૂદગી કો, અપની સત્તા કો અવલોકન કરને કા ભાવ કરે. વિચાર નહીં. સ્વરૂપ કા વિચાર નહીં કરના હૈ. અવલોકન કરને કે પરિણામ કરે.

'દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ચેતનાકા પ્રકાશ યથાયોગ્ય (યથાસ્થાનરૂપ) કર-કરકે સ્વરૂપપરિણતિ કરે.' યોગ્યસ્થાન માને

અપને મેં અપના સ્થાન કરે. અપને કો અપને મેં સ્થાપના કરે. કિસસે ? શ્રદ્ધા-જ્ઞાન ઔર ચારિત્ર સે. '**આત્મજ્યોતિ-અનાત્માસે ભિન્ન-અખંડ પ્રકાશ...**' અનાત્મા સે. આત્મા સે નહીં લેના વહાં. આત્મજ્યોતિ માને અનાત્મા સે ભિન્ન અખંડ પ્રકાશ '**આનંદ ચેતનાસ્વરૂપ ચિદ્વિલાસકા અનુભવપ્રકાશ પરિણામ દ્વારા પ્રકાશે.**' પ્રકાશ પરિણામ દ્વારા માને વેદન દ્વારા પ્રગટ કરે.

આત્મજ્યોતિ કો અનાત્મા સે ભિન્ન લે લિયા. અખંડ પ્રકાશ. કૈસા હૈ ? કિ આનંદ ચૈતન્યરૂપ ચિદ્વિલાસ. ચૈતન્ય કા વિલાસ ઔર અનુભવ કા પ્રકાશ. 'અનુભવપ્રકાશ' ગ્રંથ હૈ ન ? ઈસલિયે લિયા અનુભવપ્રકાશ. ઐસે પરિણામ દ્વારા પ્રકાશે. પ્રકાશે માને વેદન કરે. '**જહાં સે પરિણામ ઉઠે ઉસમેં પરિણામ લગાયે.**' દેખો ! પરિણામ કહાં-સે ઉઠતા હૈ ? બાહર સે ઉઠતા હૈ ? નહીં. જહાં-સે ઉઠતા હૈ વહાં લગાઓ. Connetction તૂટ જાયેગા. દૂસરે સે Connetction તૂટ જાયેગા.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. યહ સબ પરિણમન કી હી બાત ચલતી હૈ કિ તુમ ઐસા પરિણમન કરો. ઐસા વિચાર કરો વહ બાત નહીં ચલતી હૈ. પરિણમન કરો. તો કૈસે કરે ? કિ પરિણામ જહાં સે ઉઠતે હૈં વહાં પરિણામ લગાઓ. તુમ્હારા પરિણામ ઔર જગહ સે ઉઠતા નહીં વહાં પરિણામ ક્યોં લગાતે હો ? વહ બાત હૈ. મતલબ જ્ઞાન કો અન્ય જ્ઞેય મેં રોકો મત. જહાં સે વહ જ્ઞાન ઉત્પન્ન હોતા હૈ વહીં જ્ઞાન કો લગાઓ ન. ઐસા કહતે હૈં.

મુમુક્ષુ :- પરિણામ કહાં સે ઉઠતા હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- દેખો ન. કહાં-સે ઉઠતા હૈ. વહી તો કહતે હૈં કહાં સે ઉઠતા હૈ ? બાહર સે ઉઠતા હૈ ? યા અંદર સે ઉઠતા હૈ ? અંતર મેં લગાઓ પરિણામ કો.

'**(કિન્તુ) જ્ઞાનકો રોકે ઐસે પરિણામ ન કરે.**' બાહર મેં વહાં જ્ઞાન રુક જાયે, અટક જાયે ઐસે પરિણામ નહીં કરે. '**પરિણામતરંગ...**' દેખો ! ક્યા શૈલી હૈ ! ખુદ કવિ થે. 'દીપચંદજી' હૈ વે કવિ થે. તો કહતે હૈં કિ '**પરિણામતરંગ ચેતના અંતરંગ અભંગ અંગમેં લીન હોતી રહે.**' પરિણામ કે જો તરંગ હૈ વહ અંતરંગ ચેતના મેં અપના અભંગ સ્વરૂપ

હૈ. વહ એક અંગ હૈ, બડા અંશ હૈ ઉસમેં લીન હુઆ કરે. **'પરિણામતરંગ ચેતના અંતરંગ અભંગ અંગમેં લીન હોતી રહે. અમપુરીનિવાસ...'** હોવે. કહાં નિવાસ હોવે ? અમરપુરી મેં નિવાસ હોવે.

મુમુક્ષુ :- સ્વરૂપ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સ્વરૂપ ખુદ હી અમરપુરી હૈ. ક્યોંકિ અનાદિઅનંત હૈ. અમરપુરી નિવાસ હો જાયેગા. ઔર અમરપુરી નિવાસ કૈસે હોગા ?

'નિજબોધકે વિકાસસે હૈ.' અમરપુરી કા નિવાસ આત્મજ્ઞાન કે વિકાસ સે હોગા. બહુત મહિમા કી હૈ. અનુભવ કી મહિમા કી હૈ. બાકી કે જો વચનામૃત હૈ ઉસમેં અનુભવ કી મહિમા કી હૈ. **'નિશ્ચય, નિશ્ચલ, અમલ, અતુલ, અખંડિત, અમિતતેજ, અનંતગુણરત્નમંડિત, બ્રહ્માંડકો પહચાનકર, બ્રહ્મપદકો પૂર્ણ પરમચૈતન્યજ્યોતિસ્વરૂપ, અરૂપ, અનૂપ, ત્રૈલોક્યભૂપ પરમાત્મરૂપ પદકો પ્રાપ્ત કર, પાવન હોકર રહે, વહ અનુભવકી મહિમા હૈ.'** બહુત રસ આયા હૈ લિખનેવાલે કો. કવિ થે ઔર બહુત જાનતે થે. ઐસે-ઐસે પ્રયોગ કિયે હૈં. યહાં તક રખે...

અનાદિથી માત્ર પર્યાયમાં 'સ્વપણું' અનુભવાઈ રહ્યું છે. તેથી પર્યાયદૃષ્ટિ પણ નિવિડ થઈ ગઈ છે. રૂઢ થઈ ગયેલી આવી સ્થિતિનો અભાવ થવો દુષ્કર છે. તોપણ અશક્ય નથી જ. સત્પુરુષના યોગે બીજજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થયે, અપરિણામી, અવિનાશી પરમ સ્વરૂપનું લક્ષ થતાં, પર્યાયબુદ્ધિ શિથિલ થઈ, દ્રવ્યદૃષ્ટિ પ્રગટવાનું કારણ બને છે. 'અનંત સુખધામ' નિજપદના નિર્ણયનું બળ, સ્વાનુભૂતિ પ્રગટ કરે છે, ત્યારે દૃષ્ટિ સમ્યક્ થાય છે. ધ્રુવપદમાં પોતાપણું સ્થપાય છે, અનુભવાય છે, પરિણામનું એકત્વ મટે છે અને સહજ પુરુષાર્થ, વિવેક, નિર્મળતા, પર્યાયની ગૌણતા, સાક્ષીભાવ, આદિ પ્રગટ થઈ, વૃદ્ધિગત થવા લાગે છે. તોપણ 'ત્રિકાળી છું' તે જ મુખ્ય રહે છે.

(અનુભવસંજીવની - ૧૩૭૦)

તા. ૩૦-૧૨-૧૯૯૫, પાના નં. ૧૬, પ્રવચન નં. ૧૯૦

'દીપચંદજી'કા સ્વાનુભવપ્રધાન યહ ગ્રંથ હૈ. સ્વાનુભવ કૈસે હો ઔર સ્વાનુભવ કી મહિમા ક્યા હૈ, સ્વરૂપ ક્યા હૈ ઔર સ્વરૂપ કી મહિમા ક્યા હૈ, યહ સબ ઈસ ગ્રંથ કા વિષય હૈ. બારહ અંગ કા સાર ભી સ્વાનુભૂતિ હૈ. ઈસ વિષય પર સારે ગ્રંથ કી રચના હૈ. યહાં ખુદને પ્રશ્ન ઉઠાયા હૈ કિ '**જ્ઞાન તો જાનપનેરૂપ હૈ, (તથાપિ) અપનેકો ક્યોં નહીં જાનતા** ?' ક્યા પ્રશ્ન હૈ ? કિ જબ જ્ઞાન કા સ્વભાવ હી જાનને કા હૈ ફિર વહ અપને સ્વરૂપ કો ક્યોં નહીં જાનતા હૈ ? જાનના તો ઉસકા સ્વભાવ હૈ. યહ પ્રશ્ન ઉઠાયા હૈ.

ઉસકા ઉત્તર કહતે હૈં કિ '**જાનપના અનાદિસે પરમેં વ્યાપ્ત હોકર પરકા હી હો રહા હૈ.**' ક્યા હાલત હૈ ? કિ વ્યાપ્ય-વ્યાપકભાવ સે પર કો જાનતા હૈ. જો જાનતા હૈ વહ વ્યાપ્ય-વ્યાપકભાવ સે પર કો જાનતા હૈ. માને ઐસા જૂઠા જાનતા હૈ. પર મેં જ્ઞાન કા વ્યાપના હો નહીં સકતા, બન નહીં સકતા. ફિર ભી અનાદિ સે ઐસા હો રહા હૈ. જૈસે કિ હમ યહાં શાંતિ સે સ્વાધ્યાય કરતે હૈં. બાહર મેં કહીં કોલાહલ, આવાજ હુઈ, કોલાહલ હુઆ તો મેરી શાંતિ મેં યહ બાધા હુઈ, વ્યવધાન હુઆ. મેરે મેં જૈસે કુછ હો ગયા. અશાંતિ હો ગઈ. તો વહ વ્યાપ્ય-વ્યાપકભાવ કા અનુભવ હોતા હૈ. યા તો પર મેરે મેં વ્યાપતા હૈ યા મૈં પર મેં વ્યાપતા હૂં. અનુભવ ઐસા હોતા હૈ કિ જૈસે ઉપયોગ વહાં ચલા ગયા, જહાં આવાજ હુઈ હૈ. યા તો ઐસા અનુભવ હુઆ કી વહાં કી આવાજ ઈધર અંદર મેં આ ગઈ. ઔર મેરી શાંતિ અશાંતિ હુઈ. ઉસપ્રકાર સે જાનપના હૈ, જ્ઞાન હૈ વહ યથાર્થરૂપ પ્રવૃત્તિ નહીં કર રહા હૈ. અનાદિ સે મિથ્યા પ્રવૃતિ કર રહા હૈ.

મુમુક્ષુ :- વ્યાપના વહ તો ચારિત્રગુણ કી પર્યાય હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વ્યાપના હૈ વહ વિભુત્વગુણ કી પર્યાય હૈ. પ્રભુત્વ, વિભુત્વ આતા હૈ ન ? ઉસમેં વિભુત્વ હૈ વહ વ્યાપને કા કામ કરતા હૈ.

'અબ ઐસા વિચાર કરનેસે શુદ્ધ હોતા હૈ...' વહ જો હૈ વહ અશુદ્ધ હૈ, મિથ્યા હૈ. ઈસપ્રકાર કા અનુભવ હૈ વહ મિથ્યા અનુભવ હૈ, પરપ્રવેશભાવ હૈ. જો પરપ્રવેશભાવ સ્વસંવેદન કો રોકનેવાલા હૈ. વહ આગે આ ગયા. **'અબ ઐસા વિચાર કરનેસે શુદ્ધ હોતા હૈ કિ યહ પરકા જાનપના ભી જ્ઞાનકે બિના નહીં હોતા.'** પર કા જાનપના હોતા હૈ, ભલે હી ગલત હોતા હૈ, લેકિન જાનપના તો હોતા હી હૈ. મિથ્યાજ્ઞાન હોતા હૈ. લેકિન મિથ્યાજ્ઞાન મેં ભી જ્ઞાન તો હૈ હી. કિ બિના જ્ઞાન હૈ ? જ્ઞાન તો હૈ હી.

'અબ ઐસા વિચાર કરનેસે શુદ્ધ હોતા હૈ કિ યહ પરકા જાનપના ભી જ્ઞાનકે બિના નહીં હોતા. જ્ઞાન આત્માકે બિના નહીં હોતા...' પરપદાર્થ કા જાનને કા જ્ઞાન બિના નહીં હોતા ઔર જ્ઞાન આત્મા બિના નહીં હોતા. **'ઈસલિયે પરપદકો જાનનેવાલા (ભી) મેરા પદ હૈ.'** પરપદ કો જાનનેવાલા મેરા પદ હૈ. **'મેરા જ્ઞાન (વહી) મૈં હૂં.'** મેરા જ્ઞાન વહીં મૈં હૂં. **'પર વિકાર (પરકે અનુસરણસે હોનેવાલા ભાવ) પર હૈ.'** મૈં તો જ્ઞાન હૂં. ઔર જો વિકાર હૈ વહ તો પર હૈ. પર વિકાર તો પર હી હૈ. **'પરવિકાર પર હૈ.'**

'જહાં-જહાં જાનપના વહાં-વહાં મૈં ઐસા દૃઢભાવ સમ્યક્ત્વ હૈ.' દેખો ! સમ્યક્ત્વ કો બહુત સુગમ રીતિ સે યહાં ખોલા હૈ, યહાં દર્શાયા હૈ. **'જહાં-જહાં જાનપના વહાં-વહાં મૈં ઐસા દૃઢભાવ સમ્યક્ત્વ હૈ.'** વહી સમ્યક્ત્વ હૈ. અનુભવ કરો. માત્ર જ્ઞાન કો લેના હૈ. સાથ મેં હોનેવાલે રાગાદિ વિકાર કો નહીં લેના હૈ. માત્ર જ્ઞાન કો લેના હૈ. અકેલે જ્ઞાન કો, ભિન્ન જ્ઞાન કો, માત્ર જ્ઞાન કો મૈંપને અનુભવ મેં લેના વહી સમ્યક્ત્વ હૈ. અપનેરૂપ મેં અનુભવ મેં લેના વહી સમ્યક્ત્વ હૈ.

સ્વ-રૂપ સે વેદન મેં આનેવાલા જ્ઞાન હી આત્મા હૈ. વહ 'પરમાગમસાર' ૭૩૩ મેં કહા. સ્વ-રૂપ સે વેદન મેં આનેવાલા જ્ઞાન, વહી આત્મા હૈ. વહી આત્મા કા જ્ઞાન હૈ, વહી આત્મા કા અનુભવ હૈ, વહી સ્વસંવેદન હૈ. યહાં 'દીપચંદજી' સાહબ કહતે હૈં કિ માત્ર જ્ઞાન હૈ. કહીં ભી હો. જહાં ભી હો મતલબ કહીં ભી હો, કબ ભી હો, ક્ષેત્ર-કાલ સે કોઈ સંબંધ નહીં. મૈંપને સે વહ અનુભવ મેં આયા ઔર મૈંપને સે

દઢભાવ સે અનુભવ મેં આયા માને અભેદભાવ સે અનુભવ મેં આયા. દઢભાવ કા અર્થ વહી હૈ. અભેદભાવ સે અનુભવ મેં આયા વહી સમ્યક્ત્વ હૈ, વહી આત્માજ્ઞાન હૈ, વહી સ્વાનુભવ હૈ ઔર વહી બારહ અંગ કા સાર હૈ.

દેખિયે, અબ તિર્યંચ કો ભી આત્મજ્ઞાન કૈસે હો સકતા હૈ ? યા અનપઢ કો ભી આત્મજ્ઞાન કૈસે હો સકતા હૈ ? ઐસા કોઈ જરૂરી નહીં કિ શાસ્ત્ર પઢે ઉસ હી કો હી આત્મજ્ઞાન હો. ઐસા કોઈ જરૂરી નહીં હૈ. ભલે હી શાસ્ત્ર નહીં પઢા હો. ઔર તિર્યંચ કહાં પઢતે હૈં ? ઉસકો તો પઢના આતા હી નહીં. ભાષાજ્ઞાન હી નહીં હૈ. ફિર ઉસકો સ્વાનુભવ હોતા હૈ, જો બારહ અંગ કા સાર હૈ. કૈસે ? કિ '**જહાં જહાં જ્ઞાન વહાં વહાં મૈં...**' યહ અનુભવ કરને કો આતા હૈ. ઈતના અનુભવ કરને કો આયા, જ્ઞાનાનુભૂતિ વહી આત્માનુભૂતિ. ઔર આત્માનુભૂતિ વહી જ્ઞાનાનુભૂતિ, ઈતના અનુભવ કરને કો આયા વહ સમ્યક્ત્વ હૈ, વહી આત્મજ્ઞાન હૈ, વહી સ્વાનુભવ હૈ. ઔર ઉતના તિર્યંચ કો ભી આતા હૈ. ચિડીયા કો, મેઢક કો, સર્પ કો, સિંહ કો, ગાય કો, ભૈંસા કો, બાઘ કો, કિસીકો ભી, સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય પ્રાણી કો યહ આતા હૈ. વહ કર સકતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- પહેલા આવી ગયું કે મારા દર્શન જ્ઞાનનો પ્રકાશ મારા પ્રદેશમાંથી ઊઠે છે અને આ હમણાં આવ્યું કે જ્યાં જ્યાં જ્ઞાન ત્યાં ત્યાં હુંપણું, એમાં શું ફેર છે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઉસમેં અવલોકન કરાને કી બાત હૈ કિ દેખો ! જ્ઞાન કા પ્રકાશ કહાં હો રહા હૈ ? કિ મેરે ક્ષેત્ર મેં, મેરે પ્રદેશ મેં હો રહા હૈ. યહ અવલોકન કરને સે પર કે સાથ જો સંપર્ક કરકે વ્યાપ્ય-વ્યાપકતા કા અનુભવ કરતા હૈ વહ સંપર્ક ટૂટ ગયા-Disconnect હો ગયા. ઈસલિયે વહ શૈલી લી હૈ. વહ શૈલી કી હૈ. પર સે ભિન્ન કરાને કી શૈલી કી હૈ.

મુમુક્ષુ :- વેદન ઔર સ્વ-રૂપ મેં જો વેદન કરને કા...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વેદન તો વેદન સામાન્ય હૈ સબકો. લેકિન અપનાપન કહીં ઔર જગહ કર રખા હો. શરીર મેં મૈં હૂં, મૈં શરીરરૂપ હૂં, યા મૈં રાગાદિરૂપ હૂં, સ્ત્રી-પુત્રાદિ મેરે હૈં, ઐસા અપનાપન અન્ય પદાર્થ મેં કર રખા હૈ તો વેદન મેં સ્વપના આયેગા કહાં સે ? જ્ઞાનવેદન

હૈ ઉસમેં સ્વપના આયેગા નહીં. ક્યોંકિ નિશ્ચય ઊલટા હૈ. વહ નિશ્ચય બદલકરકે જ્ઞાનવેદન સે સ્વરૂપ કા નિશ્ચય કરકે જ્ઞાનવેદન મેં સ્વપના કરને સે, સ્વપના હોને સે સ્વસંવેદન હોતા હૈ. વહી સ્વસ્વરૂપ કા અનુભવ હૈ, વહી સ્વસંવેદન હૈ, વહી આત્મજ્ઞાન હૈ, વહી પરિભ્રમણ, ભવભ્રમણ કો મિટાનેવાલા (જ્ઞાન હૈ).

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાનવેદન બોલો, સ્વસંવેદન બોલો એક હી બાત હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એક હી બાત હૈ. ઈસલિયે તો કહા કિ સ્વપને સે યા સ્વ-રૂપ સે અનુભવ મેં આનેવાલા જ્ઞાન હી આત્મા હૈ. વહી આત્મા હૈ યા આત્માનુભવ હૈ. કુછ ભી કહો. 'પરમાગમસાર'મેં ૭૩૩ નંબર કે વચનામૃત મેં 'ગુરુદેવ' કહતે હૈં. સ્વ-રૂપ સે અનુભવ મેં આનેવાલા જ્ઞાન હી આત્મા હૈ.

મુમુક્ષુ :- વિપરીતમાં પણ વેદન તો ચાલુ જ છે. ત્યાંથી પણ કેવી રીતે...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઊલટા વેદન હૈ, મગર વેદન તો હૈ ન. કોઈ ભી શક્તિ કો પકડની હૈ તો ઊલટા-સુલટા કો ગૌણ કરો. શક્તિ સમજ મેં આયેગી. જૈસે મિથ્યાશ્રદ્ધા. ઉસમેં શ્રદ્ધા તો હૈ. જૈસે કોઈ માનતા હૈ કિ મુજે મેલડી કી શ્રદ્ધા હૈ. મેલડી માતા કી શ્રદ્ધા કરતા હૈ ન ? તો કોઈ બોલતા હૈ કિ નહીં, મુજે તો ખોડિયાર કી શ્રદ્ધા હૈ. મૈં તો ઉસકો માનતા હૂં. તો ઉસકા શ્રદ્ધાગુણ તો કામ કરતા હૈ કિ નહીં કરતા હૈ ? ભલે વિપરીત કરતા હૈ. વિપરીત-અવિપરીત દોનોં કો ગૌણ કરો તો કાર્ય કિસકા હુઆ ઉસમેં ? શ્રદ્ધા કા કાર્ય હૈ. શ્રદ્ધા વહ આત્મા કા ગુણ હૈ. હંમેશા કાર્યરત રહતા હૈ. કોઈ ગુણ બિના પરિણમન રહતા નહીં હૈ. તો વહ ગુણ કાર્ય કરતા હૈ, શ્રદ્ધા હંમેશા શ્રદ્ધા કરને કા હી કાર્ય કરતી હૈ. ચાહે ઊલટી હો, ચાહે સુલટી હો. લેકિન વહ શ્રદ્ધા કૈસે કરતા હૈ ? માનતા હૈ કૈસે ? ઉસકો દેખો. ઉસકે શ્રદ્ધાન કો દેખો. ઊલટા-સુલટા નહીં દેખો. તો બાત શ્રદ્ધા કી સમજ મેં આ જાયેગી.

કોઈ જીવ બિના શ્રદ્ધા હૈ હી નહીં. ઉનકી સહી શ્રદ્ધા કબ ? કિ અપને સ્વરૂપ કો શ્રદ્ધે તબ કિ સુખ તો આત્મા મેં હૈં. ૧૦૮ મેં 'કૃપાલુદેવ'ને ક્યા કહા ? કિ સુખ અંતર મેં હૈ. પાંચ બાર ૧૦૮ મેં આયા કિ સુખ અંતર મેં હૈ. ક્યોં ? વહ બાહર ઢૂંઢતા હૈ. ક્યોંકિ ઉસકો

શ્રદ્ધા હૈ કિ સુખ બાહર મેં હૈ. અનુકૂલતા મેં સુખ હૈ, પૈસે મેં સુખ હૈ. પંચેન્દ્રિયોં કે વિષય મેં સુખ હૈ. વહ ઉનકી શ્રદ્ધા હૈ. ઈસકે સામને ફેર-ફેરકર પુનઃ-પુનઃ બાત કરતે હૈં કિ સુખ અંતર મેં હૈ. તેરા સુખ તેરે અંતર મેં હૈ. કહીં બાહર મેં નહીં હૈ. બાહર મેં હૈ વહ તેરા ભ્રમ હૈ. ઈસ ભ્રમ કો તૂ છોડ.

અબ દેખો, યહ બાત સ્વાનુભવ કી કૈસે સુગમ હો ગઈ. આસાન કૈસે હો ગઈ ? એકદમ આસાન હો ગઈ. કૈસે આસાન હુઈ ? કિ ઉતના હી કરને કા હૈ કિ જ્ઞાન મેં અપનાપન. ઉતની બાત અવશ્ય હૈ કિ જ્ઞાન મેં અપનાપન કરનેવાલે કો ઔર જગહ સે અપનાપન છોડના હોગા. યહ શર્ત હૈ વહ કઠિન હૈ. કઠિન શર્ત હૈ. ક્યોં ? બેટા સામને બેઠા હો. મેરા નહીં હૈ, કહાં-સે લાયે ? ઘર કો સામને રખે. યહ ઘર મેરા નહીં. કહાં-સે લાયે ? યહ શરીર મેરા નહીં. જીવ કો વહ થોડા કઠિન પડતા હૈ. ક્યોં ? કિ ઐસા મોહભાવ દૃઢ હો ગયા હૈ. પર મેં અપનાપન કા મોહભાવ દૃઢ હો ગયા હૈ તો વહ જીવ કો કઠિન લગતા હૈ. ઈસલિયે ઉસકો અપને જ્ઞાન મેં અપને રૂપ સે વેદન આતા નહીં હૈ. મોહ કો ભી છોડના હૈ વહ બાત ઉસમેં ગર્ભિત હૈ. ઈસપ્રકાર કે વિપરીત પરિણમન કો છોડના હૈ યહ બાત ઉસમેં ગર્ભિત હૈ.

'**વહ સુગમ હૈ,...**' જ્ઞાન મેં અપનત્વ કરના વહ સુગમ હૈ. ઈસલિયે કિ ઐસા સ્વભાવ હૈ. ૮૧૦ પત્ર મેં ક્યા કહા ? કિ ભાન હોને સે સ્વભાવ પરિણામી હૈ. સ્વભાવ પરિણામી તો ત્રિકાલ હૈ. આત્મા સ્વભાવ પરિણામી તો ત્રિકાલ હૈ. લેકિન ભાન હુઆ તબ સે યહ પરિણમન ચાલુ હોતા હૈ. ઈસકે પહલે ચાલુ નહીં હોતા. ઈસલિયે સ્વભાવ સ્વભાવ રહતા હૈ લેકિન પરિણમન હોતા નહીં. સ્વભાવરૂપ પરિણમન નહીં હોતા. જબ ભાન હુઆ કિ સુખ મેરે મેં હૈ, મેરે સ્વરૂપ કે અલાવા મેરા ઈસ જગત મેં કોઈ હૈ હી નહીં. ક્યોંકિ સબ સંયોગ છૂટ જાતે હૈં. કોઈ મેરા નહીં. વહ બાત પ્રત્યક્ષ હૈ, પ્રગટ હૈ. ઉસ પ્રકાર સે સ્વભાવ પરિણામી આત્મા હૈ યહ સુગમ હૈ. ક્યોં સુગમ હૈ ? કિ વહ ઉસકા સ્વભાવ હૈ ઈસલિયે સુગમ હૈ. સ્વભાવ હોને સે સુગમ હૈ. ફિર ભી '**વિષમ માન રહા હૈ.**'

મુમુક્ષુ :- વેદન ગૌણ હોકરકે સ્વસંવેદનજ્ઞાન હોતા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વેદન ગૌણ હો કરકે નહીં, જ્ઞાનવેદન આવિર્ભૂત હોકરકે સ્વસંવેદન ચાલુ હોતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- વેદન તો પહલે Transfer હોતા હૈ. પર કા વેદન.. ભ્રાંતિગત .. પર કા વેદન નહીં હો સકતા, ફિર વહ ગૌણ હોકરકે ઈધર કા...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઉસકા તો નાશ હોકરકે, ગૌણ હોકરકે ક્યા. ક્યોંકિ વહ તો હો હી નહીં રહા થા. વહ તો ભ્રાંતિ થી કિ મૈંને યહ ખાયા, વહ મીઠા લગા, યહ ઠંડી લગી. વહ તો ભ્રાંતિ થી. તો ભ્રાંતિ કા નાશ હોતા હૈ. ઉસ વક્ત ભી જ્ઞાનવેદન જ્ઞાન મેં હો રહા થા. તો ભ્રાંતિ કે વશ સમજ મેં નહીં આ રહા થા. સમજ મેં ઐસા આ રહા થા કિ મુજે ઠંડ લગ રહી હૈ, મુજે મીઠા લગ રહા હૈ, મુજે કડવા લગ રહા હૈ. તો વહ ઊલટા અનુભવ થા. વાસ્તવ મેં મિથ્યા અનુભવ થા, ઐસા હો નહીં રહા થા. ઉસ વક્ત ભી જ્ઞાન મેં જ્ઞાનવેદન હી હો રહા થા. વહ ભ્રમ કા નાશ હોકરકે, ભ્રમ કહો, મિથ્યાત્વ કહો, અજ્ઞાન કહો, ઉસકા નાશ હોકરકે જ્ઞાન મેં સ્વ-રૂપ સે વેદન આના યહી સમ્યક્ત્વ હૈ, યહી સ્વાનુભવ હૈ. ઔર વહ તિર્યંચ કો ભી હો સકતા હૈ ઈસલિયે આસાન હૈ. ઔર મોહવશ બડે-બડે વિદ્વાનોં કો ભી નહીં હોતા ઈસલિયે કઠિન હૈ. ક્યોંકિ મોહ કા ડેરા-તંબુ ભી મજબૂત હૈ જિસકા ઔર અચ્છા પડાવ ડાલા હૈ જિસને, ડેરા-તંબુ ડાલકરકે, ઉસકે લિયે કઠિન ભી હૈ. ઔર મોહ ઉઠા લે તો આસાન ભી હૈ.

મુમુક્ષુ :- આબાલગોપાલ બધાને અનુભવમાં આવે છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હો હી રહા હૈ. જ્ઞાનવેદન તો હો હી રહા હૈ. લેકિન ઊલ્ટા નિશ્ચય હોને સે માલૂમ પડતા નહીં.

મુમુક્ષુ :- માલૂમ નહીં, હો તો રહા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હો તો રહા હૈ. ઊલ્ટા માલૂમ પડતા હૈ, સૂલટા માલૂમ નહીં પડતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- તિર્યંચ કો વિવેક તો હોતા નહીં હૈ, ફિર વહ વિવેક બિના કૈસે હોતા હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- કૌન કહતા હૈ કિ તિર્યંચ કો વિવેક નહીં હોતા હૈ ? તિર્યંચ કો ભી વિવેક હોતા હૈ. સંજ્ઞી પ્રાણી કો સુખ-દુઃખ કા વિવેક

હોતા હૈ. ક્યા પશુ-પક્ષી કો સુખ-દુઃખ કા વિવેક નહીં હોતા હૈ ક્યા ? હોતા હૈ કિ નહીં હોતા હૈ ? હોતા હૈ, બરાબર હોતા હૈ. સભી પ્રાણી કો સુખ-દુઃખ કા વિવેક તો હોતા હી હૈ.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. જ્ઞાન કી નિર્મલતા મુમુક્ષુ કી ભૂમિકા કી આતી હૈ. ઔર ઉસ પ્રકાર મેં સત્પુરુષ કી પહચાન આતી હૈ. સત્પુરુષ મેં પરમેશ્વરબુદ્ધિ ઉસકો જ્ઞાની ને પરમધર્મ કહા હૈ. પહલે વહ હોતા હૈ. ફિર યહ હોતા હૈ. સીધા કિસીકો હોતા નહીં હૈ. પહલે સત્પુરુષ મેં પરમેશ્વરબુદ્ધિ આતી હૈ. ઔર વહ બાત 'કૃપાલુદેવ'ને ઠોક-ઠોકકર કહી હૈ.

મુમુક્ષુ :- આત્મા...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. પરમ વિનય તબ હોતા હૈ. જબ તક ઐસા પરમ વિનય નહીં આતા, તબતક જ્ઞાન પ્રતિબંધયુક્ત હોતા હૈ. ચાર પ્રતિબંધ તો કહા હૈ. સમાજ પ્રતિબંધ, કુટુંબ પ્રતિબંધ, શરીર પ્રતિબંધ ઔર સંકલ્પ-વિકલ્પ પ્રતિબંધ. ઔર જહાં તક સત્પુરુષ કી પહચાન હોકરકે, પરમેશ્વરબુદ્ધિ હોકરકે પરમ વિનય નહીં આતા, વહાં તક પાંચવા પ્રતિબંધ ભી ખડા હૈ, જો પરમ વિનય કી ઓછપવાલા હૈ. વહ પાંચવા પ્રતિબંધ હૈ. વહ મુમુક્ષુ કો ભી હોતા હૈ તબ તક ઉસકો સત્પુરુષ કી પહચાન નહીં ઔર જબ તક સત્પુરુષ કી પહચાન નહીં વહાં તક આત્માનુભવ ઔર આત્મા કી પહચાન હોને કા કોઈ અવસર આતા નહીં હૈ. વહ પહલે હોતા હૈ.

સ્વાનુભવ હોના યહ આત્મા કા મંગલકારી મહોત્સવ હૈ. ક્યોંકિ સ્વાનુભવ હોતે હી આત્મા કા જન્મ-મરણ કા પરિભ્રમણ હૈ વહ મિટ જાતા હૈ. વહી એક કારણ પરિભ્રમણ કો મિટાને કા હૈ, તીનકાલ મેં. ઈસકે પહલે એક દૂસરા મહોત્સવ યહ હોતા હૈ, સત્પુરુષ કી પહચાન હોતી હૈ તબ. ઈસલિયે ૭૫૧ મેં ઉસકો પ્રથમ સમકિત કહા. આપ્તપુરુષ કે વચન કી પ્રતીતિ, ઉસકી આજ્ઞા-રુચિ ઔર સ્વચ્છંદ નિરોધ ભક્તિ. 'આત્મસિદ્ધિ' શાસ્ત્ર મેં ઉસકો પ્રથમ સમકિત કહા હૈ. પ્રત્યક્ષ સમકિત કા કારણ હૈ ઈસલિયે ઉસકો પ્રથમ સમકિત કહને મેં આયા હૈ. 'સ્વચ્છંદ મત આગ્રહ તજી વર્તે સદ્ગુરુ લક્ષ, સમકિત તેને ભાખિયું કારણ ગણી

પ્રત્યક્ષ'. સમકિત કા પ્રત્યક્ષ કારણ દેખકર કે ગિનકરકે ઉસકો સમકિત કહને મેં આયા હૈ. યહ ૧૭વીં ગાથા પ્રથમ સમકિત કી ગાથા હૈ. 'આત્મસિદ્ધિ' શાસ્ત્રમેં તીન પ્રકાર કે સમકિત કહે હૈં, ઉસમેં યહ પ્રથમ સમકિત હૈ.

'વહ સુગમ હૈ, (તથાપિ) વિષમ માન રહા હૈ.' યહ સ્વાનુભવ સુગમ હોનેપર ભી જીવ ઉસકો વિષમ માન રહા હૈ. **'મોહમદકો રોકકર,...'** દેખો ! મોહ ક્યા હૈ ? પરમેં અપનાપન. શરીર મેરા, કુટુંબ મેરા, સંપત્તિ મેરી, આબરૂ-કીર્તિ મેરી, યહ સબ મેરા.. મેરા... મેરા... મેરા... **'મોહમદકો રોકકર, જ્ઞાનામૃતકા પાન કરકે, બ્રહ્મપદકા સ્મરણ કરકે, ભવખેદકો ટાલકર,...'** દેખો ! કિતની-કિતની બાત લી હૈ !

'નિજસે ભેદકો પાકર, અભેદ નિજપદકો પહચાનકર, પર ઐસી વાણીકો ત્યાગકર, ચિદાનંદકો જાનકર, મોહમાન્યતાકા નાશ કરકે, ગુણગ્રામ-સુખધામરૂપ, અભિરામરૂપ વહી (મેરા) સ્વરૂપ હૈ. વહી ભાવ મોક્ષકો, ઉપાય-ઉપેયકો સાધતા (હૈ),...' કૈસે કાર્ય કરતા હૈ ? ઉપાય માને ઈલાજ કરતા હૈ, ઉપેય માને પ્રાપ્ત કરનેયોગ્ય કો સાધતા હૈ. ઉપાય કરકે ઉપેય કો સાધતા હૈ. ઉપાય સે સાધને યોગ્ય કો ઉપેય કહતે હૈં. ઉસમેં વહ જીવ ક્યા-ક્યા કરતા હૈ ? **'મોહમદકો રોકકર, જ્ઞાનામૃતકા પાન કરકે,...'** જબ મોહમદ કો રોકતા હૈ તો સ્વસંવેદન મેં જ્ઞાનામૃત કા પાન કરતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- ઉપેય એટલે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઉપેય અર્થાત્ ઉપાય કા વિષય વહ ઉપેય. જિસકા ઉપાય કરને મેં આતા હૈ ઉસકો ઉપેય કહતે હૈં. જૈસે સાધ્ય-સાધક. તો સાધક કા જો અંતિમ પ્રાપ્ત કરને યોગ્ય વહ સાધ્ય. વૈસે ઉપાય સે અંતિમ પ્રાપ્ત કરનેયોગ્ય વહ ઉપેય. ઉપાય-ઉપેયભાવ. ઉપાય હૈ વહ સાધકભાવ હૈ, ઉપેય હૈ વહ સાધ્યભાવ હૈ. ઈસલિયે ઉસકો સાધતા હૈ ઐસા લિયા હૈ. ઉપાય ઉપેય કો સાધતા હૈ. ઉપાય ક્યા કરતા હૈ ? ઉપેય કો સાધતા હૈ. અર્થાત્ સાધ્ય કો સાધતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- ધંધો પૈસા પેદા કરે. ધંધો ઉપાય ઔર પૈસા ઉપેય.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- બરાબર હૈ. હાં. ઠીક હૈ.

'મોહમદકો રોકકર, જ્ઞાનામૃતકા પાન કરકે, બ્રહ્મપદકા સ્મરણ કરકે, ભવખેદકો ટાલકર, નિજસે ભેદકો પાકર,...' ભેદ માને રહસ્ય. **'નિજસે ભેદકો પાકર, અભેદ નિજપદકો પહચાનકર,...'** ઐસે સ્વરૂપ કો પહચાના કિ જો અભેદ હૈ. ગુણ-પર્યાય કા ભેદ જિસમેં વિલિન હો ગયા હૈ. **'પર ઐસી વાણીકો ત્યાગકર,...'** ક્યોંકિ ઉસમેં વાણી કા કોઈ અધિકાર નહીં હૈ. વાણી જડ હૈ. ઈસલિયે 'જ્ઞાન નહીં કવિ ચાતુરી, જ્ઞાન નહીં ભાષા ઠરી.' ઉસકો ત્યાગ કરકે. **'ચિદાનંદકો જાનકર, મોહમાન્યતાકા નાશ કરકે, ગુણગ્રામ-સુખધામરૂપ, અભિરામરૂપ...'** અભિરામ માને આરામ કા સ્થાન, વિશ્રાંતિ કા સ્થાન. ગુણગ્રામ માને ગુણ કા પૂરા ગાંવ. ગુણ કા સમૂહ, ગાંવ પૂરા. સુખ કા ધામ. ઔર **'અભિરામરૂપ વહી (મેરા) સ્વરૂપ હૈ. વહી ભાવમોક્ષકો,...'** ભાવમોક્ષ હૈ વહ ઉપેય હૈ.

'ઉપાય-ઉપેયકો સાધતા (હૈ), શુદ્ધ આત્માકો આરાધતા (હૈ). ઈસીપ્રકાર નિર્ગ્રંથ પુરુષ શિવપથકો બહુત સાધ-સાધકર, સમાધિકો પ્રાપ્ત કરકે પરમપદકો પહુંચતે (હૈં).' ક્યા કહા ? કિ ઈસ રીતી સે હી, ઈસ પ્રકાર સે હી, જો નિર્ગ્રંથ પુરુષ હૈ, જિસને મોહ કી ગ્રંથિ કા નાશ કિયા વહ નિર્ગ્રંથ હૈ. મોહ કી ગાંઠ કા નાશ કિયા હૈ વહ નિર્ગ્રંથ હૈ. ઐસે પુરુષ, શિવપથ માને આત્મકલ્યાણ કા ઉપાય કો બહુ સાધ સાધકરકે, બહુત સાધના કરકે સમાધિ કો-આત્મ સમાધિ કો પ્રાપ્ત કરકે નિજ પરમપદ કો પહુંચતે હૈં.

'અપના ચેતનપ્રકાશ મોહવિકારકો પાકર મલિન હુઆ હૈ.' અપના ચૈતન્યપ્રકાશ મોહવિકાર કો પ્રાપ્ત કરકે અનાદિ સે મલિન હુઆ હૈ. જો અપના ચૈતન્યપ્રકાશ હૈ વહ મોહવિકાર કે કારણ સે મલિન હુઆ હૈ. યહ દર્શનમોહ હૈ વહ ચૈતન્ય કે પરિણમન કો મલિન કરતા હૈ. **'ભેદજ્ઞાન જડ-ચેતનકો ભિન્ન કરતા હૈ.'** ભેદજ્ઞાન હૈ વહ જડ-ચેતન કો ભિન્ન કરે. **'ઉસે અંતરમેં ધારણ કર-કરકે, નિજજ્ઞાનકા અભ્યાસ બારંબાર કરકે,...'** ભેદજ્ઞાન સે. ભેદજ્ઞાન સે ક્યા હોતા હૈ ? કિ નિજજ્ઞાન કા અભ્યાસ હોતા હૈ. ઔર વહ બારબાર હોતા હૈ.

'સાર અવિકાર અપના અખંડરૂપ જાનકર,...' સાર માને

સુખરૂપ, અવિકાર માને શુદ્ધ અપના અખંડરૂપ કો જાનકરકે '(ઉસે) **અંતરમેં-અનુભવમેં લાકર, મહામોહહઠકા નાશ કરકે, જો સ્વરૂપરસ અપને સ્વભાવમેં હૈ ઉસ સ્વભાવકો નિજઉપયોગમેં યોગ્યસ્થાનરૂપ કરે. (યથાસ્થાનરૂપ કરે, સ્થિર કરે.)**' ક્યા કરે ? કિ જો અપના અખંડ અવિકાર સ્વરૂપ હૈ ઉસકો અંતર મેં અનુભવ મેં લાકરકે મોહ કી જો હઠ હૈ ઉસકા નાશ કિયા. મોહ હૈ વહ હઠીલા હૈ. જલ્દી હટતા નહીં હૈ. ઉસકા નાશ કરકે '**જો સ્વરૂપરસ અપને સ્વભાવમેં હૈ...**' આત્મરસ, ચૈતન્યરસ, અમૃતરસ અપને સ્વભાવમેં હૈ '**ઉસ સ્વભાવકો નિજઉપયોગમેં...**' ઈસ સ્વભાવ કો નિજ ઉપયોગ મેં '**યોગ્ય સ્થાનરૂપ કરે.**' માને અપને રૂપ કરે. અપને સ્વભાવ કો ઉપયોગ મેં અપનારૂપ કરે. યહી યોગ્ય સ્થાન હૈ.

સ્વરૂપ કી ઉપયોગ શક્તિ હૈ. '**સ્વરૂપકી ઉપયોગશક્તિ કર્મમેં ગુપ્ત હુઈ...**' કર્મ મેં ઉસકા ખર્ચ હો ગયા. '**તો ક્યા (ઉસ) શક્તિકા અભાવ માનેં ?**' કિ નહીં, શક્તિ કા અભાવ માનના નહીં ચાહિયે. શક્તિ તો શક્તિ હૈ. ચાહે ઈસકા સદુપયોગ હો, ચાહે ઉસકા દુરુપયોગ હો, શક્તિ તો શક્તિ હૈ. જૈસે Currency તો Currency હૈ. નોટ તો નોટ હૈ. ફિર ઉસસે કોઈ દવાઈ લે યા ઝહર પીએ. ઝહર પીએ તો મર જાયેગા ઔર દવાઈ લેગા તો મરને સે બચેગા. પૈસા તો પૈસા હૈ. શક્તિ તો શક્તિ હૈ. સદુપયોગ કરે તો અચ્છી બાત હૈ, વરના દુરુપયોગ કરે તો શક્તિ કા અભાવ તો નહીં હૈ ઉસમેં. શક્તિ કા કાર્ય હૈ, શક્તિ કા અભાવ નહીં હૈ.

ઉસતરહ સે શક્તિ કા સ્વીકાર કરના હૈ. ઈસતરહ સે શક્તિ કો દેખના હૈ. જો શક્તિ કો નહીં દેખતા હૈ ઉસકા કૈસા વિચિત્ર હાલ હૈ વહ નીચે દૃષ્ટાંત કરકે દિખાયા હૈ. વહ દૃષ્ટાંત સે દિખાયા હૈ. યહાં તક રખે. આગે કા વિષય કલ લેંગે...

તા. ૩-૧-૧૯૯૬, પાના નં. ૨૬ થી ૨૮, પ્રવચન નં. ૧૯૧

મુમુક્ષુ :- પરમાં વ્યાપી પરનું થઈ રહ્યું છે. આમ વિચાર કરવાથી શુદ્ધ થાય ...જ્ઞાન પરમાં વ્યાપ્યું નથી...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જે પછી આમ કરવાથી શુદ્ધ થાય એનો અર્થ કે અશુદ્ધતામાં.

મુમુક્ષુ :- વસ્તુસ્થિતિ તો એવી જ છે ને.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. એટલે તો એને અશુદ્ધ કહ્યો. આમ કરવાથી શુદ્ધ (થાય). હવે આમ કરવાથી શુદ્ધ થાય. એટલે કે પહેલા અશુદ્ધિમાં આમ થઈ રહ્યું હતું. અશુદ્ધિ એટલે શું ? કે ભાવમાં અજ્ઞાન અને મિશ્રિતપણું. અશુદ્ધ એટલે મિશ્રિતપણું. પરમાં વ્યાપવું. વ્યાપતું તો નથી છતાં વ્યાપવું એવો અનુભવ-મિથ્યા અનુભવ તે અશુદ્ધ જ્ઞાન. અને પરનું થઈ રહ્યું છે એટલે પરપણું થઈ રહ્યું છે. પરનું થઈ રહ્યું છે એટલે પોતાપણું જેમાં નથી રહ્યું તેવું.

૨૭મે પાને. '**ગુપ્ત શુદ્ધ શક્તિની સિદ્ધિના પ્રમાણમાં પ્રવેશ કરે.**' ગુપ્ત શુદ્ધ શક્તિની સિદ્ધિના પ્રમાણમાં. મોક્ષમાર્ગમાં કેટલો પ્રવેશ થાય ? કે જે શક્તિરૂપ ગુપ્ત તત્ત્વ છે એ શુદ્ધ સ્વરૂપ છે. એની સિદ્ધિ-પ્રસિદ્ધિ, પ્રાપ્તિ, પ્રગટપણું એના પ્રમાણમાં પ્રવેશ કરે. ક્યાં ? મોક્ષમાર્ગમાં પ્રવેશ કરે. '**જેમ જેમ શુદ્ધતાની પ્રતીતિમાં પરિણતિ સ્થિર થાય તેમ તેમ મોક્ષમાર્ગની શુદ્ધિ થાય.**' અથવા મોક્ષમાર્ગમાં વિકાસ થાય. '**જેમ જેમ શુદ્ધતાની પ્રતીતિ...**' એટલે શુદ્ધ સ્વરૂપની પ્રતીતિ. તેમાં પરિણતિ સ્થિર થાય. બીજા ગુણોની પરિણતિ પણ સાથે સાથે દઢ થઈને સ્થિર થાય. '**તેમ તેમ મોક્ષમાર્ગની શુદ્ધિ થાય.**' તેમ તેમ મોક્ષમાર્ગનો વિકાસ થાય.

'**જેમ કોઈ અધિક ગાઉ ચાલે તેમ નગર નજીક આવે...**' વધારે ચાલે. નગર નજીક આવે એટલે પોતે નગરની નજીક જાય છે. પણ બોલાય શું ? ગામ નજીક આવી ગયું. ખરેખર તો પોતે ચાલ્યો છે. '**તેવી રીતે (જેમ જેમ) શુદ્ધ સ્વરૂપની પ્રતીતિમાં પરિણતિ અવગાઢ,**

ગાઢ, દઢ થાય. (તેમ તેમ) મોક્ષનગર નજીક આવે.' એટલે પોતે શુદ્ધિમાં ચાલે છે.

'**પોતાની પરિણતિનો ખેલ પોતે કરી પોતે ભવસિંધુથી પાર થાય.**' આ પ્રકારે પોતાની પરિણતિને પરિણમાવીને. ખેલ કરે એટલે પરિણમાવીને પોતે ભવસમુદ્રથી પાર થાય. '**પોતે, વિભાવપરિણતિથી સંસારને વિષમ બનાવી રાખ્યો છે.**' વિભાવ કરી કરીને સંસારને દુઃખદાયક બનાવી રાખ્યો છે. '**સંસાર-મોક્ષની કરનારી પરિણતિ છે,...**' સંસાર મોક્ષ બંનેને કરનારી તો પરિણતિ છે. કેવી રીતે ? કે '**નિજ પરિણતિ મોક્ષ, પરપરિણતિ સંસાર. તે સત્સંગથી-અનુભવી જીવના નિમિત્તથી-**' જુઓ ! સત્સંગનો અર્થ કર્યો છે અહીંયાં. '**તે સત્સંગથી-અનુભવી જીવના નિમિત્તથી-આ નિજ પરિણતિ સ્વરૂપની થાય,...**' અહીંયાં પણ સત્સંગ નાખ્યો છે, 'દીપચંદજી'એ. 'કૃપાળુદેવ' જે સત્સંગની વાત કરે છે, દરેક મહાત્માઓએ એ વાત કરી છે.

મુમુક્ષુ :- નિજ પરિણતિ અને પર પરિણતિ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નિજ પરિણતિ એટલે નિજસ્વરૂપના આશ્રયે થતી પરિણતિ તે નિજ પરિણતિ. પરપદાર્થના આશ્રયે થતી પરિણતિ તે પરપરિણતિ. ભાષા ટૂંકી કરી. પાણીનો પ્યાલો. પાણી ભરેલો પ્યાલો. અથવા જેમાં પાણી પીવાનો ઉપયોગ થઈ રહ્યો છે તેવો પ્યાલો. તે પાણીનો પ્યાલો. ટૂંકું કરી નાખ્યું. પાણીનો પ્યાલો નથી, પ્યાલો ધાતુનો છે. એમ ટૂંકી ભાષા કરી. નિજ પરિણતિ અને પર પરિણતિ.

'**તે સત્સંગથી-અનુભવી જીવના નિમિત્તથી-આ નિજ પરિણતિ સ્વરૂપની થાય,...**' પોતાની જે પરિણતિ છે એ સ્વરૂપની પરિણતિ થાય. '**વિષમ મોહ મટે,...**' વિષમ મોહ મટે અને '**પરમાનંદને ભેટે (-પરમાનંદ પ્રાપ્ત થાય). સ્વરૂપ પામવાનો રાહ સંતોએ સોહિલો કરી દીધો છે.**' પાછા એમાં સંતને વચ્ચે લીધા. સ્વરૂપ પામવાનો જે ઉપાય છે એ સંતોએ સહેલો કર્યો છે. પોતાના અનુભવથી બતાવી બતાવીને દર્શાવીને. નહિતર તો એ ગૂઢ રહસ્ય છે આ. સ્વરૂપ પામવું એ કોઈ સહેલી વાત નથી. એ એક સર્વોત્કૃષ્ટ રહસ્ય છે. એને

સહેલું કરી દીધું છે.

'ચોરાશી લાખ યોનિરૂપ મુસાફરખાનામાં સદા ફરનારાએ ક્યારેય ક્યાંય પણ સ્થિરરૂપ નિવાસ ન કર્યો.' ક્યાંથી કરે ? આયુષ્ય હોય એટલું રહે, પછી જાય બીજે. જેમ ધર્મશાળા કોઈ બદલ્યા કરે, એમ આ બદલ્યા કરે છે. ઘડીક મનુષ્ય થયો તો અહીંયાં આવ્યો. વળી નારકી થયો તો ત્યાં ગયો. એમ બદલ્યા કરે છે. ક્યાંય સ્થિર નિવાસ ન કર્યો. એક સિદ્ધાલયમાં સ્થિર નિવાસ થશે પછી.

મુમુક્ષુ :- આનંદને પામે એ જ્ઞાન જ્ઞાનને વેદનમાં લે તો આત્માના બધા ગુણ એકી સાથે પ્રગટ થઈ જાય ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. બધા ગુણ. આનંદગુણ પણ પ્રગટ થાય છે.

'પોતાના શિવઘરમાં ન પહોંચે ત્યાં સુધી કાર્ય પણ ન સરે.' પોતાના શિવઘરમાં પહોંચે ત્યારે કાર્યસિદ્ધિ થઈ. ત્યાં સુધી એનું કામ પતતું નથી. **'જપી, તપી, બ્રહ્મચારી, યતિ આદિ ઘણા વેષ ધર્યા તેથી શું થયું ?'** બહારમાં ત્યાગીના, સન્યાસીના, સાધુના અનેક પ્રકારના સંપ્રદાયના વેશ ધારણ કર્યા એથી શું થયું ? વેશ ધારણ કરે કાંઈ વળે નહિ. માણસ શું કરે છે ? ઝટ દઈને ત્યાગ કરી લે. અંદરથી આત્મા ફરવો જોઈએ એમ કાંઈ થાય નહિ અને બહારમાં ત્યાગ કરીને બેસી જાય. લોકો પણ એને માને કે આ ત્યાગી છે, ધર્માત્મા છે, ફલાણું છે. **'તેથી શું થયું ? તેથી (એટલા જ માટે હવે તો)...'** તેથી એટલે **'(એટલા જ માટે હવે તો) નિજ અમૃતને પીવાથી અનાદિનો ભ્રમ, ખેદ (મટે) અને અજરઅમર થવાય...'** પોતાના સ્વરૂપના આનંદઅમૃતને પીએ, ચૈતન્યઅમૃતને પીએ તો અજરઅમર પદને પામે. જન્મ-મરણ મટે. અજરઅમર પદને પામે એટલે જન્મ-મરણ અને પરિભ્રમણ મટે. **'અજર અમર થવાય (એવો) તત્ત્વ-સુધા સેવવાનો માર્ગ ક્યો ?'** તત્ત્વને અમૃત (કહ્યું). તત્ત્વરૂપી અમૃત એ સેવવાનો માર્ગ કયો **'તે કહેવામાં આવે છે :-'** એમ કરીને પાછા વિષયને લે છે.

'તત્ત્વનો કૌતૂહલી થઈ, સકલ અવિદ્યાથી છૂટી પોતાના ચિદાનંદ સ્વરૂપને અવલોકે-અનુભવ કરે.' તત્ત્વનો કૌતૂહલી થાય.

તત્ત્વ કૌતૂહલી સન્. 'સમયસાર'માં ૨૩મા કળશમાં કહ્યું કે તું હવે ગમે તેમ કરીને પણ તત્ત્વનો કૌતૂહલી થા. છ મહિના શરીરનો પાડોશી થઈ જા. અને પછી જો. '**તત્ત્વનો કૌતૂહલી થઈ, સકલ અવિદ્યાથી છૂટી...**' બધા પ્રકારના અજ્ઞાનથી છૂટી '**પોતાના ચિદાનંદ સ્વરૂપને અવલોકે-અનુભવ કરે. નિજાનંદની કેલીરૂપ કલા વડે...**'

મુમુક્ષુ :- સકલ અવિદ્યાથી છૂટી એટલે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. '**સકલ અવિદ્યાથી છૂટી...**' એટલે જેટલું અજ્ઞાન છે એ બધા અજ્ઞાનથી છૂટીને. રાગમાં પોતાપણું કર્યું તે અજ્ઞાન, દેહાધ્યાસ થયો તે અજ્ઞાન. પ્રારબ્ધ યોગે બીજા જેટલા સંયોગો થયા- કુટુંબ, પરિવાર, ઘર, મકાન, કપડા, દાગીના જે કાંઈ (સંયોગમાં છે), એમાં પોતાપણું કર્યું તે બધું અજ્ઞાન, સંસારના કાર્યો કરવારૂપ અજ્ઞાન, સંસારના વિષયો ભોગવવારૂપ અજ્ઞાન. કર્તા-ભોક્તાપણું. એની આધારબુદ્ધિ થઈ તે અજ્ઞાન, એમાં સુખબુદ્ધિ થઈ તે અજ્ઞાન. સકળ અજ્ઞાન, સકળ અવિદ્યા. એ બધી અવિદ્યા છે.

મુમુક્ષુ :- અજ્ઞાન સિવાય કાંઈ કર્યું નથી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. અને સંસારની વિદ્યાઓ ભણ્યો એ પણ બધી અવિદ્યા. લ્યો ઠીક ! સકળ અવિદ્યા. સંસારની વિદ્યા ભણ્યો ને ? એ સંસારની વિદ્યા છે એનાથી મને લાભ થયો, એ બધી અવિદ્યા. ભણ્યો એ બધી અવિદ્યા ભણ્યો. 'ગુરુદેવ' કહેતા. ડૉક્ટરો અને વકીલો સાંભળવા બેઠા હોય ને સામે ? તો કહે, આ બધા ડૉક્ટર અને વકીલ થયા એ બધી વિદ્યા કેવી ? સંસારમાં રખડાવે એવી.

મુમુક્ષુ :- સા વિદ્યા યા વિમુક્તયે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જે મુક્તિ અપાવે તે વિદ્યા ખરી વિદ્યા, તે સાચી વિદ્યા. બાકી વિદ્યા બધી અવિદ્યા છે.

મુમુક્ષુ :- જે વિદ્યાથી આત્મગુણ પ્રગટે નહિ.. તે વિદ્યાને વિષે રૂડા પુરુષે આગ્રહ કરવા જેવો નથી. પછી કવિતા કવિતા અર્થે આરાધવા યોગ્ય નથી, ભગવત ભજન અર્થે...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. એ 'સોભાગભાઈ'એ કવિતા લખી હતી ને ? તો કહે, કવિતા કવિતા અર્થે આરાધવા યોગ્ય નથી. એમાં શું થાય છે કે સંસારની કોઈ વિદ્યા આવડે ને એટલે જીવને એનો અહં થઈ જાય છે.

મને આ આવડે છે, મારી આ આવડત છે. એટલે એ વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવા અર્થે એ વિદ્યા આરાધવા યોગ્ય નથી.

મુમુક્ષુ :- ઊલટી એ વિદ્યા છે એને ગુંચવી નાખે છે, બહારની વિદ્યા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. સાચી વિદ્યાની શક્તિ એ ખોટી વિદ્યામાં ખર્ચી નાખે છે. સલવાઈ ગયો.

મુમુક્ષુ :- 'કૃપાળુદેવ' કહે છે ને કે સારું થયું, હું અંગ્રેજી ન ભણ્યો.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. 'કૃપાળુદેવ' જે ભણ્યા એવું ક્યાં કોઈ ભણ્યા જ હતા ? સાચું ભણતર એ ભણ્યા. ખોટું ભણતર ન ભણ્યા. એ તો સીધી વાત છે.

'તત્ત્વનો કૌતૂહલી થઈ, સકલ અવિદ્યાથી છૂટી...'

મુમુક્ષુ :- તત્ત્વનો કૌતૂહલી એટલે ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પોતાના આત્મતત્ત્વનો કૌતૂહલી થઈને. આત્મા જ એક તત્ત્વ છે. બધા તત્ત્વોમાં પરમતત્ત્વ તે આત્મા. આત્મા તત્ત્વ છે એમ નહિ. પરમતત્ત્વ છે આત્મા. એ કેવું ? મારું સ્વરૂપ કેવું ? કે જેને સ્પર્શવાથી સંસાર છૂટી જાય. એવું સ્વરૂપ તે મારું કેવું ? જેની સ્પર્શના માત્રથી જગતની આધિ-વ્યાધિ અને ઉપાધિ મટી જાય. એ તે કેવું ? અને જેને કારણે સંસારના કોઈ સંયોગોનો પ્રતિબંધ ન થાય. 'દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ પ્રતિબંધ વણ' કોઈ પ્રતિબંધ ન રહે. એ સ્વરૂપ તો કેવું હશે ! એનો કૌતૂહલી થાય. કુતૂહલ ન થાય ત્યાં સુધી અંતર શોધ ન થાય, ખોજ ન ચાલે. અને જ્યાં સુધી શોધે નહિ ત્યાં સુધી જડે નહિ. જ્ઞાનમાં શોધકવૃત્તિ ઉત્પન્ન ન થાય ત્યાં સુધી જડે નહિ.

મુમુક્ષુ :- પહેલા સત્પુરુષમાં શોધવું જોઈએ કે આત્મા કેવો છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. એ પણ એને કુતૂહલ તો થવું જોઈએને ? કે જ્ઞાનીપુરુષ કેવા હોય ? ૨૫૪ પત્રમાં ન કીધું ? કે ઓળખવાની તીવ્ર જિજ્ઞાસા થવાથી ઓળખાશે. એમ ને એમ સીધું નહિ ઓળખાય. તને મળી ગયા માટે નહિ ઓળખાય. તને ઓળખવાની જિજ્ઞાસા થશે તો ઓળખાશે. મહાત્માને યોગે મહાત્માને ઓળખે. પણ કેવી રીતે ? કે તીવ્ર જિજ્ઞાસા થાય તો.

'પહેલું અને ત્રીજું કારણ જવાને માટે બીજા કારણની હાનિ

કરવી. અને મહાત્માના જોગે તેના અલૌકિક સ્વરૂપને ઓળખવું. ઓળખવાની પરમ તીવ્રતા રાખવી,...' આ જિજ્ઞાસા. '**તો ઓળખાશે.**' ઓળખવાની પરમ તીવ્રતા રાખી હશે તો ઓળખાશે. જો પરમ તીવ્રતા નહિ રાખી હોય તો નહિ ઓળખાય. '**મુમુક્ષુના નેત્રો મહાત્માને ઓળખી લે છે.**' પછી અહીંયાં લખ્યું કે તીવ્રતા ઓળખવાની હોય એના નેત્રો મહાત્માને ઓળખે છે.

મુમુક્ષુ :- કૌતૂહલ ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જિજ્ઞાસા.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. સ્વરૂપનો, તત્ત્વ કૌતૂહલી. તત્ત્વનો કૌતૂહલી. તત્ત્વનું કુતૂહલ થવું જોઈએ-પોતાના પરમસ્વરૂપનું.

મુમુક્ષુ :- જિજ્ઞાસા ને ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. જિજ્ઞાસા છે. આવે છે, 'સમયસાર'ના ૨૩માં કળશમાં આવે છે. '**कथमपि मृत्वा तत्त्वकौतूहली सन्**' એવા શબ્દો વાપર્યા છે. મરીને પણ તું ગમે તેમ કરીને. '**कथमपि**' કોઈપણ રીતે, મરીને પણ-'**मृत्वा**'. તત્ત્વનો કૌતૂહલી થા. એકવાર તું તત્ત્વનો કૌતૂહલી થા. એમ કહે છે. મરીને પણ. એવા શબ્દો વાપર્યા છે. મૃત્ય પર્યંતની પ્રતિકૂળતાનો પ્રસંગ આવે તોપણ તારા પરમતત્ત્વની જિજ્ઞાસા તને થવી જોઈએ. એવી પરિસ્થિતિમાં. નહિતર શું કહે ? ભાઈ ! આત્માને ઘણો જાણવો છે પણ ઉપાધિઓ એટલી બધી આવી ગઈ છે ને કે હમણાં કાંઈ ઉપાધિમાંથી હવે આ કાંઈ અમે આ બધું વિચારી શકીએ એવું નથી. તો કહે છે, એ તો સામે મોત દેખાય તોપણ આનું કુતૂહલ કર તું. ગમે તે પરિસ્થિતિમાં કુતૂહલ કર. ગમે તેમ કરીને પુરુષાર્થ કર એમ કહેવું છે.

'**તત્ત્વ કૌતૂહલી થઈ, સકલ અવિદ્યાથી છૂટી પોતાના ચિદાનંદ સ્વરૂપને અવલોકે-અનુભવ કરે. નિજાનંદની કેલીરૂપ કલાવડે સ્વપદને દેખે, (જેથી) અનાત્માનો સંગ ફરી ન રહે,...**' પોતાના આનંદમાં રમણતા કરે કે જેથી પછી અનાત્માનો સંગ ફરી ન રહે.

મુમુક્ષુ :- અવલોકે અને અનુભવ કરે, બે એક અર્થમાં છે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. એકાર્થમાં લેવું છે અહીંયાં એમ કહેવું છે. હાઈફન (-) કર્યો ને ? અવલોકે એટલે અનુભવ કરે. અવલોકે એટલે માત્ર Observe કરે એમ નહિ. અવલોક એટલે અહીંયાં અનુભવ કરે એમ કહેવું છે. અવલોકનનો અર્થ અનુભવ પણ થાય છે. કેમકે અવલોકન પોતે અનુભવ પદ્ધતિનો જ શબ્દ છે. અવલોકન વિચાર પદ્ધતિના પ્રકરણમાં નથી આવતું. અવલોકન અનુભવપદ્ધતિના પ્રકરણમાં આવે છે. એમ છે. વિચારની ક્રિયા અને અવલોકનની ક્રિયામાં ફેર આટલો છે. વિચારની ક્રિયામાં અનુભવ નથી સમજાતો. અવલોકનરૂપ જ્ઞાનમાં અનુભવ સમજાય છે. આ ફરક છે. એટલે અહીંયાં અવલોકે એટલે અનુભવ કરે.

મુમુક્ષુ :- અવલોકન પ્રત્યક્ષમાં થાય ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. પ્રત્યક્ષનું થાય. વિચાર પરોક્ષ પદાર્થનો થાય. અવલોકન પ્રત્યક્ષ પદાર્થનું થાય.

'અનાદિ મોહના વશથી...'

મુમુક્ષુ :- અવલોકન પોતાનું થાય, વિચાર પરનો થાય.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. વિચારમાં વસ્તુ પર થઈ જાય છે. પરોક્ષ થઈ જય છે ને એટલે વસ્તુ પર થઈ જાય છે.

મુમુક્ષુ :- અહીંયાં સ્વલક્ષીપણું થાય છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. ઠીક છે.

'અનાદિ મોહના વશથી અહિતમાં નિજ હિત માની રહ્યો છે.' મોહથી. ઘરે દીકરાના લગન આવ્યા. રાજી રાજીના રેડ. અમારે આંગણે બહુ સારા પ્રસંગ આવ્યા છે. બધા સગા-વ્હાલાને ઉજવવા બોલાવે. અને હવે તો રાચે છે એની સાથે નાચે પણ છે. અહિતમાં હિત માની રહ્યો છે. એ વખતે શું થાય છે ? આત્માનું તો અહિત થાય છે. એમાં હિત માની રહ્યો છે. સંસારના સંયોગોની વૃદ્ધિ થાય એટલે રાજી થાય. મને આ મળ્યું, મને આટલું મળ્યું... આટલું મળ્યું... આટલું મળ્યું... મળ્યું... મળ્યું. ખરેખર મમતા મળી ઈ બધી. મમતા વધી. એ મમતા વધી એટલે આત્માનું અહિત થયું. એ અહિતમાં હિત માન્યું. મને લાભ થયો, મને લાભ થયો.

'મોહના વશથી અહિતમાં નિજ હિત માની રહ્યો છે. તે મોહનો

ભેદજ્ઞાનથી નાશ કર.' એ એનો ઉપાય છે. ભેદજ્ઞાન કરે તો મોહનો નાશ થાય. એ સિવાય મોહ નાશ કરવાનો બીજો કોઈ ઉપાય નથી. એમ ન કીધું કે મોહનો નાશ કરવા માટે તું પદાર્થનો ત્યાગ કર. એમ ન કીધું. જે પદાર્થનો તને મોહ થાય ને ? એ પદાર્થને તું છોડી દેજે. એમ ન કીધું. તારો મોહ નહિ છૂટે એનાથી. પદાર્થ છૂટશે પણ મોહ નહિ છૂટે. વળી પદાર્થનો ત્યાગ કરવો સહેલો છે. મોહનો ત્યાગ કરવો એટલો સહેલો નથી.

મુમુક્ષુ :- અને મોહનો ત્યાગ કરવાથી વસ્તુનો ત્યાગ થઈ જ જવાનો.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વસ્તુનો ત્યાગ જ થઈ ગયો. વસ્તુ તો દૂર પડી છે. વસ્તુ કાંઈ આત્મામાં આવી નથી. જેવો એનો મોહ છૂટ્યો ત્યાં વસ્તુનો ત્યાગ થઈ જ ગયો.

એટલા માટે તો 'સમયસાર'માં દૃષ્ટાંત આપ્યું. ધોબીને ત્યાંથી એક મિલની બે સરખી ચાદર એક જ કીનારવાળી આવી ગઈ. હવે ઓઢીને સૂતો. ઓઢીને સૂતો હતો. દૃષ્ટાંતમાં પણ સૂઈ ગયો એમ બતાવ્યું છે, હોં! જેમ મોહમાં સુઈ ગયો છે ને એમ. ઊંઘે છે. ધોબીને ત્યાંથી ચાદર બીજાને ત્યાં ગઈ. એણે જોયું કે આ તો ચાદરની કિનારી, મિલ બધું એનું એ છે પણ ચાદરનું નિશાન મારું નથી. મારે તો ધોબી આ નિશાન કરે છે મારા નામનું. આ બીજાના નામનું છે. એટલે કહે જો ભાઈ ! બદલાઈને આવી છે. બરાબર કહે. બે જણની આવી આવે છે. ઓલાની ઓલાને ગઈ અને પેલાને પેલાની ગઈ. ઓલો ઓઢીને સૂતો હતો એને ઉઠાડ્યો. કેમ ? કે તમે ચાદર ઓઢી છે એ તમારી નથી. જુઓ ! તમારી આ રહી મારી પાસે. એનું નશાન જોઈ લ્યો. નિશાન જોયું. સૂતા સૂતા જ ઓલાએ નિશાન જોયું. કેમકે એ તો મારી માનીને સૂતો હતો. જોયું એટલે તરત કહ્યું, બરાબર છે. આ ચાદર મારી નહિ. બસ, એ ઓઢેલી ચાદર, ત્યાગ થઈ ગયો એને.

મુમુક્ષુ :- જોયું ત્યારથી જ ત્યાગ થઈ ગયો.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જોયું ત્યાં હજી ઓઢીને કાઢીને આપી નહોતી એણે, ત્યાં એનો ત્યાગ થઈ ગયો. મારી નહિ બસ. ધણીપણું છૂટી ગયું.

મુમુક્ષુ :- મારી ખાલી મમત્વથી થઈ છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- બાકી કાંઈ નથી. એટલે જ્ઞાનીપુરુષો ઘરમાં હોય છે, કુટુંબમાં હોય છે, દુકાનમાં હોય છે પણ એને ક્યાંય મારાપણું દેખાતું નથી. અનુભવ થતો નથી કે આ બધું મારું છે. એ જ પ્રકારે એના બીજા બધા ભાગીદારો હોય છે. એ પણ ઘરમાં અને દુકાનમાં હોય છે. એ બધાને આ મારું છે અને આને મારું નથી. એ જ ફેર છે. અંદરથી ફેર છે. બહારમાં બધું સરખું છે.

મુમુક્ષુ :- નફો પણ બેયને સરખો મળવાનો.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. સરખી ભાગીદારી હોય તો સરખો નફાનો હવાલો પડે. ઓલાને એમ થાય કે મને મળ્યા. જ્ઞાની જોવે છે કે આમાં ક્યાં કાંઈ મળે છે ? આ તો ચોપડાની રમત છે. મારે અને રૂપિયાને કાંઈ લેવા-દેવા નથી. કેમકે સુખબુદ્ધિ વઈ ગઈ છે. મારાપણું નથી. આધારબુદ્ધિ વઈ ગઈ છે. ખલાસ. અને ગમે તેટલું મારાપણું કર્યું હોય, ક્યો ભાઈ લઈને જાય છે ? મમતા પાર વગરની કરી હોય. પહેલા તો અમે ગરીબ હતા અને એમાં ધંધે ચડ્યા અને એટલી મહેનત કરી, એટલી બુદ્ધિ અમારી, એટલી અમારી આવડત અને જુઓ ! કેટલું ભેગું કર્યું. કાંઈ લેવા કે દેવા. ફૂ થઈને ગયો ઈ ગયો. અહીં બધું રહી ગયું. 'આદિત્ય બિરલા'.

મુમુક્ષુ :- ૫૦ વર્ષે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- કેટલી નાની ઉંમર ! ૫૦ વર્ષની ઉંમર. ચાર હજાર કરોડનો આસામી ગણાય. એક પાય સાથે લઈ જાય એવું નથી.

મુમુક્ષુ :- સાથે તો નથી લઈ જવાતી પણ કામેય લાગતી નથી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- કાંઈ કામમાં ન આવે એને. બધાય પડ્યા રહ્યા. અશરણ. અશરણ ભાવના ભાવી છે કે નહિ ? અશરણ છે એને. કોઈ શરણ થાય એવું સંસારમાં નથી. કોઈ બચાવી શકે નહિ. 'અમેરિકા' ગયો માટે બચી ગયો ? અરે..! ત્યાં મરી ગયો. ત્યાં ગયો તો ત્યાં મરી ગયો.

મુમુક્ષુ :- મરવાનું ત્યાં હતું એટલે ગયો.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એમ કહે કે મરવાનું હતું એટલે ત્યાં ગયો. એમ જ કહે લોકો. પાછળથી એમ કહે. ત્યાં ક્યાં કોઈને ખબર છે શું કરવા

ગયો ઈ. એણે જે ભાવ કર્યા અને કાર્મણવર્ગણા બાંધી એ લઈને ગયો. સંસ્કાર લઈને ગયો. કર્મ ભોગવવા ગયો.

મુમુક્ષુ :- મમતા લઈને ગયો.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- મમતા લઈને ગયો. એ ભાવ કહો કે મમતા કહો. મોહ લઈને ગયો.

મુમુક્ષુ :- લઈને ગયો ને ? વસ્તુ પડી પણ એ તો લઈને ગયો ને ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા, એ લઈને ગયો. વસ્તુ પડી રહી.

મુમુક્ષુ :- મમતા લઈને ગયો.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- મમતા લઈને ગયો.

મુમુક્ષુ :- એને કાયદો મમતાનો ને ? વસ્તુ .. વસ્તુ જ છોડે. એનો લાભ ત્યાં છે મમતાનો.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- મમતા બરાબર લાભ અપાવશે એને. એ મમતા જ્યાં જશે ત્યાં ચોંટશે પાછી.

મુમુક્ષુ :- એ જ ... ગધેડો થાય ત્યાં ગધેડી એનું કુટુંબ થઈ જાય.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અરે..! વિષ્ટા થાય તો ત્યાં મમતા કરશે. ત્યાંથી કો'ક છોડાવા આવે તો કહે ના, હોં ! અહીંયાં જેવી દુનિયામાં ક્યાંય મજા જ નથી. તને ખબર ન પડે.

મુમુક્ષુ :- આવી અવળી બુદ્ધિની રમત છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એવું ઊંધું સૂજે એટલે ઊંધુ જ સૂજે બધું. અને દુઃખ, દુઃખ ને દુઃખ.

'તે મોહનો ભેદજ્ઞાનથી નાશ કર. જ્ઞાનચેતનાનો અનુભવ કર (કેમ કે) અનાદિ અખંડિત બ્રહ્મપદનો વિલાસ તારા જ્ઞાનકટાક્ષમાં છે.' જ્ઞાનનો ખૂણો ફર્યો (કે) કટાક્ષ માત્રમાં બ્રહ્મપદનો વિલાસ છે, આનંદનો વિલાસ છે. જ્ઞાનમાં પડખું ફેરવ્યું... **'અજ્ઞાનપટલ જ્યારે મટે સદ્‌ગુરુવચનઅંજનથી પટલ દૂર થતાં જ્ઞાનનેત્ર પ્રકાશે,...'** જુઓ ! સદ્‌ગુરુને બધે વચ્ચે લઈ આવ્યા છે. એમના ગુરુ કોણ હતા આપણને ખબર નથી. પણ બધે ગુરુને વચ્ચે લાવ્યા છે.

મુમુક્ષુ :- ગુરુ વગર તો જ્ઞાન થયું ન હોય.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :-સવાલ જ નથી.

'અજ્ઞાનપટલ જ્યારે મટે સદ્‌ગુરુવચનઅંજનથી પટલ દૂર થતાં

જ્ઞાનનેત્ર પ્રકાશે, ત્યારે લોકાલોક દેખાય. એવું જ્ઞાન તેનો મહિમા અપાર (છે.)' એવું જે જ્ઞાન કે જેનું આવરણ મટી જાય, નિરાવરણ જ્ઞાન થાય એનો મહિમા અપાર છે. '**જ્ઞાનમયમૂર્તિની સૂરતિનું સેવન કરી કરીને અનેક મુનિ પાર થયા.**' મૂર્તિની સૂરતિ. સૂરતિ એટલે એકાગ્રતા. આવે છે કે નહિ આપણે ? 'મારી સૂરતિ શામળિયાને સાથ ભણે વેદ વાણી રે.' અમારા દાદા હતા એ આ પદ બોલતા હતા. સવારમાં ઊઠીને પ્રભાતિયું બોલે. 'હે જી મારી સૂરતિ શામળિયાની સાથ, વદે વેદ વાણી રે.'

મુમુક્ષુ :- હરિને ભજતા હજી કોઈની...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- 'હરીને ભજતા હજી કોઈની લાજ જતા નથી જાણી રે.' 'હરીને ભજતા હજી કોઈની લાજ જતા નથી જાણી રે.' લગ્ન ગીત છે ને ? એવો ઢાળ છે. 'જેની સૂરતિ શામળિયાની સાથ, વદે વેદ વાણી રે.' વેદો આમ કહે છે. ઈશ્વરમાં જેની સૂરતિ એટલે એકાગ્રતા થઈ, એને પછી કાંઈ વાંધો નથી. એટલે એમ કહે, જુઓ ! 'નરસિંહ મહેતા' હતા. દરિદ્રતા હતી એમ કહે. પણ એની લાજ રાખી ને ? લાજ એની ગઈ નહિ, એની આબરૂ ગઈ નહિ. ત્યાં તો ઈશ્વર કર્તામાં એ વસ્તુ છે ને ? સકામ ભક્તિ છે, હોં ! એટલે તમે હરિને ભજો તો તમારી લાજ નહિ જાય.

મુમુક્ષુ :- એની તો લાજ સામું નજર જ નથી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહિ. એ તો 'કૃપાળુદેવે' કીધું. 'સોભાગભાઈ'ને શું છે કે જરા તકલીફ હતી. પૈસાની તકલીફ હતી. એટલે ચમત્કારની વાત વારે ઘડીએ પૂછે. એમ કે આપની પાસે ચમત્કાર છે તો પછી હવે અમે શું કરવા હેરાન થઈએ, દુઃખી થઈએ છીએ ? એટલે કહે, 'નરસિંહ મહેતા'ને આવું બધું તમે શું કરવા પૂછો છો ? કે આત્માર્થી આવું પૂછે નહિ. અને છતાં એ ચમત્કાર માનો કે હરિએ કર્યા હોય તો એ ભક્તિની ઈચ્છાની ઉપરવટ જઈને કર્યા છે. એની નજર હોય નહિ. Overtake કર્યું, ભગવાને પણ Overtake કર્યું એમ કહે છે. ઉપરવટ થવું એટલે Overtake કરી ગયા. એ તો ના જ પાડે. આમાં જ મજા છે.

મુમુક્ષુ :- એવા પણ જીવો હોય કે ભગવાન ઉપરવટ જઈને ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. ભગવાન છે એ કોઈવાર ઉપરવટ થાય અને

કો'કવાર ભક્ત પણ ભગવાનની ઉપરવટ થાય. એવો બેનો ઉપરવટ થવાનો વ્યવહાર છે. એ કો'કને સમજાય, બધાને ન સમજાય.

'**જ્ઞાનમયમૂર્તિની સૂરતિનું સેવન કરી કરીને અનેક મુનિ પાર થયા.**' સૂરતિનું સેવન એટલે એકાગ્રતાનું સેવન કરી કરીને. '**પોતાના સહજનો (સ્વભાવનો) ખેલ છે.**' સહજ સ્વભાવનો આ ખેલ છે. 'અપના ખ્યાલ પલક મેં ખેલે.' ખ્યાલ એટલે સાવધાની અંદરમાં. પલકમાં એટલે એક Second માં સાવધાન થઈ જાય અંદરમાં.

'**કષ્ટક્લેશથી દૂર છે. પર પરિચયમાં વિષમ છે.**' પર પરિચયમાં દુઃખ છે. વિષમ એટલે દુઃખ છે. '**સહજબોધ કલા વડે સુગમ (છે.)**' અને સહજ બોધ વડે '**કષ્ટક્લેશથી દૂર છે. શાથી ? કે અફીણ ખાતાં વિષની લહેરી તુરત ચઢે;...**' અફીણ ખાય એટલે ઝેર ચડે. અને '**અમૃતના સેવનથી તૂરત તૃપ્તિ થઈ સુખ પામે;...**' જે ખાય એનું ફળ રોકડું થાય. '**તેમ કર્મસંક્લેશમાં શાંતપદ નથી.**' જેટલો કર્મના ઉદયમાં જોડાય ત્યાં શાંતિ મળે એવું નથી. બધે અશાંતિ છે.

'**અનંત સુખનિધાનની સ્વરૂપભાવનાને કરતાં જ અવિનાશી રસ ઊપજે,...**' અનંત સુખનિધાનની સ્વરૂપભાવનાને કરતાં જ. સ્વરૂપની ભાવનાને કરે. '**અવિનાશી રસ ઊપજે,...**' આત્માનો રસ ઊપજે, સ્વરૂપરસ ઊપજે. '**તે રસને સંતો સેવતા આવ્યા છે.**' સંતોએ આ કામ કર્યું છે. નિજરસ-ચૈતન્યરસ ને અમૃતરસનું સેવન કર્યું છે. '**તેને તું પણ સેવ. શ્રેયપદરૂપ અનુપમ જ્યોતિસ્વરૂપપદ પોતાનું જ છે,...**' શ્રેય એટલે કલ્યાણ. કલ્યાણપદરૂપ '**અનુપમ જ્યોતિસ્વરૂપપદ પોતાનું જ છે, પોતાના પરમેશ્વરપદનું દૂર અવલોકન ન કર; પોતાને જ પ્રભુ થાપ.**' જુઓ ! બહુ સરસ વાત કરતા કરતા કેવી વાત કરી દીધી. પોતાનું જ પદ છે. અનુપમ જ્યોતિસ્વરૂપ પદ તો પોતાનું છે. પોતાના પરમેશ્વરપદનું દૂર અવલોકન ન કર. એ ક્યાંક આઘો ઊંડે ઊંડે ગુફામાં છૂપાઈ ગયો છે એમ ન જો. એમ કહે છે. એને પ્રત્યક્ષ કર. પ્રત્યક્ષ છે એને પ્રત્યક્ષ કર. '**પોતાને જ પ્રભુ થાપ.**' પોતાને જ પરમાત્મસ્વરૂપે શ્રદ્ધામાં તું સ્વીકાર કર.

'**જેને સારી રીતે યાદ કરવાથી જ્ઞાનજ્યોતિનો ઉદય થાય,**

મોહરૂપી અંધકાર વિલય પામે, આનંદસહિત કૃતકૃત્યતા ચિત્તમાં પ્રગટે, તેને વેગે (શીઘ્ર) અવલોકી અન્ય (પરનું) ધ્યાન રોકી વિચારીને સંભાર (યાદ કર).' '**મોહરૂપી અંધકાર વિલય પામે, આનંદસહિત કૃતકૃત્યતા ચિત્તમાં પ્રગટે,...**' કેવી રીતે ? કે જેને સારી રીતે સંભાળવામાં આવે ત્યારે. '**જ્ઞાનજ્યોતિનો ઉદય થાય,...**' એને વેગે પકડ. વેગે અવલોકન કર, વેગે અનુભવ કર, શીઘ્ર અનુભવ કર. એનું ધ્યાન કર, એને વારંવાર સંભાર. '**તારો બ્રહ્મવિલાસ તારામાં છે,...**' અંદર રમણતા કરવી એ તારામાં ને તારામાં રમણતા કરવાની છે.

'**એનાથી (પરમાત્મપદથી) (બીજું) શું અધિક છે કે એને છોડી તું પરને ધ્યાવે છે ?**' એમ કહે છે. જગતમાં એવો કયો પદાર્થ છે કે જે તારા પરમાત્મતત્ત્વથી અધિક છે ? એનું ધ્યાન છોડીને બીજાનું ધ્યાન તને રહે છે, બીજાનું ધ્યાન તું કરે છો. એવો કયો પદાર્થ છે ? જગતમાં એવો કોઈ પદાર્થ નથી. '**ચાર વેદનો ભેદ પામી...**' ભેદ એટલે રહસ્ય. '**ચાર વેદનો ભેદ પામી સ્વરૂપસુખરૂપ સ્વપદને ગ્રહણ કર.**' આ લોકોએ ચાર વેદ રચ્યા છે. આપણે ત્યાં ચાર પ્રકારના અનુયોગ છે. એને વેદ કહે છે. અનુયોગ. દ્રવ્યાનુયોગ, કરણાનુયોગ, ચરણાનુયોગ, કથાનુયોગ. આ લોકોએ ચાર વેદ કર્યા છે.

'**ચાર વેદનો ભેદ પામી સ્વરૂપસુખરૂપ સ્વપદને ગ્રહણ કર. તારી (સ્વરૂપ) ભાવનામાં અવિનાશી રસનો ચૂવો ચૂએ છે,...**' કેવી સરસ વાત લીધી છે ! શૈલી જોઈ 'દીપચંદજી'ની ! '**તારી (સ્વરૂપ) ભાવનામાં અવિનાશી રસનો ચૂવો ચૂએ છે,...**' આ મકાનમાં ચૂવો ચૂએ ને ? વરસાદ બંધ પડી જાય. ચૂવો ચૂવ્યા જ કરે. પાણી આવ્યા જ કરે અંદરથી. એમ સ્વરૂપ ભાવના હોય તો એની લાળ લંબાયા જ કરે, અવિનાશી રસ આવ્યા જ કરે. ભાવના સરખાયની ભાવી હોય, આત્મરસ ચૂવ્યા કરે અંદરથી. આત્મામાંથી ચૂવ્યા જ કરે. એનો ચૂવો ચૂવ્યા જ કરે છે.

'**માટે જ ભાવના કરી ભ્રમભાવ મટાડ,...**' એ ભાવના કરીને તારી ભ્રમણા મટાડ. '**તારી ભાવનાએ જૂઠા જ ભવ બનાવ્યા છે.**' સંસારની ભાવનાએ ભવ કર્યા. '**એવો બદફેલ...**' એ બધો બદફેલ છે

તારો. બહુ સરસ શબ્દ વાપરે છે. આ બધા મૂળ જૂના શબ્દો છે. માણસને કૂટેવ હોયને ? કે આના ફેલ છે આ બધા. ખોટા ખર્ચા કરે ને ? તો કહે, આ બધા ફેલે ચડી ગયો છે. એને ફેલ કહે.

મુમુક્ષુ :- અવળે રસ્તે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અવળે રસ્તે ખોટા ખર્ચા કરે તો કહે, (આના) ફેલ (છે). એવો બદફેલ.

'સ્વભાવકલ્લોલનું પ્રગટવું થતાં જ મટે છે.' એ ક્યારે મટે ? કે પોતાના સ્વભાવ પરિણામ કલ્લોલ કરે ત્યારે મટે. અહીં સુધી રાખીએ...

જેમ સમકિતનું મૂળ 'સત' ની પ્રતીતિ છે. તેમ આત્મજ્ઞાનનું મૂળ આત્મવિચાર છે, આત્મ-કલ્યાણનો નિર્ધાર છે, જેથી યથાર્થતા ઉત્પન્ન હોય છે.

જેમ સત્પુરુષની પ્રતીતિ, અને સ્વરૂપની અનુભવાંશે પ્રતીતિરૂપ કારણમાં કાર્યનો ઉપચારથી તેને સમકિત કહેવાય છે, તેમ આત્મવિચારરૂપ યથાર્થ સુવિચારણારૂપ કારણમાં આત્મજ્ઞાનનો ઉપચાર કરવામાં યથાર્થતા છે. બંન્ને પ્રકારના પરિણામો સમકાળે હોય છે.

પરિપૂર્ણદશારૂપ પરમાત્મપદનો આ નક્કર પાયો છે. જે પાયાની મજબૂતાઈ ઉપર સિદ્ધપદ સુધીનું ચણતર થાય છે. મુમુક્ષુજીવ માટે આ મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા પૂરી તાકાતથી ઉપાસનીય છે; પૂરા ઉદ્યમથી પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય છે. (અનુભવસંજીવની - ૧૩૯૮)

તા. ૪-૧-૧૯૯૬, પાના નં. ૨૮, પ્રવચન નં. ૧૯૨

પાનું-૨૮. '**દેખ ! તું ચેતન છે** (અને) **જડ અજાણ** (અચેતન) **છે.**' જડ અજાણ છે એટલે અચેતન છે. શું કહ્યું ? કે '**દેખ ! તું ચેતન છે...**' ભાષામાં જોવાની વાત છે. પ્રત્યક્ષપણે તું ચેતન છે. તું જો. તું જો કે તું ચેતન છે કે નહિ ? વિચારી જો એમ નહિ. તું જો કે તું ચેતન છો. જડ છે એ કાંઈ જાણતું નથી માટે અચેતન છે. '**તે અજાણમાં** (અચેતનમાં) **તને માની અશુદ્ધ થયો.**' જડમાં પોતાપણું કરીને અશુદ્ધ થયો. અથવા જડમાં પોતાપણું કર્યું તે અજ્ઞાન.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પોતાપણે જાણે છે. જેમકે શરીર મારું. શરીર જડ છે. ઘર મારું. ઘર જડ છે. આ ગામ મારું. આ દેશ મારો. જડમાં પોતાપણું કર્યું તેથી આત્મા અશુદ્ધ થયો. તેથી તું પોતે અશુદ્ધ થયો. ભાવમાં. આત્મામાં કાંઈ પરમાણુ આવતા નથી. પરમાણુનું ભેળસેળપણું થતું નથી. પણ ભાવમાં અશુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- દેહના પરમાણુ કાંઈ આત્મારૂપ થતા નથી. અચેતન કાંઈ ચેતનરૂપ થાય નહિ. અચેતન પરમાણુ ચેતનરૂપ તો કાંઈ થાય નહિ. પણ એવું માનતા પોતે અશુદ્ધ થાય, મલિન થાય.

એ '(**અચેતન**) (**કાંઈ**) **તારી પાછળ પડ્યું નથી.**' નથી માણસ બોલતા ? વ્યસન હોય એને. શું કરીએ ? બીડી છોડી દેવી છે પણ બીડી છૂટતી નથી. જાણે બીડી વળગી હોય ! ખરેખર પોતે વળગ્યો છે. એમ જડ કાંઈ તારી પાછળ પડ્યું નથી કોઈ. '**તું તારા પદથી** (**છૂટી**) **એના તરફ ન આવ.**' તારું પદ સંભાળ. તું એક શુદ્ધ ચૈતન્ય આત્મા છો. તારા ચૈતન્યપદને સંભાળ. એના બદલે હું ફલાણો-ફલાણો છું એ બીજાનો સ્વામી થવા જાય છે. જડનો સ્વામી થવા જાય છે.

'**જડ કાંઈ તારો પલ્લો પકડતું નથી. તું નાહક પારકી વસ્તુને તારી કરી કરી જૂઠી હોંશ કરે છે.**' જુઓ ભાઈ ! આટલા તો મકાન છે અમારે.

આટલો પૈસો છે, આટલા મકાન છે, આટલી ગાડીઓ છે, આટલી Office છે. હોંશ કરે છે. પારકી ચીજને પોતાની કરી કરીને જીવ હોંશ કરે છે. આટલો અમારે પરિવાર છે. આ પરિવારમાં મૂળ ધણી હું છું, આનો મુખ્ય ધણી હું છું.

'**મને એ ભોગથી સુખ થયું.**' એ બધું મને મળ્યું એટલે હું સુખી થઈ ગયો. લોકો પણ એમ કહે, ભાઈ અત્યારે બહુ સુખી છે. '**હું સુખી છું એવી જૂઠી ભ્રમરૂપ કલ્પના માની ખુશી થાય છે. (તેમાં) કાંઈ પણ સાવધાનીનો અંશ નથી.**' ભાન ભૂલ્યો અને મૂર્છિત થઈ ગયો. પરિગ્રહમાં મૂર્છિત થઈ ગયો. એટલે આચાર્યોએ કહ્યું કે એ પરિગ્રહ છે એ જ એની મૂર્છા છે. મૂર્છા પરિગ્રહ. 'અમૃતચંદ્રાચાર્યે' કહ્યું, ઈચ્છા પરિગ્રહ. પરપદાર્થની ઈચ્છા તે પરિગ્રહ અને પરિગ્રહમાં જીવ પોતાનું ભાન ભૂલે, સ્વરૂપની સાવધાની ન રહે તો એ મૂર્છા પરિગ્રહ.

'**સાવધાનીનો અંશ નથી. આ કોઈ આશ્ચર્ય છે કે તું ત્રણ લોકનો નાથ હોવા છતાં પોતાના પૂજ્યપદને ભૂલી, નીચ પદમાં પોતાને માની વિકલ થઈ વ્યાકુલ બની ડોલે છે.**' ડોલે છે એટલે રાજી થાય છે. રાજી થાય ત્યારે ડોલે ને ? ત્રણ લોકોનો નાથ પોતાના પૂજ્યપદને ભૂલ્યો. નીચ પદમાં ઉચ્ચ પદ માન્યું. પોતાને માન્યો કે હું ફલાણો શેઠિયો, હું ફલાણો રાજા, હું આ ગામનો પ્રમુખ, આ દેશનો પ્રમુખ. બધાય નીચપદ છે. ત્રણ લોકના નાથની પાસે બધાય નીચપદ છે.

મુમુક્ષુ :- ત્રણ લોકનો નાથ એટલે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ત્રણ લોકનો નાથ એટલે શું ? આપણે ભગવાનને શું કહીએ છીએ ? કે આપ તો ત્રણ લોકના નાથ છો. તો આત્મા પણ ભગવાન આત્મા છે કે નહિ ? ત્રણ લોકનો નાથ એટલે ત્રણે લોકમાં સર્વોત્કૃષ્ટ પદ જેનું છે તે. તારું જે મૂળ સ્વરૂપ છે એ તો ત્રણ લોકમાં સર્વોત્કૃષ્ટ છે. હવે એમાં તું નીચપદમાં રાજી થા, આ કઈ જાતની વાત છે ? કેવું ભૂલ્યો !

'ગુરુદેવ' દૃષ્ટાંત આપતા હતા. એક રાજાએ દારૂ પીધેલો. પછી લથડિયા ખાતો ખાતો ચાલે. વધારે દારૂ પીધો હોય તો ચાલવામાં પગનું કાંઈ ઠેકાણું ન રહે. લથડિયું ખાઈ જાય. એમાં ચાલતા ચાલતા પડ્યો એંઠવાડના ખાબોચિયામાં. રસ્તામાં હોય ને ગંદકીના ખાબોચિયા. એમાં

પડ્યો. દારૂ પીધો. ઉનાળાનો દિ' હોય. દારૂ પીધો એટલે શરીરમાં ગરમી... ગરમી... ગરમી થઈ જાય. ગરમ ચીજ છે એ તો. શિયાળામાં એટલે પીવે છે લોકો. ત્યાં ઠંડા દેશમાં વધારે પીએ છે પશ્ચિમમાં એનું કારણ એ છે. ગરમ છે. શરીરમાં ગરમાવો આવી જાય. ખાબોચિયામાં પડ્યો એટલે ઠંડક લાગી જરા. રાજી રાજી થઈ ગયો. હાશ. અહીંયાં ઠીક છે. અહીંયાં પડ્યો રહુ. એને શું થયું ? અહીંયાં હું પડ્યો રહું.

એમ ત્રણ લોકનો નાથ છે. જરાક બે પૈસા હાથમાં આવ્યા તો કહે, અહીંયાં પડ્યો રહું. હવે અહીંથી ન જાવ તો સારું. એટલે અહીંથી મરુ નહિ તો સારું. આ કુટુંબ, આ પરિવાર, આ બધો સંયોગ. કેવી મીઠાશ લાગે કે અહીંથી જાવું ગમે નહિ. ઓલો રાજા ખાબોચિયામાં પડ્યો છે એના જેવું છે.

'**વિકલ...**' એટલે ગાંડો થઈને. '**વ્યાકુલ...**' એટલે દુઃખી થઈને પાછો ડોલે છે. ગાંડો થઈ, દુઃખી થઈને પાછો ડોલે છે. જુદાં જુદાં દૃષ્ટાંત આપ્યા છે. સંસારમાં જીવને કેવી કેવી ભ્રમણા થાય છે. '**જેમ કે, કોઈ એક ઈન્દ્રજાલના નગરમાં રહે છે.**' ઈન્દ્રજાલનું નગર એટલે શું ? માયાવી નગરી. સાચું નથી કાંઈ. '**ત્યાં તે ઈન્દ્રજાલીને વશ થઈ ઈન્દ્રજાલના હાથી, ઘોડા, નર સેવક, સ્ત્રી, સર્વે તેમાંથી કોઈને તે હુકમ કરે છે. (ત્યાં) સેવક આવી (તેને) સલામ કરે છે, સ્ત્રી નૃત્ય કરે છે, (પોતે)...**' ખોટે ખોટા ઈન્દ્રજાળીયા '**હાથી ઉપર ચઢે છે,...**' હાથીની સવારી કરે છે. '**ઘોડા દોડાવે છે. ઈન્દ્રજાલમાં આ તમાશાને સાચો જાણે છે,...**' ઈન્દ્રજાલના તમાશાને સાચો જાણે છે.

'**વિકલતા ધારણ કરી કોઈવાર કોઈના વિયોગથી રડે છે,...**' એમાં કો'ક વયો જાય ત્યારે રોવા માંડે છે. '**(તથા) દુઃખી બની છાતી કૂટે છે.**' અહીંયાં કોઈ મરી જાય ત્યારે કેમ ઘરનું કોઈ માણસ મરી જાય ત્યારે રોવે ને છાતી કૂટે છે ને ? કેટલી વાર કર્યું આવું ? કે એનો કાંઈ હિસાબ નથી. '**કોઈવાર કોઈનો લાભ માની ખુશી થાય છે, કોઈવાર શૃંગાર સજે છે,...**' શરીરના. '**કોઈવાર ફોજ દેખે છે, કોઈવાર મોજ માણે છે. એવી રીતે જૂઠનો તમાશો સાચો માની રહ્યો છે. સંસારમાં બધાં કહે છે કે ઈન્દ્રજાલ જૂઠી છે, એમાં રંચ પણ સાચું નથી, એ જ**

પ્રમાણે દેવ, નરક, નારક, તિર્યંચના શરીર જડ છે, (તેમાં) ચેતનનો અંશ નથી,...' જડ શરીરમાં ચેતનનો અંશ પણ નથી.

'**ભ્રમથી (તેને) શૃંગારે છે,...**' શરીરને ભ્રમથી શણગારે છે. ખાનપાનથી એને સારું રાખવાની મહેનત કરે છે. '**ધૂપેલ તેલ લગાડવા આદિથી (તેનું) અનેક રીતે જતન કરે છે.**' એ જમાનામાં ધૂપેલ તેલ હશે. અત્યારે તો વાત મૂકી દો. Cosmetics ઘણા થઈ ગયા. એ જમાનામાં ધૂપેલ પાડે છે ને ? સૌથી સારું એ ગણાતું હશે. એટલે એ લખ્યું છે. '**ધૂપેલ તેલ લગાડવા આદિથી (તેનું) અનેક રીતે જતન કરે છે. જૂઠમાં જ મોજ માણી હરખાય છે. મરેલાની સાથે જીવતાની સગાઈ કર્યે,...**' મડદાની સાથે સંબંધ કર્યો. '**કાર્ય કેવી રીતે સુધરે ?**'

દૃષ્ટાંત ઘણા લીધા છે. '**જેવી રીતે શ્વાન હાડકાંને ચાવે,...**' કૂતરો છે એ હાડકાને ચાવે '**(અને તેથી) તેના ગાલ, તાલુ, પેઢામાંથી લોહી નીકળે...**' હાડકું એને વાગે. એમાંથી લોહી નીકળે. '**તેને જાણે કે સારો સ્વાદ છે,...**' આ તો. લોહીનો સ્વાદ એને સારો લાગે છે. એને એમ કે હાડકું ચાવવાથી આ સ્વાદ આવે છે. આવે છે એના પોતાના લોહીનો સ્વાદ. '**તેમ મૂઢ પોતે દુઃખમાં સુખની કલ્પના કરે છે. પરફંદમાં સુખકંદ-સુખ માને છે.**' પોતે સુખકંદ છે એ પરફંદમાં સુખ માને છે. '**અગ્નિની જાળ શરીરમાં લાગે ત્યારે કહે કે મારામાં જ્યોતિનો પ્રવેશ થાય છે.**' અરે..! મરી જઈશ, સળગી જઈશ હવે. જ્યોતિ-બ્યોતિ નથી આવી. જાળ લાગી છે તને.

મુમુક્ષુ :- પરફંદ એટલે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ફંદ એટલે આ નથી કહેતા કે આ બધા મોહના ફંદ છે. ધોખો-ધોખો થાય એને ફંદ કહે છે. બનાવટ. ફંદ એટલે બનાવટ. નથી કહેતા ? કે આ ફંદાબાજ માણસ છે, ધોખાબાજ માણસ છે. એમ પોતે ભૂલે છે. દુઃખ થાય ત્યાં સુખ માને છે.

'**અગ્નિની જાળ શરીરમાં લાગે ત્યારે કહે કે મારામાં જ્યોતિનો પ્રવેશ થાય છે. જો કોઈ અગ્નિની ઝાળને બુઝાવે છે તો તેની સાથે લડે,...**' કેમ ? ભાઈ ! અગ્નિની જાળ બુઝાવે ત્યારે એની સાથે લડે. ઓલો સળગતો હોય એને બચાવવા જાય તો એની સાથે લડે. કેમ

મારામાં જ્યોતિનો પ્રવેશ થયો તું લઈ જા છો ? મારું તેજ લઈ જા છો. **'એવી રીતે પરમાં દુઃખનો સંયોગ છે. પર બુઝાવે તો તેને શત્રુના જેવી નજરે જૂએ, ક્રોધ કરે.'** મારી સામું જોતા નથી, મને Neglect કરે છે. તારે ઉદાસ થાવું છે કે તારે શું કરવું છે ? એ તો કહે પહેલા. તારે ઉદાસીનતા જોઈએ છે કે નથી જોઈતી ? આ તો તને ઉદાસીન થવાનો પાઠ ભણાવે છે. તો તું ગુસ્સો કરે છો. **'આ પરજોગમાં ભોગ માની (આ જીવ) ભૂલ્યો, સ્વરસની ભાવનાને યાદ કરતો નથી. ચોરાશીમાં પરવસ્તુને સ્વ (પોતારૂપ) માને, તેથી (આ જીવ) ચિરંકાલનો ચોર જ બન્યો છે.'** પારકી વસ્તુને પોતાની કરી કરીને ચોર બન્યો છે.

મુમુક્ષુ :- અપને સ્વરૂપ કે સાથ માયાચારી...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં.

'જન્માદિ દુઃખ-દંડ પામે છે.' એનો દંડ પામે છે. **'તોપણ પર વસ્તુની ચોરી છૂટતી નથી. દેખો ! દેખો ! ત્રણ લોકનો નાથ ભૂલીને નીચ એવા પરને આધીન થયો. પોતાની ભૂલથી પોતાની નિધિ ન પિછાની ભિખારી બની ફરે છે. નિધિ ચેતના છે, તે પોતે (જ) છે, દૂર નથી, દેખવું દુર્લભ છે. દેખે તો સુલભ છે.'** દેખવું દુર્લભ થઈ પડ્યું છે. દેખે તો સુલભ છે. કાંઈ દીનતા કરવાની જરૂર નથી.

'કોઈએ પૂછ્યું તું કોણ છે ? તેણે કહ્યું હું મડું છું.' મડું એટલે મડદું. **'(મડું છો) તો બોલે છે કોણ ?'** મડું બોલે કાંઈ ? મડદું તો બોલે નહિ. એ ખબર નથી પડતી. હું જાણતો નથી કોણ બોલે છે ઈ. **'તો હું મડું છું એવું કોણે જાણ્યું ? ત્યારે સંભાર્યું (યાદ કર્યું) કે હું જીવતો છું. તેમ આ (જીવ) માને છે કે હું દેહ છું,...'** દેહ તો મડદું છે. **'(દેહ છો) તો આ દેહમાં (હુંપણાની) જેણે માન્યતા કરી તે કોણ છે ?'** એ તો કાંઈ ખબર નથી. હું જાણતો નથી. **'(તું હું જાણતો નથી) એવો લવારો કોણે કર્યો ?'** કેવા પ્રશ્ન ઉઠાવ્યા છે ! **'(એ રીતે) આ પોતાને ખોજી, દેખવા, જાણવા અને પારખવામાં સ્વરૂપને સંભારે ત્યારે સુખી થાય. જેમ કોઈ મદિરા પીને ઉન્મત બની...'**

મુમુક્ષુ :- ખોજી, દેખવા, જાણવા અને પારખવા ચારના ભાવ શું છે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- **'પોતાને ખોજી, દેખવા, જાણવા અને પારખવામાં સ્વરૂપને સંભારે...'** એટલે શું છે કે સ્વરૂપનો અનુભવ કરવા માટે પહેલા ખોજી થાય. પછી એને દેખવા અને જાણવાનો પુરુષાર્થ કરે. પુરુષાર્થ કરે દેખવા-જાણવાનો. પરખવું એમાં પણ ઓળખવું આવે છે. ઓળખે, એ રીતે એને ઓળખે તો સુખી થાય.

મુમુક્ષુ :- ખોજવામાં નિજાવલોકન આવી ગયું ને ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. ખોજમાં અંતરખોજનો વિષય છે અને પરખવામાં ઓળખાણ કરવાની વાત છે.

બીજું એક દૃષ્ટાંત લીધું છે. **'જેમ કોઈ મદિરા પીને ઉન્મત બની પુરુષાકાર પાષાણ સ્તંભને જોઈ સાચો જાણી તેની સાથે લડ્યો.'** અંધારામાં કોઈ પુરુષના આકારે પથરો હતો એને એમ થયું કે કોઈ માણસ ઊભો છે અને પોતે ગાંડો-પાગલ થયેલો. માંડ્યો એની સાથે લડવા. પથરા સાથે કુસ્તી કરવા માંડ્યો. એમ કરતા પડી ગયો. પોતે નીચે ઓલો પત્થર ઉપર. એને એમ થયું કે અરે..! મને પાડી દીધો આણે. લડતા લડતા મને પાડી દીધો. હું હારી ગયો. એટલે ઓલાને કહે. હું હાર્યો. હું તારાથી હારી ગયો.

'એ પ્રમાણે પરને સ્વ (પોતારૂપ) માની પોતે માન્યતાથી દુઃખી થયો.' આ બધું મને હેરાન કરે છે. શું કરીએ અમે ? આ સંયોગો બધા મને ઉપાધિ કરાવે છે. શું થાય ? છોકરા નાના છે એની ઉપાધિ, આ મોટા થાય ત્યારે જ્યાં સુધી પરણે નહિ ત્યારે એની ઉપાધિ, પરણ્યા પછી લાઈને ન ચડે ત્યાં સુધી એની ઉપાધિ. એને પોતાને એવું લાગે ને કે મારી અક્કલ છે તો આ બધું સરખું ચાલે છે. મારે બધાનું ધ્યાન તો હજી રાખવું જોઈએ. પોતાનું ધ્યાન ભલે ન રહે, પણ આ બધાનું ધ્યાન હું રાખું છું.

'દુઃખદાતા બીજો કોઈ નથી.' દુઃખી તો પોતે થયો છે. પણ **'દુઃખદાતા બીજો કોઈ નથી. તારી ભાવનાએ ભવ બનાવ્યા.'** સંસારની ભાવનાએ ભવ બનાવ્યા. ઊલટા પરિણામ કરીને ભવભ્રમણ તારી મેળે કર્યું છે. કોઈએ તને રખડાવ્યો નથી.

'અનુત્પન્નને પેદા કર્યું.' કાંઈ હતું નહિ. ખરેખર કાંઈ સંબંધ હતો નહિ એને કલ્પીને સાચો ગણ્યો. ઊભો કર્યો. **'અચેતનને ચલાવ્યું.**

મરેલાનું જતન અનાદિથી કરે છે. જૂઠી માન્યતામાં (અચેતનને) પોતાના જેવું (ચેતન જેવું) તું કરે છે, (પણ) કંઈ તારું કર્યું જડ ચેતન ન થાય. તું જ એવી જૂઠી કલ્પનાથી દુઃખ પામે છે. (એમ કરવામાં) તને શો ફાયદો છે ?' દુઃખી થા છો. કાંઈ ફાયદો તો નથી. '**તું પોતે જ વિચારતો નથી (કે) મારો ફંદ હું પાડું છું. વિચાર વિના પોતાની નિધિ ભૂલ્યો. અનંતચતુષ્ટયરૂપ અમૃત મેલું કર્યું.**' અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત આનંદ, એને મેલું કર્યું.

'**અવિદ્યારૂપ જડની અલ્પ શક્તિથી તારી મહાન શક્તિ ન હણી જાય.**' એ અજ્ઞાન છે. અવિદ્યા એટલે અજ્ઞાન છે. એનાથી કાંઈ તારા આત્માની બધી શક્તિનો નાશ થઈ જાય એવું તો બને નહિ. '**પરંતુ તારી શુદ્ધ શક્તિ પણ મોટી, તારી અશુદ્ધ શક્તિ પણ મોટી.**' એકવાર તારી મહાન શક્તિને પણ તું ભૂલ્યો. '**તારી ચિંતવણી તારે ગળે પડી.**' સંસારની. '**પરને દેખી પોતાને ભૂલ્યો.**' આ સારું. '**અવિદ્યા તારી જ ફેલાવેલી છે;...**' જે કાંઈ અવિદ્યા છે એ તારી જ ફેલાવેલી છે.

'**તું અવિદ્યા રૂપ કર્મો પર પોતાપણું ન દે તો કાંઈ જડનું જોર નથી. તેથી અપરંપાર શક્તિ તારી છે. પરની ભાવના કરી ભવ કરી રહ્યો છો. સંસાર વધાર્યો, નિજ ભાવનાથી અવિનાશી, અનુપમ, અમલ, અચલ, પરમપદરૂપ, આનંદઘન, અવિકારી, સાર, સત્, ચિન્મય, ચેતન, અરૂપી અને અજરામર પરમાત્માને પામે છે. તો એવી ભાવના કેમ ન કરીએ ?**' સ્વરૂપની ભાવના કેમ ન કરીએ કે જે ભાવનાથી આવું પદ મળે ?

'**આ પોતાના સ્વરૂપમાં જ ઉચ્ચ એવું સર્વ-સકલ પૂજ્યપદ પરમધામ, અભિરામ, આનંદ, અનંતગુણ, સ્વસંવેદનરસ, સ્વાનુભવ, પરમેશ્વર, જ્યોતિસ્વરૂપ, અનુપમ, દેવાધિદેવપણું ઈત્યાદિ સર્વ પામીએ. માટે પોતાનું પદ ઉપાદેય છે, અને અન્ય (સર્વ) પરપદ હોય છે. એકદેશમાત્ર નિજાવલોકન એવું છે કે ઈન્દ્રાદિની સંપદા વિકારરૂપ ભાસે છે.**' પોતાના સ્વરૂપનું અવલોકન-અનુભવનમાં એટલી શાંતિ, સુખ શાંતિ અને આનંદ છે કે ઈન્દ્રની સંપત્તિ પણ એને ઈષ્ટ લાગતી નથી. '**જેની પ્રાપ્તિથી અનંત સંતો (તેનું) સેવન કરી**

પોતાના સ્વરૂપનો અનુભવ કરી ભવપાર થયા માટે પોતાના સ્વરૂપને સેવો.'

'**શ્રી સર્વજ્ઞદેવે સર્વ ઉપદેશનું મૂળ આ બતાવ્યું છે...**' સર્વજ્ઞદેવના બધા ઉપદેશનું મૂળ આ એક જગ્યાએ છે '**કે (જો) એકવાર સ્વસંવેદનરસનો આસ્વાદી થાય તો એવા આનંદમાં મગ્ન થાય કે ફરી પરની તરફ કદી પણ દૃષ્ટિ ન આપે.**' એકવાર જો સ્વરૂપ રસ ચાખે તો પછી પર તરફ દૃષ્ટિ ન આપે. કેમકે ત્યાંથી તો દુઃખ થાય છે, સુખ થતું નથી. '**સ્વરૂપ સમાધિ (એ) સંતોનું ચિહ્ન છે,...**' ક્યાંથી ઓળખાય ? કે સ્વરૂપની સમાધિથી ઓળખાય. '**તે થવાથી રાગાદિ વિકાર હોતા નથી, જેમ આકાશમાં ફૂલ હોતા નથી તેમ.**'

પછી ૩૭ પાનેથી. '**જેમ નટે પશુનો વેશ ધર્યો...**' ત્યાંથી છે. '**તેથી તે મનુષ્ય મનુષ્યપણાનો છોડી બહાર ગયો નથી.**' મહોરું પહેરી લીધું ગાયનું, ભેંસનું, વાઘનું. તેથી કાંઈ મનુષ્યપણું મટી ગયું નથી. '**પશુનો વેષ ન ધરે તો મનુષ્ય છે જ;...**' દેખાવ પશુનો છે (પણ) છે તો મનુષ્ય જ. '**(તેવી રીતે) ભ્રમથી પરનું મમત્વ ન કરે તો, દેહનો સ્વાંગ ન ધરે તો, ચિદાનંદ જેવો ને તેવો રહે. જેમ એક ડાબલીમાં રત્ન રાખ્યું છે (તેથી) તેનું કાંઈ બગડ્યું નથી, (તે) ગુપ્ત (છે), ઢાંકણું દૂર કરી કાઢે તો વ્યક્ત છે; તેમ શરીરમાં છુપાયેલો આત્મા છે, તેનું કાંઈ બગડ્યું નથી, (તે) ગુપ્ત છે,...**' દેખાતો નથી. '**કર્મરહિત થતાં પ્રગટ થાય છે.**'

'**ગુપ્ત અને પ્રગટ એ અવસ્થાભેદ છે.**' ... અત્યારે સંસારમાં ગુપ્ત રહ્યો છે. તો કહે છે, એ બે અવસ્થાનો ભેદ છે. એ '**બંને અવસ્થામાં સ્વરૂપ જેવું ને તેવું જ છે. એવો શ્રદ્ધાભાવ સુખનું મૂળ છે.**' આ શ્રદ્ધા કર. સિદ્ધ અવસ્થા હો કે સંસાર અવસ્થા હો, હું જેવો છું એવો છું મૂળમાં. એ શ્રદ્ધાએ શ્રદ્ધા કરી, એમાંથી સુખ ઉત્પન્ન થયું. એ સુખનું મૂળ છે.

'**જેની દૃષ્ટિ પદાર્થ શુદ્ધિ ઉપર નથી...**' એટલે શુદ્ધ પદાર્થ છે એના ઉપર નથી, નિર્મળ પદાર્થ છે એના ઉપર નથી મૂળમાં. '**(અને) કર્મદૃષ્ટિથી અશુદ્ધ અવલોકે...**' કે હું માણસ, હું ફલાણો. શું કરીએ

ભાઈ, અમારા નસીબ એવા છે. અમારા નસીબે અમને આ મળ્યું. એ કર્મદૃષ્ટિથી પોતાને જોવે છે. '**તો તે શુદ્ધતાને ન પામે.**' એક બહુ સરસ દૃષ્ટાંત અહીંયાં આપ્યું છે.

'**જેવી દૃષ્ટિથી દેખે તેવું ફળ થાય.**' પછી લખે છે કે '**મયુરમકરંદ પાષાણ છે.**' એવો પત્થર આવે છે મયુરમકરંદ. એને ઘણા પાસા હોય. અરીસા જેવો. '**તેમાં બધા મોર જ ભાસે છે.**' મોર જોવે. સેંકડો મોર દેખાય એની અંદર. એ પત્થરમાં. જુદા જુદા પહેલવાળો પત્થર હોય. બધા અરીસા જેવા પહેલ હોય. એની અંદર કેટલાય મોર દેખાય મોરને. એને એમ થાય કે ઓહો..! મારી સામે તો મોરનું ટોળું છે. એમ લાગે.

'**પાષાણ તરફ દેખતાં મોર ભાસે,...**' પત્થર બાજુ જોવે તો એને બધા મોર દેખાય. '**પદાર્થ તરફ દેખતાં પદાર્થ જ છે, મોર નથી;...**' હવે એ પદાર્થ તરફ જોવો તો કેટલાય મોર (દેખાય). પાષાણ તરફ જોવો તો કેટલાય દેખાય. પાષાણની દૃષ્ટિએ એને જોવો તો કેટલાય મોર દેખાય. પત્થરની દૃષ્ટિએ જોવો તો પત્થર છે. ત્યાં એકેય મોર જ નથી. એ તો પથરો છે. એકેય મોર એમાં નથી.

'**તેમ પરમાં પર ભાસે,...**' પરમાં પોતાને જોવે તો પોતે પણ પર તરીકે ભાસે. '**નિજ તરફ જુએ તો પર ન ભાસે.**' જુઓ ! બહુ સુગમ શૈલી છે. તું પર સામું જોવે છો અને સારું-ખરાબ કરે છો, ઈષ્ટ-અનિષ્ટ કરે છો, મોહ પામે છો, મારું-તારું કરે છો. તારા તરફ જો તો ? પતી ગયું. પર ન ભાસે. '**નિજ તરફ જુએ તો પર ન ભાસે, નિજ જ છે.**' જ્ઞાન પોતાને જોવે તો પોતે પોતાને જ્ઞાનમય ભાસે. જ્ઞાન પોતાને જોવે તો પોતે પોતાને જ્ઞાનમય ભાસે. પણ જ્ઞાનમાં પ્રતિબિંબ પડે છે તો આ મારું ઘર, આ મારું ગામ, આ મારું શરીર. એ પોતામાં પર ભાસ્યું. પોતામાં પર ક્યારે ભાસ્યું ? કે પોતામાં પોતે પોતાને ન જોયો ત્યારે. ઓલા પત્થરમાં મોર જોયો ને ? ત્યાં મોર હતો જ નહિ. પાણો જ હતો. એમ જ્ઞાનમાં તો કોઈ નથી. પ્રતિબિંબ પડ્યું છે પણ એને એમ થયું કે આ ફલાણો, ત્યાં ગયો સીધો. જ્ઞાન જ્ઞાનને પોતાને જોવે તો પોતે જ્ઞાનમય જ છે તેમ ભાસે. તેમ '**નિજ તરફ જુએ તો પર ન ભાસે, નિજ જ છે.**' નિજમાં નિજ જ છે, બીજું કોઈ નથી.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. બીજું શું ?

'(તેથી) સુખકારી નિજદૃષ્ટિ ત્યજી દુઃખરૂપ પરમાં દૃષ્ટિ ન દો.' ભ્રાંતિ થાય છે. પરની સામે જોવે છે અને ભ્રાંતિ થાય છે. એ ભ્રાંતિમાં આગળ વધે ત્યારે પંચાતનો પાર રહેતો નથી. એકલો પંચાતિયો થઈને ફરે છે. આ નાના નાના ગામમાં પંચાયત હોય છે. ગ્રામ પંચાયત નથી કહેતા ? પછી પાંચ જણા એમાં હોય. પંચાયત એટલે પાંચ જણા ભેગા થાય એને પંચાયત કહે. પછી એમાં પંચાયતનો પ્રમુખ થાય. અને ગામમાં જેટલા સવાલ હોય એની પંચાત બધી ત્યાં આવે. આ જીવ પંચાતિયો થયો અને દુનિયાભરની પંચાત કરે. દરરોજ છાપું વાંચીને પંચાત કરવા માંડે. કાંઈ લેવા કે દેવા.

'હે ચિદાનંદ રામ ! પોતાને અમર તરીકે અવલોકો. મરણ તારામાં નથી.' તમે અજરાઅમર પદના વાસી છો. મરણ જેવી કોઈ ચીજ નથી. જો મરણની ચિંતા નથી તો પછી ચિંતા કોની થાય ? આવે છે ને ભગવાનની સ્તુતિમાં ? 'તમે અજરામર પદના વાસી છો. તમે ત્રણ ભુવનના સ્વામી છો.' **'જેમ કોઈના ઘરમાં કોઈ ચક્રરત્ન, ચૌદ રત્ન, નવનિધિ છે...'** બધું ભર્યું છે. **'છતાં દરિદ્રી થઈ ફરે છે.'** ખબર નથી. **'તે તેના-પોતાના ચક્રવર્તીપદના અવલોકનમાત્રથી ચક્રવર્તી પોતે થાય.'** ખબર પડે ભાન ભૂલ્યો હોય એને. કહેવામાત્રથી, ભાન થવા માત્રથી ચક્રવર્તી થાય.

'તેમ સ્વપદને પરમેશ્વરરૂપ અવલોકે તો ત્યારે (તે ક્ષણે) પરમેશ્વર થાય;...' 'કૃપાળુદેવે' લખ્યું ને અમે પરમાત્મા થયા છીએ. ૬૮૦માં. અમે પરમાત્મા સ્વરૂપે થયા છીએ. ક્યાંથી ? કે પરમેશ્વરપદને અવલોક્યું અંદરમાં. હું તો પરમેશ્વર છું. લોકો માને છે એવો હું નથી. હું તો અંદરમાં પરમેશ્વર છું. **'જુઓ ! જુઓ ! (કેવી મોટી) ભૂલ ! અવલોકનમાત્રથી પરમેશ્વર થાય; એવું અવલોકન કરતો નથી,...'** જુઓ ! જુઓ ! કેવી મોટી ભૂલ કે અવલોકનમાત્રથી પરમેશ્વર થાય એવું અવલોકન કરતો નથી અને **'ઇન્દ્રિયચોરોને વશ બની પોતાના નિધાનને લુટાવી દરિદ્રી થઈ ભવવિપત્તિને ભરે છે (વહોરે છે).'**

પોતાના નિધાનને પોતે લૂંટાવે છે અને દીન થઈને ફરે છે. દરિદ્રી એટલે દીન થઈને ફરે છે. અરે..! મને .. નથી. હું સુખી થાવ તો સારું. હું દુઃખી થઈ ગયો છું, હું સુખી થાઉ તો સારું.

'ભૂલ મટાડતો નથી. એમ ચિત્વિકારરૂપ જીવ થાય ત્યારે પરને પોતારૂપ માને છે. એ ભાવ જીવનો નિજજાતિભાવ નથી. એ ભાવોમાં જે ચેતના વ્યાપી રહી છે તે જ ચેતનાને એક તું જીવ, નિજજાતિસ્વભાવ જાણ. આ ચેતના છે તે કેવલ જીવ છે,...'

મુમુક્ષુ :- ભાવમાં ચેતના વ્યાપેલી છે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. દરેક ભાવમાં ચેતના તો વ્યાપી જ છે ને. ગમે ઈ ભાવ હોય. ભાવમાં તો ચેતના વગર ભાવ ક્યાંથી થયો ? ચૈતન્યનો ભાવ ચેતના વગર ક્યાંથી થયો ?

'આ ચેતના છે તે જ કેવલ જીવ છે, તે અનાદિ અનંત એક રસ છે. તેથી આ ચેતના સાક્ષાત્ પોતે જીવ જાણવો,...'

મુમુક્ષુ :- ચેતના છે એ ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ચેતના સામાન્ય. **'તેથી શુદ્ધચેતનારૂપ જીવ થયો.'**

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. ત્રણેમાં ચેતના સામાન્ય લ્યો એટલે એ જીવ છે. નહિતર તો અશુદ્ધતામાંથી શુદ્ધ સ્વરૂપ ક્યાંથી સમજાય ? જે રાગાદિ વિકાર છે એમાં અશુદ્ધ ચેતના છે. પણ ચેતના તો છે ને ? એકલી ચેતનાને પકડે એટલે શુદ્ધ ચેતના હાથમાં આવે. એ જીવનું સ્વરૂપ છે.

નીચે લઈ લીધું. **'કર્મચેતના, કર્મફલચેતના જીવચેતનાનો વિકાર છે. પણ વ્યાપક ચેતના છે. ચેતના જીવ વિના હોય નહીં. ચેતના શુદ્ધ જીવનું સ્વરૂપ છે.'**

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- કર્મચેતના એટલે અનેક પ્રકારના કાર્યો કરવાનો જે ભાવ. આમ કરું ને તેમ કરું, આમ કરીશ, તેમ કરીશ એ કર્મચેતના. અને હરખ-શોકને ભોગવે તે કર્મફળચેતના. પણ જીવ તો છે જ ને ત્યાં ?

ચેતના વ્યાપી છે અશુદ્ધ થઈને. વ્યાપી છે તો ચેતના જ ને ? વ્યાપક તો ચેતના છે.

મુમુક્ષુ :- ભાવકર્મ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- માટે ચેતનરૂપ. બરાબર છે.

'ચેતના શુદ્ધ જીવનું સ્વરૂપ છે. તેને જાણ્યે જ્ઞાતા જીવનો આવો ભાવ થાય છે :-' એ જ્યારે પોતાને શુદ્ધ ચેતનારૂપ જાણે ત્યારે એને કેવા ભાવ થાય એનું વર્ણન અહીંયાં નીચે કર્યું છે પછી. પોતે જ્ઞાતાભાવે પોતાના સ્વરૂપને જાણે ત્યારે આખા પરિણામમાં ફેરફાર થઈ જાય અંદરમાં. ભ્રમભાવ બધાય મટી જાય. બધાય ભ્રમભાવ મટી જાય.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હિન્દી મેં વહ હૈ કિ કર્મચેતના ઓર કર્મફલચેતના જીવ કા વિકાર હૈ. કર્મચેતના મેં ક્યા કરતા હૈ ? કિ મૈં ઐસા કરું, વૈસા કરું, વહ કરુંગા, વહ કરુંગા. કર્મફલચેતના મેં ઉસકે ફલ કો ભોગતા હૈ કિ મૈં દુઃખી હો ગયા, મૈં સુખી હો ગયા. કર્મફલ મેં હરખ-શોક કરતા હૈ. વહ કર્મફલચેતના હૈ. દોનોં મેં વ્યાપક તો ચેતના હૈ. વ્યાપક તો ચેતના હૈ. ઔર જો ચેતના હૈ વહાં જીવ હૈ. તો અકેલી ચેતના લો તો વહ જીવ કા સ્વરૂપ હૈ. શુદ્ધ ચેતના હૈ. અકેલી ચેતના કો પકડો તો વહ જીવ કા સ્વરૂપ હૈ.

મુમુક્ષુ :- ચેતના એટલે માત્ર અનુભૂતિ ને ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ચેતના એટલે અનુભૂતિ. અબાધ્ય અનુભવ રહે. અનુભૂતિને કોઈ બાધા પહોંચાડી ન શકે. વેદન સુધી કોઈની પહોંચ નથી. જ્ઞેયો બદલતા જાય છે, અનુભૂતિ બદલતી નથી. વેદન એમ ને એમ રહે છે. અહીં સુધી રાખીએ.

તા. ૧-૧-૧૯૯૬, પાના નં. ૧૮, પ્રવચન નં. ૧૯૪

ત્યાં સુધી લીધું. **'શુદ્ધ આત્માને આરાધે (છે). આ રીતે જ નિર્ગ્રંથ પુરુષો શિવપથને બહુ સાધી સાધી,...'** ૧૮મું પાનું છે મારામાં. **'જ્યાં જ્યાં જાણપણું ત્યાં હું એવો દૃઢભાવ સમ્યક્ત્વ છે.'** પછી થોડું આગળ ચાલવાનું. પાંચ-સાત લીટી મૂકીને. **'આ રીતે નિર્ગ્રંથ પુરુષો શિવપથને બહુ સાધી સાધી, સમાધિને પામી, પરમપદને પહોંચે (છે). પોતાનો ચેતન-પ્રકાશ મોહવિકારને પામી મલિન થયો છે,ભેદજ્ઞાન જડ ચેતનને ભિન્ન કરે. તેને અંતરમાં ધરી ધરી, નિજજ્ઞાનનો અભ્યાસ વારંવાર કરી, સાર અવિકાર પોતાનું અખંડરૂપ જાણી (તેને) અંતરમાં અનુભવમાં લાવી મહામોહહઠનો નાશ કરી, જે સ્વરૂપરસ પોતાના સ્વભાવમાં છે તે સ્વભાવને નિજ ઉપયોગમાં યોગ્ય સ્થાનરૂપ કરે, (યથાસ્થાનરૂપ કરે-સ્થિર કરે).'** ત્યાં સુધી તો ચાલી ગયું હતું. **'સ્વરૂપની ઉપયોગશક્તિ કર્મમાં ગુપ્ત થઈ તો શું (તે) શક્તિનો અભાવ માનીએ ?'**

'જેમકે કોઈનો પુત્ર ઘરમાં છે. બજારમાં કોઈએ પૂછયું કે તમારે પુત્ર છે ? ત્યારે કહે છે કે, મારે પુત્ર છે. (બજારમાં સાથે ન હોવા છતાં) અભાવ કહેતો નથી.' સાથે નથી તોપણ. **'વ્યવહારમાં પણ એ રીત છે કે છતાને અણછતો ન કરે. (પણ હે) ચિદાનંદ ! તારું તો આશ્ચર્ય આવે છે કે દર્શનજ્ઞાનશક્તિ છતી હોવા છતાં તેને (તેં) અણછતી કરી રાખી છે.'**

પછી Paragraph થી. **'જેવી રીતે મૃગ ઝાંઝવામાં જળ માને છે, તેવી રીતે આ (જીવ) પરમાં પોતાને માને છે. તેથી સાચા જ્ઞાનથી વસ્તુને જાણે ત્યારે જ ભ્રમ મટે.'** આ જીવ પરમાં પોતાને માને છે. **'શ્રીગુરુ વારંવાર સારભૂત એવો સાચો ઉપદેશ કહે છે. પોતે પણ જાણે છે.'** સમજે તો છે. જાણે છે એટલે સમજે છે **'(છતાં) અવિદ્યાનું એવું આવરણ છે...'** અજ્ઞાનનું. **'કે તે વડે જૂઠને સાચ માની રહ્યો છે.'**

જૂઠને સાચ માની રહ્યો છે. જૂઠને સાચ એટલે પરને પોતાનું માની રહ્યો છે. કોઈ પર પોતાનું થતું નથી.

મુમુક્ષુ :- પોતે પણ જાણે છે એટલે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પોતે પણ જાણે છે એટલે ખબર તો છે કે આત્મા ચેતન છે, શરીર જડ છે. આ જીવ અહીંથી ચાલ્યો જશે, ફલાણું થશે. બધું જાણે તો છે. પણ અવિદ્યાનું, અજ્ઞાનનું આવરણ છે. જાણવું સફળ થતું નથી.

'ત્રણ જગ્યાએથી વાંકી એવી દોરડીમાં સર્પ ત્રિકાલ નથી...' દોરડી વાંકી પડી હોય તો એમાં સર્પ નથી કાંઈ. સર્પ જેવો આકાર થઈ ગયો છે. **'એવી રીતે બ્રહ્મમાં અવિદ્યા નથી.'** આત્મામાં અજ્ઞાન નથી. **'જે સંપૂર્ણ સમુદ્રના જળથી ધોવા છતાં દેહ તો અપાવન જ છે. તેને (એવા દેહને) પાવન માની રહ્યો છે, એવું ધીઠપણું પકડ્યું છે. બળજોરથી ઠીકરીને રૂપિયામાં ચલાવે તો ન ચાલે.'** કેવું સરસ લખ્યું છે ! ઠીકરાનો ગોળ કટકો પડ્યો હોય. બીજાને એમ કહે કે આ રૂપિયો માનીને એની ચીજ મને દે. તો કોઈ આપી દે ? અરે..! પણ રૂપિયા જેવડી તો ઠીકરી છે હવે, ગોળ મજાની. એ ઠીકરી કાંઈ રૂપિયામાં ન ચાલે. એમ પોતાની ભૂલ ન છોડે.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઠીકરી એટલે વહ આતા હૈ ન ?

મુમુક્ષુ :- ઘડા ફૂટ જાતા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઘડા ફૂટ જાતા હૈ, મિટ્ટી કા ઘડા ફૂટ જાતા હૈ ઈસકા જો Piece હોતા હૈ, કોઈ ગોલાકાર હો જાતા હૈ રૂપિયા કે બરાબર કા.

મુમુક્ષુ :- ગામડામાં છોકરીઓ રમતી હોય.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. ક્યા હૈ કિ વહ બચ્ચે કે ખેલને કે લિયે બના લેતે હૈ. ઘડા ફૂટ ગયા. ઉસમેં સે ગોલ-ગોલ ટૂકડા કરકે, ઘીસકરકે બના લેતે હૈં. ફિર ખેલતે હૈ ઉનસે. એને ઠીકરી કહે છે. બળજોરીથી ઠીકરી કાંઈ રૂપિયામાં ન ચાલે.

'પોતાની ભૂલ ન છોડે તો ખલકમાં (સંસારમાં) પોતાની હાંસી પોતે કરાવે. જુઓ ! અનંત જ્ઞાનનો ધણી (સ્વવસ્તુને) ભૂલી દુઃખ

પામે છે.' અનંત જ્ઞાનનો ધણી છે. પણ એવું પોતાનું સ્વરૂપ ભૂલીને દુઃખી થાય છે. અરે..રે..! હું ગરીબ છું. અરે..રે..! હું સાધારણ છું. અરે..રે..! હું પાગળો છું. અરે..રે...! હું વૃદ્ધ થઈ ગયો, અરે..રે..! હું માંદો થઈ ગયો, હીણો થઈ ગયો.

'**હાંસી થતાં માણસ શરમિંદો થાય, ફરીથી હાંસીનું કામ ન કરે. આ જીવની અનાદિ-કાલથી જગતમાં હાંસી થઈ રહી છે છતાં લાજ ધરતો નથી, ફરી ફરી એની એ જ જૂઠી રીતને ગ્રહે છે.**' હાંસી કેમ થઈ રહી છે ? કે ઘડીક બિલાડાનું શરીર મળે. બિલ્લી. ઘડીક કૂતરાનું શરીર મળે. જુદી જુદી જેલમાં જાય છે. અનંત જ્ઞાનનો ધણી છે અને એને કૂતરા-બિલાડાના ભવ કરવા પડે છે. એની હાંસી થઈ રહી છે. તોપણ પાછું હાંસી થાય એવું કરે છે.

'**જેની વાત કરતાં પણ અનુપમ આનંદ થાય એવું પોતાનું પદ છે, તેને તો ગ્રહણ કરતો નથી (અને) પર વસ્તુની તરફ દેખતાં જ ચોરાશીનું બંદીખાનું છે તેને બહુ રુચિપૂર્વક સેવે છે. એવી વિપરીતરૂપ હઠરીતિને અનુપમ માનીમાની હર્ષ પામે છે.**' રાજી થાય છે. પોતે ભવભ્રમણ કરે એવા પરિણામોમાં રાજી થાય છે, રાચે છે. '**જેમ સર્પને હાર જાણી હાથ નાખો તો દુઃખ થાય ને થાય જ. તેમ રુચિપૂર્વક પરને સેવવાથી સંસારદુઃખ થાય ને થાય જ.**'

પછી આ બાજુ કેટલાક દૃષ્ટાંત લીધા છે. ૨૧ પાને. બહુ સારા દૃષ્ટાંત છે. '**દોરડીમાં સાપ નથી,...**' ક્યાં ક્યાં ભ્રમ થાય છે. વાંકી પડેલી દોરડીમાં સાપ નથી. '**છીપમાં રૂપું નથી,...**' છીપલી છે એમાં ચાંદી નથી, રૂપુ નથી. '**ઝાંઝવામાં જળ નથી,...**' સરોવર જેવું દેખાય. પાણીનું ટીપું નથી ત્યાં. '**કાચના મંદિરમાં બીજો શ્વાન નથી,...**' એક કૂતરો કાચના મંદિરમાં ગયો. ચારે બાજુ કાચ લગાવેલા હતા તો એટલા બધા કૂતરા જોયા તો ભસવા માંડ્યો. આટલા બધા મારા ઉપર હુમલો કરશે તો ? માંડ્યો ભસવા. તો બધા એને સામે ભસતા દેખાણા.

'**કસ્તૂરી મૃગની બહાર સુગંધ નથી, ભૂંગળીમાં પોપટને કોઈએ પકડ્યો નથી.**' એની મેળે જ ઊંધો થઈ ગયો છે. પકડાણો છે. અને '**(બરણીમાં) વાંદરાની મૂઠી કોઈએ ઝાલી નથી,...**' પોતે ચણા લેવા

હાથ નાખ્યો. નીકળતો નથી તો કહે, અરે..! આ ઘડાએ મને પકડ્યો. મેં ઘડામાં હાથ નાખ્યો તો ઘડાએ મને પકડી લીધો. '**કૂવામાં બીજો સિંહ નથી,...**' પાણી પીવા જ્યાં આમ જોયું તો અંદર સિંહ જોયો તો એને એમ થયું કે ઓહો..! મારી સામે કો'ક સિંહ આવી ગયો. '**એ પ્રમાણે બીજો કોઈ નથી,...**' તારામાં બીજો કોઈ નથી.

'**પોતાની જૂઠી ભૂલ છે તેથી પોતે (જ) દુઃખ પામે છે.**' હું આનો આ અને હું આનો આ... હું આનો આ... હું આનો આ... સંબંધ કલ્પી કલ્પીને દુઃખ પામે છે. '**(પોતાને) બીજો (પર) માની માની દુઃખ પામે છે. સાચ (સત્ય) જાણતાં સદા સુખી થઈએ. આ આત્મા સુખને અર્થે અનેક ઉપાય કરે છે. દેશ, પરદેશ ફરે છે, લક્ષ્મી કમાઈ સુખ ભોગવે છે અથવા પરલોકના સુખને અર્થે અનેક પરિષહ સહે છે, સુખનું નિધાન નિજસ્વરૂપને જાણતો નથી. જાણે તો તુરત સુખી થાય.**'

મુમુક્ષુ :- તુરત.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- તુરત સુખી થાય. પોતાના સ્વરૂપને જાણે તો તુરત સુખી થાય.

'**જેમ બધાય પુરુષની ગાંસડીમાં માણેક છે, (છતાં) તે બધાય ભ્રમથી ભૂલીને દુઃખી થઈ રહ્યા છે.**' માણેક એટલે કિંમતી રત્ન. બધાયના ઘરમાં કિંમતી રત્ન છે. એમ બધાયમાં અંદર આત્મા પરમાત્મા બેઠો છે. '**જો ગાંસડી ખોલીને દેખે તો સુખી થાય.**' વાહ ! વાહ ! આપણે તો કાંઈ દરિદ્રી નથી. '**આંધળો જો કૂવામાં પડે તો અચરજ નહિ, દેખતો પડે તો અચરજ.**' આ તો દેખતો પડે છે. '**તેવી રીતે આત્મા જ્ઞાતા-દ્રષ્ટા છે છતાં સંસારકૂવામાં પડે છે, એ ઘણું આશ્ચર્ય છે.**'

મુમુક્ષુ :- સત્સંગ કરે એ કૂવામાં પડે છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- દેખતો પડે છે એમ થયું ને ?

'**મોહરૂપી ઠગે એના માથે ભૂરકી નાખી છે...**' મોહરૂપી ઠગ છે એણે એને માથે ભૂરકી નાખી છે. '**તેથી પરઘરને જ પોતાનું માની નિજઘર ભૂલ્યો છે.**' બીજાને પોતાનું માનીને પોતાનું સ્વરૂપ ભૂલ્યો છે. '**જ્ઞાનમંત્રથી મોહઠગોરીને ઊતારે ત્યારે નિજઘરને પામે.**' સાચા

જ્ઞાનથી. '**શ્રીગુરુ વારંવાર નિજઘર પામવાનો ઉપાય બતાવે છે...**' શ્રીગુરુ વારંવાર નિજઘર પામવાનો ઉપાય બતાવે છે '(કે) **પોતાના અખંડિત ઉપયોગ નિધાનને લઈ અવિનાશી રાજ્ય કર.**'

મુમુક્ષુ :- અખંડિત ઉપયોગ એટલે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- '**પોતાના અખંડિત ઉપયોગ નિધાનને લઈ અવિનાશી રાજ્ય કર.**' એટલે બહાર ઉપયોગ જાય છે એ ખંડ ખંડ થાય છે. સ્વરૂપમાં જાય તે અખંડ. અખંડને આશ્રયે પરિણમે તે અખંડ. સદૃશ્ય થાય છે ને એટલે.

'**તારી હરામજાદીથી પોતાનું રાજપદ ભૂલી કોડી કોડીનો માંગણ થઈ કંગાલ થયો છે.**' ઢુંઢારીમાં બહુ સરસ આ લખ્યું છે એમણે પોતાની ભાષામાં. મૂળ ગ્રંથ ઢૂંઢારીમાં છે. '**તારું નિધાન (તારી) પાસે જ હતું, તેં ન સંભાળ્યું તેથી (તું) દુઃખી થયો.**' હાથે કરીને દુઃખી થયો એટલે હરામજાદી કીધી. હાથે કરીને દુઃખી થયો. તને કોઈએ દુઃખી નથી કર્યો. તું તારી મેળે દુઃખી થયો છો.

મુમુક્ષુ :- હરામજાદી એટલે વફાદાર ન હોય તે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા.

મુમુક્ષુ :- ઘરમાં રહીને દુશ્મન જેવું કર્યું.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. માણસ કોઈ ખોટી રીતે હેરાન થતો હોય ને ? અમથો હરામજાદો છે. અમથો અમથો દુઃખી થાય છે. એમ નથી કહેતા ? એમ પોતે અમથે અમથો દુઃખી થયો છે.

મુમુક્ષુ :- દોઢડહાપણ કરના.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા.

મુમુક્ષુ :- પોતે પોતાના આત્માને વફાદાર ન રહેવું.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા.

'**પોતાનું રાજપદ ભૂલી કોડી કોડીનો માંગણ થઈ કંગાલ થયો છે. તારું નિધાન (તારી) પાસે જ હતું, તેં ન સંભાળ્યું તેથી (તું) દુઃખી થયો.**' સંભાળે તો સીધો જ ત્રણ લોકનો નાથ થાય.

આ એક બહુ સરસ દૃષ્ટાંત આપ્યું છે આમાં. '**જેમકે-ચાંપા નામનો ગોવાળ ધતૂરો પીને ઉન્મત્ત થયો.**' ભરવાડ એક હતો. '**(માનવા લાગ્યો કે) હું ચાંપો નહિ.**' શું ભૂલ્યો ? ચાંપો કો'ક બીજો.

એટલે '**ચાંપાના ઘર પાછળ ઊભો રહી તેણે સાદ પાડ્યો કે...**' પાછળના ભાગમાં. '**ચાંપો ઘરે છે ?**' એ ચાંપાભાઈ ! છે કોઈ ઘરમાં ચાંપાભાઈ ? પોતે પોતાને સાદ પાડે છે.

'**ત્યારે તેની સ્ત્રીએ કહ્યું, તું કોણ છે ?**' એની સ્ત્રીએ સાદ ઓળખ્યો. આ કાંઈક પીને આવ્યો છે. એટલે પોતાને જ સાદ પાડે છે ઘરબહાર ઊભો રહીને. તો કહે, પણ તું છો કોણ પણ હવે ? '**ત્યારે ચેત થઈ (તેને ભાન થયું) કે હું ચાંપો છું...**' લે ! હું જ ચાંપો છું. હું મને સાદ પાડતો હતો.

તેમ '**શ્રી ગુરુએ આત્મા (નિજસ્વરૂપ) બતાવ્યો છે.**' જુઓ ! પાછા શ્રી ગુરુને વચ્ચે નાખ્યા. ઉપર પણ લીધું ને કે '**શ્રીગુરુ વારંવાર નિજઘર પામવાનો ઉપાય બતાવે છે...**' એમ ભૂલ્યો તું અનાદિથી પોતાને. શ્રી ગુરુએ આત્મા બતાવ્યો. ભાઈ ! તું જો તો ખરો. તું જ આત્મા છો. '**પામે તે સુખી થાય. ક્યાં સુધી કહીએ ? આ મહિમા નિધાન-અમ્લાન-અનુપમ પદ પોતે (જ) બન્યો છે, સહજ સુખકંદ છે, અલખ અખંડિત છે,...**' સહજ સુખકંદ છે અને અલખ અખંડિત છે. '**અમિત તેજધારી છે,...**' ન મટે એવું. અમિત એટલે મટે નહિ એવું તેજધારી છે. '**અનાદિથી દુઃખ દ્વંદ્વમાં પોતાપણું માની અતિ આનંદ માની રહ્યો છે.**' દુઃખ દ્વંદ્વમાં એટલે ઘડીક સુખી અને ઘડીક દુઃખી, ઘડીક સુખી. હું સુખી થઈ ગયો, વળી હું દુઃખી ગયો, વળી હું સુખી થઈ ગયો.

'**તે આ દુઃખની મૂળભૂલ ત્યારે જ મટે કે જ્યારે શ્રી ગુરુવચન સુધારસ પીએ.**' જુઓ ! પાછા શ્રીગુરુના વચન નાખ્યા. '**ચેત (જાગૃત સ્વરૂપનું ભાન) થઈ પર તરફનું અવલોકન મટે. સ્વરૂપસ્વપદને દેખતાં ત્રણલોકના નાથ (એવા) નિજપદને જાણે. (એમ) વિખ્યાત વેદ (શાસ્ત્ર) બતાવે છે.**' પછી એક Paragraph છોડીને છે.

'**પોતાના અવલોકનમાં અખંડ રસધારા વરસે છે, એવું જાણી, નિજને જાણી, પરમાન્યતાને મટાડે,...**' પર તે હું એવી. '**આ હું સુખનિધાન જ્યોતિ-સ્વરૂપ, પરમપ્રકાશરૂપ, અનુપમપદરૂપ સ્વરૂપ છું. આ આકાશવત્ અવિકારપદમાં પરસંયોગથી ચિદ્વિકાર થયો છે.**'

મુમુક્ષુ :- પોતાના અવલોકનમાં અખંડ રસધારા વરસે છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. પોતાના અવલોકનમાં અખંડ રસધારા વરસે છે. એવું છે અવલોકન. પોતાને પોતાના સ્વરૂપમાં જોવે, અંદરથી અમૃતરસની ધારા, ચૈતન્યરસની ધારા છૂટે.

પછી ૨૫મા પાને પ્રશ્ન અને સમાધાન છે ને ? એમાં વચ્ચે છે.

'**નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગ બે પ્રકારે છે-સવિકલ્પ તથા નિર્વિકલ્પ.**' ત્યાંથી લેવું છે. '**નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગ બે પ્રકારે છે-સવિકલ્પ તથા નિર્વિકલ્પ સવિકલ્પમાં...**' '**अहं ब्रह्मअस्मि**' '**હું બ્રહ્મ છું-એવો ભાવ આવે.** (અને) **નિર્વિકલ્પમાં વીતરાગ સ્વસંવેદન.** (તેને) **સમાધિ કહીએ.**' શું છે ? મોક્ષમાર્ગ ચાલુ હોય ત્યારે કાં સવિકલ્પદશા હોય અને કા નિર્વિકલ્પદશા હોય. તો સવિકલ્પદશામાં સ્વરૂપનો વિકલ્પ ઉત્પન્ન થાય છે. નિર્વિકલ્પદશામાં શુદ્ધોપયોગ અને સ્વસંવેદન હોય છે.

'**લોકાલોકને જાણવાની શક્તિ જ્ઞાનની છે, તેમાં જેટલું સ્વસંવેદન થયું** (તેટલું) **સ્વજ્ઞાનની વિશુદ્ધતાને અંશે થયે થયું.**' જેટલું સ્વસંવેદન થયું એટલી જ્ઞાનની શુદ્ધિ અને નિર્મળતા વધી. '**તે જ્ઞાને સર્વજ્ઞ શક્તિમાં અનુભવ કર્યો.**' સર્વજ્ઞ શક્તિને અવલંબીને સ્વસંવેદન જ્ઞાનનો અનુભવ કર્યો જ્ઞાને. એટલે સર્વજ્ઞ શક્તિને સ્પર્શીને જે અનુભવ કર્યો છે એ આગળ જતાં સર્વજ્ઞ થશે. સર્વજ્ઞ થાશે.

'**જેટલું જ્ઞાન શુદ્ધ થયું,...**' નિર્મળ થયું. શુદ્ધ થયું એટલે નિર્મળ થયું. '**તેટલું અનુભવમાં સર્વજ્ઞાનના પ્રતીતિભાવને વેદતાં, એવું** (**શુદ્ધ**) **થયું.**' અનુભવમાં તો સર્વજ્ઞાન એટલે પરિપૂર્ણ જ્ઞાન છે એનો પ્રતીતિભાવ એટલે શ્રદ્ધા, એ શ્રદ્ધાને વેદતા એવું શુદ્ધ થયું. ખાલી જાણ્યું નહિ. પ્રતીતિમાં પણ લીધું કે હું આવો સર્વજ્ઞ સ્વભાવી છું. '**સર્વજ્ઞાનના પ્રતીતિભાવમાં આનંદ વધ્યો.**' જ્યાં પ્રતીતિ થઈ ત્યારે આનંદ પણ ઉત્પન્ન થયો. અને '**જ્ઞાન અધિક નિર્મળ થતું ગયું. જ્ઞાનની વિશુદ્ધતાને જ્ઞાનના બળનો પ્રતીતિભાવ કારણ છે.**' એવું જે જ્ઞાન શુદ્ધ થયું, જ્ઞાનબળ વધ્યું એનું કારણ શ્રદ્ધા છે. શ્રદ્ધાના બળે જ્ઞાન વધારે ને વધારે સ્વસંવેદનમાં આવીને નિર્મળ થતું જાય છે.

'(**અહીં**) **જ્ઞાન પરોક્ષ છે. પરપરિણતિના આવરણનું બળ હોવા**

છતાં પણ તે સ્વસંવેદનમાં સ્વજાતિય સુખ થયું,...' આત્માનું સુખ પ્રગટ થયું ને સ્વસંવેદનમાં ? એ સ્વજાતિય સુખ પ્રગટ થયું. '**જ્ઞાન સ્વરૂપનું થયું.**' તે જ્ઞાન છે એ સ્વરૂપનું થયું. '**એકદેશ સ્વસંવેદન સર્વ સ્વસંવેદનનું અંગ છે.**' કેવળજ્ઞાનનું અંગ છે એમ કીધું. સર્વ સ્વસંવેદન એટલે કેવળજ્ઞાન. અને એકદેશ સ્વસંવેદન એટલે ચોથા ગુણસ્થાને જે પ્રથમ નિર્વિકલ્પ શુદ્ધોપયોગમાં સ્વસંવેદન આવે તે એકદેશ સ્વસંવેદન છે. જઘન્ય અંશે. તે સર્વ સ્વસંવેદનનું અંગ છે. કેવળજ્ઞાનનું અંગ છે. અહીંયાં જે સ્વસંવેદન પ્રગટ થયું, ચોથા ગુણસ્થાને જ્ઞાનદશા પ્રગટ થઈ, એ કેવળજ્ઞાનનું અંગ છે.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. લખ્યું ને શ્રદ્ધા અપેક્ષાએ કેવળજ્ઞાન થયું છે, મુખ્ય નયના હેતુથી કેવળજ્ઞાન થયું છે, ઇચ્છા દશાએ કેવળજ્ઞાન થયું છે. એ જે લખ્યું ને વચનામૃત ? એકદેશ સ્વસંવેદન છે એ કેવળજ્ઞાનનું અંગ છે. માટે અમને એ થઈ ગયું છે હવે. ૬૮૦માં લખ્યું અમે પરમાત્મા થયા છીએ. કેમકે પરમાત્મા હતા એનો અનુભવ કર્યો. અંદર પરમાત્મપણું હતું એનો અનુભવ કર્યો. સાક્ષાત્ અનુભવ કર્યો. એટલે એને સાક્ષાત્કાર કહે છે.

'**જ્ઞાનવેદનામાં વેદ્યું જાય છે,...**' જ્ઞાનની જે વેદના છે, જ્ઞાનનું વેદન છે તેમાં જ્ઞાન વેદ્યું જાય છે. '**(તે) સાક્ષાત્ મોક્ષમાર્ગ છે.**' જ્ઞાનવેદન છે એ સ્વપણે વેદાય એ સાક્ષાત્ મોક્ષમાર્ગ છે. '**આ સ્વસંવેદનને જ્ઞાની જ જાણે.**' એ સ્વસંવેદનને જ્ઞાની જાણે છે.

મુમુક્ષુ :- ... જિતના સ્વસંવેદન હુઆ ઉતના સ્વજ્ઞાન કી વિશુદ્ધતા કા અંશ હોને સે...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જેટલું જ્ઞાન વિશુદ્ધ થયું એટલું એ મોક્ષમાર્ગમાં આગળ વધ્યું. એમ કહેવું છે.

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાન કી વિશુદ્ધતા જો હોતી હૈ ક્યાં ઉસમેં ભી કોઈ Degree કા ફર્ક હોતા હૈ, અલગ-અલગ ગુણસ્થાન મેં ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જ્ઞાનની નિર્મળતા વધતી જાય. મોક્ષમાર્ગમાં જેમ આગળ વધતો જાય તેમ જ્ઞાનની નિર્મળતા વધતી જાય. જેમ કે ચોથા ગુણસ્થાને કોઈ નિર્વિકલ્પ શુદ્ધોપયોગમાં છે, આત્માના

અનુભવમાં. અને છઠ્ઠા ગુણસ્થાને મુનિરાજ આહાર કરે છે.

મુમુક્ષુ :- યે તો ચતુર્થ ગુણસ્થાનવર્તી કો ભી હો સકતા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહીં. છઠે ગુણસ્થાનવાલા વિકલ્પવાલા લેતે હૈં અપન. આહાર કા વિકલ્પ હૈ. છઠ્ઠે ગુણસ્થાને. તબ ઉસકી જ્ઞાન પરિણતિ તો અંદર ચાલુ હૈ. ચોથા ગુણસ્થાને ઉપયોગથી નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપમાં છે અને છઠ્ઠે ગુણસ્થાને સ્વરૂપની બહાર છે. આહારની વખતે ઉપયોગ સ્વરૂપની બહાર છે. તો બેમાં જ્ઞાન કોનું નિર્મળ ? શુદ્ધોપયોગમાં છે એનું કે આહાર લે છે એનું ? મુનિરાજનું જ્ઞાન વધારે નિર્મળ છે. કેવી રીતે ? કે જ્ઞાનનું કાર્ય શું ? જ્ઞાનનું સ્વભાવિક કાર્ય શું ? કે સ્વરૂપગ્રહણ શક્તિ. શું જ્ઞાનનું કાર્ય ? સ્વરૂપગ્રહણ શક્તિ. એ સ્વરૂપગ્રહણ શક્તિ જેટલી છઠ્ઠા ગુણસ્થાને હોય આહાર વખતે, એટલી શક્તિ ચોથા ગુણસ્થાને શુદ્ધોપયોગમાં ન હોય. ભલે શુદ્ધોપયોગમાં સ્વરૂપને ગ્રહણ કરે અને સ્વસંવેદન ચાલે છે તોપણ. એટલી જ્ઞાનની સ્વરૂપને સ્પષ્ટપણે ગ્રહણ કરવાની શક્તિ વધતી જાય છે. જેમ જેમ ઉપર ઉપરના ગુણસ્થાને જાય તેમ તેમ વધતી જાય છે.

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાન કી વિશુદ્ધતા ઔર સ્વસંવેદન દોનો અલગ.. જિતના વિશુદ્ધતા ઉતના સ્વસંવેદન ફિર સ્વસંવેદન જિતના જ્યાદા ઉતની વિશુદ્ધતા ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એમ જ છે. સ્વસંવેદન કારણ છે અને શુદ્ધિ નિર્મળતા એનું કાર્ય ફળ છે. એમ જ છે. એટલે શું થયું કે ચોથાથી પાંચમામાં આવ્યો સાધક. પાચંમામાંથી છઠ્ઠા-સાતમામાં આવ્યો તો એની શુદ્ધિ વધી છે.

મુમુક્ષુ :- ચતુર્થ કા ચતુર્થ મેં ભી તો વિશુદ્ધિ બહુત બઢતી હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એમાં પણ વધતી જાય. પણ અહીંયાં શુદ્ધિ એટલી વધી કે ચોથે ગુણસ્થાને શુદ્ધોપયોગ હોય તેના કરતાં પણ છઠ્ઠે ગુણસ્થાને આહારના વિકલ્પમાં જ્ઞાનની શક્તિ વધેલી છે. વધારે નિર્મળ જ્ઞાન છે એનું, એમ કહેવું છે.

બીજો દૃષ્ટાંત. ચોથા ગુણસ્થાનવાળો કોઈ જ્ઞાની કે સમ્યગ્દૃષ્ટિ ધર્માત્મા બાર અંગનો જ્ઞાતા હોય. કેટલો ઉઘાડ હોય એનો ? બાર અંગને જાણે. એટલું એનું શ્રુતજ્ઞાન વિશાળ હોય. અને છઠ્ઠા ગુણસ્થાને

'શિવભૂતિ મુનિ' હોય એને નવ તત્ત્વના નામ ન આવડતા હોય. જ્ઞાન શક્તિ કોની વધારે ? બાર અંગને જાણે એની ? કે હજી નવ તત્ત્વના નામ ન આવડે એની ? મુનિરાજની જ્ઞાનશક્તિ વધારે છે. એટલે બહારના ઉઘાડ સાથે અહીંયાં જ્ઞાનની શક્તિને માપવામાં આવતી નથી. જ્ઞાનની શક્તિ સ્વરૂપને સ્પષ્ટપણે ગ્રહણ કરે છે.

... ખબર પડી કે આ રીતે એમને જ્ઞાન થયું છે. વાત આવી એમની પાસે. તો કહે, બોલાવો. એટલો પરિચય નહિ. ઉંમર નાની. ૧૯ વર્ષની ઉંમર એટલે ઘણી નાની ઉંમર કહેવાય ને ? શાસ્ત્ર અને ગાથા કાઢીને આપી કે આનો અર્થ કરો. તમને જ્ઞાન થયું છે ને ? આનો અર્થ કરો જોઈ. 'ગુરુદેવ'ની Personality એટલે ? ૨૪ વર્ષનો Difference હતો. 'ગુરુદેવ'ની ૪૩ વર્ષની ઉંમર એટલે એકદમ Personality. સામું ન જોઈ શકે કોઈ. શાસ્ત્ર પાછું આપી દીધું. 'ગુરુદેવ'ની Offer reject કરી. શાસ્ત્ર વાપસ દે દિયા. ગાથાનો અર્થ આવડે તે જ્ઞાન નથી. ગાથાનો અર્થ આવડે તો જ્ઞાન છે અને ન આવડે તો જ્ઞાન નથી, એવું જ્ઞાન નથી. તમને જ્ઞાન થયું છે તો ગાથાનો અર્થ કરો. તો કહે, એ જ્ઞાનનું સ્વરૂપ નથી. તો પછી જ્ઞાનનું સ્વરૂપ શું છે ? તો કહે, આ પ્રગટ વેદનમાં આવે છે એ જ્ઞાનનું સ્વરૂપ છે. સીધું એમ કીધું કે આ પ્રગટ વેદનમાં અત્યારે આવે છે એ જ્ઞાનનું સ્વરૂપ છે. એ જ્ઞાન છે. આ જ્ઞાન નથી. શાસ્ત્રનું જ્ઞાન તે જ્ઞાન નથી. 'ગુરુદેવ'ની Offer reject કરવી એટલે ધ્રુજે વાત કરનારો. ફડાક દઈને જવાબ દીધો.

મુમુક્ષુ :- કેવા શરમાળ વ્યક્તિ છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. નહિતર તો એ તો સંકોચ પ્રકૃતિવાળા બહુ જ હતા. ઓછાબોલા. બહુ જ ઓછું બોલે. પરીક્ષાનો કાળ આવ્યો. ફડાક દઈને જવાબ દઈ દીધો.

મુમુક્ષુ :- .. કારણ નહીં હૈ કિ નિર્વિકલ્પ અવસ્થા મેં કિતના .. કરના હોતા હૈ. જિતના જ્યાદા નિર્વિકલ્પ અવસ્થા મેં આતા હૈ ઉતની વિશુદ્ધિ હોતી હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઉસ વક્ત અવલંબન તીવ્ર હોતા હૈ. શુદ્ધોપયોગ કે કાલ મેં પુરુષાર્થ ઉગ્ર હોતા હૈ ઔર જોર સે નિજસ્વરૂપ કા અવલંબન બઢ જાતા હૈ. તો જિતના સ્વરૂપ કા અવલંબન હોતા હૈ ઉતના ગુણ

ખિલતા હૈ. ઉતના ગુણ વિકાસ કો પ્રાપ્ત હોતા હૈ, નિર્મલતા કો પ્રાપ્ત હોતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઉસમેં ભી ઐસા હી સમજો.

સીધી વાત એ છે કે આત્માના ગુણો અને પરિણામો જેટલો આત્માને સેવે એટલા એના ગુણ છે એ ઉઘડવા માંડે. અને એ આત્માના પરિણામ પરપદાર્થને સેવે એટલે ગુણ બિડાવા માંડે. સીધી વાત છે. કમળ ખીલે અને કમળ બિડાય. ગુણરૂપી કમળ છે આત્મા. પોતાનું સેવન કરે તો કમળ ખીલે, અનંત પાખડીથી. હજાર પાંખડીનું કમળ હોય છે ને ? પરપદાર્થનું સેવન કરે એટલે બિડાય જાય. બિડાયને નિગોદમાં જાય અક્ષરના અનંતમા ભાગે. એટલું બિડાય. સીધી બે જ વાત છે. સ્વરૂપ સેવન કરવું છે સ્વરૂપની રુચિથી ? કે પરરુચિથી પરનું સેવન કરવું છે ? બસ. તારી રુચિને સંભાળ. રુચિ ક્યાં કામ કરે છે ?

જુઓ ! '**સ્વરૂપથી પરિણામ બહાર ગયા તે જ સંસાર;...**' સ્વરૂપથી પરિણામ બહાર ગયા તે જ સંસાર.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- કોઈપણ પરિણામ. કોઈપણ ગુણના પરિણામ. એ સંસાર.

'**સ્વરૂપાચરણરૂપ પરિણામ તે જ સાધક-અવસ્થામાં મોક્ષમાર્ગ,...**' અને જે પરિણામો સ્વરૂપમાં આચરણ કરે, સ્વરૂપમાં પરિણામ કરે તે મોક્ષમાર્ગ. '**(અને) સિદ્ધ-અવસ્થામાં મોક્ષરૂપ છે.**' એ જ પરિણામ. '**જેટલા જેટલા અંશે જ્ઞાનબળથી આવરણનો અભાવ થયો તેટલા તેટલા અંશે મોક્ષ નામ પામ્યો. સ્વરૂપની વાર્તા પ્રીતિથી સાંભળે તો (તેની) ભાવિ મુક્તિ કહી.**' આ 'પદ્મનંદિ પંચવિંશતિ'માં એક શ્લોક છે 'પદ્મનંદિ આચાર્ય'નો. જેટલી સ્વરૂપની વાર્તા પ્રીતિથી સાંભળે એ મુમુક્ષુને ભાવિ મુક્તિ કહી છે.

तत्प्रति प्रीतिचेतन येन वार्तापि ही श्रुता।
निश्चित स भवेद्भव्यो भावि निर्वाण भाजनं।।

મુમુશ્રુ :- પ્રીતિથી એટલે...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. પ્રીતિથી એટલે રુચિથી. પ્રસન્ન ચિત્તથી એને

સ્વભાવ રુચ્યો. શું થયું ? એને સ્વભાવ રુચ્યો. સ્વભાવ રુચે એને સ્વભાવના સંસ્કાર પડે. એ ભાવિમાં મોક્ષ જવાનો. નિર્વાણપદને પામશે. સમ્યગ્દર્શનને પામશે એમ નહિ, નિર્વાણપદને પામશે. પ્રેમથી સાંભળે છે. પછી ન સમજે એટલે એને રુચિથી સમજાવવો પડે છે. બાકી તો પ્રેમથી સાંભળે છે, સ્વરૂપની વાર્તા જે પ્રેમથી સાંભળે છે, પ્રીતિથી સાંભળે છે એ મુક્તિમાં જવાનો.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. એને સ્વરૂપનો પ્રેમ છે. પ્રેમથી સાંભળે છે એનો અર્થ શું છે ? કે એને સ્વરૂપનો પ્રેમ છે, એને ગુણનો પ્રેમ છે.

મુમુક્ષુ :- ... બહુ પ્રીતિથી સાંભળવા માટે આવ્યા છીએ. .. કલ્પના એની રીતે હોય તો ખરેખર રુચિ ..

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હવે એ તો શું છે, પોતાને સંતોષ લેવો છે કે શું કરવું છે એ પોતાને નક્કી કરવાનું. સંતોષ લેવાનો વિષય નથી. જે પ્રીતિથી સાંભળે છે એ શું કહે છે ? પ્રીતિથી સાંભળ્યું એટલે શું થઈ ગયું ? હજી પ્રાપ્ત ક્યાં થયું છે ? પ્રાપ્ત થશે એ શું કહેશે ? કે પ્રાપ્ત થઈ ગયું એટલે શું થઈ ગયું ? હજી પૂર્ણ ક્યાં થયું છે ? અધૂરું છે હજી. એના લક્ષણ એવા છે. ક્યાંય સંતોષ પામવાની વાત નથી.

'અનુપમ સુખ થાય (અને તેનો)અનુભવ કરે તેનો મહિમા કોણ કરી શકે ?' એનો મહિમા કોઈ કહી શકે નહિ.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વાણીમાં શક્તિ નથી કહેવાની. એ જાણે એ માણે. જાણે ઈ માણે. બાકી કહેવાની શક્તિ વાણીમાં નથી. વાણી બિચારી પાંગળી છે. એ સ્વરૂપનો મહિમા કહી શકે નહિ.

મુમુક્ષુ :- કહી શક્યા નહિ તે પણ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- 'કહી શક્યા નહિ તે પણ શ્રી ભગવાન જો, તેહ સ્વરૂપને અન્ય વાણી તે શું કહે ?' દિવ્યધ્વનિ ન કહી શકે તો છદ્મસ્થની વાણી તો શું કહે ? પણ અનુભવગોચર તો બરાબર થાય, પહેલેથી જ. અનુભવમાં આવ્યો ત્યારથી. અનુભવગોચર તો પહેલેથી થાય.

'જેટલો સ્વરૂપનો નિશ્ચય બરાબર (યથાર્થ) ભાવે (ચિંતવે) તેટલું

સ્વસંવેદન અડગ (અચલ) રહે, (અને) જેટલું સ્વરૂપાચરણ થાય, તેટલું બરાબર સ્વસંવેદન થાય, એક થતાં ત્રણેની સિદ્ધિ છે.' અહીં દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રને લીધા છે. નિશ્ચયમાં પ્રતીતિ લીધી છે. ચિંતવનમાં સ્વસંવેદન અડગ રહે અને જેટલું સ્વરૂપાચરણ એટલે સ્થિરતા થાય. દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર લીધા. ત્રણેની સિદ્ધિ થાય એમ લીધું ને ? એનું બરાબર સ્વસંવેદન થાય. એક થતાં ત્રણેની સિદ્ધિ થાય.

'**જેટલો સ્વરૂપનો નિશ્ચય બરાબર (યથાર્થ)...**' થાય. એટલે '**(યથાર્થ) ભાવે ચિંતવે...**' પ્રતીતિપૂર્વક. '**તેટલું સ્વસંવેદન...**' વધે. સ્વસંવેદન વધે એટલી ઉપયોગમાં સ્થિરતા આવે. સ્થિરતાને સ્વરૂપાચરણ કહે છે. એ ત્રણ થાય. એકસાથે ત્રણે થાય એટલે મોક્ષમાર્ગ થઈ ગયો. દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર થઈ ગયા. અહીં સુધી રાખીએ...

સમ્યક્દર્શન આદિ મોક્ષમાર્ગની અંતરથી ભાવના થઈ હોય જરૂરત લાગી હોય તેને પરિભ્રમણ કે જે અનંતકાળથી થઈ રહ્યું છે, તેની ચિંતના થઈ આવે છે, તેવી ચિંતના વર્ધમાન થઈ વેદના / ઝૂરણામાં પરિણમે છે, ત્યારે તે જીવનો દર્શનમોહ ગળવાની શરૂઆત થઈ, યથાર્થ ઉન્નતિ ક્રમમાં પ્રવેશ થાય છે. તે સિવાઈ યથાર્થતાનો પ્રારંભ બીજા કોઈ પ્રકારે થતો નથી અથવા વર્તમાન અને ભાવિ સંયોગોની ચિંતાના ઘેરાવામાંથી યથાર્થ પ્રકારે જીવ બહાર આવી શકતો નથી, અને તે ઘેરાવામાં રહીને જે કાંઈ ધર્મ-સાધન કરાય છે તે નિષ્ફળ જાય છે, કારણ તેમાં ક્રમ વિપર્યાસ છે અથવા તે કલ્પિત સાધન છે.

(અનુભવસંજીવની - ૧૪૦૫)

તા. ૫-૧-૧૯૯૬, પાના નં. ૩૮, પ્રવચન નં. ૧૯૫

.. સ્વરૂપ છે. ત્યાં સુધી વિષય ચાલ્યો હતો. પછી કર્મચતેના હોય, કર્મફળચેતના હોય, પણ ચેતના છે એ શુદ્ધ જીવનું સ્વરૂપ છે. '**તેને જાણ્યે જ્ઞાતા જીવનો આવો ભાવ થાય છે :-**' એમ કરીને જે જ્ઞાની છે એને કેવા ભાવ થાય છે કે જેણે પોતાના શુદ્ધ ચેતનાસ્વરૂપ એવું સ્વ સ્વરૂપનું જ્ઞાન કર્યું, જાણ્યું.

'**હવે મેં શુદ્ધ ચેતનારૂપ સ્વરૂપ જાણ્યું;...**' મારું સ્વરૂપ મેં શુદ્ધ ચેતનાપણે જાણ્યું. '**દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રરૂપ હું છું, વિકારરૂપ હું નથી,...**' વિકાર સર્વથા ગયો નથી. છે. તોપણ હું દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રરૂપ છું. વિકાર છે એ અવસ્થામાં થયેલો અને બાકી રહેલો રોગ છે, જે મટ્યો છે પણ હજી સર્વથા મટ્યો નથી. પણ રોગ છે. રોગ છે એ અવસ્થા અંગમાં હોવા છતાં પણ અવસ્થા સ્વાભાવિક અવસ્થારૂપે નથી. એટલે કે જીવના અંગરૂપે નથી.

જેમ કે શરીરમાં રોગ થાય છે એ શરીરના અંગમાં થાય છે. છતાં શરીરના અંગરૂપે નથી. એમ અવસ્થા છે એ જીવનું અંગ છે અને અવસ્થા અંગમાં રોગ-વિકાર થાય છે, તોપણ તે જીવના અંગરૂપ નથી. આમ છે. કોઈ માણસની કિડની ખરાબ થઈ. કિડની ખરાબ થાય ત્યારે એને સોજા ચડે. પગે છે, મોઢે છે, સોજા દેખાય. શરીર જરા દુબળુ-પાતળું હોય તો વધારે સારું દેખાય. દુબળું શરીર હોય તો સોજાવાળું શરીર સારું દેખાય. તોપણ એ શરીરના અંગમાં સારા દેખાવાપણું છે તે સારું નથી. મટાડવા યોગ્ય છે, ટાળવા યોગ્ય છે, નાશ કરવા યોગ્ય છે. કેમકે રોગ છે. એટલે એમાં પોતાપણું કરવાયોગ્ય નથી, એકત્વ કરવા યોગ્ય નથી. એનું ભિન્નપણું કરીને એનો નાશ થાય છે. કેમકે એનું ભિન્નપણું કરવાથી એનો નાશ થાય છે અને એ નાશ કરવાનો ઉપાય એકમાત્ર ભેદજ્ઞાન છે.

હવે જુઓ ! ક્યાં કાર્યપદ્ધતિની ગતીવિધિ બદલે છે. મુમુક્ષુની ભૂમિકામાં એમ કહે કે તારા દોષનું નિષ્પક્ષ થઈને અવલોકન કર.

નિષ્પક્ષ થઈને એટલે પોતાનો દોષ પોતે સ્વીકાર કરે અને કર્મના ઉદય ઉપર કે બીજા કોઈ નિમિત્ત ઉપર એ દોષારોપણ કરે નહિ, દોષનો ટોપલો નાખે નહિ. એ જ દોષને ભેદજ્ઞાનમાં એ મારો નથી એમ લેવાનું છે.

મુમુક્ષુ :- ચાલ બદલાય જાય આખી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એની ચાલ બદલાય છે. પરિણામની કાર્ય કરવાની જે ગતિવિધિ છે એ વિધિમાં આમ ફર્ક પડે છે. ગુલાંટ ખાય છે.

જે મુમુક્ષુની ભૂમિકામાં પોતાના પરિણામનું અવલોકન કરતો હતો, એ જ મુમુક્ષુ આગળ વધે અને સ્વરૂપના ભાવભાસનમાં આવે ત્યારે પરિણામને અત્યંત ગૌણ કરે. એકદમ પરિણામને ગૌણ કરી નાખે અને પોતાના સ્વરૂપને મુખ્ય કરે. હવે અવલોકન કરવાની Practice માં જો યથાર્થતા ન હોય તો એ પરિણામની પક્કડ છૂટે નહિ. અવલોકન કરતા જે પરિણામની પક્કડ આવી હોય એ છૂટે નહિ. અથવા અનાદિથી પર્યાયબુદ્ધિથી જે પરિણામની પક્કડ હતી એ પક્કડને વધારે દૃઢ, ઔર દૃઢ કરી લ્યે.

જો અવલોકન યથાર્થપણે થયું હોય તો અવલોકન કરતાં કરતાં સ્વભાવનું ભાવભાસન થાય. અને જેવું સ્વભાવનું ભાવભાસન થાય ત્યારે સ્વભાવ એટલો મુખ્ય થઈ જાય કે પરિણામમાત્ર ગૌણ થઈ જાય. આમ કામ કરવાની પદ્ધતિ છે એ ગુલાંટ ખાય જાય છે. એટલે ઘણાને સમજાતું નથી કે ઘડીક પર્યાયની મુખ્યતા અને ઘડીક દ્રવ્યની મુખ્યતા. આમ કેમ ? પણ 'જ્યાં જ્યાં જે જે યોગ્ય છે, તહાં સમજવું તેહ. ત્યાં ત્યાં તે આચરે આત્માર્થીજન એહ.' પોતાનું આત્માર્થરૂપ પ્રયોજન કેમ સિદ્ધ થાય ? (તેના માટે) એ બધું કરવા પોતે તૈયાર છે. એટલે પહેલા પરિણામના અવલોકનની વાત આવે ત્યારે પરિણામ મુખ્ય થાય. એ જ પરિણામ સ્વરૂપની મુખ્યતામાં પાછા ગૌણ થઈ જાય.

મુમુક્ષુ :- બેયમાં ધ્યેય એક જ છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- આત્મકલ્યાણ કરવાનું એક જ ધ્યેય છે. ક્યાંય ધ્યેય બદલાતું નથી. હવે ધ્યેય પરિણામ વિષયક છે.

મુમુક્ષુ :- પરિણામ Automatic ગૌણ થઈ જાય ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. Automatic થઈ જાય છે.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહિ. Automatic થાય છે એટલા માટે કે આપણા ઘરે દિવાન સાહેબ ખબર કરવા આવે કે આપને ત્યાં રાજાધિરાજ પધારશે. એવી રીતે દિવાન સાહેબ આવે. રાજાનો દિવાન ઊઠીને જ્યારે આવે ત્યારે કોઈ મહત્વની વાત હોય. કોઈ મહત્વની વાત કરવા માટે રાજાસાહેબ પધારવા માગે છે. આમ તો રાજા બોલાવી શકે કે ભાઈ, તમે આવજો. અમારી રાજદરબારની કચેરીમાં તમને બોલાવ્યા છે. પણ એટલું મહત્ત્વ આપે ત્યારે કોઈ ખાસ એવું કારણ હોય તો એટલું મહત્વ પણ આપે છે કે ખુદ રાજાસાહેબ પધારે છે. દિવાન તો સાથે હોય જ, જ્યારે પધારવાના હોય ત્યારે. પણ દિવાન અત્યારે આવ્યા કહેવા ત્યારે દિવાનની આગતા-સ્વાગતા તો બરાબર કરે ને ? કે તમે જે ખબર લઈને આવ્યા પણ આપે કીધું હોત અથવા રાજાસાહેબે ફરમાવ્યું હોત તો હું આવી જાત, સામેથી આવી જાત. એમને અહીંયાં આવવાની તકલીફ આપવાની ન હોય. પણ તેમ છતાં મારા ભાગ્ય ક્યાંથી કે મારે આંગણે રાજાસાહેબ પધારે ! એટલે હું તમારા આગમનનો નિષેધ કરતો નથી પણ વિનયથી કહું છું કે મને બોલાવ્યો હોત તો વાંધો નહોતો. છતાં પધારતા હોય તો બહુ સારી વાત છે. હું સારામાં સારું સ્વાગત કરીશ એમનું. પણ એમનું સ્વાગત તો કાલે કરીશ. કાલે આવવાના છે. આજે મારે તમારું સ્વાગત કરવું છે. કરે કે ન કરે ?

દિવાન સાહેબ તમે આવા સારા સમાચાર લાવ્યા છો તો તમને કાંઈ એમ ને એમ જવા દઈશું નહિ અને એનું પણ સારામાં સારું સ્વાગત કરે. પછી બીજે દિવસે રાજા સાથે દિવાનસાહેબ પધાર્યા. સાથે તો આવે સ્વભાવિક છે. તો જે શેઠ સાહેબને ત્યાં... મોટા શેઠિયા હતા, જે શેઠ સાહેબને ત્યાં રાજા પધારેલા એ શેઠ સાહેબ દિવાનની સામું પણ જોતા નથી એવું લાગે દિવાનને. કાલ તો મારી એટલી ખાતરબરદાશ કરતા હતા કે જાણે હું જ રાજા હોઉં. કેમકે રાજાના Representative હતા એ. રાજાનું પ્રતિનિધિત્વ લઈને આવેલા. એટલે રાજા સમાન ગણીને એનું સ્વાગત કર્યું હતું. આજે રાજાની સાથે હતા તો રાજા સિવાય જાણે એને કાંઈ બીજું દેખાતું નહોતું. દિવાન અને કારભારી બીજા ઘણા હોય. એ બધા એકકોર ઊભા રહી જાય. સહેજ જ એમ

થાય. કરવું પડે નહિ.

એમ પર્યાયની ગમે તેટલી મહિમા કરે પણ દ્રવ્યની આગળ તો એ પર્યાય છે. એ દ્રવ્યની સેવિકા છે, સેવા કરનારી છે, દ્રવ્યનું સેવન કરે છે, દાસી છે. રાજા એ રાજા અને દાસી એ દાસી. એમ છે. Automatic જ એમ થાય. કરવું ન પડે. પછી એ અધ્યાત્મની પર્યાય સમ્યગ્દર્શનની હોય કે અધ્યાત્મની પર્યાય નિર્ગ્રંથ મુનિરાજની હોય કે કેવળજ્ઞાનની પરમાનંદની હોય.

જેવું 'કૃપાળુદેવ'ને ૨૪મા વર્ષે શુદ્ધ સમકિત થયું. '૧૯૪૭ સમકિત શુદ્ધ પ્રકાશ્યું રે.' તો પહેલો ૧૬૫ નંબરનો પત્ર લખ્યો, ૧૯૪૭નો પહેલો પત્ર ૧૬૫. '**મોક્ષની હવે આપણને કાંઈ જરૂર નથી.**' ક્યાંથી આવ્યું એ ? એ ક્યાંથી આવ્યું એમાં ? '**કેવળજ્ઞાન સુધીની મહેનત કરી અલેખે તો નહીં જાય. મોક્ષની આપણને કાંઈ જરૂર નથી.**' કેમ ? કે રાજાસાહેબને જોયા. મોક્ષ તો એની દાસી છે. મુખ્યતા આવ્યા વિના રહે નહિ. આમ ફેરફાર થઈ જાય છે. જે મોક્ષના ધ્યેયે પૂર્ણતાને લક્ષે ઉપડ્યો હતો, મુમુક્ષુમાં શરૂઆત કરી હતી, એ જ્યાં સમ્યગ્દર્શન થયું તો કહે, હવે મારે જરૂર નથી. ઠીક !

મુમુક્ષુ :- લોકાલોક દર્શન પ્રત્યે કેમ દૃષ્ટિપાત ? સ્વરૂપથી લોકાલોકને ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. મને એનું આશ્ચર્ય નથી પણ આ લખનારને આશ્ચર્ય છે. ઠીક ! કલમ કેવી રીતે ચલાવી છે, જુઓ ! મને તો ખબર છે કે લોકાલોક છે. હું તો નિવરશેષપણે મારામાં લીન થવાનો છું. એટલે હું લોકાલોકની સામે શું કોઈની સામે જોવાનો નથી. છતાં લોકાલોક જોવાશે ખરા. જ્ઞાનમાં પ્રતીબિંબિત થાશે. એ વળી કેવી રીતે થાતું હશે ? ઉપયોગ અંતર્મુખ રહે અને લોકાલોક આખા દેખાય જાય ! તો કહે છે, એનું મને કાંઈ આશ્ચર્ય નથી પણ લખનારને એનું આશ્ચર્ય છે. ઠીક !

મુમુક્ષુ :- .. જિસકો અપના પ્રભુ મિલ જાતા હૈ તો ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સમ્યગ્દર્શનમાં પ્રભુ જ મળી જાય છે. પ્રભુ નહિ તો બીજું કોઈ મળી જાય છે ? પ્રભુ નથી મળતા તો કાંઈ બીજું કોઈ મળે છે ?

શું કહે છે ? વિકારરૂપ હું નથી. આમ આવ્યું આમાં. શુદ્ધ

ચેતનાસ્વરૂપ મારું સ્વરૂપ છે અને અવસ્થા અંગમાં વિકાર છે એ મારું સ્વરૂપ નથી અને મારું અંગ પણ નથી. અંગ હોય તો સાચવવું પડે, જાળવવું પડે અંગને. નહિતર અંગમાં ખોડખાપણ આવે. પણ કાંઈ રોગને જાળવવાનો હોય નહિ. સિદ્ધ સમાન છું. એ તો એટલો થોડો શાસ્ત્ર લખે એટલે વિનય રાખે. નહિતર એમ કહે કે સિદ્ધ મારા સમાન છે. એમ કહે સીધા. ચર્ચા કરે ત્યારે એવું કહે. પણ શાસ્ત્ર લખે ત્યારે થોડુંક એમ થાય કે આ વર્ષો સુધી કો'ક ને કો'ક વાંચશે વળી. એટલે સિદ્ધ સમાન છું.

મુમુક્ષુ :- અનંત સિદ્ધ સે અધિક હૂં.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એ તો બધા અન્ય છે.

'બંધ, મોક્ષ, આસ્રવ, સંવરરૂપ હું નથી,...' આસ્રવ-બંધ તો નથી પણ સંવર-મોક્ષ પણ હું નથી. આ દ્રવ્યદૃષ્ટિ થઈ. વિકારરૂપ હું નથી એમ પહેલા લીધું. હવે કહે છે કે સંવર અને મોક્ષરૂપ પણ હું નથી. આ પર્યાયદૃષ્ટિ ગઈ ને ? દ્રવ્યદૃષ્ટિ થઈ, સમ્યગ્દૃષ્ટિ થઈ. **'હું હવે જાગ્યો;...'** હવે હું જાગ્યો. **'મારી નિદ્રા ગઈ,...'** મોહનિદ્રા, ભાવનિદ્રા ગઈ. રાત્રી વ્યતિક્રમી થઈ અને પ્રભાત થયું. નિદ્રાથી જાગૃત થયો. હવે મોહનિદ્રા અને ભાવનિદ્રાથી પણ જાગૃત થયો. મારી નિદ્રા ગઈ.

'હું માર સ્વરૂપને એક (અભેદ) અનુભવું છું,...' મારા સ્વરૂપરૂપે હું મને પોતાને અનુભવું છું. **'હું મારા સ્વરૂપને એક (અભેદ) અનુભવું છું, હવે હું સંસારથી ભિન્ન (જુદો થયો),...'** આખા સંસારથી ભિન્ન થયો, જુદો તરવા માંડ્યો. તરીને ચાલે છે. સંસારથી તરીને ચાલે છે. એટલે કે હવે હું સંસારમાં લેપાવાનો નથી.

'હું સ્વરૂપગજ ઉપર આરુઢ થયો...' હાથી. ઊંચામાં ઊંચુ પ્રાણી એ છે, હોં ! **'સ્વરૂપગજ ઉપર આરુઢ થયો. (મેં) સ્વરૂપગૃહમાં પ્રવેશ કર્યો,...'** મેં મારા ઘરમાં-સ્વરૂપમાં પ્રવેશ કર્યો. અને **'આ સંસાર પરિણામનો હું તમાસગીર થયો.'** સંસારના ખેલ જોઉં છું, એમ કહે છે. હવે ખેલ જોનારો છું, ભજવનારો નથી. એમ કહેવું છે. તમાસગીરનો અર્થ કે હું જોનારો છું. સંસારના તમાશાના જોઉં છું. આજ સુધી તમાશા કર્યા, ભાન ભૂલીને. હવે ભાન થઈ ગયું એટલે જોનારો રહી ગયો.

મુમુક્ષુ :- મફતમાં લીલા જોઉં છું.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. જગતને અને જગતની લીલાને બેઠા બેઠા મફતમાં જોઈએ છીએ. જ્ઞાતા-દૃષ્ટા થઈ ગયા ને એટલે કાંઈ આમ કેમ, (એવી) કોઈ ઉપાધિ આવતી નથી.

'**હવે હું પોતે પોતાના સ્વરૂપને દેખું-જાણું છું. આટલો વિચાર તો વિકલ્પ છે.**' આ બધો વિચાર છે એ વિકલ્પ છે. જુઓ ! હવે કેવી સરસ જોરથી વાત લીધી છે. આટલી સ્વરૂપની વાત કરી તો કહે છે, એટલો વિચાર એ તો વિકલ્પ છે. '**જ્ઞાનનો પ્રત્યક્ષ રસ ભાવમાં વેદવો તે અનુભવ છે.**' ઉપાડ્યો. વિષયને એવી રીતે ઉપાડી લીધો છે. આટલી આટલી વાત કરીને કહે છે કે આ વિચાર તો વિકલ્પ છે, હોં ! એના ઉપર મારું કાંઈ વજન નથી. મને તો જ્ઞાનનો પ્રત્યક્ષ રસ ભાવમાં વેદાય છે, અનુભવાય છે. એ મારો અનુભવ છે.

મુમુક્ષુ :- અનુભવને વાચા આપી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા.

જ્ઞાનનો પ્રત્યક્ષરસ સ્વસંવેદનભાવે વેદવો. જ્ઞાન પોતે વેદક અને વેદાવાયોગ્ય પણ પોતે. વેદ્યવેદકભાવે જ્ઞાનરસને એટલે આત્મરસને જ્ઞાની વેદે છે. એ એનો અનુભવ છે. રસ પડે છે એનો. અને એ રસ એવો મીઠો છે. 'નિજ અનુભવરસ લાગે મીઠા, જ્યું ઘેવર મેં છુરા.' આપણે ત્યાં ઘેવર બનાવવાની પદ્ધતિ ઓછી છે. આ લોકોમાં વધારે છે. યુ.પી. રાજસ્થાનમાં.

મુમુક્ષુ :- છુરા ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- છુરા એટલે સાકર. છુરા એટલે સાકર. દળેલી સાકર હોય એને એ લોકો છુરા કહે.

મુમુક્ષુ :- બુરુ કહે છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- આપણે બુરુ કહીએ છીએ. એ લોકો બુરુ પણ કહે છે અને સાકર પણ કહે છે અને છુરા પણ કહે છે. બધા એક જ Other word માં છે. એક તો ઘેવર હોય મીઠું અને એમાં ઘીથી લથપથતું હોય અને એમાં સાકર નાખે. સાકર ઘીવાળી થાય ને ઓર મીઠાશ પકડે જરા. એમ જ છે ને ? બીજું છે કાંઈ ? આમને ખબર હોય તમારા લોકોને. ઘેવરમાં છુરા નાખે.

મુમુક્ષુ :- ચાસણી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ચાસણી નાખે. ચાસણીને છુરા કહે છે. ચાસણીને છુરો કહે ? કોરી ખાંડ ન નાખે ? એ તો જલેબીને પણ પીવડાવે છે એવી રીતે. જલેબીને પણ ચાસણી તો પીવડાવે છે. ગરમ ગરમ હોય ને એટલે પીવે.

આનંદના વેલાનો અંકુર ફૂટ્યો. 'પ્રભુ મેરે તુ સબ બાતે પૂરા.' પોતાને ને પોતાને સંબંધોન કરે છે. હે પ્રભુ ! તું તો સર્વાંગ સંપૂર્ણ છો, પરિપૂર્ણ છો. 'કિણ વાતે અધૂરા ?' કોઈ વાતે તું અધૂરો નથી. એનો અનુભવ કેટલો મીઠો ! આનંદ... આનંદ... આનંદ... થાય એટલો મીઠો છે.

'જ્ઞાનનો પ્રત્યક્ષ રસ ભાવમાં વેદવો તે અનુભવ છે. પ્રતીતિરૂપ વિચાર તે સાધક છે, અનુભવનો ભાવ સાધ્ય છે.' એકલો વિચાર સાધક ન લીધું. પ્રતીતિરૂપ વિચાર સાધક છે. પ્રતીતિ હોવી જોઈએ કે હું આવો જ છું. તો જ અનુભવ સાધ્ય થાય. એટલે 'કૃપાળુદેવે' બીજા સમકિતમાં પ્રતીતિ શબ્દ વાપર્યો. ભાવભાસન-બીજું સમકિત છે એ તો વિચારદશામાં છે, પણ અનુભવાંશે પરમાર્થની સ્પષ્ટ પ્રતીતિ. ૭૫૧માં (લીધું).

મુમુક્ષુ :- પ્રથમ સમકિતમાં તો પ્રતીતિ લીધી છે. આપ્તપુરુષના વચનની પ્રતીતિ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વચનની પ્રતીતિ.

મુમુક્ષુ :- આપ્તપુરુષે પણ આત્માને દર્શાવ્યો. એમાં ..

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એમના વચનમાં શંકા ન પડે. પ્રતીતિ હોય તો શંકા ન પડે. સત્પુરુષ ન લીધા અને આપ્તપુરુષ લીધા. આપ્ત એટલે વિશ્વસનીય પુરુષ. જેના ઉપર પરમાર્થ માર્ગનો વિશ્વાસ મૂકી શકાય કે આ પુરુષે માર્ગ જોયો છે અને જોયેલો માર્ગ મને બતાવી રહ્યા છે. એમાં કોઈ શંકાની જગ્યા નથી-અવકાશ નથી. એટલે એમના વચનમાં ક્યારે પણ શકાં પડે નહિ. હું તારા વચનમાં શંકા કરું નહિ. મને તારા વચનમાં શંકા કદી થાય નહિ. ન થાઓ. Trustworthy. આપ્ત એટલે Trustworthy.

મુમુક્ષુ :- ભાઈ ! તો આ પવિત્ર પુરુષની કૃપાદૃષ્ટિ તે સમ્યગ્દર્શન.

તો ત્યાં પવિત્ર પુરુષ કીધું, ત્યાં સત્પુરુષ શબ્દ નથી વાપર્યો. ત્યાં પવિત્રનો અર્થ શું લેવો ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- આમ તો જ્ઞાનીપુરુષ જ લેવા છે.

મુમુક્ષુ :- એટલે 'કૃપાળુદેવ'નો કોઈ હશે સંદર્ભ સત્પુરુષ નહિ લીધા, આપ્ત લીધા ? અહીંયાં પવિત્ર શબ્દ વાપર્યો છે. એટલા માટે કહું છું. .. એટલા માટે કહ્યું. ... કાંઈ વિશેષ કહેવા માગે છે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નિર્દોષ પુરુષ લેવા છે. નિર્દોષ. સમ્યક્ પ્રકારે જેને નિર્દોષતા પ્રગટી છે એવા જે પુરુષ છે એનું ચિત્ત પ્રસન્ન થાય. કૃપાદૃષ્ટિ એટલે શું ? મુમુક્ષુજીવની સુપાત્રતા જોઈને એનું ચિત્ત પ્રસન્ન થાય. ત્યારે એ મુમુક્ષુજીવ અવશ્ય અવશ્ય અલ્પ કાળમાં સમ્યગ્દર્શન પામવાનો છે. મુમુક્ષુ પણ એમની ચિત્તની પ્રસન્નતા જોઈ શકે છે કે મારાથી પ્રસન્નચિત્ત એમનું થાય છે. અને એ ચિત્તની જે પ્રસન્નતા છે એ એને આગળ વધવામાં પ્રેરણારૂપ થાય છે. મુમુક્ષુને એક બહુ મોટો Response છે. પોતાના સદ્ગુરુની ચિત્ પ્રસન્નતા જોઈને એને પોતાને અંદરથી પ્રેરણા થાય છે. એના પરિણામો આગળ વધવા માટે ઉત્સાહિત થઈ જાય છે. એટલે એને સફળતા મળે છે. એટલે કારણમાં કાર્યનો ઉપચાર કરીને એને જ સમ્યગ્દર્શન કહી દીધું. સમ્યગ્દર્શન તો કાર્ય થવાનું છે પણ કારણ જોયું તો કહે છે, એ કાર્ય જ છે. કાર્યને સ્વીકારે તે કારણને અવશ્ય સ્વીકારે, જો સમજણ યથાર્થ હોય તો.

યથાર્થ મુમુક્ષુદશા કારણ છે અને જ્ઞાનદશા તેનું કાર્ય છે. જે જ્ઞાનીને સ્વીકારે તે જ જ્ઞાનીની મુમુક્ષુદશાને પણ સ્વીકારે. એટલે તો 'કૃપાળુદેવે' ત્રણ સમકિત લીધા. એને કારણ શબ્દ અહીંથી સમજાવ્યું. પહેલા ન લખ્યું એ. એ ખુલાસો પાછળથી કર્યો. કેટલી વિચિક્ષણતા છે ! ૭૫૧માં એ ખુલાસો પાછળથી કર્યો. પહેલા કીધું કે અમે ત્રણ સમકિત 'આત્મસિદ્ધિ'માં આ પ્રમાણે કીધાં છે. પણ સમકિત તો એક જ હોય. તો કહે, ઓલા કારણ છે એટલે એને સમકિત કીધા. પણ એને સમકિત કહેવા પાછળ હેતુ છે. સમકિતનું કારણ નહિ કહીને સમકિત શું કરવા કીધું ? એમાં પારમાર્થિક પ્રયોજન છે કે જેમ તું સમકિતને સ્વીકારે છે એમ તું એને સ્વીકાર. સમકિતના સ્થાનમાં એને સ્વીકાર તું. એ ભૂમિકાનું એ સમકિત છે. જો તને એ સ્વીકાર ન આવે તો તું

સમ્યગ્દર્શનને સ્વીકારતો નથી. એમ કહેવું છે. ઘણા મુમુક્ષુ જ્ઞાનીને સ્વીકારે છે અને મુમુક્ષુપણાને નથી સ્વીકારતા. મુમુક્ષુને નથી સ્વીકારતા. એ ક્યાં જ્ઞાની થયો છે ? હજી તો મુમુક્ષુ છે.

મુમુક્ષુ :- કેટલાક એવા પણ છે કે સમ્યગ્જ્ઞાનને સ્વીકારે છે પણ સત્પુરુષને સ્વીકારતા નથી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એ તો બહુ જાડુ કહેવાય.

મુમુક્ષુ :- .. ઉપાદાન કામ કર્યું...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એ તો બરાબર છે. એવા જીવોને નિમિત્ત વગર એક Second પણ ચાલતું નથી. એના રોજિંદા જીવનમાં નિમિત્ત વગર એક Second પણ એને ચાલતું નથી.

ભેદાભેદ વિપરીતતા, કારણ-કાર્ય વિપરીતતા અને સ્વરૂપવિપરીતતા. એમાં કારણ-કાર્ય વિપરીતતામાં જાય છે. સમ્યગ્જ્ઞાનમાં ત્રણે પ્રકારના વિપર્યાસનો અભાવ હોય છે. પછી તો બધા નીચેના વિપર્યાસ છે. સર્વ પ્રકારના વિપર્યાસના અભાવરૂપ સમ્યગ્જ્ઞાન હોય છે. એને સમ્યગ્જ્ઞાન કહેવામાં આવે છે.

મુમુક્ષુ :- આ જે ભૂલ થઈ છે એનો મતલબ કે એ જ્ઞાનીને પણ ઓળખતો નથી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એ જ્ઞાનીને પણ ખરેખર ઓળખતો નથી. એણે જ્ઞાનીને યથાર્થ પ્રકારે સ્વીકાર્યા નથી. સ્વીકાર્યા છે તોપણ તેમાં યથાર્થતા નથી. આજે હા પાડશે જ્ઞાનીની વાતની અને કાલે પાછો એ જ ના પાડવા ઊભો થઈ જશે કે નહિ, આમ ન હોય. ઈ ભૂલ કરશે એ.

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાનીને સ્વીકારે ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એ સ્વીકારે જ.

મુમુક્ષુ :- ....

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. એવી રીતે ઉત્કૃષ્ટ મુમુક્ષુની... જ્ઞાનીની પરિણતિ સૂક્ષ્મ છે અને ઉત્કૃષ્ટ મુમુક્ષુની પરિણતિ સ્થુળ છે. હવે જો એ એને ન દેખાય તો જ્ઞાનીને ક્યાંથી ઓળખશે ? અને સ્થુળ હોય એ પહેલા પકડાય. જો એને ઉત્કૃષ્ટ મુમુક્ષુની પરિણતિ પકડાય, એના પરિણામો પકડાય તો એને એની અસર આવ્યા વિના રહે નહિ. પરિણતિ પકડાય એની અસર આવ્યા વિના રહે નહિ. એટલે કેટલીક

વાર જ્ઞાની કરતા પણ ઉત્કૃષ્ટ મુમુક્ષુના સંગથી નીચેના મુમુક્ષુઓને લાભનું કારણ પણ બને છે. હવે એમ કાઢી નાખે કે ના, ના. મારે તો જ્ઞાનીનો પરમ સત્સંગ જ કરવો છે. મારે મુમુક્ષુનો સત્સંગ નથી કરવો. એ ભૂલ કરી ગયો. એ નાની-મોટી ભૂલ એવી થાય ને ગોથું ખાય જાય.

મુમુક્ષુ :- એટલે તો સજીવનમૂર્તિ જ કીધું છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા, સજીવનમૂર્તિ જ છે એ તો. પરિણતિ પોતે સજીવન જ છે ને. બીજું શું છે ?

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જ્ઞાનીનું પરિણમન ઠરેલું છે. ઉત્કૃષ્ટ મુમુક્ષુની પરિણતિમાં થોડી ઉછળકુદ હોય છે. એટલે એ સ્થુળતા ધારણ કરે છે. એ પકડાય. ઓલું ન પકડાય. આ પકડાય તો એને એમ થાય કે મને પણ આવું હોવું જોઈએ. મારું આવું પરિણમન ઈચ્છું છું. એમ એને થાય.

મુમુક્ષુ :- એવું લાગે કે .. મળતા હોય ત્યારે...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એમ પણ લાગે.

મુમુક્ષુ :- .. જીવની દશા ન હોય પછી આ જ્ઞાનીપુરુષ સાચા છે તે કયા આધારે ઓળખાય ? મુમુક્ષુ અથવા તો કોઈ ભગત એની દશા તો નીચી છે. જ્ઞાનીની મોટી છે. હવે કયા આધારે ઓળખાય કે આ સાચા છે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એ એક પાત્રતા છે. એની નિર્મળતા. નિર્મળતા છે એ આધાર છે. 'કૃપાળુદેવે' ૬૭૪ પત્રમાં એ વાત કરી છે કે ખરી ઓળખાણ ક્યારે થાય ? કે 'તથારૂપ સત્સંગ પ્રાપ્ત થયે..' જ્ઞાનીપુરુષનો. 'ઉપરાંત દઢ મુમુક્ષુતાની પ્રાપ્તિ થયે. ઉપરાંત સત્સંગમાં પ્રાપ્ત ઉપદેશ, એ ઉપદેશનો અમલ કરવાની તત્પરતા પ્રાપ્ત થયે.' એટલે અમલીકરણનું Stage આવ્યું. અને 'તે ઉપરાંત અંતરાત્મ વૃત્તિ પ્રાપ્ત થયે ખરી ઓળખાણ થાય છે. અને એ ઓળખાણ થાય છે ત્યારે તે મુમુક્ષુને એ જ્ઞાની પ્રત્યે પરમેશ્વર બુદ્ધિ આવે છે.' ઓળખાણ થયે પરમેશ્વર બુદ્ધિ આવે.

મુમુક્ષુ :- ખાલી માની રાખે તો ઓઘ બુદ્ધિથી માની રાખે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાસ્તો. ઓઘસંજ્ઞાએ માને છે.

મુમુક્ષુ :- સ્થુળ પરિણામ હોવા છતાં ઉત્કૃષ્ટ મુમુક્ષુના પરિણામો ઓળખાતા નથી એનું કારણ શું ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એનું કારણ પોતાની અયોગ્યતા.

મુમુક્ષુ :- કયા પ્રકારની ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પોતાની અયોગ્યતામાં અયોગ્યતાના તો અનેક પ્રકાર છે. પોતે ઓઘે ઓઘે ચાલે છે, આત્મકલ્યાણની ભાવનાનું ઠેકાણું નથી. દેખાદેખીથી ચાલતો હોય. તો ઓળખાણ ન પડે. અને પોતાને જ આગળ વધવું ન હોય તો ક્યાંથી ઓળખે આગળ વધેલાને ? એને આગળ વધવું હોય તો આગળ વધેલાને ઓળખે. એને જિજ્ઞાસા હોય આગળ વધવાની એ નથી, એમ એનો અર્થ છે. શેમાંથી લીધું ?

'**પ્રતીતિરૂપ વિચાર તે સાધક છે, અનુભવનો ભાવ સાધ્ય છે.**' કારણ કે ઓલામાં પ્રતીતિરૂપ વિચાર લીધો છે ને બીજા સમકિતમાં ? '**સાધકસાધ્યભેદ જાણે તો વસ્તુની સિદ્ધિ થાય તે કહેવામાં આવે છે.**' અહીંથી સાધ્ય-સાધક અધિકાર શરૂ કર્યો છે એમણે. સાધક સાધ્ય અધિકારમાં કારણ-કાર્ય અધિકાર છે. આ કારણ છે અને આ કાર્ય છે, આ કારણ છે અને આ કાર્ય છે.

મુમુક્ષુ :- એમાં પૂર્વ પર્યાય અને ઉત્તર પર્યાય .. કરી છે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. પૂર્વ પર્યાય કારણ છે અને ઉત્તર પર્યાય કાર્ય છે. અને એ વસ્તુનું વિજ્ઞાન છે. Science છે. વસ્તુનું સ્વરૂપ છે એવું.

મુમુક્ષુ :- આમ દરેક .. Science તો છે જ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. વિજ્ઞાન તો છે જ. સ્વતંત્ર છે, સ્વતંત્રતા હોવા છતાં પણ, સ્વતંત્રતા છે એનો અર્થ એમ નથી કે કારણ-કાર્યપણું નથી. સ્વતંત્રતા અબાધિત છે અને કારણ-કાર્યપણું પણ અબાધિત છે. એમ છે. નહિતર કોઈ વસ્તુવ્યવસ્થા ન રહે. મોક્ષમાર્ગ નિશ્ચિત થાય નહિ. મુમુક્ષુની ભૂમિકા પણ નિશ્ચિત થાય નહિ. અને તો ચૌદ ગુણસ્થાન રહેતા નથી. અરે..! ઉપદેશ રહેતો નથી. દેશનાલબ્ધિ છે કે નહિ ? ઉપદેશ રહેતો નથી. પછી તો ખલાસ થઈ ગઈ વાત.

તે '**સાધ્ય-સાધકના ઉદાહરણ કહેવામાં આવે છે.**' હવે એમાં એમણે બહુ લાંબી વાત કરી છે. સાધ્ય-સાધક અધિકાર છે એ ઠેઠ આ

રીતે ૪૧ પાના સુધી લીધો છે. ૩૯ પાનામાં શરૂ કર્યો છે તો બે Page માં છે લગભગ. ખાસ ખાસ બોલ લેવા હોય તો લઈએ, બાકી વાંચી જઈએ.

મુમુક્ષુ :- ખાસ બોલ લઈએ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ખાસ બોલ એ છે.

જુઓ ! ચોથી લીટીમાં છે. '**મિથ્યાત્વ સાધક. બહિરાત્મા સાધ્ય છે.**' એટલે જ્યાં મિથ્યાત્વ પ્રવર્તતું હોય ત્યાં બહિરાત્મપણું એના કાર્યરૂપે હોય, હોય ને હોય જ. કોઈ મિથ્યાદષ્ટિ ગમે તેટલું જ્ઞાન, ધ્યાન, જપ, જાપ કરે (તોપણ) અંતર્મુખ થઈ શકે નહિ. યોગ અને સમાધિ, પ્રાણાયામ અને જાપ ગમે તેટલા કરે પણ અંતર્મુખતા ન થાય એની. કેમકે મિથ્યાત્વ સાધક છે અને બહિરાત્મપણું સાધ્ય છે.

મુમુક્ષુ :- મિથ્યાત્વની હાજરી હોય ત્યાં .. હોઈ શકે નહિ. ..

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. ત્યાગ ગમે તેટલો હોય. પણ એને વિરતી ન કહેવાય. ત્યાગ તો મુનિદશા જેટલો કરે. દીક્ષા લઈ લે.

મુમુક્ષુ :- ચોથું ગુણસ્થાન કહ્યું તે. સમ્યગ્દષ્ટિ તો કહી, અવિરતી પણ. સમ્યગ્દષ્ટિ તે જ. એટલે સમ્યગ્દષ્ટિ પછી જ અવિરતી ગુણસ્થાને થાય ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. ભલે અવિરતી હોય. અવિરતીનો અર્થ એમ નથી કે સ્વરૂપાચરણ ચારિત્ર નથી. પાંચમા અને છઠ્ઠા ગુણસ્થાન જેટલું ચારિત્ર નથી. પણ બિલકૂલ સ્વરૂપાચરણ ચારિત્ર નથી એમ વાત નથી કાંઈ.

મુમુક્ષુ :- જેટલું સાધુપણું હોય...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સાધુપણું હોય...

મુમુક્ષુ :- વિરતી જ ગણાય ને ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. એને ચોથા ગુણસ્થાને અવિરતી જ ગણાય.

મુમુક્ષુ :- એને ચોથું પણ ન ગણાય.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સમ્યગ્દર્શન ન હોય તો ચોથું પણ નથી. દ્રવ્યલિંગીને ચોથું પણ નથી. એ તો પહેલા ગુણસ્થાને છે.

મુમુક્ષુ :- સામાન્ય માણસ છેતરાય જાય.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા, એ તો છેતરાય જ છે ને. જગત છેતરાણું જ છે ને. 'છાશે જગ ભરમાયો. માખણ થા સો વિરલા ખાયા. છાશે જગ ભરમાયો. અબધુ નટનાગરની બાજી ક્યા જાને બ્રાહ્મણ કાજી.'

મુમુક્ષુ :- 'ગગન મંડળમાં ગૌવા વિયાણી'

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- 'ગગન મંડળમાં ગૌવા વિયાણી, વસુધા દૂધ જમાયા. માખણ થા સો વિરલા ખાયા, છાશે જગ ભરમાયા.' 'આનંદઘનજી'એ ગાયું છે કે નહિ ?

મુમુક્ષુ :- 'ગુરુદેવ' બહુ લલકારતા હતા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. 'ગુરુદેવ' તો લલકારતા હતા. છાશ એટલે વ્યવહાર. વ્યવહાર જોઈને જુઓ જગત ભરમાણુ. કે જુઓ ! આણે ત્યાગ કર્યો, આણે દિક્ષા લીધી.

મુમુક્ષુ :- 'યમ-નિયમમાં...' 'કૃપાળુદેવ'નો એ જ કહેવાનો આશય છે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એ જ કહેવાનો આશય છે.

મુમુક્ષુ :- બધું કર્યું પણ આત્મજ્ઞાન ન કર્યું.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એમાં આત્મજ્ઞાન કરતા પણ એમણે ત્યાં બીજું Point out કર્યું છે. તે સત્પુરુષના ચરણે ન ગયો. 'વહ સાધન બાર અનંત કિયો, તદપિ હજુ હાથ કછુ ન પર્યો, અબ ક્યોં ન વિચારત હૈ મનસે, કછુ ઔર રહા ઉન સાધનસે, બિન સદ્‌ગુરુ કોઈ ન ભેદ લહે.' એ સદ્‌ગુરુની વાત મૂકવી છે એમને કે તું જ્ઞાનીપુરુષના ચરણે ગયો નહિ. એ વગર તને આનું રહસ્ય કાંઈ સમજાશે નહિ. ભેદ એટલે રહસ્ય. ગુપ્ત રહસ્ય નહિ તને સમજાય.

મુમુક્ષુ :- ગાડીના બધા Spare part બરાબર છે પણ ધક્કા મારે ચાલતી નહિ, એક એવી કળ રહી ગઈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. બધું બરાબર છે પણ ગાડી ચાલતી નથી. એવું છે. વિશેષ લઈશું. Time થઈ ગયો છે.

તા. ૧–૬–૧૯૯૬, પાના નં. ૬૫, પ્રવચન નં. ૧૯૭

વસ્તુસ્વભાવ વહી નિજધર્મ. તો આત્મા કા નિજધર્મ ક્યા હૈ ? યહ સવાલ પૈદા હોતા હૈ. આત્મા કા જો નિજધર્મ હૈ, 'દીપચંદજી' યહાં પર કહતે હૈં. '**નિર્વિકાર સમ્યક્ યથારૂપ અનંતગુણપર્યાય સ્વભાવ ઉસકો ધર્મ કહીએ.**' 'અનુભવપ્રકાશ' આપને દેખા હૈ ? 'દીપચંદજી'નું. 'દેવલાલી'મેં લિયા થા. ઉસમેં પુસ્તક હૈ ન ? સબકો દો. લાયે હૈં. 'અનુભવપ્રકાશ' લાયે હૈં.

છઓં દ્રવ્યો કા, અપને તીર્થંકર ભગવાન ને સભી તીર્થંકરોં ને, સભી કેવલજ્ઞાનીઓંને ઇસ વિશ્વ મેં છહ દ્રવ્ય દેખે હુએ હૈં. છહ જાતિ કે. જીવ, પુદ્ગલ, ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશ ઔર કાલાણું. વસ્તુ કા જો સ્વભાવ હૈ વહી તો નિજધર્મ હૈ. ઔર આત્મા કા નિજધર્મ નિર્વિકાર સમ્યક્ યથારૂપ અનંત ગુણ પર્યાય સ્વભાવ. ક્યા કહતે હૈં ? કિ અનંત ગુણ ઔર અનંત પર્યાય જૈસે હૈં વૈસે. યથારૂપ માને જૈસે હૈં વૈસે. નિર્વિકાર ઔર સમ્યક્. સમ્યક્ શબ્દ જૈનદર્શન મેં પ્રધાનરૂપ સે પ્રયોગ કિયા ગયા હૈ. અન્યમત મેં યહ વિષય ઇતના નહીં ચલા હૈ. બહોતકુછ હોગા. શબ્દરૂપ મેં તો વેદાંત મેં હોગા. ઔર કહીં જગહ નહીં હૈ.

નિર્વિકાર ઔર સમ્યક્ દો શબ્દ ક્યોં લિયા ? કિ જો યથાર્થરૂપ મેં નિર્વિકાર હોતા હૈ વહ સમ્યક્ હોતા હૈ. ઔર જો સમ્યક્ હોતા હૈ વહ યથાર્થ ભી હોતા હૈ ઔર નિર્વિકાર ભી હોતા હૈ. નિર્વિકાર કે વિષય મેં થોડા વિભિન્ન અભિપ્રાય હો સકતા હૈ. લેકિન સમ્યક્ હૈ વહ નિર્વિકાર હોતા હૈ. નિર્વિકાર કા શબ્દાર્થ તો ઇતના હૈ કિ વિકારરહિત. ઉસકો નિર્વિકાર કહતે હૈં. લેકિન ઉસ વિષય મેં અલગ-અલગ અભિપ્રાય ઔર અલગ-અલગ નિશ્ચય પાયા જાતા હૈ.

જબકિ સમ્યક્ શબ્દ ઐસા હૈ કિ જો આત્માભિમુખતા કો દર્શાતા હૈ, બતલાતા હૈ. જો આત્માભિમુખ હૈ વહી સમ્યક્ હૈ. ઔર જો આત્માભિમુખ હોતા હૈ વહ નિર્વિકાર હો જાતા હૈ. વરના તુમ યહ કહ

સકતે હો કિ હમારે જો વીતરાગદેવ હૈં, હમારે વીતરાગી ગુરુ હૈં, વીતરાગી શાસ્ત્ર, આગમ હૈં ઉનકે પ્રતિ કે હમારે પરિણામ કો હમ વિકાર કૈસે કહેંગે ? ક્યોં ? કિ લૌકિક રીતિમેં તો પાપ પરિણામોં કો હી વિકાર બોલા ગયા હૈ. દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર કે પ્રતિ જો ભક્તિભાવ કા પરિણામ હોતા હૈ ઉસકો વિકાર નહીં કહતે, બોલતે નહીં.

લેકિન યહાં ગ્રંથકારને નિર્વિકાર કે સાથ સમ્યક્ શબ્દ કા ભી પ્રયોગ કિયા હૈ. તો ઈસકા મતલબ વહ હોતા હૈ કિ જો પરિણામ આત્માભિમુખ હોતે હૈં, વહ પુણ્ય-પાપરહિત હોતે હૈં. પાપ તો નહીં હોતા હૈ લેકિન ઉસમેં પુણ્ય ભી નહીં હોતા હૈ. દ્વેષ તો નહીં હોતા હૈ લેકિન ઉસમેં રાગ ભી નહીં હોતા હૈ. વિકલ્પ ભી નહીં હોતા હૈ, નિર્વિકલ્પ હોતા હૈ. ઐસે વીતરાગી નિર્વિકલ્પ નિર્વિકારી પરિણામ સમ્યક્ પરિણામ હૈં. ઔર વહ આત્મા કા ધર્મ હૈ. ઉસહી કો આત્મા કા ધર્મ કહતે હૈં. ઔર અધ્યાત્મ કી પરિભાષા મેં ઉસકો સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ભી કહતે હૈં. વહી આત્મા કા ધર્મ હૈ.

સમ્યગ્દર્શન તો આત્માભિમુખ શ્રદ્ધા હૈ. સમ્યગ્જ્ઞાન, વહ આત્માભિમુખ જ્ઞાન કા પરિણમન હૈ જો સ્વાનુભવરૂપ હૈ ઔર જો આત્માભિમુખ સ્વરૂપ મેં લીનતા કે પરિણામ હૈ, આત્મસ્વરૂપ મેં લીનતા કે જો પરિણામ હૈ, ઉસકો સમ્યક્ ચારિત્ર કહતે હૈં. ઔર ઉસકો ભી આત્મધર્મ કહને મેં આતા હૈ. ઈસલિયે કિ આગે વહ કહા કિ નિશ્ચય જ્ઞાન, દર્શન આદિ અપના ધર્મ હૈ. જ્ઞાન, દર્શન આદિ અપના ધર્મ નહીં કહકરકે નિશ્ચય જ્ઞાન, દર્શન અપના ધર્મ હૈ ઐસા એક વિશેષણ ઔર ભી લગાયા. ઈસલિયે કિ વ્યવહાર જ્ઞાન-દર્શન ભી હૈ. લેકિન યહાં નિજધર્મકા અધિકાર ચલતા હૈ.

કહતે હૈં કિ જો નિશ્ચયજ્ઞાન, દર્શન હૈ વહી અપના ધર્મ હૈ. જબ યહ બાત ચલી કિ જ્ઞાન, દર્શન નિશ્ચય ભી હૈ ઔર વ્યવહાર ભી હૈ. તો ઉસમેં નિશ્ચયજ્ઞાન, દર્શન કા સ્વરૂપ ક્યા હૈ ? ઔર વ્યવહાર જ્ઞાન, દર્શન કા સ્વરૂપ ક્યા હૈ ? વહ ભી સમજના આવશ્યક રહેગા. નિશ્ચય માને અપના, નિશ્ચય માને વાસ્તવિક, નિશ્ચય માને ખરા-સત્ય.

જો શ્રદ્ધા આત્મા કો શ્રદ્ધતી હૈ, જો દર્શન આત્મા કો દેખતા હૈ, ઉસકો કહતે હૈં નિશ્ચયદર્શન. હમારે જિનાગમ મેં દર્શન શબ્દ કે દો અર્થ

હૈ. એક દર્શન માને દેખના. ઔર એક દર્શન માને શ્રદ્ધા. સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાનચારિત્રાણી મોક્ષમાર્ગ હૈ ઉસમેં દર્શન હૈ વહ શ્રદ્ધા હૈ. ઔર જ્ઞાનોપયોગ ઔર દર્શનોપયોગ હૈ ઉસમેં જો જ્ઞાનગુણ કા પર્યાય હૈ, વ્યાપાર હૈ ઉસકો કહેંગે જ્ઞાન ઉપયોગ ઔર જો દર્શનગુણ કા દેખને કા વ્યાપાર હૈ ઉસકો કહેંગે દર્શન ઉપયોગ. જિનાગમ મેં દર્શન શબ્દ દો અર્થ મેં પ્રયોગ કિયે ગયે હૈં. એક દર્શન માને શ્રદ્ધા ઔર એક દર્શન માને દર્શનઉપયોગરૂપ દેખના. ઉસકો ભી દર્શન કહતે હૈં.

અપન નહીં કહતે હૈં ? કિ આપકા દર્શન હુઆ. બહુત ખુશી હુઈ. મૈંને આપકો દેખા ઔર હમકો ખુશી હુઈ. જો આત્મા કા દેખના ઔર આત્મા કી શ્રદ્ધા હૈ વહ આત્મદર્શન હૈ ઔર જો આત્મા કા અનુભવજ્ઞાન હૈ, આત્મઉપયોગ જિસકો કહતે હૈં, જો સ્વસંવેદનરૂપ હોતા હૈ ઉસકો કહતે હૈં નિજજ્ઞાન યાની આત્મજ્ઞાન. ઉસકો આત્મજ્ઞાન ભી કહતે હૈં, ઉસકો સમ્યગ્જ્ઞાન ભી કહતે હૈં ઔર ઉસકો નિજજ્ઞાન ભી કહતે હૈં. યહ નિશ્ચય ધર્મ હુઆ.

વ્યવહારશ્રદ્ધા, વ્યવહાર દર્શન ક્યા હૈ ? કિ વીતરાગી દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર કી શ્રદ્ધા હૈ ઉસકો કહતે હૈં વ્યવહારશ્રદ્ધા. વીતરાગ દેવ, વીતરાગ ગુરુ, વીતરાગ શાસ્ત્ર જો હમકો આત્મજ્ઞાન કરાતે હૈ ઔર આત્મજ્ઞાન કરાને કે લિયે કહતે હૈં હમકો, સબકો ઉપદેશ દેતે હૈં. તીનોં ઉપદેશ દેતે હૈં અપનેકો. ઈસલિયે ઉનકે વચન મેં, ઉનકે વ્યક્તિત્વ મેં, ઉનકે કર્તૃત્વ મેં અપની જો શ્રદ્ધા હૈ ઉસકો કહતે હૈં વ્યવહાર શ્રદ્ધા. ઔર ઈસ સંબંધિત આગમ મેં યા દિવ્યધ્વનિ મેં શબ્દરૂપ ઔર ૐકાર નાદરૂપ જો જ્ઞાન હૈ, જો ભી વાણી હૈ, જિનવાણી હૈ ઉનકો કહતે હૈં વ્યવહારજ્ઞાન. ઔર ઉસ સંબંધિત જો જ્ઞાન હૈ ઉસકો ભી વ્યવહારજ્ઞાન કહને મેં આતા હૈ. આગમજ્ઞાન કો, આગમમેં જો છહ દ્રવ્ય, નવ તત્ત્વ ઔર ઉસકે ભેદ-પ્રભેદ કા જિતના ભી વિસ્તાર ચલા હૈ, ગ્યારહ અંગ નૌ પૂર્વ. ગ્યારહ અંગ ચૌદ પૂર્વ, બારહ અંગ કા જો જ્ઞાન હૈ, જો ગણધરદેવોંને ઉસકી રચના કી હૈ, ઉસ સંબંધિત જો આગમ કા જ્ઞાન હૈ ઉસકો કહતે હૈં વ્યવહાર જ્ઞાન.

ઈસલિયે નિશ્ચયજ્ઞાન, દર્શન ભી હૈ ઔર વ્યવહારજ્ઞાન, દર્શન ભી હૈ. ઉસકો કૈસે સમજે ? ઉસકા સૂત્ર સિદ્ધાંત ઐસા હિ કિ 'સ્વ આશ્રિતો

નિશ્ચયઃ પરાશ્રિતો વ્યવહારઃ' જો અપને આત્મા આશ્રિત પરિણામ જિતને હૈં વહ નિશ્ચય ધર્મ કે પરિણામ હૈ, સભી ગુણ કે. જ્ઞાન, દર્શન, આનંદ, સુખ, વીર્ય જો ભી હૈ, વહ નિશ્ચય ધર્મ હૈ. ઔર પરાશ્રિત-દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર, સત્પુરુષ, જ્ઞાનીપુરુષ ઉનકે સંબંધિત જિતને ભી પરિણામ હૈં, ઉનકો વ્યવહાર પરિણામ કહને મેં આતા હૈ. ક્યોંકિ વહ પરાશ્રિત હો ગયે.

ઈસતરહ સે યહાં જ્ઞાન, દર્શન આદિ કો, નિશ્ચયજ્ઞાન, દર્શન આદિ કો નિજધર્મ કહા હૈ. નિજધર્મ જો કહા વહ નિશ્ચયજ્ઞાન, દર્શન આદિ કો કહા, વહ ઈસ કારણ સે કહા હૈ. વ્યવહાર કા સ્વરૂપ અપને જો અભી બાત હુઈ ઉસ તરહ પરાશ્રિત જો હૈ વહ વ્યવહાર કા સ્વરૂપ હૈ. જૈસે સ્વરૂપ મેં લીન હોના વહ નિશ્ચય ચારિત્ર હૈ. ઔર પંચ મહાવ્રત આદિ કા મહાવ્રત, અણુવ્રત, શિક્ષાવ્રત, ગુણવ્રત આદિ કા જો પાલન હૈ ઉસકો વ્યવહાર ચારિત્ર કહતે હૈં. ઔર મોક્ષમાર્ગ મેં દોનોં સાથ હોતે હૈં. ન અકેલા નિશ્ચયદર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર હોતા હૈ, ન અકેલા વ્યવહાર દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર હોતા હૈ. દોનોં સાથ રહતે હૈં.

'શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી'ને 'આત્મસિદ્ધિ'મેં એક ગાથા કહી હૈ. 'નય નિશ્ચય એકાંતથી આમાં નથી કહેલ.' આમાં માને 'આત્મસિદ્ધિ' શાસ્ત્ર મેં. 'એકાંતે વ્યવહાર નહિ, બંને સાથ રહેલ.' મોક્ષમાર્ગ મેં દોનોં સાથ રહતે હૈં. એક હી રહતા હૈ ઐસી બાત નહીં હૈ. ક્યોં ? કિ મોક્ષમાર્ગ મેં પરિણામ કે અંશ મેં સ્વરૂપાશ્રિત ભી પરિણમન ચલતા હૈ ઔર કુછ અંશ મેં પરાશ્રિત પરિણામ ભી ચલતા હૈ. જો મિથ્યાદૃષ્ટિ અજ્ઞાની હોતે હૈં ચતુર્થ ગુણસ્થાન કે પહલે, પહલે ગુણસ્થાનવાલા જો હોતા હૈ ઉસકો પરાશ્રિત પરિણામ હી હોતે હૈં, ઉનકો આત્માશ્રિત પરિણામ નહીં હોતે. વહ બહિર્મુખ ભાવ સે અન્ય અન્ય પુણ્ય-પાપ કે પરિણામ કરતે રહેંગે. યે સભી પરિણામ પરાશ્રિત હોતે હૈં. મોક્ષમાર્ગ મેં ચતુર્થ ગુણસ્થાન સે પંચમ ગુણસ્થાન, છઠવાં ગુણસ્થાન ઔર ઉપર કે સભી ગુણસ્થાન દસવેં ગુણસ્થાન તક દોનોં પરિણામ રહતે હૈં.

મુમુક્ષુ :- બહિર્મુખ પરિણામ હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. બહિર્મુખ વ્યવહાર કે ભી રહતે હૈં ઔર નિશ્ચયકે ભી રહતે હૈં. વ્યવહાર કે બહિર્મુખ હોતે હૈં, નિશ્ચય કે

અંતર્મુખ હોતે હૈં. આત્માશ્રિત હોતે હૈં ન ? વહ અંતર્મુખ હોતે હૈં ઔર પરાશ્રિત હોતે હૈં, વહ બહિર્મુખ હોતે હૈં. ઔર બારહવે મેં તો પૂર્ણ ચારિત્ર હોતા હૈ, ઉપશમ ચારિત્ર ઔર ક્ષાયિક ચારિત્ર. કેવલીઓં કો, કેવલજ્ઞાનીઓં કો સિર્ફ પરિપૂર્ણ અંતર્મુખ પરિણામ હોતે હૈં. ઉનકો બહિર્મુખ પરિણામ બિલકુલ નહીં હોતે.

ઈસતરહ સે ઈસ વિશ્વ મેં પરિણામ કી દિશા મેં તીન વર્ગ હૈં. એક વર્ગ હૈ યે વહ હૈ, જો જગત કે મિથ્યાદૃષ્ટિ અજ્ઞાની સંસારી જીવ હૈ ઉનકો બહિર્મુખ પરિણામ હોતે હૈં. દૂસરા, મોક્ષમાર્ગ મેં પ્રવેશ હુઆ ચતુર્થ ગુણસ્થાન સે લેકર કે બારહવે ગુણસ્થાન તક મોક્ષમાર્ગ બોલા હૈ, ઉસમેં મિશ્ર પરિણામ હોતે હૈં. મિશ્ર માને અંતર્મુખ ભી હૈ ઔર બહિર્મુખ ભી. ઔર કેવલીઓં કો સિર્ફ અંતર્મુખ પરિણામ હોતે હૈં. ઐસે તીન વિભાગ મેં વિશ્વ કે સભી જીવ આ જાતે હૈં.

યહાં નિજધર્મ સાધક કા લિયા હૈ. કિસકા લિયા હૈ ? જો મોક્ષમાર્ગી હૈ ધર્માત્મા હૈ, ઉનકો નિજધર્મ ક્યા હોતા હૈ ? કિ નિશ્ચયજ્ઞાન, દર્શન અપના ધર્મ હોતા હૈ. ઔર જીવ નિજધર્મ ધારણ કરકે હી પરમ શુદ્ધ હૈ. નિજધર્મ ધારણ કરને મેં વહ શુદ્ધ હોતા હૈ. આત્મશુદ્ધિ જિસકો બોલતે હૈં. આગમભાષા મેં જિસકો સંવર-નિર્જરા બોલતે હૈં. અધ્યાત્મભાષા મેં ઉસકો આત્મધર્મ બોલતે હૈં, નિજધર્મ બોલતે હૈં. ઔર શુદ્ધતા કહતે હૈં, આત્મશુદ્ધિ ભી કહતે હૈં. નિજધર્મ માને નિશ્ચયજ્ઞાન, દર્શન ધારણ કરને પર આત્મા કો શુદ્ધિ હોતી હૈ, સંવર-નિર્જરા હોતી હૈ. ઈસલિયે વહ આત્મા શુદ્ધ હૈ. નિજધર્મ સે આત્મા શુદ્ધ હૈ. નિજ કહને સે નિજ માને સ્વ. નિજ માને સ્વ. ઉસકા ધર્મ માને સ્વભાવ. નિજ માને સ્વ ઔર ઈસકા ધર્મ માને સ્વભાવ. સ્વ-ભાવ દો શબ્દ હૈ. નિજ ભાવ. નિજધર્મ માને નિજ સ્વભાવ માને નિજ ભાવ. ઉસકો નિજધર્મ કહતે હૈં.

અબ, ગ્રંથકાર ને સ્વયં હી એક પ્રશ્ન ઉઠાયા હૈ. અધિકાર મેં એક હી પ્રશ્ન ઉઠાયા હૈ. બાદ મેં ઉસકા સમાધાન દિયા હૈ. પ્રશ્ન હૈ અપના સ્વભાવરૂપ સબ પદાર્થ હૈં. છહોં દ્રવ્ય કહે ન ? જીવ, પુદ્‌ગલ, ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, કાલાણું ઔર આકાશ. તો સભી પદાર્થ અપને ધર્મ રૂપ તો હૈ હી. અપને-અપને સ્વભાવ કો ધારણ કરતે હૈં.

ઉનકે ધર્મ યે ઉનકે નિજ ધર્મ હૈં. ઔર આત્મા કા ધર્મ આત્મા મેં હૈ. ઈસલિયે દર્શન જ્ઞાન કો હી નિજધર્મ ઐસા નહીં કહના ચાહિયે. આત્મા કા ધર્મ આત્મા મેં હૈ. ફિર દર્શન જ્ઞાન કો હી નિજધર્મ ક્યોં કહા ? ઐસા નહીં કહના ચાહિયે. ઐસા તો નહીં કહના ચાહિયે થા. ઐસા એક પ્રશ્ન ઉઠાયા હૈ.

ઈસ પ્રશ્ન મેં પ્રશ્નકાર કા અભિપ્રાય ક્યા હૈ ? કિ આત્મા મેં તો અનંત ગુણ હૈં. આપને સિર્ફ જ્ઞાન દર્શન કો ક્યોં લિયે ? અનંત ગુણ જબ આત્મા મેં હૈં, અનંત શક્તિયાં આત્મા કી હૈં, ફિર આપને જ્ઞાન દર્શન હી ક્યોં ફરમાયા ? વહ પ્રશ્ન ઉઠાયા હૈ.

સમાધાન દેતે હૈં કિ, '**સ્વભાવ તો સર્વ સબકો હી (સર્વ ગુણોંકો હી) કહલાતા હૈ.**' માને સર્વ ગુણોં કો, સ્વભાવ તો સર્વ ગુણોં કો ભી સ્વભાવ કહને મેં આતા હૈ. કહને મેં કોઈ આપત્તિ નહીં હૈ. સર્વ ગુણોં કો સ્વભાવ કહ સકતે હૈં. '**ઉનકા ધર્મ (વહ) ઉનકા સ્વભાવ,...**' ઉસકા જો ધર્મ હૈ વહી ઉસકા સ્વભાવ હૈ. '**વહ તો ઐસા હી હૈ.**' ઉસમેં કોઈ વિવાદ કા સવાલ નહીં હૈ. '**વહ તો ઐસા હી હૈ. પરંતુ...**' યહાં તો અધ્યાત્મ ગ્રંથ હૈ ન ?

યહ જો 'અનુભવપ્રકાશ' ગ્રંથ હૈ વહ અધ્યાત્મ ગ્રંથ હૈ. કરીબ-કરીબ ૨૫૦ સાલ પહલે 'જયપુર' કે પાસ 'આમેર' કા કિલ્લા હૈ, વહાં યહ મહાત્મા હો ગયે. ગ્રંથકાર જો હૈ 'દીપચંદજી કાસલીવાલ' કરકે, વહ ઈસ ગ્રંથ કે રચયિતા હૈ. ઉન્હોંને સ્વાનુભવ માને આત્મા કા અનુભવ, આત્મા કા જ્ઞાન, અંતર્મુખ ઉપયોગ કૈસે હો, ઉસ વિષય મેં એક છોટા-સા ગ્રંથ લિખા હૈ. એક હી વિષય કો ઉન્હોંને સ્પર્શ કિયા હૈ. દૂસરી બાતોં કો Touch નહીં કિયા. ઈસલિયે ગ્રંથ એકદમ આત્માનુભવ કા અનુભવપ્રધાન ગ્રંથ હૈ. ઔર સારે ગ્રંથ મેં અનુભવ કી બહુત-સી બાતેં ઉન્હોંને લિખી હૈ.

ઉન્હોંને એક પ્રશ્ન ઉઠાયા હૈ કિ જબ બહુત-સે ગુણ-અનંત ગુણ આત્મા મેં ભરે હૈં તો ફિર આપ જ્ઞાન-દર્શન કો સિર્ફ ક્યોં લેતે હો ? ઔર સભી ગુણોં કી બાત કરો ન. દૂસરે કોઈ ગુણોં કી બાત ક્યોં નહીં ચલતી હૈ ? હરવક્ત જ્ઞાન દર્શન કી બાત હી આપ ચલાતે રહતે હૈં. ક્યા બાત હૈ ? ઈસકે પીછે ક્યા કારણ હૈ ? ઐસા એક પ્રશ્ન ઉઠાયા હૈ.

કહતે હૈં કિ જો સભી ગુણ હૈં વહ આત્મા કા સ્વભાવ ધર્મ હૈ. ઈસમેં હમારા કોઈ મતાંતર નહીં હૈ. વહ બાત હમકો ભી સંમત હૈ. '**પરંતુ...**' પરંતુ કહકર કે જો જ્ઞાન-દર્શનવાલી બાત કહી ઉસકે પીછે ક્યા હેતુ હૈ ? ઈસકે પીછે ક્યા ઈરાદા હૈ ઉસ બાત કો ખોલતે હૈં. પરંતુ કહકરકે કહતે હૈં કિ '**તારણધર્મ,...**' કૈસા ધર્મ ? '**તારણધર્મ, સજીવધર્મ, પ્રકાશધર્મ, ઉનકે ધર્મકો પ્રકાશતે હૈં.**' કિસકે ? આત્મા કે ધર્મ કો વહ પ્રકાશિત કરતા હૈ. કૌન પ્રકાશિત કરતા હૈ ? તીન ધર્મ કા નામ લિયા હૈં.

'**તારણધર્મ, સજીવધર્મ, પ્રકાશધર્મ.**' તારણધર્મ માને ક્યા ? તારણધર્મ માને જો ધર્મ જીવ કો સંસાર સે તિરાતા હૈ ઉસકો કહતે હૈં તારણધર્મ. દિગંબર સંપ્રદાય મેં એક સંપ્રદાય ચલતા હૈ તારણપંથી. 'તારણસ્વામી' કરકે એક મહાત્મા હો ગયે ૫૦૦ સાલ પહલે. ઈસકે જો અનુયાયી લોગ હૈં ઉનકો તારણપંથી કહતે હૈં. ખાસ કરકે 'સાગર' જિલ્લા મેં ઉન લોગોં કી ભક્તિ જ્યાદા હૈ. ઉનકે અનુયાયી બહુત જ્યાદા હૈ. તારણ માને ક્યા ? સંસાર સે તિરના. ઉસકો કહતે હૈં તારણ. તો જ્ઞાન દર્શન.. સંસાર સે તિરને મેં જ્ઞાન, દર્શન જો હૈ વહ પ્રધાન હૈ. દૂસરે ગુણ ભી તો હૈ લેકિન જ્ઞાન, દર્શન હૈ વહ પ્રધાન હૈ. ઈસલિયે મુખ્યતા સે નિશ્ચયધર્મ મેં વહ બાત કહી.

'**સજીવધર્મ,...**' માને જીવ કા મુખ્ય ધર્મ જ્ઞાન દર્શન હૈ. આત્મા મેં અનંત શક્તિયાં હૈં ઉસમેં એક જીવત્વશક્તિ હૈ. કૌન-સી શક્તિ હૈ ? જીવત્વશક્તિ. ઈસ જીવત્વશક્તિ કે કારણ સે જીવ શાશ્વત જિંદા રહતા હૈ, કભી મરતા નહીં. ક્યોંકિ હમારે મેં જિંદા રહને કી શક્તિ કિતની હૈ ? અનંત હૈ. જિસકો હમ મૃત્યુ કહતે હૈં વહ દેહ કી હોતી હૈ. જીવ કી નહીં હોતી. જીવ તો શાશ્વત જિંદા રહનેવાલા પદાર્થ હૈ. કિસ કારણ સે ? કિ જીવત્વશક્તિ કે કારણ સે. તો વહ ઉસકા સજીવધર્મ હૈ. જીવત્વ શક્તિ કો કહતે હૈં સજીવધર્મ. ઔર ઉસકે પ્રાણ કૌન-સે હૈં ? જ્ઞાન ઔર દર્શન ઈસકે પ્રાણ હૈ. જ્ઞાન દર્શનમય જિસકે પ્રાણ હૈ ઉસકો કહતે હૈં જીવત્વશક્તિ. યહ તો શક્તિ કા અધિકાર ઈસમેં ચલા હૈ. આપકો દેખના હો તો થોડા બહુત ઝાંખ લીજીયે. ચાર નંબર કા Page હૈ ?

યહાં સે લિયા હૈ. '**સર્વ ગુણોંમેં જ્ઞાન (ગુણ) પ્રધાન હૈ.**' ક્યોંકિ

જ્ઞાન વિશેષચેતના હૈ, જ્ઞાન સર્વ કા જ્ઞાતા હૈ. યહાં સે લેકર કે શક્તિયોં કા વર્ણન કિયા હૈ ઉન્હોંને. અચલસ્વભાવ. દો Page મેં લિયા હૈ. '**અચલ સ્વભાવકે બિના ચલ હોતી. ઉર્ધ્વગમન...**' આખિર ઉર્ધ્વગમન લિયા હૈ. ઉર્ધ્વગમન તક બાત લી હૈ. યહ સબ આત્મા કે અનંત ગુણમેં સે કુછએક ગુણ કી બાત શાસ્ત્ર મેં ચલતી હૈ. સભી ગુણ તો કહને મેં નહીં આ સકતે. વચનઅગોચર ભી હૈ. અનંત ગુણ તો વચન અગોચર ભી હૈં. ઈસલિયે સબ ભાષાગોચર નહીં હોતે, વચનગોચર નહીં હોતે.

ઉસમેં અપન દેખ લે કિ જ્ઞાન, સૂક્ષ્મત્વ, સત્તા માને અસ્તિત્વ, વીર્યગુણ, અગુરુલઘુગુણ, પ્રમેયત્વગુણ ઔર વસ્તુત્વ, અસ્તિત્વ, પ્રદેશત્વ, પ્રભુત્વ, વિભુત્વ ઔર દર્શન, સર્વજ્ઞત્વ, સર્વદર્શિત્વ, ચારિત્ર, પરિણામકત્વ, અકારણકાર્યત્વ, અસંકુચિત્વ, ત્યાગઉપાદાનશૂન્યત્વ, અકર્તૃત્વ, અભોક્તૃત્વ, સાધારણ, તત્ત્વ, અતત્ત્વ, ભાવ, અભાવ, ભાવભાવ, ભાવ-અભાવ, અભાવ-ભાવ, અભાવ-અભાવ ઔર અભાવ. ઔર અભાવ-અભાવ.

ફિર લિયા હૈ સંપ્રદાન, કરણ માને (સાધન), અપાદાન, અધિકરણ, અખંડપના, વિમલપના, એકપના, અનેકપના, નિત્યપના, અનિત્યપના ઔર અગુરુલઘુત્વ. વહ તો આગે આ ગયા. અર્થ ક્રિયા યહાં ભાવ લિયા હૈ. અર્થ ક્રિયા માને ભાવ. ભાવશક્તિ દુબારા આતી હૈ. ભેદપના, અભેદપના ઔર અસ્તિ-નાસ્તિપના એકસાથ. ... પ્રકાશ માને અસ્તિત્વ કો દર્શાનેવાલા પ્રકાશધર્મ. સ્વસંવેદનમયી પ્રકાશશક્તિ. જો અસ્તિત્વ કો ગ્રહણ કરને મેં સમર્થ હૈ.

'**ઐસા ધર્મ - પરમધર્મ, હિતરૂપધર્મ, અસાધારણધર્મ, અવિનાશીસુખરૂપધર્મ, ચેતનાપ્રાણધર્મ, પરમઐશ્વરધર્મ, સર્વોપરિ-ધર્મ, અનંતગુણધર્મ, શુદ્ધસ્વરૂપપરિણતિ ધર્મ, અપાર મહિમાધારક-ધર્મ, નિજશુદ્ધાત્મસ્વભાવરૂપ ધર્મ-વહ નિજધર્મ હૈ.**' વહ સભી ઔર ભી અનંત હૈં. વહ સભી નિજધર્મ હૈ. અપના ધર્મ હૈ. અબ એક એક ધર્મ કા સામાન્ય શબ્દાર્થ કર લેતે હૈં કિ ક્યા-ક્યા કહના ચાહતે હૈં.

'**ઐસા ધર્મ - પરમધર્મ,...**' હૈ. કૈસા હૈ ? જ્ઞાન દર્શન આદિ જો ધર્મ હૈ વહ પરમધર્મ હૈ. પરમ માને ક્યા ? પરમ ઉપાદેયતા જિસકી હૈ. પરમ ઉપાસને યોગ્ય હૈ. યાની પરમ ઉપાદેય હૈ. પરમ આરાધના કરને

યોગ્ય હૈ. ઐસા લે લેના. ફિર '**હિતરૂપધર્મ,...**' હિત માને કલ્યાણ. હિત માને સુખ. '**હિતરૂપધર્મ, અસાધારણ ધર્મ,...**' સર્વ સે અલગ-ભિન્ન હો જાય. ભિન્ન અનુભવગોચર હોવે. ઐસા ભી એક ધર્મ હૈ. મૈં સર્વ સે સર્વથા ભિન્ન હૂં. ઉસકો અસાધારણ ધર્મ કહતે હૈં.

'**અવિનાશીસુખરૂપ ધર્મ,...**' પૂર્ણ સુખરૂપ ધર્મ. '**ચેતનાપ્રાણ-ધર્મ,...**' ચેતના મેં જ્ઞાન-દર્શન દોનોં આ જાતા હૈ. ચેતનાપ્રાણ હૈ વહ જીવત્વશક્તિ કા પ્રાણ હૈ, જ્ઞાનદર્શનચેતના રૂપ. '**પરમેશ્વરધર્મ,...**' જગત મેં સર્વોત્કૃષ્ટ પદ કિસકા હૈ ? હમારે આત્મા કા. પરમ ઐશ્વર્ય જિસમેં રહા હૈ. કિતના ? પરમ ઐશ્વર્ય માને અમાપ ઐશ્વર્ય હૈ અપના. ઉસકો કહતે હૈં પરમેશ્વરપદ. વહ નિજાત્મપદ હૈ. ખુદ હી પરમેશ્વર હૈ, ખુદ હી પરમાત્મા હૈ. અપ્પા સો પરમ અપ્પા.

'**પરમેશ્વરધર્મ, સર્વોપરિધર્મ,...**' ઈસસે આગે કોઈ ધર્મ નહીં હૈ. વહ સર્વોપરી ધર્મ હૈ અપના. જો અપને ગુણ હૈં વહી અપના સર્વોપરીધર્મ હૈ. '**અનંતગુણધર્મ,...**' એક ગુણ ઔર એક ધર્મ નહીં હૈ. ઐસે તો અનંત ગુણ ઔર અનંત ધર્મ આત્મામેં હૈ. ઉસકો અનંત ગુણધર્મ કહતે હૈં. ઉસકા ધારક કૌન હૈ ? અનંત ગુણધર્મ કા ધારક કૌન હૈ ? આત્મા હૈ. ઔર '**શુદ્ધસ્વરૂપપરિણતિધર્મ,...**' કૈસા ? શુદ્ધસ્વરૂપપરિણતિધર્મ. સંસાર અવસ્થા મેં હમારી આત્મા અશુદ્ધ પરિણમન કર રહી હૈ. લેકિન ઈસકા મૂલ ધર્મ ઐસા નહીં હૈ. વસ્તુ કા મૂલ સ્વભાવ અગર વિકારરૂપ પરિણમન કરને કા હોતા તો, વિકાર કભી કિસીકો મિટતા નહીં ઔર કોઈ સર્વથા નિર્વિકાર હોકરકે નિર્વાણપદ મેં પહુંચતે નહીં, સિદ્ધાલય મેં જાતે નહીં. લેકિન આત્મા કા મૂલ સ્વભાવ જો હૈ વહ શુદ્ધસ્વરૂપ પરિણતિધર્મ હૈ. શુદ્ધસ્વરૂપ કો પરિણમન કરના વહી ઈસકા સ્વભાવ હૈ.

યહાં પર એક ખાસ બાત મૈં બતાના ચાહુંગા. જો મુમુક્ષુ કી ભૂમિકા મેં જો ઘટના ઘટતી હૈ, ઈસ ધર્મ કે અનુસંધાન મેં, કિ શુદ્ધ પરિણતિરૂપ પરિણમન કરના વહી આત્મા કા સ્વભાવ હૈ, વહી આત્મા કા ધર્મ હૈ, નિજધર્મ હૈ. તો અનાદિ સે અશુદ્ધ પરિણતિરૂપ પરિણમન કરનેવાલા યહ આત્મા, જબ શુદ્ધ પરિણતિરૂપ ધર્મ પરિણમન કરને કા પ્રારંભ કરેગા તો યહ ધર્મ કી શક્તિ કિતની હૈ ? અનંત શક્તિ હૈ. તો

મુમુક્ષુ કી ભૂમિકા મેં એક ઘટના ઘટેગી. કૌન-સી ? કિ અંદર સે સ્વભાવ શુદ્ધપરિણતિરૂપ કરને કે લિયે ખલબલી મચાયેગા. ક્યા કરેગા ? એક ખલબલી મચેગી. જબ યે ખલબલી સમજ મેં નહીં આયેગી તો થોડા વિચિત્ર-સા લગેગા કિ ભીતર મેં કુછ હો રહા હૈ. સમજ મેં નહીં આ રહા. હમકો કુછ ભીતર મેં હો રહા હૈ. ઉતના હી સમજ મેં આતા હૈ કિ હમકો જો ચલ રહા હૈ વહ ઠીક નહીં ચલ રહા હૈ. હમકો જો ચલના ચાહિયે વહ નહીં ચલ રહા હૈ. માને અશુદ્ધિ જો ચલ રહી હૈ ઉસકા તીવ્ર નિષેધ આતા હૈ. ઉસ નિષેધ કે લિયે બેચૈની ભી હોતી હૈ, ઉલજન ભી હોતી હૈ, અકુલાહટ ભી હોતી હૈ, તડપન ભી હોતી હૈ. યે સબ ચીજ હોને લગ જાતી હૈ. ક્યોં ? કિ નિજ શુદ્ધસ્વરૂપપરિણતિરૂપ ધર્મ હૈ વહ અંદર સે અભી આને કી પૂર્વ તૈયારી હોને લગી હૈ. યહ મુમુક્ષુ કી ભૂમિકા મેં હોતી હૈ.

જૈસે સૂર્યોદય હોને કે પહલે ઉજાલા હો જાતા હૈ. હોતા હૈ કિ નહીં હોતા હૈ ? ક્યોં ? કિ બહુત તેજસ્વી પ્રકાશ કે પૂંજ કા ઉદય હો રહા હૈ. સૂર્ય કોઈ સામાન્ય પ્રકાશવાલી ચીજ નહીં હૈ. જિસમેં બહુત પ્રકાશ ભરા હૈ, અસંખ્ય યોજન તક જિસકા પ્રકાશ ક્ષણભર મેં જાતા હૈ, ઐસા મહાન તેજસ્વી પૂંજ કા જબ ઉદય હોતા હૈ તો ઉસકે પહલે ઉજાલા હો જાતા હૈ. ઐસે શુદ્ધ સ્વરૂપ પરિણતિધર્મ પ્રગટ હોને કે પહલે અંદર સે આત્મા જોર કરતા હૈ. ક્યોંકિ અંદર મેં શક્તિ બહુત હૈ ન ? બહુત શક્તિ હૈ. ઉસકા ઉદય હોને કા કાલ પકને કા કોઈ નજીક અવસર આતા હૈ તો અંદર સે થોડા યહ હો જાતા હૈ. યહ અશુદ્ધિ નહીં ચાહિયે, મુજે અશુદ્ધિ નહીં ચાહિયે, મુજે અશુદ્ધિ નહીં ચાહિયે. અંદર સે આત્મા જોર કરતા હૈ. અશુદ્ધિ મિટાને કા ઔર શુદ્ધ સ્વરૂપ પરિણતિ કરને કા જોર કરને લગતા હૈ.

દેખિયે, જીવ અનાદિ સે સંસાર મેં મોહનિદ્રા મેં સોયા હુઆ હૈ. કહાં ? લેકિન યહાં સોયા હુઆ સિંહ હૈ, શીયાલ નહીં હૈ. ક્યા હૈ ? જૈસે સિંહ મેં બહુત શક્તિ હોતી ન ? તો સિંહ સો ગયા તો હજારોં મચ્છર ઉસપર બૈઠ જાયેંગે, હજારોં મકખીયાં બૈઠ જાયેગી. લેકિન જગને કે પહલે થોડા કરવટ બદલેગા. આલસ મરડેગા, અંગમરોડ હો જાયેગા. અંગમરોડ હોતે હી સબ મકખીયાં ઔર મચ્છર ભાગને લગ જાયેગેં.

ક્યોંકિ મકખી, મચ્છર મેં ઉતની તાકત નહીં હૈ, જિતની સિંહ મેં હોતી હૈ.

વૈસે જબ અનંત શક્તિસંપન્ન, અનંત શક્તિ ધારક હમારી આત્મા જાગૃત હોતી હૈ નિજધર્મ કે લિયે, આત્મધર્મ કે લિયે, તબ મુમુક્ષુ કી ભૂમિકા મેં હમેં એક ઐસા અનુભવ આતા હૈ. જ્ઞાનદશા હોને સે પહલે, નિજધર્મ પ્રગટ હોને સે પહલે પહલે યહ પ્રકાશ હોતા હૈ. ઉસમેં અંદર સે કોઈ જોર કરતા હૈ. જૈસે આત્મા માનો જોર કર રહા હૈ કિ મુજે યહ સબ કુછ નહીં ચાહિયે. મુજે મેરી શુદ્ધ પરિણતિ ચાહિયે. મુજે યહ અશુદ્ધ પરિણામ નહીં ચાહિયે. યે અશુદ્ધિ, યે વિકાર, યહ વિભાવ નહીં ચાહિયે. કિસી કીમત પર નહીં ચાહિયે. ઈસ ખલભલી મેં કભી અકૂલાહટ કા ભી અનુભવ હોતા હૈ, તડપન કા ભી હોતા હૈ, ઉલજન કા ભી હોતા હૈ. લેકિન ગભરાને કી જરૂરત નહીં હૈ કિ ઐસા ક્યોં હો રહા હૈ ? ક્યોંકિ નયા-નયા હોતા હૈ ન. પહલે ઐસા હોતા નહીં થા. વહ હોને દેના. વહ અપને આપ શાંત હો જાયેગા. આગે જાકર અપને આપ શાંત હો જાયેગા ઔર વીતરાગી નિજધર્મ પ્રગટ હોગા. યહ બાત આ ગઈ શુદ્ધપરિણતિરૂપ ધર્મ.

'**શુદ્ધસ્વરૂપપરિણતિધર્મ, અપાર મહિમાધારકધર્મ,...**' આત્મા કી મહિમા કિતની હૈ ? જિસકા કોઈ પાર નહીં હૈ. તીર્થંકર ભગવાન કો દિવ્યધ્વનિ મેં કહના પડા કિ આત્મા કી જો મહિમા હૈ વહ મેરી દિવ્યધ્વનિ ભી કહને મેં સમર્થ નહીં હૈ. પૂરા-પૂરા વહ કહ નહીં સકતી. 'જે સ્વરૂપ કહી શક્યા નહિ પણ શ્રી ભગવાન જો. જે સ્વરૂપને કહી શક્યા નહિ શ્રી ભગવાન જો. તે સ્વરૂપને અન્ય વાણી તો શું કહે ?' છદ્મસ્થ કી વાણી ઉસકો કહાં તક કહેગી ? 'અનુભવગોચર માત્ર રહ્યું તે જ્ઞાન જો.' વાણી મેં ભલે હી નહીં આતા હૈ લેકિન અનુભવ મેં તો બરાબર આતા હૈ. મેરી મહિમા અનંત હૈ, મેરી મહિમા અનંત હૈ. મૈં અનંત મહિમાધારક ધર્મવાલા પદાર્થ હૂં. અનંત મહિમા મૈં ખુદ હી ધારણ કરતા હૂં.

તરાજૂ કે એક પલ્લે મેં મેરી આત્મા હૈ ઔર તરાજૂ કે દૂસરે પલ્લે મેં તીન કાલ, તીન લોક હૈ. મેરી મહિમા બઢ જાતી હૈ. મુજે મેરી મહિમા બઢ જાતી હૈ. ઐસી અનંત મહિમાધારક વસ્તુ જબ જ્ઞાન મેં ભાસિત

હોતી હૈ, પ્રતિભાસિત હોતી હૈ તબ ઉસકી મહિમા અંદર સે ઉમડ પડતી હૈ. જૈસે સમુદ્ર ઉમડતા હો, વૈસી મહિમા અંદર સે ઉમડેગી. વૈસા અનંત મહિમાધારક ધર્મ હૈ.

'નિજશુદ્ધાત્મસ્વભાવરૂપધર્મ - વહ નિજધર્મ હૈ.' નિજ શુદ્ધ આત્મસ્વભાવરૂપ ધર્મ. આત્મસ્વભાવ મેં અનંત ગુણ આ જાતે હૈં. **'ઉસકા વિશેષ ભેદ કહા જાતા હૈ :-'** ઉસકા જો વિશેષ ભેદ હૈ યાની જો બાત થોડી વિસ્તાર સે યહાં કહને કા અભિપ્રાય હૈ જિસકો, ઐસે ગ્રંથકાર યહાં સે ઈસ બાત કો કહેંગે. ગ્યારહ બજે હૈ. યહાં તક સ્વાધ્યાય રખે. દૂસરે વિષય કો થોડા યહાં સે આગે લેંગે.

જીવને અનાદિથી સંયોગની કામના, સુખબુદ્ધિને લીધે રહી છે, જેથી આત્મકલ્યાણનાં સાધનો સત્સંગાદિ નિષ્ફળ ગયા છે. જેના વચનયોગના બળે જીવ નિર્વાણમાર્ગને પામે તેવી સજીવનમૂર્તિનો અનેકવાર યોગ થવા છતાં, તેની ઓળખાણ એકવાર પણ થઈ નથી. ક્વચિત્ જીવે ઓળખવા પ્રયાસ કર્યો છે પરંતુ ઉક્ત સુખબુદ્ધિ રાખીને કર્યો છે, તેથી દષ્ટિ મલિન રહી છે, તેથી અંતરદષ્ટિના અભાવમાં જ્ઞાનીપુરુષની ઓળખાણ થઈ નથી-થતી નથી. સંયોગની કામનાએ જીવની બાહ્ય દષ્ટિ રહ્યા કરે છે. જેથી જ્ઞાનીની અંતર પરિણતિ દેખાતી નથી. (અનુભવસંજીવની - ૧૪૨૧)

મહાત્મા કદાચિત્ પોતાના અલ્પદોષને મોટા કરીને દેખાડે છે, પરંતુ મુમુક્ષુજીવે તે ગણવા યોગ્ય નથી, અર્થાત્ દોષની ગણનાએ અભક્તિના પરિણામ થાય, તેમ થવું ઘટતું નથી. પરંતુ તેવા વચનોમાં તે મહાત્માની સરળતા, નમ્રતા, નિર્દોષતા આદિ સદ્ગુણોનાં દર્શન કરવા યોગ્ય છે. (અનુભવસંજીવની - ૧૪૨૨)

તા. ૨-૬-૧૯૯૬, પાના નં. ૬૫, પ્રવચન નં. ૧૯૮

નિજધર્મ અધિકાર કા વિષય ચલતા હૈ. નિજધર્મ માને આત્મા કા ધર્મ. આત્મા કા ધર્મ ક્યા હૈ ? કિ નિર્દોષ પરિણામ મેં રહના યહી આત્મા કા ધર્મ હૈ. કિસી ભી પ્રકાર કે દૂષિત પરિણામ મેં રહના વહ આત્મા કા ધર્મ નહીં હૈ. ઉસ પ્રકાર કા પ્રકરણ યહાં પર ચલ રહા હૈ. કહતે હૈં કિ ઉસકી વિશેષ બાત કર રહે હૈં. વિશેષ પ્રકાર સે ઉસ બાત કો સમજા રહે હૈં.

'ઈસ અનાદિ સંસારમેં જીવ કર્મયોગસે જન્માદિ દુઃખ ભોગતા હૈ;...' યહાં સે લેના હૈ. આખિર સે ઉપર કા Paragraph હૈ. આખિર કા જો Paragraph હૈ ઉસસે ઉપર કા Paragraph હૈ. પહલી પંક્તિ. **'ઈસ અનાદિસંસારમેં...'** યહ સંસાર હૈ વહ અનાદિ સે ચલ રહા હૈ. જીવોં કી સંખ્યા અનંત હૈ. કુછ-કુછ જીવ મોક્ષ મેં ચલે જાતે હૈં. ફિર ભી સંસાર કે જીવોં કી સંખ્યા કી ઈતની બડી તાદાદ હૈ કિ જો મોક્ષ મેં ગયે ઉસકી કોઈ ગિનતી નહીં રહતી. જૈસે કોઈ સમુદ્ર મેં સે એક ચમ્મચ પાની લે લે. ઈતના બડા સમુદ્ર હો, Ocean જિસકો બોલતે હૈં, ઉસમેં-સે એક ચમ્મચ પાની લે લે તો કિતના પાની કમ હો ગયા સમુદ્રમેં-સે ? એક ચમ્મચ ક્યા ? અરબોં ટન લે લે તો ભી પતા નહીં ચલે ઈતના બડા સમુદ્ર હૈ. યહ જો ધૂપ પડતી હૈ તો અરબો ટન પાની ઉપર ચલા જાતા હૈ Vaporise હોકરકે-બાષ્પીભવન હોકરકે અરબોં ટન પાની ઉપર જાતા હૈ ઔર ગિરતા ભી હૈ. જબ અરબોં ટન પાની ઈસમેં સે નિકલ જાતા હૈ તો ભી પતા નહીં ચલતા હૈ ઔર વહ ગિરકરકે વાપિસ આતા હૈ તો ભી પતા નહીં ચલતા હૈ. સમુદ્ર ઉતના કા ઉતના માલૂમ પડતા હૈ. અરબોં કે અરબોં ટન પાની ઉપર ચલા ગયા. સમુદ્ર મેં કોઈ કમી નહીં દિખી. ઔર વાપસ વહી અરબોં ટન પાની બહકરકે, ગિરકરકે સમુદ્ર મેં આયા, સમુદ્ર મેં કોઈ પતા નહીં ચલતા હૈ. તો ફિર એક ચમ્મચ કોઈ લે લેવે ઈસસે ક્યા ફર્ક પડેગા ? જબ અરબોં ટન સે ભી ફર્ક નહીં પડતા હૈ તો એક ચમ્મચ સે ક્યા ફર્ક પડેગા ?

ઐસે ઈસ સંસાર મેં જીવ કી સંખ્યા કી તાદાદ ઈતની બડી હૈ કિ મોક્ષ મેં કુછએક જીવ ચલે જાતે હૈં. છહ મહિને મેં ૬૦૮ જાતે હૈં. ઔર વૈસે તો બહુત ગયે હૈં. ઈસકી સંખ્યા ભી Unlimited હૈ ઈતને ગયે. ફિર ભી સંખ્યા ઈતની હૈ સંસાર મેં કિ સમુદ્રમેં સે એક ચમ્મચ પાની ગયા હો. ઔર ઐસે એક-એક ચમ્મચ લેતે રહો તો સમુદ્ર કૈસે ખાલી હોગા ? સમુદ્રમેં સે એક-એક ચમ્મચ પાની લેતે રહો. છહ-છહ મહિને મેં એક ચમ્મચ લિયા કરો, છહ મહિને મેં એક ચમ્મચ લિયા કરો. કબ સમુદ્ર ખાલી હોગા ? કિ કભી નહીં હોગા.

ઐસે હી યહ અનાદિ સંસાર અનંત જીવોં કે ભયંકર પરિભ્રમણ સે ચાલૂ રહેગા. પરિભ્રમણ ભયંકર ઈસલિયે હૈં કિ ઈસમેં પ્રાણી બહુત દુઃખી હોતે હૈં. સંસાર મેં પ્રાણી બહુત દુઃખી હૈ. ઈસમેં હમ ભી એક હૈ. હમકો દુઃખ નહીં ચાહિયે. સબોંકો નહીં ચાહિયે લેકિન હમકો તો નહીં ચાહિયે. ઈસકે લિયે યે નિજધર્મ અધિકાર બોલે હૈં.

સુખી હોના વહી નિજધર્મ હૈ. જૈસે પહલે યહ કહા કિ નિર્દોષ હોના વહ એક નિજધર્મ હૈ. તો સુખ હૈ વહ નિર્દોષતા કે સાથ અભેદ હૈ. એક સિક્કે કી દો બાજુ કી તરહ. ઈસલિયે જિસકો સુખી હોના હૈ ઉસકો નિર્દોષ હોના જરૂરી હૈ, આવશ્યક હૈ. ઔર જીવ કો કોઈ દુઃખ દેતા હૈ તો અપના દોષ હી દુઃખ દેતા હૈ. ઔર કોઈ દુઃખ નહીં દેતા હૈ, કોઈ સંયોગ દુઃખ નહીં દેતા હૈ, કોઈ પરિસ્થિતિ દુઃખ નહીં દેતી હૈ. યહ સિદ્ધાંતિક બાત હૈ. સિદ્ધાંત માને સિદ્ધ અંત હો ગયા. સિદ્ધ હોકર કે The end, The end આ ગયા. ઉસકો કહતે હૈં સિદ્ધાંત. અગર જીવ દુઃખી હોતા હૈ તો અપને દોષ કે કારણ સે હોતા હૈ, દૂસરી કોઈ બાત ઉસમેં નહીં હૈ. ઈસલિયે જબ હમ દુઃખી હોવે, હમારે પરિણામ મેં દુઃખભાવ કા અનુભવ હોવે તબ હમેં સોચના હૈ કિ હમ કિસી ન કિસી પ્રકાર કે દોષ સે દુઃખી હો રહે હૈં. યહ બાત એકદમ નિષ્કર્ષ હોકરકે સિદ્ધ હુઈ હૈ. ઈસલિયે ઉસકો સિદ્ધાંત કહતે હૈં.

યહાં કહતે હૈં કિ '**અનાદિસંસારમેં જીવ કર્મયોગસે જન્માદિ દુઃખ ભોગતા હૈ;...**' યહાં કર્મયોગ શબ્દ લગાયા હૈ. દોષ કા દૂસરા નામ હૈ. દોષ કા દૂસરા નામ ક્યા હૈ ? કર્મયોગ. કર્મયોગ માને કર્મ કે ઉદય કે સાથ જુડના. જો જીવ કર્મ કે ઉદય કે સાથ જુડતા હૈ ઉસમેં દોષ કી

ઉત્પત્તિ હોતી હૈ. જૈસી પ્રકૃતિ ઉદય મેં આયી વૈસા ઉસકે સાથે જોડાણ હોને સે, યોગ હોને સે-યોજ-To join, જુડાણ હોને સે ઉસી પ્રકાર કા ભાવ હો જાયેગા. જૈસે પ્રકૃતિ લોભ કી આયી, લોભભાવ હો જાયેગા. ક્રોધ કી આયી, ક્રોધભાવ હો જાયેગા, માન કી આયી, માનભાવ હો જાયેગા. અહંકાર માને માન. ઉસ પ્રકૃતિ કે જોડાણ સે યહ હો રહા હૈ.

દોષ અપને આપ જીવ ઐસે નહીં કરતા. કિસી ન કિસી કા અવલંબન લેકરકે કર દેતા હૈ. તો બાહર મેં કોઈ પદાર્થ હો યા નહીં હો, અંદર મેં કર્મ કે ઉદય કા અવલંબન તો લેતા હી હૈ. લે હી લેતા હૈ. ઔર પરિણામ મેં દોષ ચાલુ હો જાતા હૈ. જૈસે નિંદ મેં તો કોઈ પદાર્થ નહીં હૈ, લેકિન સ્વપ્ન આયા. અંદર મેં કર્મોદય ચલ રહા હૈ. કુછ લોગ નિંદ મેં Heart attack સે મર જાતે હૈ ઉસકા ક્યા કારણ હૈ ? કિ Doctor ને સૂચના દી હૈ કિ Emotional position of the mind is dangerous for you. આપ કો કભી Emotional position મેં નહીં આના હૈ. તો ક્યા હૈ કિ ક્રોધ હોને કા પ્રસંગ બનતા હૈ વહ દૂર ચલા જાયેગા, જ્ઞાન નહીં હોગા તો કમ સે કમ ક્યા કરેગા ? દૂર ચલા જાયેગા. Emotional હોતા હૈ ન ? ક્રોધ હોને મેં Emotion આ જાતા હૈ. યા કોઈ Feeling સંયોગ-વિયોગ મેં જ્યાદા તીવ્ર હોતી હૈ, ઐસા કોઈ પ્રસંગ માલૂમ પડતા હૈ તો વહ પ્રસંગ સે દૂર હો જાતા હૈ. લેકિન સ્વપ્ન મેં ક્યા કરે ? ભીતર મેં કર્મ કા ઉદય આયા ઔર સ્વપ્ન મેં પરિણામ બહુત ગડબડવાલે હો જાતે હૈં. પરિણામ મેં Emotion આ જાતી હૈ. સ્વપ્ન મેં હી સ્વપ્ન મેં Emotional પરિણામ હો જાતા હૈ ઔર Heart fail હો જાતા હૈ. Heart કી શક્તિ નહીં રહી કામ કરને કી તો Fail હો જાતા હૈ. બેબસ પરિણામ હોતે હૈં.

કર્મયોગ મેં જીવ કે દૂષિત પરિણામ બેબસતા સે ચલતે હૈં. ઉસકો કૈસે Control કરે ? વહી હમકો સીખના હૈ, વહી સમજના હૈ, વહી હમકો કરના હૈ. કહતે હૈં, અપને સ્વરૂપ કો પહચાનો ઔર જો પરિણામ કર્મ કા યોગ કરતા હૈ, ઉસ પરિણામ કો આત્મયોગ મેં લે જાઓ. સીધા આત્મયોગ નહીં મિલે. ક્યોંકિ પહચાનના આસાન નહીં હૈ. સ્વરૂપ કી પહચાન ઐસે તો હોતી નહીં. બહુત સૂક્ષ્મ તત્ત્વ હૈ. અંતઃતત્ત્વ સ્વરૂપ હૈ. હૈ તો પરમાત્મા. આત્મા હૈ સો પરમાત્મા હૈ. અંતઃતત્ત્વસ્વરૂપ હૈ,

લેકિન સૂક્ષ્મ હોને સે ઐસે પતા નહીં ચલતા. તો ઈસકે પહલે કર્મયોગ મેં નહીં જાને કે લિયે ઉન પરિણામોં કો ગુરુચરણ મેં લે જાતે હૈં. ઈસલિયે હમારે યહાં ગુરુ કી બાત આતી હૈ. ગુરુ કા મહત્વ ક્યોં ગાયા ? ઈસલિયે ગાયા હૈ કિ આત્મયોગ તો જલ્દી મિલતા નહીં. સર્વસાધારણ કો મિલતા નહીં. સર્વસાધારણ કો ગુરુ કા યોગ મિલ સકતા હૈ. ક્યોંકિ યહ સ્થુલ પદાર્થ હૈ. દિખતા હૈ. સબ માનતે હૈં, સબ જાનતે હૈં. અગર પુણ્યયોગવાલા ગુરુ હો તો. તો પરિણામ કો ગુરુચરણ મેં લે જાઓ. Safe side હોગી. યહી કારણ હૈ.

ગુરુ કી, જ્ઞાની કી, સત્પુરુષ કી જો હમારે આગમોં મેં, શાસ્ત્રોં મેં મહિમા ગાઈ હૈ ઈસકા કારણ વહ હૈ કિ ગુરુચરણ મેં અગર પરિણામ ચલે જાતે હૈં તો ઉદય સે બચ જાતા હૈ. તો પ્રારંભ મેં સબસે આસાન તરીકા વહ હોને સે ભગવાન કી દિવ્યધ્વનિ મેં, તીર્થંકરોં કી દિવ્યધ્વનિ મેં ભી વહ બાત આયી કિ ગુરુચરણ મેં મન કો સ્થાપિત કર દેના. વહ ભી થોડા કઠિન તો હૈ. વહ ભી ઉતના આસાન નહીં હૈ. ક્યોંકિ કર્મયોગ જો હૈ વહ ભી બલવાન હૈ. કર્મયોગ ભી બલવાન હૈ. લેકિન પુરુષાર્થ સે સબકુછ હો સકતા હૈ. યા જીવ કરના ચાહે તો, નિર્ધાર કરે તો હો સકતા હૈ. નહીં હોતા હૈ ઐસી બાત નહીં હૈ.

ક્યા કહા ? કિ '**ઈસ અનાદિસંસાર મેં જીવ કર્મયોગસે જન્માદિ દુઃખ ભોગતા હૈ;...**' જન્માદિ માને જન્મ કા દુઃખ, મરણ કા દુઃખ, Tension કા દુઃખ, Accident ઔર રોગ હોવે તો પીડા-બાધા કા દુઃખ ઔર અનિષ્ટ સંયોગ કા દુઃખ, ઈષ્ટ વિયોગ કા દુઃખ, જો Tension કો પૈદા કરતા હૈ. યે અનેક પ્રકાર કે જો દુઃખ હૈં વહ દુઃખ અનાદિ સંસાર મેં યહ જીવ ભોગ રહા હૈ. ક્યોં ? કિ '**વહ...**' જો ભોગનેવાલા જીવ હૈ '**વહ ઈસ પરધર્મકો નિજધર્મ માનતા હૈ,...**' પરધર્મ કો નિજધર્મ માનતા હૈ. Duty-ફર્જ ઉસકે નામ સે ભી. મૈં મનુષ્ય હૂં તો મેરા માનવધર્મ હૈ, મૈં એક પરિવારાવાલા હૂં તો મેરા પારિવારિક ધર્મ હૈ, સમાજવાલા હૂં તો મેરા સમાજધર્મ હૈ. ઔર જો ભી વ્યવસાય મેં હોતા હૈ, જિસકો જો ભી ઉદય હૈ ઉસમેં વહ અપના ધર્મ-ફર્જ માન લેતા હૈ કિ મેરા ઐસા ધર્મ હૈ. જૈસે કારોબાર મેં માલિક હૈ તો માલિક કા ધર્મ, Manger હો તો Manger કા ધર્મ, ચપરાસી હૈ તો ચપરાસી કા ધર્મ.

ઔર ઘર મેં યહ બહને હોતી હૈ તો સમજતી હૈ કિ મૈં બહુ હૂં તો બહુ કા ધર્મ, સાસ હો તો સાસ કા ધર્મ. જેઠાની હો તો જેઠાની કા, દેવરાની હો તો દેવરાની કા, પુત્રી હો તો પુત્રી કા, માં હો તો માં કા. બહુત-સે પ્રકાર કે સંબંધ હૈ. જૈસે-જૈસે સંબંધ હૈ, વૈસા-વૈસા હમારા ધર્મ હૈ, Duty હૈ, ફર્જ હૈ, કર્તવ્ય હૈ, યહ માનકરકે પરધર્મ કો નિજધર્મ માનતા હૈ. યે સભી પ્રકાર કે પરધર્મ કો નિજધર્મ માનતા હૈ. તો યહ ધર્મ કી ભૂલ હુઈ. ધર્મ કા અધિકાર લિયા હૈ ન ? ઈસિલયે વહ Style લે લિયા.

'પરધર્મકો નિજધર્મ માનતા હૈ, ઈસલિયે દુઃખ પ્રાપ્ત કરતા હૈ.' દુઃખ પામતા હૈ ઈસકા કારણ વહ હૈ કિ **'પરધર્મકો નિજધર્મ માનતા હૈ,...'** **'યહ તો સત્ય હૈ.'** યહ બાત તો સત્ય હૈ. **'કાહે સે ?'** કૈસે સત્ય હૈ ? **'કિ- યદિ સરદાર - પ્રધાન પુરુષ-કો નિંદ્ય માને તો દંડ સહતા હૈ. નિંદ્ય દેહમેં ચેતનધર્મ માને તો વહ દુઃખ પાયેગા ઔર અવશ્ય પાયેગા.'** તો ક્યા હૈ કિ જો મુખિયા લોગ હૈ કોઈ, ઉસકા ગુનાહ હૈ. ગુનાહ મેં વહ આતા હૈ તો ઉસકો ભી દંડ મિલતા હૈ. ચાહે મુખિયા હો તો ક્યા હો ગયા ? ઐસે યહ દેહ હમકો મુખ્ય હો ગયા હૈ, શરીર હમકો મુખ્ય હુઆ હૈ. ઔર ઉસમેં ચેતનધર્મ, અપના આત્મધર્મ, દેહાત્મબુદ્ધિ (કી). શરીર કો હી આત્મા માના. દો તત્ત્વ ભિન્ન હૈં. શરીર કે સંયોગ મેં જો ચેતન-સચેતન પદાર્થ હૈ, આત્મા, જીવ જિસકો કહતે હૈં, આત્મા કહતે હૈં, વહ ચેતનગુણવાલા, ચેતનાગુણવાલા એક પદાર્થ હૈ ઔર શરીર જડપદાર્થ હૈ જિસમેં ચેતના નહીં હૈ.

સંયોગ સે વહ મુર્દા નહીં દિખતા હૈ. જીવ કા સંયોગ હોને સે, ચેતન કા સંયોગ હોને સે વહ મુર્દા નહીં દિખતા હૈ. લેકિન ઉસ વક્ત ભી મુર્દા હી હૈ. ક્યોંકિ વહ પરમાણુ કી રચના હૈ, પરમાણુ કભી સચેતન હોતે નહીં ઔર જીવ કભી અચેતન હોતા નહીં. તો દેહ કૈસા હૈ ? નિંદ્ય હૈ. નિંદા કરને યોગ્ય હૈ. જૈસે કોઈ ભી બડે સે બડા રાષ્ટ્રપતિ હોવે, લેકિન ગૈરકાનુની કામ કરે તો ? તો ઉસકો દંડ સહના પડે. યે Prime minister કા સબ આતા હૈ ન પેપરોં મેં ? કૌભાંડ બોલતે હૈં. તો ઉસકો ભી ... છોડના પડતા હૈ, દંડ સહના પડતા હૈ કિ નીચે ઉતર જાઓ. યહ નહીં ચલેગા. ક્યોંકિ વહ જો ગુનાહ હૈ, અપરાધ હૈ વહ નિંદ્ય કર્મ હૈ. વૈસે હી ઈસ શરીર કો યહાં નિંદ્ય બોલા હૈ.

નિંદ્ય માને ક્યા ? કિ ઈસકે અવલંબન સે પરિણામ ભી નિંદ્ય હોતે હૈં. ઈસલિયે આરોપ લગાયા શરીર પર. જીવ કો સબસે જ્યાદા મોહ કિસકા હોતા હૈ ? શરીર કા. તો કહતે હૈં કિ શરીર તો નિંદ્ય હૈ. નિંદા કે યોગ્ય હૈ. ઉસમેં કૌન-સી અચ્છાઈ હૈ ? યહ તો પૂરા ગંદા હૈ. ઉસમેં કોઈ અચ્છાપન જૈસી કોઈ બાત તો હૈ હી નહીં. ફિર ભી ઉસમેં અપનત્વ કરતા હૈ, ઉસમેં વહ ચેતનધર્મ કો માનતા હૈ. મેરા શરીર, વહી અપરાધ હો ગયા. ઔર ઈસલિયે વહ દુઃખ પ્રાપ્ત કરેગા, કરેગા ઔર કરેગા હી.

સભી પ્રકાર કે દુઃખ કી કોઈ ધરી હૈ, Excel જિસકો બોલતે હૈં, ધરી, જિસકે આધાર સે દુઃખ હોતા હૈ વહ શરીર હૈ. દેખ લેના, ઈસ સબકે પીછે વહ બાત ખડી હૈ. ઈસલિયે મોક્ષ મેં દેહાતીત દશા હોતી હૈ, વિદેહી દશા હોતી હૈ. જો ભી આત્માએં નિર્વાણ કો પધારે, સિદ્ધાલય મેં ગયે ઉનકો વહાં શરીર નહીં હૈ. અશરીરિ હૈ. ઔર ઈસકા પ્રારંભ પહલા સ્વાનુભવ હોતા હૈ, સ્વાનુભૂતિ હોતી હૈ, આત્માનુભવ હોતા હૈ તબ દેહાતીત અનુભવ હોતા હૈ. અભી હમ લોગોં કો હમ દેહવાલે હૈં ઐસા અનુભવ બિના સોચે ભી ચાલુ હૈ કિ હમ શરીરવાલે હૈં. ઐસા અનુભવ ચાલુ હૈ. ઔર સ્વાનુભવ મેં દેહાતીત જો આત્મદશા હૈ ઉસકા અનુભવ હોતા હૈ. અનુભવ કા પ્રારંભ યહાં સે હોતા હૈ. ઔર ઉસકા જો નતીજા હૈ, ઉસકા જો Result હૈ વહ મોક્ષ મેં-સિદ્ધાલય મેં આતા હૈ. ઉસસે ઊલટા હમ કાર્ય કરતે હૈં કિ અચેતન શરીર મેં હમ ચેતનધર્મ, આત્મધર્મ, આત્મપના, અપનત્વ કરતે હૈં તો દુઃખ પ્રાપ્ત હોગા હી હોગા. ક્યોંકિ યહ અપરાધ હો ગયા.

સંસાર મેં ભી દૂસરે કિ ચીજ કો અપની ચીજ માને, સ્વીકારે યા લે લેં, અધિકાર જમા લે તો ક્યા હોગા ? અપરાધ. યા તો ચોરી સે, યા તો લૂટ સે યા કૈસે ભી દૂસરે કી ચીજ પર હમારા અધિકાર હૈ હી નહીં, ફિર ભી અધિકાર કરને કો જાયે તો બાકાયદા ઉસકા દંડ ભુગતના પડતા હૈ. વૈસે હી યહ વીતરાગી કાનુન હૈ કિ ઈસ જીવ કા સંસાર મેં કોઈ જડ પદાર્થ નહીં હૈ. શરીર ભી અપના નહીં હૈ તો દૂસરે પદાર્થ તો અપને હૈં હી નહીં. ફિર ભી હમ અધિકાર જમાતે હૈં કિ શરીર મેરા, મકાન મેરા, સંપત્તિ મેરી, પરિવાર મેરા, વહ મેરા... મેરા... મેરા... તો ઉસકા દંડ

ભુગતના હી પડે. યહ કુદરત કા કાનુન હૈ. યે કુદરત કા કાનુન હૈ.

'શુદ્ધચૈતન્યધર્મ કો જબ ધર્મ જાને તબ હી સંસાર તારણધર્મ, અનંતચેતનારૂપ ધર્મ જાને ઔર ઉસકે દ્વારા શુદ્ધચૈતન્યજીવધર્મ સ્વજ્ઞેય-પરજ્ઞેય કો પ્રકાશે ઈસલિયે પ્રકાશધર્મ, ઉસને સર્વ દ્રવ્યોં કે ધર્મ પ્રગટ કિયે, ઉનકે ધર્મોં કો પ્રગટ લે આયા.' લે આયા માને પ્રગટ કરકે લાયા. ક્યા કહતે હૈં ? **'શુદ્ધચૈતન્યધર્મકો જબ ધર્મ જાને તબ...'** સર્વ ગુણ પ્રગટ હોતે હૈં.

જબ 'સીકંદરાબાદ' ગયે થે ન ? ભાઈ કે સાથ જો આયે હૈં. નિરંકારી. તો અહંકાર નહીં કરના. લેકિન વહ બાત મર્યાદિત હૈ. શરીર મેં અહંકાર નહીં કરના, સંપત્તિ મેં અહંકાર નહીં કરના, બુદ્ધિ કે વિકાસ મેં અહંકાર નહીં કરના, શુભભાવ અચ્છે પરિણામ ચલે ઉસમેં અહંકાર નહીં કરના, શુભકાર્ય હમારે સે હોવે તો ઉસમેં અહંકાર નહીં કરના ઔર જગત મેં કિસી પદાર્થ મેં અહંકાર નહીં કરના. લેકિન અપની આત્મા મેં જરૂર અહંકાર કરના. ક્યા ? આત્મા મેં અહંકાર કરના. ઉસમેં નિરંકારી નહીં હોના. નિરંકાર કા એકાન્તપના યહાં નહીં હોના. વહ અનેકાન્તિક હૈ. અપને સ્વરૂપ કો છોડકરકે અપના અસ્તિત્વ કહીં નહીં હૈ તો હમારા અહંકાર હોના યા કરના અપરાધ હૈ.

મુમુક્ષુ :- પર મેં અહંકાર નહીં કરના.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પર મેં અહંકાર નહીં કરના. વહ અપરાધ હૈ. લેકિન સ્વરૂપ મેં અહંકાર કરના વહ સાધના ઔર આરાધના હૈ ઔર વહ કર્તવ્ય હૈ. સત્સંગ કી રુચિ હુઈ હૈ. ઈતના લંબા સફર કિયા તો સત્સંગ કી રુચિ હુઈ હૈ. અચ્છી બાત હૈ. પ્રસન્નતા હોવે ઐસી બાત હૈ. ક્યોંકિ યહ તો જન્મ-મરણ કે સભી પ્રકાર કે દુઃખ મિટાને કા ઈલાજ હૈ. સત્સંગ મેં ઉસ ઈલાજ કા પરામર્શ હોતા હૈ. ફિર પ્રયોગ તો અપને ખુદકો કરના હોતા હૈ. લેકિન સત્સંગ મેં ચારોં પહલૂ સે ઉસકા વિમર્શ હોતા હૈ, પરામર્શ હોતા હૈ તો પ્રયોગ કરના આસાન પડતા હૈ. યા કહીં ગલતી હોતી હૈ તો સૂઝ આ જાતી હૈ કે હમારી યહાં ગલતી હુઈ.

ક્યા કહતે હૈં ? કિ **'શુદ્ધચૈતન્યધર્મકો જબ ધર્મ જાને...'** શુદ્ધ ચૈતન્ય અપના સ્વરૂપ હૈ. ઔર અપના સ્વરૂપ જો સ્વભાવ ધારણ કરતા હૈ વહી નિજધર્મ હૈ. ઉસકો ધર્મ જાને. તબ ઉસ ધર્મ કો જાનતે

હી વહ સંસાર કો તિરને કા ધર્મ હૈ. ક્યોંકિ ફિર સંસાર મેં કિસી પદાર્થ સે અપનત્વ નહીં હોગા.

સંસાર સે અપનત્વ ઉઠાને કે લિયે ક્યા કરના ચાહિયે ? ઐસા એક પ્રશ્ન રખે. શુદ્ધ ચૈતન્ય અપના સ્વરૂપ હૈ, વહી અપના સ્વભાવ હૈ, વહી અપના ધર્મ હૈ ઉસ રૂપ પરિણમન કરે. યાની અપને શુદ્ધ ચૈતન્ય મેં અહંબુદ્ધિ કરે. અન્ય તત્ત્વ મેં, અન્ય દ્રવ્ય મેં જો અહંકાર હમને કિયા હૈ ઉસકો છોડકરકે અપને શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વભાવ મેં-શુદ્ધ સ્વરૂપ મેં અહંકાર કરે વહ શુદ્ધચૈતન્ય ધર્મ હૈ. વહી કર્તવ્ય હૈ, વહી Duty હૈ, વહી ફર્જ હૈ ઔર વહી સંસાર સે તિરને કા એકમાત્ર ઈલાજ હૈ. ઈસલિયે ઉસી ધર્મ કો સંસારતારણધર્મ કહા. સબસે પહલી વહ બાત લી. ક્યોંકિ શરૂઆત વહાં સે કી થી કિ ઈસ સંસાર મેં જીવ પરિભ્રમણ કર રહા હૈ. સંસાર મેં પરિભ્રમણ કર રહા હૈ તો વહ ઉલટે ધર્મ સે કરતા હૈ, પરધર્મ સે કરતા હૈ. અબ સ્વધર્મ મેં આયા તો સંસારતારણધર્મ મિલા. કૌન-સા ધર્મ હુઆ ? સંસારતારણધર્મ. જન્મ-મરણ કે સમુદ્ર સે તિર ગયા.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! તરણતારણ જે સંપ્રદાય ચાલે છે, એમાંનો આ કંઈ આશય હશે, શબ્દ વાપરવાનો ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહીં. ઉસમેં તો જો તારણપંથી જો દિગંબર લોગ હૈ ઉસમેં તો તારણસ્વામી કરકે મહાત્મા હો ગયે. ઈસલિયે ઉનકે અનુયાયી વર્ગ કો તારણપંથી કહતે હૈં. લેકિન વહ ગુણવાચક નામ હૈ. મહાત્મા કા નામ ભી ગુણવાચક હૈ. જૈસે 'મહાવીર' ગુણવાચક નામ હૈ. મહાન પરાક્રમ કરનેવાલે વીર પુરુષ કો કહેંગે 'મહાવીર'. વૈસે સંસાર સે જો તિરતા હૈ ઐસે આત્મા કો, મહાત્મા કો તારણસ્વામી કહો.

મુમુક્ષુ :- ઈસકે આગે તરણ શબ્દ કા ઉપયોગ કિયા હૈ, તરણતારણ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ફિર તો ક્યા ઉસકા વિશેષણ લગાયા. ઉસને ઐસા માર્ગ બતાયા તારણસ્વામીને. ઐસા જ્ઞાન દિયા કિ હમ તિર ગયે. ઈસલિયે વહ અકેલે તારણસ્વામી નહીં રહે. વહ તરણતારણસ્વામી હો ગયે. તો એક વિશેષણ ઔર લગા દિયા. સિર્ફ તારણસ્વામી નહીં કહકરકે તરણતારણ કહતે હૈં. ઉનકો સંસાર સે તિરાને કે લિયે બોલ દિયા.

'તારણધર્મ, અનંચેતનારૂપધર્મ જાને,...' વહ તારણધર્મ કૈસા હૈ ? અનંત ચેતનારૂપ હૈ. જો ચેતના અભી અંશરૂપ પ્રગટ હૈ વૈસી અનંતી ચેતના હમારે મેં મૌજૂદ હૈ. અનંત ચેતના મૌજૂદ હૈ ઈસકા સબુત યહ હૈ કિ હમ અનંત કાલ સે ચેતનારૂપ રહે હૈં, અચેતનરૂપ હુએ નહીં. હમારે મેં અનંત ચેતના કા સ્વભાવધર્મ હૈ. ધર્મ બોલા ન ? સ્વભાવ હૈ. ધર્મ માને સ્વભાવ હૈ. ઈસકા સબુત ક્યા ? કિ અનંત કાલ સે હમ જડ મેં અપનત્વ કરતે હૈં, અહંબુદ્ધિ કરતે હૈં ફિર ભી (જડ હુએ નહીં).

'ઉસકે દ્વારા શુદ્ધચૈતન્યજીવધર્મ,...' ઉસકો ગ્રહણ કરે યા પ્રાપ્ત કરે, પ્રગટ કરે. શુદ્ધચૈતન્ય જીવધર્મ કો પ્રગટ કરે. ચેતનાધર્મ કો જાનકરકે અપને શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વભાવ કો, શુદ્ધ ચૈતન્યધર્મ કો પ્રગટ કરે, અનુભવ કરે. ઔર **'સ્વજ્ઞેય-પરજ્ઞેયકો પ્રકાશે ઈસલિયે પ્રકાશધર્મ,...'** સ્વજ્ઞેય-પરજ્ઞેય કો પ્રકાશિત કરે ઈસલિયે પ્રકાશધર્મ. અપની મૌજૂદગી ઔર અન્ય પદાર્થ કી મૌજૂદગી કો પ્રકાશ મેં લે આયે, જાહિર કરે ઈસલિયે આત્મા કા સ્વપરપ્રકાશક ઐસા નિજધર્મ હૈ ઉસકો ભી પ્રગટ કરે. ઔર સભી પદાર્થ કો જાનને સે સભી પદાર્થ કે સભી દ્રવ્યોં કા ધર્મ કો પ્રગટ કરે. જડ મેં ક્યા ધર્મ હૈ, આકાશ મેં ક્યા ધર્મ હૈ. ધર્મ માને સ્વભાવ. યહ સ્વપરપ્રકાશકપને સે સર્વ કો પ્રતીતિ મેં લાયા.

યહ શુદ્ધચૈતન્યસ્વભાવરૂપ ધર્મ હૈ વહ સબસે ઉત્તમ હૈ. ઈસલિયે ઉસકો પરમધર્મ કહને મેં આયા હૈ. પરમ માને પરમ ઉત્કૃષ્ટ, સબસે ઉત્કૃષ્ટ. ઈસલિયે ઉસકા નામ પરમધર્મ હી બોલને મેં આતા હૈ. સબોં સે ઉત્તમ, સર્વ સે ઉત્તમ ઈસલિયે પરમધર્મ હૈ. **'નિજરૂપ સે અનંત સુખ હોતા હૈ,...'** **'નિજરૂપ સે અનંત સુખ હોતા હૈ ઈસલિયે હિતધર્મ...'** ભી કહતે હૈં. અપને સ્વરૂપ મેં અનંત સુખ કા સામર્થ્ય પડા હૈ. ઉસી કારણ સે સુખ હોતા હૈ, ઉસકે અવલંબન સે સુખ હોતા હૈ. સ્વાવલંબન સે જીવ સુખી હૈ, પરાવલંબન સે જીવ દુઃખી હૈ. ઈસલિયે ઈસ ધર્મ કો હિતધર્મ ભી કહને મેં આતા હૈ. .. હોને કા ધર્મ હૈ.

કુછ લોગ ઐસા માનતે હૈં કિ હમ કાયા કો ક્લેશ દેવે, કાયકષ્ટી (કરે) તો વહ ધર્મ હો જાયેગા. બહુત દુઃખ હોવે, બહુત દુઃખ સહન કરના પડે ઉસીકા નામ ધર્મ. જૈસે શરીર કો ખાને મત દો. ઉપવાસ કરતે હૈં ન ? શરીર કો ખાના બંદ કર દો. ઉસકો ધર્મ કહતે હૈં. તો કહતે હૈં કિ

ધર્મ કરનેવાલે સુખી હોતે હૈં, દુઃખી હોતે નહીં. જિસકો ક્લેશિત પરિણામ હોવે વહ હિતરૂપ ધર્મ નહીં હૈ, સુખરૂપ ધર્મ નહીં હૈ. ઈસલિયે હમારે ધર્મસાધન દુઃખદાયક નહીં હૈ.

સમ્યક્ પ્રકાર સે તપશ્ચર્યા કરનેવાલા ઉપવાસ કરેગા તો ઉસકા સુખ બઢ જાયેગા. ક્યા હોગા ? ખાના નહીં ખાને સે દુઃખી નહીં હોગા. ઉપવાસ કરેગા ઉસમેં સુખ બઢ જાયેગા. હમ તો નહીં ખાને કો ઉપવાસ બોલતે હૈં. લેકિન ઉપવાસ કા અર્થ હૈ-ઉપ માને સમીપ, વાસ માને રહના. સમીપ રહના. અનંત સુખ કા ભંડાર જો હમારી આત્મા હૈ, ઉસકે સમીપ રહકરકે વિશેષ સુખરૂપ પરિણમન-પરિણામરૂપ ધર્મ મેં રહના યહી ઉપવાસ હૈ. ... ખાને કા વિકલ્પ નહીં આયા, ખાને કા મન નહીં હુઆ, ખાને કા ઉપયોગ નહીં ચલા, ખાને મેં રસ નહીં આયા તો ખાના છોડ દિયા. ... ઈસપ્રકાર સે ઉપવાસ હોતા હૈ. સમ્યક્ પ્રકાર સે ઐસે ઉપવાસ મહાત્માઓને કિયે હૈં. લેકિન ઐસા સુખરૂપ પરિણમન તો હોવે નહીં, આત્મા કા સમીપવાસ હોવે નહીં ઈસલિયે સુખ તો હોવે નહીં. ઔર ફિર ભી નહીં ખાકર કે ક્લેશિત પરિણામ હો જાય ઔર હમ માને કિ હમને તપશ્ચર્યા કા દુઃખ સહન કિયા ઈસલિયે હમને ઉપવાસ કિયા યા હમને ધર્મ કિયા. વહ બાત સમજદારી કી નહીં હૈ.

સમ્યક્ પ્રકાર સે આત્મા કે સુખ કો ભોગતે-ભોગતે આહારાદિ કા સહજ છૂટ જાના ઐસા આત્મા કા હિતરૂપ ધર્મ હૈ. હિતરૂપ ધર્મ બોલે ન ? હિતધર્મ. ધર્મ કા નામ દેતે હૈં, નિજધર્મ કા દેતે હૈં. ઉસ નામ કે અનુસાર ગુણ કિતને-કિતને હૈં ! સિર્ફ નામ હી નહીં, સબ નામ ગુણવાચક હૈ. ધર્મ કે જિતને ભી નામ હૈં વહ સભી ગુણવાચક હૈં.

'**નિજરૂપસે અનંત સુખ હોતા હૈ ઈસલિયે હિતધર્મ;...**' હૈ. ઈસકા મતલબ યહ હુઆ કી ધર્મ કરનેવાલા જીવ, યાની ધર્મ કી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ ઐસા જીવ હંમેશા નિજસુખ કો પ્રાપ્ત કરતા હૈ. નિજસુખ મેં રહતા હૈ. ઔર સુખ ઔર નિર્દોષતા અભેદ રહતી હૈ. દુઃખ ઔર દોષ અભેદ રહતા હૈ. દુઃખી હોના ધર્મ નહીં હૈ, અધર્મ હૈ. દુઃખી હોના વહ ધર્મ નહીં હૈ, અધર્મ હૈ. ક્યોંકિ દોષ સે હી દુઃખ હોતા હૈ, બિના દોષ દુઃખ હોતા હી નહીં.

આપ કહેંગે કિ શરીર મેં પીડા હુઈ. નહિ ખાને સે યા રોગ સે યા

કોઈ કિસી ભી પ્રકાર કે .. શરીર કટ જાતા હૈ, પીડા હોતી હૈ, ઈસમેં દુઃખ હોતા હૈ. ઈસમેં દુઃખ હોતા હૈ ઉસમેં હમને દોષ ક્યા કિયા ? અપરાધ ક્યા હમારા હો ગયા ? .. દુઃખ કા કારણ કેવલ દોષ હી હૈ, પરિસ્થિતિ નહીં. કોઈ બાહ્ય પરિસ્થિતિ દુઃખ કા કારણ નહીં. દુઃખ કા કારણ અપના દોષ હૈ. અબ ઐસી પરિસ્થિતિ મેં હમને ક્યા દોષ કિયા ? રોગ આયા, પીડા હુઈ, દુઃખ હુઆ ઉસમેં હમને દોષ ક્યા કિયા ? શરીર મેં અપનત્વ કરને કા દોષ કિયા. ક્યા દોષ કિયા ? દેહાત્મ બુદ્ધિ કા જો બડા દોષ હૈ વહ દોષ હમને કિયા. શરીર મેં અહંબુદ્ધિ ધારણ કી ઈસલિયે પીડા કા દુઃખ હુઆ હૈ. વરના અસાતા કા, પિડા કા દુઃખ હોનેવાલા હૈ હી નહીં.

... એક વ્યાપારી અપની દુકાન પર વ્યાપાર કરતા હૈ. બહુત અચ્છે ગ્રાહક આયે. Doctor કો મરીજ લોગ આતે હૈં. આતે હૈં ન ? વહ ઈનકે ગ્રાહક હૈ. બહુત અચ્છે આયે માને જ્યાદા પૈસે દેનેવાલે આયે, જ્યાદા કમાઈ કરાનેવાલે આયે. ... પ્રવૃત્તિ કરતે-કરતે ખાના ખાને કા Time હો ગયા. ભૂખ કા દુઃખ ક્યોં નહીં લગા ? ઉસ વક્ત શરીર કે નિયમ અનુસાર ભૂખ ભી લગેગી. ઉધર ધ્યાન ભી જાયેગા. લેકિન અભી Interest જમા હુઆ હૈ કિ ઈસ ગ્રાહક કો પૂરા-પૂરા ... ઈસલિયે જાને દેના નહીં હૈ. તો ક્યા બોલેગા ઔર કુછ ચાહિયે ? ઔર કુછ લેના હૈ ? ઔર દિખાઉં ?

જૈસે કપડે કા વ્યાપારી હૈ. ઔર માલ દિખાયેગા, ઔર Design દિખાયેગા ઔર Item દિખાયેગા. પતા તો ચલા હૈ કિ ખાના ખાને કા Time ભી હો ગયા હૈ, ભૂખ ભી લગી હૈ ઔર ઘર પર Telephone કર દિયા કિ આજ દેર લગનેવાલી હૈ, મેરા ઇંતજાર મત કરીએ. તો ઘરવાલી Tiffin ભેજ દેગી. .. કામ જ્યાદા હોગા તો નહીં આયેંગે. કામ મેં ઐસા હી હોતા હૈ ન. Tiffin ભેજ દો. Tiffin આયા તો પડા રહેગા. ક્યોં ? કામ મેં રસ હૈ ઈતના. Priority change હો ગઈ. વ્યાપાર ક્યોં કરતે હો ? ખાના ખાનેકે લિયે તો વ્યાપાર કરતે હો. વ્યાપાર ક્યોં કરતે હોં ? અચ્છી તરહ સે ખાના ખાયેં ઈસલિયે. અબ અચ્છી તરહ સે ખાના ખાને.. Priority change હો ગઈ. .. નહીં કરતા. ઈસલિયે ભૂખ લગે ઈસલિયે દુઃખ હોના વહ બાત ઉપવાસ મેં .. કિ જબ હમકો હમારે

શુદ્ધ ચૈતન્યમેં સે ઉત્પન્ન હુઆ ..

નિજ સ્વરૂપ સે અનંત સુખ હોતા હૈ ઈસલિયે હિતરૂપ ધર્મ હૈ. વહ તો સુખ હોને કા ધર્મ હૈ, દુઃખ હોને કા ધર્મ હૈ હી નહીં. ઈસતરહ સે જો મહાત્મા તપશ્ચર્યા કરતે હૈં વહ ઉસી તરહ સે કરતે હૈં. વે પ્રયોગ કરતે હૈં. ક્યા કરતે હૈં ? ઉપવાસ, તપશ્ચર્યા મેં ક્યા કરતે હૈં ? પ્રયોગ કરતે હૈં. કિસકા પ્રયોગ કરેત હૈં ? કિ ઉસી વક્ત વે અધિક સુખી હોતે હૈં, ઉસકા પ્રયોગ કરતે હૈં. અધિક સુખી હોને કા પ્રયોગ કરતે હૈં, દુઃખી હોને કા પ્રયોગ નહીં કરતે. ક્યોંકિ ધર્મ હી સુખી હોને કા હૈ. યહ ધર્મ સુખ હોને કે લિયે હૈ. એકાંત સુખ હોને કે લિયે યહ ધર્મ હૈ. બિલકૂલ દુઃખ હોને કે લિયે ધર્મ હૈ હી નહીં. ઈસલિયે જો સમજદાર હૈ, જો વિચારવાન હૈ વહ ઈસ ધર્મ કે પીછે પૂરી તાકાત લગાકે Top priority મેં ધર્મ કી ઉપાસના કરેગા. હમારે ચૌબીસ તીર્થંકમેં સે તીન તીર્થંકર તો ચક્રવર્તી થે. 'શાંતિનાથ', 'કુંથુનાથ' ઔર 'અરનાથ'.

મુમુક્ષુ :- તીન પદ કે ધારી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- તીન પદ કે ધારી. કામદેવ ભી થે, ચક્રવર્તી ભી થે ઔર તીર્થંકર ભી થે. દો પદ હમને ગિનાયે. તીર્થંકર ભી થે ઔર ચક્રવર્તી ભી થે. કામદેવ માને સ્વરૂપવાન થે. .. કિ જો સંપત્તિ હૈ વહ ચક્રવર્તી કો મનુષ્ય મેં સબસે જ્યાદા હૈ. ઈસસે અધિક સંપત્તિ કિસીકો નહીં હૈ. ઉસ સંપત્તિ કો છોડકર કે સ્વરૂપ કી ઉપાસના કરને કે લિયે ચલે ગયે તો ક્યા દુઃખી હોને કે લિયે ચલે ગયે યા સુખી હોને કે લિયે ચલે ગયે ? ઉનકો મહલ મેં રહના સુખ થા યા જંગલ મેં રહને કા સુખ થા ? વૈસે તો સુખ આત્મા મેં રહને કા થા. અપને ધર્મ મેં રહને કે લિયે થા. ફિર યહ બાહર મેં મહલોં કા, રાનિયોં કા, રાજ કા, સંપત્તિ કા ત્યાગ ક્યોં કિયા ? કિ ઉસમેં અપનત્વ તો નહીં થા જન્મ સે. વે તો આતે હી જ્ઞાન લેકરકે આતે હૈં. તો જન્મ સે અપનત્વ તો નહીં થા. લેકિન કુછ રાગાંશ બાકી રહ ગયા. ઈસ કારણ સે પરિણામ લગતે રહતે થે. વહ ભી કર્મયોગ થા. યે સંપત્તિ વગૈરહ કર્મયોગ થા. પ્રારબ્ધયોગ સે થા. કામદેવ જૈસા શરીર ઔર ચક્રવર્તી જૈસે અનુકૂલ સંયોગ. ...

... હમ લકડે કા પલંગ બનાતે હૈં. ઉનકે રત્નોં કે સબ બનતે હૈં. .. દિખને મેં ભી નહીં આવે. ઉતની સંપત્તિ જિસકા કોઈ હિસાબ નહીં.

ઉસમેં પરિણામ રાગ સે જાતા થા. ઔર વહ રાગ દુઃખદાયક થા. વહ રાગ છૂટ ગયા તો ઉન ચીજોં સે ક્યા મતલબ રહા ? અબ પરિવારવાલે કહેંગે કિ મેરે સાથ રહો. તો વહ હાથ જોડતે હૈં. દીક્ષા લેતે વક્ત હાથ જોડતે હૈં. મેરા રાગ ચલા ગયા. મેરા રાગ ચલા ગયા હૈ, મુજે છોડ દો. મુજે એકાંત મેં, જંગલ મેં જાકર મેરે સ્વરૂપ કી આરાધના કરને દો. મૈં અનંત સુખી હોના ચાહતા હૂં. જિતના રાગ હૈ ઉતના દુઃખ હૈ. મુજે ભી જિતના રાગ હૈ ઉતના દુઃખ હૈ. વહ દુઃખ મુજે નહીં ચાહિયે. વહ દુઃખ મુઝે નહીં ચાહિયે.

દુઃખ સે છૂટને કે લિયે ઔર અધિક સુખ પાને કે લિયે રાગ ઔર રાગ કા ... ત્યાગ કર દિયા. વીતરાગતા ઉત્પન્ન હોને સે વહ ત્યાગ ઉસકા હો ગયા. .. ત્યાગ હો ગયા થા. મહેલોં મેં રહકર કે ઉતની આરાધના કી, વીતરાગતા ઈતની બઢ ગઈ કિ ઉસકા ત્યાગ હો ગયા. કરના નહીં પડા લેકિન હો ગયા. ... ગિરને લગતા હૈ. ઉસકો રોક સકતે હૈં ક્યા ? અંદર કી ચીજ હૈ તો અંદર રહને કે લિયે ... વરના ભારી-ભારી લગેગા. નિકાલના પડેગા.

જૈસે વહ રાગ થા ઔર જૈસે શરીર કા મેલ હૈ, કફ હૈ વહ શરીર કા મેલ હૈ. વૈસે રાગ હૈ વહ આત્મા કા મૈલ થા. ઉસકા બોજા લગને લગા. .. ભી છૂટ ગયા. વૈસે હી છૂટ ગયા. તો સુખી હોને કે લિયે જંગલ મેં જાતે હૈં. ઈસલિયે ઉસકો નિજરૂપ સે અનંત સુખ હોતા હૈ ઈસલિયે હિતધર્મ કહતે હૈં.

'અન્યમેં નહીં હૈ...' મેરા ધર્મ મેરે મેં હૈ, અન્ય મેં નહીં હૈ. **'ઈસલિયે અસાધારણધર્મ;...'** ભી ઉસકો કહતે હૈં. Uncommon. અસધારણ માને Uncommon. ઐસા ધર્મ. ધર્મ કે નામ બતાતે હૈં વિશેષ પ્રકાર સે. ક્યા પ્રકરણ ચલતા હૈ ? .. ધર્મ હૈ ઉસમેં કિતને ગુણ હૈ ઔર ગુણ અનુસાર ઉનકે કિતને નામ હૈ. નામ સે ગુણ બતાતે હૈં. નામ દેકરકે ગુણ બતાતે હૈં.

'સહજરૂપ અવિનાશી આનંદ હૈ ઈસલિયે અવિનાશી સુખરૂપધર્મ;...' સ્વભાવ સે હી આનંદસ્વરૂપ હૈ. કહતે હૈં ન ? સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ. મૈં કૈસા હૂં ? સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ હૂં. તો ઉસમેં અવિનાશી જો હૈ વહ સત્ કા ધર્મ હૈ. સત્ કા સ્વરૂપ હૈ. સત્ કા ધર્મ

નહી, સત્ કા સ્વરૂપ હૈ. સત્ માને હોના. Existence કો બતાનેવાલા સત્ હૈ. અસ્તિત્વ. સત્ હૈ. કૈસા હૈ ? કિ શાશ્વત અવિનાશી. ચિત્ માને જ્ઞાન ઔર દર્શનસ્વરૂપ ઔર આનંદ માને ... મૈં કૈસા આત્મા હૂં ? સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપી. ઈસલિયે સુખરૂપ ધર્મ હૈ.

'**ચેતનાપ્રાણ ધરતા હૈ ઈસલિયે ચેતનાપ્રાણધર્મ;...**' હૈ. ચેતના સે જીતા હૈ. ચેતના નહીં હો તો મુર્દા હો જાયે. ઈસલિયે આત્મા કા જો પ્રાણ હૈ વહ ચૈતન્યપ્રાણ હૈ. ઈસલિયે ચેતનાપ્રાણ કો ધારણ કરનેવાલે કો ચેતનાપ્રાણધર્મ કહને મેં આયા હૈ. વહ પ્રાણ હૈ, જીવ કા વહ પ્રાણ હૈ. જૈસે ઈસ શરીર મેં શ્વાસોશ્વાસ ઔર આયુ પ્રાણ હૈ. શ્વાસોશ્વાસ ઔર આયુ પ્રાણ હૈ. ઐસે દસ પ્રાણ હૈં. પાંચ ઈન્દ્રિય, છઠ્ઠા મન, શ્વાસોશ્વાસ, આયુ, .. હો ગયા. આયુ ઔર શ્વાસોશ્વાસ આઠ હો ગયા. ઔર દો રહા ન ?

મુમુક્ષુ :- મન, વચન, કાયા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- તો ગ્યારહ હો ગયા.

મુમુક્ષુ :- મન, વચન, કાયા, પાંચ ઈન્દ્રિય, આયુ ઔર શ્વાસોશ્વાસ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- મન-વચન-કાયા. બરાબર. મન-વચન ઔર કાયા. દો બઢ ગયા ન ? મન તો મન હૈ, છઠ્ઠા મન હૈ. ઉસ દસ પ્રાણ સે મનુષ્ય જીતા હૈ. જૈસે શરીર કા યહ દસ પ્રાણ હૈ, વૈસે ચૈતન્ય સ્વભાવ આત્મા કા પ્રાણ હૈ. .. જ્ઞાન ઔર દર્શન. ચૈતન્ય કા ચૈતન્ય સામાન્ય હૈ વહ દર્શન હૈ ઔર ચૈતન્ય વિશેષ કો જ્ઞાન કહતે હૈં. દોનોં મેં ચૈતન્ય હૈ. ઉસકો જીવ ધારણ કરતા હૈ ઈસલિયે ઉસકો ચેતનાપ્રાણધર્મ કહને મેં આતા હૈ.

અબ કહતે હૈં, પરમેશ્વરધર્મ. '**સહજરૂપ પરમેશ્વર હૈ ઐસા સ્વભાવમય પરમેશ્વરધર્મ;...**' પરમ ઐશ્વર્ય જિસમેં હૈ. પરમ માને ઉત્કૃષ્ટ, ઉત્કૃષ્ટ માને અનંત. અનંત સામર્થ્ય હોને સે, અપની શક્તિયોં કા સામર્થ્ય કિતના હૈ ? સ્વભાવ કા સામર્થ્ય કિતના હૈ ? અનંત હૈ. ઈસલિયે ઉસકો પરમ ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત હોને સે ઔર ઐસા પરમ ઐશ્વર્ય પ્રગટ કરને કા, ધારણ કરને કા જો ધર્મ હૈ ઉસકો કહતે હૈં પરમઈશ્વરધર્મ-પરમઐશ્વર્યધર્મ. આત્મા હી પરમેશ્વર હૈ. કૌન હૈ ?

આપકા આત્મા ભી પરમેશ્વર હૈ ઔર મેરા આત્મા ભી કોઈ છોટામોટા હૈ નહીં. ન કોઈ છોટા હૈ, ન કોઈ બડા હૈ. સબ પરમેશ્વર હૈ જગત મેં. દેખો ! કૈસી સુંદર દૃષ્ટિ હૈ ! સભી કો પરમેશ્વર જાનો. 'સર્વાત્મમાં સમદૃષ્ટિ દયો.' સમ માને પરમેશ્વરરૂપ સમદૃષ્ટિ દો. 'આ વચનને હૃદયે લખો.' ઈસ વચન કો છોડો મત. સબ પરમેશ્વર મૂલ મેં હૈ વહ ઠીક હૈ, લેકિન પર્યાય મેં ગડબડ તો બહુત હૈ, ઈસકા ક્યા કરે ? ઈસકો ગૌણ કરો, ઈસકો ગૌણ કરો. જૈસે ઈસકો મુખ્ય કરકે તુમ પરમેશ્વરપદ કો ગૌણ કરતે હો. યહ ઊલટા કાર્ય હૈ. પલટા દો ઉસકો. એકસાથ દોનોં હૈ. અંદર મેં પરમેશ્વરપદ બિરાજમાન હૈ ઔર પર્યાય મેં કુછ ગડબડી ભી હૈ, વિપરીતતા ભી હૈ, દોષ ભી હૈ, મલિનતા ભી હૈ જાનતે હૈં.

અબ દોનોં ઉપસ્થિત હૈ. આપકો કિસકા આદર કરના હૈ વહ દેખો. પરમેશ્વરકા આદર કરના હૈ યા મલિનતા કા આદર કરના હૈ ? કિસકા આદર કરના હૈ ? અગર મલિનતા કા આદર કરોગે તો આપ કો મલિનતા પૈદા હો જાયેગી. ઔર પરમેઐશ્વર્ય કા આદર કરોગે તો આપકો પરમઐશ્વર્ય પ્રગટ હો જાયેગા. અપને લાભ-નુકસાન કો દેખકરકે ભી બાત કો સલટા દો કમસેકમ. ઐસા યહ પરમેશ્વરધર્મ ભી હૈ. યાની પરમેશ્વરપદ પ્રગટ કરને કા ભી યહ ધર્મ હૈ. ઐસા પરમેશ્વરધર્મ હૈ. ઔર ભી બહુત-સે ધર્મોં કા યહાં વર્ણન ચલા હૈ, વહ કલકે સ્વાધ્યાય મેં લેંગે.

ઘણું કરીને સર્વ ધર્મમતમાં સદ્ગુણનો આદર અને અવગુણનો અનાદર માન્ય છે અને તદર્થે સર્વ ધર્મમાં સ્વમતી પ્રમાણે પ્રતિપાદન પણ જોવામાં આવે છે. પરંતુ આ પર્યાય આશ્રિત બોધ ગ્રહણ કરતાં, દ્રવ્યદૃષ્ટિના અભાવમાં પર્યાયમાં જે તે ગુણ ગ્રહણ થતાંની સાથે જ, પર્યાય દૃષ્ટિને લીધે, તેનું અહમ્ પણ સાથે થઈ આવે છે, જે અનિવાર્યપણે થાય છે, તેનું નિવારણ કેમ થાય ? તે તરફ સમ્યક્ જ્ઞાન વિના સમજી શકાય તેવું નથી. તેથી જ જિનમાર્ગને વિષે સમ્યક્ત્વના મહિમાનું અલૌકિક પ્રતિપાદન છે. તેવું અન્યમાં તે વિષયનું ક્યાંય પ્રતિપાદન નથી. (અનુભવસંજીવની - ૧૪૧૧)

તા. ૩-૬-૧૯૯૬, પાના નં. ૬૬, પ્રવચન નં. ૧૯૯

'અનુભવપ્રકાશ'. નિજધર્મ અધિકાર ચલતા હૈ. આત્મા મેં જો સ્વભાવ હૈ ઉસકો નિજધર્મ બોલા જાતા હૈ. આત્મા મેં જો સ્વભાવ હૈ (ઉસે) નિજધર્મ બોલા જાતા હૈ. ઉસ સ્વભાવ મેં જ્ઞાન દર્શન કી મુખ્યતા હોને કે બાવજૂદ ભી, દૂસરે ભી જો ધર્મ હૈં, ઉન ધર્મ કા વિવરણ સત્શાસ્ત્રોં મેં આતા હૈ. ઔર ક્યોં આતા હૈ ? કિ ઈસસે મહિમા બઢતી હૈ. આત્મા કે અનેક મહિમાવંત ધર્મ હૈં ઉસસે ઉસકી મહિમા બઢતી હૈ. મહિમા બઢાને કે લિયે ઈસકા સદુપયોગ હોતા હૈ. ઈસલિયે યહાં ઈસ ગ્રંથ મેં ભી શાસ્ત્રકાર ને કઈ ધર્મ કા વર્ણન કિયા હૈ.

જબ અલગ-અલગ ધર્મ કી બાત આતી હૈ ઔર ઉસમેં સ્વરૂપ કી મહિમા બઢાને કા હેતુ હૈ તો વહ ઠીક હી હૈ. મહિમા સ્વરૂપ કી બઢે તો અચ્છા હી હૈ. પરંતુ એક જગહ લાલબત્તી રખી હૈ કિ યે જો અલગ-અલગ ધર્મ હૈં, વહ અલગ-અલગ ધર્મ અભેદ મેં ભેદ ડાલતા હૈ. ઈસસે ક્યા હોતા હૈ ? અભેદ મેં ભેદ ડાલતા હૈ. ઔર આરાધના ઔર ઉપાસના મેં અભેદ કી ઉપાસના કી ગઈ હૈ, ભેદ કી નહીં. ઈસલિયે ઐસે ગુણભેદ કે માધ્યમ સે સ્વરૂપ કી મહિમા બઢે તો અભેદ સ્વરૂપ કી મહિમા બઢની ચાહિયે. યહ બાત મહિમા બઢાનેવાલે કો શુરુ સે હી, પ્રથમ સે હી લક્ષ મેં હોની ચાહિયે. તબ તો યહ યથાર્થ મહિમા હોગી. વરના ભેદ પ્રધાનતા સે અયથાર્થતા આ જાયેગી.

ઐસા નહીં હૈ કિ ઐસે ગુણભેદ સ્વરૂપ મેં નહીં હૈ. ઐસે ગુણભેદ કથંચિત હૈ. કથંચિત ઈસલિયે કિ સર્વથા ભેદરૂપ વસ્તુ નહીં (હૈ). વહ અભેદ કે ભેદ હૈં. કિસકે ભેદ હૈં ? એક અભેદ વસ્તુ કે ભેદ હૈ ઈસલિયે કથંચિત ભેદ હૈ ઔર કથંચિત અભેદ હૈ. જબ કથંચિત ભેદ ઔર કથંચિત અભેદ દોનોં હૈ તો હમ હમારી ઉપાસના મેં દોનોં કો બરાબરી કા સ્થાન દે સકતે હૈં ક્યા ? નહીં.

ફિર સે. આત્મસ્વરૂપ કથંચિત ભેદરૂપ હૈ ઔર કથંચિત અભેદરૂપ હૈ. ઔર વહી વસ્તુ કી અનેકાંતતા હૈ. હમારા જો જૈનદર્શન અનેકાન્તપને સે પ્રસિદ્ધ હૈ, અન્યમતોં મેં ભી કિ જૈનદર્શન અનેકાંત કી

બાત કરતા હૈ, અનેકાંત ઐસા હોનેકે બાવજૂદ ભી ઉપાસના ઔર આરાધના કે વિષય મેં અભેદ કી મુખ્યતા હૈ ઔર ભેદ કી ગૌણતા હૈ. અભેદ કી મુખ્યતા ઔર ભેદ કી ગૌણતા કી ભાષા ઔર ભી ઐસી હુઈ હૈ શાસ્ત્રોં મેં, આગમોં મેં કિ અભેદ કા આદર હૈ ઔર ભેદ કા નિષેધ હૈ.

આપ કહેંગે કિ ભેદ તો વસ્તુ કા કથંચિત સ્વરૂપ હૈ. નિષેધ કૈસે કરતે હો ? સત્ય કા નિષેધ કહીં નહીં હો જાય. નહીં. યહી સમ્યક્ હૈ. ભેદ કા નિષેધ ઔર અભેદ કા આદર યહી સમ્યક્ હૈ. 'કૃપાલુદેવ'ને એક બહુત સુંદર વચન લિખા હૈ. ૨૬ સાલ કી ઉમ્ર મેં. સમ્યક્ અનેકાંત ભી.. કૈસા ? મિથ્યા અનેકાંત નહીં, સમ્યક્ અનેકાંત ભી સમ્યક્ એકાંત ઐસે નિજપદ કે આરાધન કે હેતુ સે પ્રતિપાદિત કિયા ગયા હૈ. ઔર તબ હી ઈસકી અનેકાંતપને કી ચરિતાર્થતા હૈ. વરના નહીં.

ફિર સે. ગુજરાતીમાં એમ વાત છે કે સમ્યક્ અનેકાંત પણ સમ્યક્ એકાંત એવા નિજપદની પ્રાપ્તિ હેતુએ ઉપકારી છે. આટલા શબ્દો પડ્યા છે. Word to word. હિન્દી મેં વહ બાત ઐસી હૈ કિ સમ્યક્ અનેકાંત ભી સમ્યક્ એકાંત ઐસે નિજપદ કી પ્રાપ્તિ કે હેતુ સે ઉપકારી હૈ. અગર સમ્યક્ એકાંત ઐસે નિજપદ કી પ્રાપ્તિ કે સિવા સમ્યક્ અનેકાંત કી ચર્ચા કી જાય તો જો સમ્યક્ એકાંત કા Motive હૈ, જો હેતુ હૈ ઉસકા ખૂન હોતા હૈ. ઔર વહ ચર્ચા વિવાદ કે સિવા કુછ નહીં હોગી. ઐસા ભી હૈ ઔર વૈસા ભી હૈ.. ઐસા ભી હૈ ઔર વૈસા ભી હૈ. ક્યા ફાયદા ઈસકા ? વસ્તુ કા સ્વરૂપ સમજો કિ કથંચિત ભેદ ભી હૈ, કથંચિત અભેદ ભી હૈ. ફિર હમારે પ્રયોજન કી સિદ્ધિ કે લિયે હમેં ક્યા કરના હૈ ? યા ઈસકે પીછે જિનનીતિ ક્યા હૈ ? જિનેન્દ્ર પરમાત્મા કી Policy ક્યા હૈ કિ જિસસે હમારા પ્રયોજન સિદ્ધ હોવે ? યહ બાત બહુત Practical હૈ.

હમ એક Government કે Directorate મેં ગયે થે. ઈસ Department કા જો Dirctor જો થા ઉસકે નીચે પૂરી Office ચલતી થી. સભી દૂસરે નીચે કે Officer, ઈનકે નીચે Clerk, ઈનકે નીચે Peon સબ ચલતે થે. બહુત બડી Office થી. હમકો એક Licence લેને કા થા. હમને Application કી થી. વહ બાત કોઈ આગે નહીં બઢ રહી થી. નીચેવાલે Officer બોલતે થે કિ આપ કા યહ કામ હોગા નહીં. હમ બોલે કિ ક્યોં નહીં હોગા ? બાકાયદા હમકો મિલના ચાહિયે. જિસ Licence

કે લિયે જો દૂસરોં કો મિલા હૈ, વહ ભી Indian public હૈ, મૈં ભી Indian public મેં સે આયા હૂં. મૈં કોઈ Foreigner થોડા હૂં. હમકો મિલના ચાહિયે. આપ બડે સાહબ કો મિલોં ન. હમારે બસ કી બાત નહીં હૈ. Authority તો વહ હૈ. Licence પર Sign કરનેવાલી Authority તો વહ હૈ. આપ ઈસસે મિલો. હમ તો ઈતના કહ સકતે હૈં કિ આપકો મિલેગા નહીં. મૈંને કહા, કોઈ બાત નહીં. હમ જાકર મિલે ઉનકો. કિ સાહબ, ક્યા બાત હૈ ? તો કહા, આજકલ હમ દેતે નહીં. ઐસી તો બાત આપ નહીં કર સકતે. આપકો નહીં દેને કા કૌન-સા અધિકાર હૈ ? બાકાયદા બતાઈએ આપ. આપકો તો દેને કે અધિકાર કે લિયે ઈસ કૂર્સી પર બિઠાયા ગયા હૈ. You have to sign. નહીં દેને કે લિયે નહીં બિઠાયા હૈ આપકો. વહ બાત કરને કે ઢંગ સે તો થોડા ચૌંકા.

દેખિયે, કાનુન કે હિસાબ સે આપ Right હૈ. મૈં કાયદે કે હિસાબ સે ના નહીં બોલ સકતા કિ આપ કો નહીં મિલેગા. યે કાયદા વિરૂદ્ધ બાત હૈ. મૈં જાનતા હૂં. લેકિન Government કી આજકલ Policy હી નહીં હૈ. ક્યા બોલા ? Government કી આજકલ નયે Licence issue કરને કી Policy નહીં હૈ. કાનુન બદલા નહીં હૈ. લેકિન Policy મેં કુછ ભી હો સકતા હૈ. અબ દૃષ્ટાંત કહાં અપન લાગુ કરતે હૈં ? ફિર તો હમકો મિલ ગયા થા. હમ બોલે કિ દેખો, Policy વાલી બાત આપ હમકો લિખકર તો દે સકતે નહીં કિ Government ને યહ Policy બનાયી હૈ, કાયદાવિરૂદ્ધ. ક્યા કરોગે ? હમકો તો ચાહિયે. આપ ક્યા કરોગે ? તો કહા, રાસ્તા નિકાલ દેંગે. સમજે કે આદમી છોડનેવાલા તો નહીં. રાસ્તા નિકાલ દિયા ઉન્હોંને કિ આપ ઐસા કરીએ, વૈસા કરીએ આપકા કામ હો જાયેગા. મૈંને કહા, ઠીક હૈ. કામ હો ગયા હમારા.

યહાં ભી જો વસ્તુ કા સ્વરૂપ હૈ, કથંચિત ભેદરૂપ ઔર કથંચિત અભેદરૂપ જો વસ્તુ કા સ્વરૂપ હૈ વહ બાકાયદા જો હૈ સો હૈ. ઉસમેં કોઈ ફેરફાર નહીં હૈ. લેકિન સ્વરૂપ કી આરાધના કરને મેં Policy કો Adopt કરની પડતી હૈ. તબ હી હમારા કામ સિદ્ધ હોતા હૈ. Policy વહ હૈ કિ ભેદ કો ગૌણ કરો, અભેદ કો મુખ્ય કરો. યહ બાત ઈસલિયે હમને અભી ચર્ચા મેં નિકાલી હૈ કિ અભી જો હમ જિસ અધિકાર કા સ્વાધ્યાય કર રહે હૈં, ઈસ અધિકાર મેં અનેક ભેદ સે આત્મા કે ગુણોં કી

ચર્ચા ચલ રહી હૈ. તો હમારી જો નીતિ હૈ ઉસકે અનુસાર હમ કહીં ભેદ કી પ્રધાનતા મેં ન આ જાયે. અભેદ કી પ્રધાનતા કે લક્ષ્ય સે હી ભેદ કા જ્ઞાન કરો યા ભેદ સે મહિમા કો બઢાઓ. અભેદ કી મહિમા કો બઢાઓ. ભેદ કી મહિમા કો નહીં. ભેદ દ્વારા અભેદ કી મહિમા કો બઢાઓ.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! નિજપદને એકાંત કેમ કહ્યું ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સમ્યક્ એકાંત.

મુમુક્ષુ :- હા, પણ એકાંત કેમ કહ્યું ? એમાં અનેકાંત કેમ ન કહ્યું ? નિજપદ પણ પ્રમાણજ્ઞાનનું દ્રવ્ય છે ને ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહીં. પ્રમાણજ્ઞાન કા વિષય પૂરા પદાર્થ હૈ ઔર ત્રિકાલી ધ્રુવ કારણ પરમાત્મા જો અવલંબન કા વિષય હૈ વહ પ્રમાણ કા વિષય નહીં હૈ, નિશ્ચય કા વિષય હૈ.

મુમુક્ષુ :- નિજપદ મેં ત્રિકાળી...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સીર્ફ નિશ્ચયનય કા વિષય આતા હૈ ઈસલિયે. દૂસરા પહલૂ માને પર્યાયવાલા જો વ્યવહારનય કા પહલૂ હૈ વહ ઉપાદેય નહીં હૈ. ઉસકી પર્યાય કી મુખ્યતા કભી હોની નહીં ચાહિયે. (નહીં તો) વ્યવહાર કી મુખ્યા હો જાયેગી. ચાહે પર્યાય શુદ્ધ હો. હમારે તીનોં સંપ્રદાય મેં અભી તો વહ ઝઘડા ચલતા હૈ કિ શુભ કો ક્યોં ગૌણ કરતે હો ? જબકિ અધ્યાત્મ મેં અધ્યાત્મ કી પર્યાય કો ભી ગૌણ કરાઈ હૈ. ક્યોંકિ વહ ભી એક ભેદ હૈ. લેકિન વહાં તક તો સંપ્રદાય મેં વિષય નહીં ચલતા હૈ તો ઉસ વિષય કી ચર્ચા કરને સે કોઈ ફાયદા નહીં હૈ. વહ ઝઘડા યહ કરતે હૈં કિ શુભ કો ક્યોં ગૌણ કરતે હો ? અગર શુભ કો ગૌણ કરેંગે તો અશુભ મેં ચલા જાયેગા. લેકિન અધ્યાત્મ કે માર્ગ મેં આગે બઢને કે લિયે બહુત-સી બાતેં હૈ. ઉસમેં તો શુદ્ધ પર્યાય કો ભી ગૌણ કી હૈ.

'બનારસીદાસજી'કા એક પદ મૈં દોહરાતા હૂં. 'એક જાનીએ એક દેખીયે રમી રહીએ ઈક ઠોર, એક જાનીએ, એક દેખીયે રમી રહીએ ઈક ઠોર, સમલ વિમલ ન વિચારીએ યહી સિદ્ધિ નહીં ઔર.' સમલ વિમલ તો પર્યાય મેં હોતા હૈ. ત્રિકાલી ધ્રુવ મેં સમલ વિમલ કોઈ બાત નહીં હૈ. વહ પર્યાય ધર્મ હૈ, વહ ત્રિકાલી કા ધર્મ હી નહીં હૈ. શુદ્ધિ-અશુદ્ધિ

ત્રિકાલી કા ધર્મ નહીં હૈ. પર્યાયધર્મ હૈ.

મુમુક્ષુ :- કલ ધર્મોં કી બાત આયી ઉસમેં ઔર ગુણ મેં અંતર ક્યા હૈ ? ધર્મ કો પર્યાય નહીં હોતી ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ગુણ કો પર્યાય હોતી હૈ. ઔર ગુણ કો કભી ધર્મ કહતે હૈં. લેકિન જો ધર્મ હૈ વહ ગુણ નહીં હૈ. જૈસે કિ આત્મા હૈ ઉસકે અનંત ગુણ હૈં. લેકિન ગુણ કે કોઈ ગુણ નહીં હોતે હૈં. લેકિન ગુણ કો ધર્મ હોતે હૈં. ગુણ કે અનંત ધર્મ હૈં. એક ગુણ કે અનંત ધર્મ હૈ ઔર એક પર્યાય કે ભી અનંત ધર્મ હૈ. તો ધર્મ માને According to science ધર્મ માને Character. ગુણ કા ક્યા Character હૈ ? પર્યાય કા ક્યા Character હૈ ? વસ્તુ કા ક્યા Character હૈ ? ગુણ માને Properties of the substance.

મુમુક્ષુ :- ગઈકાલે એ અપેક્ષાથી જ પૂછતો હતો કે જ્ઞાન, દર્શન ..

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહીં, યહાં વસ્તુ ધર્મ લિયા હૈ. ગુણ લિયે હૈં. ગુણ કી બાત કરતે હૈં. ગુણ કી બાત ચલતી હૈ.

ઈસમેં ક્યા હૈ, અપને સ્વભાવરૂપ સર્વ પદાર્થ હૈ. અપને સ્વભાવરૂપ સર્વ પદાર્થ હૈ તો સ્વભાવ મેં અનંત ગુણ હૈ. પ્રશ્ન મેં દેખો કિ '**અપને સ્વભાવરૂપ સર્વ પદાર્થ હૈં,...**' તો સ્વભાવ માને ક્યા ? અનંત ગુણ કા સમૂહ. ઉસમેં સભી ધર્મ હૈ. માને સ્વભાવરૂપ સર્વ પદાર્થ હૈ. ઉસમેં ધર્મ તો '**ઉનકા નિજધર્મ હૈ. આત્માકા (ધર્મ) આત્મામેં હૈ, અતઃ જ્ઞાન-દર્શનકો હી નિજધર્મ ઐસા ન કહો** ?' તો સમાધાન મેં ક્યા લિયા ? કિ '**સ્વભાવ તો સર્વ સબકો હી (સર્વ ગુણોંકો હી) કહલાતા હૈ.**' યાની સર્વ ગુણોં કો હી સ્વભાવ કહને મેં આતા હૈ. જ્ઞાનસ્વભાવ, દર્શનસ્વભાવ, આનંદસ્વભાવ, અસ્તિત્વસ્વભાવ. વૈસે સભી ગુણોં કો સ્વભાવ બોલા જાતા હૈ. ઔર એક અકેલા સ્વભાવ બોલો તો સભી ગુણ ઉસમેં આ જાતે હૈં. અકેલે સ્વભાવ મેં સભી ગુણ આ જાતે હૈં.

મુમુક્ષુ :- .. ધર્મ ..

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઐસા હૈ કિ જહાં જો અપેક્ષા હૈ વહ લેની પડે. કભી Character કો ભી બતાતે હૈં, કભી શક્તિ કો ભી બતાતે હૈં. તો જહાં જો બાત હૈ વહ સમજ લેની ચાહિયે.

મુમુક્ષુ :- પહલે લિયા કિ પર્યાય સ્વભાવ... પર્યાય લી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. અનંત ગુણપર્યાયસ્વભાવ ઉસકો ધર્મ કહીએ.

'સમ્યક્ યથારૂપ અનંત ગુણપર્યાયસ્વભાવ-ઉસે ધર્મ કહતે હૈં.' સમ્યક્ યથારૂપ. યહાં તો પર્યાય કી સમ્યક્તા કો ભી ધર્મ કહા હૈ. જૈસે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર વહ અપના ધર્મ હૈ. ઔર ઐસા પરિણમન કરને કા વસ્તુ કા સ્વભાવ હૈ. એક સૂક્ષ્મ બાત જો ખ્યાલ મેં હૈ વહ બતા દૂં. સ્વભાવ હૈ વહ શક્તિરૂપ-સામર્થ્યરૂપ હૈ ઔર ઉસ સામર્થ્ય મેં અપને સ્વભાવ અનુસાર નિર્વિકાર શુદ્ધ પરિણમન કરને કા ભી સામર્થ્ય હૈ. લેકિન જો પરિણમન કરને કા સામર્થ્ય હૈ વહ પરિણમન નહીં હૈ. સ્વભાવ જો હૈ સો હૈ. ગુણ જો હૈ સો હૈ. ઉસમેં શુદ્ધ પરિણમન કરને કા સામર્થ્ય હૈ. લેકિન સામર્થ્ય વહ શુદ્ધ પરિણમન નહીં હૈ. શુદ્ધ પરિણમન અલગ અંગ હૈ ઔર સામર્થ્ય અલગ અંગ હૈ. યહ બાત સ્પષ્ટ હોની ચાહિયે. યહ વસ્તુ કા Science હૈ. ઔર વૈજ્ઞાનિક પરિસ્થિત અગર સ્પષ્ટ હૈ તો ફિર શાસ્ત્ર મેં કોઈ બાત આયેગી તો ઉસકી અપેક્ષા સમજ મેં આ જાયેગી. ક્યોંકિ શબ્દ મર્યાદિત હૈ.

ધર્મ કો ધર્મ ભી કહેંગે ઔર ગુણ કો ભી ધર્મ કહેંગે. ગુણ કો ભી ધર્મ કહતે હૈં ઔર ધર્મ કો ભી ધર્મ કહતે હૈં. અબ યહ કૌન બતાયેગા કિ યહાં ગુણ કો ધર્મ કહા હૈ યા ધર્મ કો ધર્મ કહા હૈ ? વહ કૌન બતાયેગા ? ગ્રંથ તો નહીં બતાયેગા, શાસ્ત્ર નહીં બતાયેગા. ઈસકે લિયે સત્સંગ ચાહિયે, ઈસકે લિયે ઈસ વિષય કા જાનકાર ચાહિયે કિ યહાં ધર્મ માને ગુણ કહા યા ધર્મ માને ધર્મ કહા. ધર્મ માને Property કહા-શક્તિ કી બાત ચલ રહી હૈ યા Character કી બાત ચલ રહી હૈ ? શબ્દ મર્યાદિત હૈ, ઉસકે અર્થ અનેક હોતે હૈં.

ઈસલિયે શાસ્ત્ર પઢનેવાલે કો વહ બાત અપની સમજ મેં હોની ચાહિયે કિ એક શબ્દ કા બીસ અર્થ હો સકતા હૈ. અબ યહાં કૌન-સા અર્થ શાસ્ત્રકાર કહના ચાહતા હૈ વહ કૌન કહેગા મુજે ? મૈં અનજાના હૂં. યહ મુજે કૌન કહેગા ? કૌન સમજાયેગા ? તો ઈસકે લિયે તો ઈસ વિષય કે જો Expert હોતે હૈં, પારંગત હોતે હૈ, કુશલ હોતે હૈં વહી બતા સકતે હૈં. જો જિસ વિષય કે તજજ્ઞ હોતે હૈં, ઉનકા હી વહ કામ હોતા

હૈ. ઉસમેં શાસ્ત્ર કોઈ મદદ નહીં કર સકતા.

મુમુક્ષુ :- અહીંયાં જે ધર્મો લીધા એ બધા સ્વભાવ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- બહુભાગ ઐસા લગતા હૈ કિ ગુણ કી બાત ચલ રહી હૈ. ક્યોંકિ સ્વભાવ કો લેકર કે બાત ચલ રહી હૈ.

અપન યહાં આયે થે કિ પરમેશ્વરધર્મ. વહાં તક આયે થે.

'**સબસે ઉત્કૃષ્ટ હૈ ઈસલિયે સર્વોપરિધર્મ,...**' ઉસકી ઉત્કૃષ્ટતા. સર્વ સે ઉત્કૃષ્ટ હૈ ઈસલિયે વહ સર્વોપરિધર્મ હૈ. આત્મા કા સ્વભાવ સર્વોત્કૃષ્ટ હૈ. કૈસા હૂં મૈં ? કિ સર્વોત્કૃષ્ટ હૂં, પરમોત્કૃષ્ટ હૂં. મેરે સ્વભાવ સે હી મૈં ઐસા હૂં. ઈસલિયે વહ વિશેષણ લાગુ પડતા હૈ કિ મેરા સ્વભાવ સર્વોપરિ હૈ યાની મેરા ધર્મ સર્વોપરિ હૈ. '**જિસકા સ્વભાવ અનંતગુણરૂપ હૈ ઈસલિયે અનંતગુણધર્મ;...**' જિસકા સ્વભાવ અનંતગુણરૂપ હોને સે અનંતગુણરૂપ ધર્મ ભી ઉસમેં હૈ. ઔર કિતને હી ગુણ પરસ્પર વિરૂદ્ધ હૈ ઈસલિયે વિરૂદ્ધ ધર્મ કો ધારણ કરને કા, વિરૂદ્ધ શક્તિરૂપ ધર્મ ભી હૈ ઉસમેં ધારણ કરને કા. ઐસી ભી બાત હૈ.

ઈસલિયે તો આત્મા કે વિષય મેં જૈનદર્શન જિતના સમજતા હૈ ઉતના કોઈ નહીં સમજતા હૈ. ક્યોંકિ સર્વજ્ઞ અનુસાર ઉસકા વિજ્ઞાન હમારે આગમોં મેં પ્રતિપાદિત હુઆ હૈ. અન્ય ધર્મ મેં કોઈ સર્વજ્ઞ તો નહીં હુએ. ઈસલિયે ઈસકા પૂરા વિજ્ઞાન નહીં હૈ. જિસકી બુદ્ધિ જહાંતક પહુંચી ઉસ બુદ્ધિ કે પહુંચ કે અનુસાર સબ બાત કરતે હૈં. જબકિ સર્વજ્ઞ ભગવાન બુદ્ધિ કે પાર હોકર કે અતીન્દ્રિય જ્ઞાન સે, કેવલજ્ઞાન સે યહ સબ બાત કી પ્રસિદ્ધિ કી. ઈસલિયે બહુત સી બાતેં કેવલજ્ઞાન અનુસાર ભી હમારે Knowledge મેં આ ગઈ. યહ જૈનદર્શન કી સર્વોપરિતા હૈ યા વિશિષ્ટતા હૈ કિ સર્વજ્ઞ અનુસારી બાત છદ્મસ્થ કો મિલ રહી હૈ. વરના કોઈ Chance હી નહીં હૈ. જહાં સર્વજ્ઞ નહીં હૈ વહાં ઉન બાતોં કો સમજને કા કોઈ Chance હી નહીં. ઔર જબ પૂરા વસ્તુ કા સ્વરૂપ સમજ મેં નહીં આતા હૈ તો કઈ પ્રકાર કે મિથ્યા અભિપ્રાય પૈદા હો જાતે હૈં, Misconcept હો જાતે હૈં. બહુત બડી આપત્તિ હૈ.

'**શુદ્ધ હોનેપર સદૈવ શુદ્ધસ્વરૂપસે પરિણમિત હોતા હૈ ઈસલિયે શુદ્ધસ્વરૂપપરિણતિધર્મ;...**' હૈ. દેખો ! વહ બાત આઈ. શુદ્ધ સ્વરૂપરૂપ પરિણમને કા સામર્થ્ય હૈ, શક્તિ હૈ, ઉસકી બાત ચલ રહી હૈ,

પરિણામ કી બાત નહીં ચલ રહી હૈ.

મુમુક્ષુ :- યહાં ગુણ કી બાત હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. ગુણ કી બાત ચલ રહી હૈ.

'**શુદ્ધસ્વરૂપપરિણતિધર્મ...**' તો શુદ્ધસ્વરૂપ પરિણતિ કો ધર્મ યહાં નહીં કહના ચાહતે હૈં. શુદ્ધ સ્વરૂપ સદા હી પરિણમે ઐસા ઉસકા સામર્થ્ય હૈ ઈસલિયે ઉસકો શુદ્ધસ્વરૂપપરિણતિધર્મ કહતે હૈં. માને આત્મા કા સ્વભાવ શુદ્ધરૂપ હી પરિણમન કરને કા હૈ ઔર ઐસા ત્રિકાલી સ્વભાવ હૈ.

મુમુક્ષુ :- શુદ્ધપરિણતિરૂપધર્મ એટલે કારણશુદ્ધપર્યાય સમજવી ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- કારણશુદ્ધપર્યાય મેં સિર્ફ વર્તમાન લેના હૈ. કારણશુદ્ધપર્યાય માને વર્તમાન. ત્રિકાલી કા વર્તમાન. જો ત્રિકાલી સ્વરૂપ હૈ ઉસકા અવલંબન વર્તમાન મેં હો સકતા હોને સે, વસ્તુ ત્રિકાલી હોનેપર ભી ભૂત-ભવિષ્ય મેં, ભૂત-ભવિષ્ય ઔર વર્તમાન તીનોં હોકર તીન કાલ હૈ. તીન હોકર કે તીન કાલ હૈ. લેકિન ભૂત-ભવિષ્ય હમારે કામ મેં નહીં આતા. હમારે કામ મેં તો વર્તમાન હી આતા હૈ. તો વર્તમાન મેં પૂર્ણ હૂં, શુદ્ધ હૂં. પૂરા કા પૂરા, ઐસા જો સ્વરૂપ કી વર્તમાન મૌજૂદગી હૈ ઉસકો વર્તમાન વર્તમાન કહતે હૈં. શાસ્ત્રભાષા મેં ઉસકો વર્તમાન કા વર્તમાન કહતે હૈં. યહી કારણશુદ્ધપર્યાય હૈ કિ જિસકા અવલંબન લેતે હી કાર્ય શુદ્ધ હો જાતા હૈ. યાની અવલંબન લેનેવાલી પર્યાય શુદ્ધ કાર્ય મેં પરિણમિત હો જાતી હૈ. ઈસપ્રકાર સ્વરૂપ અવલંબન સે શુદ્ધતા પૈદા હોતી હૈ.

મુમુક્ષુ :- શુદ્ધસ્વરૂપપરિણતિધર્મ ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- શુદ્ધસ્વરૂપપરિણતિધર્મ માને ક્યા હૈ ? ધર્મ માને સ્વભાવ. તો શુદ્ધ સ્વરૂપ પરિણામ હોવે ઐસા હી સ્વભાવ માને ગુણ હૈ માને શક્તિ હૈ. ત્રિકાલી શક્તિ ઐસી હૈ. આત્મા મેં અનંત શક્તિયાં હૈં. ઉસમેં એક શક્તિ ઐસી હૈ કિ આત્મા અપને શુદ્ધ સ્વરૂપ હી પરિણમન કરે. લેકિન શક્તિ શક્તિ હૈ ઔર પરિણમન વ્યક્તિ હૈ. શક્તિ હૈ વહ વ્યક્તિ નહીં ઔર વ્યક્તિ હૈ વહ શક્તિ નહીં. શાસ્ત્રભાષા મેં ઐસા બોલા જાતા હૈ કિ ગુણત્વ હૈ વહ પર્યાયત્વ નહીં હૈ ઔર પર્યાયત્વ હૈ વહ ગુણત્વ નહીં હૈ. ઔર દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય તીનોં મેં વહ

બાત લાગુ હોતી હૈ. ઈસ પ્રકાર સે ગુણ-પર્યાય કા જો અંતર હૈ વહ સમજના ચાહિયે.

પૂરે પદાર્થ કા Constitution ક્યા હૈ ? બંધારણ જિસકો કહતે હૈં. વહ દ્રવ્યાનુયોગ કે અનુસાર સદ્‌ગુરુ યોગ સે સમજના ચાહિયે. ક્યોંકિ દ્રવ્યાનુયોગ અપનેઆપ સમજના આસાન નહીં. બહુત સૂક્ષ્મ હૈ ઈસલિયે. સમજના ચાહિયે. ફિર ઉસમેં હેય-ઉપાદેય કા વિવેક કર લેના ચાહિયે. બાતેં તો સબ હૈ. સબ બાતેં હોનેપર ભી કુછ બાત ઉપાદેય હૈ, આદરણીય હૈ, કુછ બાત ગૌણ કરકે નિષેધ કરને યોગ્ય હૈ, ઔર તભી પ્રયોજન કી સિદ્ધિ હોતી હૈ.

હમ દાલ મેં કોકમ ડાલતે હૈં. આપકે વહાં ડાલતે હૈ યા નહીં માલૂમ નહીં, હમારે યહાં ડાલતે હૈ. મીઠાઈ નહીં ડાલતે. કોકમ તો ડાલતે હૈં ? ખટાઈ તો ડાલતે હી હૈ. ઔર ખાતે વક્ત ઈસ કોકમ કો ફેંક દેતે હૈં, નિકાલ દેતે હૈં. અબ યહ પ્રશ્ન ઉઠાઓ કિ જબ ઉસકો નિકાલ દેને કા હૈ તો ડાલા ક્યોં ? જબ યહ કોકમ કો આપ ખાતે નહીં તો ફિર ડાલા ક્યોં ? ઈસકી ખટ્ટાઈ કા કુછ અંશ ઉસમેં મિલતા હૈ ઈસલિયે ડાલા.

ઐસે અભેદ મેં ભેદ હૈ ઉસકી ચર્ચા ક્યોં ? કિ જો ભેદ મેં ખડા હૈ, વિકલ્પ મેં ખડા હૈ ઉસકો ભેદપૂર્વક અભેદ કી મહિમા બઢાને કા યહી રાસ્તા હૈ, દૂસરા કોઈ રાસ્તા હૈ હી નહીં. લેકિન ભેદ કે માધ્યમ સે ભેદ કો સાધતે નહીં હૈ, અભેદ કો સાધતે હૈં. યહ Practical side હૈ ઈસ વિષય કી. સંસાર મેં ભી વ્યવહાર ઐસે હી ચલતા હૈ. જબ હમ કિસી વ્યક્તિકો યા કિસી વસ્તુ કો પહચાનતે હૈં, તબ હમ ઉનકે સબ પહલૂ કો દેખતે હૈં. ફિર તો નામ લેતે હી પૂરી વસ્તુ જ્ઞાન મેં અભેદરૂપ સે આ જાતી હૈ કિ નહીં આ જાતી હૈ ? તો હમને ભેદ કે માધ્યમ સે વસ્તુ કી પહચાન કી તબ હમારે જ્ઞાન મેં વસ્તુ અભેદરૂપ આ ગઈ, ભેદરૂપ નહીં આયી.

એક બાત ઔર ભી હૈ કિ અભેદ કે જ્ઞાન મેં ભેદ સમાવિષ્ટ હો જાતે હૈં. કૈસે ? કિ કોઈ સમ્યગ્દષ્ટિ ઐસા હોતા હૈ કિ જિસકો શાસ્ત્રજ્ઞાન નહીં હૈ. ઔર અધ્યાત્મ પદ્ધતિ સે યાની અનુભવ પદ્ધતિ સે વહ અનુભવ તક પહુંચ જાતા હૈ. જબ વહ અનુભવ તક પહુંચ જાતા હૈ તબ ઉસકો અભેદ કા અનુભવ હોતા હૈ. યાની અભેદ કા જ્ઞાન હોતા હૈ.

ઉનકો હી દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયકા ભેદવાલા સચ્ચા જ્ઞાન હોતા હૈ.

... સમજ પ્રમાણજ્ઞાનવાલી કબ કહલાતી હૈ ? કિ અનુભવ હોતા હૈ તબ જ્ઞાન પ્રમાણ હુઆ. ઈસકે પહલે જ્ઞાન પ્રમાણ નહીં હુઆ હૈ. પક્ષવાલા રહા હૈ. ઈસલિયે અભેદ કે જ્ઞાન મેં ભેદ સમાવિષ્ટ હૈ. અપને આપ. ઔર યહી ઈસ સમ્યગ્જ્ઞાન કા એક ચમત્કાર હૈ કિ ભેદ કો પઢે બિના, સીખે બિના અનુભવ અભેદ કા કરકે હી ભેદ કા જ્ઞાન ઉસકો હો ગયા. ઐસી એક જ્ઞાન કી વિશિષ્ટતા હૈ. અધ્યાત્મ જ્ઞાન કી યે વિશિષ્ટતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- શાસ્ત્ર કે જાનકાર હૈ, ઉન્હી કે લિયે ઐસા ભેદ-અભેદ કા ઉપદેશ હૈ. શાસ્ત્ર કા જો જાનકાર નહીં હૈ ઔર ઉસે ધ્યેય બના દિયા, મુજે અનુભૂતિ પ્રગટ કરની હૈ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પ્રશ્ન ક્યા હૈ ?

મુમુક્ષુ :- મૈં ઐસા કહના ચાહતા હૂં કે જો શાસ્ત્ર કે બહોત જાનકાર હૈ, શાસ્ત્ર મેં ફંસે હૈં, ઉનકો ભેદ ઔર અભેદ કે બારે મેં પતા ચલતા હૈ. જબ શાસ્ત્ર કા જાનકાર હી નહીં હૈ તો ઉસને એક હી ધ્યેય બના રખા હૈ કિ મૈં તો અભેદ હી હૂં.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ફિર ?

મુમુક્ષુ :- આપકે ઉપદેશ મેં તો શાસ્ત્ર મેં ફંસા હુઆ હૈ ઉસીકે લિયે યહ હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહીં. ઉસમેં ક્યા હૈ ? ફસા હો, નહીં ફસા હો. અપને પ્રયોજન કી સિદ્ધિ કૈસે હો ? અપની યોગ્યતા કો દેખકરકે યહ સૂઝ અપને કો અપનેઆપ આની ચાહિયે. અગર અપનેઆપ નહીં આતી હૈ તો સત્સંગ કે દૌરાન તો આની ચાહિયે. લેકિન સૂઝ અપનેઆપ આની ચાહિયે. સત્સંગ કરકે ભી. ક્યોંકિ યહ કામ અપને કો ભીતર મેં કરના હૈ. યહ વિવેક હૈ. મેરી યોગ્યતા ઐસી હૈ તો મુજે કૈસે ચલના ? બહુત સે સાધન બોલે જાતે હૈં. અપની યોગ્યતા મેં હમેં શાસ્ત્ર પઢના યા નહીં પઢના ? વહ અપને કો દેખના હૈ. ઔર નહીં પઢના તો કિતની માત્રા મેં નહીં પઢના ? પઢના હૈ તો કિતની માત્રા મેં પઢના ? સર્વથા નહીં પઢના ઐસા ભી નહીં હોના ચાહિયે. ઔર સર્વથા પઢતે હી રહના ઐસા ભી નહીં હોના ચાહિયે. ઐસી બાત હૈ.

જો શાસ્ત્ર કમ પઢતે હો, ઉનકો ભી પ્રયોજનભૂત વિષય મેં અપના અભિપ્રાય સાફ કર લેના ચાહિયે. અભિપ્રાય કી ભૂલ રહેગી તો કિસીકો શ્રદ્ધા હોને કા-સમ્યક્ શ્રદ્ધા હોને કા અવસર નહીં આતા.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! સમ્યક્ એકાંત ઐસા નિજપદ હૈ ઉસકા અનુભવ ભેદ ઔર અભેદ દોનોં કે અતિક્રમ સે હૈ, ઐસા કહ સકતે હૈં ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પ્રમાણ સે ઐસા કહને મેં આતા હૈ. ઉસ હી વક્ત જ્ઞાન પ્રમાણ હોતા હૈ. ઉસમેં પ્રમાણજ્ઞાન સે ઐસા બોલા જાતા હૈ. ઔર નય સે બોલા જાતા હૈ તો ઉસમેં નિશ્ચય કી પ્રધાનતા સે બોલા જાતા હૈ. ઔર દોનોં બાત ઉસમેં હૈ. ઐસા વહ અનેકાંતિક પરિણમન હૈ. ઉસમેં દોનોં બાત હૈ. સ્વાનુભૂતિ શુદ્ધ નયાત્મિકા હૈ. ઐસા એક શ્લોક હૈ 'સમયસાર'મેં. સ્વાનુભૂતિ શુદ્ધ નયાત્મિકા હૈ. ઔર ૧૪૪ ગાથા મેં જહાં સ્વરૂપ અનુભવ લિયા હૈ, વહાં પ્રમાણ કી પ્રધાનતા સે બાત લી હૈ. વહાં તો નિશ્ચયનય કા પક્ષ છુડાકરકે પક્ષાંતિક્રાંત હોને કી બાત કી હૈ.

જબ સ્વાનુભવ હોતા હૈ તો જ્ઞાન પ્રમાણ ભી હોતા હૈ ઔર સ્વાનુભવ મેં અપને એક શુદ્ધાત્મા કા હી અનુભવ કરને કા Motive હૈ જિસમેં ઐસે એક જ્ઞાન કે નિશ્ચયનય કી પ્રવૃત્તિ ભી હો રહી હૈ. યાની નય ભી હૈ ઔર પ્રમાણ ભી હૈ. અલબત્ત નય પ્રમાણ બિના હોતા હી નહીં કભી. ચાહે વ્યવહારનય હોવે તો ભી. સમ્યક્નય તો પ્રમાણ બિના હોતા હી નહીં. પ્રમાણજ્ઞાન તો હોતા હી હૈ. લેકિન પ્રમાણજ્ઞાન હોતા હૈ વહાં કભી નિશ્ચય પ્રધાન ભી હોતા હૈ, કભી વ્યવહાર પ્રધાન ભી હોતા હૈ. ઉપયોગ મેં. અભિપ્રાય મેં નિશ્ચય પ્રધાન હી રહતા હૈ. ઐસી અંદર કી ભીતર કી બાતેં હૈ.

ફિર સે. જિસ જ્ઞાન કે અંશ કા પ્રયોજન. અંશ માને નયજ્ઞાન. ઉપયોગ મેં અપને સ્વરૂપ કા નિશ્ચય સ્વરૂપ કા અવલંબન લેને કા હૈ. ઔર ઉસ Motive સે, ઉસ હેતુ સે ઉસકી પ્રવૃત્તિ હુઈ. તો આચાર્ય કહેંગે કિ યહ સ્વાનુભવ શુદ્ધનયાત્મિક હૈ. નિશ્ચયનય સે સ્વરૂપ કા આશ્રય હુઆ, ભૂતાર્થનય સે આશ્રય હુઆ. '**भूदत्थमस्सिदो खलु सम्मादिट्ठी**' વહ બાત અવલંબન આશ્રય કિ મુખ્યતા સે જ્ઞાન કો એક અંશ મેં જો Motive હૈ ઉસકો મુખ્ય કરકે કહી. જબ સ્વાનુભવ હોતા હૈ

તો દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય તીનોં કા જ્ઞાન હોતા હૈ. ઔર પર્યાય કા અનુભવ હોતા હૈ, ત્રિકાલી કા અવલંબન રહતા હૈ. જ્ઞાન પ્રમાણ હો ગયા. ત્રિકાલી મેં અનુભવ નહીં ઔર પર્યાય કા અવલંબન નહીં.

ત્રિકાલી કા અવલંબન ઔર પર્યાય કા અનુભવ કા દૂસરા પહલૂ ક્યા હૈ ? કિ પર્યાય કા અવલંબન નહીં ઔર ત્રિકાલી કા અનુભવ નહીં. ક્યોંકિ વહ તો સામર્થ્યરૂપ હૈ. ફિર ભી ત્રિકાલી કા અવલંબનવાલા જ્ઞાન હૈ ઔર સ્વસંવેદન પર્યાય મેં હૈ ઉસકા અનુભવવાલા જ્ઞાન હૈ. ઉસકો પ્રમાણજ્ઞાન કહને મેં આતા હૈ ક્યોંકિ દ્રવ્ય-પર્યાય કા યુગપદ જ્ઞાન વહાં વર્તતા હૈ ઈસલિયે. પ્રમાણજ્ઞાન કી ક્યા પરિભાષા હૈ ? કિ દ્રવ્ય-પર્યાય કે યુગપદ્ જ્ઞાન કો પ્રમાણજ્ઞાન કહતે હૈં.

ઈસતરહ સે જો આપકા પ્રશ્ન હૈ ઉસ પ્રશ્ન મેં પ્રમાણ ભી હૈ તો ઉસમેં ભેદ ઔર અભેદ કો ઉલ્લંઘન કરકે પ્રમાણ સર્વોપરી રહતા હૈ. ઔર ઉસકે અવલંબન મેં અભેદ કા હી અવલંબન હૈ, ભેદ કા અવલંબન નહીં હૈ. વહ બાત ભી ઉસમેં સાથ મેં હૈ. અગર અભેદ કા અવલંબન નહીં હોતા તો જ્ઞાન પ્રમાણ હોતા નહીં. ઈસલિયે સમ્યક્ અનેકાંત ભી સમ્યક્ એકાંત ઐસે નિજપદ કી પ્રાપ્તિ માને અનુભવ કે લિયે હી ઉપકારી હૈ. વરના ઉપકારી નહીં હૈ. સિર્ફ જાનકારી કા વિષય હો જાયેગા. ઉપકારી નહીં રહેગા. ક્યોંકિ હમને જાન લિયા કથંચિત ભેદ ભી હૈ, કથંચિત અભેદ ભી હૈ ઔર ભેદાભેદ વસ્તુ કા સ્વરૂપ હૈ. વસ્તુ કા સ્વરૂપ કૈસા ? કિ ભેદાભેદ. ભેદ ભી હૈ ઔર અભેદ ભી હૈ. જાનકારી સે કોઈ ફાયદા હુઆ ? કિ નહીં હુઆ. ફાયદા તબ હુઆ કિ અભેદ કા અવલંબન લિયા તબ હુઆ.

યહ બાત Policy matter મેં જાતી હૈ. જિન નીતિ. ઉસકો શાસ્ત્ર મેં જિન નીતિ કહતે હૈં. પ્રયોજનવશ અભિપ્રાય મેં હંમેશા નિશ્ચય કો મુખ્ય કરના ઔર પરિણમન મેં કભી વ્યવહાર કો ઔર કભી નિશ્ચય કો મુખ્ય કરના. જબ નિશ્ચય મુખ્ય હોતા હૈ તબ વ્યવહાર ગૌણ હોતા હૈ. પરિણમન મેં માને ઉપયોગ મેં. જબ વ્યવહાર મુખ્ય હોતા હૈ તબ નિશ્ચય ગૌણ હોતા હૈ.

વહાં દૃષ્ટાંત દિયા હૈ. યહ 'પુરુષાર્થસિદ્ધિ ઉપાય' કી આખિર કી ગાથા હૈ. Last. 'પુરુષાર્થસિદ્ધિ ઉપાય' 'અમૃતચંદ્રાચાર્યકૃત'. આખિર

કી ગાથા હૈ કિ યહ જિન નીતિ હૈ. જિનેન્દ્ર કી નીતિ હૈ ઐસા કરકે લિયા હૈ. જૈસે છાછ કો મથકે મકખન નિકાલા જાતા હૈ, વૈસે જિનનીતિ મેં કભી નિશ્ચય કી દોરી કો ખીંચતે હૈ તો વ્યવહાર કો ઢીલા કર દેતે હૈં. ઔર કભી વ્યવહાર કો ખીંચતે હૈં તો નિશ્ચય કો ઢીલા કરતે હૈં. જૈસે ગોવાલણ મકખન નિકાલતે વક્ત ઐસે ખીંચતી હૈ. એક કો ખીંચતી હૈ તો દૂસરે કો ઢીલા કરતી હૈ, ઈસકો ખીંચતી હૈ તો દૂસરે કો ઢીલા કરતી હૈ. ઉસ તરહ સે જિનનીતિ ચલી હૈ. ઉસ તરહ સે મકખન નિકાલા હૈ. ક્યા મકખન નિકાલા હૈ ? કિ છાછ કો ફેંક દિયા, મકખન કો ખા લિયા. યાની સ્વાનુભવ કો પ્રાપ્ત કર લિયા. યહ સ્વાનુભવ કરને કી બાત હૈ.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! થોડા ઉસ Portion કો Clear કરે કિ કભી નિશ્ચય કો મુખ્ય કરતે હૈં તો વ્યવહાર કો ગૌણ કરતે હૈ, કભી વ્યવહાર કો મુખ્ય કરતા હૈ તો નિશ્ચય કો ગૌણ કરતા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જૈસે કિ અભી જો ચલતા હૈ વહ એક એક ધર્મ કી બાત ચલતી હૈ. વહાં વ્યવહાર કી મુખ્યતા હૈ. પ્રશ્ન વહ હૈ કિ આપ સ્પષ્ટ કરીએ કી કભી નિશ્ચય કો મુખ્ય હોના કભી વ્યવહાર કો મુખ્ય હોના, વહ બાત કૈસે ? ઉસકો જરા ઔર સ્પષ્ટ કરીએ. તો જૈસે અપને અધિકાર વહ પઢતે હૈં, અભી જો બાત ચલ રહી હૈ ઉસમેં એક-એક ધર્મ કી બાત ચલ રહી હૈ. તો ઉપયોગ મેં વ્યવહાર પ્રધાનતા હૈ ઔર લક્ષ્ય મેં નિશ્ચય પ્રધાનતા હૈ, અભિપ્રાય મેં નિશ્ચય પ્રધાનતા હૈ. ક્યોંકિ અભેદ કે લક્ષ્ય સે ભેદ કી બાત ચલ રહી હૈ.

ઈસતરહ સે કોઈ ગુણસ્થાન અનુસાર કા વ્યવહાર કા ઉલ્લઘંન કરતા હૈ, (જૈસે) મુનિ કો ઉદ્દેશિક આહાર નહીં હોના. ફિર ભી કોઈ ઉદ્દેશિક આહાર લેતે હૈં યા અપને લિયે બનવાતે હૈં, તો કહેંગે કિ યહ બાત મુનિ કે યોગ્ય નહીં હૈ. તો ઉસમેં વ્યવહાર કી પ્રધાનતા હૈ. વહાં કોઈ ઐસા કહે કિ આત્મા ખાતા નહીં. નિશ્ચય સે દેખો તો આત્મા ખાતા નહીં હૈ. છોડો ઈસ બાત કો. યહ ઉદ્દેશિક, બિના ઉદ્દેશિક કી બાત હી છોડ દો. આત્મા કહાં ખાતા હૈ ? યહ ચર્ચા હી છોડ દો. આત્મા જબ ખાતા હી નહીં તો ફિર ઉદ્દેશિક-બિના ઉદ્દેશિક ખાને કિ બાત કહાં રહી ? તો કહતે હૈં, નહીં. વ્યવહાર મેં ઐસા નહીં ચલતા. વ્યવહાર વ્યવહાર કે સ્થાન મેં હોના હી ચાહિયે. વહ જિન નીતિ હૈ. યદ્યપિ

વ્યવહાર કો ઉલ્લંઘન કરકે નિશ્ચય આરૂઢ હોતે હૈં હમ, તો ભી વ્યવહાર કો વ્યવહાર કે સ્થાન મેં સ્થાપિત કરકે, સ્થાપિત કરકે ઉત્થાપિત કરતે હૈં. કોકમ ડાલકર ફિર ફેંક દેતે હૈં. ઐસી બાત હૈ. બિના સ્થાપિત કિયે વ્યવહાર કી ઉત્થાપના નહીં હોની ચાહિયે. ફિરસે, વ્યવહાર કો સ્થાપિત કિયે બિના વ્યવહાર કી ઉથાપના નહીં હોની ચાહિયે. સ્થાપિત કરકે હી ઉથાપના હોની ચાહિયે. યહી જિનનીતિ હૈ.

મુમુક્ષુ :- તબ હી સંસાર કો જીતા કહલાતા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- તબ હી સબ સંસાર કા નાશ હોગા. પરિભ્રમણ કા નાશ તભી હોગા. ઈસકે બિના નહીં હો સકતા.

કહતે હૈં, '**શુદ્ધ હોનેપર સદૈવ શુદ્ધસ્વરૂપસે પરિણમિત હોતા હૈ...**' યાની સિદ્ધાલય મેં આત્મા જાતા હૈ, ફિર સદા હી શુદ્ધ સ્વરૂપ પરિણમન કરતા હૈ. તો સિદ્ધ હોતા હૈ કિ શુદ્ધસ્વરૂપ પરિણમન કરને કા ઈસમેં ગુણ હૈ, ઉસમેં શક્તિ હૈ, વહ ઈસકા ધર્મ હૈ. '**અપાર મહિમાસહિત હૈ ઈસલિયે અપાર મહિમાધારકધર્મ;...**' હૈ. ક્યોંકિ અપાર મહિમા હૈ ઈસકી તો ઉસમેં વહ ભી ધર્મ હૈ. ઈસલિયે ઉસકી મહિમા ભી અપાર હોતી હૈ.

'**અનંત શક્તિકો ધરતા હૈ ઈસલિયે અનંતશક્તિરૂપધર્મ;...**' હૈ. એકસાથ અનંત શક્તિ કો ધારણ કરને કી ભી તાકાત હૈ તો વહ ભી ઈસકી એક શક્તિ હૈ તબ તો હોતા હૈ. ઈસલિયે અનંતશક્તિરૂપધર્મ. '**એક ગુણકી અનંત પર્યાયેં, ઐસે અનંતગુણ અનંત મહિમાકો ધારણ કરતે હૈં.**' એક ગુણ કી અનંત પર્યાય હોતી હૈ. એક ગુણ કે અનંત પર્યાય હોતે હૈં. ઐસે ગુણ કિતને આત્મા મેં સંખ્યા સે ? અનંત હૈ. Infinite. ઐસે અનંત ગુણ અનંત મહિમા કો ધારણ કરતા હૈ.

'**ઉસ નિજધર્મકી મહિમાકો કહાં તક કહેં ?**' કિતના કહેંગે ? અબ તો થોડા બહુત કહ દિયા. લેકિન કહાં તક કહેં ? 'ગુરુદેવ' તો એક એક શક્તિ પર એક એક ઘંટે કા પ્રવચન દેતે થે. તીન-ચાર શબ્દ મેં એક શક્તિ કી વ્યાખ્યા-પરિભાષા આચાર્યશ્રીને 'સમયસાર' કે પરિશિષ્ટ મેં કી હૈ. વહ તીન-ચાર શબ્દ કી એક શક્તિ કે વિવરણ મેં એક ઘંટા, કભી દો ઘંટા ભી ચલ જાતા. તો સુનનેવાલે કો આશ્ચર્ય હોતા કિ મહારાજ ! યહ તીન-ચાર શબ્દ મેં સે આપ કિતના નિકાલતે હો ! તો કહે, હમકો તો

ઉતની મહિમા આતી હૈ કિ ઘંટે-દો ઘંટે બોલતે ભી ઈસસે બાહર નિકલના હમારા હોતા નહીં હૈ. તો હમ તો યે સ્વરૂપ કી શક્તિ કિ મહિમા મેં ડૂબ જાતે હૈં. એક-દો ઘંટા ક્યા, અનંત કાલ ઉસમેં ડૂબે રહેં તો ભી બાહર નીકલેંગે નહીં. ઐસી વસ્તુ કી મહિમા હૈ. ઐસા કહતે થે. બોલને સે ઉસકા પાર આતા નહીં. ઘંટા-દો ઘંટા કહને સે ભી એક શક્તિ કા ભી પાર નહીં આતા તો અનંત શક્તિ કૌન કહ સકતા હૈ ? અનંત શક્તિ કી મહિમા કૌન બોલ સકતા હૈ ? કોઈ નહીં કહ સકતા. અપની આત્મા ઐસી મહિમા કો ધારણ કરતા હૈ. વહ કોઈ મામુલી ચીજ નહીં હૈ કિ હમ છોટે-મોટે ઉદય મેં ઉસકો પૂરી કી પૂરી બેચ દે.

ઈતની મહિમાધારક વસ્તુ હૈ કિ હમ સામાન્ય શુભ-અશુભ કર્મ કે ઉદય મેં, અભી મનુષ્ય મેં તો સામાન્ય ઉદય આતા હૈ, કોઈ ઈતના બડા ઉદય નહીં હૈ, દેવ-નારકી જિતના, ફિર ભી હમ ઉદય કી પ્રધાનતા મેં અનુદય સ્વરૂપ વસ્તુ કો ખો દેતે હૈં યા ઉદય કી બદલી મેં ઉસકો બેચ દેતે હૈં, યહ હમારા બડા અવિવેક હૈ. ક્યા હૈ ? અવિવેક હૈ.

કૈસે કોઈ અવિવેક કરતા હૈ તો ? કિ એક આદમી કે પાસ હજાર રૂપયે કિ નોટ થી. વહ બીડી પીનેવાલા થા. બીડી કા દામ તો હજાર રૂપિયા હોતા નહીં. ભારી સે ભારી સિગરેટ હોતી તો પાંચ, દસ, પંદરહ, પચ્ચીસ રૂપયેવાલી હો સકતી હૈ. ઉસકો યહ શૌખ હો ગયા કિ હજાર રૂપયેવાલી બીડી મુજે પીની હૈ. ક્યા ? તો ઉસકી બનાઈ ફુંકની. ઉસમેં તમાકૂ ભરકરકે બીડી પીને લગા. ક્યા અહંભાવ આયા ? મૈં એક હજાર રૂપયેવાલી બીડી પીતા હૂં અભી. હાથ મેં ક્યા આયા ? ઉસકી રાખ. ક્યા હાથ મેં આયા ? ઉસકી રાખ હૈ વહ હાથ મેં આયી. તો ઉસને હજાર રૂપયે કી બીડી પીકરકે વિવેક કિયા યા અવિવેક કિયા ? વહ તો સામાન્ય દૃષ્ટાંત હૈ.

હમારી આત્મા અનંત શક્તિ કા ધારક હૈ. હમ ઉદય કે પીછે ઉસકો વિસ્મરણ કરકે, ઉસકો બિલકૂલ ભૂલકરકે, ઉસકી મુખ્યતા છોડકરકે ઉદય કો ઉતના પ્રાધાન્ય દે દેતે હૈં, મુખ્યતા કર લેતે હૈં, ચાહે વહ ઉદય વ્યાપાર સંબંધિત હો, પરિવાર સંબંધિત હો, સમાજ સંબંધિત હો, કુછ ભી સંબંધિત હો, કોઈ ભી પ્રસંગ હો, હમારી આત્મા મુખ્ય હૈ. ઉદય મુખ્ય કભી હોના નહીં ચાહિયે. વરના વહ હજાર રૂપયેવાલી બીડી

પીનેવાલા અવેવેક સે ભી અધિક જ્યાદા અવિવેક હૈ. ઐસા હો જાયેગા.

'ઉસ નિજધર્મકી મહિમાકો કહાં તક કહેં ? એકદેશ નિજધર્મ ધારણ કરનેસે ભી સંસાર પાર હોતા હૈ.' એકદેશ માને ચતુર્થ ગુણસ્થાન મેં સ્વાનુભવ હુઆ વહ એકદેશ સ્વાનુભવ હૈ. કેવલજ્ઞાન કા સ્વાનુભવ સર્વદેશ સ્વાનુભવ હૈ. ક્યોંકિ સ્વસંવેદન કી માત્રા અનંતવે ભાગ મેં હૈ ચતુર્થ ગુણસ્થાન મેં, કેવલજ્ઞાન મેં અનંતગુણ વિશેષ હૈ. એકદેશ ધર્મ ધારણ કરને પર ભી પૂરા સંસાર કટ જાતા હૈ, પાર હો જાતા હૈ. ક્યોં ? કિ એકદેશ હોતે હી સર્વદેશ હોગા હી હોગા. ઈસલિયે. જિસને એક દફે સ્વાનુભવ કિયા વહ સંસાર સે પાર હો જાયેગા. ઉસકો કેવલજ્ઞાન હોગા, હોગા ઔર હોગા.

'કૃપાલુદેવ'ને સમ્યગ્દર્શન કો વાચા દે દી. સમ્યગ્દર્શન બોલને લગા. ક્યા બોલા ? કિ અરે..! જીવ ! અગર એક બાર ભી તૂ મુજે ગ્રહણ કરેગા તો તુમ્હે સંસાર મેં રહને કા મન હોગા તો ભી તુમ સંસાર મેં રહ પાઓગે નહીં. હમ તુમકો ઘસીટકર નિર્વાણપદ મેં લે જાયેંગે. ઈસલિયે અગર હમકો અંગીકાર કરના હૈ તો સોચ સમજકરકે અંગીકાર કરના. પહલે સે હી સોચ લો. હમારા સંગ કરને સે તો તુમકો નિર્વાણપદ મેં આના હી પડેગા. સંસાર મેં તુમ નહીં રહ સકોગે. હમ તો ખીંચકરકે લે જાયેંગે. ઈસલિયે એકદેશ ધર્મ હોને પર ઉસકા નિવેડા હો જાતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- એક સમય તે સૌ સમય, ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ બાત બિલકૂલ અલગ હૈ.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહીં. એક સમય જિસકા અસ્તિત્વ હોતા હૈ, જો મૌજૂદ હોતા હૈ વહ સબ સમય હોતા હૈ. યાની વસ્તુ જબ એક સમય હૈ તો હંમેશા કે લિયે હૈ. હમકો તો વર્તમાન કા હી જ્ઞાન હોતા હૈ મૌજૂદગી મેં. તો એક સમય હોતા હૈ વહ સમય... સમય... સમય... સમય... લેકર કે સબ સમય હોતા હૈ. તો ફિર ક્યા હૈ ? અવસ્થા ભેદ જરૂર હોતી હૈ. આજ મનુષ્ય હૈ, કલ તિર્યંચ હો સકતા હૈ યા સિદ્ધ હો સકતા હૈ. વહ ભેદ અવસ્થા કા હૈ, વસ્તુ કા નહીં હૈ. વહ બાત હૈ.

'ઈસસે ઐસા જાનોં (સમજો) કિ પરધર્મસે અનંત દુઃખ, નિજધર્મસે અનંત સુખ. ઈસલિયે નિજધર્મકો ધારણ કરકે અપને

પરમેશ્વરપદકો પ્રકટ કરો. નિજધર્મકી ધારણા અનુભવસે હોતી હૈ.' નિજધર્મ કા ધારણ કૈસે હોતા હૈ ? અનુભવ સે. 'ગુણ અનંત કે રસ સબૈ અનુભવરસ કે માંહી, તાતે અનુભવ સારીખો ઔર દૂસરો નાહી.' ઈસલિયે '**નિજધર્મકી ધારણા અનુભવસે હોતી હૈ. નિજધર્મ હોને સે અનુભવ હોતા હૈ. ઈસલિયે અનુભવસાર સિદ્ધિ હેતુ નિજધર્મ-અધિકાર કહા.**' ક્યોં કહા ? કિ અનુભવ સાર હૈ ઔર ઈસકી પ્રાપ્તિ કે લિયે યહ નિજધર્મ અધિકાર યહાં પર લિખા ગયા હૈ. ઐસા ગ્રંથકર્તાને ઈસકા હેતુ, અભિપ્રાય ભી બતલા દિયા હૈ. યહાં તક રખતે હૈ.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. ધારણા યાની ધારણ કરના વહ. ધારણા મતલબ ધારણા જ્ઞાન નહીં. ધારણ કરનેકી ક્રિયા કો ધારણા કહતે હૈં. ધારણ કરને કિ ક્રિયા, ઉસકો ધારણા કહતે હૈં.

સત્પુરુષમાં પરમેશ્વરબુદ્ધિએ ઉત્કૃષ્ટ ભક્તિ પ્રાપ્ત થવા છતાં 'તે દશાનું અહમ્' થતું નથી, કારણકે સર્વ પ્રાણી પ્રત્યે દાસત્વ સાથે સાથે જ ઉત્પન્ન થાય છે. આ અદ્ભુત સમ્યક્ / યથાર્થ સ્થિતિ છે. નહિ તો ભક્તિવાનને પણ 'ભક્તિનું અહમ્' આવતાં વાર લાગે નહિ. યથાર્થ મુમુક્ષુતામાં સહજ આવું હોય છે. અર્થાત્ બધા પડખા યથાર્થ હોય છે.
(અનુભવસંજીવની - ૧૪૫૪)

આત્મ -ઉન્નતિના ક્રમમાં યથાર્થપણે પ્રવેશ થવાથી, સહજ ઉપરની દશામાં પ્રવેશ થતો જાય છે, તેથી પછી શું કરવું ? તેવી સમસ્યા ઘણું કરીને રહેતી નથી અથવા સહજતાને લીધે, કૃત્રિમ / કતૃત્વના ભાવો આવતા નથી. જેમકે પરિભ્રમણની ઝૂરણાથી યથાર્થ ઉદાસીનતાનો ક્રમ શરૂ થાય છે અને કાર્ય સહજ ચાલતું હોવાથી, 'શું કરવું'એ સમસ્યા ઉદ્ભવતી નથી. (અનુભવસંજીવની - ૧૪૫૫)

તા. ૪-૬-૧૯૯૬, પાના નં. ૪૮, પ્રવચન નં. ૨૦૦

'અથ અનુભવવર્ણનમ્' અબ અનુભવ કા માને આત્માનુભવ કા, સ્વાનુભવ કા વર્ણન ઈસ અધિકાર મેં 'દીપચંદજી'ને લિખા હૈ. **'પૌદ્ગલિક કર્મસે હી પાંચ ઈન્દ્રિય ઔર છઠ્ઠા મનરૂપ સંજ્ઞી દેહ બના હૈ.'** યહ જો દેહ હૈ વહ પૌદ્ગલિક કર્મ કે નિમિત્ત સે બના હુઆ હૈ. પાંચ ઈન્દ્રિય ઔર છઠ્ઠા મન હૈ. મન કો સંજ્ઞી કહતે હૈં. મનરહિત કો અસંજ્ઞી કહતે હૈ, મનસહિત કો સંજ્ઞી કહતે હૈં.

'ઉસ દેહમેં ઉસકે પ્રમાણમેં વિદ્યમાન જીવદ્રવ્ય ભી ઈન્દ્રિય ઔર મનસંજ્ઞાકા નામ પ્રાપ્ત કરતા હૈ.' ઐસે દેહ મેં જો જીવ હૈ, ઉસ જીવ કો ભી પંચેન્દ્રિય જીવ કહતે હૈં ઔર મનસહિત હોતે હૈં તો સંજ્ઞી જીવ ભી કહને મેં આતા હૈ. **'ભાવઈન્દ્રિય, ભાવમન ઐસે છહ પ્રકારકે ઉપયોગપરિણામકે ભી ભેદ હુએ હૈં.'** ભાવઈન્દ્રિય પાંચ પ્રકાર કી. ભાવ ચક્ષુઈન્દ્રિય, ભાવ શ્રોત્રેઈન્દ્રિય, ભાવ રસનાઈન્દ્રિય. જિસ ભાવ સે જ્ઞાન કિયા જાતા હૈ. યે ચક્ષુ ઈન્દ્રિય હૈ વહ પૌદ્ગલિક રચના હૈ. વહ દ્રવ્યેન્દ્રિય હૈ. ઔર વહાં વર્ણ કો દેખને કા, રંગ કો દેખને કા જો ક્ષયોપશમભાવ હૈ ઉસકો ભાવ ચક્ષુઈન્દ્રિય કહતે હૈં. ઐસે પાંચોં ઈન્દ્રિયોં મેં જો ભાવ કામ કરતા હૈ ઉસકો ભાવેન્દ્રિય કહતે હૈં. ઔર મન કે સાથ જો ભાવ કરતા હૈ, વિચાર કરતા હૈ ઉસકો ભાવમન કહેને મેં આતા હૈ. ઐસા છહ પ્રકાર હુઆ. ઉપયોગ કા યહ છહ પ્રકાર હૈ. ક્યા હૈ ? ઉપયોગ કા યહ છહ પ્રકાર હૈ. ઉપયોગ કે પરિણામ જો હૈ ઉસકે છહ ભેદ કહે.

'એક-એક ઉપયોગપરિણામ એકકો હી દેખતા, જાનતા હૈ.' જૈસે ચક્ષુ (સે) દેખતા હૈ ઔર જીભ સે ચખતા હૈ. જીભ સે દેખા નહીં જાતા, સુના નહીં જાતા ઔર કાન સે દેખા નહીં જાતા ઔર ચખા નહીં જાતા. એક સે એક કામ હોતા હૈ. દૂસરા કામ એક સે હોતા નહીં હૈ. **'મનઉપયોગપરિણામ ચિન્તા-વિકલ્પકો દેખતા, જાનતા હૈ.'** મન મેં જો ચિંતા હોતી હૈ, વિકલ્પ હોતા હૈ વહ કૈસા હોતા હૈ વહ જાનને-

દેખને મેં આતા હૈ.

‘પરિણામવિચાર વિકલ્પ-ચિન્તારૂપ માનના હોતા હૈ.’ જો વિચારરૂપ પરિણામ હૈ વહ ચિંતારૂપ હૈ યા વિકલ્પરૂપ હૈ ઔર ઉસ પ્રકાર માનને કા હોતા હૈ. વિચારપૂર્વક માનને કા હોતા હૈ. **‘ઐસા હોનેસે ઉસ પરિણામ ભેદકો મન કહા હૈ.’** ઐસા હોને સે ઉસકા નામ દિયા મન. ક્યોંકિ વહ માનતા ભી હૈ. ચિંતા ભી કરતા હૈ, વિકલ્પ ભી કરતા હૈ ઔર માનતા હૈ તો ઉસકા નામ દિયા મન. ઉસ પરિણામ કા મન ઐસા નામ દિયા. ભાવમન.

‘દેખો, સંત ! અબ ઈસે એક જ્ઞાનકા નામ લેકર કથન કરતા હૂં.’ ઈસહી પાંચ ઈન્દ્રિય ઔર મન કો જ્ઞાન કા નામ દેકરકે અબ કહેંગે. ક્યોંકિ વહ તો ક્ષયોપશમ ભાવ હી હૈ. જીવ કા જો જ્ઞાન કા પર્યાય હૈ ઉસકા યહ છહ ભેદ હુઆ. આંખ સે દેખને કા જ્ઞાન હોતા હૈ, કાન સે સુનને કા જ્ઞાન હોતા હૈ, આવાજ કા જ્ઞાન હોતા હૈ, જીભ સે સ્વાદ કા જ્ઞાન હોતા હૈ. તબ ઉસકા નામ દેંગે વિજ્ઞાન.

‘ઉસ જ્ઞાનકે કથનસે દર્શનાદિ સર્વગુણ આ ગયે.’ અબ જ્ઞાન કી મુખ્યતા સે બાત કરેંગે. ઔર ભી સબ ગુણ સાથ મેં કામ કરતે હૈં ઐસા લે લેના. મતલબ વહ હૈ કિ જ્ઞાન કી પ્રધાનતા હૈ. સભી ગુણોં મેં જ્ઞાન કો નેતા કી ઉપમા દી ગઈ હૈ. જૈસે નેતા એક હોતા હૈ ઔર સમાજ ઉસકા અનુસરણ કરતા હૈ. લોગ નેતા કો અનુસરણ કરતે હૈં. વૈસે સભી ગુણોં મેં જ્ઞાન નેતા કે સ્થાન મેં હૈ. ઈસલિયે જ્ઞાન સે બાત કરેંગે. બાકી તો સર્વ ગુણ ઉસકા અનુસરણ કરતે હૈં તો સબ ગુણ ઉસમેં આ ગયે. જૈસે એક નેતા કામ કરતા હૈ તો કહેંગે, પીછેવાલે સબલોગ વહી કામ કર રહે હૈ. ક્યોંકિ ઉસકા અનુસરણ હોતા હૈ. ઠીક ઈસ તરહ.

‘ઈન મન-ઈન્દ્રિયભેદોંકે જ્ઞાનકી પર્યાયકા નામ મતિ સંજ્ઞા હૈ.’ ઉસકો મતિજ્ઞાન કહતે હૈં. મન ઔર ઈન્દ્રિય સે જો જ્ઞાન પ્રાથમિક અવસ્થા મેં હોતા હૈ ઉસકો મતિજ્ઞાન ઐસા નામ દિયા હૈ. **‘મન, ભેદજ્ઞાનસે (વિશેષ જ્ઞાનસે)...’** મન કે વિશેષ જ્ઞાન સે, મન મેં વિશેષ જ્ઞાન હોને સે **‘અર્થસે અર્થાન્તર વિશેષકો જાનતા હૈ, ઉસ જાનનેકો શ્રુત સંજ્ઞા કહતે હૈં.’** મન દ્વારા વિચાર કરકે જો મતિજ્ઞાન મેં જાના ઉસી પદાર્થ કો વિશેષરૂપ સે જાના. અર્થ સે અર્થાંતર માને ઉસકે ગુણ, ઉસકી

પર્યાય, ઉસકી બરાબરી મેં દૂસરે પદાર્થ, ઐસા જો વિશેષરૂપ સે જાનને કા હોતા હૈ ઉસકો શ્રુતજ્ઞાન ઐસા નામ દિયા ગયા હૈ. કહાં સે કહાં બાત કો લે ગયે. પાંચ ઇન્દ્રિય ઔર છઠ્ઠા મન સે યહ જો દેહ બના હૈ વહાં છહ પ્રકાર સે કામ કરનેવાલા જ્ઞાન હૈ. તો છહ પ્રકાર કો દો ભેદ મેં લે લિયા. એક મતિજ્ઞાન ઔર એક શ્રુતજ્ઞાન. ક્યોંકિ બાત આત્માનુભવ કી લેની હૈ. ઔર આત્માનુભવ મતિ-શ્રુતજ્ઞાન મેં હોતા હૈ. આત્માનુભવ કિસમેં હોતા હૈ ? કિ મતિ-શ્રુતજ્ઞાન મેં હોતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- ભાઈ ! મતિજ્ઞાન મેં હોતા હૈ ? મતિજ્ઞાન સે હોતા હૈ ? કિ મતિજ્ઞાન છોડને સે હોતા હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- મતિજ્ઞાન મેં, મતિજ્ઞાન સે. મતિજ્ઞાન હી કર્તા ઔર મતિજ્ઞાન હી કર્મ. મતિજ્ઞાન હી સંપ્રદાન, અપાદાન ઔર અધિકરણ. છહોં કારક ઉસમેં આ જાતે હૈં.

મુમુક્ષુ :- આખર મેં મતિ-શ્રુત છોડેગા તબ હી આત્મજ્ઞાન હોગા ન ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- આત્મજ્ઞાન અધ્યાત્મભાષા કા શબ્દ હૈ. અનુભવજ્ઞાન, અનુભૂતિ, આત્મજ્ઞાન, સ્વસંવેદનજ્ઞાન યે અધ્યાત્મ ભાષા કે શબ્દ હૈં. ઔર મતિજ્ઞાન ઔર શ્રુતજ્ઞાન વહ આગમભાષા કા શબ્દ હૈ. એક હી જ્ઞાન કા નામ હૈ. આગમ મેં ઇસલિયે ઉસકો આગમ ભાષા કહી કિ આગમ કા આધાર પરમાણુ હૈ ઔર અધ્યાત્મ કા આધાર આત્મા હૈ. જૈસે મતિ-શ્રુતજ્ઞાન કા નામ લિયા. તો જ્ઞાન કો મતિ-શ્રુત ઐસી સંજ્ઞા ક્યોં દી ? કિ મતિજ્ઞાનાવરણીય કર્મ સે ઉત્પન્ન હુએ જ્ઞાન કો મતિજ્ઞાન કહીએ. શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય કર્મ કે ક્ષયોપશમ સે ઉત્પન્ન હુએ જ્ઞાન કો શ્રુતજ્ઞાન કહીએ. અવધિજ્ઞાનાવરણીય કર્મ કે ક્ષયોપશમ સે ઉત્પન્ન હુએ જ્ઞાન કો અવધિજ્ઞાન કહીએ. મનઃપર્યય કા આવરણ જો હૈ, ઉસકા ક્ષયોપશમ જો હોતા હૈ ઉસકો કહતે હૈં મનઃપર્યયજ્ઞાન. ઔર કેવલજ્ઞાનાવરણીય કે ક્ષય સે ઉત્પન્ન હુઆ, વહાં ક્ષયોપશમ નહીં હોતા, ચારોં મેં ક્ષયોપશમ હૈ, પાંચવે મેં કેવલજ્ઞાનાવરણી કે ક્ષયસે ઉત્પન્ન હુઆ જો જ્ઞાન હૈ ઉસકો કેવલજ્ઞાન કહતે હૈં. તો પાંચોં નામ હૈ આગમભાષા મેં.

અધ્યાત્મભાષા મેં જિસકા આધાર આત્મા હૈ, સ્વાનુભવ મેં આત્મા કે અવલંબન સે જો જ્ઞાન પ્રવર્તીત કરતા હૈ ઉસકો કહતે હૈં

આત્મજ્ઞાન યા સ્વાનુભવ. ઈસતરહ સે કહતે હૈં.

'**વે દોનોં જ્ઞાનપર્યાયેં (દો પ્રકારસે) કુરૂપ (વિપરીતરૂપ) (ઔર) સમ્યક્રૂપ હૈં.**' અથવા અસમ્યક્રૂપ-મિથ્યારૂપ ઔર સમ્યક્રૂપ. જાતિ દો હૈ ઈસકી. જ્ઞાન કી દો જાતિ-સમ્યક્ ઔર મિથ્યા. ગતિ ભી દો હૈ. સદ્ભાવ ઔર અભાવ. ઔર શક્તિ એક હૈ સ્વપરપ્રકાશક. શક્તિ, ગતિ ઔર જાતિ તીનોં સે જ્ઞાનપર્યાય કો સમજો તો જ્ઞાનપર્યાય કો સમજને મેં ફિર કોઈ અસમાધાન નહીં રહેગા. ઔર ઉસકા અસ્તિત્વ, ઉસકી સત્તા નિજ ક્ષેત્રપ્રમાણ હૈ. દ્રવ્ય કા જબ જિતના ક્ષેત્ર માને Area હૈ-ક્ષેત્રફલ-લંબાઈ, ચોડાઈ ઔર ગહરાઈ, વહાં ઉસકા ઉતના અસ્તિત્વ હૈ. ક્ષેત્રપ્રમાણ સત્તા હૈ. સત્તા, ગતિ, શક્તિ ઔર જાતિ. ચાર પહલૂ સે કોઈ ભી પર્યાય કો સમજો તો પર્યાય કે વિષય મેં ફિર કોઈ અસમાધાન નહીં રહેગા.

અબ કહતે હૈં કિ '**મિથ્યાત્વીકો મતિ-શ્રુતરૂપ જાનના હૈ, ઉસ જાનનેમેં સ્વ-પર વ્યાપક-અવ્યાપકકી જાતિ નહીં હૈ.**' દેખો ! કિસ ઢંગ સે બાત કી હૈ. મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ મતિ-શ્રુતરૂપ જ્ઞાન સે જાનને કી પ્રવૃત્તિ કરતા હૈ. વહ જાનને મેં તો સ્વ-પર વ્યાપક-અવ્યાપક કી જાતિ નહીં હૈ. માને ભિન્ન-ભિન્ન વ્યાપકપના નહીં હૈ. વહ સ્વ મેં પર કા વ્યાપકપના ઔર પર મેં સ્વ કા વ્યાપકપના અનુભવ કરતા હૈ. મિથ્યાત્વ અવસ્થા મેં યહ અનુભવ કી ભૂલ હૈ. કૌન-સી ભૂલ હૈ યહ ? ઉસકો પરપ્રવેશભાવ ભી કહા આગે. શુરૂ મેં હી ઈસ ગ્રંથ કો લિખતે-લિખતે પંડિતજીને પરપ્રવેશભાવ કહા હૈ. મેરા પ્રવેશ પરપદાર્થ મેં હૈ ઔર પરપદાર્થ કા પ્રવેશ મેરે મેં હૈ.

જૈસે કિ હમ કિસી ભી સ્વાદ કો જબ જાનતે હૈં, સાથ હી સાથ ઐસા અનુભવ કરતે હૈં કિ યહ સ્વાદ મેરે મેં પ્રવેશ કર રહા હૈ. મીઠા રસ હૈ માનો. તો મીઠા રસ મેરે મેં આયા, ઐસા અનુભવ હોતા હૈ. મેરે મેં જૈસે ઉસકા કોઈ પ્રવેશ હોતા હો. ઐસા અનુભવ હોતા હૈ. વહ મિથ્યા અનુભવ હૈ. ક્યોંકિ રસ હૈ વહ પુદ્ગલ પરમાણુ કી, જડ પરમાણુ કી રસગુણ કી પર્યાય હૈ. રસગુણ કી પર્યાય હૈ. રસગુણ કા ભેદ ખટ્ટા હો, મીઠા હો, કડુવા હો અનેક ભેદ હૈ, ગુણ એક હૈ. પર્યાય મેં અનેક પ્રકાર ઉત્પન્ન હોતા હૈ. તો પુદ્ગલ જડ પરમાણુ હૈ ઉસકા ગુણ ઉસમેં હૈ ઔર

ઉસકી અવસ્થા ભી ઈસમેં સમાપ્ત હોતી હૈ, પરમાણુ મેં હી સમાપ્ત હોતી હૈ. ફિર ભી ખાતે વક્ત, ચખતે વક્ત મેરે મેં વહ આતા હૈ ઐસા રસ કા વ્યાપકપના અપને મેં અનુભવ હો જાતા હૈ. યહ અનુભવ કી ભૂલ હુઈ.

ભૂલ દો પ્રકાર કી હોતી હૈ. એક સમજ કી ઔર એક અનુભવ કી. ભૂલ દો પ્રકાર કી હોતી હૈ. એક સમજ કી ભૂલ હોતી હૈ ઔર એક અનુભવ કી ભૂલ હોતી હૈ. સમજ કી ભૂલ સચ્ચી સમજ સે દૂર હો જાતી હૈ. સમજ કી ભૂલ માને ખોટી સમજ. ખોટી સમજ હૈ વહ સચ્ચી સમજ સે દૂર હો જાતી હૈ. ઔર જો અનુભવ કી ભૂલ હૈ વહ સહી અનુભવ કરને સે દૂર હો જાતી હૈ.

જૈસે રસ કી અવસ્થા, રસ કી પર્યાય જડ કી જડ મેં હૈ. જડ કી ચેતન મેં નહીં હો સકતી. ક્યોં ? ક્યોંકિ ચેતનપદાર્થ જો આત્મા હૈ, જીવ હૈ ઉસમેં રસગુણ નહીં (હૈ), રસ કી પર્યાય ભી નહીં હૈ. ઔર સ્પર્શ કા ગુણ નહીં ઈસલિયે સ્પર્શ કી પર્યાય નહીં. તો જડ પરમાણુ કો સ્પર્શ કર સકે વહ ભી નહીં હૈ. તો સ્પર્શ નહીં કર સકે તો અપને મેં ઉતાર સકે, વ્યાપક હો સકે (ઐસા બનતા નહીં). યે વ્યાપ્ય-વ્યાપકભાવ કા અનુભવ તો જૂઠા અનુભવ હૈ. મિથ્યા અનુભવ માને જૂઠા અનુભવ હૈ. જીવ ભૂલ યહાં ખાતા હૈ. જીવ ભૂલ યહાં ખાતા હૈ.

યહ જો મુનિરાજ હૈ, નગ્ન-દિગંબર અવસ્થા મેં ઠંડી-ગરમી મેં જાડે કે દિન મેં યા ગરમી કે દિન મેં બિના દુઃખી હુએ, આકૂલિત હુએ બિના શાંતિ મેં ડૂબતે હુએ કૈસે રહ સકતે હૈં ? કિ વે અનુભવ કરતે હૈં કિ ઠંડી-ગરમી કી અવસ્થા જો હૈ વહ તો સ્પર્શગુણ કી જડ કી અવસ્થા હૈ. મેરે ચૈતન્ય કી અવસ્થા મેં ઉસકા પ્રવેશ નહીં, ઉસકા સ્પર્શ નહીં, વહ મુજે છુતી નહીં. ઐસા સ્પષ્ટ ભિન્ન અનુભવ અપને આત્મા કા રહતા હૈ ઔર સુખ કા અનુભવ કરતે હૈં. દુઃખી નહીં હોતે કભી.

બાહ્યદૃષ્ટિ લોગ ઐસા સમજતે હૈ કિ મહારાજ બહુત દુઃખી હૈ. ઈતની ઠંડી મેં ઉનકો કોઈ આશ્રય નહીં હૈ. લેકિન વહ બાત ગલત હૈ. એગંત સોહી મુનિ વીતરાગી. જગત મેં કોઈ સુખી હૈ તો એક વીતરાગી મુનિ હૈ. ક્યોંકિ ઉનકો કોઈ જરૂરત નહીં, કોઈ આવશ્યકતા નહીં. જિતની આવશ્યકતા અધિક, ઉતના દુઃખ ભી અધિક. ક્યોંકિ ઉસકી ઉપાધિ બઢેગી ઉસકો. ઉસકો ઉપાધિ બઢેગી ઔર ઉપાધિ કા નામ હી

દુઃખ હૈ.

'ગુરુદેવ' કહતે થે કિ સંસાર મેં રાજા, મહારાજા, સેઠ, શ્રીમંત, શાહુકાર અધિક દુઃખી હૈ. ક્યોંકિ ઉન લોગોં કી જરૂરત જ્યાદા હૈ. ઔર ઐસી સંપત્તિ નહીં હોને કે બાદ ભી જિસકી જરૂરત, વાંછા તીવ્ર હૈ વહ દુઃખી જ્યાદા હૈ. ઈસલિયે સંજ્ઞી સે અસંજ્ઞી દુઃખી જ્યાદા હૈ. અસંજ્ઞી સે ચાર ઈન્દ્રિય, તીન ઈન્દ્રિય, દો ઈન્દ્રિય, એકેન્દ્રિય ઐસે દુઃખ બઢતા જાતા હૈ. ક્યોંકિ વાંછા કી આકૂલતા બઢતે...બઢતે... બઢતે.. ઈસકા જ્ઞાન સિકુડ ગયા. જ્ઞાન કો આવરણ આને લગા. જીવ જિતની પરદ્રવ્ય કી વાંછા કરતા હૈ ઉતના હી આવરણ કો પ્રાપ્ત હોતા હૈ, બંધન કો પ્રાપ્ત હોતા હૈ.

ક્યા કહા ? કિ મિથ્યાદષ્ટિ ઔર મિથ્યાજ્ઞાની કે સ્વ-પર કો જાનને મેં વ્યાપક ઔર અવ્યાપક કી જાતિ નહીં હૈ. માને દોનોં કો એક પકડતા હૈ. દોનોં કી વ્યાપ્તિ અભેદ લેતા હૈ. વ્યાપક ઔર અવ્યાપક ઐસા દો જાતિ કા ભેદ વહ નહીં કરતા. ભિન્ન હોનેપર ભી અભિન્નતા કા અનુભવ કરતા હૈ.

'ઉસ જ્ઞેયકો અપનેરૂપ જાને અથવા જાને ભી નહીં.' જાનકારી મેં તો કભી જ્ઞેય કો અપનારૂપ જાનતા હૈ, કભી નહીં ભી જાનતા હૈ. યા કુછએક જ્ઞેય કો તો અપનેરૂપ જાનતા હૈ ઔર કુછએક જ્ઞેય કો અપનેરૂપ નહીં જાનતા હૈ. યહ મકાન મેરા હૈ, પડોસી કા જો હૈ વહ મેરા નહીં હૈ. **'મિથ્યાત્વીકે જાનનેમેં કુરુપતા-વિપરીતતા હૈ.'** વહ વિપરીત જાનતા હૈ. વસ્તુ કા જૈસા સ્વરૂપ હૈ વૈસા નહીં જાનતા હૈ. વિપરીત જાનતા હૈ.

'સમ્યગ્દષ્ટિ પરકો પર જાનતા હૈ, સ્વકો સ્વ જાનતા હૈ.' યહ વસ્તુ કા સ્વરૂપ હૈ. અપને આત્મા કો સ્વયં કે રૂપ મેં જાનતા હૈ ઔર ઉસકો છોડકર કે જિતને ભી પદાર્થ હૈ ઉનકો પરરૂપ મેં જાનતા હૈ. **'મિથ્યાત્વી ચારિત્રમેં પરકો નિજરૂપ અવલંબતા હૈ.'** અબ બાત લી આચરણ કી. જો મિથ્યાદષ્ટિ અજ્ઞાની જીવ હૈ વહ આચરણ મેં પર કો નિજરૂપ અવલંબન કરતા હૈ. શરીર ઔર દૂસરે પદાર્થ હૈ ઉસમેં અવલંબન લે લેતા હૈ. ચારિત્ર મેં અવલંબન કી બાત લી. જ્ઞાન મેં જાનને કી બાત હૈ, શ્રદ્ધા મેં માનને કી બાત હૈ ઔર આચરણ મેં અવલંબન કરને કી બાત હૈ. આત્મા કા અવલંબન નહીં લેકરકે શરીર કા

ઔર અન્ય પદાર્થ કા અવલંબન લેના, આધારબુદ્ધિ મેં આના ઉસકો મિથ્યાચારિત્ર કહતે હૈં. મૈં શરીર કે આધાર સે જીતા હૂં. શરીર કો ટિકાનેવાલે અન્ન, પાની ઔર વાયુ સે મૈં જિતા હૂં. ઔર અન્ન, પાની, વાયુ મિલે જિસ સાધન સે, ઐસે પૈસે સે મૈં જિતા હૂં. પૈસે મિલે ઐસી દુકાન સે મૈં જિતા હૂં. દુકાન કો ભી નમસ્કાર કરતા હૈ ન ? સુબહ જાતા હૈ તો નમસ્કાર કરતા હૈ. ઔર જિસ દુકાનદારી ગ્રાહક સે ચલતી હૈ ઉસ ગ્રાહક કે કારણ સે મૈં જિતા હૂં. ઐસે-ઐસે સૂત્ર લિખતે હૈં. ગ્રાહક હૈ વહ હમારા પરમેશ્વર હૈ. બાત તો ઠીક હૈ. અચ્છા હૈ, ઐસા નહીં લિખતા હૈ કિ પૈસા હી મેરા પરમેશ્વર હૈ.

મુમુક્ષુ :- ઉસકે પાસ ભાવ તો વહી હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ભાવ તો વહી હૈ. આધારબુદ્ધિ કી બનજાર બહુત લંબી હૈ. ઈસકી બનજાર બહુત લંબી હૈ. ક્યોંકિ પર કો સ્વ માના. પર કો સ્વ માનકર કે પર કા અવલંબન લિયા યહી હુઆ મિથ્યાચારિત્ર.

'**(જબકિ) સમ્યગ્દૃષ્ટિ નિજકો નિજરૂપ અવલંબતા હૈ.**' વહ નિરાલંબન મેં હીં રહતા હૈ. સમ્યગ્દૃષ્ટિ હૈ વહ અપને સ્વરૂપ કા અવલંબન લેતા હૈ કિ મેરી જીવત્વશક્તિ સે મૈં અનંત કાલ સે જી રહા હૂં. ઔર અનંત કાલ પર્યંત જીતા રહુંગા. વહ મેરી જીવત્વશક્તિ કે કારણ સે મૈં શાશ્વત જીનેવાલા પદાર્થ હૂં. બિના કિસીકે મૈં જિંદા રહનેવાલા હૂં. ઔર બિના કિસીકે મૈં અભી હી પૂર્ણ હૂં. પૂર્ણ હૂં ઈસલિયે આવશ્યકતા નહીં, આવશ્યકતા નહીં હૈ તો દીનતા નહીં હૈ. ઐસા સ્વરૂપજ્ઞાન સ્વરૂપાનુભવ મેં હોતા હૈ. ઈસલિયે અનુભવ કા પ્રકરણ ચલાયા હૈ. ભલે હી અવિરત સમ્યગ્દૃષ્ટિ હૈ લેકિન જ્ઞાન ઐસા હોતા હૈ.

'**(જબકિ) સમ્યગ્દૃષ્ટિ નિજકો નિજરૂપ અવલંબતા હૈ. સમ્યક્તા (સમ્યક્ત્વ) સવિકલ્પ-નિર્વિકલ્પરૂપસે દો પ્રકારસે હૈ.**' સમ્યક્તા દોનોં અવસ્થા મેં હોતી હૈ, ઐસા કહના હૈ. સમ્યક્તા ખુદ તો નિર્વિકલ્પ હૈ. લેકિન જીવ પ્રથમ નિર્વિકલ્પ હોતા હૈ, નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપ કા અવલંબન લેકરકે નિર્વિકલ્પ શુદ્ધોપયોગ મેં આતા હૈ તો સમ્યક્તા પૈદા હોતી હૈ. ફિર જ્ઞાની સવિકલ્પદશા મેં આતા હૈ, સમ્યક્તા ચાલુ રહતી હૈ. ઈસલિયે દો પ્રકાર કહા. વહી સમ્યક્તા ચાલુ રહતી હૈ. સમ્યક્તા નહીં મિટતી.

જ્ઞાન સ્વરૂપ મેં ગયા, ઉપયોગ સ્વરૂપ મેં લગા ઈસલિયે તો સમ્યક્

હૈ હી, લેકિન ઉપયોગ બાહર ગયા ઈસલિયે ફિર અસમ્યક્ હો ગયા વહ બાત નહીં હૈ. ઈસલિયે ઈસકે દો પ્રકાર લિયે હૈં. નિર્વિકલ્પતા કે સાથ ભી સમ્યક્તા કી વ્યાપ્તિ હૈ ઔર સવિકલ્પતા મેં ભી સમ્યક્તા કી વ્યાપ્તિ હૈ. ઈસલિયે દો પ્રકાર કહે.

'**જઘન્યજ્ઞાની...**' માને અવિરત સમ્યગ્દૃષ્ટિ વહ જઘન્ય જ્ઞાની હૈ. અવિરત સમ્યગ્દૃષ્ટિ હૈ વહ જઘન્ય જ્ઞાની હૈ. ઉસકો જ્યાદા જ્ઞાન નહીં હૈ. કેવલજ્ઞાન કી અપેક્ષા સે. કેવલજ્ઞાન કે આગે વહ અનંતવેં ભાગ મેં ઉસકા જ્ઞાન હૈ. ઈસલિયે બહુત કમ જ્ઞાન હૈ. સમ્યગ્દૃષ્ટિ કો બહુત કમ જ્ઞાન હૈ. ઠીક ! ઔર જ્ઞાન જઘન્ય હોને સે યાની બહુત કમ હોને સે '**ઉસ પરજ્ઞેયકો...**' વહ પરમજ્ઞેય મેં જાતા હૈ. જઘન્યતા કે કારણ સે વહ પર મેં જાતા હૈ, ચલા જાતા હૈ. સ્વ મેં ઉતના રહતા નહીં. '**જઘન્યજ્ઞાની ઉસ પરજ્ઞેયકો અવ્યાપક પરરૂપત્વસે જાનકર...**' .. પર કા જાનના અવ્યાપકરૂપ સે હોતા હૈ ઔર સ્વ કા જાનના વ્યાપ્ય-વ્યાપકરૂપ સે હોતા હૈ. ઈસપ્રકાર કા જાનને કા Process મુમુક્ષુદશા મેં અવલોકન કે કાલ મેં ચાલુ હોતા હૈ.

અવલોકન કરનેવાલા મુમુક્ષુ ભીતર મેં યહ દેખતા હૈ કિ મેરે પરિણામ તક મેરા અસ્તિત્વ હૈ. પરિણામ સે આગે મેરા અસ્તિત્વ નહીં હૈ. મેરા પરિણામ ચલતા હૈ વહાં મેરા અસ્તિત્વ સમાપ્ત હો જાતા હૈ. જિસ પદાર્થ કો લેકરકે મેરા પરિણામ ચલતા હૈ વહાં મેરી વ્યાપકતા નહીં હૈ. મુમુક્ષુ કી ભૂમિકા મેં ઉસકા અવલોકન કરતા હૈ. ઔર જ્ઞાની કી ભૂમિકા મેં ઐસા અનુભવ રહતા હૈ, બિના વિચાર.

પર કો જાનતા હૈ, જ્ઞાની ભી પર કો જાનતા હૈ. ભલે હી જઘન્ય જ્ઞાની હો તો ભી. પરકો જાનને કે કાલ મેં પર સે અવ્યાપકરૂપ સે જાનેગા ઔર સ્વયં કો વ્યાપ્ય-વ્યાપકરૂપ સે જાનેગા. જાનતા હૈ દોનોં કો, લેકિન બહુત બડા અંતર હૈ. પરપદાર્થ કો ભી જાનતા હૈ ઔર સ્વયં કો ભી જાનતા હૈ. જાનને જાનને મેં બહુત અંતર હૈ. પર કો જાનતે હી મેરી વ્યાપ્તિ ઉસમેં નહીં હૈ ઐસા જાન લેતા હૈ. વિચાર નહીં કરના પડતા. બિના વિચાર જાન લેતા હૈ. ઔર સ્વયં કો વ્યાપ્ય-વ્યાપકરૂપ સે જાનતા હૈ. ઐસા દોનોં કો જાનને મેં ભેદ પડ જાતા હૈ.

જૈસે હમ ગાંવ કે કોઈ બડે ઊંચે સ્થલ સે હજારોં મકાનોં કો દેખતે

હૈ ગાંવ કે. ઊંચાઈ સે દેખે તો. તો ઉસમેં ઐસા વિચાર કરના પડતા હૈ કિ યહ સારે City કે જો મકાન હૈ, વહ કોઈ મેરા નહીં હૈ. ઐસા વિચાર કરના પડતા હૈ ? ઔર દેખતે.. દેખતે... દેખતે... નજર અપને મકાન પર ગઈ. વિચાર નહીં કરના પડતા કી યહ મેરા મકાન હૈ. યે સેંકડો મકાનોં મેં યહ મેરા હૈ ઐસી દૃષ્ટિ સે, ઐસે Concept સે વહ અપના દિખેગા. ઔર બાકી કે સબ અપને નહીં હૈ ઐસા બિના વિચાર વહ પરાયા દિખેગા. અપને-પરાયે કા ભેદ નિશ્ચય અનુસાર હોતા હૈ. ક્યોંકિ પહલે નિશ્ચય હૈ-Concept હૈ કિ યહ મેરે, બાકી કે મેરે નહીં. બાત ખતમ. ફિર વહી દૃષ્ટિ સે બિના વિચાર દિખેગા.

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાની કો ઐસા નિશ્ચય હૈ કિ ઐસા અનુભવ હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નિશ્ચયપૂર્વક અનુભવ હૈ. નિશ્ચય તો ભાવભાસન મેં હો ગયા ન ? ફિર અનુભવ હુઆ. ઉસકો નિશ્ચયપૂર્વક અનુભવ હૈ. નિશ્ચય તો હૈ હી અનુભવ મેં. અનુભવ કહતે હી નિશ્ચય ઈસકે પેટા મેં આ હી જાતા હૈ. લેકિન Basic બાત નિશ્ચય કી હૈ. વહાં સે ફર્ક પડા હૈ.

દેખિયે, હમ મકાન યા ગાડી બેચ દેતે હૈં. Document sign કરકે પૈસે લે લેતે હૈં. ફિર બોલને મેં ઐસા બોલતે હૈં કિ દેખો, યહ મકાન હમારા થા. ક્યા કહેંગે ? કિ હમારા મકાન હૈ જો હમને બેચ દિયા હૈ. મકાન હમારા હૈ ઔર હમને બૈચ દિયા ભી હૈ. હમારા હૈ ઐસા બોલ દેગા. લેકિન જ્ઞાન મેં અપનત્વ રહેગા નહીં. ક્યોંકિ નિશ્ચય હો ગયા કિ અબ મેરા નહીં હૈ. બેચ દિયા.

'ગુરુદેવ' તો નિશ્ચય કે વિષય મેં એક બહુત અચ્છા દૃષ્ટાંત દેતે થે. અપને પરિવાર મેં લડકી પૈદા હોતી હૈ. જબ ઉસકી સગાઈ હો જાતી હૈ તબ સે ઉનકો અપનત્વ છૂટ જાતા હૈ ઘરમેં સે, યહ ઘર મેરા નહીં. જહાં સગાઈ હુઈ હૈ વહ ઘર મેરા. નિશ્ચય કૈસે બદલતા હૈ ? અભી તો ઉસી ઘરમેં હૈ. શાદી નહીં કી વહાંતક તો ઘર છોડા નહીં ન ? લેકિન પરિણામ મેં પરાયાપન હો જાતા હૈ. અપનત્વ નહીં રહતા હૈ. તો યહાં સે તો જિતના મુજે મિલેગા ઉતના મેરા, બાકી કોઈ ચીજ મેરી નહીં હૈ. દહેજ મેં જિતના મિલતા હૈ ઉતના હી મેરાપન આયેગા ઉસમેં.

ઐસે સમ્યગ્દૃષ્ટિ કો અપને સ્વરૂપ મેં અપનત્વ કા નિશ્ચય હુઆ,

પર મેં અપનત્વ કા નિશ્ચય છોડ દિયા. વહ સબ બેચ દિયા. શરીર સે લેકર કે મકાન, સંપત્તિ, પરિવાર સબ પરાયા હો ગયા. મેરા કોઈ નહીં હૈ. નજર બદલ ગઈ. ઈસમેં મેરા કોઈ થા હી નહીં. મેરા સ્વરૂપ હી મેરા હૈ. ક્યોંકિ મેરી વ્યાપકતા મેરે સ્વરૂપમેં હૈ, મેરી વ્યાપકતા કહીં ઔર પદાર્થ મેં નહીં હૈ. ઐસે સ્વ-પર કો સાથ જાનને મેં સવિકલ્પદશા હોતી હૈ ઉસકો કહેંગે સવિકલ્પ સમ્યક્તા. એક બાત કહી. દૂસરી.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! એક ચીજ ઔર હૈ. સમ્યગ્દૃષ્ટિ કો જ્ઞાન થોડા હોતા હૈ. જ્ઞાન થોડે હી ન થોડા હોતા હૈ ? જ્ઞાન તો પૂરા કા પૂરા હી હૈ. જ્ઞાન તો પૂરા હી પૂરા હોગા. જ્ઞાન થોડે ન અધૂરા હોતા હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પ્રશ્ન હૈ કિ સમ્યગ્દૃષ્ટિ કો જ્ઞાન તો પૂરા હોતા હૈ. અધૂરા થોડા ન હોતા હૈ ? જઘન્યજ્ઞાની ક્યોં કહા ઈધર ? જઘન્ય માને થોડા-અલ્પ.

મુમુક્ષુ :- Degree કા ફર્ક પડતા હૈ. પર જાતિ તો એક હી હૈ ન. વહ તો જ્ઞાન..

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જાતિ કી અપેક્ષાસે વહાં બાત નહીં ચલતી હૈ, ગતિ કી અપેક્ષા સે બાત ચલતી હૈ. જ્ઞાન કા સદ્‌ભાવ ઔર જ્ઞાન કા અભાવ. તો કેવલજ્ઞાન મેં જ્ઞાન કા પૂરા સદ્‌ભાવ હૈ. ઔર સમ્યગ્દૃષ્ટિ કો ચતુર્થ ગુણસ્થાન મેં જ્ઞાન કા અભાવ જ્યાદા હૈ, સદ્‌ભાવ થોડા હૈ. વહ બરાબરી કરતે હૈં કેવલજ્ઞાન કી, પૂરે જ્ઞાન કી, સંપૂર્ણ જ્ઞાન કી, (ઉસકે સાથ) બરાબરી કરતે હૈં.

મુમુક્ષુ :- ભાઈ ! અહીંયાં જ્ઞાનને બદલે શ્રદ્ધા શબ્દ વાપરીએ તો પછી સમ્યગ્દૃષ્ટિને કેવળજ્ઞાન જેટલી શ્રદ્ધા છે ને.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- શ્રદ્ધા અપેક્ષા સે ચતુર્થ ગુણસ્થાનધારી તિર્યંચ હો ઔર સિદ્ધાલય મેં બિરાજમાન સિદ્ધ પરમાત્મા હો, દોનોં એકસરીખે હૈં. દોનોં એકસરીખે હૈં. દોનોં કી શ્રદ્ધા મેં કોઈ અંતર નહીં હૈ. કોઈ કહેંગે કિ નીચે તો ક્ષયોપશમ સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ ઔર કેવલી કો યાની શ્રેણી સે લેકર કે ક્ષાયિક સમકિત હો જાતા હૈ, બાદ મેં કેવલજ્ઞાન હોતા હૈ. ઉતના તો ફર્ક હૈ સમકિત મેં ? કિ વહ આગમ કી વિવિક્ષા મેં જાતા હૈ. ઉપશમ, ક્ષયોપશમ ઔર ક્ષાયિક વહ કર્મ કે આવરણ કી અપેક્ષા હૈ. શ્રદ્ધા ઔર શ્રદ્ધા કે વિષય મેં કોઈ અંતર નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- સમકિત તો સમકિત હી હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સમકિત તો સમકિત હૈ ઔર ઉસકા વિષય પૂરા આત્મા હી હૈ. ઉપશમ કા વિષય ભી આત્મા હૈ, ક્ષયોપશમ કા વિષય ભી આત્મા હૈ ઔર ક્ષાયિક કા વિષય ભી આત્મા હી હૈ. કિસીકા વિષય અધૂરા નહીં હૈ, અલ્પ નહીં હૈ. ઈસલિયે સમકિત કી અપેક્ષા સે તિર્યંચ સમ્યગ્દૃષ્ટિ સે લેકરકે સિદ્ધ પરમાત્મા મેં કોઈ અંતર નહીં હૈ.

ઈસલિયે જ્ઞાનિયોંને કહા કિ પહચાનના હો તો સમ્યક્ત્વ સે પહચાનો. ચાહે જિનેન્દ્ર કી પહચાન કરની હો, ચાહે મુનિરાજ કી પહચાન કરની હો, ચાહે સત્પુરુષ કી પહચાન કરની હો, સમ્યક્ત્વ સે પહચાનો. ક્યોંકિ યે તીનોં મેં સામાન્ય હૈ. ઔર એક કી પહચાન મેં તીનોં કિ પહચાન આ જાયેગી. વરના સત્પુરુષ કી પહચાન મેં ભગવાન કી પહચાન નહીં આયેગી, મુનિરાજ કી પહચાન નહીં આયેગી. લેકિન ઐસા બનતા નહીં હૈ. ક્યોંકિ સમ્યક્ત્વ સે પહચાના જાતા હૈ. થોડા સૂક્ષ્મ વિષય હૈ વહ.

દૂસરી સમ્યક્તા. દૂસરા જો સ્વયં સ્વયં કો હી જાનનેરૂપ અપને કો હી વ્યાપ્ય-વ્યાપક જાનતા રહે યહ નિર્વિકલ્પરૂપ સમ્યક્તા હૈ. યહ શુદ્ધોપયોગ કી બાત કહી. અપને કો હી જાનતા રહે. વ્યાપ્ય-વ્યાપકરૂપ સે અપને મેં લીન હોકરકે અપને કો હી જાનતા રહે. તો ઉસ વક્ત નિર્વિકલ્પદશા હોતી હૈ. ઈસલિયે ઉસકો નિર્વિકલ્પ સમ્યક્તા કહને મેં આતી હૈ. વહ આચરણપ્રધાન સમ્યક્તા કા વર્ણન કિયા. સવિકલ્પ ઔર નિર્વિકલ્પ તો આચારણ કા વિષય હૈ. સમ્યક્ત્વ તો સમ્યક્ત્વ હૈ, દોનોં કાલ મેં. સમ્યક્ત્વ મેં કોઈ અંતર નહીં હૈ. લેકિન આચરણ કી પ્રધાનતા સે બાત (કહી). ઉપયોગ બાહર જાતા હૈ ન ? વહ પરાચરણ હો ગયા. સ્વયં મે રહતા હૈ વહ સ્વ આચરણ હુઆ. સ્વયં મેં ચરતા હૈ વહ સ્વઆચરણ ઔર પર મેં ચરતા હૈ વહ પરાચરણ.

મુમુક્ષુ :- સ્વસન્મુખતા નહીં જાતી ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સમ્યક્તા નહીં જાતી. ઔર ઉપયોગ પર મેં જાનેપર ભી લબ્ધજ્ઞાન સ્વરૂપ સન્મુખ રહતા હૈ. ઈસલિયે એક હી પર્યાય કા એક અંગ સ્વરૂપ સન્મુખ રહતા હૈ, એક અંગ પરસન્મુખ હોતા હૈ. ઐસી બાત હોતી હૈ.

મુમુક્ષુ :- ઉસકો દ્વૈત કહ સકતે હૈં ? દો ચીજ ચાલુ હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઉસકો કહતે હૈં મિશ્રધારા, મિશ્રધર્મ. અધિકાર લિખા હૈ. મિશ્રધર્મ અધિકાર કરકે પ્રકરણ લિખા હૈ. ઈસી ગ્રંથ મેં 'અનુભવપ્રકાશ'મેં એક પૂરા પ્રકરણ લિખા હૈ 'દીપચંદજી'ને. મિશ્રધર્મ અધિકાર.

'જો એકબાર એક હી સમયમેં (સ્વ) સ્વકો સર્વસ્વરૂપસે જાને તથા સર્વ પરકો પરરૂપસે જાને વહાં ચારિત્ર પરમ શુદ્ધ હૈ,...' 'વહાં ચારિત્ર પરમ શુદ્ધ હૈ,...' આચરણ પ્રધાનતા સે વર્ણન ચલતા હૈ ન ? એક હી કાલ મેં, એક હી બાર મેં માને એક હી કાલ મેં, એક હી સમય મેં કેવલજ્ઞાન જો હોતા હૈ. શુદ્ધ ચારિત્ર લિયા ન ? પરમશુદ્ધ ચારિત્ર. ચારિત્ર પરમ શુદ્ધ લિયા. એક હી સમય મેં સ્વ કો સર્વસ્વપને જાને. અપને કો સર્વસ્વરૂપ મેં અપનેઆપ જાને. સભી પર કો પરરૂપ મેં જાન લે. વહાં ચારિત્ર પરમશુદ્ધ હૈ. ક્યોંકિ એક સમય મેં ઐસા પૂરા કા પૂરા સ્વ પર કો ભિન્ન-ભિન્ન રૂપ મેં જાના.

'ઉસ સમ્યક્તાકો પરમ-સર્વથા સમ્યક્ત્વતા કહતે હૈં.' ક્યોંકિ પૂર્ણતા હો ગઈ વહાં. તો અન્ય ચારિત્ર કી દશા પૂર્ણ હુઈ તો સમ્યક્તા કો ભી પૂર્ણ કહા. ચારિત્ર મેં સવિકલ્પપના રહા તો સમ્યક્તા કો સવિકલ્પ સમયક્તા કહા ઔર નિર્વિકલ્પતા રહી તો સમ્યક્તા કો નિર્વિકલ્પ સમ્યક્તા કહી. ઔર **'વહ કેવલદર્શન-જ્ઞાન પર્યાયમેં હોતા હૈ.'** ઐસા તો કેવલી કી દશા મેં હોતા હૈ. બહુત વિસ્તાર સે લિખા હૈ. જો વિષય કો છેડા હૈ, થોડા વિસ્તાર સે અચ્છી તરહ છેડા હૈ.

ઔર કહતે હૈં કિ **'તથા જિસ જ્ઞેયકે પ્રતિ ઉપયોગ લગાએ,...'** અન્ય જ્ઞેય કે પ્રતિ ઉપયોગ લગાતા હૈ **'ઉસકો જાને, અન્યકો ન જાને.'** માને અપને કો હી ન જાને. જિસ જ્ઞેય મેં ઉપયોગ લગાતા હૈ વહાં એકાકાર હો જાય. મિથ્યાત્વી કા યા સમ્યગ્દષ્ટિકા જ્ઞેય પ્રયોજન જ્ઞાન તો એકસરીખા હૈ. પરંતુ ભેદ ઉતના હી હૈ કિ મિથ્યાત્વી જિતના જાને ઉતના અયથાર્થરૂપ સાધતા હૈ. જબકી સમ્યગ્દષ્ટિ યહી ભાવ કો જાને ઔર સબ કો યથાર્થરૂપ સાધે.

ઉપયોગ મેં તો હંમેશા એક હી વિષય રહતા હૈ. છદ્મસ્થકે ઉપયોગ મેં દો વિષય કભી નહીં રહતા. તો ઉપયોગ જહાં લગેગા ઉસકો હી

જાનેગા. અન્ય કો નહીં જાનેગા. વહ સામાન્ય બાત હો ગઈ. સમ્યગ્દૃષ્ટિ કો ભી ઐસા હૈ, મિથ્યાદૃષ્ટિ કો ભી ઐસા હી. ઉપયોગ મેં તો એક જ્ઞેય કો જાન સકતા હૈ. અબ મિથ્યાદૃષ્ટિ ઔર સમ્યગ્દૃષ્ટિ કા જ્ઞેય કો જાનને મેં તો ઇતની એક સી બાત હૈ. ઉસમેં કોઈ અંતર નહીં હૈ. ઉપયોગ સે તો એક હી જ્ઞેય કો જાનેગા. પરંતુ ઉતના ભેદ હૈ માને ઉતના ઉસમેં રહસ્ય હૈ કિ મિથ્યાદૃષ્ટિ જિતના જાનેગા અયથાર્થરૂપ જાનેગા. સમ્યક્તા નહીં હૈ ઇસકે પાસ. ઇસલિયે ઉસકા જિતના જાનના હૈ વહ અયથાર્થ હૈ.

ઓર સમ્યગ્દૃષ્ટિ યહી ભાવ કો જાને તો સબ કો યથાર્થરૂપ સાધતા હૈ. માને પર કો જાને ઇસલિયે ઉસકો દોષ હોતા હૈ વહ બાત નહીં હૈ. સમ્યગ્દૃષ્ટિ પર કો જાનતા હૈ ઇસલિયે ઉનકો દોષ હોતા હૈ સો બાત નહીં હૈ. ક્યોંકિ યથાર્થરૂપ જાનતા હૈ. કૈસે યથાર્થરૂપ જાનતા હૈ ? પર કો પર જાનતા હૈ ઇસલિયે. પર કો પરરૂપ મેં જાનને સે પરસે મેરા કોઈ વાસતા નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! અગર પર કો જાનને સે અગર વિકૃતિ હોતી તો પર તો કેવલજ્ઞાન મેં ભી જાનને મેં આતા હૈ. વહાં ભી વિકૃતિ હો જાતી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પર કો જાનને સે વિકૃતિ હોતી તો કેવલજ્ઞાન મેં સબસે અધિક વિકૃતિ હો જાતી. ક્યોંકિ ઉસમેં તો લોકાલોકકા જ્ઞાન હોતા હૈ. કેવલજ્ઞાન મેં તો લોકાલોક કા જ્ઞાન હોતા હૈ. ઇસલિયે પર કો જાનના યહ કોઈ જ્ઞાન કા દોષ નહીં હૈ. દોષ તો તબ હોતા હૈ કિ પર કો સ્વ કે રૂપમેં જાને તો. પર કો સ્વયં કે રૂપ મેં જાને તો. અપનાપન કરે તો. જાનતે હી અપનાપન કરે તો.

જૈસે યહ શરીર કો જાનતા હૈ જીવ. યહ મેરા શરીર ઐસા જાના તો દેહાત્મબુદ્ધિ હો ગઈ. વહ દેહાત્મબુદ્ધિ અજ્ઞાન હૈ, વહ મિથ્યાજ્ઞાન હૈ. ઔર વહી પરિભ્રમણ કા કારણ હૈ. લેકિન શરીર કો પરરૂપ જાના. આકાશ કી અપેક્ષા સે એકક્ષેત્રાવગાહી હૈ. ક્ષેત્રાવગાહ મેં આકાશ નિમિત્ત હૈ. નિમિત્ત કી અપેક્ષા સે એકક્ષેત્રાવગાહી હૈ, ઉપાદાન કી અપેક્ષા સે દોનોં નિજ-નિજ ક્ષેત્ર મેં અવગાહન કરતે હૈં. શરીર કે એક પરમાણુ મેં ભી આત્મા નહીં. શરીર કે એક ભી પરમાણુ મેં આત્મા નહીં હૈ. થોડી

ચમડી ખોલકરકે દેખ લીજિયે. આત્મા હૈ ક્યા ? એક પરમાણુ કો અલગ કરકે દેખો, આત્મા નહીં હૈ. ઔર આત્મા કે ક્ષેત્ર મેં કહીં ભી છોટે સે છોટા એક પ્રદેશ મેં ભી, ક્ષેત્ર કે એક અંશ મેં ભી પરમાણુ નહીં હૈ.

દેહ કે અનંત પરમાણુ જડ હૈં. હમારી આત્મા ઉસમેં ચેતન હૈ. ઉસમેં શરીર નહીં, મેરે આત્મા મેં શરીર નહીં ઔર શરીર મેં મૈં નહીં હૂં. મેરા શરીર ઐસા કહના જૂઠા હૈ. શરીર મેરા નહીં હૈ. શરીર પરમાણુ કા હૈ. પરમાણુ મેં કુછ ભી હો, મેરે સે ક્યા લેના-દેના ? પરમાણુ મેં કુછ ભી હો મુજે ક્યા ફર્ક પડતા હૈ ? મુજે ક્યા લેના-દેના હૈ ઉસમેં ? ઈસલિયે શરીર કી અવસ્થા કે ફેરફાર સે જ્ઞાની કો સુખ-દુઃખ હોતા નહીં હૈ. જબકિ અજ્ઞાની કો બિમારી આયી તો Mental depression મેં આ જાયેગા. Heart decease હુઆ, કેન્સર હુઆ (તો) Mental depression મેં આ જાયેગા. ક્યોં ? કિ મુજે કુછ હો ગયા. ઉસકો ક્યા જૂઠા અનુભવ હોતા હૈ ? કિ મુજે કુછ હો ગયા. ઔર શરીર કે નાશ સે મેરા નાશ હો ગયા. મૈં મર ગયા. અગર તુમ મર ગયે હોતે તો અભી જિંદા કહાં-સે હોતે ? કભી ભી ભૂતકાલ મેં તુમ મરે હોતે તો અભી જિંદા કહાં-સે હોતે ? વહ દેખો ન. જીવ કભી મરતા નહીં.

મૃત્યુ જિસકા નામ હૈ વહ તો શરીર ઔર આત્મા કા સંયોગ કા વિયોગ હુઆ ઈસીકા નામ હૈ. શરીર ઔર આત્મા કા જો સંયોગ થા ઉસકે વિયોગ કા નામ મૃત્યુ હૈ. ઉસમેં એક પરમાણુ ભી મરતા નહીં, યાની અભાવ હોતા નહીં ઔર જીવ કા ભી અભાવ હોતા નહીં. પરમાણુ પર્યાય સે પર્યાયાંતર હોતા હૈ, અવસ્થા સે અવસ્થાંતર હોતા હૈ. જીવ ભી અવસ્થા સે અવસ્થાંતર હો જાતા હૈ. રૂપ સે રૂપાંતર હોતા હૈ. ઔર કોઈ બાત નહીં હોતી ઉસમેં. મૃત્યુ તો કિસીકી હોતી નહીં. મૃત્યુ હોતી હૈ કિસીકી ? પરમાણુ કી હોતી હૈ, જીવકી હોતી હૈ કિસકી હોતી હૈ ? દિખાઈએ. કિસીકી મૃત્યુ હોતી હી નહીં.

ઈસલિયે સબસે જ્યાદા ભય મૃત્યુ કા હોતા હૈ, વહ જ્ઞાની કો હોતા નહીં. સબસે બડા ભય નહીં હોતા હૈ તો છોટા તો કહાં સે હોગા હી ? જો સિંહ સે નહીં ડરતે વહ કૂત્તે સે-પિલ્લુ સે ડરેંગે ક્યા ? મૃત્યુ સે નહીં ડરતા વહ કિસસે ડરેગા ?

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! મુમુક્ષુતા કી ભૂમિકા સે હી ભય ચલા જાતા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- મુમુક્ષુતા મેં ભી બલ બઢતા હૈ, જ્ઞાનબલ બઢતા હૈ તો મૃત્યુ કા ભય વહાં ખતમ હો જાતા હૈ. જ્ઞાની કો તો હોતા હી નહીં. ઉનકો તો મૃત્યુકા અવસર આતા હૈ, યાની શરીર કા વિયોગ હોનેકા ઉનકો આસાર દિખતા હૈ તો વહ આનંદ મેં આ જાતા હૈ. ક્યા ? જૈસે મહોત્વસ મેં આનંદ હોતા હૈ. હમારા મહોત્સવ આ રહા હૈ. ક્યા ? મૃત્યુ મહોત્સવ. હમારે શાસ્ત્ર મેં ઐસા પ્રકરણ આતા હૈ. 'રત્નકરંડ શ્રાવકાચાર'. શ્રાવકાચાર કા ગ્રંથ હૈ. મૃત્યુ મહોત્સવ હૈ વહાં. મહોત્સવ મેં આનંદ હોતા હૈ. ક્યોં ? પુરુષાર્થ તેજ હોગા, આનંદ ભી બઢ જાયેગા ઔર નિર્જરા અધિક હો જાયેગી. શુદ્ધિ કી વૃદ્ધિ હો જાયેગી. ઈસસે જ્યાદા કમાઈ ઔર દૂસરે પ્રસંગ મેં હોતી નહીં. ઈસલિયે જ્ઞાની બાત હી અલૌકિક હોતી હૈ. લૌકિક સ્તર સે ઉસકા કોઈ મેલ ખાતા નહીં હૈ. ઔર બાત આગે ભી હૈ. કલ લેંગે...

ભૂમિકા પ્રમાણ આત્મભાવના હોવા યોગ્ય છે. ૧. પ્રારંભમાં આત્મકલ્યાણની અપૂર્વ ભાવના અંતરના ઊંડાણની હોય છે. પછી ૨. સ્વરૂપ પ્રાપ્તિ અર્થે સત્પુરુષની પરાભક્તિ ઉત્પન્ન થવારૂપ ભાવ - તે પણ આત્મભાવના છે. ત્યારબાદ ૩. બીજજ્ઞાનમાં સ્વરૂપ લક્ષ થતાં સ્વરૂપનો અપૂર્વ મહિમારૂપ આત્મભાવના હોય છે, જેના ૪. ફળ સ્વરૂપે સ્વરૂપ લીનતારૂપ આત્મભાવના હોય છે. ૫. મોક્ષમાર્ગમાં સ્વરૂપ સમાધિ તે આત્મભાવના છે.

(અનુભવસંજીવની - ૧૪૭૦)

તા. ૫-૬-૧૯૯૬, પાના નં. ૪૮, પ્રવચન નં. ૨૦૧

પ્રકરણ મેં અનુભવ કા વર્ણન ચલ રહા હૈ. '**અથ સ્વાનુભવવર્ણનમ્**' પ્રકરણ કા નામ યહ હૈ. સ્વાનુભવ કા વર્ણન તો અબ કરેંગે. બાત કહાં-સે ઉઠાઈ ? કિ જો જ્ઞાન પાંચ ઈન્દ્રિય ઔર છઠે મન કે દ્વાર સે પ્રવર્તતા હૈ વહ જ્ઞાન મિથ્યાદૃષ્ટિ કા કૈસા હૈ ? ઔર વહી જ્ઞાન સમ્યગ્દૃષ્ટિ કો કૈસે બદલકર કે પ્રવૃત્તિ કરતા હૈ ? ઔર ફિર સ્વાનુભવ હોતા હૈ તો સ્વાનુભવ મેં ક્યા-ક્યા બાત હોતી હૈ, વહ બાત કરેંગે. ૫૨ Page ગુજરાતી મેં. Paragraph સે ફિર સે લેતે હૈં.

'**તથા જિસ જ્ઞેયકે પ્રતિ ઉપયોગ લગાએ, ઉસીકો જાને,...**' જ્ઞેય પ્રતિ ઉપયોગ લગાવે ઔર ઉસકો હી જાને. વહ ઉપયોગ દૂસરે કો નહીં જાનેગા. મર્યાદા હૈ. છદ્મસ્થ કે જ્ઞાનોપયોગ કી યહ મર્યાદા હૈ કિ વહ એક કાલ મેં એક હી જ્ઞેય કો જાન સકતા હૈ. દો જ્ઞેય કો નહીં જાન સકતા. જૈસે પાંચ ઈન્દ્રિયોં કા પાંચ જ્ઞેય હૈ. યે શાદી-બ્યાહ મેં ક્યા કરતે હૈં ? જિમન કરતે હૈં તો રસકે ઈન્દ્રિય કા સ્વાદ ભી ખાતે-ખાતે લેતે હૈં. ઉસ વક્ત Decoration ભી બહુત હૈ ઔર જો લોગ આતે હૈં વહ ભી અચ્છે-અચ્છે કપડે વગૈરહ પહનકરકે આતે હૈં, અલંકાર વગૈરે. તો રૂપ કા ભી વિષય મિલ ગયા. ઉસ વક્ત સંગીત લહરાતે હૈં. કાન કો ભી વિષય મિલ ગયા. વહ ફુવ્વારે સે સુગંધ ગુલાબજલ વગેરે છાંટકરકે ઔર કપડે પર લગાકરકે સુગંધ ભી લેતે હૈં. વૈસે એકસાથ અનેક ઈન્દ્રિયોં કા વિષય મૌજૂદ હોનેપર ભી ઈસકા ઉપભોગ ક્રમસે એક-એક સે હોતા હૈ. જિસ વક્ત ખાતે-ખાતે સ્વાદ લેતા હૈ ઉસ વક્ત સંગીત નહીં સુના જાતા. સંગીત સુનને મેં ઉપયોગ ગયા તો સ્વાદ ગયા ઈધર સે. લક્ષ્ય ઉધર ગયા તો યહાં Absent હો ગયા. એક કાલ મેં એક જ્ઞેય કો હી જાને. દો કો નહીં જાન સકતા. ભલે પાંચો મૌજૂદ હૈ પાંચો ઈન્દ્રિયોં કે, લેકિન એક કાલ મેં એક હી જાનેગા.

ઈસલિયે વહ ઉપયોગ કો બાર-બાર પાંચો વિષય મેં ઘુમાએગા. તેજી સે ઘુમાયેગા. જલ્દી-જલ્દી. ઉનકો સબ ચાહિયે એકસાથ. લેકિન

એકસાથ નહીં મિલતા હૈ તો જલ્દી... જલ્દી... જલ્દી... ઘુમાતા હૈ તો ચંચલતા બઢતી હૈ, આકૂલતા બઢતી હૈ. ક્યા હોતા હૈ ઉસમેં ? આકૂલતા બઢતી હૈ. આજકલ હમ કભી બાજાર જાતે હૈં તો યે બડે-બડે Store મેં ક્યા હૈ કિ એક હી Item મેં, Variety બહુત દેખી જાતી હૈ. કપડે મેં ઈતની Variety, જૂતોં મેં ઈતની Variety. સબ ચીજ મેં ઉતની Variety હૈ. ઉસી વક્ત યહ શબ્દ નિકલતા હૈ કી માથા ખરાબ કરને કી બાત હૈ ઔર કુછ નહીં હૈ. ક્યા લેના ઔર ક્યા નહીં લેના ? યહ ભી અચ્છા, વહ ભી અચ્છા, યહ ભી ઈચ્છા, વહ ભી અચ્છા. આકૂલતા હી બઢેગી, ઔર કુછ બઢનેવાલા નહીં હૈ ઉસમેં.

ક્યોં આકૂલતા બઢતી હૈ ? કિ એકસાથ પાંચો ઈન્દ્રિયોં કો ભોગને કી વાંછા હૈ. ઔર ભોગ તો સકતે નહીં. ક્રમ પડતા હૈ તો જલ્દી જલ્દી ઉનકો તો ચાહિયે. ક્યોંકિ એકસાથ લેના હૈ તો વહ જલ્દી ઘુમાયેગા, જલ્દી ઘુમાયેગા તો ચંચલતા બઢેગી, ચંચલતા બઢેગી તો આકૂલતા બઢેગી. Scientific હૈ વહ તો, વૈજ્ઞાનિક હૈ. ઈસલિયે દુઃખ હોતા હૈ.

વહ ઉપયોગ ચાહે મિથ્યાદષ્ટિ કા હો, ચાહે સમ્યગ્દષ્ટિ કા હો. એક કાલ મેં એક હી વિષય કો જાને યહ મર્યાદા દોનોં કો લાગુ પડતી હૈ. ક્યોંકિ દોનોં છદ્મસ્થ હૈ. કેવલી એકસાથ લોકાલોક કો જાને. લેકિન બારહવે ગુણસ્થાન તક છદ્મસ્થ કા ઉપયોગ એક જ્ઞેય કો એક સમય મેં જાનેગા. એક સમય મેં દો જ્ઞેય કો નહીં જાનેગા.

પરંતુ યહાં ભેદ ઉતના હી હૈ, ભેદ માને અંતર, કિ મિથ્યાદષ્ટિ. ભેદ માને અંદર કી બાત, અંદરુની બાત. ભેદ માને અંદરુની બાત વહ હૈ કિ મિથ્યાત્વી જિતના જાનતા હૈ ઉતના અયથાર્થરૂપ કો સાધતા હૈ. ઉસકા રાગ-દ્વેષ બઢતા હૈ. જિતના ક્ષયોપશમ બઢેગા, રાગ-દ્વેષ ભી બઢેગા સાથ-સાથ. ક્યોંકિ મિથ્યાત્વ સાથ મેં જુડા હુઆ હૈ. નારકી મેં સભી નારકીઓં કો અવધિજ્ઞાન હોતા હૈ. તીન જ્ઞાન હોતા હૈ વહાં. તિર્યંચ ઔર મનુષ્ય મેં મતિ-શ્રુત દો હી હોતા હૈ. ઔર દેવ ઔર નારકી મેં તીન જ્ઞાન હોતા હૈ. મતિ-શ્રુત ઔર અવધિ. તો જ્ઞાન બઢા. ક્યા ફલ આયા ? રાગ-દ્વેષ બઢા. વહ અવધિજ્ઞાન મેં દેખેગા કિ મૈં નરક મેં કૈસે આયા ? કિ ઓ..હો..હો...! ઉસને મુજે અંડા ખિલાયા થા. મેરા ચાચા હૈ. મૈં બિમાર પડ ગયા. ટી.બી. હો ગયા, Doctor ને બોલા કિ અંડા

ખિલાઓ. તો મેરે ચાચા થે વહ અંડા ખિલાતે થે કિ બેટા ! તેરા સ્વાસ્થ્ય અચ્છા રહેગા. તુમ અંડા ખાઓ. જ્યાદા સે જ્યાદા અંડા ખાઓ. ઉસને મુઝે ઈધર ભેજા હૈ. ખાયા ખુદને. અપની રુચિ સે ખાયા. અપરાધ ખુદ કા હૈ. લેકિન મિથ્યાત્વ અવસ્થા મેં અપને અપરાધ કો જીવ દેખતા નહીં ઔર દૂસરોંને મુજે અપરાધ કરાયા ઈસલિયે મૈં નારકી મેં આયા, તો ઉનકો પકડકરકે મારેગા. ક્યોં મુજે અંડા ખિલાયા ? ઐસા કરકે મારેગા. વહાં ચાચા તો નહીં રહા. દોનોં નરક મેં ગયા. ખાનેવાલા ઔર ખિલાનેવાલા. વહાં ઉસકો પકડા ઔર મારને લગા. જ્ઞાન બઢા તો ક્યા બઢા ? દ્વેષ બઢા. વહાં નારકી મેં તો દ્વેષ કી પ્રકૃતિ હી જોર કરતી હૈ. ઐસે મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવ હુઆ. વહાં રાગ બઢ જાયેગા, આકૂલતા બઢેગી.

જિસકો જ્ઞાન કા ક્ષયોપશમ બઢતા હૈ ઉનકો અગર મિથ્યાત્વ હૈ સાથ મેં તો અયથાર્થતા કો સાધતે હૈં, જિસકા ફલ દુઃખ હૈ. વહ દુઃખ બઢાયેગા. ઔર સમ્યગ્દૃષ્ટિ વહી ભાવ કો જાને, વહી પદાર્થ કો જાને, જો પદાર્થ કો મિથ્યાદૃષ્ટિ જાનતા હૈ વહી પદાર્થ કો સમ્યગ્દૃષ્ટિ મતિ-શ્રુત સે હી જાનતા હૈ. વહ ભી મતિ-શ્રુત સે જાનતા હૈ, વહ ભી મતિ-શ્રુતસે જાનતા હૈ, વહ સબ કો યથાર્થરૂપ સાધતા હૈ. દોનોંકા Conclusion અલગ-અલગ હૈ. જાનના સરીખા હૈ. લેકિન દોનોં કા તાત્પર્ય અલગ-અલગ નીકલતા હૈ. વહ રાગ-દ્વેષ મેં પરિણમિત હોતા હૈ, વહ વીતરાગતા મેં. સમ્યગ્દૃષ્ટિ વીતરાગતા કો સાધતા હૈ. વહી પદાર્થ કો જાનકર.

જૈસે એક બાઈ કા મૂર્દા પડા થા. વહાં-સે કૂત્તા નીકલા. ઉસકો ખાને કા મન હો ગયા. અચ્છા માંસ હૈ. એક વૈરાગી નીકલા, સંન્યાસી નીકલા. ઉસકો વૈરાગ આયા. દેખો ! છોટી ઉમ્ર મેં પ્રાણ ત્યાગ હો ગયા. ઈસકા મનુષ્યભવ પૂરા હો ગયા. મહામૂલ્યવાન ઐસા મનુષ્યભવ છોટી ઉમ્ર મેં પૂરા હો ગયા. આત્મકાર્ય કરને કા જ્યાદા સમય નહીં રહા ઉસકો. તો ઉનકો નિમિત્ત તો એક હી હૈ. ઉપાદાન કી યોગ્યતા અનુસાર પરિણામ હોતા હૈ. સમ્યગ્દૃષ્ટિ વહી ભાવ કો દેખકરકે યથાર્થતા કો સાધેગા.

દૂસરા દૃષ્ટાંત લેતે હૈં. મિથ્યાદૃષ્ટિ કો શુભભાવ હોતા હૈ ઔર

સમ્યગ્દૃષ્ટિ કો ભી શુભભાવ હોતા હૈ. મિથ્યાદૃષ્ટિ અયથાર્થરૂપ સાધતા હૈ તો સાધન માનકર વહ કરેગા. સમ્યગ્દૃષ્ટિ ભેદજ્ઞાન કરકે વીતરાગતા કો સાધેગા કિ મૈં રાગ કે એક કણ સે ભી ભિન્ન જ્ઞાનસ્વરૂપી આત્મા હૂં. વહ આત્મા કા આધાર લેગા. રાગ કો દેખકર ભી મિથ્યાદૃષ્ટિ આધાર લેગા. સમ્યગ્દૃષ્ટિ આધાર છોડકરકે સ્વરૂપ કા આધાર લેગા. ભાવ તો વહ કા વહ હૈ. દોનોં એકસાથ મંદિરમેં બૈઠે હૈં. દોનોં ભક્તિ કરતે હૈં, દોનોં પૂજા કરતે હૈં, દોનોં શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાય કરતે હૈં.

ઐસે દોનોં ખાના ભી સાથ મેં ખાયેંગે. મિથ્યાદૃષ્ટિ રસ સે ખાયેગા. અચ્છી ચીજ બની હો (તો). અચ્છી નહીં બની તો દ્વેષ સે ખાયેગા કિ યહ બિગાડ દિયા. બરાબર નહીં બનાયા. કૌન બનાનેવાલા હૈ ઐસા ? બરાબર બનાતા હી નહીં. અચ્છા-બુરા કરકે રાગ-દ્વેષ કરેગા. સમ્યગ્દૃષ્ટિ ખાતે-ખાતે અપના જ્ઞાન ઔર આનંદ કા સ્વાદ લેગા. વહ ઉસ વક્ત અપને કામ મેં લગા હૈ અંદર મેં. ઉસકા ધ્યાન નહીં ક્યા ખાયા, ક્યા નહીં ખાયા. ઉનકો રસ મેં રસ નહીં. સ્વાદ મેં ઉનકો રસ નહીં હૈ. કોઈ ભી હો. 'સકળ જગત છે એંઠવત' જૂઠા. સબ ખાયા ઉતના જૂઠા હી ખાયા. કોઈ પરમાણુ બાકી અભી તક નહીં રહા. જૂઠા ખાને મેં કિતના રસ આયેગા ? ખુદ કા જૂઠા નહીં ખાયેગા. દૂસરે કા જૂઠા તો કૈસે ખાયેગા ? ખુદ કા જૂઠા નીકલ ગયા મુંહ સે બાહર તો ફિર ખાયેગા ક્યા ? નહીં ખાયેગા.

ઐસે વહી ભાવ કો સમ્યગ્દૃષ્ટિ યથાર્થરૂપ સાધતા હૈ, મિથ્યાદૃષ્ટિ અયથાર્થરૂપ સાધતા હૈ. અતઃ વહ સમ્યગ્દૃષ્ટિ કે ચારિત્ર કા અશુદ્ધ પરિણામ સે બંધ હો સકતા નહીં. યથાર્થ સાધતા હૈ ઈસલિયે ચારિત્ર કી અશુદ્ધિ કા બંધ ઉસકો નહીં હોતા. અશુભભાવ હુઆ વહ ચારિત્ર કી અશુદ્ધિ હૈ, શુભભાવ હુઆ વહ ભી ચારિત્ર કી અશુદ્ધિ હૈ. દોનોં સે ભિન્ન જ્ઞાનસ્વરૂપી આત્મા મૈં હૂં, ઉસ સાધના મેં લગા હૈ. અપના એકત્વ ઔર અસ્તિત્વ ઉસમેં અનુભવ નહીં કરતા હૈ. ઈસલિયે યહ પરિણામ અંશ ભી રસ રહિત હોતા હૈ. ક્યોંકિ અપનાપન નહીં રહા. રસ તો વહાં હોતા હૈ જહાં અપનાપન હોતા હૈ વહાં.

અચ્છી ચીજ મેં રસ હોતા હૈ ઐસી બાત નહીં હૈ. હમારા લડકા ઔર પડોસી કા લડકા હમારે કમરે મેં સાથ મેં ખેલતા હૈ. હમકો કિસમેં

રસ આતા હૈ ? અપને લડકે મેં. ભલે પડૌસીવાલા અચ્છા હો અપને સે. અપને લડકે સે પડોસી કા લડકા અચ્છા હો. સુંદર ભી હો, ગુણવાન ભી હો, પઢા-લિખા હો. ઔર અપના બિલકૂલ વહ હો પઢને મેં. Last bench કા Member. રસ કિસમેં આયેગા ? અપનેવાલે મેં. ઔર લડેગા તો કિસકી Favour કરેગા ? અપનેવાલે કી.

મુમુક્ષુ :- .. ઈર્ષ્યા કરેગા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. ઈર્ષ્યા કરેગા. અચ્છા દેખકરકે ખુશ નહીં હોગા, દુઃખી હોગા. ક્યોંકિ અયથાર્થતા કો જીવ સાધતા હૈ. મિથ્યાત્વ અવસ્થા મેં અયથાર્થતા કો સાધતા હૈ.

સમ્યગ્દૃષ્ટિ યથાર્થતા કો સાધતા હૈ ઈસલિયે ચારિત્ર કે અશુદ્ધ પરિણામ સે બંધ હો સકતા નહીં. ઈસપર તો સારા 'નિર્જરા અધિકાર' 'કુંદકુંદાચાર્ય'ને 'સમયસાર'મેં વિસ્તાર સે લિખા હૈ. બહુત બાતેં લિખી હૈં. યહ તો છોટા સા ગ્રંથ હૈ ઈસલિયે એક પંક્તિ મેં બાત રખ દી. 'કુંદકુંદાચાર્ય'ને પૂરા 'નિર્જરા અધિકાર' લિખ દિયા ઈસપર. બહુત-સી ગાથાએં લિખી.

યહ ઉપયોગ પરિણામોંને.. જો ઉપયોગ યથાર્થતા સાધતા હૈ ઉસ ઉપયોગ કે પરિણામોં ને અશુદ્ધ પરિણામ કી જો ચારિત્રકી.. અશુદ્ધ પરિણામ કી જો શક્તિ હૈ, જિસસે બંધ ઔર આસ્રવ હોવે ઉનકો રોક રખી હૈ. ક્યોં સમ્યગ્દૃષ્ટિ કો બંધ નહીં હોતા ? યહ બાત અપને અનુભવ સે નિકાલી. 'દીપચંદજી' સાહબને યહ બાત અપને અનુભવ સે નિકાલી. વહ ભી સમ્યગ્દૃષ્ટિ થે, ધર્માત્મા થે. સિદ્ધાંતજ્ઞાન ઔર અધ્યાત્મજ્ઞાન કે ઠોસ જ્ઞાતા થે. બહુત તગડા જ્ઞાન થા. ઉન્હોંને યહ કહા કિ જો સમ્યગ્દૃષ્ટિ કા ઉપયોગ કા પરિણામ હૈ ઉસ ઉપયોગ પરિણામોંને અશુદ્ધ પરિણામ કી જો બંધ ઔર આસ્રવ કરને કી શક્તિ હૈ ઉસકો રોક રખી હૈ. નહીં કરને દેંગે. અશુદ્ધ પરિણામ સે આસ્રવ, બંધ હોતા હૈ. વહ તાકાત હૈ ઉસમેં. જીવ કો બાંધને કી તાકત હૈ.

દેખિયે, જીવ અનંત શક્તિવાન હૈ. લેકિન પિંજર મેં આયા હુઆ સિંહ હૈ. ઐસે તો મનુષ્ય કી તાકાત નહીં હૈ કિ સિંહ કો મારે. લેકિન પિંજર મેં હૈ તબ તો ચાબુક ફટકારેગા બાહર ખડા-ખડા. ક્યોંકિ સિંહ પિંજર મેં હૈ. ઐસે અશુદ્ધ પરિણામ સે જીવ પિંજર મેં આતા હૈ,

આસ્રવ બંધ સે બંધતા હૈ. ભલે હી અનંત શક્તિવાન હો તો ક્યા હો ગયા ? .. કો રોના પડતા હૈ. અનંત શક્તિવાન હોને કે બાવજૂદ ભી આજ રોતા હૈ કિ નહીં રોતા હૈ ? દીનતા કરતા હૈ. ઔર કિતની દીનતા ? કિ જિસ પરમાણુ કે પાસ સુખ કી ગંધ ભી નહીં, સુખ કી પરછાઈ ભી નહીં, ઉસ પરમાણુ સે ભીખ માગતા હૈ કિ તુમ હમકો સુખ દે દો ભૈયા ! હમકો સુખ દેદો ! મુજે સુખ ચાહિયે. મૈં તેરે બિના નહીં રહ સકતા. પરમાણુ કો બોલતા હૈ કિ મૈં તેરે બિના નહીં રહ સકતા. મુજે વહ ચાહિયે... મુજે વહ ચાહિયે... મુજે વહ ચાહિયે. જિસકે પાસ સુખ હૈ હી નહીં, નામનિશાન નહીં સુખકા જિસમેં, જડ હૈ બિલકૂલ. વહ ભૂલા હુઆ હૈ, ભટકા હુઆ હૈ. તૂ ઉનકે પાસ ભીખ માગતા હૈ. સુખ દે દો, સુખ દે દો, મુજે સુખ દે દો. ચૌદહ લોક કા નાથ નિજ પરમાત્મા અંદર મેં બિરાજમાન હૈ. ભૂલા હુઆ હૈ, ભટકા હુઆ હૈ તો ભીખ માંગતા હૈ. ક્યા કરે ?

કહતે હૈં કિ જબ સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ, નિજ પરમાત્મા કા દર્શન સ્વયં કે રૂપ મેં હોતા હૈ, તબ ચારિત્ર કી જિતની અશુદ્ધિ રહ ગઈ, ચારિત્રગુણ મેં શુભાશુભ પરિણામ હોને લગા, ઉસકી જો બંધ ઔર આસ્રવ કરને કી શક્તિ હૈ વહ ઉસને રોક દી. તાલા લગા દિયા વહાં. ઠહર જાઓ. તુમ હમકો નહીં બાંધ સકતે.

મુમુક્ષુ :- કૈસે રોક્તે હૈં ? અશુદ્ધ શક્તિ કો કૈસે રોકતે હૈં ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઉપયોગ યથાર્થતા કો સાધતા હૈ વૈસે. જબ વહ યથાર્થતા કો સાધતા હૈ, ભિન્નત્વ કરતા હૈ ન ? જો અશુદ્ધ પરિણામ હુઆ ઉસસે ભી ભેદજ્ઞાન કરેગા કિ નહીં કરેગા ? ભેદજ્ઞાન હોગા કિ નહીં હોગા ? વહ ભેદજ્ઞાન ક્યા ચીજ હૈ ? વિધિ-નિષેધાત્મક હૈ. ભેદજ્ઞાન વિધિ-નિષેધાત્મક હૈ. ઉનકો નિષધ આતા હૈ. 'તેહ શુભાશુભ છેદતા ઊપજે મોક્ષ સ્વભાવ' મોક્ષમાર્ગ મેં કૈસે આગે બઢતા હૈ જીવ ?

પરિણામ કી તીન જાતિ. અશુભ જાતિ કે પરિણામ, શુભજાતિ કે પરિણામ ઔર વીતરાગી શુદ્ધ જાતિ કે પરિણામ. શુભ-અશુભ કો છેદે બિના શુદ્ધતા નહીં આતી. ક્યોંકિ વહ દોનોં અશુદ્ધ જાતિ મેં જાતે હૈં. શુભ ઔર અશુભ દો જાતિ હોનેપર ભી એક જાતિ હૈ, અશુદ્ધતા કી અપેક્ષા, ઔર ઈસકે સામને શુદ્ધ જાતિ કા પરિણામ એક વીતરાગી

પરિણામ હૈ. જબ વીતરાગી પરિણામ કી ઉપાદેયતા વર્તતી હૈ, તબ અકેલે અશુભ કી હેયતા નહીં આતી હૈ, શુભ-અશુભ દોનોં કા હેયપના આ જાતા હૈ. ઈસલિયે મોક્ષમાર્ગી મુનિરાજ હોતે હૈં વે વ્યવહાર કો છોડકરકે સિદ્ધાલય મેં જાતે હૈં. અરિહંતદશા મેં સબ વ્યવહાર છૂટ જાતા હૈ. સદેહ હોનેપર ભી બારહવે ગુણસ્થાન તક વ્યવહાર હૈ. ઔર સાતવેં સે આઠવેં તક બાહ્ય વ્યવહાર નહીં હૈ ક્યોંકિ કેવલ ધ્યાન અવસ્થા મેં હોતે હૈં. બાહ્ય વ્યવહાર છઠ્ઠે ગુણસ્થાન મેં સમાપ્ત હો જાતા હૈ. બુદ્ધિપૂર્વક કા વિકલ્પ સાતવેં, આઠવેં, નૌંવે, દસવેં, બારહવે ગુણસ્થાન મેં હોતા હી નહીં. ઈસલિયે યે સભી દશા કો વ્યવહારાતીત દશા કહને મેં આતી હૈ. ઔર કેવલિયોં કો કોઈ વ્યવહાર નહીં હોતા.

નીચે જો સવિકલ્પદશા મેં શુભ-અશુભ પરિણામ અંશ ઉઠતા હૈ, ભેદજ્ઞાન મેં ઉસકા નિષેધ વર્તતા હૈ. વહ આદરણીય નહીં હોતે. ઈસલિયે ઈનકી શક્તિ જો હૈ વહ પૈદા નહીં હોતી. રોક રખી હૈ મતલબ ક્યા ? કિ પૈદા હી નહીં હોતી. કિસ તરહ સે ? કિ કિસી ભી પરિણામ કી શક્તિ કહાં હૈ ? ઉસ પરિણામ કે રસ મેં. જિસ પરિણામ પર વજન જાતા હૈ ઉસમેં. જહાં રસ હૈ વહાં વજન હૈ. રસ કો નહીં સમજે તો વજન સે પકડ લેના કિ હમારા Weightage કહાં જાતા હૈ ? હમ કહાં વજન દે રહે હૈં ? યહાં સે પકડના. રસ હૈ વહ જરા સૂક્ષ્મ હૈ. લેકિન વજન જાતા હૈ વહ સમજ મેં આ જાતા હૈ. વહ થોડા સ્થૂલ હૈ, મુખ્યતા હો જાતી હૈ. વહ પકડને મેં આતા હૈ. શક્તિ વહાં કામ કરતી હૈ. અશુભ પરિણામ મેં રસ હો તો વહાં બલવાન પરિણામ હોંગે અશુભભાવ કે. શુભપરિણામ મેં રસ હુઆ તો શુભપરિણામ કા બલ હો જાયેગા ઔર શુદ્ધ પરિણામ મેં રસ આયેગા તો શુદ્ધ પરિણામ બલવાન હો જાયેગા.

જ્ઞાની કો, સમ્યગ્દૃષ્ટિ કો શુભ ઔર અશુભ દોનોં હોતે હૈં પરંતુ ઉસમેં રસ નહીં હૈ તો ઉસમેં તાકાત નહીં હૈ. રસ તો અપને મેં હોતા હૈ. વહ તો ભિન્ન હો ગયા કિ મેરી જાતિ કી ચીજ નહીં હૈ. યહ તો રોગ હૈ. દૂબલે-પતલે આદમી કો સુજન આ જાયે તો થોડા દિખાવ અચ્છા લગે. કાચ મેં દેખે તો ? યહ જો ખડ્ડે થે વહ નહીં દિખેગેં. પાની ભર ગયા ન ? લગે કિ વાહ..! મેરા તો રૂપ નિખરતા હૈ. મર જાયેગા. રૂપ કા નિખાર

સમજેગા તો મર જાયેગા. ક્યોંકિ યહ તો સુજન હૈ, રોગ હૈ. ઐસે શુભ-અશુભરાગ દોનોં રોગ હૈ. રાગમાત્ર રોગ હૈ. વીતરાગતા વહ સ્વરૂપ કી ચીજ હૈ. રોગ કો કૌન અચ્છા જાનેગા ? મૂર્ખ હોગા વહ. જો મૂર્ખ હોગા વહ રોગ કો અચ્છા જાનેગા. રોગ મેં રસ કિસકો આયેગા ? જો રોગ કો રોગ નહીં જાનતા હૈ ઉસકો. તો ઉસ સુજન મેં જિસને રોગ નહીં જાના તો ઉસમેં રસ આયા. વ્યાધિ બઢ જાયેગી ઉનકી.

ઈસલિયે સમ્યગ્દૃષ્ટિ કે ચારિત્ર કી અશુદ્ધિ, ઉસમેં રસવિહિનતા હોને સે રસ પૈદા નહીં હુઆ તો ઉસકી શક્તિ રોક રખી હૈ. ઈસપ્રકાર સે રોક રખી હૈ. પ્રતિપાદન શૈલી બહુત અચ્છી હૈ. રોક દિયા ઉસકો. ઠહર જાઓ. તુમ પ્રવેશ નહીં કર સકતે. હમારે મેં તુમ પ્રવેશ નહીં કર સકતે. **'ઈસલિયે વહ નિરાસ્રવ-નિર્બંધ હૈ.'** સમ્યગ્દૃષ્ટિ નિરાસ્રવ ઔર નિર્બંધ હૈ.

'ઔર સર્વ એક અપનેકો હી સ્વયં ચિત્‌વસ્તુ વ્યાપક-વ્યાપ્યતાસે સ્વયમેવ પ્રત્યક્ષ દેખને-જાનને લગે ઔર ઉસ ચારિત્રપરિણામ નિજઉપયોગમય ચિત્‌વસ્તુમેં સ્થિરીભૂત શુદ્ધ વીતરાગ મગ્નરૂપ પ્રવર્તે, ઉસીકો ચારિત્રપરિણામજન્ય નિજાર્થ (નિજાનંદ) હોતા હૈ.' યહાં સે સ્વાનુભવ કી બાત ચાલુ કી. પ્રકરણ મેં યહાં સે સ્વાનુભવ કી બાત ચાલુ કર રહે હૈં. બહુત અચ્છા લિખા હૈ યહ પ્રકરણ.

ફિર સે. સમ્યગ્દૃષ્ટિ નિરાસ્રવ-નિર્બંધ હૈ વહ તો નાસ્તિ કી બાત હુઈ. અબ અંદર મેં અસ્તિ મેં ક્યા કરતા હૈ ? કિ **'સર્વ એક અપનેકો હી સ્વયં ચિત્‌વસ્તુ...'** કિતના વજન હૈ વહાં ! એક અપના સ્વરૂપ હી સર્વસ્વ હૈ. સર્વ-સ્વ. દો શબ્દ મિલકે હુઆ સર્વસ્વ. અપની ચિત્‌સ્વભાવી વસ્તુ હી સર્વસ્વ હૈ. અપના નિજ પરમ ઐશ્વર્યપદ, પરમેશ્વરપદ હી સર્વસ્વ હૈ. ઐસે ચિદ્‌વસ્તુ કો દેખતા હૈ, જાનતા હૈ. દેખને-જાનને લગતા હૈ. કિસ તરહ સે ? વ્યાપ્ય-વ્યાપક હોકરકે. દૂર રહકરકે દૂસરી ચીજ કો દેખતા હૈ વૈસે નહીં.

પ્રદેશ-પ્રદેશ મેં સમ્યગ્દૃષ્ટિ કો જ્ઞાન કે દિયે જલતે હૈં. એક-એક પ્રદેશ મેં જ્ઞાન કી જ્યોતિ જલહલ જ્યોતિ પ્રકાશ દેતી હૈ. ઉસમેં ઉનકો રસ હૈ. વહી ઉસકા સર્વસ્વ હૈ. વ્યાપ્ય-વ્યાપક હોકરકે. અલગ અલગ દિયા નહીં હૈ. એક દિયા ઐસા હૈ કિ જિસમેં પૂરા પ્રકાશ, જૈસે

Tubelight મેં એક સે પૂરા કા પૂરા હોતા હૈ ઐસા. Tubelight હૈ પૂરી. જ્ઞાન દર્શન કા પ્રકાશ ઉસમેં સબ જગહ વ્યાપ્ય-વ્યાપકરૂપ સે પ્રસરકરકે પ્રસરતા હૈ. ઈન્દ્રિયજ્ઞાન કા અનુભવ પ્રસારરૂપ નહીં હોતા હૈ. યહાં સે ચખેગા ખટ્ટા-મીઠ્ઠા, યહીં લગેગા. અનુભવ યહીં હોગા. જબકિ સ્વસંવેદનજ્ઞાન-અનુભવજ્ઞાન પૂરે સબ પ્રદેશ મેં જિતના ચૈતન્યપિંડ હૈ દેહકે બરાબર, પૂરા કા પૂરા ઉસમેં અનુભવ હોતા હૈ. ઐસે જ્ઞાન પ્રસરતા હૈ. પૂરે ક્ષેત્ર મેં, દેહપ્રમાણ ક્ષેત્ર હૈ હમારા, પૂરે ક્ષેત્ર મેં જ્ઞાન વ્યાપકરૂપ સે, ઉસકા વ્યાપ્ય હી અપના આત્મા હૈ ઔર વ્યાપક હી ખુદ હૈ. ખુદ વ્યાપક હૈ, અપને મેં હી વ્યપતા હૈ. અપને ક્ષેત્ર સે બાહર કહીં વ્યાપતા નહીં હૈ.

જૈસે હમ યહાં સે પચ્ચીસ મિલ દૂર કી તલહટી દેખ સકતે હૈં, ગાંવ દેખ સકતે હૈં, તો હમારા જ્ઞાન વહાં નહીં જાતા. ઉપયોગ વહાં તક નહીં જાતા. ઉપયોગ અપને પ્રદેશ મેં હી પૂરા હો જાતા હૈ, સમાપ્ત હો જાતા હૈ. લેકિન જ્ઞાન કી એક ચમત્કારિક શક્તિ હૈ કિ ઈધર રહકરકે ભી ઉધર કા જાનતા હૈ. યહ જ્ઞાન કા ચમત્કાર હૈ. વહાં ગયે બિના વહાં કા જાન લે.

... ઔર દેખને કી જગહ બહુત થોડી હૈ. કિતની હૈ ? ચને કી દાલ હોતી હૈ ન ? ઉસકા જો .. હોતા હૈ ઉતના Lance હૈ ઈધર. પુદ્‌ગલ કી પર્યાય હૈ. વહ Lance હોતા હૈ ન ? મોતિયા પર જો આતા હૈ કિ નહીં ? મોતિયે કે અંદર મેં હોતા હૈ. ઉપર કા મોતિયેવાલા પડ નિકાલ દેતે હૈં. વહ Lance હોતા હૈ વહાં જ્ઞાન કા ક્ષયોપશમ હૈ આત્મપ્રદેશોં મેં. દેખને કા ક્ષયોપશમ વહાં આત્મપ્રદેશોં મેં હોતા હૈ. દૃષ્ટિ યહાં સે કામ કરતી હૈ. ઔર હિમાલય કો દેખેગા. યહાં રહકરકે ઈતને ક્ષેત્ર મેં, દો સેન્ટીમીટર, ડેઢ-દો સેન્ટીમીટર કી જગહ હૈ. છહ માઈલ કે હિમાલય કો દેખેગા. પચ્ચીસ માઈલ કી જમીન કો દેખેગા. યહ ચૈતન્ય કા ચમત્કાર હૈ. યહાં રહકરકે દેખ લેગા. વહાં જાને કી જરૂરત નહીં. ફૂટપટ્ટી લગાને કી જરૂરત નહીં. બોલ દેગા કી ઈતના ઊંચા હૈ, બોલેગા કિ ઈતના લંબા-ચૌડા હૈ.

યે ભીતરમેં સે મિટ્ટી કા તેલ નિકલતા હૈ ન ? દો હજાર મીટર નીચે જાતે હૈં, Drilling કરતે હૈં તો. Machine સે ખુદાઈ કરતે હૈં. દો

હજાર મીટર નીચે જાતે હૈં. જિસ Force સે ઉસકા જો બોર હોતા હૈ, છહ ઈંચ કા, જિસ Force સે વહ તેલ બાહર આતા હૈ, ઉસ Force કા પરિમાણ દેખકરકે ભીંતર મેં ગયે બિના કહેગા કિ ઈધર પચાસ કરોડ ઘન મીટર માલ પડા હૈ. પચાસ કરોડ Cubic metre. યહ જ્ઞાન કી શક્તિ હૈ. વહાં જાને કી જરૂરત નહીં હૈ ઉસકો. ઉસકે જો તજજ્ઞ હોતે હૈં, જાનકારીવાલે હોતે હૈં, વહ બતાયેંગે કી ઈધર કિતના ભંડાર પડા હૈ તેલ કા.

જ્ઞાન મેં બહુત તાકાત હૈ. સર્વજ્ઞશક્તિ કા અંશ હૈ યહ તો. ક્ષયોપશમજ્ઞાન હૈ વહ તો Samcple હૈ કિ તુમ સર્વજ્ઞ હો સકતે હો. યહાં બૈઠે-બૈઠે, અપને પ્રદેશ મેં બૈઠે-બૈઠે લોકાલોક કો જાન લો. લેકિન સીધા ચલો તો. ટેઢા ચલને સે નહીં હોગા. સરલતા સે સીધા ચલો તો. ઈધર-ઉધર મત દેખો અભી. અભી અપને મેં હી દેખો. સીધા ચલને મેં ક્યા બાત હૈ ? કિ અપને કો હી દેખતે રહો. દૂસરોં કો મત દેખો. શક્તિ કા ખર્ચ અભી દૂસરોં કો દેખને મેં મત કરો.

જીવપદાર્થ કી યહ વિજ્ઞાનિક પરિસ્થિતિ હૈ કિ જો અપને કો સેવન કરતા હૈ, સ્વરૂપ કા સેવન કરતા હૈ ઉનકી સ્વરૂપશક્તિયાં ખુલ જાતી હૈ. ઔર જો પરિણામ પરપદાર્થ કા સેવન કરતા હૈ રાગ સે, ઉનકી અપની શક્તિયાં સિકુડ જાતી હૈ. Scientific બાત હૈ. એકેન્દ્રિય મેં ક્યોં ગયા ? પરપદાર્થ કા સેવન કરતે-કરતે. સ્વપદાર્થ કા સેવન કરો.

હમારે ભગવાન ધ્યાનસ્થ અવસ્થા મેં ક્યોં દિખાઈ દેતે હૈં ? કિ વે સ્વરૂપ કા સેવન કરતે હૈં. મુનિરાજ જ્ઞાન-ધ્યાન મેં ક્યોં રહતે હૈં ? ક્યોં બસ્તી સે દૂર હો જાતે હૈં ? ક્યોં જંગલ મેં રહતે હૈં ? કિ ઉનકો સ્વરૂપ હી સાધના કરની હૈ. ઈધર-ઉધર નહીં જાના હૈ. પરિણામોં કો ઈધર-ઉધર નહીં લગાના હૈ. સ્વરૂપ સેવન સે સબ શક્તિયાં ખીલને લગેગી, ખુલ જાયેગી. ઔર પરપદાર્થ કા સેવન કરને મેં સિકુડ જાયેગી. બસ. ઈતની-સી તો બાત હૈ. અબ ઠીક લગે વૈસા કરો. જૈસા આપ કો ઠીક લગે વૈસા કરો. બાત ખુલ્લી રખ દી હૈ. તીર્થંકરોં ને ઔર જ્ઞાનિઓં ને બાત કો ખુલ્લી રખ દી હૈ. ઉધર દૌડ લગાઓગે તો મર જાઓગે. ઈધર પરિણામોં કી દૌડ લગાઓગે તો જિંદા રહ જાઓગે. બસ ! ઈતની-સી બાત હૈ. ભાવમરણ બાહર મેં જાને સે હોતા હૈ.

કહતે હૈં કિ સમ્યગ્દૃષ્ટિ સ્વયં કો, નિજ ચિદ્‌વસ્તુ કો વ્યાપ્ય-

વ્યાપકતા સે સ્વયમેવ માને અપને આપ, સ્વયમેવ માને અપને સે હી. કિસી કી મદદ કી જરૂરત નહીં હૈ. તાકાત અપને મેં હૈ. વહ કામ કરને કી તાકાત ખુદ મેં ભરી હૈ. '**સ્વયમેવ પ્રત્યક્ષ દેખને-જાનને લગે...**' પ્રત્યક્ષ દેખતા હૈ, પરોક્ષ નહીં દેખતા હૈ. સાક્ષાત્કાર ઉસકો બોલતે હૈં. પ્રત્યક્ષ દેખને કો ક્ય બોલતે હૈં ? સાક્ષાત્કાર. કિસકો દેખતે હૈં ? કિ નિજ પરમતત્ત્વ કો, પરમાત્મસ્વરૂપ કો. તો પરમાત્મા કા સાક્ષાત્કાર હુઆ કિ નહીં ? યહ પરમાત્મા કા સાક્ષાત્કાર ઈધર હોતા હૈ (ઉસે) નહીં સમજે વહ ઉધર કરને લગા કિ મુજે ઉસ પરમાત્મા કા સાક્ષાત્કાર (હુઆ), મુજે ઉસ પરમાત્મા કા બ્રહ્મા કા, વિષ્ણુ કા, મહેશ કા. કોઈ સાક્ષાત્કાર હોતા નહીં. ફિર કલ્પના મેં આતા હૈ. આંખ બંદ કરતે હૈં કિ ચતુર્ભુજ હૈ. તો ચતુર્ભુજ દિખેગા. પીલે પિતાંબર પહને હૈં. તો પીલા પિતાંબરવાલા હી દિખેગા. વહ તો Psychological હૈ. ઉસમેં કોઈ દમ નહીં હૈ. માનેગા કિ મુજે સાક્ષાત્કાર હો ગયા. બહુત ગડબડવાલી બાત હૈ. કઈ લોગ કહતે હૈ કિ હમ તો ધ્યાન મેં હમારે પરમાત્મા સે બાતેં કરતે હૈં. હમારે Dialogue ચલતે હૈં. હમને ઐસા પૂછા, હમેં ઐસા જવાબ દિયા. ઠીક હૈ ભૈયા ! યહ સબ ગડબડ માનસિક ભ્રાંતિ કી હૈ. યહ ભ્રાંતિ કે સિવા ઔર કુછ નહીં હૈ. તુમ ધોખે મેં આ ગયે.

યહાં તો અપને સ્વરૂપ કો પ્રત્યક્ષ દેખને-જાનને લગે '**ઔર ઉસ ચારિત્રપરિણામ...**' અબ જો ચારિત્ર કે પરિણામોં મે રાગ કા અંશ, શુભરાગ કા અંશ હોતા થા, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર સંબંધિત જો શુભરાગ કા અંશ ઉઠતા થા, વહ પરિણામ ભી ગુલાંટ ખાયા, અંતર્મુખ હુઆ. ચારિત્ર પરિણામ ભી નિજ ઉપયોગમય ચિદ્ વસ્તુ મેં સ્થિરિભૂત હુઆ. અસ્થિરતા સે બાહર જાતા થા. અબ સ્થિર હોકરકે, સ્થિરિભૂત હોકરકે અપને સ્વરૂપ કો દેખને-જાનને મેં સ્થિર હો ગયા. ઐસા કોઈ અદ્‌ભુત સે અદ્‌ભુત તત્ત્વ હૈ કિ ઉસકો દેખતે હી થંભ ગયા. ઉપયોગ વહાં થંભ ગયા કિ ઐસી આશ્ચર્યજનિત સાક્ષાત્ સિદ્ધપદ મૈં હી હૂં ! યહ ક્યા બાત હૈ ! વહાં થંભ જાતા હૈ ઉપયોગ. તો વહાં વીતરાગતા ઉત્પન્ન હોતી હૈ.

'**સ્થિરિભૂત શુદ્ધ વીતરાગ મનગ્નરૂપ...**' વહાં વીતરાગભાવ હુઆ. ચતુર્થ ગુણસ્થાન મેં વીતરાગભાવ કી આંશિક શરૂઆત મગ્નતા સે

આતી હૈ, સ્થિર હોને સે આતી હૈ. વહ ધ્યાનસ્થ અવસ્થા હો ગઈ. સમ્યગ્દૃષ્ટિ કે ચતુર્થ ગુણસ્થાન મેં ધ્યાનસ્થ અવસ્થા મેં જો ઉપયોગ મગ્ન હોતા હૈ, લીન હોતા હૈ, જમ જાતા હૈ, સ્થિર હો જાતા હૈ વહાં વીતરાગ ચારિત્ર કા આનુભવ હોતા હૈ.

'**વીતરાગ મગ્નરૂપ પ્રવર્તે, ઉસીકો ચારિત્રપરિણામજન્ય નિજાર્થ (નિજાનંદ) હોતા હૈ.**' ઉસીકો માને જિસકો ઐસે સ્વરૂપ કી લીનતા કા ધ્યાન હોતા હૈ ઉસે હી ચારિત્ર પરિણામ સે ઉત્પન્ન હુઆ આનંદ હોતા હૈ. આનંદ કા કારણ સ્વરૂપ કી લીનતા લિયા હૈ. સ્વરૂપ કી લીનતા છૂટ જાતી હૈ ઔર ઉપયોગ બાહર જાતા હૈ તો આનંદ ભી છૂટ જાતા હૈ. ઉપયોગાત્મક આનંદ નહીં હોતા. સ્વરૂપ ધ્યાન મેં લીનતા હોતી હૈ તભી ઉપયોગાત્મક આનંદ આતા હૈ. આનંદ હોતા હૈ.

'**ઈસપ્રકાર સમ્યગ્દૃષ્ટિકે દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રસહિત પરિણામ નિજ ચિત્‌વસ્તુકો હી વ્યાપ્ય-વ્યાપકરૂપ દેખતે હુએ, જાનતે હુએ, આચરતે...**' માને લીન હોતે હુએ '**નિજસ્વાદ લેતે હૈં.**' ક્યા કરતા હૈ ? અપના સ્વાદ લેતા હૈ. સ્વરૂપ કા આસ્વાદ. નિજાનુભવ કા દૂસરા નામ હૈ સ્વરૂપ કા આસ્વાદ. સ્વરૂપાનુભવ કા દૂસરા નામ સ્વરૂપાસ્વાદ હૈ. આનંદ કા સ્વાદ આતા હૈ વહાં. ઈસલિયે ઉસકો નિજસ્વાદ કહતે હૈં. આનંદ કા સ્વાદ મુખ્ય હૈ. ઐસા આનંદ હૈ... ઐસા આનંદ હૈ.. કિ વહાં સે છૂટના અચ્છા ન લગે. એકબાર સ્વરૂપ કા આનંદ લે લિયા ઔર આનંદ કે રસ કા આસ્વાદ લે લિયા, ઉનકો કહીં રસ આયેગા નહીં.

'ગુરુદેવ' દૃષ્ટાંત દેતે થે કિ ચાર સેર ઘી કા મેસૂબ બનાતે હૈં ન ? આટે કો બહુત ઘી પીલાતે હૈં. માને એક સેર આટા ઔર ચાર સેર ઘી પીલા દિયા. ઔર મુંહ મેં રખે (તો) પાની-પાની હો જાયે. ગલ જાયે. મીઠાપન ભી હોવે ઔર ઘી ભી બહુત હોવે ઔર ઘી તો Smooth હોતા હૈ ન. સ્નેહયુક્ત હોતા હૈ. ઉસકે સ્વાદ આગે જો સડ ગઈ જ્વાર, જ્વાર સડ ગઈ હો, વહ ભી ઠીક નહીં હો, કૈસી હો ગઈ હો ? સડ ગઈ હો. ઉસકી રોટી બનાવે તો કૈસા લગે ? કહાં ચાર સેર ઘી કા મૈસૂબ ઔર કહાં સડી હુઈ જ્વાર કી રોટી બિના ઘી કી. કોઈ સ્વાદ નહીં આયેગા. ઐસે આત્મા કે આનંદ કા સ્વાદ આયા ઉસકો પંચેન્દ્રિય કે વિષય મેં કહીં સ્વાદ આયેગા નહીં. કહીં ભી સ્વાદ નહીં આયેગા. સ્વાદ નહીં

આયા તો રસ નહીં આયા. રસ નહીં આયા તો રસ મેં તો શક્તિ હૈ. શક્તિ ખતમ ઉસકી. આસ્રવ બંધ કરને કી શક્તિ ખતમ હો ગઈ.

કૈસે ? '**વ્યાય-વ્યાપકરૂપ...**' સે. અનુભવ કૈસે હોતા હૈ ? વ્યાપ્ય-વ્યાપકભાવ સે હોતા હૈ. યે લોગ કહતે હૈં કિ વેદાંત મેં અધ્યાત્મ કી બાતેં બહુત ચલી હૈ. વિશ્વ મેં આજ જિતને ભી સંપ્રદાય હૈ સભી સંપ્રદાય મેં જૈનદર્શન સે અધ્યાત્મ મેં કોઈ દૂસરા નંબર હૈ તો વેદાંત કા. બાકી કે સંપ્રદાય મેં અધ્યાત્મ નહીં હૈ. વેદાંત મેં બહુત હૈ. ઉન લોગોંને અપની બાત પકડી ભી જ્યાદા હૈ ઔર બુદ્ધિ ભી બહુત લગાઈ હૈ. બુદ્ધિમાન લોગ ભી જ્યાદા હુએ. ઉસ સંપ્રદાય મેં જ્યાદા લોગ બુદ્ધિમાન હુએ. તો બહુત-સે ગ્રંથ કી રચના હો ગઈ ઔર ઉસકા વિસ્તાર ભી બહુત હો ગયા. વે લોગ કહતે હૈં કિ જબ સ્વાનુભૂતિ હોતી હૈ તો ઇધર અનુભવ હોતા હૈ. ઉસકા નામ વે લોગ દેતેં હૈ શાસ્ત્રીય પરિભાષા મેં બ્રહ્મરંધ્ર કહતે હૈં. હમકો કહાં અનુભવ હુઆ ? કિ બ્રહ્મરંધ્ર મેં હુઆ. ઐસા નહીં હોતા. અનુભવ પૂરે પ્રદેશ મેં હોતા હૈ. જિતના ચૈતન્યપિંડ હૈ ઉસમેં પૂરા અનુભવ હોતા હૈ. હરજગહ અનુભવ હોતા હૈ. જૈસે Electric કા Current લગતા હૈ તો કિધર લગતા હૈ ? જિધર ઉંગલી લગી વહીં લગતા હૈ ક્યા ? પૂરે પ્રદેશ મેં ઝનઝનાટી આયેગી ન ? પૈર સે માથે તક ઝનઝનાટી આયેગી કિ નહીં આયેગી ? યે આનંદ કા Current લગતા હૈ. ઐસે મન મેં આનંદ નહીં આતા, દિમાગ મેં આનંદ નહીં આતા. Current લગતા હૈ ઇસકા. પૂરે પ્રદેશ મેં આતા હૈ.

વેદાંતિ કોઈ મિલ જાતે હૈં તો પૂછ લેતે હૈં. સ્વાનુભૂતિ હોતી હૈ ? અરે..! બહુત અચ્છી હોતી હૈ. અવર્ણનીય આનંદ હોતા હૈ. ઐસા બોલેગા. ક્યા બોલેગા ? અવર્ણનીય આનંદ, બહુત આનંદ આતા હૈ, ઇતના આતા હૈ, ઇતના આતા હૈ. બોલ નહીં સકતે, બતા નહીં સકતે. ઐસા કહેગા. કહાં આતા હૈ ? ફિર હમ તો ઇતના હી પૂછતે હૈં કિ આતા હૈ કહાં ? તો કહે, ઇધર આતા હૈ. ઠીક હૈ. સમજ ગયે. એક પ્રકાર કી કલ્પના મેં ચઢ ગયા. આત્મા તો પૂરા દેહપ્રમાણ હૈ. ઉસકા જ્ઞાન ઔર આનંદગુણ ભી દેહપ્રમાણ હૈ. તો ઉસકી અવસ્થા ભી ઉતની હોની ચાહીયે. જો એક જગહ અનુભવ હોતા હૈ વહ તો ઇન્દ્રિયજ્ઞાન હો ગયા. અતીન્દ્રિય પદાર્થ મેં તો અતીન્દ્રિય અનુભવ હોગા.

જો વ્યાપ્ય-વ્યાપકરૂપ સે નિજસ્વાદ કો લેતે હૈં '**ઉસ નિજસ્વાદદશાકા નામ સ્વાનુભવ કહા જાતા હૈ.**' વહ બાત આખીર મેં લીખી. ઈસકા નામ હી સ્વાનુભવ હૈ. સ્વાનુભવ કોઈ દૂસરી બાત નહીં હૈ. નિજસ્વરૂપ કા આસ્વાદ હૈ, આનંદ કા આસ્વાદ હૈ, જ્ઞાન કા આસ્વાદ હૈ. ઉસપર 'બનારસીદાસજી'ને 'સમયસાર નાટક' લિખતે હુએ એક પદ લિખા હૈ વહ Footnote મેં યહાં દિયા હૈ કિ

'વસ્તુ વિચારત ધ્યાવતૈં, મન પાવૈ વિશ્રામ;
રસ સ્વાદત સુખ ઊપજૈ, અનુભવ યાકૌ નામ ।।૧૭।।'

'**વસ્તુ વિચારત ધ્યાવતૈં,...**' પહલે વસ્તુ કા વિચાર હુઆ મન મેં, ફિર ઉસમેં ધ્યાન હોવે, એકાગ્રતા હો જાય, લીનતા હો જાય જ્ઞાની કો તો ઉસકા જો મન હૈ જિસમેં વિચાર ચલતે થે, ઉસકા વિશ્રામ હો ગયા. માને વિચાર કરના બંદ હો ગયા. વિશ્રામ માને સો ગયા વહ. મન સો ગયા. ઔર '**રસ સ્વાદત સુખ ઊપજૈ,...**' અપના જો પરમસુખ હૈ ઉસકા રસાસ્વાદ આને લગા. ધ્યાન મેં ક્યા હુઆ ? કિ નિજ સ્વરૂપસુખ કા રસાસ્વાદ આને લગા, ઉસીકા નામ અનુભવ-સ્વાનુભવ કહતે હૈં. '**અનુભવ યાકૌ નામ.**' ઉસકો સ્વાનુભવ કહતે હૈં. વહી આત્માનુભવ હૈ, વહી આત્મજ્ઞાન હૈ, વહી આત્મદર્શન હૈ, વહી આત્મચારિત્ર હૈ, વહી આત્માનંદ હૈ. ઔર ઈસ એક ક્ષણ કે અનુભવ મેં ભવ કી અનંતતા કે બીજ કો જલા દેને કી તાકાત હૈ.

સમ્યગ્દર્શન હુઆ, ઉપશમ સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ, Second કે ભી કુછ ભાગ મેં, બહુત કમ સમય હૈ ઈસકા. ઈતને કાલ મેં તાકાત કિતની ? કિ ઈસ જીવ મેં ભવ કી અનંતતા નહીં રહી. ખતમ ! વહ ભટકેગા નહીં અભી. ક્યોં ? કિ ઉસકો જો રસાસ્વાદ આયા ન ? વહ ચખ લિયા. ફિર દૂસરી ચીજ ભાતી નહીં હૈ. ઈધર-ઉધર ઘૂમકર કે હી ઈધર આયેગા. પરિણામ બાહર જાયેગા તો ભી ઘૂમકર કે ઈધર આયેગા. ક્યોંકિ રસ લગતા નહીં કહીં ભી. જમતા નહીં. ઐસા રસ કહીં આતા નહીં. તો ઉપયોગ ઘૂમેગા તો ભી અંદર મેં આયેગા. ઈસલિયે વહ કહીં રુકેગા નહીં, કહીં ભટકેગા નહીં. ભાવભ્રમણ નહીં હૈ તો પરિભ્રમણ ભી નહીં હૈ. પહલે તો ભાવભ્રમણ હોતા હૈ ફિર ઉસકે ફલમેં જન્મ-મરણ કા પરિભ્રમણ હોતા હૈ. વહ દ્રવ્ય પરિભ્રમણ હૈ. વહ છૂટ જાયેગા.

ઈસલિયે સમ્યગ્દૃષ્ટિ કા મોક્ષ નિશ્ચિત હૈ. યહી વજહ સે, યહી કારણ સે સમ્યગ્દૃષ્ટિ કા મોક્ષ નિશ્ચિત હૈ. ક્યોંકિ વહ કહીં રુકનેવાલા હૈ હી નહીં. રોક સકતા હી નહીં. ઉનકો કહીં અચ્છા લગને કા સવાલ હી પૈદા નહીં હોતા. વહ ચીજ અચ્છી લગતી હૈ, વહ બાત હોતી નહીં હૈ.

અબ આગે પૂરી જો બાત હૈ, બહુત લંબા-ચૌડા Paragraph હૈ, ઉસમેં સ્વરૂપાનુભવ કા વર્ણન કિયા હૈ. કિ કૈસે-કૈસે ભાવ હોતે હૈં, દેખો ! યહ આત્મા કા નિજવૈભવ હૈ. ઈસ વૈભવ કો દિખાયેગેં. યહાંસે લેકર કે સ્વાનુભવ મેં જો સ્વાનુભવ હૈ વહ આત્મા કી સંપત્તિ હૈ, વહ વૈભવ હૈ, ઉસ વૈભવ કો દિખાયેંગે. ખોલ-ખોલકર કે દિખાયેંગે. જૈસે કોઈ અપના બડા મહલ હોતા હૈ તો દિખાયેંગે, કિ દેખો ! યે કમરા ઐસા બનાયા, વહ કમરા ઐસા બનાયા, વહ કમરા ઐસા બનાયા. યહાં આત્મા કે ગુણ કે કમરે હૈં. એક-એક ગુણ કે કમરે હૈં. ઉસકા વૈભવ દિખાયેંગે. ઉસમેં તો મોહ હોતા હૈ તો ફિર વહાં ચૂહા હોકર કે આતા હૈ યા સર્પ બનકર કે આતા હૈ, ક્રોધી હોતા હૈ તો. ઔર ખાને કા જ્યાદા હોતા હૈ તો ચૂહા બનકે આતા હૈ. ઔર દિવારેં અચ્છી બનાઈ તો છીપકલી બનકર આતા હૈ. મોહ હૈ તો ક્યા હૈ ? જૈસા ભાવ ચોંટતા હૈ વૈસા જન્મ હોકર કે વહીં પર ચૌંટતા હૈ.

પહલે તો બચ્ચે લોગ પિતાજી... પિતાજી... પિતાજી... કરકે આપ આરામ કરીએ, સોઈએ. વહ કરતે થે. ફિર વહ છિપકલી કો ક્યા કરેગા ? નીકલ-નીકલ-નીકલ. નિકાલેગા, હટાયેગા. ઐસા હૈ. સંસાર ઐસા હૈ. રસ લેને જૈસા નહીં હૈ. યહ મેરા પરિવાર હૈ, મુજે કિતના અચ્છા રખતે હૈં. તુમકો વ્યામોહ હો ગયા. વહી તુમકો હટ હટ હટ કરકે નિકાલેગા. કૂત્તા બનકર આયેગા ખાના ખાને કો તો નિકાલેગા. આગે કલ લેંગે. સ્વાનુભવ કી વિશેષ બાત હૈ.

તા. ૬-૬-૧૯૯૬, પાના નં. ૪૯, પ્રવચન નં. ૨૦૨

ગુજરાતીમાં પાનું-૫૨ છે. નિજધર્મ અધિકાર ચલા. આત્મા કા શુદ્ધ પરિણમનરૂપ જો ધર્મ હોતા હૈ વહ કૈસા હોતા હૈ ? ઉસકા સ્વરૂપ ક્યા હૈ ? ધર્મ કા સ્વરૂપ ક્યા હૈ ? વહ બાત ઈસ પ્રકરણ મેં 'દીપચંદજી સાહબ'ને કહી હૈ.

મુમુક્ષુ :- અનુભવ વર્ણન.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં, સ્વાનુભવ કા વર્ણન કિયા હૈ. ધર્મ કહો, સ્વાનુભવ કહો. એક હી બાત હૈ.

ઈસ Paragraph સે લેના હૈ. '**સ્વાનુભવ હોનેપર નિર્વિકલ્પ...**' સ્વાનુભવ કે કાલ મેં હી. ઉસી સમય મેં. આગે ભી નહીં, દૂસરે સમય કે પીછે ભી નહીં. જિસ સમય મેં સ્વાનુભવ હોતા હૈ ઉસહી સમય મેં '**સમ્યક્ત્વ ઉત્પન્ન હોતા હૈ.**' સમ્યક્ત્વ ક્યા ચીજ હૈ ? 'કૃપાલુદેવ'ની ઉસકી પરિભાષા કી હૈ કિ સર્વગુણાંશ વહ સમ્યક્ત્વ. આત્મા કે સભી અનંત ગુણ, આત્મા કે સભી અનંત ગુણ યથાસંભવ શુદ્ધરૂપ પરિણમન કરને લગ જાયે. ઐસા એક ભી ગુણ નહીં રહે કિ જો પૂરા પૂરા વિભાવરૂપ પરિણમે. હો સકતા હૈ કિ શુદ્ધ પરિણમન પૂરા નહીં હો, અધૂરા હો. સમ્યક્ત્વ ગુણ પૂરા-પૂરા શુદ્ધ પરિણમતા હૈ. શ્રદ્ધા ભી પુરી-પુરી શુદ્ધ પરિણમતી હૈ. બાકી કે ગુણ આંશિકરૂપ સે શુદ્ધ પરિણમન કરને લગતે હૈં. ઐસા સમ્યક્ત્વ સર્વ ગુણ કા શુદ્ધ પરિણમન હોને મેં નિમિત્ત હૈ જિસકા.

આત્મા કે ગુણોં મેં ભી આપસ મેં નિમિત્ત નૈમિત્તિક સંબંધ હોતા હૈ. કિસી એક કે નિમિત્ત સે દૂસરે મેં ઉસકા વૈસા હી અસર આતા હૈ. ઉસકો કહતે હૈં નિમિત્ત નૈમિત્તિક સંબંધ. એક ગુણ દૂસરે ગુણ કા કુછ કરતા નહીં હૈ. કોઈ ગુણ કોઈ દૂસરે ગુણ કા કુછ કરતા નહીં. લેકિન નિમિત્ત હોતા હૈ. જૈસે એક દ્રવ્ય દૂસરે દ્રવ્ય કા કુછ કરતા નહીં હૈ લેકિન નિમિત્ત હોતા હૈ. વૈસે.

Science મેં ઉસકો Cytalic agent કહતે હૈં. આજકલ Cytalic

agent કી માન્યતા મેં થોડા ફર્ક હુઆ હૈ ઐસા સુના હૈ. લેકિન હમ જબ Chemistry પઢતે થે તબ વહ બાત પઢને મેં આયી થી. જો Chemistry પઢા હૈ ઉસકો માલૂમ પડ જાયેગા. જિસકી કોઈ કાર્યશીલતા નહીં હૈ, માત્ર જિસકી ઉપસ્થિતિ કે કારણ સે કુછ પ્રક્રિયા હો જાતી હૈ, બનને લગતી હૈ ઉસકો વિજ્ઞાન કી ભાષા મેં Cytalic agent કહતે હૈં. વહ નિમિત્ત સમજને કે લિયે Science કે વિદ્યાર્થી કો સીધા સમજ મેં આ જાતા હૈ કિ નિમિત્ત માને કૌન ? નિમિત્ત માને ક્યા ? તો તૂરત સમજ જાયેગા કિ અચ્છા, Cytalic agent બતાયા. તબ તો નિમિત્ત સમજ મેં આ ગયા. ક્યોંકિ વહ કુછ કરતા નહીં. લેકિન અગર ઈસકી ઉપસ્થિતિ નહીં હો તો વહ પ્રક્રિયા ભી નહીં હોવે.

મુમુક્ષુ :- ગુજરાતીમાં ઉદ્દીપક કહે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હા. ઉદ્દીપક કહે છે. ઉદ્દીપક મેં ભી ક્યા હૈ ? દીપન કરના, દિયા કો જલાના. ઐસી ક્રિયા કો ઉદ્દીપક કહતે હૈં. તો ઉસમેં તો ક માને કુછ કરના ઐસા આતા હૈ. ગુજરાતી ભાષા મેં ક માને કરના. જૈસે કિ જનક. તો જન્મ દેનેવાલા. પિતા કો જનક કહતે હૈં. જન્મ દેનેવાલે કો જનક કહતે હૈં. પીછે ક લગેગા. બહુત-સે ઐસે શબ્દ હૈં જિસકે પીછ ક લગને સે ઉસકા કર્તાપના દિખાયા જાતા હૈ. વૈસે ઉદ્દીપક તો દીપન કરનેવાલા હો ગયા. તો કરનેવાલા ઈસમેં Fit નહીં બૈઠતા હૈ. યહાં તો કુછ કર્તા નહીં હૈ વહ દિખાના હૈ. કભી-કભી અપની ભાષા મેં કુછ ઐસે Appropriate word મિલતા હૈ, જો દૂસરી ભાષા મેં નહીં મિલતા.

'સ્વાનુભવ હોનેપર નિર્વિકલ્પ સમ્યક્ત્વ ઉત્પન્ન હોતા હૈ. (ઉસે) સ્વાનુભવ કહો...' ઉસ દશા કો સ્વાનુભવ કહો **'યા કોઈ નિર્વિકલ્પદશા કહો...'** નિર્વિકલ્પદશા ઈસલિયે કહતે હૈં કિ ચારિત્રગુણ કી અવસ્થા મેં રાગ કા વિકલ્પ હોતા થા ઔર જ્ઞાન કી દશા મેં જ્ઞેય કી આકૃતિ હોતી થી, વિકલ્પ અનુસાર, વહ ઉત્પન્ન હોના બંધ હો ગયા, ઉસકા નાશ હો ગયા. ઈસલિયે ઉસકો કહતે હૈં નિર્વિકલ્પદશા.

'યા આત્મસન્મુખઉપયોગ કહો...' જો ઉપયોગ આત્મા કે સન્મુખ હુઆ, અપના જો મૂલ સ્વરૂપ હૈ, પરમાત્મસ્વરૂપ હૈ ઉસકે સન્મુખ હો ગયા ઉસે આત્મસન્મુખ ઉપયોગ કહો. સ્વાનુભવ કે

ઉપયોગ મેં વહ બાત હોતી હૈ. આત્મસન્મુખ ઉપયોગ કહતે હૈં. '**યા ભાવમતિ, ભાવશ્રુત કહો...**' ક્યોંકિ મતિ-શ્રુતજ્ઞાન હૈ વહ આગમ ભાષા મેં બોલા જાતા હૈ. મતિજ્ઞાનાવરણીય ક્ષયોપશમ કા જિસમેં નિમિત્ત હૈ ઔર શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય કર્મ કા જિસમેં નિમિત્ત હૈ, ઐસે ક્ષયોપશમજ્ઞાન કો મતિજ્ઞાન ઔર શ્રુતજ્ઞાન બોલા જાતા હૈ. કર્મ કી દશા કા નિમિત્તવાચક વહ નામ હૈ. ઔર વહી જ્ઞાન અનુભવ લે રહા હૈ તો ઉસકો ભાવમતિ ઔર ભાવશ્રુત ભી બોલને મેં આતા હૈ.

'**યા સ્વસંવેદનભાવ,...**' કહો. ઉસ વક્ત, ઉસ સમય મેં જ્ઞાન સ્વયં કા સમ્યક્ પ્રકાર સે, અચ્છી તરહ સે વેદન કરતા હૈ, સંવેદન કરતા હૈ, સ્વયં કા સંવેદન કરતા હૈ ઈસલિયે ઉસકો સ્વસંવેદન કહો. યહ સ્વાનુભવ કા વર્ણન ચલ રહા હૈ અભી. સબ શબ્દ સ્વાનુભવ કે લિયે બતાયે હૈં. યા '**વસ્તુમગ્નભાવ...**' કહો. વહ ચારિત્ર કી પ્રધાનતા સે હૈ. સ્વાનુભવ હુઆ તો સ્વરૂપ મેં લીનતા હુઈ. ઉસકો વસ્તુમગ્નભાવ કહો '**યા સ્વરૂપાચરણ કહો,...**' ઉસકો સ્વરૂપાચરણ ચારિત્ર ભી કહતે હૈં. ક્યોંકિ આચરણ ચારિત્ર મેં હોતા હૈ. તો ઉસકો સ્વરૂપાચરણ કહો.

'**સ્થિરતા કહો,...**' સ્વરૂપ મેં ઉપયોગ સ્થિર હો ગયા. દૂસરે જ્ઞેય કે પ્રતિ ખિસકા નહીં. સ્વરૂપસ્થિરતા કો સ્થિરભાવ કહો, સ્થિરતા કહો. '**વિશ્રામ કહો,...**' વહાં આકૂલતા કી જો થકાવટ હૈ વહ ઉતર જાતી હૈ ઈસલિયે ઉસકો વિશ્રામ કહતે હૈં. કઈ લોગ ઐસા કહતે હૈં કિ શાસ્ત્ર-બાસ્ત્ર પઢને મેં હમ તો થક જાતે હૈં. દેખો ! અનાદિકાલ સે વિકલ્પ કરતે-કરતે તો થકે નહીં. વિકલ્પ ક્યા ચીજ હૈ ? કિ એક પદાર્થ પર સે દૂસરે પદાર્થ પર જાતા હૈ, ફિર ઉધર... ફિર ઉધર... ફિર ઉધર... ફિર ઉધર.. ઉધર... ઉધર... જાતા હૈ. કિસી મનુષ્ય કો બોલે કિ તુમ ઉછલકૂદ કરો. તો આધે ઘંટે મેં થક જાયેગા, કોઈ એક ઘંટે મેં થક જાયેગા. લેકિન યહ જીવ ઈતના તાકાતવાલા હૈ કિ ઈતની ઉછલકૂદ કર રહા હૈ લેકિન થકતા નહીં હૈ. અનાદિ સે ઉછલકૂદ કર રહા હૈ. હિન્દી મેં ઠેકડા કો ક્યા બોલતે હૈં ? કૂદકા. અનાદિ કાલ સે કૂદકા લગાતા હૈ. ઉધર.. ઉધર... ઉધર... ઉધર... ઉધર... ઉધર... થકતા નહીં હૈ. આકૂલતા ભી બહુત હોતી હૈ. લેકિન થકતા નહીં. કોઈ થક જાતા હૈ વહ સ્વરૂપ મેં વિશ્રામ લેતા હૈ. બાહર નહીં જાતા ફિર. તો ઉસકો

વિશ્રામભાવ કહતે હૈં. વહાં નિરાકૂલ આનંદ હૈ ઔર કહીં ઇધર-ઉધર ઉપયોગ લગાના નહીં હૈ.

દેખિયે, લોગ સ્વાદ લેને કે કારણ સે ખાને મેં બહુત-સી Item બનાતે હૈં. ચાર-પાંચ-છહ સબ્જી બનાઓ, ડઝનબંધ આચાર બનાઓ. કિતને ? દસ-બીસ આચાર બનાઓ. પાંચ-સાત મીઠાઈયાં રખો. પાંચ-સાત નમકીન રખો. દાલ ભી રખો ઔર કઢી ભી. દોનોં સાથ-સાથ ખાયે. કિતના ઉપયોગ ઘુમાના પડેગા ? ફિર ઇધર સે લો... ફિર ઇધર સે લો... ફિર ઇધર સે લો... ફિર ઇધર સે લો. એક-દો ચીજ હોવે તો ઉપયોગ ઘુમાને કી જરૂરત નહીં. પેટ કો કિરાયા દે દિયા.

યે એક મકાન હૈ, શરીર એક મકાન હૈ જિસમેં હમારી આત્મા નિવાસ કરતી હૈ. તો ઉસકો કિરાયા દે દો ન. કિરાયા દે દો ઉસકો. પ્રમાણિકતા સે દે દો ન. કભી તુમ્હારે ઘરમેં રહતે હૈં તો તુમકો દો Time દે દિયા. બાત ખતમ. ફિર ઉસકો પૂરાની નોટ દો યા નઈ નોટ દો, કોઈ ફર્ક નહીં પડતા. ઇસસે કોઈ ફર્ક પડતા હૈ ક્યા ? કિ નઈ નોટ કા ચાર આના જ્યાદા દેતા હૈ ક્યા ? દે દો. થોડા પુદ્ગલ ડાલ દેને કા હૈ. પેટ કે ખડ્ડે મેં થોડા પુદ્ગલ ડાલ દેને કા હૈ. ઔર વહ ભી ઇતના પ્રમાણિક હૈ કિ જરૂરત સે જ્યાદા માંગતા ભી નહીં. ઔર ફિર ભી આપ દેગેં તો વાપિસ કરેગા, Vomit કરેગા કિ અભી ઇધર તો જરૂરત નહીં હૈ, તુમ ધ્યાન રખો. હમ તો ઉસકો નિકાલ દેંગે.

મુમુક્ષુ :- લોભી નહીં હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- લોભી નહીં હૈ. ઔર પ્રમાણિક ઇતના હૈ કિ જ્યાદા ખિલાઓગે તો યા તો ટટ્ટી હો જાયેગી યા Vomit હો જાયેગી. ઉતના હી રખો, બસ. ટેક્સીભાડા દે દો. હમ સફર કરતે હૈં, નિવાસ કરતે હૈં. કિરાયા દેને કી બાત હૈ. ઇસસે જ્યાદા કોઈ વિકલ્પ નહીં રખના ચાહિયે ખાને-પીને મેં. ઔર ઐસા ખાને સે શરીર અચ્છા હોતા હૈ, ઐસા ખાને સે શરીર અચ્છા હોતા હૈ, વહ ભી ભૂલ જાના. લાખ અચ્છી ચીજ ખાયે, આયુષ્ય પૂરા હોકર મરનેવાલે હૈં. ઔર અશાતા કે ઉદય મેં બિમાર હોનેવાલે હૈં. મુનિયોં કો રોગ આતા હૈ. વે તો એક બાર ખાતે હૈં. આજકલ કી બાત નહીં હૈ. લેકિન અપને શાસ્ત્ર મેં જો મુનિ હૈં, ઉસકો ચૌબીસ ઘંટે મેં એક હી બાર આહાર બોલા હૈ. દો બાર આહાર

નહીં બોલા હૈ. આહાર ભી નહીં, પાની ભી નહીં. એકબાર આહાર-પાની લેતે હૈં. ઉનકો બિમારી આનેકા ક્યા કારણ હૈ ? પૂર્વકર્મ. ખાને-પીને સે બિમારી આતી હૈ સો બાત નહીં હૈ ? ઔર ખાને-પીને સે બિમારી નહીં આતી હૈ વહ ભી બાત નહીં હૈ. વહ તો અસાતા કે ઉદય મેં બિમારી આયેગી. લેકિન ઉપયોગ કી ઉછલકૂદ વહી બિમારી હૈ. વહ જીવ કે ભાવ કી બિમારી હૈ. શરીર કી બિમારી, આત્મા કી બિમારી નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- ગમે તેટલું સારું ખવડાવો, છ કલાકમાં...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- છહ ઘંટે મેં વિષ્ટા. યહ શરીર હૈ વહ વિષ્ટા બનાને કી Factory હૈ. ચાહે કુછ ભી ખાઓ. સોને કી ભસ્મ ખાઓ ન. હીરે કી ભસ્મ ખાઓ. એક જમાને મેં શ્રીમંત રાજા-મહારાજા ભસ્મ ખાતે થે. અપની ઔષધશાલા મેં ઘરપર બના લેતે થે. કોઈ નકલી માલ નહીં આ જાયે ઈસલિયે.

મુમુક્ષુ :- અભી ભી ચલતા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. અભી ભી ચલતા હૈ. અભી ભી બનાતે હૈં લોગ. અપને સાગરવાલે (મુમુક્ષુ) બનાતે થે. અપની ઔષધશાલા ઘર મેં રખી થી. બનાતે થે ઔર ખાતે ભી થે. મોતી કી ભસ્મ ખાતે થે. દો ભાઈ થે. એક ભાઈ હટ્ટેકટ્ટે થે. દૂસરે ભાઈ ઐસે થે. છોટા ભાઈ પહલે ચલે ગયા. જો હટ્ટેકટ્ટે થે, ઉમ્ર મેં ભી છોટે થે. વહ ભાઈ બડે થે. દોનોં કી ઉમ્ર મેં પાંચ-દસ સાલ કા ફર્ક હોગા. વહ હટ્ટેકટ્ટે છોટે પહલે ચલે ગયે. ઔર વહ બૂઢે હોકર કાફી બાદ મેં ગયે. ખાન-પીન સે ક્યા હોતા હૈ ? કુછ નહીં હોતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- Medically સાબિત થયું છે કે વધારે ખાવાથી ફાયદો નથી. પતલા રહેવાથી ફાયદો છે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ તો હૈ હી. લેકિન વહ ભી Science કા Limitation હૈ. Medical science સંપૂર્ણ Science હૈ નહીં આજકલ. કોઈ ભી પેથી મેં Research ચલતા હૈ. પૂરા Science નહીં હૈ.

'**વિશ્રામ કહો, સ્વસુખ કહો,...**' આત્મસુખ કહો. ક્યોંકિ વહાં સુખ કા અનુભવ હોતા હૈ. અલગ-અલગ ગુણ સે બાત લેતે હૈં. સમ્યક્ત્વ ગુણ સે બાત લી, જ્ઞાનગુણ સે બાત લી, આચરણ નામ

ચારિત્રગુણ સે બાત કહી ઔર સુખગુણ સે બાત કહી કિ ઉસકો સ્વસુખ કહો. 'ગુણ અનંત કે રસ સબૈ અનુભવ રસ કે માંહી.' જો સ્વાનુભવ હૈ 'ગુણ અનંત કે રસ સબૈ અનુભવ રસ કે માંહી, તાતે અનુભવ સારીખો ઔર દૂસરો નાહીં.' ઉસમેં અનંત ગુણ કે રસ હૈ તો અલગ-અલગ ગુણ સે યહાં સમજાતે હૈ. તો ઉસકો સ્વસુખ કહો.

'**ઈન્દ્રિયમનાતીતભાવ,...**' કહો. ઈન્દ્રિયાતીત યા મનાતીત ભાવ કહો. જો જ્ઞાન ઈન્દ્રિયોં કે દ્વાર સે પ્રવૃત્તિ કરતા થા, બહિર્મુખ (થા), બાહર જાતા થા. વહી જ્ઞાન અંતર્મુખ હોકરકે, અતીન્દ્રિય હોકરકે સ્વરૂપ કા અનુભવ કરને લગા. મન ભી છૂટ ગયા, મન કા વિકલ્પ ભી છૂટ ગયા તો મનાતીત ભાવ કહો. મન સે પર. અતીત માને પર. ઈન્દ્રિય સે પાર ઔર મને સે પાર હોકરકે પ્રવૃત્તિ હુઈ, ઈસલિયે ઉસકો ઈન્દ્રિયાતીત ઔર મનાતીત ભાવ કહો.

'**શુદ્ધોપયોગ, સ્વરૂપમગ્ન...**' શુદ્ધ ઉપયોગ કહા હૈ. વહાં શુભ ઔર અશુભ નહીં હૈ. ઉપયોગ તીન પ્રકાર કે ભાવ કે સાથ પ્રવૃત્તિ કરતા હૈ. શુભભાવ, અશુભભાવ ઔર શુદ્ધભાવ. યહાં સ્વાનુભવ મેં શુદ્ધભાવ કે સાથ ઉપયોગ રહતા હૈ ઈસલિયે ઉસકો શુદ્ધોપયોગસ્વરૂપ મગ્ન કહતે હૈં. મગ્ન માને લીન. '**યા નિશ્ચયભાવ, સ્વરસસામ્યભાવ,...**' નિશ્ચયભાવ કહો. ક્યોંકિ નિશ્ચય જો આત્મસ્વરૂપ હૈ, મૂલ સ્વરૂપ હૈ ઐસા તદાકાર ઉપયોગ હુઆ, સ્વરૂપાકાર ઉપયોગ હુઆ, સ્વાકાર ઉપયોગ હુઆ ઈસલિયે ઉસકો નિશ્ચય ઉપયોગ ભી કહતે હૈં, નિશ્ચયભાવ ભી કહતે હૈં.

'**સ્વરસસામ્યભાવ,...**' અપના આત્મરસ. ઔર સામ્ય માને જિસમેં રાગ-દ્વેષ કા વિષમપના નહીં હૈ. વહ ભી ચારિત્ર પ્રધાન બાત હૈ. રાગ-દ્વેષ કી વિષમતા જિસમેં નહીં હૈ ઉસકો સમભાવ કહતે હૈં યા સામ્યભાવ કહતે હૈં. '**સ્વરસસામ્યભાવ, સમાધિભાવ,...**' સ્વરૂપ મેં લીન. શાંત સમાધિભાવ હો ગયા. શુદ્ધોપયોગ કો, સ્વાનુભવ કો સમાધિભાવ ભી કહતે હૈં. ઈસલિયે કિ વહાં આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ નહી હૈ કિન્તુ સમાધિ હૈ. મૂલ શબ્દ આધિ હૈ. આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ ઔર સમાધિ. આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ નહીં હૈ. સમાધિ હૈ. આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ મેં અશાંતપના હૈ. ઔર સમાધિ મેં આત્મશાંતિ હૈ.

ઈસલિયે ઉસકો સમાધિભાવ કહતે હૈં.

'વીતરાગભાવ,...' વહ ભી ચારિત્ર કી પ્રધાનતા સે કહતે હૈં. સમાધિ ભી ચારિત્ર કી પ્રધાનતા મેં શાંતિ ભી પ્રધાનતા સે કહા. વીતરાગભાવ, જિસમેં રાગ બીત ગયા. જિસમેં રાગ બીત ગયા ઉસકો કહતે હૈં વીતરાગ. ભગવાન કે માર્ગ કો વીતરાગમાર્ગ કહતે હૈં કિ નહીં ? રાગ કા માર્ગ નહીં કહતે. શુભરાગ કા માર્ગ નહીં હૈ યહ. અશુભરાગ કા માર્ગ તો હૈ હી નહીં. વહ તો કોઈ ધર્મ મેં અશુભભાવ કા ઉપદેશ હી નહીં હૈ. પાપ કરો ઐસા ઉપદેશ કોઈ ધર્મ નહીં કરેગા. લેકિન જૈનધર્મ કો છોડકરકે સબ કિસી ને કિસી શુભભાવ કો હી ધર્મ મનાતે હૈં. શુભરાગ કો હી ધર્મ માનતે હૈં. વહી અંતર હૈ વીતરાગ ધર્મ મેં ઔર અન્ય ધર્મ મેં વહી ખાસ અંતર હૈ.

અબ તો ક્યા હુઆ હૈ કિ વીતરાગતા કા વિષય અનજાના હો ગયા તો સંપ્રદાય મેં શુભરાગ ઔર શુભક્રિયા કો લોગ ધર્મ માનને લગ ગયે. તો અન્યમતિ જૈસે હો ગયે. જ્ઞાનિયોંને ક્યા કહા ? કિ યે તો અન્યમતિ હો ગયે. ક્યોંકિ અન્યમત મેં શુભરાગ કો ધર્મ માનતે હી હૈં. ઔર આપ જૈની હોકરકે ભી શુભરાગ કો ધર્મ માનતે હૈં તો અન્યમત મેં ઔર આપકે મત મેં ક્યા ફર્ક હુઆ ? કિ કોઈ ફર્ક નહીં હુઆ. હમારે દેવ ભી વીતરાગ હૈ, હમારે ગુરુ ભી વીતરાગી હોતે હૈં ઔર ઉસકા નિરૂપિત, પ્રરૂપિત ધર્મ ભી વીતરાગી ધર્મ બોલા જાતા હૈ. રાગ કો ધર્મ નહીં માનતે.

હોતા હૈ રાગ. અમુક ગુણસ્થાન પર્યંત રાગ કા અંશ ચાલુ રહતા હૈ. ફિર વહ ભી નાશ હો જાતા હૈ. થોડા-થોડા નાશ હોકર કે ફિર વહ પૂરા નાશ હો જાતા હૈ. લેકિન રાગ હૈ ઉતના અધર્મ હૈ ઔર વીતરાગતા હૈ ઉતના ધર્મ હૈ. મિશ્રધર્મ ચલતા હૈ. ઈસ ગ્રંથ મેં 'દીપચંદજી' સાહબને મિશ્રધર્મ અધિકાર લિખા હૈ. સાધકદશા મેં મિશ્રધર્મ હોતા હૈ. ક્યોંકિ પૂરા રાગ બીત જાયે તો સિદ્ધ હો જાયે. ઔર રાગ બિલકૂલ નહીં બીતે તો મિથ્યાદૃષ્ટિ રહે. તો સાધક કો તો દોનોં બાત રહેગી. થોડા રાગ ભી રહેગા, થોડી વીતરાગતા ભી ઉત્પન્ન હો જાયેગી. ઉસીકા નામ તો મિશ્રધર્મ હૈ યા સાધકદશા હૈ. તો ઉસમેં જિતની વીતરાગતા ઉતના ધર્મ હૈ. રાગ બચા, ચાહે શુભરાગ હો, ઉતના ધર્મ નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- જિતના બહિર્મુખપના હૈ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. જિતના બહિર્મુખભાવ હૈ વહ ધર્મ નહીં હૈ. અંતર્મુખભાવ જિતના હુઆ ઉતના ધર્મ હૈ. સાધકદશા મેં કુછ અંશ બહિર્મુખ હૈ, કુછ અંશ અંતર્મુખ હૈ. ઔર જિતના બહુર્મુખ અંશ હોતા હૈ ઉસકે સાથ રાગ કી ઉત્પત્તિ હો જાતી હૈ. કભી શુભરાગ કી, કભી અશુભરાગ કી. પંચમ ગુણસ્થાન તક અશુભરાગ કી ઉત્પત્તિ હોતી હૈ. છઠવે ગુણસ્થાન સે અશુભરાગ નહીં હોતા. કેવલ શુભરાગ રહતા હૈ. લેકિન વહ ધર્મ નહીં હૈ. પંચ મહાવ્રતસ સમિતિ, ગુપ્તિ કે જો વિકલ્પ હૈ, શુભરાગ હૈ વહ ધર્મ નહીં હૈ.

સ્વરૂપ મેં લીનતા વહી ચારિત્ર હૈ, સ્વરૂપ મેં સ્થિરતા-વીતરાગતા વહી ચારિત્ર હૈ. આત્મચારિત્ર ઉસકો બોલતે હૈં. ઔર જિતના ભી ઉપયોગ બાહર આકરકે અહિંસા, સત્ય, દત્, બ્રહ્મચર્ય ઔર અપરિગ્રહ કા જો ભી વિકલ્પ હુઆ, જિસકો અપન બાહ્યચારિત્ર કહતે હૈં, વહ અધ્યાત્મ કે પ્રકરણ મેં અચારિત્ર બોલા જાતા હૈ. ક્યા બોલા જાતા હૈ ? અચારિત્ર. મિથ્યાચારિત્ર નહીં બોલતે. ક્યોંકિ સમ્યક્ત્વ ઉત્પન્ન હો ગયા. ઈસલિયે સબ ગુણ સમ્યક્ હો ગયે. તો ઉસકો મિથ્યાચારિત્ર નહીં કહતે લેકિન અચારિત્ર હૈ. ક્યોંકિ જો શુદ્ધ સ્વરૂપ મેં સ્થિરતા, લીનતા, વીતરાગતા, જમના હોતા હૈ, જમ જાના હોતા હૈ વહી ચારિત્ર હૈ. જો વહ મૂલ બાત નહીં જાનતે આજકલ તો ફિર બાહર કે જો વિકલ્પ હૈ, ક્રિયા હૈ ઉસકો ચારિત્ર બોલ દેતે હૈં ઔર ઉસકો કરને લગ જાતે હૈં.

'ગુરુદેવ' દૃષ્ટાંત દેતે થે કિ ઐસા ચારિત્ર સાધકદશા મેં હોતા હૈ. અંતર-બાહ્ય દોનોં ચારિત્ર હોતા હૈ. અંતર દૃષ્ટિવાલે અંતર ચારિત્ર કો સમજતે હૈં, જાનતે હૈં, માનતે હૈં ઔર આચરણ કર લેતે હૈં. બહિર્દૃષ્ટિ જીવ ઉનકો સમજતે નહીં હૈ ઈસલિયે કેવલ બાહ્ય શુભરાગ કો હી ચારિત્ર માનકરકે ઉસકી નકલ કરને લગ જાતે હૈં. ઐસે રાગ કી નકલ કરને સે વીતરાગ ચારિત્ર નહીં હોતા. વહ તો રાગ કી નકલ હો ગઈ.

ઈસલિયે એક દૃષ્ટાંત દેતે થે કિ જાડે કે દિન મેં બહોત ઠંડી થી. કુછ મુસાફર લોગ જંગલ મેં પૈદલ સફર કર રહે થે. ઠંડ બહુત થી. સોચા કી ઈતની ઠંડ હૈ તો અચ્છા નહીં લગતા હૈ ચલને મેં. સર્દી લગ જાયેગી. ઉન લોગોંને ક્યા કિયા ? જંગલમેં સે સુખી-સુખી જો લકડી થી ઉસકો

ઈકટ્ઠા કિયા. અપને પાસ ચકમક યા કોઈ દિયાસલાઈ થી ઉસકો જલાકરકે લકડી કો જલાને લગે ઔર તાપ કરને બૈઠ ગયે. તો ક્યા હૈ અગ્નિ કે કારણ થોડી ઠંડ કમ લગ રહી થા. તો વહ બાત પેડ પર બૈઠે-બૈઠે કુછ બંદરોંને દેખી. ઉનકો ભી ઠંડ લગ રહી થી. મનુષ્ય કે પાસ તો કપડે ભી કુછ થે. ઈનકે પાસ-બંદરો કે પાસ તો કપડે-બપડે હોતે નહીં. ઉનકો લગા કી યહ બાત ઠીક હૈ. યહાં ગરમી પૈદા હો ગઈ. યહ કરને લાયક હૈ. તો બંદરોંને ભી ક્યા કિયા ? કિ ઉન્હોંને ભી લકડી ઈકઠી કી. લકડી કા ઢેર બનાયા. લેકિન ઉનકે પાસ જલાને લિયે દિયાસલાઈ તો થી નહીં. તો ઉસને ક્યા કિયા કિ જૂગનુ કો પકડ-પકડ કે ડાલને લગે. જૂગનુ હોતે હૈં ન જૂગનુ ? હમારે ગુજરાતી મેં આગિયા કહતે હૈં. વહ ઐસા ચમકતા હૈ, આગ જૈસા ચમકતા હૈ ઈસલિયે ગુજરાતી મેં આગિયા બોલતે હૈં. વો જૂગનુ કો પકડ-પકડકર ડાલને લગે, પકડ-પકડકર ડાલને લગે. અગ્નિ પૈદા હુઈ નહીં ઔર બંદરોં કી ઠંડી ગઈ નહીં.

ઐસે સ્વરૂપલીનતા ઔર સ્વરૂપસ્થિરતા (રૂપ) ચારિત્ર કો જો નહીં જાનતે ઔર સ્વરૂપસ્થિરતાવાલોં કો જો પંચ મહાવ્રતાદિ કા શુભરાગ હોતા હૈ, તો અંતર કી તો અશાંતિ ગઈ નહીં. ક્યોંકિ શાંત સમાધિ લગી નહીં સ્વરૂપ મેં સ્થિરતાવાલી. બાહર મેં બંદરોં કી તરહ નકલ કરને લગ ગયે. તો ઉનકો તો શાંતિ મિલેગી નહીં. ક્યોંકિ વહ શુભરાગ ભી જલાતા હૈ. અશુભરાગ સે કમ આકુલતા હૈ લેકિન ઉસમેં-રાગમેં તો આકુલતા હોતી હી હૈ. રાગમાત્ર આકુલિત ભાવ હૈ. તો ઐસે નકલ કરને સે કોઈ ચારિત્ર હોતા નહીં હૈ ઔર આત્મશાંતિ ભી મિલતી નહીં હૈ.

જૈસે કહા થા કલ રાત કે ભાષણ મેં કિ દર્શન ખોખલા હોતા હૈ તો પ્રદર્શન હો જાતા હૈ. દર્શન ખોખલા હોતા હૈ તો પ્રદર્શન હોતા હૈ. તો યહ પ્રદર્શન હો ગયા કિ દેખો હમ અહિંસા પાલતે હૈં, હમ વહ કરતે હૈં, હમ બ્રહ્મચર્ય પાલતે હૈં, વહ કરતે હૈં, વહ કરતે હૈં. અંદર મેં આત્મદર્શન નહીં હૈ ઔર બાહર મેં પ્રદર્શન કરે તો ઉસસે તો કોઈ કામ હોનેવાલા નહીં હૈ.

'**સમાધિભાવ, વીતરાગભાવ, અદ્વૈતાવલંબીભાવ,...**' દેખો ! યહ શબ્દ વેદાંત મેં બહુત આતા હૈ. દ્વૈત-અદ્વૈત. દ્વૈતાદ્વૈત. તીન મત ચલતે હૈં. દ્વૈત માને દોપના. ભેદપ્રધાનતાવાલા જો અભિપ્રાય હૈ ઉસકો

દ્વૈત મત કહતે હૈં. અભેદ કી પ્રધાનતાવાલા અદ્વૈત માને દોપના જિસમેં નહીં હૈં, ઐક્યપના, અભેદપના હૈ ઉસકો અદ્વૈત કહતે હૈં. વહાં એક મત ચલતા હૈ. વેદાંત મેં ઐસા અલગ-અલગ (મત હૈ). ઔર જો દોનોં કો માનતે હૈં ઉસકો દ્વૈતાદ્વૈત કહતે હૈં. વહાં તીન મત ચલતે હૈં.

મુમુક્ષુ :- વેદાંત મેં વાસ્તવિક અદ્વૈત હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એક અદ્વૈત મત ચલતા હૈ, એક દ્વૈત મત ચલતા હૈ, એક દ્વૈતાદ્વૈત મત ચલતા હૈ. વહાં તીન મત ચલતે હૈં. વહ તો ભગવાન કી વાણી મેં સબ બાતી આયી ન ? ભગવાન કી વાણી મેં દ્વૈતવાલી ભેદપ્રધાનતા સે ભી બાત આયી હૈ, અભેદપ્રધાનતા સે ભી બાત આયી ઔર અનેકાંતરૂપ સે દોનોં કી ભી બાત આયી. જિસકો જો જચા (વહ) ઉઠા લિયા. ભગવાન કી વાણી તો ઉપદેશ કા બડા Store હૈ. જિસકો જો ચીજ અચ્છી લગી વહ ઉઠાકર ભાગા, ઉઠાકર ભાગા. યહ બાત હુઈ હૈ. હમારા યહ મત હૈ ઐસા નહીં ચલે.

‘**અદ્વૈતાવલંબીભાવ,...**’ અદ્વૈત માને અવલંબન લેને કા વિષય અભેદ હોતા હૈ. ભેદ કા અવલંબન લિયા નહીં જાતા. ફિર ભી કોઈ ભેદ કા અવલંબન લેતા હૈ ઉસકો વિકલ્પ યા રાગ કી ઉત્પત્તિ હો જાતી હૈ. પરદ્રવ્ય કે આશ્રય સે તો રાગ હોતા હી હૈ. ચાહે શરીર હો, ચાહે ભગવાન કી વાણી હો, ચાહે સાક્ષાત્ ભગવન હો. લેકિન સ્વરૂપ મેં જો ગુણભેદ-પર્યાયભેદ હૈ ઉસકે અવલંબન સે ભી વિકલ્પ કી ઔર રાગ કી ઉત્પત્તિ હો જાતી હૈ. ઈસલિયે અભેદ... હો જાના.

જો ચિત્ત ચિંતા કરતા હૈ ઉસકો ચિત્ત કહતે હૈં. જો જ્ઞાન ચિંતા કરતા હૈ ઉસકો કહતે હૈં ચિત્ત. મન ચિંતા કરતા હૈ ઉસકો ચિત્ત કહતે હૈં. મન કો ભી ચિત્ત કહતે હૈં. ક્યોંકિ વહ ચિંતા કરતા હૈ. વહ ચિંતા બંધ હો ગઈ. ઈસલિયે ઉસકો કહતે હૈં ‘**ચિત્તનિરોધભાવ,...**’ નિરોધ માને સ્વયં બંદ હો જાના, અપને આપ બંદ હો જાના, Atuomatic બંદ હો જાના, ઉસકો નિરોધ કહતે હૈં.

ધ્યાન કી પરિભાષા સૂત્રજી મેં યહ બતાઈ હૈ કિ ધ્યાન કિસે કહતે હૈં ? કિ ‘એકાગ્ર ચિંતા નિરોધો ધ્યાનં’ એક વસ્તુ મેં અગ્ર હોના, મુખ્ય કરકે. અગ્ર માને મુખ્ય કરકે. એક પદાર્થ કો મુખ્ય કરકે અન્ય ચિંતા કા નિરોધ માને સ્વયં બંદ હો જાના ઔર એક મેં હી મુખ્ય હોકરકે લીન હો

જાના. ઉસકો ધ્યાન કહને મેં આતા હૈં. એકાગ્ર ચિંતા નિરોધો ધ્યાનં. ફિર ઉસકા ભેદ-પ્રેભેદ હૈ કિ આર્તધ્યાન કિસકો કહતે હૈં, રૌદ્રધ્યાન કિસકો કહતે હૈં, ધર્મધ્યાન કિસકો કહતે હૈં, શુક્લધ્યાન કિસકો કહતે હૈં.

મુમુક્ષુ :- અદ્વૈતભાવ ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. સ્વાનુભવ કી તો બાત ચલ રહી હૈ.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જો ત્રિકાલી હૈ વહ અદ્વૈત હૈ. જિસમેં ભેદ નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- ..

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અદ્વૈત અવલંબી ભાવ માને સ્વાનુભવભાવ. ક્યા કહતે હૈં ? સ્વાનુભવ નિજ સ્વાદ દશા કી બાત કરતે હૈં, વર્ણન કરતે હૈં. જો સ્વાનુભવ વર્ણન હૈ વહ અદ્વૈત અવલંબી ભાવ હૈ. અદ્વૈત આત્મસ્વરૂપ કા, ત્રિકાલી અદ્વૈત આત્મસ્વરૂપ કા અવલંબન જિસમેં વર્ત રહા હૈ ઐસે સ્વાનુભવ ભાવ કો દૂસરા નામ અદ્વૈત અવલંબી ભાવ ભી કહ સકતે હૈં. અવલંબન કિસકા લિયા ? અનુભવ કિસકા કિયા ? કિ અનુભવ ત્રિકાલી કા કિયા. ઐસે અવલંબન કિસકા કિયા ? કિ ત્રિકાલી કા કિયા. ત્રિકાલી હૈ વહ અદ્વૈત હૈ, જિસમેં ભેદ નહીં હૈ. અભેદ હૈ.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નહીં, એક્તા હુઈ. લેકિન યહાં પર્યાય કા વર્ણન ચલતા હૈ. ઔર પર્યાય મેં ક્યા-ક્યા ભાવ હૈ વહ દર્શાતે હૈં, બતાતે હૈં. પર્યાય મેં અદ્વૈત કા અવલંબન લે રહા હૈ. સ્વાનુભવ મેં ક્યા કર રહા હૈ ? કિ અદ્વૈત માને અભેદ સ્વરૂપ કા અવલંબન ચલ રહા હૈ. ઉસકો અદ્વૈત અવલંબી ભાવ કહને મેં આતા હૈ. બાત તો ચલતી હૈ સ્વાનુભવદશા કી બાત ચલતી હૈ. લેકિન વહ કિસકા અવલંબન લેતી હૈ, વહ ભી બાત બતા દી.

મુમુક્ષુ :- એકાંત કા અવલંબન...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સમ્યક્ એકાંત સ્વરૂપ કા અવલંબન. એકાંત સ્વરૂપ. સમ્યક્ એકાંત. એકાંત દો તરહ કે હૈં - મિથ્યા એકાંત ઔર સમ્યક્ એકાંત. અનેકાંત ભી દો પ્રકાર કા હૈ - મિથ્યા અનેકાંત ઔર સમ્યક્ અનેકાંત.

'**ચિત્તનિરોધભાવ, નિજધર્મભાવ,..**' યહી નિજધર્મ હૈ.

સ્વાનુભવ હોવે યહી અપના ધર્મ હૈ. પુદ્ગલ કા અનુભવ હોવે વહ આત્મધર્મ નહીં હૈ. ક્યોંકિ હો હી નહીં સકતા. ઈસલિયે ઉસકો અધર્મ કહતે હૈં, ધર્મ નહીં કહતે. વહ નિજધર્મભાવ હૈ.

'**યથાસ્વાદરૂપભાવ,..**' યથાસ્વાદ માને જૈસા અપના સ્વરૂપ હૈ ઉસકા આસ્વાદ આતા હૈ, અનુભવ હોતા હૈ. ઉસકો યથાસ્વાદરૂપ અનુભવ કહતે હૈં. '**ઈસ પ્રકાર સ્વાનુભવકે અનેક નામ હૈં;...**' ૧૯ નામ દિયે. હમને નંબર લિખે હૈં. કિતને નામ લિખે હૈં ? ૧૯-૧૯ નામ દિયે હૈં. ઔર બીસવાં દેતે તો ભી, એક ઔર બીસવાં. '**તથાપિ એક સ્વસ્વાદરૂપ અનુભવદશા ઐસા મુખ્ય નામ જાનના.**' વહ મુખ્ય નામ દે દિયા. સ્વ માને અપના, સ્વાદ માને આનંદ શાંતિ આદિ કા જો આસ્વાદ આતા હૈ, ઉસકા અનુભવ હોતા હૈ, ઐસી અનુભવદશા નામ જાનના. સ્વસ્વાદરૂપ ઐસી અનુભવદશા કા નામ ભી એક મુખ્ય નામ જાનના.

મુમુક્ષુ :- ... સ્વસ્વાદસ્વરૂપ..

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- એક હી બાત હૈ. નામ તો અલગ-અલગ કહતે હૈં. વહ રસ કી મુખ્યતા સે બાત કહી. યહાં અપની મુખ્યતા સે કહા. સ્વાદ તો સ્વાદ હૈ. વહાં રસ કી મુખ્યતા સે કહા, યહાં અપની મુખ્યતા સે કહા. '**ઐસા મુખ્ય નામ જાનના.**'

'**જો સમ્યગ્દૃષ્ટિ ચતુર્થ (ગુણસ્થાન)કા હૈ...**' સમજે ? જો સમ્યગ્દૃષ્ટિ ચતુર્થ ગુણસ્થાન કા હૈ '**ઉસકો તો સ્વાનુભવકા કાલ લઘુ અંતર્મુહૂર્ત તક રહતા હૈ.**' લઘુ માને બહુત છોટા. ઉસકા અસંખ્ય સમય હૈ. યાની કુછ સમય ઔર એક આવલી. આવલી માને અસંખ્ય સમય કી આવલી કહતે હૈં. સમય કે સમૂહ કો આવલી કહતે હૈં. જૈનશાસ્ત્રીય પરિભાષા મેં અસંખ્ય સમય કે એક સમૂહ કો આવલી કહતે હૈં. આવલી કે ઉપરાંત કુછ સમય હોતે હૈં. ઐસા કમ સે કમ. લઘુ અંતર્મુહૂર્ત ઉસકો બોલતે હૈં. બૃહદ્ અંતર્મુહૂર્ત હૈ વહ કરીબ દો ઘડી હોતા હૈ યાની એક ઘંટા કરીબ-કરીબ હોતા હૈ. ઔર જઘન્ય લઘુ અંતર્મુહૂર્ત હોતા હૈ વહ એક Second સે ભી પાઉ Second સે ભી કમ ભાગ મેં હોતા હૈ. લેકિન અસંખ્ય સમય હોતા હૈ.

'**ચતુર્થ (ગુણસ્થાન)કા હૈ ઉસકો તો સ્વાનુભવકા કાલ લઘુ**

અંતર્મુહૂર્ત તક રહતા હૈ.' વો મહારાજ સે ચર્ચા હુઈ ન ? સાત સમય હોતે હૈં. હમને કહા, નહીં. અસંખ્ય સમય હોતા હૈં. દેખો ! ઈસ ગ્રંથ મેં નિકલતા હૈ. લઘુ અંતર્મુહૂર્ત બતાયા હૈ ઈસ ગ્રંથ મેં. '**(ફિર) (ઉસે) યહ (સ્વાનુભવ) દીર્ઘકાલ પશ્ચાત્ હોતા હૈ.**' ચતુર્થ ગુણસ્થાન મેં જો ઐસા શુદ્ધોપયોગ હોતા હૈ, સ્વાનુભવ હોતા હૈ, નિર્વિકલ્પ ઉપયોગ હોતા હૈ ફિર બહુત કાલ કે બાદ હોતા હૈ. પંચમ ગુણસ્થાન ઔર છઠે-સાતવેં ગુણસ્થાન મેં જો બાર-બાર હોતા હૈ ઐસા નહીં હોતા. ઉસમેં દૂસરા અનુભવ આને મેં કાલ જ્યાદા રહતા હૈ. કિસકી અપેક્ષા સે ? પાંચવાં ઔર છઠવા-સાતવા ગુણસ્થાન કી અપેક્ષા સે. છઠા ગુણસ્થાન તો સવિકલ્પદશા કા હૈ, નિર્વિકલ્પ શુદ્ધોપયોગ સાતવે ગુણસ્થાન મેં હો જાતા હૈ.

'**ઉસસે (અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિકે કાલસે) દેશવ્રતી...**' માને પંચમ ગુણસ્થાન કા સ્વાનુભવ રહને કા કાલ જ્યાદા હૈ ઔર યહ સ્વાનુભવ થોડે હી કાલ કે બાદ હોતા હૈ. પંચમ ગુણસ્થાન મેં સ્વાનુભવ કા સમય ભી જ્યાદા હૈ. વહ તો કહતે હૈં કિ સપ્તમ ગુણસ્થાન મેં ભી સાત સમય હૈ. ચતુર્થ ગુણસ્થાન સે પંચમ ગુણસ્થાન મેં સ્વાનુભવ કા કાલ જ્યાદા હૈ ઔર અંતરાલ કા કાલ કમ હૈ. થોડે કાલ મેં ફિર આ જાતા હૈ. ચતુર્થ ગુણસ્થાન મેં ઈસસે લંબા કાલ લગતા હૈ. પંચમ ગુણસ્થાન મેં ઈસસે થોડા લગતા હૈ. ઉસમેં ભી સભી કો એકસરીખા અંતરાલ નહીં હોતા. ચતુર્થ ગુણસ્થાન મેં ભી સભી કો એકસરીખા નહીં હોતા હૈ, પંચમ ગુણસ્થાન મેં ભી સભી કો એકસરીખા નહીં હોતા હૈ.

જો ચતુર્થ ગુણસ્થાન મેં જિસકા અંતરાલ થા, વહી વ્યક્તિ કો પંચમ ગુણસ્થાન મેં અંતરાલ કમ હો જાતા હૈ. ત્યેક વ્યક્તિ કા અંતરાલ કા કાલ અલગ-અલગ હૈ. એક-સા નહીં હોતા હૈ. ઈસલિયે યહાં કોઈ ચોક્કસ પરિમાણ નહીં દિયા કિ ઈતના હી હોતા હૈ. ઐસા કોઈ Fix પરિમાણ નહીં દિયા હૈ. યહી કારણ સે નહીં દિયા હૈ.

મુમુક્ષુ :- .. કારણ ભી હૈ .

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- છઠે-સાતવેં મેં તો સભી કો ક્ષણ-ક્ષણ મેં હી આતા હૈ. પ્રતિક્ષણ આતા હૈ.

'**સર્વવિરતિ કા સ્વાનુભવ...**' સર્વવિરતિ માને સાધુ. ઉસકા

સ્વાનુભવ **'દીર્ઘ અંતર્મુહૂર્ત તક રહતા હૈ.'** ઉસકા જો શુદ્ધોપયોગ હૈ ઉસમેં કાલ જ્યાદા રહતા હૈ. સાત સમય નહીં રહતા હૈ ઉસકા તો બહુત જ્યાદા રહતા હૈ. **'ધ્યાન સે ભી હોતા હૈ તથા અતિ અલ્પ-અલ્પ કાલકે પશ્ચાત્ સ્વાનુભવ સાતવેં ગુણસ્થાનમેં બારમ્બાર હોતા હી રહતા હૈ.'** બાર-બાર હુઆ હી કરતા હૈ. ક્ષણ-ક્ષણ મેં હોતા રહતા હૈ. ચલતે-ફિરતે, ખાતે-પીતે, સોતે, બોલતે, લિખતે, શાસ્ત્ર લિખે ઔર પ્રવચન દેવે. બીચ-બીચ મેં સ્વાનુભવ હુઆ કરતા હૈ. ઐસી કોઈ દશા અદ્ભુત ઔર અલૌકિક દશા સાધુ ભગવંત કી હોતી હૈ.

હમારે જો તીર્થંકર કે ગણધર હુએ, વે ગણધર પંચ પરમેષ્ઠી કો નમસ્કાર કરતે હૈં. નવકાર મંત્ર વે ભી બોલતે હૈં. ઉસમેં ણમો લોએ સવ્વ સાહૂણં આતા હૈ. નમો લોએ ત્રિકાલવર્તી સવ્વ સાહૂણં. અભી દીક્ષા લી ઔર સાતવેં ગુણસ્થાન મેં આરૂઢ હુએ. પહલે સાતવેં ગુણસ્થાન મેં આયેગા. ફિર છઠવે મેં આયેગા. તો એક Minute ભી નહીં હુઈ હૈ, ગણધરદેવ કા નમસ્કાર ઉસકો પહુંચ જાતા હૈ. ણમો લોએ સવ્વ સાહૂણં મેં ગણધરદેવ કા નમસ્કાર ઉસકો પહુંચતા હૈ. તો જિસકો ગણધરદેવ કા નમસ્કાર પહુંચે વહ કોઈ મામુલી વ્યક્તિ, ઐરે-ગૈરે કી બાત નહીં હૈ. ક્ષણ-ક્ષણ મેં સ્વાનુભવ લેનેવાલે સાધુ ભગવંત હોતે હૈં. ઉનકો ભગવંત ભી કહતે હૈં. ઉસે સાધુ કહતે હૈં.

જો ઉત્કૃષ્ટરૂપ સે આત્મસ્વરૂપ કો સાધને મેં લગે રહતે હૈં ઉસકો કહતે હૈં સાધુ. વહ ગુણવાચક નામ હૈ, વહ ગુણવાચક નામ હૈ. ઐસા સાધકપના કા ગુણ જિસકો પ્રગટ વર્તતા હો ઉસકો સાધુ કહતે હૈં. ઉનકો બાહ્ય પ્રવૃત્તિ કરને કા સમય નહીં હૈ. ઈસલિયે સર્વસંગપરિત્યાગી હોકરકે જંગલ મેં રહ જાતે હૈં. ક્યોંકિ ઉનકો કોઈ પ્રવૃત્તિ કરને કા અવકાશ હૈ હી નહીં કિ વહ કુછ પ્રવૃત્તિ કરે. વે ચંદા-બંધા નહીં કરતે. કુછ પ્રવૃત્તિ નહીં કરતે. અગર હો સકતા હૈ તો શાસ્ત્ર લિખે કભી પ્રવૃત્તિ મેં યા પ્રવચન દેવે. ફિર ભી બંધે હુએ નહીં હૈ. કોઈ કામ કી જિમ્મેદારી સાધુ નહીં લેતે.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- **'દીર્ઘકાલ પશ્ચાત હોતા હૈ. ઉસસે (અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિકે કાલસે) દેશવ્રતીકા સ્વાનુભવ રહનેકા કાલ અધિક હૈ ઔર**

વહ સ્વાનુભવ અલ્પકાલ પશ્ચાત્ હોતા હૈ સર્વવિરતિકા સ્વાનુભવ દીર્ઘ અંતર્મૂહર્ત રહતા હૈ. ધ્યાન સે ભી હોતા હૈ...' ધ્યાન સે ભી હોતા હૈ. વે ધ્યાન મેં બૈઠતે હૈં તો ભી હોતા હૈ ઔર ધ્યાન મેં નહીં બૈઠતે હૈં તો ભી હોતા હૈ. ધ્યાન મેં બૈઠે તો હોવે હી હોવે. ઔર ધ્યાન મેં નહીં બૈઠે તો ભી ઉનકો સ્વાનુભવ હો જાય. જબ કિ નીચે ગુણસ્થાન મેં બહુભાગ ધ્યાન કે કાલ મેં હોતા હૈ. ઐસે ચલતે-ફિરતે હોને કા બહુત કમ સંભવ હૈ. કભી કિસી કો અપવાદરૂપ હો જાય અલગ બાત હૈ. બાકી ધ્યાન મેં સ્વાનુભવ હોતા હૈ. જબકી મુનિરાજ કો ચલતે-ફિરતે ભી અનુભવ હોતા હૈ, ખાતે-પીતે ભી અનુભવ હોતા હૈ, બોલતે વક્ત ભી હોતા હૈ, સોતે વક્ત ભી હોતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- .. નિદ્રા મેં ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નિંદ્રા ઈતની નહીં હોતી હૈ. જૈસે અપને કો નિંદ્રા આતી હૈ ઉતની નિંદ્રા નહીં હોતી. રાત કો બારહ બજે કે બાદ. ઈસસે પહલે કભી સોતે નહીં. સોતે હૈં...

મુમુક્ષુ :- ૪૮ Minute સે ભી કમ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ૪૮ Minute, દો ઘડી કે અંદર-અંદર સોતે હૈં. ૪૮ Minute સે કમ. જ્યાદા નહીં સોતે. ઔર વહ ૪૮ મિનિટ મેં ભી બહુત કમ નિંદ્રા આતી હૈ. ઐસે કરવટ લેકર સોતે હૈં. કૈસે સોતે હૈં ? કરવટ લેકર સોતે હૈં. સીધે નહીં સોતે. ઔર ગહરી નિંદ્રા મેં નહીં આતે કભી. કાગાનીંદર કહતે હૈ ઉસકો. ક્યા કહતે હૈં ? જૈસે કૌઆ હોતા હૈ ન વહ બહુત સતર્ક હોતા હૈ. કોઈ ભી કહીં સે ભી પત્થર મારેગા તો વહ પત્થર લગે ઉસકે પહલે તો વહ ઉડ જાયેગા. વૈસે ઉનકી નિંદ્રા હૈ વહ ઉડતી રહતી હૈ. ગહરી નીંદ નહીં આતી. ઉડતી રહતી હૈ. ક્યોંકિ ઉસકો સ્વાનુભવ ચાલુ હૈ. Current હૈ ન ? યે સ્વાનુભવ કા Current લગ ગયા. જ્ઞાન ઔર આનંદ કા સ્વસંવેદન કા Current ચલતા હૈ, ઠંડી-ગરમી કા ભાન નહીં. પાંચ ઈન્દ્રિય મેં ઉપયોગ ફૈલતા નહીં. પાંચોં ઈન્દ્રિયોં મેં ઉપયોગ ફૈલતા નહીં. ઐસી અદ્ભુત દશા હોતી હૈ ! ઉસકો ણમો લોએ સવ્વ સાહૂણં કહને મેં આતા હૈ. છઠવે ગુણસ્થાન મેં વહ ઝુલતે હૈં. ઝુલા જૈસે ઝુલતા હૈ. ઝુલા એક જગહ રહતા નહીં. ક્ષણ મેં ઉધર, ક્ષણ મેં ઉધર. ઐસે ક્ષણ મેં છઠવાં, ક્ષણ મેં સાતવાં, ફિર ક્ષણ મેં

છઠવા, ફિર ક્ષણ મેં સાતવા. ઐસે ઝુલતે હૈં.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- મનોયોગ મેં જાતા હૈ તો પ્રવચન દેતે હૈં, શાસ્ત્ર લિખતે હૈં. વહ હોતા હૈ. કભી આહાર કરતે હૈં. લેકિન એક બાર. વહ ભી દોપહર કો મધ્યાહન મેં. ઐસા નહીં કિ ભૂખ લગે તબ ખા લે. મધ્યાહન મેં એક બાર. મધ્યાહન મેં ક્યોં ? કિ મધ્યાહન મેં સભી લોગ ખાતે હૈં. સભી અપને-અપને ઘરમેં ખાના બનાતે હૈં. ઉસ વક્ત વહ જા પહુંચતે હૈં. ઉસ વક્ત વહ ખાના ખાને કો નિકલતે હૈં. તો જિસ કિસીને આહાર બનાયા ઉસમેં સે ગોચરી માને થોડા લે લેતે હૈં. જ્યાદા નહીં લેતે. થોડા લેતે હૈં. પેટ ભર કે કભી ખાતે નહીં. ઉણોદરી રહતે હૈં. યાની બત્તીસ કવલ સે જ્યાદા આહાર નહીં હોતા. ઈસપ્રકાર સે બહુત સે નિયમ હૈ. ૪૬ દોષ રહિત આહાર બોલા હૈ, ૪૬ દોષરહિત આહાર બોલા હૈ. ઈસપ્રકાર સે વહ આહાર લેતે હૈં.

મુમુક્ષુ :- ..પોને સેકેન્ડ કી નિંદ્રા હોતી હૈ, ઐસા આતા હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. ક્યા હૈ કિ ફિર સ્વાનુભવ આ જાતા હૈ ન ? સ્વાનુભવ આ જાતા હૈ તો લગાતાર નિંદ્રા નહીં હોતી હૈ ન ? લગાતાર નિંદ્રા નહીં હોતી. સ્વાનુભવ તો આત્મજાગૃતિ હૈ. ઉસમેં નિંદ્રા કહાં સે રહેગી ? ઈસલિયે. ગહરી નીંદ નહીં હોતી. ગહરી નીંદ હોવે તો સાતવાં ગુણસ્થાન આવે નહીં. સાતવાં ગુણસ્થાન છૂટ ગયા તો સાધુપના છૂટ ગયા. બાહર મેં ત્યાગ લિબાસ રહ ગયા, લેકિન અંદર મેં સાધુપના નહીં રહેગા. ગુણસ્થાન નીચે કા આ જાયેગા. બદલ જાયેગા.

મુમુક્ષુ :- ... ભગવાન મહાવીર ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. ભગવાન કે સાથ જો સાધુ થે ...

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. હો સકતે હૈં. કિતને સાધુ હુએ ! ભગવાન 'મહાવીર' કે સમવસરણ મેં સાધુ થે. હો સકતે હૈં. અગર કિસીકો સાતવા-છઠા ગુણસ્થાન નહીં હો ઔર બાહ્ય ત્યાગ સાધુ જિતના હો તો ઉસકો દ્રવ્યલિંગી કહતે હૈં. ઔર છઠે-સાતવેં ગુણસ્થાનવાલે કો ભાવલિંગી કહતે હૈં.

દ્રવ્યલિંગી તીન તરહ કે (હોતે હૈં). એક સાધુ કે સભી પંચ

મહાવ્રત, સમિતિ, ગુપ્તિ, અઠ્ઠાઈસ મૂલગુણ નિરતિચાર પાલન કરે. પૂરા ત્યાગ હો, ફિર ભી છઠ્ઠે-સાતવેં ગુણસ્થાન કી ભીતર મેં આત્મા કી દશા નહીં હો વહ દ્રવ્યલિંગી હૈ. ઉસ દ્રવ્યલિંગી કે તીન ભેદ હૈં. પંચમ ગુણસ્થાનવાલે ભી ઉસમેં હોતે હૈં. લેકિન બાહ્ય કા દિખાવ-ભેસ સાધુ કા હોતા હૈ. ચતુર્થ ગુણસ્થાનવાલે સમ્યગ્દૃષ્ટિ ભી હોતે હૈં. ઈસકા ભી બાહ્ય વેશ વૈસા હી હોતા હૈ. ઔર મિથ્યાદૃષ્ટિ ભી હોતે હૈં. ઉસકા બાહ્ય વેશ ભી ઐસા હોતા હૈ. તીનોં કી ઔર ચારોં કી ભાવલિંગી કી ક્રિયા એકસરીખી, ગુણસ્થાન સભી કા અલગ-અલગ. ઐસા હો સકતા હૈ. ઈસલિયે બાહ્ય ભેસ સે સાધુ પહચાના જાતા નહીં હૈ. ક્યોંકિ ઉસકા તો ચાર ભેદ હૈ.

મુમુક્ષુ :- સંવેગ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સંવેગ ? હાં, સંવેગ તો હોતા હૈ. ઈસકે બિના ઈતના ચારિત્ર, બાહ્ય ચારિત્ર કહાં સે પાલે ? બાહ્ય ચારિત્ર પાલે કહાં સે ? અઠ્ઠાઈસ મૂલગુણ પાલના વહ કોઈ આસાન બાત નહીં હૈ. સંવેગ માને ઉતને કષાય કી મંદતા સહજ રહતી હો. અપને પરિણામોં કો દમન કરકે નહીં. સહજ કષાય કી મંદતા મેં આ સકતે હો. ઉનકો ઉપદેશ નહીં દિયા જાતા કિ તુમ તીવ્ર કષાય કરકે પાપ કરો. ક્યોંકિ પાપ મેં તો કષાય કી તીવ્રતા હૈ ઔર શુભ મેં કષાય કી મંદતા હૈ. તો સહજ જો કષાય કી મંદતા મેં રહ સકતે હૈં, આ સકતે હૈ વહ પાલન કરે. વહ ક્યોં તીવ્ર કષાય કરે ? નહીં કરે. તો ઉસકે લિયે મનાઈ નહીં હૈ. લેકિન જો જો હૈ ઉસકો વૈસા હી માનના. ઐસી બાત હૈ.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. સંવેગ હોતા હૈ ઉસકો. ઐસા સંવેગ હોતા હૈ ઔર ઉસકા કષાય સહજ મંદ રહતા હૈ.

જૈસે બ્રહ્મચર્ય હૈ વહ પાંચવે ગુણસ્થાન કી સાતવીં પ્રતિમા હૈ. લેકિન મિથ્યાદૃષ્ટિ પ્રતિજ્ઞા લેતા હૈ કિ નહીં લેતા હૈ ? તો ઉસકો મના કરે ક્યા ? કિ તુમ બ્રહ્મચર્ય નહીં લેકરકે અબ્રહ્મચર્ય કા પાલન કરો. ઐસા કરે ક્યા ? ઐસી બાત નહીં હૈ. વહ સહજ જિસકો હોતા હૈ ઉસકો કરને દેતે હૈં. કિસીકો મના નહીં કરના હૈ કિ તુમ ઐસા મત કરો. કિતના ભી શુભભાવ કરે. ઐસે નહીં લેના. શાયદ નહીં કરેગા તો અશુભ મેં ચલા

જાયેગા. ઈસકા નિષેધ તો શુદ્ધતા કે આદરપૂર્વક હોતા હૈ વહી સમ્યક્ હૈ. જો શુભભાવ કા નિષેધ આતા હૈ ગ્રંથો મેં યા ઉપદેશ મેં, ભગવાન કી વાણી મેં ભી આયા, લેકિન શુદ્ધ પરિણામ કરને કે, આદર કરને કે સ્થાન મેં ઉસકા નિષેધ કિયા હૈ. વૈસે સીધા નિષેધ નહીં કિયા હૈ. જો સીધા નિષેધ કરતે હૈં વહ બાત કો સમજતે નહીં. ઐસા નહીં કરના ચાહિયે. ઉસકો શુદ્ધભાવ સમજાઓ. શુદ્ધભાવ કા પુરુષાર્થ કરે તબ ઉસકો છોડે. ઉસસે પહલે છોડને કી બાત નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- ગ્રહણપૂર્વક ત્યાગ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ગ્રહણપૂર્વક ત્યાગ હૈ. શુદ્ધાત્મા કા ગ્રહણ કરે તો શુભરાગ કા ત્યાગ કરે. શુદ્ધાત્મા કા ગ્રહણ કિયે બિના શુભરાગ કા ત્યાગ કરેગા તો અશુભરાગ મેં ચલા જાયેગા, તો નુકસાન હો જાયેગા ઉસકો તો. બાત મેં કોઈ વિવેક તો હોના ચાહિયે ન ? યહ તો બહુત મહાવિવેક કા ધર્મ હૈ. જૈનધર્મ હૈ વહ તો મહાવિવેક કા ધર્મ હૈ. સામાન્ય વિવેક નહીં હૈ. લોકોત્તર વિવેક હૈ ઉસમેં. લોગોં કો ભી ઈતના વિવેક હૈ કિ અશુભ નહીં કરના ઔર શુભ કરના. યહ તો લૌકિક વિવેક હૈ. તો અલૌકિક માર્ગ મેં લૌકિક વિવેક સે ઉપર કી બાત હોતી હૈ યા નીચેવાલી બાત હોતી હૈ ? વહ તો ઉપર કી બાત હૈ. થોડે-થોડે કાલ કે બાદ સ્વાનુભવ સાતવેં ગુણસ્થાન મેં બાર-બાર હુઆ હી કરતા હૈ. કરના નહીં પડતા. હુઆ હી રહતા હૈ, હોતા રહતા હૈ.

'**વહી પરિણામ જો કિ પૂર્વમેં સ્વાનુભવરૂપ હુએ થે વે તો સ્વાનુભવરૂપ રહે. કિન્તુ વહાંસે (વે પરિણામ) મુખ્યરૂપસે કર્મધારાસે નિકલ-નિકલકર, સ્વરસાસ્વાદરૂપ-અનુભવરૂપ હો-હોકર બઢતે રહતે હૈં.**' કર્મધારા માને ક્યા ? કિ જો શુભાશુભભાવ હૈ વહ કર્મધારા હૈ. ક્યોંકિ શુભાશુભભાવ સે શુભાશુભ કર્મ બંધતા હૈ. ઔર જિસ ભાવ સે કર્મબંધ હોતા હૈ, ચાહે શુભ, ચાહે અશુભ, ઉસ ભાવ સે મોક્ષ નહીં હોતા. ક્યોંકિ બંધ ઔર મોક્ષ પરસ્પર વિરૂદ્ધ હૈ. ઈસલિયે જિસ ભાવ સે બંધ હોતા હૈ ઉસ ભાવ સે મોક્ષ નહીં હો સકતા. તો શુભ યા અશુભ બંધ હોતા હૈ ઉસસે નિર્જરા હોતી હૈ યા મોક્ષ હોતા હૈ યા સંવર હોતા હૈ, વહ બાત બનતી નહીં હૈ.

કહતે હૈં કિ જૈસે-જૈસે જો પૂર્વ મેં સ્વાનુભવરૂપ હુએ થે વહ તો

સ્વાનુભવરૂપ રહે હૈં. પરંતુ જો કર્મધારા સે વહાં નિકલ નિકલકર કે,... ફિર ક્યા હૈ કિ શુભાશુભ કમ હોતા જા રહા હૈ. ઔર વહ રસાસ્વાદરૂપ જો સ્વાનુભવ કે પરિણામ હૈં વહ બઢતે જાતે હૈં. સ્વાનુભવ દશા બઢતી જાતી હૈ ઔર કર્મ કી દશા, કર્મધારા શુભાશુભ હૈ વહ કમ હોતી જાતી હૈ.

'જ્યોં-જ્યોં બાદસા કાલ આતા હૈ ત્યોં-ત્યોં બાદ-બાદકે પરિણામ સ્વસ્વાદરસરૂપ-અનુભવરૂપ હો-હોકર બઢતે રહતે હૈં.' વહ બઢતે હી જાતે હૈં. ક્યોંકિ સાધના ઉપર-ઉપર કે ગુણસ્થાન મેં બઢતી હૈ ઔર શુભાશુભ કર્મધારા, બંધન કમ હો જાતા હૈ. બંધન કમ હોતા હૈ ઔર અબંધદશા બઢતી જાતી હૈ. આખીર મેં બંધ પૂરા કા પૂરા ખતમ હોતા હૈ ઔર અબંધદશા પૂરી હો જાતી હૈ તો ઉસકો મોક્ષ કહને મેં આતા હૈ. વહ પૂર્ણ દશા હૈ, મોક્ષ હૈ વહ પૂર્ણ દશા હૈ.

'ઈસપ્રકાર વહાંસે અનુભવદશાકે પરિણામ બઢ-બઢકર પલટતે હૈં.' પલટતે-પલટતે બઢતે જાતે હૈં, ઐસે કહને કા અભિપ્રાય હૈ. ઔર **'ઐસા ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાનકે અંત તક જાનના.'** બારહવાં ગુણસ્થાન. ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાન કૌન-સા હૈ ? બારહવાં ગુણસ્થાન. સાતવેં તક બાત કહી. ફિર ધ્યાનસ્થદશા મેં આઠવાં હોતા હૈ, નૌવાં હોતા હૈ, દસવાં હોતા હૈ. ફિર ગ્યારહવે મેં નહીં આતા હૈ. ક્ષીણમોહવાલા બારહવે મેં સીધા આતા હૈ. ઉપશમવાલા ગ્યારહવે મેં આતા હૈ તો ફિર વાપિસ આના પડતા હૈ. ક્યોંકિ પુરુષાર્થ કમજોર હૈ. ઔર જો ક્ષાયિક ક્ષપકશ્રેણી લગાતા હૈ વહી સાધુ સાતવેં ગુણસ્થાન મેં કભી જોર કર દેતા હૈ તો છઠે મેં આતા નહીં.

સાતવાં ગુણસ્થાન દો પ્રકાર કા હૈ. કમજોર ઔર જોરવાલા. કમજોર હોતા હૈ તો છઠવેં મેં આતા હૈ. છઠવા-સાતવાં દોનોં સાધુદશા કે લાયક ગુણસ્થાન હૈ. દોનોં મેં સાધુ હી બોલા જાતા હૈં. ઔર જોર લગાતા હૈ તો શ્રેણી ચાલુ હો જાતી હૈ. આઠવાં, નૌંવા, દસવાં, ઉપર ઉપર કે ગુણસ્થાન મેં એકદમ મિનીટોં મેં ઉપર જાતા હૈ. ક્યા ? કોઈ Second મેં જાતા હૈ, કોઈ Minute મેં જાતા હૈ, ઉપર-ઉપર કે ગુણસ્થાન મેં. ઉસકે દો પ્રકાર હૈ. ઉપશમ શ્રેણી ઔર ક્ષપકશ્રેણી. ઉપશમ શ્રેણીવાલા ગ્યારહવે મેં આકરકે ફિર વાપિસ આતા હૈ. ઔર

ક્ષપકશ્રેણીવાલા દસવેં સે બારહવે મેં હોકરકે ફિર ફૌરન તેરહવેં ગુણસ્થાન મેં અરિહંતદશા કો પ્રાપ્ત હો કરકે તેરહવે ગુણસ્થાન મેં બિરાજમાન હોતા હૈ. ઉસકો કેવલી ભી કહતે હૈં, અરિહંત ભી કહતે હૈં. ક્યોંકિ વહાં અનંત ચતુષ્ટય પ્રકટ હો જાતે હૈં. કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન, કેવલસુખ ઔર કેવલવીર્ય. યે ચારોં પ્રકટ હો જાતે હૈં. ઉસ તરહ સે ઉપર કે ગુણસ્થાન કા જો વિવરણ હૈ વહ સ્વાનુભવ કે દૌરાન કહા. બાહ્યક્રિયા ઔર આચરણ કે દૌરાન ઇધર નહીં કહા. યહ ભીતર કી બાત હૈ. વહ મુખ્ય બાત હૈ. ફિર બારહવે સે યહ સ્થિતિ રહ જાતી હૈ વહી દૂસરી બાત હૈ. આગે કી બાત કલ લેંગે.

કોઈ જીવ નિજદોષના અવલોકનપૂર્વક મુમુક્ષુતામાં આગળ વધે છે, ત્યાં સ્વચ્છંદ ઘટે છે, અને ચંચળતા ઓછી થઈ, પરિણામમાં બાહ્ય શાતા આદિ વર્તે છે, તે જો પ્રિય લાગે અને તેની મુખ્યતા વર્તે, તો જીવની યોગ્યતા રોકાઈ જાય છે. કારણકે ત્યાં હજી બાહ્ય સુખની અપેક્ષા ગઈ નથી, તેથી માનસિક શાંતિ ઠીક લાગી તે લૌકિક સુખની જાતિ એક જાતિનું સુખ પ્રિય લાગ્યું. ત્યાં આત્મા 'સત્-પરમાનંદરૂપ' છે, એમ નિશ્ચય નથી. તેમ જ તેવો નિશ્ચય થવામાં, ઉક્ત ભાવોની મુખ્યતા પ્રતિકૂળ છે. વાસ્તવમાં તો અપૂર્વ જિજ્ઞાસાવૃત્તિએ સ્વરૂપ નિશ્ચય થવામાં પરિણામો લાગવા જોઈએ. ઉદાસીનતા વૃદ્ધિગત થવી જોઈએ. (અનુભવસંજીવની - ૧૪૭૩)

તા. ૭-૬-૧૯૯૬, પાના નં. ૧૬, પ્રવચન નં. ૨૦૩

'કોઈ પ્રશ્ન કરે કિ જ્ઞાન તો જાનપનેરૂપ હૈ,...' કોઈ પ્રશ્ન કરતા હૈ કિ જો જ્ઞાન હૈ વહ તો જાનને કા કાર્ય કરતા હૈ. જાનતા હી રહતા હૈ. ફિર ભી અપને કો ક્યોં નહીં જાનતા ? યહ પ્રશ્ન કિયા હૈ કિ ફિર ભી જ્ઞાન અપને કો ક્યોં નહીં જાનતા ? વહ જાનને કા કાર્ય કરતા હી હૈ તો ફિર સ્વયં કો ક્યોં નહીં જાનતા ? અનેક પદાર્થો કો તો જાનતા હી હૈ. **'(તથાપિ) અપનેકો ક્યોં નહીં જાનતા ? ઉસકા સમાધાન :-'** પ્રશ્ન ઉઠાકરકે બાત કો ખોલતે હૈં.

'જાનપના અનાદિસે પરમેં વ્યાપ્ત હોકર પરકા હી હો રહા હૈ.' ક્યા ગલતી હુઈ ? જો જાનપના હૈ વહ અનાદિ સે પર મેં વ્યાપકતા કા અનુભવ કર રહા હૈ. અનુભવ કી ભૂલ દિખાઈ. પૂછનેવાલોં ને ક્યા પૂછા હૈ ? પ્રશ્ન મેં યહ પૂછા હૈ કિ જ્ઞાન જાનતા હૈ. અનુભવ કા પ્રશ્ન નહીં લિયા. જ્ઞાન જાનતા હૈ. જબ સબ કો જાનતા હૈ તો અપને આપ કો ક્યોં નહીં જાનતા હૈ ? અપને કો ક્યોં નહીં જાનતા હૈ ? તો કહતે હૈં, અનુભવ કી ભૂલ અનાદિ સે ચલ રહી હૈ. અનાદિ સે પર મેં વ્યાપતા હૈ ઐસા જૂઠા અનુભવ કરતા હૈ. વ્યાપ સકતા નહીં. કોઈ પરમાણુ યા પરમાણુ કા સમૂહ કોઈ પદાર્થ હો, ઉસમેં જ્ઞાન કા પ્રવેશ નહીં હો સકતા. પરમાણુ મેં જ્ઞાન કા પ્રવેશ નહીં હો સકતા ઔર જ્ઞાન મેં પરમાણુ કા પ્રવેશ નહીં હો સકતા. યહ વસ્તુસ્થિતિ હૈ. યહ વસ્તુસ્થિતિ હૈ ફિર ભી જીવ મિથ્યા અનુભવ, ગલત અનુભવ કર રહા હૈ. ઈસલિયે અપને કો નહીં જાનતા. નહીં જાનને કા યહી કારણ હૈ.

એક પંક્તિ મેં ઉત્તર દે દિયા. અબ તો વહ ભૂલ કૈસે મિટે ઉસકા ઉપાય દિખાતે હૈં. પર મેં વ્યાપ્ય-વ્યાપકભાવ સે અનુભવ કરના, પરપ્રવેશભાવરૂપ અનુભવ કહતે હૈં, વહ અનુભવ સ્વસંવેદન કો રોકનેવાલા હૈ. ક્યોંકિ વ્યાપકપને સે પર કા વેદન હોતા હૈ ઐસા એક મિથ્યા અધ્યાસ પૈદા હો જાતા હૈ. ઉસ મિથ્યા અધ્યાસ કે કારણ સે સ્વયં કા સ્વસંવેદન હૈ વહ તિરોભૂત હો જાતા હૈ. યહી ભૂલ રહી હૈ કિ

વહ સ્વયં કો જાનને કે લિયે જ્ઞાન મેં અયોગ્યતા ઉત્પન્ન હો ગઈ. ઈસ ભૂલ કે કારણ અપને આપ કો જાનને મેં અયોગ્યતા રહી હૈ જ્ઞાન કી.

'અબ...' અબ ક્યા કરના ચાહિયે ? યહ તો અનાદિ સે હો હી રહા હૈ. જબ અનાદિ સે હો હી રહા હૈ તો ઈસકા તો ક્યોં હો રહા હૈ વહ પ્રશ્ન તો કોઈ ઉઠાને સે ફાયદા નહીં હૈ. હો રહા હૈ વહ અનાદિ સે હો રહા હૈ. **'અબ ઐસા વિચાર કરનેસે શુદ્ધ હોતા હૈ...'** વહ અશુદ્ધ હો ગયા. પરપદાર્થ કી મિલાવટ અપને મેં માન લી વહ ભાવ મેં અશુદ્ધતા હુઈ. દ્રવ્ય સે કોઈ અશુદ્ધતા નહીં હોતી. એક દ્રવ્ય દૂસરે દ્રવ્ય મેં મિલાવટ હો સકતા નહીં હૈ. જડ ચેતન મેં નહીં, ચેતન જડ મેં નહીં.

'અબ ઐસા વિચાર કરનેસે શુદ્ધ હોતા હૈ કિ યહ પરકા જાનપના ભી જ્ઞાનકે બિના નહીં હોતા.' ચાહે સ્વ કો જાનો ચાહે પર કો જાનો, દોનોં મેં જાનનેવાલા જ્ઞાન સામાન્ય હૈ. કહાં લે ગયે બાત કો ? જ્ઞાનસામાન્ય પર બાત કો લે ગયે. પર કો જાનતા હૈ લેકિન જાનતા હૈ વહ તો જ્ઞાન હૈ. શક્તિ તો જ્ઞાન કી હૈ ન જાનને કી ? ઈસલિયે પર કો જાનતા હૈ ઉસ બાત કો છોડકરકે જ્ઞાનશક્તિ કો સમજો. શક્તિ બિના તો જાના નહીં જાયેગા. જાનને કી શક્તિ હી નહીં હો તો જાનને કા કાર્ય હોગા નહીં. પર કો જાનતા તો હૈ, વહ બાત તો પ્રશ્નકાર સ્વીકાર કરતા હૈ કિ અનાદિ સે પર કા જાનપના તો હો હી રહા હૈ. નજર પર ઉપર હૈ ઔર જાનનેવાલે કો નહીં દેખતા. અબ ઉનકો બાત કો અપને સ્વલક્ષ પર લે આને કે લિયે બોલતે હૈં કિ ભલે હી પર કો જાના, લેકિન જાનનેવાલા તો જ્ઞાન હૈ. પર કો જાના, ઈસકો જાના, ઉસકો જાના ઉસ બાત કો છોડો ન. જાનતા કૌન હૈ ઉસકો દેખો, ઉસકો સમજો ન. બસ, યહ દૃષ્ટિ બદલને કી ચીજ હૈ. સિર્ફ ઉતના હી કામ હૈ.

હમારે પાસ જ્ઞાન નહીં હૈ સો બાત તો નહીં હૈ. પર કો જાન હી રહે હૈં. લેકિન હમારી દૃષ્ટિ પર ઉપર હમેંશા રહી હૈ. ઈસલિયે તો અપન સ્વાધ્યાય મેં વહ બાત લેતે હૈં કિ મુમુક્ષુ, બહુભાગ મુમુક્ષુ કહાં નુકસાન કરતા હૈ ? કિ એક તો પર કી તો દૃષ્ટિ હૈ તો પરકો દેખતા રહતા હૈ. અપને કો નહીં દેખતા હૈ. પર કો દેખતા રહતા હૈ. જબ સ્વયં કો દેખે તબ તો પતા ચલે.

અભી કલ હી કોઈ મુમુક્ષુ કે સાથ બૈઠના હુઆ. બોલતે થે કિ અબ

તક ઐસા હુઆ કિ દૂસરે-દૂસરે કો હી દેખતે રહતે થે. દૂસરે-દૂસરે કો હી દેખતે રહતે થે. અબ થોડા અપના ખ્યાલ જાતા હૈ તો લગતા હૈ કિ મેરે મેં તો બહુત દોષ ભરા હૈ. મૈંને તો ઈતને સાલ મેં Starting ભી નહીં કિયા. જો યથાર્થ વિધિ સે, યથાર્થ કાર્યપદ્ધતિ સે દોષ નિકાલને કા ઔર શુદ્ધ હોને કા જો કાર્ય કરના ચાહિયે ઉસકી શરૂઆત ભી નહીં કી. ઔર મૈં દેખતા હી રહા કિ વહ ક્યા ભૂલ કરતા હૈ ? વહ ક્યા કરતા હૈ ? વહ ક્યા ગડબડ કરતા હૈ ? ઉસમેં ક્યા ગડબડ હૈ ? ઉસમેં ક્યા હૈ ? વહ ક્યા હૈ ? વહ ક્યા હૈ ? જબ અપને મેં દેખા તો લગતા હૈ કિ ઈતના દોષ ભરા હૈ કિ દૂસરે કો દેખને કી ફૂરસદ હી નહીં મિલે નિકાલને કે લિયે. ઈતના કામ તો બાકી હૈ અપના તો. ઈતના કામ બાકી હૈ કિ દૂસરે કો દેખને કિ ફુરસદ હી નહીં મીલે. લેકિન જબ અપની ઓર દૃષ્ટિ નહીં જાતી હૈ તો જીવ દૂસરે-દૂસરે-દૂસરે કા દેખતા હી રહતા હૈ. ઔર ઈસી કારણ સે વહ અપના સુધાર-બિગાડ કો સમજ નહીં સકતા. માને અપના પ્રયોજન છૂટ જાતા હૈ. સુધાર-બિગાડ મેં તો અપના પ્રયોજન હૈ. વહ અપના પ્રયોજન હી છૂટ જાતા હૈ. જબ અપના મતલબ જીવ છોડ દેતા હૈ તો ફિર ફાલતુ કી પંચાયત હી રહી. ક્યા બાત રહી ? કિસીકા સુધાર-બિગાડ સે હમેં ક્યા લેના-દેના હૈ ? કુછ ભી હો કિસીકા.

ઈસલિયે યહાં લે આયે હૈં. કિ '**પરકા જાનપના ભી જ્ઞાનકે બિના નહીં હોતા.**' પર કા જાનના ભી જ્ઞાન સે હોતા હૈ, જ્ઞાન બિના તો હોતા નહીં. ઔર '**જ્ઞાન આત્માકે બિના નહીં હોતા...**' એકદમ Shortcut બતાયા હૈ. કાર્યપદ્ધતિ કી એકદમ Shortcut બાત લી હૈ યહાં 'દીપચંદજીસાહબ'ને કિ દેખ, તૂ જ્ઞાન સે સભી કો જાન રહા હૈ. થોડા દૃષ્ટિ બદલો. ઈસકો જાના, ઉસકો જાના, ઈસકો જાના, ઉસકો જાના. બહુત-બહુત જાના. દુનિયાભર કી બાતેં જાની. લેકિન ઉસમેં અપને કો જાનના રહ ગયા. અબ ઉતના દેખો કિ જાનનેવાલા જ્ઞાન હૈ. જિસકો જાના વહ ભી જ્ઞાન સે હી જાના. ઔર જ્ઞાન બિના જબ જાન નહીં સકતે તો જ્ઞાન આત્મા બિના હોતા નહીં. જ્ઞાન, આત્મા બિના હોતા નહીં.

'**ઈસલિયે પરપદકો જાનનેવાલા (ભી) મેરા પદ હૈ.**' ક્યા ?

પરપદ કો જાનનેવાલા ભી મેરા પદ હૈ. '**મેરા જ્ઞાન (વહી) મૈં હૂં.**' મેરા જ્ઞાન હી મૈં હૂં. ભીતર મેં મેરા જ્ઞાન હૈ વહી મૈં હૂં. ઔર જ્ઞાન કે સિવા આત્મા મેં '**પર વિકાર (પરકે અનુસરણસે હોનેવાલા ભાવ) પર હૈ.**' પરસંબંધિત વિકાર હોતા હૈ વહ ભી પર હૈ. ક્યોંકિ વહ જ્ઞાન નહીં હૈ. જ્ઞાન અલગ ચીજ હૈ, વિકાર અલગ ચીજ હૈ. રાગ હૈ વહ વિકાર હૈ. ઉસકા નાશ હો જાતા હૈ. જ્ઞાન કા નાશ કભી નહીં હોતા. ક્યોંકિ વહ આત્મા કી ચીજ હૈ. ઔર આત્મા અવિનાશી હૈ. ઈસલિયે જ્ઞાન ભી અવિનાશી હૈ.

અબ એક બહુત અચ્છા અધ્યાત્મ કા સિદ્ધાંત લિયા હૈ ઔર વહ ભી વિધિવિષયક હૈ. બહુત સુંદર બાત કહી હૈ. પ્રયોગ કરને જૈસી બાત હૈ. '**જહાં-જહાં જાનપના વહાં-વહાં મૈં...**' જહાં-જહાં જાનને કા કાર્ય વહાં મૈં. '**ઐસા દૃઢભાવ સમ્યક્ત્વ હૈ.**' કિતના આસાન કર દિયા ! સમ્યક્ત્વ કો પ્રાપ્ત કરને કિ વિધિ કો કિતની આસાની સે યહાં બતલાયા હૈ ! બહુત અનુભવપૂર્ણ બાત કરતે થે. વે જ્ઞાની થે, સિદ્ધાંત કે ભી ઔર અધ્યાત્મ કે ભી. કંઈ કિતાબે લિખી હૈં. ઐસી પાંચ-સાત કિતાબેં તો અભી ઉપલબ્ધ ભી હૈં. ક્યા લિખતે હૈં ?

'**જહાં જહાં જાનપના વહાં વહાં મૈં...**' જ્ઞાન મેં અપનત્વ કરો. ઔર જગહ અપનત્વ કિયા હૈ વહ છોડ દો. દો જગહ તો અપનત્વ હોગા નહીં. રાગ મેં ઔર રાગ કે વિષયભૂત જો પદાર્થ હૈ ઉસમેં અપનત્વ કરે તો જ્ઞાન મેં અપનત્વ હોગા નહીં. ઔર જ્ઞાન મેં અપનત્વ હોને સે રાગ ઔર રાગ કે વિષય મેં અપનત્વ હોગા નહીં. દો પ્રતિપક્ષ મેં હૈ. સ્વ ઔર પર દોનોં પ્રતિપક્ષ મેં હૈ. ઈસલિયે દો મેં અપનત્વ હો નહીં સકતા. કિસી એક મેં હોતા હૈ.

અનાદિ સે હમને રાગ મેં ઔર રાગ કે વિષયભૂત પરપદાર્થ મેં અપનત્વ કિયા હૈ. વહ હમારી ભ્રાંતિ હૈ. ક્યોંકિ હમારા અસ્તિત્વ વહાં હૈ નહીં. હમારા અસ્તિત્વ વહાં હૈ નહીં. રાગ કા વિયોગ હોતા હૈ, રાગ કે વિષયભૂત પદાર્થ કા ભી વિયોગ હોતા હૈ. ઔર મૈં જ્ઞાનસ્વરૂપ યું કા યું રહ જાતા હૂં. વિયોગ કે સાથ મેરા વિયોગ થોડા હોતા હૈ ? મૈં તો જ્ઞાનસ્વરૂપ હૂં. મેરા જ્ઞાન ઔર મૈં તો વૈસા કા વૈસા જાનનેરૂપ રહ જાતા હૂં. ઈસલિયે રાગ મેં ઔર રાગ કે વિષય મેં અપનત્વ હુઆ વહ ભ્રાંતિ

સે હુઆ, મૈંને ધોખા ખાયા. યહ ભ્રાંતિ ઔર ધોખેરૂપ પરિણામ જો હૈ ઉસકા ફલ દુઃખ હૈ. દુઃખ કા મૂલ યહી હૈ.

અબ દેખો, Western countries મેં સંપત્તિ બહુત હૈ. યુરોપ-અમરિકા મેં હમારે સે જ્યાદા પૈસેવાલે લોગ હૈં. હૈ ન ? સુખી ક્યોં નહીં હૈ ? વહ લોગ સુખી ક્યોં નહીં હૈં ? વહ બાત સમજાને કી જરૂરત નહીં હૈ કિ વહ દુઃખી હૈ. ઈન લોગોં કે Statistics માને Figures બોલતે હૈં કિ જ્યાદા સે જ્યાદા પાગલ વહાં હોતે હૈં. જ્યાદા સે જ્યાદા Heart decease વહાં હોતે હૈં, જ્યાદા સે જ્યાદા કેન્સર વહાં હોતે હૈં. જ્યાદા સે જ્યાદા એઈડ્સ વહાં હોતે હૈં, જ્યાદા સે જ્યાદા Hyper tension વહાં હોતે હૈં. યે જો બડી-બડી બિમારીયાં હૈં વહ સબ સે જ્યાદા વહાં હૈ.

મુમુક્ષુ :- Divorces also.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- Divorces જ્યાદા સે જ્યાદા વહાં હોતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- More then 50%.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં, More then 50%.. વૈસે હી વહ તો Statistics બોલતા હૈ. દુનિયાભર કા સબસે જ્યાદા Figure વહાં હૈ. ઔર જ્યાદા સે જ્યાદા Tension મેં લોગ વહાં રહતે હૈં. ઔર Tension મિટાનેકી ગોલીયાં ભી વહાં જ્યાદા સે જ્યાદા બિકતી હૈ.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! ઈસકા કારણ ક્યા ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઈસકા કારણ વહ પરપદાર્થરૂપ સંપત્તિ મેં અપનત્વ કરતા હૈ વહ હૈ. વહાં કા એક આદમી બોલતા થા કિ વહાં કોઈ Physiology ભી બિલકૂલ વિચિત્ર હૈ. No woman is ready for the permanent housewife. વહ પહલે બોલેગી કિ મૈં Permanent housewife રહને કે લિયે તૈયાર નહીં. વહ સમજકર કે મેરે સાથ શાદી કરના. અબ બિચારા શાદી કરતા હૈ તો ઉસકા ... ઐસા રહતા હૈ કિ વહ કબ ચલી જાયેગી ? વહ કબ ચલી જાયેગી ? વહ કબ ચલી જાયેગી ? Unstable life. યાની ઉસકી Domestic life જો હૈ વહ બિલકુલ Unstable હૈ. તો ઉસકે દિમાગ કા ઠિકાના કહાં સે રહેગા ? પરિણામ કા કોઈ ઠિકાના રહેગા નહીં. યહ બાત હૈ. વહ હવા ઈધર આ રહી હૈ. Western people. We are going to be westernised. અપન

ભી Western હવા મેં આ રહે હૈં. યહાં ભી વહ હો હી રહા હૈ. ઉનકા કચરા સબ ઈધર આ રહા હૈ. વહાં કી સબ ગંદકી ઈધર રહી હૈ. સંભાલના હૈ હમકો. અપને આપ કો સંભાલના પડેગા. વરના હમારી સંસ્કૃતિ વિનષ્ટ હો જાયેગી. વહાં તો સંસ્કૃતિ જૈસી કોઈ બાત હૈ હી નહીં.

ક્યા હૈ ? કિ અપનત્વ કરતે હૈં. જિતના રસ સે અપનત્વ કરતે હૈં, જો સંયોગ (પ્રાપ્ત હોતે હૈં) વહ તો પ્રારબ્ધયોગ સે હોતા હૈ. સંપત્તિ આતી હૈ, પરિવાર હોતા હૈ, અધિકાર હોતા હૈ, જો ભી કુછ હોતા હૈ. ઈજ્જત મિલતી હૈ, આબરૂ હોતી હૈ, કુછ ભી હોતા હૈ વહ તો પૂર્વકર્મ આધીન હૈ. કોઈ અક્કલ-હોશિયારી કા કામ ઉસમેં નહીં હૈ. વહ કહતે હૈં ન ? આપકા જો Founder હૈ વહ કુલી થે. સુબહ બાત ચલી ઘુમને મેં. નિરંકારી કે જો Founder હૈ, આજ લાખોં લોગ હૈ ઈસમેં. વહ એક કુલી થે. પુણ્યયોગ હો ગયા. દો-ચાર જન ઈકટ્ઠે હોતે થે ઉસમેં સે ફૈલ ગઈ બાત. ફૈલ જાતા હૈ. ઉસમેં કોઈ .. ઔર જ્ઞાની કો કોઈ સમજતે નહીં, પહચાનતે નહીં, પૂછતે નહીં, કુછ નહીં. વહ અપના કામ કરકે ચલે જાતે હૈં સ્વર્ગ મેં, નિર્વાણપદ મેં, મોક્ષ મેં ચલે જાતે હૈં. વૈસે અનંત જ્ઞાની હુએ. સંસાર મેં ઉનકા નામ, ઠામ, પહચાન કુછ નહીં હૈ. વહ અપના કામ કરકે સિદ્ધાલય મેં ચલે ગયે. નુકસાન કિસકો હુઆ ? નહીં પહચાનનેવાલે કો હુઆ હૈ. ઉનકો કુછ નહીં નુકસાન હુઆ હૈ. વહ તો અપના કામ પૂરા કરકે પરમાનંદ મેં બિરાજમાન હો જાતે હૈં. તો ક્યા બાત હૈ ? પર મેં અપનત્વ કિયા. જિતના તીવ્ર રસ સે કિયા ઉતની અશાંતિ હોગી. વહ લોગ અશાંતિ નહીં ચાહતે હૈં. લેકિન અશાંતિ કી જો સમસ્યા ખડી હુઈ હૈ ઉસકા સમાધાન ઉન લોગોં કે પાસ નહીં હૈ. વહ ભારત મેં હૈ, વહાં નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- ઈલાજ નહીં હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઈલાજ નહીં હૈ. ઈસકા ઈલાજ ઉન લોગોં કે પાસ નહીં હૈ. ઈસકા ઈલાજ હમ લોગોં કે પાસ હૈ, ઈન લોગોં કે પાસ નહીં હૈ. તો મારે-મારે ફિરતે હૈં. ક્યા કરે ? કુછ લોગ હિપ્પી હોકરકે ઈધર આ જાતે હૈં. પડે રહતે હૈં ગાંજા-ચરસ પીકરકે. ક્યા કરે બિચારે ? શાંતિ નહીં હૈ. Multimillioner, Multibillioner હોને કે બાવાજૂદ ભી.

Dollor કી કોઈ કમી નહીં, Pound કી કોઈ કમી નહીં. લેકિન ચૈન નહીં હૈ. બેચૈન હો જાતે હૈં. એકદમ બેચૈન હો જાતે હૈં. પાગલ જૈસે.

મુમુક્ષુ :- Suicide કરતે હૈં.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- Suicide કરતે હૈં, બહુત-સે લોગ Suicide કરતે હૈં.

ઈસલિયે યહાં દિયા હૈ કિ '**જહાં જહાં જાનપના વહાં વહાં મૈં...**' વહ મૈંપને કા '**દઢભાવ સમ્યક્ત્વ હૈ.**' ક્યોં ? સમ્યક્ત્વ ક્યોં બોલા ? કિ આત્માભિમુખ હોતા હૈ, જ્ઞાન સ્વાભિમુખ હો જાતા હૈ. જ્ઞાન મેં અપનત્વ કૌન કરતા હૈ ? કિ ખુદ જ્ઞાન હી કરતા હૈ. જ્ઞાન મેં અપનત્વ કરનેવાલા ભી જ્ઞાન હી હૈ. તો જ્ઞાન સ્વાભિમુખ હોય ગયા. તો બસ, વહી સમ્યક્ત્વ હૈ. સમ્યક્ત્વ ઔર કોઈ ચીજ નહીં હૈ. અપને સન્મુખ હોના, અંતર્મુખ હોના વહી સમ્યક્ત્વ હૈ. ઔર કોઈ સમ્યક્ત્વ દૂસરી કોઈ ચીજ હૈ નહીં. ઉતના આસાન હૈ.

આપ કે પાસ આપ કા જ્ઞાન હરસમય મૌજૂદ હૈ. આપ કો એક Second કે લિયે ભી ઈંતજાર કરને કી જરૂરત નહીં પડેગી. અપનત્વ તો આપ કર હી રહે હો. અનંત કાલ સે અનંત જીવોં ને પર મેં અપનત્વ કરને કે બહુત પરિણામ કિયે, લેકિન એક પરમાણુ ભી કિસીકા હુઆ નહીં. સરાસર નિષ્ફલતા હુઈ અનંત જીવો કી. ફિર ભી જબ ઈસકા સ્વીકાર હૈ કિ વહાં સુખ હૈ તો અપનત્વ કરે બિના રહેગા નહીં. યહ નિશ્ચય ગલત હૈ.

સબસે પહલે નિશ્ચય બદલના હૈ. યહ મુમુક્ષુ કી ભૂમિકા હૈ. ગલત નિશ્ચય કો બદલો સબસે પહલે. ફિર સબ કામ ઠીક હો જાયેગા. અપના ગલત નિશ્ચય બદલે બિના કુછ ભી ધર્મસાધન કર લો, ધર્મસાધન મેં ભી નિષ્ફલતા આયેગી. સંસાર મેં તો દુઃખ હી દુઃખ હોગા હી હોગા. દુઃખી હી હોગા. ક્યોંકિ ફિર તો દુર્ગતિ મેં જાતા હૈ જીવ. લેકિન ધર્મસાધન ભી સફલ નહીં હોગા. પહલે વિપરીત અભિપ્રાય કો, વિપરીત નિશ્ચય કો બદલના હૈ. ઈસીકે લિયે સ્વાધ્યાય હૈ, ઈસીકે લિયે સત્સંગ હૈ. ઈસકી બરાબરી મેં કોઈ સાધન નહીં હૈ. સ્વાધ્યાય સત્સંગ કી બરાબરી મેં મુમુક્ષુ કે લિયે કોઈ સાધન નહીં હૈ. યહ નીંવ કી બાત હૈ. નીંવ કી બાત છોડકર કે આપ કુછ ભી કરો, કોઈ ટીકનેવાલી ચીજ નહીં રહેગી.

'ઐસા દઢભાવ સમ્યક્ત્વ હૈ. વહ સુગમ હૈ,...' અપને જ્ઞાન મેં અપને અસ્તિત્વ કા અનુભવ કરના સુગમ હૈ. સુગમ ઈસલિયે કિ વહાં અપના અસ્તિત્વ હૈ ઈસલિયે. દેહ મેં, પરિવાર મેં, સંપત્તિ મેં અપનાપન કરતે હૈં, લેકિન વહાં તો અપના અસ્તિત્વ નહીં હૈ. ઈસલિયે વહ દુર્ગમ હૈ. અપના હોતા હી નહીં. હો સકતા ભી નહીં, કર સકતે ભી નહીં. ફિર ભી કરતે હૈં તો દુઃખી હો જાતે હૈં. બાલુમેં સે તેલ નિકાલને જાયેંગે તો દુઃખી હોંગે. તેલ તો નિકલેગા નહીં. ક્યોંકિ વહાં તેલ તો હૈ નહીં. ઔર યહ તો સુગમ હૈ. યહ એક તરહ સે સુગમ હૈ. લેકિન પર મેં અપના અપનત્વ દઢ કિયા હૈ, ઉસકો મિટાના ઉસમેં પસીના આતા હૈ.

અરે..! લડકે કો-બેટે કો મેરા નહીં માનના ! મેરા બેટા ઔર મેરે બેટે કો મૈં અપના નહીં માનું ક્યા ! કિતના પ્યારા હૈ. જો-જો ચીજ પ્રિય લગતી હૈ, અપનાપન હોકરકે ભી પ્રિય લગતી હૈ ઉસમેં અપનાપન છોડને મેં પસીના આતા હૈ જીવ કો. ઈસલિયે વહાં દુર્ગમતા ભાસિત હોતી હૈ. યહ બાત કઠિન લગતી હૈ, ક્યા કરે ? ઐસે ત્યાગ કરને કો બોલો તો ત્યાગ કર દેગા. આપ કહો કિ દસ ઉપવાસ કરના હૈ તો ૧૫ સાલ કા બચ્ચા ભી કર લેગા. ખાના છોડ દેગા વહ દસ દિન કે લિયે. હમારે સંપ્રદાય મેં હોતા હૈ કિ નહીં હોતા ? જૈનીઓંમેં તો બહુત ઉપવાસ હોતે હૈં. દીક્ષા લેના હૈ તો આસાન હૈ. દીક્ષા લે લેગા. બહોતોંને લી હૈ. હજારોં દીક્ષીત હૈ અપને યહાં. બાહ્ય ત્યાગ કરના આસાન હૈ, અભિપ્રાય મેં અપનત્વ છોડના ઉતના આસાન નહીં હૈ. વહાં પસીના ઉતર જાતા હૈ.

ઉસકે લિયે દો હી ઈલાજ હૈ. એક, શ્રીગુરુ કી ચરણશરણ. ઔર એક દૂસરા, અંતર પ્રયોગ. દો ઈલાજ હૈ. બાકી કોઈ ઈસકા રાસ્તા નહીં હૈ. ફિર અપના સ્વરૂપ કા અવલંબન આતા હૈ. લેકિન પહલે તો ગુરુ કે ચરણ કા અવલંબન લેના પડતા હૈ. ઔર અપને ઉદય મેં પ્રયોગ કરના હોતા હૈ કિ અપનત્વ મૈં કર રહા હૂં. લેકિન મેરે અનુભવ મેં અપનત્વ કહાં હૈ, દેખું તો સહી.

જો ચીજ કા વિયોગ હો જાતા હૈ, મેરા વિયોગ હોતા નહીં. તો મૈં કૈસે ધોખે મેં રહા અબતક ? જ્ઞાન કા તો વિયોગ હોતા નહીં. ઔર જિતને ભી જ્ઞેય હૈં, રાગ હૈ, રાગ કા વિષય જિતને ભી જ્ઞાન મેં, જાનને

મેં ચીજ આતી હૈ, સિવા જ્ઞાન, ઉસકા તો વિયોગ હો જાતા હૈ. મૈં અપનત્વ કરતા હૂં, ઉસકા નાશ હોનેપર ભી મેરા નાશ તો હોતા નહીં. પ્રત્યક્ષ અનુભવગોચર હોતા હૈ.

અપની મૌજૂદગી કહાં અનુભવ મેં આતી હૈ ? યહ અંતર અવલોકન કા વિષય હોના ચાહિયે. ઉસીકા નામ હૈ પ્રયોગ. અપની મૌજૂદગીકા અનુભવ કહાં હોતા હૈ ? રાગ મેં હોતા હૈ ? શરીર પર રાગ હૈ તો શરીર મેં હોતા હૈ. ઔર ચીજોં પર રાગ હૈ ઉસમેં અપની મૌજૂદગી કા અનુભવ હોતા હૈ ? કહાં હોતા હૈ ? ગૌર સે દેખોગે તો માલૂમ પડેગા કિ અપની મૌજૂદગી કા અનુભવ જ્ઞાન મેં હોગા. ઔર જહાં તક જ્ઞાન મેં અપની મૌજૂદગી અનુભવગોચર નહીં હોવે, વહાંતક યે ગલતી કે લિયે અંતર ખોજ કરો. ઐસે નહીં માન લો. અપના Existence, અમની મૌજૂદગી અનુભવગોચર હોવે તબ માનો. જ્ઞાની ને કહા ઈસલિયે માનના વહ બાત યહાં નહીં હૈ. યહાં તો ખુદ કો પુરુષાર્થ કરના હોગા અંદર મેં, ખોજ કરની હોગી.

મુમુક્ષુ :- જો અનુભવ હોતા હૈ, ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- Practice ચાહિયે. ઈસકે લિયે Practice ચાહિયે. Practical knowlege obtains by practice only. દેખ લો. સંસાર મેં ભી દેખો ન ? ડૉક્ટરી કા પઢતા હૈ. દો સાલ Hopital મેં Internship ક્યોં કરના પડતા હૈ ? Hopital મેં બડે-બડે Doctor કે સાથ પીછે-પીછે ઘુમકર કે ? Doctor બોલેગા, ઈસકો Injection લગાઓ, ઉસકો વહ દવાઈ દો, તુમ ઉસકો કાટો. યહી કારણ હૈ. Practical knowlege practice કે સિવા કભી કિસીકો મિલતા નહીં હૈ. ચાહે હમારે ઘર મેં લડકી રોટી બનાને કો સિખતી હૈ. .. રોટી નહીં બના સકેગી. યહ Practical knowlege હૈ.

આત્મજ્ઞાન હૈ વહ અનુભવજ્ઞાન હૈ. વહ Practical knowlege હૈ. બિના Practice વહ નહીં હોતા. તો આપકે પાસ જ્ઞાન હંમેશા મૌજૂદ હૈ. આપ ઊલટી Practice તો કર હી રહે હો. રાગ મેં, શરીર મેં, અન્યપદાર્થ મેં, સંયોગ મેં મૈંપના-મૈંપના, અપનત્વ-અપનત્વ, મેરી ચીજ હૈ, મેરા હૈ, મેરા હૈ વહ તો ચાલુ હૈ આપ કા. ઊલટી Practice ચાલુ હૈ. બસ ! ઉસકો પલટો. જો ઊલટી Practice દુઃખદાયક હૈ,

દુઃખકા કારણ હૈ વહ સમજકરકે ઉસકો છોડો. સુલટી Practice મેં આ જાઓ. આપકો કોઈ ચીજ હિલાને કી જરૂરત નહીં હૈ. ઘરમેં સે ન ટી.વી. હટાના હૈ, ન ટીપોઈ ભી હટાના હૈ. એક ચીજ હટાયે બિના અપને પરિણામ કો પહલે હટાઓ. મૈં અપનત્વ ઈસમેં કરતા હૂં. સામને રખકરકે હટાઓ. દેખીએ જૈનદર્શન કી કાર્યપદ્ધતિ !

સમ્યગ્દૃષ્ટિ ગૃહસ્થી મેં હોતા હૈ. પહલે વહ ત્યાગ નહીં કરતા. અવિરત સમ્યગ્દૃષ્ટિ હૈ. ત્યાગ કરતા હૈ તો અવિરત હૈ અભી. તો વહ સંયોગ કે બીચ મેં રહકર કે અપનાપન તોડતા હૈ પહલે. ઈસકા ત્યાગ સફલ હોતા હૈ. જો અપનાપન રખકર કે ત્યાગ કરતા હૈ વહ નિષ્ફલ જાતા હૈ. ઔર ઐસા હમને અનંત બાર કિયા. અનંત બાર હમને ક્યા કિયા ? કિ અપનત્વ તો છોડા નહીં. વહ કાર્ય તો ભીતર મેં કિયા નહીં ઔર બાહરમેં ત્યાગ કરકે મુનિ હો ગયે. ક્યા ફાયદા ? કુછ નહીં હુઆ. હમારી કાર્યપદ્ધતિ વહી હૈ. વહ તીર્થંકરોં કી કાર્યપદ્ધતિ હૈ, અનંત જ્ઞાનિયોં કી કાર્યપદ્ધતિ હૈ. ઔર વહી એક માર્ગ હૈ, દૂસરા માર્ગ હી નહીં હૈ ઉસમેં. હમ ગલત માર્ગ પકડ લેતે હૈં, ઊલટા માર્ગ પકડ લેતે હૈં તો સરાસર નિષ્ફલ જાતે હૈં.

ઈસલિયે હમેં યહ દેખના હૈ કિ સચ્ચા માર્ગ, સચ્ચા ઈલાજ કૌન-સા હૈ ? જિસ પદાર્થ મેં અપનત્વ હોતા હૈ ઉસકે બીચ મેં રહકરકે પહલે અપનત્વ તોડો. ફિર ત્યાગ કરના તો બાયેં હાથ કા ખેલ હૈ. ઉસમેં કોઈ બડી બાત નહીં હૈ. વહ તો અજ્ઞાની ભી કરતા હૈ તો જ્ઞાની કરે ઉસમેં ક્યા બાત હૈ ? ઉસકો તો રસ વૈસે ભી નહીં હૈ. ઈસકા અપનત્વ મિટને સે રસ મિટતા હૈ. જબ પરિણામ રુખે હો ગયે તો ઉસકો છોડને મેં ક્યા દેરી લગતી હૈ ? ઔર ક્યા પરિશ્રમ પડતા હૈ ? કોઈ પસીના નહીં આયેગા ઉસમેં.

ચક્રવર્તીઓંને છહ ખંડ કી સંપત્તિ ઐસે હી છોડકર કે જંગલ મેં ચલે ગયે. કૈસે ? આસાની સે ક્યોં હુઆ ? ઉનકો કોઈ દુઃખ નહીં હુઆ હૈ. ક્યોંકિ અપનત્વ તો પહલે છૂટ ગયા થા. જબ ગૃહસ્થાશ્રમ મેં થે તબ હી છૂટ ગયા થા. તો ઉસે છોડને મેં કોઈ Tension નહીં આયા, કોઈ તકલીફ નહીં હુઈ, કઠિનાઈ નહીં આયી. યહી કારણ સે હુઆ. વહ તૈયારી પહલે ભીતર મેં કરની હોતી હૈ.

મુમુક્ષુ :- જ્યાં જ્યાં જ્ઞાન ત્યાં ત્યાં હું, ... ક્યા Stage માં કરી શકીએ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- પૂર્ણતા કે લક્ષ કે બાદ કર સકતા હૈ. વેદના કે બાદ પૂર્ણતા કા લક્ષ આતા હૈ. ઉસકે બાદ યહ પ્રયોગ આસાન હૈ. ક્યોંકિ અવલોકન કા પ્રયોગ હૈ. અપને અસ્તિત્વ કા અવલોકન કરના હૈ કિ મૈરી મૌજૂદગી કહાં ? મેરે જ્ઞાન મેં બતાઈ, લેકિન મુજે માલૂમ પડતી હૈ કિ નહીં પડતી હૈ ? અવલોકન બારીક હોગા તો માલૂમ પડેગા. ક્યોંકિ રાગ મેં ઔર રાગ કે વિષય મેં દઢરૂપ સે અપનત્વ હમને કર લિયા હૈ. વહ દઢત્વ તોડને મેં થોડા પરિશ્રમ લગતા હૈ. ઈસલિયે Practice કરની પડતી હૈ. ઊલટી Practice સે સુલટી Practice મેં આને મેં ક્યા હોતા હૈ ? એક દૃષ્ટાંત લેતે હૈં ન ?

જૈસે કોઈ ચક્કર-ચક્કર ફિરતા હૈ. બહલત તેજી સે ઘૂમતા હૈ. ઉસકો પતા ચલા કિ મૈં તો ઊલટા ચક્કર ઘૂમ રહા હૂં. મેરે કો ઐસા ઘૂમના જરૂરી હૈ. તો ઉસકો પહલે ધીરા પડના હોગા. ફિર ખડા રહના હોગા, ફિર ઊલટા ચક્કર શુરૂ કરના હોગા. અગર ઐસા જોર સે ઘૂમતા હૈ ઔર ફિર ઐસા ઘૂમને લગેગા તો ગિર જાયેગા. Balance નહીં રહ પાયેગા. Balance છૂટ જાયેગા. ગીર જાયેગા વહ. ક્યોં ? કિ યહ ભી એક Science હૈ. જિસમેં ગતિ-આગતિ કા એક નિયમ હોતા હૈ. ઉસ નિયમ કે અનુસાર વહ કામ હોતા હૈ.

ઐસે હમારે પરિણામ કી તીવ્ર ગતિ હૈ. પરપદાર્થ કે પ્રતિ અપનત્વ કે પરિણામ કી ગતિ બીલત તીવ્ર હૈ. અપનત્વવાલી કોઈ ચીજ જાતી હૈ તો મૃત્યુ જૈસા દુઃખ લગતા હૈ. યે શરીર છૂટતા હૈ તો મૃત્યુ કા હી અનુભવ કરતા હૈ કિ નહીં સારે સંસાર મેં ? વાસ્તવ મેં આત્મા થોડી ન મરતી હૈ ? લેકિન ઈતના રાગ હૈ શરીર પર, ઉતના અપનત્વ હૈ કિ ઉસકે વિયોગ સે મૈં મર ગયા ઐસા અનુભવ કરતા હૈ. મૃત્યુતુલ્ય દુઃખ કા અનુભવ હોતા હૈ. મૃત્યુ નહીં હોતી હૈ તો ભી. હોતા હૈ કિ નહીં ? નામ સે ડરતા હૈ. કામ સે તો ક્યા હો જાય ? નામ સે ડરતા હૈ. ઐસી બાતેં સુનને કો તૈયાર નહીં, ઐસી બાતે કરને કો તૈયાર નહીં. યે મૌત કી બાત ક્યા કરતે હો આપ ? ઐસી અશુભ બાતેં મત કરીએ, ઐસા કહેંગે.

મુમુક્ષુ :- શુભ-શુભ બોલો.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. ઐસી અશુભ પ્રસંગ કી બાતેં ભી નહીં કરના.

મુમુક્ષુ :- સુનને મેં ભી અચ્છા નહીં લગતા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સુનને કો ભી અચ્છા નહીં લગતા.

લેકિન યહાં તો સબ મૃત્યુ કા ભય ભી છૂટ જાતા હૈ. બાત ક્યા, ખુદ મૃત્યુ સામને આ જાયે તો ભી કુછ હોનેવાલા નહીં હૈ. હંસતે હુએ બાત કરેગા. હંસતે-હંસતે બાત કરેગા. આ જાઓ, તુમ ભી આ જાઓ. હમ ઈતની તાકાતવાલે આજકલ હો ગયે હૈં કિ તુમકો ભી શરમિંદા હોના પડેગા હમારે પાસ આતે હુએ. હમ કુછ ડરનેવાલે નહીં હૈ.

'વહ સુગમ હૈ, (તથાપિ) વિષમ માન રહા હૈ.' વહ ભી અભિપ્રાય છોડ દેના કિ યહ કઠિન કાર્ય હૈ. સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરના વહ બહુત કઠિન કાર્ય હૈ યહ નિશ્ચય ભી છોડ દેના. યહ ગલત અભિપ્રાય હૈ. સુગમ હૈ. જબ હમારે જ્ઞાની કહતે હૈં, ગુરુ કહતે હૈં કિ વહ સુગમ હૈ તો સુગમ હી હોગા. તભી સુગમ કહતે હોંગે. હમેં પહલે સે કઠિન હૈ ઐસી આડ લગાને કી જરૂરત નહીં હૈ.

'(તથાપિ) વિષમ માન રહા હૈ. મોહમદકો રોકકર, જ્ઞાનામૃતકા પાન કરકે, બ્રહ્મપદકા સ્મરણ કરકે, ભવખેદકો ટાલકર, નિજસે ભેદકો પાકર, અભેદ નિજપદકો પહચાનકર, પર ઐસી વાણીકો ત્યાગકર, ચિદાનંદકો જાનકર,...' કિતની-કિતની બાત લીખી હૈ ! અલ્પવિરામ હી લિયા હૈ. **'મોહમાન્યતાકા નાશ કરકે, ગુણગ્રામ-સુખધામરૂપ, અભિરામરૂપ વહી (મેરા) સ્વરૂપ હૈ.'** ઐસે અપનત્વ કરો. મેરા સ્વરૂપ ઐસા હૈ ઐસે અપનત્વ કરો. ક્યા-ક્યા કરના હૈ વહ બાત બતા દી. અસ્તિ સે ઔર નાસ્તિ સે. Positive approach ક્યા હૈ ? ઔર ક્યા-ક્યા જો હૈ ઉસકો નિકાલના હૈ. નાસ્તિ કી નાસ્તિ કરની હૈ. કૈસે ? વહ સબ બાત બતા દી.

'મોહમદકો રોકકર,...' દર્શનમોહ હૈ, વહ દર્શનમોહ પરપદ મેં અહંકાર કરાતા હૈ. ઈસલિયે ઉસકો મદ કહતે હૈં. સ્વપદ મેં અહંકાર કરના યહ તો અપના સ્વભાવ હૈ. ક્યોંકિ વહાં અપના અસ્તિત્વ હૈ. લેકિન જહાં અપના અસ્તિત્વ નહીં હૈ ઐસા પરપદ હૈ ઉસમેં અહંકાર

કરના વહ મોહ કે વશાત હોતા હૈ. ઉસકો રોક લેના.

'**જ્ઞાનામૃતકા પાન કરકે,...**' અપના જો જ્ઞાન હૈ વહ અમૃતસ્વરૂપી હૈ. યહ અમૃત શબ્દ હૈ. અમૃત કો પીને કી બાત આતી હૈ. હર જગહ ઉસકો Liquid form મેં લેતે હૈં. જૈસે કોઈ પેય પદાર્થ હો. વાસ્તવ મેં અપની જો જ્ઞાનાનંદમયી શાંતિ હૈ વહી અમૃત હૈ કિ જિસકા આસ્વાદ લેને સે જન્મ-મરણ રહતા નહીં. અમૃત સે ક્યા ફાયદા ? અમૃત કા અર્થ ક્યા હૈ ? મૃત્યુ કો વિનાશ કરનેવાલા. અ-મૃત. મૃત કો અ માને ટાલનેવાલા. ઉસકો કહતે હૈં અમૃત. તો વહ કૌન ટાલતા હૈ ? કિ જો સ્વયં કા જ્ઞાનાનંદ વ શાંતિ કા અનુભવ કરતા હૈ, ઉસકા જન્મ-મરણ મિટ જાતા હૈ ઔર વહ આનંદ ઔર શાંતિ કા અનુભવ ઈતના મીઠા હૈ... 'નિજ અનુભવરસ લાગે મીઠો. જ્યોં ઘેવર મેં છુરા.' 'જ્યોં ઘેવર મેં છુરા.' વહ 'આનંદઘનજી'ને ગાયા હૈ ન. ઈતના મીઠા હૈ... ઈતના મીઠા હૈ કિ ઉસકા સ્વાદ અનુભવ છોડને કા મન હોતા નહીં હૈ. ઐસા શાંત.. શાંતરસ કા સ્વાદ આતા હૈ કિ અનંત કાલ બસ, ઉસમેં હી રહ જાયે. અબ સે લેકર કે અનંત કાલ ઉસમેં હી રહ જાયે. બાહર નિકલના ગમે હી નહીં, જચે હી નહીં. ઈસલિયે ઉસકો સબસે મીઠા સ્વાદવાલા અમૃત બોલા હૈ. વહ કોઈ પુદ્ગલ પરમાણુ કા Drink નહીં હૈ. વહ અપની અમૃતમય શાંતિ હૈ. ઔર કુછ નહીં હૈ.

'શાંત સુધારસ જીલતી.' ભગવાન કૈસે દેખને મેં આતે હૈં ? શાંત સુધારસ મેં ડૂબે હુએ હૈં. લીન હો ગયે હૈં. છૂટને કા વહાં સે કોઈ અવસર આતા નહીં હૈ. દેખિયે ! જો આત્મા મોક્ષ પાકરકે સિદ્ધાલય મેં જાતે હૈં, વહાં દેહ તો હૈ નહીં. અશરિરી હૈ. સિદ્ધઆત્મા, સિદ્ધ પરમાત્મા અશરિરી હૈ. ઈસલિયે શરીર સે જો સુખ ભોગને મેં આતા હૈ વહાં તો કોઈ અવસર પ્રસંગ હી નહીં હૈ. ફિર ક્યા બાત હોગી ? કિ અપની અમૃતમયી શાંતિ વહ ભી બેહદ પ્રગટ હો ગઈ હૈ. કિતની ? બેહદ પ્રગટ હો ગઈ હૈ. વહ સાદિઅનંત કાલ ઉસમેં ડૂબે હુએ રહતે હૈં, નિકલતે હી નહીં. ક્યોં કિ આત્મા હી ઐસા સુખકંદ હૈ, જિસમેં સે અનંતકાલ તક શાંતિ કા પ્રવાહ આતા રહે. અનંત શાંતિ કા અનંત પ્રવાહ અનંત કાલ તક આતા રહે, વહ અક્ષયપાત્ર ઉતના કા ઉતના હી ભરા હુઆ રહતા હૈ. અનંતશાંતિ કા અક્ષય ભંડાર હૈ વહ. ઉસ ભંડારમેં

સે શાંતિ કભી કમ ભી નહીં હોતી. ખલાસ હોને કા તો સવાલ નહીં. કમી ભી નહીં હોતી. ઐસા શાંતિ કા ભંડાર હૈ ઈસલિયે વહાં જમે રહતે હૈં. નિકલતે હી નહીં. ક્યોં નિકલે ? કોઈ આવશ્યકતા તો હૈ નહીં.

આખર મેં જીવ કો ચાહિયે ક્યા ? સંસાર કે કુછ ભી કાર્ય કરકે ચાહિયે ક્યા ? બતાઈયે ! સુખશાંતિ તો ચાહિયે. યા સોતે રહે યા બૈઠે રહે યા કામ કરતે રહૈ યા નહીં કરતે રહે, ખાતે રહે યા ખાતે-ખાતે બંધ કર દે. એક પૈર ભી હમ ઐસે સે ઐસા કરતે હૈં, ક્યોં ? શાંતિ કે લિયે. બૈઠે-બૈઠે હમ પૈર બદલતે હૈ. ક્યોં ? છોટા-સે છોટા કામ શાંતિ કે લિયે હમકો કરના હૈ. લેકિન સહી શાંતિ કા ભંડાર જહાં હૈ, આત્મશાંતિ, વહ જાના નહીં, પહચાના નહીં, ઉસકી સંભાલ કિયા નહીં. ગલત રાસ્તા પકડ લિયા. અશાંતિ હોગી. શાંતિ કી જગહ અશાંતિ હોગી.

હમ દિનભર પરિશ્રમ કરતે હૈં. હમારા Office આઠ ઘંટા ખુલા રહતા હૈ બાકાયદા. લેકિન યહ દિમાગ કા Office ચૌબીસ ઘંટા કામ કરતા હૈ. હમારા જો કામ કરને કા વ્યવસાય કા Office હૈ વહ ભલે હી આઠ ઘંટા, દસ ઘંટા ખુલી રહતી હો. લેકિન દિમાગ કી Office તો ચૌબીસ ઘંટા કામ કરતી હૈ. ક્યોં ? કિ સુખશાંતિ કે લિયે. જિતની ભી આધિ-વ્યાધિ-ઉપાધિ મોલ લેતે હૈં, ક્યોં ? સુખશાંતિ કે લિયે. ઈતની મજદૂરી કરનેકે બાવજૂદ ભી હમકો સુખશાંતિ મિલતી નહીં હૈ. તો ફિર હમકો સમજના ચાહિયે કી હમ કોઈ ગલત રાસ્તે પર હૈ. અગર હમારે મેં બુદ્ધિમાની હૈ તો. ફિર ભી હમ લગે રહે, ઉપાધિ બઢનેપર ભી, અશાંતિ બઢનેપર ભી હમ ઉસીકે પીછે લગે રહે તો વહ બુદ્ધિ કા દિવાલા હૈ, ઔર કુછ નહીં.

મુમુક્ષુ :- Special પાગલ હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- Special પાગલ ! ખાસ પ્રકાર કા પાગલ હૈ. ઠીક હૈ. બિલકૂલ ઠીક હૈ. યે ભી એક નશા ચઢતા હૈ. ઔર કમાઓ... ઔર કમાઓ.. ઔર લે લો... ઔર આ જાયે.. ઔર આ જાયે. એક નશા ચઢતા હૈ. ફિર નશે મેં ખ્યાલ નહીં રહતા હૈ. ઔર પીઓ.. ઔર પીઓ... ઐસી બાત હૈ. લેકિન જિસકો થોડા ભી ખ્યાલ જાતા હૈ કિ અરે..! મુજે શાંતિ નહીં. વહ શાંતિ કે લિયે ખોજ કરેગા. ખોજ કરેગા ઉસકો મિલેગા. યહ કુદરત કી દેન હૈ.

'જ્ઞાનામૃતકા પાન કરકે, બ્રહ્મપદકા સ્મરણ કરકે,...' અપના આત્મસ્વરૂપ, જિસમેં અનંત શાંતિ ભરી હૈ, અનંત સુખ ભરા હૈ, અનંત આનંદ ભરા હૈ, જિસકો પ્રાપ્ત કરને કે લિયે કિસીકી ભી જરૂરત નહીં હૈ. કોઈ પરાધીનતા નહીં. સ્વાધીન સુખ હૈ યહ. ઉસકો સંભાલે. ઔર સંભાલકર, ભવખેદ કો ટાલકરકે. ભવ સંબંધી જિતની ભી આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ કા ખેદ હૈ ઉસકો છોડ દો. નિજ કે ભેદ કો પ્રાપ્ત કરકે. ભેદ માને રહસ્ય. જો અપના જ્ઞાન ઔર આનંદ ઔર શાંતિ પ્રાપ્ત કરને કા કાર્ય હૈ વહ હંમેશા ગુપ્ત રહા હૈ. કાર્ય તો ચમત્કારિક હૈ. ઈતની ચમત્કારિક શાંતિ ઔર સુખ મિલતા હૈ કિ સારે જગત મેં કોઈ ભી ચીજ ઉસકો આકર્ષિત કર સકતી નહીં હૈ. લેકિન યહ ગુપ્ત ચમત્કાર લોગ નહીં જાનતે. જગત મેં વહ બાત પ્રસિદ્ધ નહીં રહી. ગુપ્ત રહી હૈ. સંસાર મેં તો ઊલટી કાર્યપદ્ધતિ હૈ. સુખ પરદ્રવ્ય મેં સે સબકો લેના હૈ, નહીં મિલતા હૈ તો ભી. લેકિન ધાર્મિક સંપ્રદાય મેં યહ બાત ગુપ્ત રહી હૈ. લોગ જાનતે હી નહીં હૈ કિ યે ક્યા ચીજ હૈ અંદર મેં. ઈસલિયે લિખતે હૈં કિ **'નિજસે ભેદકો પાકર,...'** યહ ગુપ્ત રહસ્ય હૈ. વહ ગુપ્ત રહસ્ય .. સંસાર મેં ચીજ ગુપ્ત રહી હૈ હંમેશા.

વહ 'કૃપાલુદેવ'ને લિખા હૈં. 'ગુપ્ત ચમત્કાર સૃષ્ટિ કો લક્ષ મેં નહીં હૈ.' કોઈ ઈને-ગીને લોગ જાનતે હૈં. ઔર જો ઈસકે ખોજી હોતે હૈં ઉનકો ઉસકી ભેંટ હો જાતી હૈ તો ઉનકો જાનને કો મિલતા હૈ. વૈસે ઈસકી પરંપરા ઈસપ્રકાર કી જો વિદ્યા હૈ, જિસકો હમ અધ્યાત્મ વિદ્યા કહતે હૈં વહ વિદ્યા કી પરંપરા હમારે દેશ મેં અભી ચાલુ રહી હૈ. અભી ઈસ વિદ્યા કા નાશ નહીં હુઆ હૈ. યહ હમારા સૌભાગ્ય હૈ કિ ઈસ વિદ્યા કા નાશ નહીં હુઆ હૈ. ઈસ વિષય કે ગ્રંથ ભી ઉપલબ્ધ હૈ ઔર ઈસકે જાનકાર લોગ ભી ભલે હી બહુત કમ પૈમાને મેં હૈ, લેકિન વિદ્યમાન હૈ. તો ઈસકી પરંપરા ચાલુ રહી હૈ. વરના ઈસ વિદ્યા કે જાનનેવાલે કે સાથ વિદ્યા ભી જાતી હૈ. કુછ કરુણા કે સાગર જો સંત હુએ, ઉન લોગોંને ગ્રંથરચના ભી કર દી. ગણધર જૈસે થે. ઉન લોગોંને ગ્રંથરચના ભી કર દી. લેકિન ગ્રંથોં મેં બાત તો પૂરી નહીં આતી. અનુભવ કી બાત પૂરી લેખની મેં નહીં આતી. ઈસલિયે વિદ્યમાન જ્ઞાની કી આવશ્યકતા માલૂમ પડતી હૈ યા સમજ મેં આતી હૈ.

'નિજસે ભેદકો પાકર, અભેદ નિજપદકો પહચાનકર,...' ભેદ પર સે ફિર અભેદ પર આયે. વહાં ભેદ માને ગુણભેદ પર્યાયભેદ નહીં, રહસ્ય કો પ્રાપ્ત કરકે. ઔર અભેદ આત્મસ્વરૂપ હૈ ઉસકો પહચાનકરકે **'પર ઐસી વાણીકો ત્યાગકર,...'** બોલને કી ભી આવશ્યકતા નહીં હૈ. જરૂરત સે જ્યાદા ભી બોલના નહીં ચાહિયે. અપને પ્રયોજન કી બાત કરે. પ્રયોજન કો છોડકરકે વાણી કા કોઈ ઉપયોગ નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- 'કૃપાલુદેવ' ને લિખા હૈ, સમજીને અલ્પભાષી થનારને પશ્ચાતાપનો...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અલ્પભાષી હોના, અલ્પહાસી હોના. હાસ્ય ભી જ્યાદા નહીં ચાહિયે, ભાષણ ભી જ્યાદા નહીં ચાહિયે. અલ્પ પરિચયી હોના. જ્યાદા સે પરિચય નહીં કરના. અપના સમય ચલા જાયેગા, આયુ ચલા જાયેગા. ઔર ?

મુમુક્ષુ :- અલ્પ આરંભ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અલ્પ આરંભી હોના. જ્યાદા ઉધમબાજી નહીં કરના. અલ્પ આરંભી હોના, અલ્પ પરિગ્રહી હોના.

મુમુક્ષુ :- અલ્પ આવકારી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઔર અલ્પ આવકારી હોના. આવકારી માને જ્યાદા કો બુલાને સે અપના સમય ચલા જાયેગા. થોડે ભી જાનકાર લોગ હૈ, પરિચયી જો ઐસે ઉચ્ચ સ્તર કે હૈ જિસકે પાસ સે હમકો કુછ મિલતા હૈ ઉસકે પરિચય સે જ્યાદા પરિચય નહીં રખના.

મુમુક્ષુ :- અલ્પ આહારી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અલ્પ આહારી બનના. વહ ભી લિયા હૈ.

મુમુક્ષુ :- અલ્પ ભાવના દિખાના.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અલ્પ ભાવના દિખાના. હાં, વહ તો દૂસરોં કે લિયે.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! અલ્પ આવકારી માને ક્યા ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- જ્યાદા સબકો બુલાના નહીં. આપ ભી આઓ, આપ ભી આઓ, આપ ભી હમારે યહાં આઓ... આપ ભી હમારે યહાં આઓ... આપ ભી હમારે યહાં આઓ. ઘર પર જ્યાદા કો બુલાના નહીં.

'પર ઐસી વાણીકો ત્યાગકર, ચિદાનંદકો જાનકર,...' અપને ચિદાનંદ સ્વરૂપ કો જાનકરકે **'મોહમાન્યતાકા નાશ કરકે,...'** વિપરીત માન્યતા કો છોડકર કે **'ગુણગ્રામ-સુખધામરૂપ,...'** અપના ગુણ ભંડાર ઔર અનંત સુખ કા ધામ ઐસે અપને આત્મા કો અપનારૂપ માને. **'અભિરામરૂપ...'** માને આનંદ લેને કા, આરામ લેને કા વહી સ્થાન હૈ ઐસા અપના સ્વરૂપ હૈ. ઐસા અપનત્વ કરના. અપને સ્વરૂપ મેં હી અપનત્વ કરના. **'વહી ભાવ મોક્ષકો, ઉપાય-ઉપેયકો સાધતા (હૈ),...'** ઐસા અપનત્વ કરને સે મોક્ષ કા ઉપાય હોતા હૈ ઔર ઉપેય માને મોક્ષ સાધ્ય ભી હોતા હૈ.

ઈસતરહ સે જો મુખ્ય મુદ્દા આયા વો વહ આયા કિ પર મેં અપનત્વ છોડકરકે સ્વરૂપ મેં અપનત્વ કરના. ઔર વહ જ્ઞાન કે માધ્યમ સે હોતા હૈ. દૂસરે કિસી માધ્યમ સે નહીં હોતા. યહાં તક રખતે હૈં...

જીવને પ્રકૃતિનો ઉદય દસમા ગુણસ્થાનના અંત સુધી છે, તેથી નીચેના ગુણસ્થાને આત્મ-જાગૃતિ દ્વારા તેનો પરાભવ સાધક કરે છે, પરંતુ મુમુક્ષુની ભૂમિકા અત્યંત નાજુક હોવાથી, ત્યાં પ્રકૃતિવશ થઈ જઈને તે પ્રાયઃ પછાડ ખાય છે. પરંતુ જેણે જીતવાનો નિર્ધાર કર્યો છે, તે વારંવાર પ્રકૃતિ સામે લડે છે અને અંતે જય પામે છે. આ લડાઈ કઠણ લાગે તોપણ નીચે મને બેઠાં વિના લડવી જ જોઈએ. જે મુમુક્ષુ પ્રકૃતિ સામે હારી જાય છે, તે જાગૃતિના અભાવે પોતાને નુકસાન કરે છે. સત્પુરુષની અત્યંત ભક્તિ પ્રકૃતિમાં ન જોડાવાનું પ્રબળ કારણ છે, પ્રકૃતિને જીતવાનો આ અતિ ઉત્તમ અને સુગમ ઉપાય છે.

(અનુભવસંજીવની - ૧૪૮૦)

તા. ૮-૬-૧૯૯૬, પાના નં. ૧૬, પ્રવચન નં. ૨૦૪

'અનુભવપ્રકાશ'. ગુજરાતી મેં ૧૮ પન્ના. હિન્દી મેં દેખ લેના કૌન-સા Page હૈ. ૧૬ Page. મેરા ઐસા સ્વરૂપ હૈ. **'ગુણગ્રામ-સુખધામરૂપ, અભિરામરૂપ વહી (મેરા) સ્વરૂપ હૈ.'** ઐસે સ્વરૂપ કે શ્રદ્ધા-જ્ઞાન-ચારિત્ર મેં અવલંબન લેના **'વહી ભાવ મોક્ષકો, ઉપાય-ઉપેયકો સાધતા** (હૈ),...' વહી ભાવ મોક્ષ કો સાધતા હૈ. મોક્ષ હૈ વહ ઉપેય હૈ. ઉપાય સે પ્રાપ્ત કરનેયોગ્ય ભાવ કો ઉપેય કહતે હૈં. ઔર જો દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર મેં સ્વરૂપ કા ઈસપ્રકાર સે સ્વીકાર આયા, વહ ઉપાયભાવ હૈ. ઉપાય કહો, માર્ગ કહો, ઈલાજ કહો એક હી બાત હૈ. ઔર ઉપેય હૈ વહ મોક્ષ હૈ.

મુમુક્ષુ :- ગુણગ્રામ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ગુણ કા ગ્રામ. ગ્રામ માને City-શહર. આત્મા ગુણ કા ગ્રામ હૈ, ગુણ ભંડાર હૈ, ગુણ સમુદ્ર હૈ. ઐસી ઉપમા દી જાતી હૈ. યહાં સમૂહવાચક નામ દિયા હૈ. ગુણકા સમૂહ હૈ.

'શુદ્ધ આત્માકો આરાધતા (હૈ)...' શુદ્ધ આત્મા કા આરાધન કરતા હૈ. **'ઈસીપ્રકાર નિર્ગ્રંથ પુરુષ શિવપથકો બહુત સાધ-સાધકર, સમાધિકો પ્રાપ્ત કરકે પરમપદકો પહુંચતે** (હૈં).' ઈસી રીતિ સે. યહી એકમાત્ર રીતિ હૈ. રીતિ કહો, વિધિ કહો યા કાર્યપદ્ધતિ કહો. એક હી બાત હૈ. નિર્ગ્રંથ પુરુષ. નિર્ગ્રંથ પુરુષ કિસકો કહતે હૈં ? કિ જિસકો બાહ્યાભ્યંતર કોઈ ગ્રંથિ નહીં (હૈ). અભ્યંતર મેં મોહ કી ગ્રંથી નહીં. યાની મોહ કે પરિણામ કહીં ભી ચીપકતે નહીં ઔર બાહર મેં કિસી ભી પ્રકાર કે પદાર્થ કે સાથ સંબંધ નહીં, ઉસકો કહતે હૈં નિર્ગ્રંથ. જૈસે મુનિરાજ કો નિર્ગ્રંથ કહતે હૈં. ઉનકો કોઈ પરિગ્રહ તો હૈ નહીં. ઈસલિયે કોઈ બાહ્ય પદાર્થ સે પક્કડ નહીં કિ મુજે યહ હોના ચાહિયે, ઈસકે બિના નહીં ચલેગા, વહ બાત નહીં હૈ. અંદર મેં કિસી પદાર્થ કે પ્રતિ મોહ નહીં. ઈસલિયે બાહ્ય ઔર અંતર મેં ગ્રંથ માને પક્કડ, ગાંઠ હોતી હૈ ન ? વહ પક્કડ હોતી હૈ. વહ કિસી ભી પ્રકાર કી નહીં હૈ. ઈસકો

કહતે હૈં નિર્ગ્રંથ મુનિરાજ. '**શિવપથ...**' માને આત્મકલ્યાણ કે માર્ગ કો '**બહુત સાધ-સાધકર, સમાધિકો પ્રાપ્ત કરકે...**' નિર્વિકલ્પ સમાધિ કો પ્રાપ્ત કરકે '**પરમપદકો પહુંચતે** (હૈં).' યાની મોક્ષ મેં પહુંચતે હૈં.

'**અપના ચેતનપ્રકાશ મોહવિકારકો પાકર મલિન હુઆ હૈ.**' અપના ચૈતન્ય કા પ્રકાશ વહી મલિન હુઆ હૈ. કૈસે ? મોહ કે કારણ સે મલિન હુઆ હૈ. દર્શનમોહ હૈ વહ જ્ઞાન કો ઔર દર્શન કો મલિન કરતા હૈ. '**ભેદજ્ઞાન જડ-ચેતનકો ભિન્ન કરતા હૈ.**' જો ભેદજ્ઞાન હૈ વહ જડ ઔર ચેતન કા પરિણામ મેં એકત્વ હો રહા હૈ ઉસકો ભેદજ્ઞાન સે ભિન્ન-ભિન્ન અનુભવ કરતે હૈં.

'**ઉસે અંતરમેં ધારણ કર-કરકે,...**' ધરી-ધરી. બાર-બાર ધારણ કરકે. '**ઉસે અંતરમેં ધારણ કર-કરકે, નિજજ્ઞાનકા અભ્યાસ બારંબાર કરકે, સાર અવિકાર અપના અખણ્ડ રૂપ જાનકર,** (ઉસે) **અંતરમેં-અનુભવમેં લાકર, મહા મોહઠકા નાશ કરકે, જો સ્વરૂપરસ અપને સ્વભાવમેં હૈ ઉસ સ્વભાવકો નિજઉપયોગમેં યોગ્ય સ્થાનરૂપ કરે.** (**યથાસ્થાનરૂપ કરે, સ્થિર કરે**).' કિસ પ્રકાર સે સાધના કરતા હૈ વહ બાત કહતે હૈં.

'**ભેદજ્ઞાન જડ-ચેતનકો ભિન્ન કરતા હૈ.**' બાર-બાર ભેદજ્ઞાન કો અંતર મેં ધારણ કરકે '**નિજજ્ઞાનકા અભ્યાસ બારંબાર કરકે,...**' નિજજ્ઞાન માને ક્યા ? જ્ઞાન-જ્ઞાન કા સંવેદન કરે વહ નિજજ્ઞાન કા અભ્યાસ હૈ. બાર-બાર સ્વસંવેદન કરે, ઉસીકો હી જ્ઞાનાભ્યાસ કહતે હૈં, ઉસીકો હી નિજજ્ઞાનકા અભ્યાસ કહતે હૈં. યહ નિશ્ચય જ્ઞાનાભ્યાસ હૈ. ઔર ઐસી બાત જિન ગ્રંથ મેં લિખી હો, ઉસ ગ્રંથ કા પઠનપાઠન કરે ઉસે વ્યવહાર જ્ઞાનાભ્યાસ કહતે હૈં. વહ ભી વ્યવહાર જ્ઞાનાભ્યાસ કબ કહા જાતા હૈ ? કિ ગ્રંથ કે અનુસાર અંતર મેં નિશ્ચય જ્ઞાનાભ્યાસ હોવે તો. અંતર મેં જ્ઞાન કા અભ્યાસ નહીં કરે ઔર ઐસા કહનેવાલે ગ્રંથ કો બાર- બાર પઠન કરકે રટન કિયા કરે વહ જ્ઞાનાભ્યાસ નહીં હૈ.

જૈસે કિ 'કૃપાલુદેવ' કા એક વચન હૈ, 'આતમ ભાવના ભાવતા જીવ લહે કેવળજ્ઞાન રે.' આત્મભાવના કો ભાને સે કેવલજ્ઞાન હોગા. અપને જો ૮૩૩ નંબર કા પત્ર શુરુ કિયા હૈ કલ સે, ઉસમેં આખિર મેં

આત્મભાવના આયેગી. ઐસી ભાવના ભાને સે કેવલજ્ઞાન હો સકતા હૈ, સમ્યગ્દર્શન સે લેકરકે. યહાં તો સમ્યગ્દષ્ટિ કી હી બાત હૈ. જો સમ્યગ્દષ્ટિ હૈ વહ આત્મભાવના ભાને સે વિશેષરૂપ સે સ્વરૂપસ્થિરતા મેં આયેગા તો મુનિદશા કી પ્રાપ્તિ હોગી. ઔર મુનિદશા મેં આત્મભાવના ચાલુ રહેગી તો કેવળજ્ઞાન કો પ્રાપ્ત કરેગા. ઈસતરહ સે હર ગુણસ્થાન મેં ભાવના ચાલુ રખના.

અબ હમ ભાવના તો કરે નહીં ઔર વહી પદ કા રટણ કિયા કરે 'આતમ ભાવના ભાવતા જીવ લહે કેવળજ્ઞાન રે.' ઉસકો બોલતે હી રહે... બોલતે હી રહે... વહ આતમભાવના નહીં હૈ. ઔર ઈસપ્રકાર સે કેવલજ્ઞાન હોનેવાલા ભી નહીં હૈ. ઐસે રટણ કરને સે કેવળજ્ઞાન ક્યા, સમ્યગ્દર્શન ભી નહીં હો સકતા.

ઈસતરહ સે યહાં ભી હમ જિસ ગ્રંથોં મેં સ્વસંવેદનજ્ઞાન કરને કા કહા હૈ, બતાયા હૈ, ઉસકો પઢતે રહેં ઔર અંતર મેં સ્વસંવેદનજ્ઞાન કરને કા પ્રયાસ નહીં કરે તો વહ સહી જ્ઞાનાભ્યાસ નહીં હુઆ. ઐસે શાસ્ત્રભ્યાસ કો જ્ઞાનાભ્યાસ નહીં કહતે. લેકિન જ્ઞાન, જ્ઞાન કા વેદન કરે, ઐસે જ્ઞાનાભ્યાસ કે સાથ-સાથ વૈસે હી કહનેવાલા શાસ્ત્ર કા પઠન કરના વહ વ્યવહાર જ્ઞાનાભ્યાસ મેં જાતા હૈ.

'**નિજજ્ઞાનકા અભ્યાસ બારમ્બાર કરકે, સાર અવિકાર અપના અખંડરૂપ જાનકર,...**' સાર માને સુખરૂપ. અવિકાર માને વિકાર બિના કા શુદ્ધ. '**સાર અવિકાર અપના અખંડરૂપ જાનકર,...**' ઐસે અપને સ્વરૂપ કો ભાવના મેં લેકરકે કિ મૈં ઐસા સુખનિધાન હૂં ઔર પરમોત્કૃષ્ટ શુદ્ધ હૂં, સર્વોત્કૃષ્ટ શુદ્ધ હૂં. ઐસા જાનકરકે '**ઉસે અંતરમેં ધારણ કર-કરકે,...**' ઐસા જાનકરકે અનુભવ મેં લાકરકે '**મહા મોહ હઠકા નાશ કરકે,...**' મહામોહ કૌન હૈ ? દર્શનમોહ હૈ વહ મહામોહ હૈ. મોહ દો પ્રકાર કે હૈં. એક દર્શનમોહ ઔર ચારિત્રમોહ. ઉસમેં દર્શનમોહ હૈ વહ મહામોહ હૈ ઔર મોક્ષમાર્ગ મેં વહ પહલે મરતા હૈ. ચારિત્રમોહ મહામોહ નહીં હૈ, ફિર ભી પીછે મરતા હૈ. ઐસી બાત હૈ.

મુમુક્ષુ :- હઠ ક્યોં કહા હૈ ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હઠ ઈસલિયે હૈ કિ વહ હઠતા નહીં હૈ. દર્શનમોહ કો હઠાના વહ અનંતકાલ સે નહીં હુઆ હૈ. ચારિત્રમોહ તો

કંઈબાર મંદ કિયા હૈ. આસાની સે. દર્શનમોહ કો મંદ નહીં કિયા. હટાયા નહીં. મજબૂત હૈ. હઠને મેં મજબૂત હૈ. ઈસલિયે '**મહા મોહ હઠકા નાશ કરકે,...**'

'**જો સ્વરૂપરસ અપને સ્વભાવમેં હૈ ઉસ સ્વભાવકો નિજ ઉપયોગમેં યોગ્ય સ્થાનરૂપ કરે.**' જો સ્વરૂપરસ માને આત્મરસ. આત્મરસ માને ચૈતન્યરસ. ચૈતન્યરસ માને અમૃતરસ. કૈસા ? આત્મા કા અમૃતરસ હૈ વહ અપને સ્વભાવ મેં હૈ. ઐસે સ્વભાવ કો, જો અનંત અમૃતરસ સે ભરા હુઆ હૈ ઐસે અપને સ્વભાવ કો. યે જો શરીરપ્રમાણ ક્ષેત્ર હૈ ન ? ઉસકે પ્રદેશ-પ્રદેશ મેં અનંત-અનંત અમૃતરસ આત્મા કા ભરા હૈ. વર્તમાન મેં મૌજૂદ હૈ. ઐસા રસ વર્તમાન મેં એકદમ મૌજૂદ હૈ. ઈસકી હૂંફ આની ચાહિયે કિ હૈ મેરે મેં, અભી હૈ. મૈં ઐસા શાંત અમૃરસ સે, શાંત સુધારસ સે વર્તમાન મેં હી ભરા હુઆ હૂં. ઉસકો ઉપયોગ મેં યોગ્ય સ્થાનરૂપ કરે. સાવધાની સે ઉસમેં અપનત્વ કરે. અપના સ્વરૂપ હૈ ઈસલિયે અપને સ્વરૂપ કો સાવધાની સે ગ્રહણ કરકે ઉસમેં અપનત્વ કરે. ઈસકો કહતે હૈં કિ યોગ્ય સ્થાન મેં કિયા. યોગ્ય ક્યોં કહા ? કિ અપના થા ઔર અપના સ્વીકાર કર લિયા.

સાવધાની આની ચાહિયે. બિના સાવધાનીવાલા કોઈ જીવ નહીં (હૈ). યા તો જીવ સ્વરૂપ કો છોડકરકે રાગ ઔર જડપદાર્થ કી સાવધાની કરેગા યા તો સ્વરૂપ કી સાવધાની કરેગા. બિના સાવધાનીવાલા કોઈ જીવ નહીં હૈ. યે જો સાવધાની હૈ વહ મોહ સે સંબંધ રખતી હૈ. જિસકા મોહ હોતા હૈ ઉસકી સાવધાની હોગી. વહાં જાગૃતિ રહેગી. ઈસલિયે કહતે હૈં કિ ઉપયોગ મેં માને સાવધાની સે યોગ્યસ્થાનરૂપ કરે. માને અપનત્વ કર લે. સ્વભાવ મેં અપનત્વ કરે. સાદી બાત તો ઉતની હૈ કિ સ્વભાવ મેં અપનત્વ કરે. વહ સ્વભાવ કા વિશેષણ લિયા કિ જો સ્વરૂપરસ અપને સ્વભાવ મેં હૈ વૈસે સ્વભાવ કો. યહી સ્વભાવ કો, યહી સ્વભાવ મેં અપનત્વ કરે.

'**સ્વરૂપકી ઉપયોગશક્તિ કર્મમેં ગુપ્ત હુઈ તો ક્યા (ઉસ) શક્તિકા અભાવ માને ?**' નહીં માનના ચાહિયે. શક્તિ કા Misuse હુઆ હૈ, લેકિન શક્તિ કા અભાવ નહીં હુઆ. દેખિયે, અનંતકાલ સે ચારોં ગતિ કા દુઃખ હમારા આત્મા ભોગ રહા હૈ. કિતના દુઃખ ભોગા ? કિ જિસકા

કોઈ હિસાબ નહીં હૈ ઉતના દુઃખ ભોગા હૈ. ઉતના દુઃખ સહન કરને કી શક્તિ થી તબ તો ભોગા. કુછ હુઆ તો નહીં. અનંત દુઃખ ભોગને કે બાદ હમ વર્તમાન મેં વૈસે કે વૈસે મૌજૂદ હૈ કિ નહીં હૈ ? તો અનંત દુઃખ ભોગને કી જો શક્તિ હૈ ઉસ સામર્થ્ય કો પહચાનો. તો અનંત સુખ કા ભોક્તા હોગા. અનંત સુખ કા ભોક્તા હોવેંગે. શક્તિ તો શક્તિ હૈ.

ઈસલિયે કહતે હૈં કિ '**સ્વરૂપકી ઉપયોગશક્તિ કર્મમેં ગુપ્ત હુઈ...**' માને કર્મ કે ઉદય મેં સાવધાન હો ગયા. પ્રકૃતિ કા ઉદય આયા, ઉસમેં જુડ ગયા. સ્વરૂપ કી સાવધાની નહીં રહી. સ્વરૂપ મેં બેસાવધાન રહા ઔર ઉદય મેં સાવધાન હો ગયા. તો શક્તિકા ખર્ચ વહાં હો ગયા. અપને સ્વરૂપ કી શક્તિ કા ખર્ચ વહાં હો ગયા. ઐસા હુઆ તો શક્તિ કા અભાવ માને ક્યા ? નહીં. શક્તિ કા દુરુપયોગ જરૂર હુઆ હૈ. શક્તિ કા દુરુપયોગ હુઆ હૈ, લેકિન શક્તિ કા અભાવ નહીં હુઆ હૈ. ઔર હો સકતા ભી નહીં. હોગા ભી નહીં, હો સકતા ભી નહીં, હોને કા સંભવ ભી નહીં. ક્યોંકિ શક્તિ ઐસી તાકતવાલી હૈ કિ ઉસકા અભાવ હો હી નહીં સકતા.

ઉસ પર દૃષ્ટાંત દિયા હૈ. '**જૈસે કિ, કિસીકા પુત્ર ઘરમેં હૈ.**' કિસીકા પુત્ર ઘર મેં ખેલતા હૈ. બાજાર મેં વહ આદમી હૈ. જિસકો કોઈ પૂછતા હૈ. ઉસકા પુત્ર તો ઘરમેં હૈ. '**બાજારમેં કિસીને પૂછા કિ આપકે પુત્ર હૈ ? તો કહતા હૈ કિ મેરે પુત્ર હૈ.**' સાથ મેં નહીં હૈ ઈસલિયે નહીં હૈ ઐસી બાત તો નહીં હૈ. મેરા પુત્ર ભી હૈ ઔર ઉસ પુત્ર કી વિદ્યમાનતા ભી હૈ. એક આદમી કા પિતાજી મર ગયે. બહુત Shock લગા. ઉતના Shock લગતા થા કિ ઈનકે ફોટો કો દેખે તો બેશુદ્ધ હો જાય. ૪૦ સાલ કા લડકા હૈ, ૪૦-૪૫ સાલ કા હોગા. પિતા કે પ્રતિ ઉતના લગાવ થા કિ વહ મર જાને સે ઈનકા જો Photo ઘર મેં લગાયા થા, ઉસકો દેખતે હી બેશુદ્ધ હો જાયે, Faint હો જાય. ઉતની અસર આ જાય. તો ઉસપર પડદા લગા દિયા. ક્યા કિયા ? Photo ઉતારા નહીં, Photo પર પરદા લગા દિયા. ફિર ઉસકે ઘર જાના હુઆ. ઉન્હોંને બાત કિયા કિ કુછ સમય પહલે મેરે પિતાજી ચલે ગયે ઔર મેરી હાલત ઐસી હો ગઈ હૈ. ક્યાં કરું મૈં ? બહુત દુઃખી હૂં. Photo દેખકર દુઃખ હોતા થા વહ દુઃખ વહ ચાહતા નહીં થા. જિસ લગાવ કે કારણ દુઃખ હોતા થા વહ નહીં

ચાહતા થા. દુઃખ કૌન ચાહેગા ?

મૈંને કહા, આપકા એક Concept હૈ કિ મેરે પિતાજી નહીં હૈ. પહલે થે, અબ નહીં હૈ. તો જબ થે તબ આપ ક્યા ચૌબીસ ઘંટે સાથ મેં રહતે થે ? અલગ હોતે હી નહીં થે ક્યા ? તો કહા, નહીં, નહીં. ઐસા તો નહીં થા. તો ફિર કૈસે રહતે થે ? તો કહા, હમ તો મહિના પંદ્રહ દિન મેં એક દફે હી મિલતે થે. મૈં અહમદાબાદ કા Business સંભાલતા હૂં ઔર મેરે પિતાજી બમ્બઈ કા. બમ્બઈ મેં ઉસકી મિલેં થી. સર્વોદય હોસ્પિટલવાલે ભાઈ. ઉનકા લડકા હૈ, ઉનકા પુત્ર હૈ. અહમદાબાદ હમ પર્યુષણ મેં ગયે થે. ઉસકે બંગલે પર લે ગયે. શાહીબાગ મેં બડા બંગલા હૈ. મૈં Egyptian cotton કા Import કરકે અમદાવદા કી, બમ્બઈ કી મીલોં મેં બેચતા હૂં. મેરા બડા Business હૈ તો મૈં ઇધર હી રહતા હૂં. ઔર પિતાજી વહાં મીલ ચલાતે હૈં. બમ્બઈ કી મીલેં ચલાતે હૈં. તો હમ પંદ્રહ દિન, મહિને મેં બમ્બઈ જાયા કરતે થે. ઔર વહાં ભી સારા દિન સાથ મેં નહીં રહતે થે. ખાના ખાને કે લિયે Table પર સાથ મેં બૈઠતે થે.

દેખિયે, દૂર રહને સે કોઈ લગાવ નહીં રહતા હૈ વહ બાત નહીં હૈ. તીવ્ર લગાવ થા ઉનકો. ઉસકે ઘરપર Photo દિખાયા કિ દેખો, યહ પરદા લગાયા હૈ. ઉસકો હટાને સે મૈં બેશુદ્ધ હો જાતા હૂં. મૈંને કહા કિ આપકા યહ Concept બન ગયા હૈ કિ મેરે પિતાજી નહીં હૈ. પહલે સાથ મેં નહીં થે, તો ભી થે ઐસા આપકો Concept થા. મુંબઈ મેં થે. ઔર આજ સ્વર્ગ મેં હૈ. આપકે પિતાજી ને ધર્મબુદ્ધિ સે બહુત કામ કિયા હૈ. સર્વોદય હોસ્પિટલ મેં સારે ધર્મ કી મુર્તિયાં, યે-યે સબ સ્થાન બનાયે હૈં. દાન ભી બહુત દિયા હોગા. સ્વર્ગ મેં ચલે ગયે હોંગે. હમ તો નહીં જાનતે લેકિન ઉસકો તો ઐસા હી બોલના પડે. જિસકા જો પરિણામ હૈ ઐસી ગતિ હોતી હૈ. લેકિન ઉસકો દૂસરી બાત તો અચ્છી નહીં લગે ન. બોલા કિ સ્વર્ગ મેં હોંગે. અબ આપ કા લડકા 'અમેરિકા'મેં પઢતા હૈ તો આપકો દુઃખ ક્યોં નહીં હોતા ? ક્યોં ? કિ વહાં હૈ. 'શિકાગો'મેં હૈ. તો સ્વર્ગ મેં હૈ ઐસા લે લો ન. ખેલ તો કિતના હૈ ? હૈ ઔર નહીં હૈ ઉતના હી ખેલ હૈ. ઇસસે જ્યાદા કોઈ ખેલ નહીં હૈ ઇસમેં.

જાદુગર ક્યા કરતા હૈ ? હૈ ઉસકો નહીં હૈ બતાતા હૈ, નહીં હૈ ઉસકો હૈ ઐસા બતાતા હૈ. આપકો આશ્ચર્ય હોતા હૈ. વહ તો Position

કો Transfer કરતા હૈ, ઔર કુછ બાત નહીં હૈ. પર્યાય સે પર્યાયાંતર કરતા હૈ કિ દેખો ઈસ બરતન મેં કુછ નહીં થા. દેખો ! યહ કબૂતર આ ગયા. નહીં થા ઉસમેં હૈ બતાયા ઔર હૈ ઉસમેં ખાલી બતા દિયા. લેકિન હૈ-નહીં હૈ મેં Reaction બહોત બડા આતા હૈ.

ઉસકો બહોત બડા Reaction આતા થા. હમ બોલે કિ આપકે પિતાજી હૈ. ઔર ઈધર જો આપ લોગોં કી સંપત્તિ હૈ ઈસસે જ્યાદા સંપત્તિ મેં હૈ. દેવલોક મેં તો બહોત સંપત્તિ હોતી હૈ. તો વહાં અધિક સુખી હોંગે. આપ તો સંપત્તિ મેં સુખ માનતે હો. હમારી બાત છોડો. તો વહાં જ્યાદા સુખી હૈ ઐસા સ્વીકાર કર લો ન. ફિર આપકો દુઃખ નહીં હોગા. જિતના દુઃખ હોતા હૈ ઉતના દુઃખ નહીં હોગા. દુઃખ ઉતના હોગા કિ હમ મિલ નહીં સકતે. હોનેપર ભી ઉનકો મિલ નહીં સકતે. વહાં હમારી પહોંચ નહીં હૈ (કિ) જાકરકે મિલે. ઉતની સી બાત હૈ. લેકિન નહીં હૈ સો બાત નહીં હૈ. નહીં હૈ કા બહોત Reaction આતા હૈ.

જૈસે કોઈ આદમી મર જાતા હૈ. તો ઉસકા મૂર્દા લેટા હુઆ રહતા હૈ ન ? આદમી જૈસા ઐસા હી રહતા હૈ. અબ જિંદા હૈ વહ ભી લેટા રહતા હૈ ઔર મૂર્દા ભી લેટા રહતા હૈ. લેકિન જબ પતા ચલતા હૈ કિ અંદર મેં આત્મા નહીં હૈ તો લેટે હુએ શરીર કો દેખકર કે વહી શરીર કો દેખકર કે કિતના દુઃખ હોગા ? ક્યોં ? નહીં હૈ વહ માલૂમ પડ ગયા. બહુત બડા Reaction આયેગા.

ઐસે આત્મા હૈ વહ સમ્યક્ત્વ કા વિષય હૈ ઔર મિથ્યાત્વ કા વિષય હૈ, આત્મા નહીં હૈ. મૈં હૂં ઔર મૈં નહીં હૂં. હૂં..હૂં..પને સે આસ્તિક્યભાવ હોતા હૈ. વહી સમ્યક્ત્વ હૈ. લેકિન કહાં ? યથાસ્થાન મેં. જહાં હૈ વહાં. શરીરમેં મૈં હૂં, તો આત્મા કા અભાવ માના. ઔર આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ હૈ ઉસમેં અપનત્વ કિયા તો આત્મા કા સદ્ભાવ માના. હૈ, નહીં હૈ કિ રમત હૈ, સંસાર ઔર મોક્ષ મેં ભી. ઔર સુખ ઔર દુઃખ મેં ભી હૈ નહીં હૈ કિ રમત હૈ. રમત તો ઉતની-સી હી હૈ. ઈસસે જ્યાદા નહીં હૈ. અસ્તિ-નાસ્તિ સે જ્યાદા કોઈ બાત હૈ નહીં.

દૃષ્ટાંત મેં વહ બાત લી હૈ કિ '**બાજારમેં કિસીને પૂછા કિ આપકે પુત્ર હૈ ? તો કહતા હૈ કિ મેરે પુત્ર હૈ. (બાજારમેં સાથ ન હોનેપર**

ભી)...' ક્યા બોલા ? કિ મેરે પુત્ર હૈ. વહ '**અભાવ નહીં કહતા.**' પૈસે મેં ક્યા હૈ ? કોઈ પૈસે જેબ મેં લેકર ફિરતા હૈ ક્યા ? આપકે પાસ પાંચ લાખ, દસ લાખ, પચ્ચીસ લાખ, પચાસ લાખ, કરોડ રૂપિયે હૈં. આપ જેબ મેં લેકર ફિરતે હો ક્યા ? યા તો Bank મેં રખોગે, યા તો મકાન મિલ્કત મેં રખોગે, યા તો સોના-ઝેવર મેં રખોગે, યા જમીન-જાયદાદ કુછ ભી યા વ્યાપાર હો તો માલ મેં રકમ રહેગી, યા ઉગાહી મેં રહેગી. ઉગાહી માને દૂસરે કે ઘર મેં. આપકો દસ લાખ કા માલ દિયા. ઔર દસ લાખ આપ દેંગે. કુછ દિનોં કે બાદ દેંગે. ફિર ભી મૈં યહ માનુંગા કિ મેરે રૂપયે હૈં. મેરે Possession મૈં હૈ નહીં. આપ દેંગે તબ લેંગે. નહીં દેંગે તો ખતમ બાત. ફિર ભી માનને મેં ક્યા હુઆ ? On paper મેરે હૈં. Paper પર મેરે હૈં. વહ બોલા કિ મૈં નહીં દૂંગા. તો કલ્પના મેં ગયા. ઔર વહ બોલા કિ મૈં દૂંગા તો કલ્પના મેં આયા. ઈસસે જ્યાદા ક્યા બાત હૈ ? ઈસકા સુખ ઔર ઈસકા દુઃખ હૈ. દેખો ! કોઈ જેબ મેં પૈસે લેકર કે તો ઘૂમતે નહીં, ફિરતે નહીં. લેકિન મેરે પાસ હૈ. ક્યા કહેગા ? મેરે પાસ ઈતને હૈં. વ્યવહાર મેં ભી ઐસી રીતિ હૈ. યે Practical સબ કા અનુભવ હૈ. વ્યવહાર માને યહ અનુભવ કરને કી Practical side હૈ. વ્યવહાર મેં ભી ઐસી રીતિ હૈ કિ જો દિખતા હૈ ઉસકો અનદેખા નહીં કરતા. માને જો હૈ ઉસકો હૈ બતાતા હૈ. હૈ ઉસકો નહીં હૈ કૈસે બતાયેગા ?

'**(પરંતુ હે) ચિદાનંદ ! તેરા તો આશ્ચર્ય હોતા હૈ કિ દર્શન-જ્ઞાનશક્તિ વિદ્યમાન હોનેપર ભી...**' તેરા જ્ઞાન-દર્શન તુજે પ્રગટ હોનેપર ભી ઉસકો તૂને અનદેખા કર રખા હૈ. ખોજતા હૈ મેરા સ્વરૂપ કહાં હૈ ? મેરા સ્વરૂપ કહાં હૈ ? મેરે સ્વરૂપ કો મૈં ખોજતા હૂં, મેરે સ્વરૂપકો મૈં ખોજતા હૂં. અરે..! દેખ ! પ્રગટ પરિણમન મેં શક્તિ હૈ તેરી. તેરી વર્તમાન પર્યાય મેં, પ્રગટ પરિણમન મેં તેરી શક્તિ મૌજૂદ હૈ. ક્યોં નહીં દેખતા હૈ ? ઔર ક્યોં ખોજતા હૈ ? છિપી હુઈ હો તો ખોજને કી જરૂરત પડે. યે તો પ્રગટ હૈ.

... વહ ભૂલ ગયા કી મૈંને મુઠ્ઠી મેં પકડા હુઆ હૈ. ઉસકો એક કલ્પના હો ગઈ કિ મૈંને કહીં ઈધર-ઉધર રખ દિયા હૈ, કહીં ખો જાયેગા મેરા સોના, કોઈ લે જાયેગા. ખો જાયેગા યા કોઈ લે જાયેગા. ઢૂંઢને લગા કિ ઉસકો સુરક્ષિત સ્થાન મેં મૈં રખ દૂં. ઢૂંઢને લગા તો ગભરાહટ

થી. કિધર ગયા ? કિધર ગયા ? ક્યોંકિ મુઠ્ઠી મેં થા ઈસલિયે કહીં મિલ નહીં રહા થા. તો ગભરાહટ મેં થા. કલ્પના સે ગભરાહટ હુઈ ન ? ઉસકા ખ્યાલ ગયા કિ અરે..! યહ તો મેરી મુઠ્ઠી મેં હૈ. તો સાવધાની આ ગઈ. મુઠ્ઠી મજબૂત હો ગઈ. ક્યા હુઆ ? ભાવ મેં સાવધાની આ ગઈ તો મુઠ્ઠી મજબૂત હો ગઈ. ઐસે સ્વરૂપ તો ખુદ હી હૈ. જ્ઞાન-દર્શનસ્વરૂપ તો ખુદ હી હૈ. પતા ચલે કિ ખુદ હી હૈ તો સાવધાની આ જાયેગી. અરે..! મૈં હી મૈં હૂં. બાત તો ઉતની-સી હૈ. આરાધના કી બાત સ્વરૂપસાવધાની જિતની હી હૈ. ઈસસે જ્યાદા નહીં હૈ.

યહાં પર કહતે હૈં કિ '**(પરંતુ હે) ચિદાનંદ ! તેરા તો આશ્ચર્ય હોતા હૈ કિ દર્શન-જ્ઞાનશક્તિ વિદ્યમાન હોને પર ભી (તૂને) અવિદ્યમાન કર રખી હૈ.**' અભી તક અનાદિ કાલ સે વર્તમાન તક અપ્રગટ કર રખી હૈ. પ્રગટ હોનેપર ભી અપ્રગટ કર રખી હૈ. ઔર આજ ઈસ બાત કો સુનકરકે તુમ ખોજ કરનેકો નિકલે. ઔર ખોજ મેં બેચૈન ભી હો રહા હૈ. મિલતા નહીં હૈ.. મિલતા નહીં હૈ. લેકિન મુઠ્ઠી મેં હૈ. કહાં હૈ ? અપના સોના મુઠ્ઠી મેં હૈ. કહીં દૂર નહીં હૈ.

'ચતુરાંગુલ હૈ દગસે મિલ હૈ.' દગ માને દૃષ્ટિ. દૃષ્ટિ સે દૂર કોઈ ચીજ હો તો નહીં દિખે. લેકિન ઈતની નજદિક હોવે, ચાર અંગુલ જિતની, ઈતની નજદીક હોવે ઔર નહીં દિખે વહ બાત કૈસે સંભવ હૈ ? જૈસે ચાર અંગુલ યહ હાથ લગાયા તો આપ નહીં દિખેંગે. ઈધર મૈંને હાથ રખ દિયા તો આપ લોગ નહીં દિખેંગે. ક્યોંકિ આપ દૂર હૈ. લેકિન ઈસ ચાર અંગુલ કે આગે તો કોઈ હૈ નહીં. આપકે આડે તો યહ આ સકતા હૈ. લેકિન ઈસકે આડે આને કી તો કોઈ જગહ હી નહીં હૈ. ઉતના આત્મસ્વરૂપ નજદીક હૈ. 'વહ બાત રહી ગુરુગમ કી.' મૂલ સ્વરૂપ કો ઈતના સમીપ હોને પર ભી યાની બિલકૂલ દૂર નહીં હોનેપર ભી, ક્યોંકિ સ્વયં કા રૂપ હૈ વહ તો, કહાં સે દૂર હૈ ? ફિર ભી નહીં દિખતા હૈ. વહ દિખને કે લિયે ગુરુગમ ચાહિયે.

ઊલટા મૂંહ રખકર કે ખડા હૈ યા ચલતા હૈ તો ઉસકો મૂંહ ઘૂમાને કી બાત હૈ. પરસન્મુખ હો રહા હૈ. ઉસકો સ્વસન્મુખ હોને કી બાત હૈ. સ્વરૂપ તો જહાં હૈ, જૈસા હૈ, વહાં વૈસા કા વૈસા હી હૈ. વહ તો અપને સ્વરૂપ સે હિલતા નહીં હૈ, ખિસકતા નહીં હૈ. લેકિન વહ બાત ગુરુગમ

કી રહી. કૈસે ઘૂમના ? ઊલટા હૈ તો સૂલટા હોને મેં કૈસે ઘૂમના ? વહ બાત ગુરુગમ કી હૈ. વહ બાત યમ નિયમ સંયમ કરકે નહીં આતી હૈ.

'યમ નિયમ સંયમ આપ કિયો પુનિ ત્યાગ બિરાગ અથાગ લિયો. વહ સાધન બાર અનંત કિયો.' યહ બાત ગુરુગમ કી રહી. વહ ગુરુગમ કબ મિલતા હૈ ? 'કિ જબ સદગુરુ ચરન સુપ્રેમ બસે.' બસ ! ઉતની-સી બાત હૈ. સદ્ગુરુ કે પ્રતિ પ્રેમ આયા તો ગુરુગમ મિલ જાયેગા. ગુરુગમ મિલ જાયેગા તો અપના સ્વરૂપ પ્રત્યક્ષ હો જાયેગા. અપના સ્વરૂપ જો પરોક્ષ કર રખા હૈ, અપની નજર કે આડે જો આવરણ હૈ વહ આવરણ હટ જાયેગા. જ્ઞાન નિર્મલ હોને સે આવરણ હટ જાતા હૈ.

મોહ કૈસે હટે ? ઈસકે દો અવલંબન હૈં. એક ગુરુચરણ ઔર એક આત્મસ્વરૂપ. બસ. યે દોમેં સે કિસી એક કા અવલંબન આયા કિ મોહ ગયા. જાઓ ! બાકી કોઈ ઈલાજ નહીં હૈ સંસાર મેં. જગત મેં કોઈ ઈલાજ નહીં હૈ. ઉસકો ગુપ્ત કરકે રખી હૈ.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ઉનકી ભાષા મૈં સમજતા નહીં હૂં.

મુમુક્ષુ :- આત્મ અવલંબન તો ગુરુ કે પાસ રહને સે આયેગા.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં, વહ તો હૈ.

મુમુક્ષુ :- આપને દો અવલંબન બતાયા લેકિન આત્મા કા અવલંબન તો દેખા નહીં.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- આત્મા ચૌદહ ગુણસ્થાન સે પાર હૈ ઈસલિયે સૂક્ષ્મ હૈ. હમારા આત્મા હૈ વહ ચૌદહ ગુણસ્થાન સે પાર હૈ. બહુત સૂક્ષ્મ હૈ. ઈસલિયે નજર નહીં આતા. ક્યોંકિ હમારી નજર સૂક્ષ્મ નહીં હૈ, હમારી નજર સ્થુલ હૈ. ઔર ગુરુ હૈ વહ તો સ્થુલ હૈં. તો હમારી સ્થુલ નજર મેં ભી વે આતે હૈં. ઈસલિયે તો ૨૧૩ પત્ર મેં કહા કિ હે પુરાણ પુરુષ ! તેરે સે ભી સરલ હૈ. તેરે સે ભી સરલ હૈ. ક્યોંકિ ઈસકો પહચાને બિના કિસીને તુમકો પહચાના નહીં.

યહ 'અનુભવપ્રકાશ' અધ્યાત્મ કા ગ્રંથ હૈ. બાર-બાર ગુરુ કી બાત કરેંગે. યે 'દીપચંદજી' સાહબ ભી બાર-બાર ગુરુ કી બાત કરતે હૈં. વહ ભી બાત કરતે-કરતે ઉનકો ગુરુકા સ્મરણ આ જાતા હૈ બીચમેં, તો બીચ મેં ગુરુ કો ઘુસા દેતે હૈં.

મુમુક્ષુ :- .. મેં ઐસા આતા હૈ કિ શ્રીગુરુ બારંબાર ..

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. શ્રીગુરુ બારંબાર કહતે હૈં. વહ કહેગેં. મેરે ગુરુને મુજે યહ બાત સમજાઈ. વરના મૈં સમજતા નહીં. અગર વહ નહીં સમજાતે તો મૈં નહીં સમજ સકતા.

એક ઔર દૃષ્ટાંત દેતે હૈં કિ '**જૈસે લોટનજડીકો દેખકર, બિલ્લી લોટને લગતી હૈ,...**' એક વનસ્પતિ આતી હૈ. ઐસે ટોપ જૈસા, છાતા જૈસા, છોટે સે છાતા જૈસા હોતા હૈ. કૂડે કે ઢેર પર. તો બિલ્લી ઉસકો દેખકર કે ઐસે-ઐસે લોટને લગતી હૈ. '**વૈસે હી મોહસે સંસાર-ભ્રમણ હૈ.**' કુછ ન કુછ પદાર્થ દેખકર કે યહ જીવ ભી લોટનબિલ્લી કી તરહ લોટને લગતા હૈ. કિ વાહ ! યહ ચીજ બહુત સુંદર હૈ, યહ બહુત અચ્છી ચીજ હૈ. બિલ્લી હો ગયા. સામને જો ચીજ હૈ વહ લોટનજડી હૈ ઔર આત્મા હો ગયા બિલ્લી. યહ બાત હો રહી હૈ. ઔર ઈસકા નતીજા ક્યા ? અનંત સંસાર કા પરિભ્રમણ. યહી ઈસકા નતીજા હૈ. ઉસ પ્રકાર સે જીવ કો મોહ હોતા હૈ. કોઈ પદાર્થ અચ્છા-બુરા નહીં હોને કે બાવજૂદ ભી વહ અચ્છે બુરે કી કલ્પના કરકે સંસાર પરિભ્રમણ કરતા હૈ.

'**વહાંસે (યથાર્થ પ્રકારસે)...**' યાની સમ્યક્ પ્રકાર સે, વહ યથાર્થ કા અર્થ હી સમ્યક્ હૈ. '**સ્વરૂપમેં આ જાયે તો ત્રિલોકકા રાજ્ય પ્રાપ્ત કર લે.**' બાહર કે પદાર્થ કા મોહ છોડ દે તો તીન લોક કા રાજ કરે. તીન લોક કા નાથ બન જાય. ઔર '**વહ તો દુર્લભ નહીં હૈ.**' ઐસા તીન લોક કા રાજ મિલના દુર્લભ નહીં હૈ, ઐસા કહતે હૈં. કૈસી વિચિત્રતા હૈ ! કિ છોટી-છોટી ચીજ વસ્તુ કે લિયે, છોટી-મોટી ચીજ વસ્તુ કે લિયે જીવ દીન હો જાતા હૈ. અપેક્ષાબુદ્ધિ મેં દીન હોતા હૈ કિ નહીં હોતા હૈ ? ઔર અપના નિરાલંબન નિરપેક્ષ સ્વરૂપ કો દેખકરકે અપેક્ષા કો છોડ દે તો તીન લોક કા નાથ બન જાય. ઐસી પરિસ્થિતિ સાફ-સાફ હૈ. અબ દેખો ક્યા કરના હૈ ? ભીખમંગા રહના હૈ યા તીનલોક કા નાથ બનના હૈ ? દેખ લો. કિતની પરાધીનતા હૈ ! સુબહ સે શામ તક દેખ લો કિતની પરાધીનતા હૈ ! ખાના ખાયે બિના નહીં ચલે, પાની પીએ બિના નહીં ચલે, હવા લિયે બિના નહીં ચલે. ઈસકે લિયે પૈસે કમાયે બિના નહીં ચલે. ઔર ઈસકે લિયે મજદુરી કિયે બિના નહીં ચલે. ઔર

અનુકૂલતા કે લિયે પરિવાર બિના નહીં ચલે. પરિવાર કો રખને કે લિયે ઉસકા નિભાવ કિયે બિના નહીં ચલે. કિતની-કિતની પ્રકાર કી ઉપાધિ ઓર આકુલતા હૈ ઉસમેં. કિતની-કિતની ઉપાધિ ઔર આકુલતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- વહ લગતી નહીં હૈ. ઈતની ઉપાધિ આત્મા કો લગતી નહીં હૈ.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- વહ ભી ઉસકી સહન કરને કી અનંત શક્તિ હૈ ન ઈસલિયે. ઉસકી સહનશક્તિ ભી બહુત હૈ તો નહીં લગતી હૈ. દુઃખ સહન કરને કી શક્તિ ભી બહુત હૈ. ઈસલિયે દુઃખ નહીં હૈ ઐસી બાત થોડી ન હૈ ? ઔર દુઃખ કૌન ચાહતા હૈ વહ બતાઓ. કિસીકો પૂછે કિ આપકો જ્યાદા દુઃખ નહીં હોના, લેકિન થોડા દુઃખ હોવે તો ? મંજૂર કરતા હૈ કોઈ ? કોઈ નહીં મંજૂર કરે. ઔર જ્યાદા સમય કે લિયે દુઃખ નહીં દેંગે. થોડે સમય કે લિયે દેવે તો ? એક Injection કી સૂઈ લગે ઉતના સમય ભી હમકો દુઃખ નહીં ચાહિયે. થોડા ભી નહીં, થોડે સમય કે લિયે ભી નહીં. ઈસ નાસ્તિમેં સે અસ્તિ નિકલતી હૈ કિ મુજે સુખ ચાહિયે ઔર પૂરે સમય કે લિયે હમેંશા કે લિયે સુખ ચાહિયે. ઉસકા નામ પૂર્ણતા હૈ. વહ ચાહના કા વિષય જો હૈ વહ પૂર્ણતા હૈ. ઈસતરહ સે પૂર્ણતા કા લક્ષ દુઃખ કે અભાવમેં સે આતા હૈ. ઐસે તો મોક્ષ કા પતા નહીં ચલેગા. મોક્ષ કા ભાવભાસન નહીં હોગા. લેકિન ઈસતરહ સે નાસ્તિ મેં અસ્તિ ગર્ભિત હૈ.

'**વહ તો દુર્લભ નહીં હૈ.**' ઐસા ત્રિલોક કા રાજ માને મોક્ષપદ દુર્લભ નહીં હૈ. ઔર જો ભેદજ્ઞાન કી કલા હૈ, 'ગુરુદેવ' કહતે થે કિ જો ભેદજ્ઞાન કી કલા હૈ વહી મોક્ષ કી કલા હૈ. વહ જ્ઞાનકલા જિસકો આતી હૈ ઉસકો મોક્ષ સુલભ દિખતા હૈ. ઉસકો મોક્ષ દુર્લભ નહીં દિખતા હૈ. ઈસલિયે લિખતે હૈં કિ વહ દુર્લભ નહીં હૈ.

'**જૈસે મનુષ્ય પશુકા સ્વાંગ ધારણ કરે તો...**' એક ઔર દૃષ્ટાંત દેતે હૈં કિ કોઈ આદમી પશુ કા સ્વાંગ ધારણ કરતા હૈ, તો ક્યા પશુ હો જાતા હૈ ? મોહરા પહન લિયા. મોહરા પહનતે હૈ કિ નહીં પહનતે હૈં ? બકરે કા, ગાય કા, ભૈંસા કા, સિંહ કા. હો ગયા ક્યા પશુ ? નહીં હુઆ. '**(કિંતુ) પુરુષ હી રહતા હૈ;...**' મનુષ્ય હી રહતા હૈ. '**તૈસે હી આત્મા ચૌરાસીકે સ્વાંગ ધારણ કરે તથાપિ વહ ચિદાનંદ હી હૈ.**' યે સ્વાંગ

ધારણ કિયા હૈ કિ મૈં મનુષ્ય હૂં, પુરુષ હૂં, સ્ત્રી હૂં. યે સબ સ્વાંગ ધારણ કિયે હૈં. વાસ્તવ મેં મૈં ચિદાનંદ આત્મા હૂં. વાસ્તવ મેં મૈં એક ચિદાનંદ આત્મા હૂં. મૈં કોઈ મનુષ્ય-ફનુષ્ય નહીં હૂં. મનુષ્ય માના તો માનવધર્મ કા લફરા ચાલુ હો જાયેગા. ગૃહસ્થ માના તો ગૃહસ્થધર્મ કા લફડા ચાલુ હો જાયેગા. યે સબ લફડે ચાલુ હો જાયેંગે. આપકી યહ Duty હૈ, આપકા યહ ધર્મ હૈ, આપકો યહ સેવા કરની હોગી, આપકો યહ કરના હોગા, વહ કરના હોગા. મનુષ્ય હૈ તો માનવધર્મ સે સમાજસેવા કરો. પહલે સમાજસેવા કરો. બાદ મેં ધર્મસ્થાન મેં જાકરકે ધર્મ કરો. ધર્મ કે સ્થાનક મેં જાકરકે બાદ મેં ધર્મ કરો, પહલે માનવધર્મ કરો. આજકલ વહ ચલતા હૈ. અરે..! તુમ પહલે આત્મા હો યા પહલે મનુષ્ય હો ? યહ તો બતાઓ. પહલે કૌન હો આપ ? પહલે વહ હો તો પહલા વહ કરો ન. યે તો સ્વાંગ હૈ. યે સંસાર કા Drama હૈ. સંસાર કા રંગમંચ હૈ. ઉસપર તુમ વેશધારણ કરકે આ ગયે. ભિખારી બનકે આયા તો માન લિયા ભિખારી. અંદર કી સંપત્તિ દેખતા નહીં હૈ. ઐસી બડી ભૂલ હો ગઈ હૈ. અનાદિ સે વહ ભૂલ ચલી આ રહી હૈ.

ઉસપર એક 'જ્ઞાનદર્પણ'કા પદ લિખા હૈ. 'જ્ઞાનદર્પણ' હૈ વહ ભી 'દીપચંદજી'કા બનાયા હુઆ હૈ. રચના 'દીપચંદજી'કી હૈ. વહ કવિ ભી થે. બહોત અચ્છે કવિ થે. ઉન્હોંને કુછ ગ્રંથ તો કાવ્ય મેં લિખા હૈ. કુછ ગ્રંથ તો પદ્ય મેં લિખા હૈ ઔર કુછ ગ્રંથ ગદ્ય મેં લિખા હૈ. ઉનકે ગ્રંથ કી દોનોં મેં રચના હૈ. ઉસમેં 'જ્ઞાનદર્પણ' હૈ વહ પદ કી રચના હૈ. સારા ગ્રંથ હી પદ્ય મેં લિખા હુઆ હૈ. ઉસમેં ૪૦ નંબર કા પદ હૈ. ઐસે સેંકડોં પદ લિખે હૈં.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. વહ આજકલ પ્રસિદ્ધ હો ગયા હૈ. ઉસકા પ્રકાશન 'અજમેર' મંડલવાલોંને કિયા હૈ. અર્થ કે સાથ. વહ અપને 'ભાવનગર' મંગવાયા હૈ. કિતની Copy મંગવાયી ? ૫૦ Copy મંગવાયી હૈ. 'ભાવનગર' આ જાયેગા. ફિર સ્વાધ્યાય મેં લેંગે કભી. સ્વાધ્યાય મેં કભી લેંગે. બહોત અધ્યાત્મ કી બાત કરતે હૈં વે તો. 'દીપચંદજી'કી બાત સબ અધ્યાત્મ ઔર સિદ્ધાંત કી રહી. બહોત અચ્છી બાત કહી હૈ.

દેખો એક પદ દેખે યહાં.

'જૈસે નર કોઉ વેષ પશુકે અનેક ધરૈ,
પશુ નહીં હોય રહૈ યથાવત્ નર હૈ;
તૈસે જીવ ગતિ સ્વાંગ ધરે ચિરહીકો,
તજૈ નાહીં એક નિજ ચેતના કો ભર હૈ.
ઐસી પરતીતિ કિયે પાઈયે પરમપદ,
હોઈ ચિદાનન્દ શિવરણમીકો વર હૈ;
સાસતૌ સુથિર જહાં સુખકૌ વિલાસ કરે,
જામૈં પ્રતિભાસે જે તે ભાવ ચરાચર હૈ.'

ક્યા કહતે હૈં ? કિ '**જૈસે નર કોઉ વેષ પશુકે અનેક ધરૈ,...**' કભી સિંહ કા ઔર કભી ભૈંસા કા. '**પશુ નહીં હોય રહૈ યથાવત્ નર હૈ; તૈસે જીવ ગતિ સ્વાંગ ધરૈ...**' કભી મનુષ્ય, કભી તિર્યંચ, કભી દેવ. '**ચિરહીકૌ, તજૈ નહીં...**' ચિર કા દો અર્થ હોતા હૈં. એક વસ્ત્ર ભી હોતા હૈ ઔર એક હોતા હૈ... વસ્ત્ર હી હોતા હૈ. '**ચિરહીકૌ તજૈ નાહીં એક નિજ ચેતના કૌ ભર હૈ.**' અપની ચેતના સે ભરા હુઆ હૈ. ચાર ગતિ કા સ્વાંગ ધરતા હૈ. ચિર માને લંબા કાલ ભી હોતા હૈ. લંબે કાલ સે જો અપના સ્વરૂપ હૈ ઉસકો ત્યાગ નહીં કરતા હૈ ઔર અપની ચેતના સે ભરા હુઆ હૈ. અપના સ્વરૂપ તો અનાદિ સે હૈ, ચિરકાલ સે હૈ. ઉસકા તો ત્યાગ નહીં હોતા. ઔર અપને ચૈતન્ય સે વહ ભરા હુઆ હૈ.

'**ઐસી પરતીતિ કિયે પાઈયે પરમપદ,...**' ઐસા વિશ્વાસ કરને સે પરમપદ કી પ્રાપ્તિ હો જાયેગી. '**હોઈ ચિદાનંદ શિવરમણીકૌ વર હૈ;...**' ઔર ચિદાનંદ હોકરકે મોક્ષ કો પ્રાપ્ત કરેગા. શિવરમણી માને કલ્યાણ. કલ્યાણરૂપી સ્ત્રી કા ધણી હો જાયેગા. વર માને ધણી હો જાયેગા. વહ મોક્ષપદ કા ધણી હો જાયેગા. '**સાસતૌ સુથિર જહાં...**' સાસતો માને શાશ્વત સુસ્થિર હૈ. જહાં વહ શાશ્વત સુસ્થિર હૈ. '**જહાં સુખકૌ વિલાસ કરે,...**' અપને સુખ મેં મૌજ કરેગા. વહાં અપને સુખ મેં મૌજ કરેગા. શાશ્વત સ્વરૂપ મેં અપને સુખ મેં મૌજ કરેગા.

'**જામૈં પ્રતિભાસે જે તે ભાવ ચરાચર હૈ.**' ઐસે આત્મસ્વરૂપ મેં ચરાચર માને સ્થિર ઔર અસ્થિર, વિશ્વ કે સભી ભાવ કેવલજ્ઞાન મેં

પ્રતિભાસિત હો જાતે હૈં. અપના સ્વરૂપ જો કેવલજ્ઞાનસ્વરૂપ હૈ ઉસમેં સારા વિશ્વ જલકતા હૈ. ચરાચર સબ પદાર્થ ઉસમેં જલકતે હૈં. 'જ્ઞાનદર્પણ' કે બહુત-સે પદ ઈસ ગ્રંથ મેં ઉદ્ધરણ કિયે હૈં. ૫૪ પન્ને મેં ભી ૧૨૭ નંબર કા પદ હૈ, ઔર ૫૫ પન્ને મેં ૧૨૪ નંબર કા હૈ. બહુત-સે પદ લિયે હૈં. ફિર ૧૫૩-૫૪ નંબર કા હૈ. દો દોહે હૈં. બહુત-સે પદ ઉદ્ધરણ કિયે હૈં. સબ અધ્યાત્મ કે હૈં. 'બનારસીદાસજી'કે લેતે હૈં.

ઈસતરહ સે ભ્રાંતિ કો છુડાઈ હૈ. મૈં આત્મા ચિદાનંદ સ્વરૂપ હૂં, ઐસા અનુભવ રહના વહ નિભ્રાંત દશા હૈ. ક્યોંકિ ઐસા અપના સ્વરૂપ હૈ. પ્રગટ લક્ષણ સે ઐસા અનુભવ કરે. પ્રગટ અનુભવ હોગા ઉસકો પ્રગટ દશા કહતે હૈં. વહ નિર્ભ્રાંત દશા હૈ. ઉસ નિર્ભ્રાંત દશા કો પ્રગટ ન કરકે વર્તમાન કર્મજનિત અવસ્થા જો ભેષરૂપ હૈ, ઉસકો હી અપના સ્વરૂપ માનેગા, વહ ભ્રાંતિ મેં પડકરકે દુઃખી-દુઃખી હો જાયેગા. ઉતના સારાંશ, ઉતના તાત્પર્ય યહાં સે નિકલતા હૈ. યહાં તક રખતે હૈં...

'એક ગુણને અનંત ગુણનું રૂપ છે.' તેમાં સર્વજ્ઞ શક્તિને અસ્તિત્વનું રૂપ છે, તે સર્વજ્ઞ શક્તિની હયાતીથી સમજાય છે, પરંતુ અસ્તિત્વગુણને સર્વજ્ઞપણાનું રૂપ દેખાતું નથી; તેથી ઉક્ત સિદ્ધાંત માટેની સમસ્યા ઊભી થાય છે. તથાપિ એમ વિચારવામાં આવે કે 'જે' સર્વજ્ઞપણાનું અસ્તિત્વ છે 'તે' અસ્તિત્વને સર્વજ્ઞપણાનું રૂપ હોવું ઘટે છે, જેમકે પરમાણુનું અસ્તિત્વ જડ રૂપે છે અને જીવનું અસ્તિત્વ ચેતનરૂપે છે, આ પ્રકારે ઉક્ત સિદ્ધાંત સમજવો સુગમ થાય છે.

(અનુભવસંજીવની - ૧૪૯૫)

તા. ૧૦-૬-૧૯૯૬, પાના નં. ૧૯-૨૦, પ્રવચન નં. ૨૦૫

'અનુભવપ્રકાશ' પાનું ૧૯. ગુજરાતીમાં સમજાશે બધાને. ૐકારજી કો નહીં સમજમેં આયેગા. ગુજરાતી નહીં સમજ પાયેંગે યહ. હિન્દી ભી થોડાબહુત સમજતે હૈં.

આખિર મેં વહ બાત ચલી થી કિ **'જૈસે મનુષ્ય પશુકા સ્વાંગ ધાર કરે...'** અભિનેતા હોતા હૈ. અનેક પ્રકાર કા સ્વાંગ ધારણ કરતા હૈ. વહ ભી વહ જો હૈ સો હૈ. ઉસ પ્રકાર સે યહ આત્મા ચૌરાસી લાખ જગહ ઉત્પન્ન હોકરકે અનેક પ્રકાર કા સ્વાંગ ધારણ કરતા હૈ. તો ભી વહ ચિદાનંદ હી હૈ. ઉસકા મૂલ સ્વરૂપ જો ચૈતન્ય આનંદ હૈ ઉસમેં કોઈ ફર્ક નહીં પડતા. વહ તો મૂલ સ્વરૂપ સે જો હૈ સો હૈ. ઈસલિયે **'ચિદાનંદપના દુર્લભ નહીં હૈ.'** મૂલ સ્વરૂપ હોને સે ઔર મૂલ સ્વરૂપ મેં કુછ ભી વિકૃતિ નહીં હો સકતી હોને સે વહ ચિદાનંદપના દુર્લભ નહીં હૈ.

'જૈસે કોઈ કાષ્ઠકી પુતલીકો સચ્ચી સ્ત્રી માનકર ઉસે બુલાયે, પ્રેમ કરે, ઉસકી સેવા કરે;...' અંધેરે મેં કોઈ કાષ્ઠ કી પુતલી હો, ઉસકો લગા કિ કોઈ સ્ત્રી હૈ. ઉસકો બુલાને કી કોશિશ કરતા હૈ, ઉસકી સેવા કરતા હૈ. **'ફિર જાને કિ (યહ તો) કાષ્ઠકી હૈ;...'** માલૂમ નહીં થા અંધેરે મેં. બાદમેં પતા ચલા કી યે તો કોઈ સચ્ચી સ્ત્રી નહીં હૈ, યહ તો લકડી કી પુતલી હૈ. **'તબ પછતાતા હૈ.'** મૈં કૈસે ધોખે મેં રહ ગયા.

'વૈસે હી (યહ આત્મા) જડકી સેવા કરતા હૈ;...' જડ કો ઠીકઠાક રખતા હૈ. જહાં ભી ઉસકો મમત્વ હૈ ઐસે પદાર્થોં કો વહ ઠીક રખને કા પ્રયાસ કરતા હૈ. ઉસકો ઐસે રખું, ઉસકો ઐસે રખું, ઉસકો ઐસે રખું. મેરી ચીજ બિગડે નહીં. ચીજ તો ચીજ હૈ. લેકિન મેરી ચીજ માનકરકે બિગાડ નહીં હોવે, ઉસતરહ સે ઉનકી સેવા કરતા હૈ. **'અજ્ઞાની હોતા હુઆ જડમેં સુખકી કલ્પના કરતા હૈ;...'** જહાં સુખ નહીં હૈ વહાં સુખ કી કલ્પના કરતા હૈ. **'વ જ્ઞાની હોનેપર જૂઠી માન્યતા છોડ દેતા હૈ.'** ઉસકે પહલે ઉસ માન્યતા મેં વહ પ્રવૃત્તિ કરતા રહતા હૈ. ઔર ભી દૃષ્ટાંત દેતે હૈં.

'જૈસે મૃગ-મરીચિકામેં જલ માનતા હૈ,...' મરીચી જલ બોલતે હૈં ન ઉસકો ? ઝાંઝવા કા જલ. મૃગજલ. મરીચિકા. **'જૈસે મૃગ મરીચિકામેં જલ માનતા હૈ, વૈસે હી યહ (જીવ) પરમેં અપનત્વ માનતા હૈ.'** મમત્વ કરતા હૈ ઈસકા મતલબ ક્યા હુઆ ? કિ પર મેં અપને કો માનતા હૈ. વહાં પાની નહીં હૈ. વૈસે પર મેં અપના અસ્તિત્વ નહીં હૈ.

'ઈસલિયે સચ્ચે જ્ઞાનસે વસ્તુકો જાને તભી ભ્રમ મિટતા હૈ.' સહી જ્ઞાન સે, સચ્ચે જ્ઞાન સે પદાર્થ કો જૈસા હૈ વૈસા જાને તભી ભ્રમ મિટે. **'શ્રીગુરુ બારંબાર સારભૂત ઐસા સચ્ચા ઉપદેશ કહતે હૈં.'** દેખો ! બીચમેં શ્રીગુરુ કી બાત લે આયે. ઐસી બાત જો હૈ વહ શ્રીગુરુ બાર-બાર કહતે હૈં. યદ્યપિ એક બાર કહે તો ભી માન લેના ચાહિયે. ઉસકી આજ્ઞા કો અંગીકાર કર લેના ચાહિયે. ફિર ભી યહ જીવ નહીં કરતા હૈ તો બુરા નહીં લગાતે કિ મેરી નહીં માનતા હૈ. મૈં બોલતા હૂં ફિર ભી મેરા નહીં માનતા. વહ બાર-બાર ઉપદેશ કહતે હૈં.

'સ્વયં ભી જાનતા હૈ.' ઉસકો ભી માલૂમ તો પડતા હૈ કિ બાત તો યહ સહી હૈ. **'(તથાપિ) અવિદ્યા...'** માને અજ્ઞાન કા **'ઐસા આવરણ હૈ...'** યાની મોહ કા ઐસા આવરણ હૈ **'કિ ઉસકે દ્વારા જૂઠકો સચ માન રહા હૈ.'** જો જૂઠ હૈ ઉસકો સચ માન રહા હૈ. મતલબ જહાં અપના અસ્તિત્વ નહીં હૈ વહાં અપને કો માન રહા હૈ.

'તીન જગહસે ટેઢી ઐસી રસ્સીમેં સર્પ ત્રિકાલ નહીં હૈ,...' એક, દો, તીન. ઐસે એક, દો, તીન. તીન જગહ સે ઐસી રસ્સી પડી હૈ. ઉસમેં સર્પ તીનકાલ મેં નહીં હૈ. રસ્સી તો રસ્સી હૈ. **'વૈસે હી બ્રહ્મમેં અવિદ્યા નહીં હૈ.'** અજ્ઞાન હૈ ઉસકી સીમા પર્યાય તક હૈ. ચિદાનંદ બ્રહ્મ આત્મા હૈ ઉસમેં અવિદ્યા નહીં હૈ. મેરે સ્વરૂપ મેં વહ અવિદ્યા નહીં હૈ. અવિદ્યા મૂલ સ્વરૂપ મેં નહીં હૈ. વરના વહ જાતી નહીં. અનંત કાલ સે અવિદ્યા ઔર અજ્ઞાન હોને કે બાવજૂદ ભી ઉસકી મર્યાદા, ઉસકી સીમા પર્યાય તક હૈ, ઈસસે આગે નહીં હૈ. ઈસલિયે મૂલ સ્વરૂપ મેં નહીં હોને સે ઉસકો જાને મેં દેર લગતી નહીં. ક્યોંકિ પર્યાય સ્વયં પલટા મારતી હૈ. પર્યાય કા સ્વભાવ પલટનહાર હૈ. વહ પલટતી હી રહતી હૈ. પ્રતિસમય

વહ પલટતી રહતી હૈ. જીવ જબતક આત્મજ્ઞાન નહીં કરતા, વહાં તક હર પર્યાય મેં વહ Continue રહતી હૈ વહ અલગ બાત હૈ. લેકિન સમય-સમય પર ઉસકા વ્યય હૈ ઔર નયા ઉત્પાદ હોતા હૈ. કભી ભી ચાહે તો વહ નયે ઉત્પાદ કો બંદ કર સકતા હૈ. પૂરાના તો જાનેવાલા હૈ હી.

જો **'સંપૂર્ણ સમુદ્રકે જલસે ધોને પર ભી જો દેહ અપાવન હી હૈ,...'** પૂરા સમુદ્ર મીઠા પાની કા હોવે ઔર શરીર કો ધોતે રહે તો ભી ઉસકા સ્વભાવ હી અપવિત્ર હૈ. જિસકા સ્વભાવ ગંદા હોને કા હી હૈ. **'ઉસે પાવન માન રહા હૈ;...'** અપાવન દેહ કો પાવન માન રહા હૈ. **'ઐસી ઢિઠાઈ પકડી હૈ.'** ઢિઠાઈ માને ગુરુ કી સુનતા નહીં હૈ. હઠ. ઢીઠ માને હઠ. જો અધિક હઠવાલા હોતા હૈ ઉસકો ઢીઠ કહને મેં આતા હૈ. બહલત કહને પર ભી નહીં માનતા હૈ, ઈસલિયે ઉસકો ઢીઠ કહતે હૈં.

'બલજબરીસે ઠીકરીકો રુપયેમેં ચલાયે તો નહીં ચલેગી.' ઠીકરી સમજતે હૈં ? ઠીકરુ. માટીનો કટકો. ઉસકો ગોલ કાટ દે, રૂપયે કા આકાર બનાકરકે ઔર પતલી ઘીસ દે તો ઠીકરી રૂપયે મેં ચલ સકતી હૈ ? નહીં ચલેગી. નહીં, યહ તો મેરા રૂપિયા હૈ, ચલાના હી પડેગા. કિસીકે પાસ બલજોરી કરે કિ દેખો, બિલકુલ રૂપયે જૈસી હૈ. સફેદ મિટ્ટી કે ટૂકડે કો રૂપયે જૈસા બનાયા. નહીં ચલે. કિતની ભી બલજોરી કરે, કોઈ રૂપયે કે સ્થાન મેં ઉસકો લેનેવાલા નહીં મિલેગા. **'બલજબરીસે ઠીકરીકો રૂપયેમેં ચલાયે તો નહીં ચલેગી. અપની ભૂલ નહીં છોડે તો દુનિયામેં અપની હંસી આપ કરાયેગા.'** અપની ભૂલ ખુદ નહીં છોડે તો સંસાર મેં હાંસી કા પાત્ર હો જાયેગા. કૈસે ? કિ તિર્યંચ આદિ કી પર્યાય ધારણ કરેગા. થા બડા રાજા ઔર બન ગયા બિલ્લી. થા બડા સેઠ ઔર બન ગયા છિપકલી. ખુદ હાંસી કા પાત્ર હો જાયેગા કિ દેખો ! ક્યા હાલત હો ગઈ !

'દેખો ! અનંત જ્ઞાનકા ધની (સ્વવસ્તુકો) ભૂલકર દુઃખ પાતા હૈ.' અનંત જ્ઞાન કા ધની હૈ, અપને સ્વરૂપ કો ભૂલકરકે દુઃખી-દુઃખી હો રહા હૈ. **'હંસી હોનેપર મનુષ્ય લજ્જિત હોતા હૈ, ફિરસે હંસીકા કામ નહીં કરતા.'** અગર કોઈ હાસ્યાસ્પદ હો જાતા હૈ શરમ સે, લોગ ઉસકી મજાક કરતે હૈં તો ઉસકો લગતા હૈ કિ મેરી ભૂલ હો ગઈ તો લોગ મજાક

કરતે હૈં. અભી મુજે ઐસા નહીં કરના હૈ. છોડ દેતા હૈ.

પરંતુ '**ઇસ જીવકી અનાદિકાલસે જગતમેં હંસી હો રહી હૈ,...**' અનંત બાર તિર્યંચ કા ભવ ધારણ કિયા. કભી ચૂહા હુઆ, કભી ચિંટી હુઆ, કભી મકખી હુઆ, ન જાને ક્યા ક્યા હુઆ. '**ફિર ભી લજ્જિત નહીં હોતા,...**' ઉસકો લજ્જા આતી નહીં હૈ. જગત મેં તો કોઈ હાંસીપાત્ર કાર્ય કરે ઔર મજાક હો જાય તો લજ્જા આતી હૈ કિ અરે..! દેખો ! મુજ-સે ભૂલ હો ગઈ. ઐસે હી યહાં બાર-બાર અપરાધ કરતા હૈ, ઉસકા દંડ ભી ભોગતા હૈ. ફિર ભી ઉસકો લજ્જા આતી નહીં હૈ. '**ફિર-ફિર ઉસી જૂઠી રીતિકો ગ્રહણ કરતા હૈ !!**' ઉલટી રીત કો હી બાર-બાર ગ્રહણ કરતા હૈ.

'**જિસકી બાત કરનેસે ભી અનુપમ આનંદ હો,...**' આત્મા કૈસા હૈ ? કિ '**જિસકી બાત કરનેસે ભી અનુપમ આનંદ હો,...**' વસ્તુ મેં આનંદ કિતના હોગા ? અનુભવ મેં આનંદ કિતના આતા હોગા ? ઔર વસ્તુ મેં કિતના હોગા ? કિ જિસકી બાત કરને મેં અનુપમ આનંદ હોતા હૈ. ખુદ બાત કર રહે હૈં ન ! 'દીપચંદજી સાહબ' ખુદ હી આત્મા કી ચર્ચા કર રહે હૈં. તો કહતે હૈં, બાત કરને મેં આનંદ આતા હૈ. અનુભવ કી ક્યા બાત કહેં !

'**ઐસા અપના પદ હૈ,...**' જિસકી બાત કરને પર અનુપમ આનંદ આયે ઐસા તો અપના પદ હૈ. '**ઉસે તો ગ્રહણ નહીં કરતા...**' ઉસે તો ગ્રહણ કરતા નહીં. '**(ઔર) પરવસ્તુકી ઓર દેખતે હી ચૌરાસીકા બંદીખાના હૈ...**' દેખતા હૈ પરપદાર્થ કી ઓર. ઔર ઉસીકે ફલ મેં ચૌરાસી કે બંદીખાને મેં કુદરત ઉસકો ધકેલ દેતી હૈ. '**પરવસ્તુકી ઓર દેખતે હી ચૌરાસીકા બંદીખાના હૈ. ઉસે અતિ રુચિપૂર્વક સેવન કરતા હૈ.**' વહ બંદીખાના હોનેપર ભી ઉસકી રુચિ છોડતા નહીં હૈ.

'**ઐસી વિપરીતરૂપ હઠ રીતિકો અનુપમ માન-માનકર હર્ષ પ્રાપ્ત કરતા હૈ.**' વિપરીતરૂપ હઠ રીતિ હૈ. ફિર ભી ઉસમેં આનંદ કી કલ્પના કરતા હૈ, સુખ કી કલ્પના કરતા હૈ. મુજે અચ્છા લગતા હૈ ઐસા નિશ્ચય કર લિયા હૈ. '**ઐસી વિપરીતરૂપ હઠ રીતિકો અનુપમ માન-માનકર હર્ષ પ્રાપ્ત કરતા હૈ. જૈસે સર્પકો હાર જાનકર હાથ ડાલો તો**

દુઃખ હોગા હી હોગા;...' ટોકરી મેં સર્પ પડા થા. ઉસકો લગા કિ કુછ હાર જૈસા પડા હૈ. ગોલ-ગોલ પડા હૈ તો કોઈ હાર પડા હોગા. હાથ ડાલે તો ક્યા કરેગા વહ ? કાટેગા. ભલે હી ભૂલ સે ડાલે, લેકિન વહ તો કાટેગા.

'**વૈસે હી રુચિપૂર્વક પરકા સેવન કરનેસે સંસાર-દુઃખ હોગા હી હોગા.**' ક્યા બોલે ? પર કો સેવન કરને સે નહીં, રુચિપૂર્વક પર કો સેવન કરને સે સંસાર કા ઉસકો દંડ ભુગતના પડે હી પડે. ફિર રુચિપૂર્વક ખાયે યા રુચિપૂર્વક દેખે યા રુચિપૂર્વક સુને. કુછ ભી કરે. '**રુચિપૂર્વક પરકા સેવન કરનેસે સંસાર-દુઃખ હોગા હી હોગા.**' ક્યોં ? કિ રુચિ સે સેવન કિયા હૈ. ઈસલિયે. બહુત દૃષ્ટાંત લિયે હૈં.

'**જૈસે કિ, એક નજરબંદીવાલા પુરુષ એક નગરમેં એક રાજાકે પાસ આકર રહા.**' કુછ દિન સાથ મેં રહા. કોઈ નજરબંદીવાલા આદમી થા. રાજા કે પાસ આયા ઔર કુછ દિન સાથ મેં રહા. '**કુછેક દિન બાદ રાજા મરણકો પ્રાપ્ત હુઆ.**' કુછ દિન કે બાદ રાજા કી મૃત્યુ હો ગઈ. '**તબ ઉસ પુરુષને રાજાકો મરા નહીં બતલાયા.**' જાનને નહીં દિયા કિ રાજા મર ગયા હૈ. સબોંકી નજર બાંધ લી. રાજા મર ગયા હૈ વહ દિખાને નહીં દિયા. '**ઉસને રાજાકો તો ખૂબ ગહરે ગાડકર ઊપરસે મિટ્ટી દાબકર (દૂસરોંકો) ખબર ન પડે ઐસી જગહ કરકે,...**' ઉપર જમીન જૈસી જમીન કર દી. બહુત ગહરા ઉસકો ગાડ દિયા ખડ્ડે મેં. ઉપર મિટ્ટી રખકરકે ગાડકરકે જમીન જૈસી કર દી.

'**નજરબંદી દ્વારા કાષ્ટકે રાજાકો દરબારમેં બિઠા દિયા.**' એક લકડે કા રાજા બનાકરકે રાજ સિંહાસન પર બિઠા દિયા ઔર લોગોં કી નજર બાંધ લી. લોગોં કો ઐસી નજર બાંદ દી કી સબકો લગે કિ હમારે રાજા તો સિંહાસન પર બરાબર બૈઠે હૈં. '**નજરબંદીકે કારણ સબકો વહ સચ્ચા ભાસિત હોતા થા.**' નજરબંદી કે કારણ સે સબકો સચ્ચા રાજા બૈઠા હૈ, જીવંત રાજા બૈઠા હૈ ઐસા લગને લગા. '**જબ કોઈ રાજાસે પૂછે...**' રાજા સે બાત કરતા હૈ. '**તબ વહ (નજર બાંધનેવાલા) પુરુષ જવાબ દેતા...**' વહાં ખડા રહકર કે જવાબ વહ દેતા હૈ. સબકો લગતા હૈ કિ રાજા હી બૈઠે-બૈઠે બાત કર રહે હૈં. '**તો લોગ સમજતે થે કિ રાજા**

બોલતા હૈ. ઐસા ચરિત્ર (ઉસને) દૃષ્ટિબંધસે કિયા.' નજરબંદી કરકે ઐસા ખેલ કિયા. ચરિત્ર માને ઐસા ખેલ કિયા, ઐસા પ્રસંગ બનાયા.

'**વહાં એક પુરુષ જંગલકી બૂટી સિર પર ડાલકર આયા, ઉસી બૂટીકે બલસે ઉસકી દૃષ્ટિ બંધી નહીં.**' નજરબંદી હુઆ નહીં. જડીબુટ્ટી હાથમેં રખી, કહીં ભી રખી. ઉસકી નજરબંદી નહીં હુઈ. '**તબ વહ પુરુષ લોગોંસે કહને લગા કિ અરે ! કુબુદ્ધિજનોં ! કાષ્ટકા (રાજા) પ્રત્યક્ષ દેખનેમેં આતા હૈ;...**' યાની કાષ્ઠ કા રાજા પ્રત્યક્ષ દેખને મેં આતા હૈ. આપ કૈસે દેખતે નહીં હૈ ? હમકો તો બરાબર દિખાઈ દેતા હૈ. આપ લોગોં કો કૈસે દિખાઈ નહીં દેતા હૈ ! આશ્ચર્ય હોતા હૈ. '**તુમ ઈસે સચ્ચા રાજા જાનકર સેવન કરતે હો; ધિક્કાર હૈ તુમ્હારી ઐસી સમજકો !**' ધિક્કાર હૈ તુમ્હારી ઐસી સમજકો. દૃષ્ટાંત મેં તો કિતની મૂર્ખતા લગે ? કિ કાષ્ટ કે રાજા કો સચ્ચા રાજા માન લેતા હૈ. બિલકૂલ ઐસી ભૂલ સંસાર મેં કર રહે હૈં. ઐસી ભૂલ હો રહી હૈ.

'**વૈસે હી જો યહ સર્વ સંસારી હૈં, ઉનકી દૃષ્ટિ મોહસે બંધી હૈ;...**' મોહ સે નજરબંધી હો ગઈ હૈ. જો પુદ્ગલ સુખરહિત હૈ ઉસમેં સુખ કી કલ્પના કરતા હૈ. જો પુદ્ગલ મેં અપના અસ્તિત્વ નહીં હૈ, વહાં અપનેપન કી કલ્પના કરતા હૈ. યહ મેરા હૈ... વહ મેરા હૈ... વહ મેરા હૈ... વહ મેરા હૈ. '**ઉનકી દૃષ્ટિ મોહસે બંધી હૈ; પરકો અપને રૂપ માનકર સેવન કરતા હૈં.**' ઉસકી સારસંભાલ કરતા હૈ, સંયોગ કી વૃદ્ધિ કરતા હૈ. ઐસા કર લેતા હૈ.

પરંતુ '**પરમેં ચેતનાકા અંશ ભી નહીં હૈ.**' વહ તો પૂરા માનતા હૈ. પૂરા અપનત્વ કરતા હૈ. લેકિન એક અંશ મેં ભી પર મેં અપના કુછ હૈ નહીં. યહ તો બદલતી જાતી હૈ. સંસાર કી કોઈ ચીજ સાથ મેં નહીં રહતી. સંયોગ તો બદલતા હી જાતા હૈ. કિસીકો એક સંયોગ હંમેશા રહા હો ઐસા કભી બના નહીં હૈ. દેહ ભી નહીં રહતા. દૂસરી ચીજ કહાં સે રહેગી ? દેહ ભી નહીં રહતા. ઔર ખુદ હી ક્ષેત્રાંતર કર લેતા હૈ. એક ક્ષેત્ર મેં થોડા રહતા હૈ ? ખુદ હી ક્ષેત્રાંતર કર લેતા હૈ.

'**જિસે જ્ઞાન હુઆ હૈ, વહ ઐસા જાનતા હૈ કિ - યહ કુબુદ્ધિ સંસારીજન જડમેં અપનત્વ માનતે હૈં, દુઃખ સહતે હૈં;...**' ઈસકે ફલ

મેં દુઃખી હોતા હૈ. આકુલતા ઉસકો બની રહતી હૈ. જહાં તક પર મેં અપનત્વ કી માન્યતા હૈ, આકુલતા અવશ્ય-અવશ્ય બની હી રહેગી. અભિપ્રાય ઔર માન્યતા કો બદલના હૈ. કામ તો ઉતના હૈ. પદાર્થ કી બાંધછોડ નહીં કરના હૈ. પદાર્થ જહાં હૈ વહાં અપને કારણ સે હૈ. જો ભી પદાર્થ સંયોગ મેં હૈ વહ અપને કારણ સે હૈં. ઔર સંયોગ સે વિયોગ હોગા તો ભી અપને કારણ સે હોગા. અપનત્વ કરને સે સંયોગ નહીં ઔર અપનત્વ કરને સે વિયોગ નહીં. સિર્ફ અજ્ઞાન કે કારણ દુઃખી હોતા હૈ, ઔર કુછ નહીં હૈ.

એક આદમી કે પાસ દો લાખ રૂપયે કા સોના થા. બાજાર કે ભાવ ગીર ગયે. ઉસને દેખા કિ મેરે પાસ તો એક લાખ કા હી હૈ. સોના તો ઉતના કા ઉતના હૈ. ક્યા ગિનતી કરેગા ? ઔર ભાવ બઢ ગયા તો કહેગા, મેરા સોના ચાર લાખ કા હો ગયા. ઉતના કા ઉતના હૈ. હોતા હૈ કિ નહીં હોતા હૈ ? ઐસે જીવ કલ્પના કરતા રહતા હૈ કિ યહ મેરા હૈ, વહ મેરા હૈ, વહ મેરા હૈ. જો ચીજ હૈ સો હૈ. વહ તો વહાં કી વહાં રહતી હૈ. ઔર વહાં નહીં રહતી હૈ, કુછ ફેરફાર હોતા હૈ તો ભી ઉસકો કોઈ લેના-દેના તો હૈ નહીં. બહુત અચ્છે-અચ્છે દૃષ્ટાંત લિયે હૈં.

ઐસે '**યહ કુબુદ્ધિ સંસારીજન...**' કૈસા બોલા ? કુબુદ્ધિ કહા. કુબુદ્ધિ ક્યોં કહા ? કિ અપનત્વ કરકે, ફાલતુકા અપનત્વ કરકે દુઃખી હોતા હૈ. ઈસલિયે કહતે હૈં કિ કુબુદ્ધિ હૈ. જો અપને આપકો દુઃખી કરતા હૈ, ઈસલિયે કહતે હૈં કુબુદ્ધિ હૈ. યાનિ શ્રીગુરુ હિતશિક્ષા કો અંગીકાર નહીં કરતા હૈ ઈસલિયે કુબુદ્ધિ હૈ. હિતશિક્ષા માને સુખ હોવે ઐસી શિક્ષા. '**દુઃખ સહતે હૈં; ધિક્કાર હૈ ઉનકી સમજકો !**' ક્યા બોલે ? કિ ઐસી સમજ કો ધિક્કાર હૈ. અજ્ઞાન કો ધિક્કાર દેતે હૈં. '**દુઃખદાયક જૂઠી હઠકો સુખદાયક જાનકર સેવન કરતે હૈં.**' હૈ અપની હઠ જૂઠી. અપને કો દુઃખદાયક હૈ. (લેકિન) સુખદાયક માનકરકે છોડતા નહીં હૈ. જ્ઞાની કહતે હૈં કિ ઈસ પક્કડ કો છોડ દે. નહીં છોડતા હૈ. ઐસા અનાદિ સે કર-કરકે દુઃખી-દુઃખી હો રહા હૈ.

ઔર દૃષ્ટાંત દેતે હૈં. '**જૈસે કિસીકા જન્મ હુઆ,...**' કોઈ મનુષ્ય કા જન્મ હુઆ. '**જન્મસે હીં આંખ પર ચમડીકા લપેટા ચલા આયા;...**' આંખ બંધ થી. આંખ હમારી ખુલી હૈ, વૈસે ઉસકી જન્મ

સે ખુલી નહીં થી. ઐસી Joint થી. ચમડી ઉપર આ ગઈ થી. આંખ કી જો કીકી હૈ ઉસકે ઉપર ચમડી આ ગઈ. જન્માંધ જિસકો બોલતે હૈં. ક્યા ? જન્મ સે હી અંધ હૈ.

'ભીતર મેં આંખકા પ્રકાશ જ્યોં કા ત્યોં હૈ;...' જન્માંધ હોનેપર ભી ઉપર આવરણ આ ગયા થા. અંદર મેં તો (તેજ જ્યોં કા ત્યોં થા). ઐસે હી અંધ હોતે હૈં ઉસકો દેખને કી યોગ્યતા હોતી હૈ. માલૂમ હૈ ? જો અંધ હોતે હૈ ઉસકો દેખને કી યોગ્યતા હોતી હૈ, લેકિન વહ અંધેરે કો દેખતા હૈ. કિસકો દેખતા હૈ ? અંધેરે કો દેખતા હૈ. વહ ઐસા બોલેગા હૈ કિ મૈં અંધેરે કો દેખતા હૂં. ઔર કુછ મુજે દિખાઈ નહીં દેતા. અંધેરે કે આડે ઔર કુછ મુજે નહીં દિખાઈ દેતા. લેકિન અંધેરા તો દિખાઈ દેતા હૈ. ઐસા નહીં હૈ કિ કુછ નહીં દિખાઈ દેતા હૈ. અંધેરા તો અવશ્ય દિખાઈ દેતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- ભાવચક્ષુ ઈન્દ્રિય દેખતી હોગી ? કૌન દેખતી હોગી ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. બરાબર હૈ. ભાવચક્ષુ. વૈસે હી ભાવચક્ષુ હી દેખતી હૈ. યહ દ્રવ્યચક્ષુ નહીં દેખતી હૈ. વહ તો Media બીચ મેં. ભાવચક્ષુ હી દેખતી હૈ. દ્રવ્યચક્ષુ કુછ નહીં દેખતી. અગર દ્રવ્યચક્ષુ દેખતી તો મુર્દા ભી દેખને લગેગા. ઉસમેં તો કોઈ ફર્ક નહીં હૈ. આંખ મેં કોઈ ફર્ક તો નહીં હોતા. ઉસકી જો રચના હૈ લેન્સ-વેન્સ વહ સબ વૈસા કા વૈસા હી હોતા હૈ. ઈસલિયે તો એક કો દૂસરે કા દે દેતે હૈં ન ? અંધે કો દેતે હૈં કિ નહીં દેતે ?

'ભીતર આંખકા પ્રકાશ જ્યોં કા ત્યોં હૈ;....' હમકો યહ કાન નહીં ચલતા હૈ. લેકિન અંદર Whistling હોતા હૈ. ક્યા હોતા હૈ ? વહ Whistling સુનાઈ દેતા હૈ. ભાવેન્દ્રિય ચલી નહીં ગઈ. સુનને કી યોગ્યતા યા સુનને કા કાર્ય બંદ નહીં હુઆ હૈ. Whistling સુનાઈ દેતી હૈ. Continue. ચોબીસ ઘંટા. Whistling તો સુનાઈ દેતી હૈ. વરના ક્યા હોવે ? કિ આંખ ચલે જાને સે યા કાન બંદ હો જાને સે ચાર ઈન્દ્રિય હો જાયેગા. ક્યા હો જાયેગા ? ચૌઈન્દ્રિય જીવ હો જાયેગા. પાંચ ઈન્દ્રિય મેં સે ચાર ઈન્દ્રિય હો જાયેગા. કોઈ અંધ હોને સે ચાર ઈન્દ્રિય હોતા હૈ ક્યા ? ... આને સે દોનોં કાન મેં (તો) ચાર ઈન્દ્રિય હો જાતા હૈ ક્યા ? નહીં. ઐસા નહીં હોતા. ઉસકે ઉપયોગ કી મર્યાદા હો જાતી હૈ. ઐસે

ઉપયોગ કી મર્યાદા તો હૈ હી. હમ ભી યહાં કોઈ પરદા બીચમેં આ જાયે તો પીછેવાલે ચીજ નહીં દેખ સકતે. દિવાર કર લો તો નહીં દેખ સકતે. દેખને કી મર્યાદા તો હૈ હી. ઐસે એક પર્દા હો જાતા હૈ ઔર ક્યા હોતા હૈ ? અંદર મેં દેખને કી યોગ્યતા જૈસે કી વૈસી હોતી હી હૈ.

'બાહ્ય ચર્મકે આવરણસે અપના શરીર અપનેકો નહીં દિખતા.' ખુદ કા શરીર ભી ખુદ કો નહીં દિખાઈ દેતા. અપના હાથ ઈધર રખે તો નહીં દિખાઈ દેવે. ખુદ કો નહીં દેખ સકતા. **'જબ કોઈ વૈદ્ય મિલા...'** તબીબ માને Doctor યા વૈદ્ય, ઉસકો કહતે હૈં તબીબ. **'જબ કોઈ વૈદ્ય મિલા તો ઉસને કહા કિ – ઈસમેં જ્યોતિરૂપ પ્રકાશ હૈ–આંખ અચ્છી હૈ. ઉસને યત્ન કરકે ચમડીકા લપેટા દૂર કિયા, તબ અપના શરીર સ્વયં હી દેખા,...'** Operation કર લિયા. Doctor ને ચમડી કો નિકાલ દિયા. અપને શરીર કો નહીં દેખતા થા વહ દેખને લગ ગયા. **'તથા દૂસરા ભી વહ દેખને લગા.'** દૂસરે–દૂસરે પદાર્થ કો ભી વહ દેખને લગા.

'ઈસપ્રકાર જ્ઞાન–દર્શનકે નયન અનાદિ કાલસે આવૃત્ત હોકર ચલે આ રહે હૈં,...' હમારી દો આંખ હૈ–જ્ઞાન ઔર દર્શન. ઉસકે ઉપર આવરણ હૈ. અનાદિ સે ઉસકે ઉપર આવરણ હૈ. તો હમ કુછ મર્યાદા મેં જાનતે હૈં. આગે જાન સકતે નહીં હૈ. દેખો ! કૈસે–કૈસે સાધન નીકલે હૈં. યહાં સે આવાજ કરે બાહર Gate પર ખડા આદમી નહીં સુનેગા. ઈધર બોલતે હૈ તો Gate વાલા નહીં સુનેગા. લેકિન Telephone સે બાત કરો તો 'અમેરિકા' તક બાત હોગી. કૈસા ક્ષયોપશમ હૈ ! ક્યોંકિ ઉસકા Vibration ઈધર તક આતા હૈ, Voice કા Connection આતા હૈ. બાત કરતા હૈ.

'ઈસપ્રકાર જ્ઞાન–દર્શનકે નયન અનાદિ કાલસે આવૃત્ત હોકર ચલે આ રહે હૈં, ઈસલિયે અપને સ્વરૂપકો નહીં દેખા;...' યહી કારણ સે અપને સ્વરૂપ કો આવરણ આયા. ઔર સબ કુછ દેખતા હૈ લેકિન અપને સ્વરૂપ કો નહીં દેખતા હૈ. થોડી તાજુબ કી બાત હૈ. કહતા હૈ કિ મુજે યહ ઘટપટ આદિ સબ પદાર્થ દિખતા હૈ. ઔર દેખનેવાલા આત્મા ? તો કહે, વહ નહીં દિખતા હૈ. ક્યા તાજુબ હૈ ! દેખનેવાલે કો નહીં દેખતા ઔર કહતા હૈ કિ મુજે સબકુછ દિખતા હૈ. મૈં અંધા થોડી ન હૂં.

સબ કુછ દેખતા હૂં.

મુમુક્ષુ :- સબકી ગીનતી કર લી, અપની ગીનતી નહીં કી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. અપનેકો ભૂલ જાતા હૈ.

'અપને સ્વરૂપકો નહીં દેખા; તબ શ્રીગુરુરૂપી ચિકિત્સક (નેત્રવૈદ્ય) મિલે...' દેખો ! ફિર શ્રીગુરુ કી બાત આયી. **'તબ શ્રીગુરુરૂપી ચિકિત્સક (નેત્રવૈદ્ય) મિલે...'** અનાદિ સે અપનેકો નહીં દેખ રહા થા. જગત કી પંચાયત કરને મેં બાકી નહીં રખી. 'દિલ્લી'મેં Politics ચલતા હૈ ન ? Paper પઢકર કે લોગ Prediction કરતે હૈં. 'નરસિંહરાવ' કો ઐસા કરના ચાહિયે ઔર 'અડવાણીજી'કો ઐસા કરના ચાહિયે, ઔર ઉનકો ઐસા કરના ચાહિયે. ઓર કુછ સાલ પહલે 'અમેરિકા' ઔર 'ઈરાન'કા યુદ્ધ ચલા ન ?

મુમુક્ષુ :- સદામ હુસેન.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સદામ હુસેન થા. હિન્દુ લોગ મુસલમાન સે વિરૂદ્ધ હૈ. સદામ હુસેન કો માર ડાલના ચાહિયે. ઔર ઉસકો મારને કે લિયે 'અમેરિકા'કા President જો હૈ, ક્યા વહ 'બુશ' ક્યા થા ? ઉસકો ઐસા કરના ચાહિયે, ઉસકો ઐસા કરના ચાહિયે. સારી દુનિયા કી પંચાયત કરેગા. ખુદ કો જાનેગા નહીં.

'તબ શ્રી ગુરુરૂપી ચિકિત્સક (નૈત્રવેદ્ય) મિલે તબ જ્ઞાનાવરણકો (દર્શનમોહકો) દૂર કરનેકા ઉપાય બતલાતે હી,...' દેખો ! શ્રીગુરુ મિલે, એક બાત હુઈ. ઉન્હોંને આવરણ કા ઉપાય, આવરણ દૂર કરને કા ઉપાય બતાયા. દો બાત. તીસરી કિ બતાતે હી ઉપાય કર લિયા. કલ કરુંગા, બાદમેં કરુંગા વહ બાત નહીં રખી. ક્યા લેતે હૈં દેખો ! ક્યા લિયા હૈ ? **'તબ જ્ઞાનાવરણકો (દર્શનમોહકો) દૂર કરનેકા ઉપાય બતલાતે હી...'** અમલીકરણ કી બાત હૈ. બતાતે હી અમલીકરણ કર લિયા. **'ઉસકે શ્રદ્ધાનસે (આવરણ) દૂર હુઆ,...'** જૈસા કહા ઐસા માના. અનુભવ કરકે માના. ઐસે હી નહીં. આવરણ દૂર હો ગયા. **'તબ સ્વયં અપના અખંડ જ્યોતિસ્વરૂપ પદ દેખા...'** અંદર મેં ચૈતન્યજ્યોત ઝલહલતી જાગ્રત જ્યોત જીવંત હૈ ઉસકો દેખા. **'દેખા ઔર અનંત સુખી હુઆ.'** દેખો ! દેખને સે ક્યા હુઆ ? સુખી હો ગયા. સભી

પ્રકાર કી આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ મિટ ગઈ. ક્યોં ? કિ અપના સ્વરૂપ આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ સે રહિત દેખા. ઔર શ્રદ્ધા મેં સ્વીકાર કર લિયા. બસ ! ખતમ. મિટ ગયા સબ. સભી પ્રકાર કા દુઃખ મિટ ગયા ઔર અનંત સુખી હુઆ. દેખો ! ક્યા ફલ આયા ! દેખનેમાત્ર સે અનંત સુખી હુઆ. બાત વહ આયી. અપના સ્વરૂપ દેખનેમાત્ર સે સુખી હો ગયા. શ્રીગુરુ કી બાત બીચ-બીચમેં લે લેતે હૈં. **'તબ જ્ઞાનાવરણકો (દર્શનમોહકો) દૂર કરનેકા ઉપાય બતલાતે હી,...'** જ્ઞાન કે આવરણ કો દૂર કરને કા ઉપાય બતાતે હી ઈસકે શ્રદ્ધાન સે આવરણ દૂર હો ગયા. માન લિયા, ગુરુ કી બાત કા સ્વીકાર કર લિયા. સ્વીકાર કરતે હી આવરણ દૂર હો ગયા. ઔર ભી દૃષ્ટાંત લેતે હૈં.

'રસ્સીમેં સર્પ નહીં હૈ;...' રસ્સી મેં સર્પ નહીં હૈ. તીન જગહ સે ટેઢી હૈ ફિર ભી ઉસમેં સર્પ નહીં હૈ. **'સીપમેં ચાંદી નહીં હૈ;...'** સીપ મેં ચાંદી નહીં હૈ. સીપ કૈસા દિખતા હૈ ? જૈસે ચાંદી કી ચમક હો ઉસસે ભી બઢિયા ચમક દિખતી હૈ. પૂરી Silver દિખતી હૈ. સીપ કૈસી દિખતી હૈ ? ચાંદી જૈસી દિખતી હૈ. ફિર ભી ઉસમેં ચાંદી કા એક પરમાણુ ભી નહીં હૈ. **'મરીચિકામેં જલ નહીં હૈ;...'** વહાં પાની કા એક બિંદુ ભી નહીં હૈ. તીવ્ર ગરમી કે કારણ સે ઐસા દિખાવ હોતા હૈ. બાકી પાની કા એક બિંદુ ભી નહીં હૈ.

'કાંચકે મંદિરમેં દૂસરા શ્વાન નહીં હૈ;...' ક્યા થા ? કાંચ કે ટૂકડે-ટૂકડે દિવાર પર લગા દેતે હૈં ન ? ઉસકો કાંચ કા મંદિર બોલતે હૈં. એક કુત્તા ઉસમેં અંદર ચલા ગયા. ઉસને દેખા ઓહો..હો..! કિતને કુત્તેને મુઝે અગલ-બગલ મેં ઘેર લિયા. ક્યા લગતા હૈ ઉસકો ? ચારોં ઓર કાંચ મેં દેખને લગા. સભી દિવાર પર કુત્તા હી કુત્તા દિખને લગા. અપને જૈસે હી બિલકૂલ. અરે...! ઐસે કુત્તોં ને મુજે ઘેર લિયા. ભોંકને લગા. તો વહ ભી ભૌંકને લગા. ઉસકો ભી લગા કિ દેખો, યહ ભી મેરે સામને ભૌંક્તા હૈ. લેકિન દૂસરા શ્વાન વહાં નહીં થા. કાંચ કે મંદિર મેં દૂસરા શ્વાન નહીં થા. દૂસરા કૂત્તા નહીં થા. કૈસી ભ્રાંતિ હોતી હૈ ! ચીજ દેખતે હી લગતા હૈ કિ અરે..! કૈસી અચ્છી ચીજ હૈ. વાહ ! અંદર સે દેખનેવાલે કો ભૂલ ગયા. ઉસ વક્ત ક્યા કિયા ? અંદરસે દેખનેવાલે કો ચૂક ગયા. ઔર કુછ નહીં હૈ.

‘કાંચકે મંદિરમેં દૂસરા શ્વાન નહીં હૈ; કસ્તૂરી મૃગકે બાહર સુગંધ નહીં હૈ;...’ કૈસે-કૈસે દૃષ્ટાંત લિયે હૈં ! કસ્તૂરી મૃગ કી નાભિ મેં સુગંધિત પદાર્થ રહતા હૈ તો ઉસકો સુગંધ આતી હૈ. ઉસકો માલૂમ નહીં હૈ કિ સુગંધ કહાં-સે આતી હૈ. વહ બાહર ઢૂંઢતા હૈ. બહુત ઘુમતા હૈ. જહાં જાયે ઉસકો સુગંધ આયે. લેકિન વહ બાહર દેખતા હૈ, અંદર મેં હૈ વહ ઉસકો પતા નહીં. ઠીક ઐસી બાત હો ગઈ હૈ.

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! અંદરની જાગૃતિ રહે તે વખતે બહાર કોઈ વસ્તુ જુએ તો શું પરિણામ આવે ?

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- નીરસતા આ જાયે. ઉદાસીનતા આ જાયે. ક્યા પ્રશ્ન હૈ ? અંદર મેં જાગૃતિ ચલતી હો, મુમુક્ષુકો ભી. જ્ઞાનીકો તો ચલતી હૈ. ઉસ વક્ત બાહર ભી કુછ ચીજોં કો દેખતા હૈ. ઉસ વક્ત ઉસકો ક્યા હોવે ? જાગૃતિ કે સાથ દેખે તો ? નીરસતા આ જાયે. ક્યા હોવે ? નીરસતા આ જાયે, ઉદાસીનતા આ જાયે. ‘અધ્યાત્મ કી જનની અકેલી ઉદાસીનતા.’ દેખને સે જો આસક્તિ હોતી હૈ ઉસસે આવરણ આતા હૈ. નયા આવરણ તો આસક્તિ સે આતા હૈ. ઉદાસીનતા હોગી તો કુછ નહીં હોગા. દેખા-અનદેખા કરેગા, સુના-અનસુના કરેગા. યહ બાત હો જાયેગી. હમેં ક્યા મતલબ ? કુછ ભી બાત સુનને-દેખને મેં આયી ઈસસે હમારે આત્મા કો ક્યા મતલબ ? કુછ મતલબ તો હૈ નહીં.

મુમુક્ષુ :- સુખ કી સહેલી.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- માને સહેલી સાથ મેં રહતી હૈ ન. વહ સુખ કે સાથ રહતી હૈ. ઉદાસીનતા સુખ કે સાથ રહતી હૈ. આસક્તિ કે સાથ દુઃખ રહતા હૈ ઔર ઉદાસીનતા કે સાથ સુખ રહતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- જાગૃતિ નહીં હૈ વહાં ...

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- હાં. પહલે મૈં ઔર જો ભી ચીજ દિખને મેં આતી હૈ મેરે મેં ઈસકા કોઈ પ્રવેશ નહીં હૈ. મેરે મેં પ્રવેશ તો નહીં, ઉસકી કોઈ અસર ભી મેરે મેં નહીં હૈ. ઐસી બાત હૈ. કોઈ બાત નહીં. બાત ખતમ. ફિર સંપર્ક રહેગા નહીં. ભિન્નત્વ અનુભવ કરને સે કોઈ સંપર્ક નહીં રહેગા. જાનને મેં આયા, Disconnect હો જાયેગા. યહ બાત હોગી.

કિતને દૃષ્ટાંત લિયે હૈં ! **‘નલિનીમેં તોતેકો કિસીને પકડા નહીં**

હૈ;...' જિંદા તોતે કો લે આતે હૈં ન ? કોઈ જગહ પર નલિની મેં ઉસકો બિઠા દેતે હૈં. વહ તો ઈસલિયે બૈઠતા હૈ કિ કોઈ ખાના ખાને કી ચીજ બગલ મેં રખ દેતે હૈં. વહ જૈસે ખાના ખાને કે લિયે ઐસા હોતા હૈ કિ નલિની ઘૂમ જાતી હૈ. ઉસકે ખુદ કે વજન સે ઘુમ જાતી હૈ. કોઈ ઘુમાતા નહીં. ખુદ કે વજન સે હી ઘુમ જાતી હૈ. ઐસે જીવ કો કહીં ભી અપનેકો છોડકર વજન દેના નહીં ચાહિયે. વરના ઊંધા હો જાયેગા. ઔર જિંદા પકડ મેં આ જાયેગા. પીંજરે મેં આ જાયેગા. ક્યા હુઆ ? ફિર ઉસકો પીંજરે મેં લે લિયા. વહ ઊલટા હો ગયા. ઉસકો ડર લગા કિ અરે..! મુજે પકડ લિયા, અરે..! મુજે પકડ લિયા, દેખો મુજે ઊલટા કર દિયા. ઉસકી તો ઉડને કી શક્તિ હૈ વહ ભૂલ જાતા હૈ. 'જ્યોં શુક નભ ચાલ બિસરી નલીની લટકાયો.' 'દૌલતરામજી'કા પદ હૈ. ઊલટા હોકરકે નલિની મેં લટક ગયા.

ઐસે જીવ ને અપને સ્વરૂપ કો છોડકરકે રાગ, પર્યાય, નિમિત્ત ઉસપર વજન દિયા કિ ઊલટા હો ગયા. ઊલટા હો ગયા કિ પીંજર મેં આ ગયા. જાઓ ! બંધન મેં આ ગયા. બાત તો વજન રખને કી હૈ. જબ અપને સ્વરૂપ કી મહિમા કરનેવાલી પર્યાય પર ભી વજન રખને કી ગુરુ કી આજ્ઞા નહીં હૈ તો ઔર જગહ કહાં વજન રખને કા હૈ ? ઉસકો ભી નિશ્ચયનય કા પક્ષ કહકર છુડા દિયા. તૂ જગતે પદાર્થ કી મહિમા છોડ, લેકિન અપની મહિમા કરતા હૈ ઉસ પર્યાય કી મહિમા ભી છોડ. મહિમા કરનેવાલી પર્યાય કી મહિમા નહીં કરના. દેખો, મુજે ઐસા હોતા હૈ, દેખો મુજે ઐસા હોતા હૈ. મેરી પર્યાય મેરે દ્રવ્ય કી મહિમા કર રહી હૈ. દેખિયે ! ઊંધા હો જાયેગા. ક્યા હોગા ? ઊલટા હો જાયેગા.

ઈસમેં ઈતના બડા દોષ કહાં હૈ ? જો પર્યાય સ્વરૂપ કી મહિમા કર રહી હૈ વહ હમકો અચ્છા લગતા હૈ. દેખો ! પર્યાય મેં અચ્છાપન કરના વહ પર્યાય કી પક્કડ કો બઢાયેગા યા છુડાયેગા ? ક્યા હોગા ? બઢાયેગા. તો જહાં સ્વરૂપ કી મહિમા કરકે દર્શનમોહ કો હટાના હૈ, વહ ઉસી પર્યાય કી મહિમા કરકે દર્શનમોહ કો બઢાતા હૈ. કાર્ય ઊલટા હો ગયા. બિલકૂલ ઊલટા હો જાતા હૈ. ઐસી બાત હૈ.

કોઈ પૂછેગા કિ ક્યા સ્વરૂપ કી મહિમા નહી કરની ? સ્વરૂપ કી કરો

ન. સ્વરૂપ કી મહિમા કરતી હૈ ઐસી પર્યાય કી ક્યોં કરતે હો ? સ્વરૂપ કી કરો. કૌન ના દેતા હૈ ? લેકિન મહિમા હોતી હૈ... મહિમા હોતી હૈ... મહિમા હોતી હૈ... ઉસ બાત કો આગે કરના નહીં હૈ. ઐસી બાત હૈ. આગે બઢનેવાલે કો દર્શનમોહ કા સૂક્ષ્મ દોષ ભી ઉસકો સમ્યગ્દર્શન મેં બાધક હો જાતા હૈ. યહ સૂક્ષ્મ દોષ હૈ. ઐસી બાત હૈ.

ઔર ક્યા કહતે હૈં ? '**(ઘડેમેં) બંદરકી મુટ્ઠી કિસીને પકડી નહીં હૈં;...**' ઘડે ને ભી નહીં પકડી હૈ. લેકિન ઉસમેં ચને થે. ચને કા જિતના હો સકે ઉતના જ્યાદા મુઠ્ઠી ભર લિયા. જ્યાદા લેને કે લિયે. તો હાથ બાહર નિકલ નહીં રહા હૈ. ઉસકો લગા કિ ઘડેને મુજે પકડ લિયા. અરે..! ઈસ ઘડેને મુજે પકડ લિયા. મુજે યહાં સે ભાગના ચાહિયે. મુજે યહાં સે ભાગ જાના ચાહિયે. લેકિન કહાં ભાગેગા ? ઘડા સાથ મેં આયેગા. ઐસી મુટ્ઠી ભરકે ભાગેગા તો ભી ઘડા સાથ મેં આયેગા. ઉસકો લગેકા ઉસ ઘડેને મેરા પીછા કર લિયા. પહલે મુજે પકડા ઔર મૈં ભાગને લગા તો ઘડેને મેરે પીછા કર લિયા.

ઐસે જિસ પદાર્થ કા મોહ છુડાને કે લિયે ભાગતા હૈ, ઉદય સામને આતા હૈ. ક્યા ? જિસ ચીજ કા મોહ છોડને કે લિયે ઉસકા ત્યાગ કરતા હૈ તો વહ ચીજ સામને આતી હૈ. ઉસકો લગતા હૈ કિ મોહ મેરા પીછા કરતા હૈ. બાત ઐસી નહીં હૈ. મોહ કરતા હૈ તો હોતા હૈ, નહીં કરતા હૈ તો નહીં હોતા.

'**કૂએમેં દૂસરા સિંહ નહીં હૈ;...**' કૂએ મેં સિંહ પાની પીને કે લિયે ઝાંખને લગા. અરે..! અંદર તો ઔર દૂસરા સિંહ હૈ. લડાઈ હો જાયેગી મેરી. ઉસકો ઐસા લગા કિ મેરી લડાઈ હો જાયેગી. લેકિન હૈ નહીં. દૂસરા સિંહ વહાં હૈ નહીં. ખુદ કા પ્રતિબિંબ હૈ પાની કા. '**ઈસ પ્રકાર દૂસરા કોઈ નહીં હૈ –**' અપને અપરાધ મેં દૂસરા કોઈ નહીં હૈ, અપને બંધન મેં કોઈ દૂસરા બંધન કરનેવાલા નહીં હૈ. ખુદ અપને આપ બંધતા હૈ. વહ બાત હૈ. '**ઈસપ્રકાર દૂસરા કોઈ નહીં હૈ – અપની હી જૂઠી ભૂલ હૈ;...**' જો ગલતી હૈ વહ અપની હૈ. '**ઈસસે સ્વયં (હી) દુઃખ પાતા હૈ.**' ઈસ કારણ સે ખુદ હી દુઃખ કો પ્રાપ્ત કરતા હૈ.

'**(અપનેકો) દૂસરા (પર) માન–માનકર દુઃખ પાતા હૈ.**' પર કૈસે માનતા હૈ ? યહ ચીજ મેરી હૈ, વહ ચીજ મેરી, યહ પરિવાર મેરા, વહ

ઘર મેરા. અપને કો પર માના ઉસને. ઈસી કારણ સે દુઃખી હોતા હૈ. આકૂલતા હોતી હૈ તો દુઃખ હોતા હૈ. '**સચ (સત્ય) જાનનેસે સદા સુખી હોતા હૈ.**' સચકો જાને તો સદા સુખી હો જાયે. યહ પરમસત્ય હૈ ઉસકો અંગીકાર કરે. જાને માને જાનકરકે અંગીકાર કરે.

'**યહ આત્મા સુખકે હેતુ અનેક ઉપાય કરતા હૈ.**' દેખો ! સુખી હોને કે લિયે અનેક ઉપાય કરતા હૈ. '**દેશ-દેશ ફિરતા હૈ,...**' કભી ઈધર, કભી ઉધર, કભી ઉધર. સુખી હોને કે લિયે. '**લક્ષ્મી કમાકર સુખ ભોગતા હૈ,...**' ક્યોં કરતા હૈ ? પૈસે કી કમાઈ કે લિયે. ઔર સુખ ભી ભોગતા હૈ માને અનુકૂલતા કો ભોગતા હૈ. '**અથવા પરલોક-સુખકે હેતુ અનેક પરીષહ સહતા હૈ;...**' દીક્ષા અંગીકાર કરકે, ત્યાગ કરકે. ઉસમેં ક્યા અપેક્ષા હૈ ? કિ આનેવાલે જીવનમેં મૈં સુખી રહું. એક અપેક્ષા બુદ્ધિ હો ગઈ. પરલોક કી અપેક્ષા બુદ્ધિ હો ગઈ.

'**સુખકા નિધાન નિજ સ્વરૂપકો નહીં જાનતા.**' યહ સબ કરતા હૈ, આનેવાલે ભવ મેં સુખી હોને કે લિયે અભી દાન દો, મુજે અગલે ભવ મેં મિલેગા. અભી ઈતના-ઈતના પુણ્ય કરું તો અગલે ભવ મેં મિલેગા. મહારાજ લોગ ભી ઐસા કરતે હૈં કિ દેખો, તુમ તો મર જાઓગે. કભી ન કભી તો મરનેવાલે તો હો હી. થોડા સામાન લે લો સાથ મેં. અપન ભાતા બોલતે હૈં. હિન્દી મેં ક્યા બોલતે હૈ ? સાથ મેં જો કુછ લે લેતે હૈં ન ? યહ દૂધ કી પુરી, સબજી વગેરે. હમારે ગુજરાતી મેં ઉસકે લિયે ખાસ શબ્દ હૈ, ભાતુ લઈ લ્યો સાથે. ભાતુ સાથે લઈ લ્યો. સાહિત્ય કી ભાષા મેં ઉસકો પાથેય બોલતે હૈં. ક્યા બોલતે હૈં ? પાથેય. પથ મેં ઉપયોગ મેં... પથ માને રાસ્તે મેં ઉપયોગ મેં આ જાય ઐસી ચીજ કો પાથેય કહતે હૈ. હિન્દી મેં ભી પાથેય તો બોલતે હોંગે. સાહિત્ય કી ભાષા હૈ. કુછ કર લો, વ્રત, નિયમ, સંયમ કર લો, તુમ દયા દાન કર લો, જપ-તપ કર લો. પાથેય સાથ મેં લે લો. પરલોક મેં સુખી હો જાયેગે. લેકિન '**સુખકા નિધાન નિજસ્વરૂપકો નહીં જાનતા.**'

મુમુક્ષુ :- ભાઈશ્રી ! મર જાયે તબ તો સીર્ફ પચ્ચીસ પૈસે રખે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- ક્યા રખે ? પચ્ચીસ પૈસે. ચાર આની. કહાં ઈધર રખે ?

મુમુક્ષુ :- મુંહમેં રખે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- બેચારે કો. ચાર આની. વહ ભી યહીં પર રહ જાયેગી. લેકિન કૈસી ઉસકી હાંસી કરતે હૈં કિ બિચારે કો ચાર આની દી. પૂરા મર ગયા તબ ચાર આની દી.

મુમુક્ષુ :- ઈસકે શરીર પર કોઈ ચીજ હોતી હૈ તો ઉસકો ખોલ લેતે હૈં.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- અરે..! દાંત મેં વહ સોને કા ખોડા હોતા હૈ ન તો દાંત તોડકર કે લે લેતે હૈં. ઉતના ભી જાને દેતે નહીં હૈ. ચાર આની સે જ્યાદા નહીં દેતે. વહ તો કહા ન.

મુમુક્ષુ :- અંગૂઠી નહીં નીકલે તો કાટ ડાલે.

પૂજ્ય ભાઈશ્રી :- સુજન આ જાયે. અંગૂઠી નહીં નીકલે તો કાટકર કે નિકાલ દેંગે. વહાં કિસી કો જીજક આતી નહીં હૈ કિ ઐસે કૈસે નિકાલતે હૈં ? ઈતના બડા આદમી કા આદમી પૂરા ચલા ગયા તો વહ ભી થોડા જાને દો ન. ઈતના નહીં રખેંગે. ઈસીકા નામ સંસાર હૈ, ઈસીકા નામ સંસાર હૈ. ઔર દૂસરે દિન ઉસકી હડ્ડી લે આયેગા તો ઘર મેં નહીં રખેંગે. ઉસકો ઘર કે બાહર કહીં પેડ પર રખ દો. આંગન મેં કોઈ અગલ-બગલ મેં પેડ હો તો વહાં ઉસકો રખદો. ઘર મેં રખના નહીં. ફિર ઉસકો ગંગા-યમુના મેં ડાલને કે લિયે લે જાતે હૈં. દિયા રખતા હૈ કહાં રખતે હૈં ? જહાં Train મેં જાતે હૈ ન ? જહાં પૈર હોતા હૈ ન ? વહાં પૈર પર રખ દેતે હૈ. સામાન રખતે હૈ વહીં રખ દેતે હૈં. યે હાલત હૈ. યે જીવ કે પરિણામોં કી હાલત હૈ. મેરા ફર્જ, મેરી Duty, મેરા ધર્મ, મુજે ઐસા કરના ચાહિયે, મુજે ઐસા કરના ચાહિયે, લડકે કે લિયે ઐસા કરું, લડકી કે લિયે ઐસા કરું, ઉનકે લિયે ઐસા કરું. ચલા ગયા દુર્ગતિ મેં. કરતે-કરતે ચલા ગયા દુર્ગતિ મેં.

'સુખકા નિધાન નિજસ્વરૂપકો નહીં જાનતા. જાને તો તુરંત સુખી હો.' જાનને સે સુખી હો. બાત રહી સમજદારી કી. કિતની બાત રહી ? સમજદારી કી. સમજે તો સુખી હોવે. વરના અનંતકાલ સે પરિભ્રમણ ચલતા રહા હૈ. વહી ચલેગા. યહાં તક રખતે હૈં.

વીતરાગ સત્સાહિત્ય પ્રસારક ટ્રસ્ટ
ઉપલબ્ધ પ્રકાશન (ગુજરાતી)

	ગ્રંથનું નામ તેમજ વિવરણ	મૂલ્ય
૦૧	અધ્યાત્મિકપત્ર (પૂજ્ય શ્રી નિહાલચંદ્રજી સોગાનીજીના પત્રો)	૦૨-૦૦
૦૨	અધ્યાત્મ સંદેશ (પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના વિવિધ પ્રવચનો)	અનુપલબ્ધ
૦૩	આત્મયોગ (શ્રીમદ રાજચંદ્ર પત્રાંક-૫૯૬, ૪૯૧, ૬૦૯ પર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના પ્રવચનો)	૨૦-૦૦
૦૪	અનુભવ સંજીવની (પૂજ્ય ભાઈશ્રી દ્વારા લિખિત વચનામૃત્તોનું સંકલન)	૧૫૦-૦૦
૦૫	અધ્યાત્મ સુધા (ભાગ-૧) બહેનશ્રીના વચનામૃત ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો	૩૦-૦૦
૦૬	અધ્યાત્મ સુધા (ભાગ-૨) બહેનશ્રીના વચનામૃત ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો	૩૦-૦૦
૦૭	અધ્યાત્મ સુધા (ભાગ-૩) બહેનશ્રીના વચનામૃત ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો	૩૦-૦૦
૦૮	અધ્યાત્મ પરાગ -	
૦૯	બીજુ કાંઈ શોધમા (પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષ વિષયક વચનામૃત્તોનું સંકલન)	-
૧૦	બૃહદ દ્રવ્યસંગ્રહ પ્રવચન (ભાગ-૧) (દ્રવ્યસંગ્રહ ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામીના સળંગ પ્રવચનો) -	
૧૧	બૃહદ દ્રવ્યસંગ્રહ પ્રવચન (ભાગ-૨) (દ્રવ્યસંગ્રહ ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામીના સળંગ પ્રવચનો) -	
૧૨	ભગવાન આત્મા (દ્રષ્ટિ વિષયક વચનામૃત્તોનું સંકલન)	-
૧૩	દ્વાદશ અનુપ્રેક્ષા (શ્રીમદ્ ભગવત્ કુંદકુંદાચાર્યદેવ વિરચિત	૦૨-૦૦
૧૪	દ્રવ્યષ્ટિ પ્રકાશ (ભાગ-૩) (પૂજ્ય શ્રી નિહાલચંદજી સોગાની તત્ત્વચર્ચા)	૦૪-૦૦
૧૫	દસ લક્ષણ ધર્મ (ઉત્તમ ક્ષમાદિ દસ ધર્મો પર પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનાં પ્રવચનો)	૦૬-૦૦
૧૬	ધન્ય આરાધના (શ્રીમદ રાજચંદ્રજીની અંતરંગ અધ્યાત્મ દશા ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈ દ્વારા વિવેચન)	૧૦-૦૦
૧૭	દિશા બોધ (શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી પત્રાંક-૧૬૬,૪૪૯,અને ૫૭૨ પર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈ દ્વારા પ્રવચનો)	૧૦-૦૦
૧૮	ગુરુ ગુણ સંભારણા (પૂજ્ય બહેનશ્રીના શ્રીમુખેથી સ્ફુરિત ગુરુભક્તિ)	૦૫-૦૦
૧૯	ગુરુ ગિરા ગૌરવ (પૂજ્ય સૌગાનીજીની અંગત દશા ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના પ્રવચનો)	૨૦-૦૦
૨૦	ગુરુ ગિરા ગૌરવ (ભાગ-૧) (દ્રવ્યષ્ટિ પ્રકાશ ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના પત્રો પર સળંગ પ્રવચનો)	૨૦-૦૦
૨૧	ગુરુ ગિરા ગૌરવ (ભાગ-૨) (દ્રવ્યષ્ટિ પ્રકાશ ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના પત્રો પર સળંગ પ્રવચનો)	૨૦-૦૦
૨૨	જિણસાસણં સવ્વં (જ્ઞાનીપુરુષ વિષયક વચનામૃત્તોનું સંકલન)	૦૮-૦૦
૨૩	કુટુંબ પ્રતિબંધ (શ્રીમદ રાજચંદ્ર પત્રાંક-૧૦૩, ૩૩૨, ૫૧૦, ૫૨૮, ૫૩૭ તથા ૩૭૪ પર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના પ્રવચનો)	૨૫-૦૦
૨૪	કહાન રત્ન સરિતા (ભાગ-૧) (પરમાગમસારમાંથી ચૂંટેલા કેટલાક વચનામૃત્તો ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈનાં પ્રવચનો)	૨૫-૦૦

૨૫	કહાન રત્ન સરિતા (ભાગ-૨) (પરમાગમસારમાંથી ક્રમબદ્ધ પર્યાય વિષયક ચૂંટેલા કેટલાક વચનામૃત્તો ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈનાં પ્રવચનો)	૩૦-૦૦
૨૬	કાર્તિકેયાનુપ્રેક્ષા પ્રવચન (ભાગ-૧) કાર્તિકેયાનુપ્રેક્ષા ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામીના સળંગ પ્રવચનો	૩૦-૦૦
૨૭	કાર્તિકેયાનુપ્રેક્ષા પ્રવચન (ભાગ-૨) કાર્તિકેયાનુપ્રેક્ષા ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામીના સળંગ પ્રવચનો	૩૦-૦૦
૨૮	ક્રમબદ્ધપર્યાય -	
૨૯	મુમુક્ષતા આરોહણ ક્રમ (શ્રીમદ રાજચંદ્ર પત્રાંક-૨૫૪ પર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના પ્રવચનો)	૧૫-૦૦
૩૦	નિર્ભ્રાંત દર્શનની કેડીએ (લે. પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈ)	૧૦-૦૦
૩૧	પરમાત્માપ્રકાશ (શ્રીમદ્ યોગીન્દ્રદેવ વિરચિત)	૧૫-૦૦
૩૨	પરમાગમસાર (પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામીના ૧૦૦૮ વચનામૃત્ત)	૧૧-૨૫
૩૩	પ્રવચન નવનીત (ભાગ-૧) (પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના ખાસ પ્રવચનો)	અનુપલબ્ધ
૩૪	પ્રવચન નવનીત (ભાગ-૨) (પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના ખાસ પ્રવચનો)	૨૫-૦૦
૩૫	પ્રવચન નવનીત (ભાગ-૩) (પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના ૪૭ નય ઉપર ખાસ પ્રવચનો)	૩૫-૦૦
૩૬	પ્રવચન નવનીત (ભાગ-૪) (પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના ૪૭ નય શક્તિઓ ઉપર ખાસ પ્રવચનો)	૭૫-૦૦
૩૭	પ્રવચન પ્રસાદ (ભાગ-૧) (પંચાસ્તિકાયસંગ્રહ પર પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના પ્રવચનો)	૬૫-૦૦
૩૮	પ્રવચન પ્રસાદ (ભાગ-૨) (પંચાસ્તિકાયસંગ્રહ પર પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના પ્રવચનો)	-
૩૯	પ્રયોજન સિદ્ધિ (લે. પૂજ્યભાઈશ્રી શશીભાઈ)	૦૩-૦૦
૪૦	પથ પ્રકાશ (માર્ગદર્શન વિષયક વચનામૃત્તોનું સંકલન)	૦૬-૦૦
૪૧	પરિભ્રમણના પ્રત્યાખ્યાન (શ્રીમદ રાજચંદ્ર પત્રાંક-૧૯૫, ૧૨૮ તથા ૨૬૪ પર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના પ્રવચનો)	૨૦-૦૦
૪૨	પ્રવચન સુધા (ભાગ-૧) પ્રવચનસાર શાસ્ત્રના સળંગ પ્રવચનો	૪૦-૦૦
૪૩	પ્રવચન સુધા (ભાગ-૨) પ્રવચનસાર શાસ્ત્રના સળંગ પ્રવચનો	૮૫-૦૦
૪૪	પ્રવચન સુધા (ભાગ-૩) પ્રવચનસાર શાસ્ત્રના સળંગ પ્રવચનો	૩૦-૦૦
૪૫	પ્રવચન સુધા (ભાગ-૪) પ્રવચનસાર શાસ્ત્રના સળંગ પ્રવચનો	૪૦-૦૦
૪૬	પ્રવચન સુધા (ભાગ-૫) પ્રવચનસાર શાસ્ત્રના સળંગ પ્રવચનો	૩૦-૦૦
૪૭	પ્રવચન સુધા (ભાગ-૬) પ્રવચનસાર શાસ્ત્રના સળંગ પ્રવચનો	૩૦-૦૦
૪૮	પ્રવચન સુધા (ભાગ-૭) પ્રવચનસાર શાસ્ત્રના સળંગ પ્રવચનો	૨૦-૦૦
૪૯	પ્રવચન સુધા (ભાગ-૮) પ્રવચનસાર શાસ્ત્રના સળંગ પ્રવચનો	૨૦-૦૦
૫૦	પ્રવચન સુધા (ભાગ-૯) પ્રવચનસાર શાસ્ત્રના સળંગ પ્રવચનો	૨૦-૦૦
૫૧	પ્રવચન સુધા (ભાગ-૧૦) પ્રવચનસાર શાસ્ત્રના સળંગ પ્રવચનો	૨૦-૦૦
૫૨	પ્રવચન સુધા (ભાગ-૧૧) પ્રવચનસાર શાસ્ત્રના સળંગ પ્રવચનો	૨૦-૦૦
૫૩	પ્રવચનસાર	અનુપલબ્ધ
૫૪	પ્રચારિસ્તકાય સંગ્રહ	અનુપલબ્ધ
૫૫	પદ્મનંદીપંચવિશતી	-
૫૬	પુરુષાર્થ સિદ્ધિ ઉપાય	અનુપલબ્ધ
૫૭	રાજ હૃદય (ભાગ-૧) (શ્રીમદ રાજચંદ્ર ગ્રંથ પર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦-૦૦

૫૮	રાજ હૃદય (ભાગ-૨) (શ્રીમદ રાજચંદ્ર ગ્રંથ પર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦-૦૦
૫૯	રાજ હૃદય (ભાગ-૩) (શ્રીમદ રાજચંદ્ર ગ્રંથ પર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦-૦૦
૬૦	રાજહૃદય (ભાગ૪) ('શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦.૦૦
૬૧	સમ્યક્જ્ઞાનદીપિકા (લે. શ્રી ધર્મદાસજી ક્ષુલ્લક)	૧૫-૦૦
૬૨	જ્ઞાનામૃત (શ્રીમદ રાજચંદ્ર ગ્રંથમાંથી ચૂંટેલા વચનામૃત્તો)	૦૬-૦૦
૬૩	સમ્યગ્દર્શનના નિવાસના સર્વોત્કૃષ્ટ નિવાસભૂત છ પદનો પત્ર (શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પત્રાંક-૪૯૩ પર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના પ્રવચનો)	૨૦-૦૦
૬૪	સિદ્ધપદનો સર્વશ્રેષ્ઠ ઉપાય (શ્રીમદ રાજચંદ્ર પત્રાંક-૧૪૭, ૧૯૪, ૨૦૦, ૫૧૧, ૫૬૦ તથા ૮૧૯ પર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના પ્રવચનો)	૨૫-૦૦
૬૫	સમયસાર દોહન (પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજી સ્વામીના નાઈરોબીમાં સમયસાર પરમાગમ ઉપર થયેલાં પ્રવચનો)	૩૫-૦૦
૬૬	સુવિધિદર્શન (પૂજ્ય ભાઈશ્રી દ્વારા લિખિત સુવિધિ લેખ ઉપર તેમનાં પ્રવચન)	૨૫-૦૦
૬૭	સ્વરૂપભાવના (શ્રીમદ રાજચંદ્ર પત્રાંક-૯૧૩, ૭૧૦ અને ૮૩૩ પર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના પ્રવચનો)	૨૫-૦૦
૬૮	સમકિતનું બીજ (શ્રીમદ રાજચંદ્ર ગ્રંથમાંથી સત્પુરુષની ઓળખાણ વિષયક પત્રાંક ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના પ્રવચનો)	૩૦-૦૦
૬૯	તત્ત્વાનુશીલન (પૂજ્ય ભાઈશ્રી દ્વારા લિખિત વિવિધ લેખ)	-
૭૦	વિધિ વિજ્ઞાન (વિધિ વિષયક વચનામૃત્તોનું સંકલન)	૦૭-૦૦
૭૧	વચનામૃત્ત રહસ્ય (પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામીના નાઈરોબીમાં બહેનશ્રીના વચનામૃત્ત પર થયેલાં પ્રવચનો)	૨૫-૦૦
૭૨	વચનામૃત્ત પ્રવચન (ભાગ-૧)	-
૭૩	વચનામૃત્ત પ્રવચન (ભાગ-૨)	-
૭૪	વચનામૃત્ત પ્રવચન (ભાગ-૩)	-
૭૫	વચનામૃત્ત પ્રવચન (ભાગ-૪)	-
૭૬	યોગસાર	અનુપલબ્ધ
૭૭	ધન્ય આરાધક	-
૭૮	અધ્યાત્મ સુધા (ભાગ-૪) 'બહેનશ્રીનાં વચનામૃત' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો	૩૦.૦૦
૭૯	અધ્યાત્મ સુધા (ભાગ-૫) 'બહેનશ્રીનાં વચનામૃત' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો	૩૦.૦૦
૮૦	છ ઢાળા પ્રવચન (ભાગ-૧)	૨૦-૦૦
૮૧	છ ઢાળા પ્રવચન (ભાગ-૨)	૨૦-૦૦
૮૨	છ ઢાળા પ્રવચન (ભાગ-૩)	૨૦-૦૦
૮૩	મુક્તિનો માર્ગ (સત્તા સ્વરૂપ ગ્રંથ પર પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના પ્રવચન)	૨૦.૦૦
૮૪	રાજહૃદય (ભાગ-૫) ('શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦.૦૦
૮૫	રાજહૃદય (ભાગ-૬) ('શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦.૦૦

૮૬	રાજહૃદય (ભાગ-૭) ('શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦.૦૦
૮૭	રાજહૃદય (ભાગ-૮) ('શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦.૦૦
૮૮	રાજહૃદય (ભાગ-૯) ('શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦.૦૦
૮૯	રાજહૃદય (ભાગ-૧૦) ('શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦.૦૦
૮૯	રાજહૃદય (ભાગ-૧૧) ('શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦.૦૦
૮૯	રાજહૃદય (ભાગ-૧૨) ('શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦.૦૦
૯૦	રાજહૃદય (ભાગ-૧૩) ('શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦.૦૦
૯૧	રાજહૃદય (ભાગ-૧૪) ('શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦.૦૦
૯૨	અધ્યાત્મ સુધા (ભાગ-૬) 'બહેનશ્રીનાં વચનામૃત' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો	૨૦.૦૦
૯૨	અધ્યાત્મ સુધા (ભાગ-૭) 'બહેનશ્રીનાં વચનામૃત' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો	૨૦.૦૦
૯૩	અનુભવપ્રકાશના કિરણો (ભાગ-૧) ('શ્રીઅનુભવપ્રકાશ' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦.૦૦
૯૩	અનુભવપ્રકાશના કિરણો (ભાગ-૨) ('શ્રીઅનુભવપ્રકાશ' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦.૦૦
૯૪	રાજહૃદય (ભાગ-૧૫) ('શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦.૦૦
૯૫	રાજહૃદય (ભાગ-૧૬) ('શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦.૦૦
૯૬	અનુભવપ્રકાશના કિરણો (ભાગ-૩) ('શ્રીઅનુભવપ્રકાશ' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦.૦૦
૯૭	અનુભવપ્રકાશના કિરણો (ભાગ-૪) ('શ્રીઅનુભવપ્રકાશ' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦.૦૦
૯૮	અનુભવપ્રકાશના કિરણો (ભાગ-૫) ('શ્રીઅનુભવપ્રકાશ' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦.૦૦
૯૯	અનુભવપ્રકાશના કિરણો (ભાગ-૬) ('શ્રીઅનુભવપ્રકાશ' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦.૦૦
૧૦૦	અનુભવપ્રકાશના કિરણો (ભાગ-૭) ('શ્રીઅનુભવપ્રકાશ' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦.૦૦
૧૦૧	અનુભવપ્રકાશના કિરણો (ભાગ-૮) ('શ્રીઅનુભવપ્રકાશ' ગ્રંથ ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના સળંગ પ્રવચનો)	૨૦.૦૦

श्री वीतराग सत्साहित्य प्रसारक ट्रस्ट

उपलब्ध प्रकाशन (हिन्दी)

	ग्रंथ का नाम एवं विवरण	मुल्य
०१	अनुभव प्रकाश (ले. दीपचंदजी कासलीवाल)	–
०२	आत्मयोग (श्रीमद् राजचंद पत्रांक-४६९, ४९१, ६०९ पर पूज्य भाईश्री शशीभाईके प्रवचन)	२०-००
०३	अनुभव संजीवनी (पूज्य भाईश्री शशीभाई द्वारा लिखे गये वचनामृत्तोंका संकलन)	१५०-००
०४	आत्मसिद्धि शास्त्र पर प्रवचन (पूज्य गुरुदेवश्री द्वारा)	५०-००
०५	आत्मअवलोकन	–
०६	बृहद द्रव्यसंग्रह	अनुपलब्ध
०७	द्रव्यदृष्टिप्रकाश (तीनों भाग-पूज्य श्री निहालचंदजी सोगानीजीके पत्र एवं तत्वचर्चा)	३०-००
०८	दूसरा कुछ न खोज (प्रत्यक्ष सत्पुरुष विषयक वचनामृतोंका संकलन)	०६-००
०९	दंसणमूलो धम्मा (सम्यक्त्व महिमा विषयक आगमोंके आधार)	०६-००
१०	धन्य आराधना (श्रीमद राजचंद्रजीकी अंतरंग अध्यात्म दशा पर पूज्य भाईश्री शशीभाई द्वारा विवेचन)	–
११	दिशा बोध (श्रीमद राजचंद्र पत्रांक-१६६, ४४९, ५७२ पर पूज्य भाईश्री शशीभाईके प्रवचन)	२५-००
१२	धन्य पुरुषार्थी	–
१३	धन्य अवतार	–
१४	गुरु गुण संभारणा (पूज्य बहिनश्री चंपाबहिन द्वारा गुरु भक्ति)	१५-००
१५	गुरु गिरा गौरव	–
१६	जिणसासणं सव्वं (ज्ञानीपुरुष विषयक वचनामृतोंका संकलन)	०८-००
१७	कुटुम्ब प्रतिबंध (श्रीमद् राजचंद्र पत्रांक-१०३,३३२,५१०, ५२८,५३७ एवं ३७४ पर पूज्य भाईश्री शशीभाईके प्रवचन)	२५-००
१८	कहान रत्न सरिता (परमागमसारके विभिन्न वचनामृतों पर पूज्य भाईश्री शशीभाईके प्रवचन)	३०-००
१९	मूलमें भूल (पूज्य गुरुदेवश्री कानजीस्वामीके विविध प्रवचन)	०८-००
२०	मुमुक्षुता आरोहण क्रम (श्रीमद राजचंद्र पत्रांक-२५४ पर पूज्य भाईश्री शशीभाईके प्रवचन)	–
२१	मुक्तिका मार्ग (सत्ता स्वरूप ग्रन्थ पर पूज्य गुरुदेवश्रीके प्रवचन)	१०-००
२२	निर्भ्रांत दर्शनकी पगडंडी (ले. पूज्य भाईश्री शशीभाई)	१०-००
२३	परमागमसार (पूज्य गुरुदेवश्री कानजीस्वामीके १००८ वचनामृत्त)	–
२४	प्रयोजन सिद्धि (ले. पूज्य भाईश्री शशीभाई)	०४-००
२५	परिभ्रमणके प्रत्याख्यान (श्रीमद राजचंद्र पत्रांक-१९५, १२८, २६४ पर पूज्य भाईश्री शशीभाईके प्रवचन)	२०-००
२६	प्रवचन नवनीत (भाग-१) (पूज्य गुरुदेवश्री कानजीस्वामीके खास प्रवचन)	२०-००
२७	प्रवचन नवनीत (भाग-२) (पूज्य गुरुदेवश्री कानजीस्वामीके खास प्रवचन)	२०-००
२८	प्रवचन नवनीत (भाग-३) (पूज्य गुरुदेवश्री कानजीस्वामीके ४७ नय के खास प्रवचन)	२०-००

२९	प्रवचन नवनीत (भाग–४) (पूज्य गुरुदेवश्री कानजीस्वामीके ४७ शक्ति के खास प्रवचन)	२०–००
३०	प्रवचन सुधा (भाग–१) (पूज्य गुरुदेवश्री कानजीस्वामीके प्रवचनसार परमागम पर धारावाही प्रवचन)	२०–००
३१	प्रवचन सुधा (भाग–२) (पूज्य गुरुदेवश्री कानजीस्वामीके प्रवचनसार परमागम पर धारावाही प्रवचन)	२०–००
३२	पथ प्रकाश	२०.००
३३	प्रवचनसार	अनुपलब्ध
३४	प्रंचास्तिकाय संग्रह	अनुपलब्ध
३५	सम्यक्ज्ञानदीपिका (ले. श्री धर्मदासजी क्षुल्लक)	१५–००
३६	ज्ञानामृत्त (श्रीमद् राजचंद्र ग्रंथमें से चयन किये गये वचनामृत्त)	–
३७	सम्यग्दर्शनके सर्वोत्तकृष्ट निवासभूत छ पदोंका अमृत पत्र (श्रीमद रादचंद्र पत्रांक–४९३ पर पूज्य भाईश्री शशीभाईके प्रवचन)	१८–००
३८	सिद्धिपका सर्वश्रेष्ठ उपाय (श्रीमद् राजचंद्र ग्रंथमें से पत्रांक–१४७,१९४, २००,५११,५६० एवं ८१९ पर पूज्य भाईश्री शशीभाईके प्रवचन)	२५–००
३९	सुविधि दर्शन (सुविधि लेख पर पूज्य भाईश्री शशीभाईके प्रवचन)	४०–००
४०	समयसार नाटक	अनुपलब्ध
४१	समयसार कलश टीका	अनुपलब्ध
४२	समयसार	अनुपलब्ध
४३	स्मरण संचिका	२०.००
४४	स्वरूप भावना (श्रीमद् राजचंद्र पत्रांक–९१३, ७१० एवं ८३३ पर पूज्य भाईश्री शशीभाई के प्रवचन)	२०–००
४५	तत्त्वानुशीलन (भाग–१,२,३) (ले. पूज्य भाईश्री शशीभाई)	२०–००
४६	तत्थ्य	अनुपलब्ध
४७	विधि विज्ञान (विधि विषयक वचनामृत्तोंका संकलन)	१०–००
४८	वचनामृत्त रहस्य (पूज्य गुरुदेवश्री कानजीस्वामीके नाईरौबीमें हुए प्रवचन	२०–००
४९	भगवान आत्मा	२०.००
५०	जिन प्रतिमा जिन सारखी	२०.००
५१.	छः ढाला प्रवचन (भाग–१)	२०.००
५२.	छः ढाला प्रवचन (भाग–२)	२०.००
५३.	छः ढाला प्रवचन (भाग–३)	२०.००
५४.	प्रवचनसुधा (भाग–६)	३०.००

वीतराग सत् साहित्य प्रसारक ट्रस्टमें से प्रकाशित हुई पुस्तकोंकी प्रत संख्या

०१	प्रवचनसार (गुजराती)	१५००
०२	प्रवचनसार (हिन्दी)	४२००
०३	पंचास्तिकायसंग्रह (गुजराती)	१०००
०४	पंचास्तिकाय संग्रह (हिन्दी)	२५००
०५	समयसार नाटक (हिन्दी)	३०००
०६	अष्टपाहुड (हिन्दी)	२०००
०७	अनुभव प्रकाश	२१००
०८	परमात्मप्रकाश	४१००
०९	समयसार कलश टीका (हिन्दी)	२०००
१०	आत्मअवलोकन	२०००
११	समाधितंत्र (गुजराती)	२०००
१२	बृहद द्रव्यसंग्रह (हिन्दी)	३०००
१३	मुक्तिका मार्ग (सत्ता स्वरूप ग्रन्थ पर प्रवचन) (गुजराती)	१०००
१४	योगसार	२०००
१५	अध्यात्मसंदेश	२०००
१६	पद्मनंदीपंचविंशती	३०००
१७	समयसार	३१००
१८	समयसार (हिन्दी)	२५००
१९	अध्यात्मिक पत्रो (पूज्य निहालचंद्रजी सोगानी द्वारा लिखित)	३०००
२०	द्रव्यदृष्टि प्रकाश (गुजराती)	१०,०००
२१	द्रव्यदृष्टि प्रकाश (हिन्दी)	७६००
२२	पुरुषार्थसिद्दिउपाय (गुजराती)	६१००
२३	क्रमबद्धपर्याय (गुजराती)	८०००
२४	अध्यात्मपराग (गुजराती)	३०००
२५	धन्य अवतार (गुजराती)	३७००
२६	धन्य अवतार (हिन्दी)	८०००
२७	परमामगसार (गुजराती)	५०००
२८	परमागमसरा (हिन्दी)	४४००
२९	वचनामृत प्रवचन भाग-१-२-३-४	५०००
३०	अनुभव प्रकाश (हिन्दी)	२०००
३१	निर्भ्रांत दर्शनकी केडीए (गुजराती)	५०००
३२	निर्भ्रांत दर्शनकी पगडंडी (हिन्दी)	७५००
३३	गुरुगुण संभारणा (गुजराती)	३०००
३४	गुरुगुण संभारणा (हिन्दी)	७५००
३५	जिण सासणं सव्वं (गुजराती)	२०००
३६	जिण सासणं सव्वं (हिन्दी)	२०००

३७	द्वादश अनुप्रेक्षा (गुजराती)	२०००
३८	दस लक्षण धर्म (गुजराती)	२०००
३९	धन्य आराधना (गुजराती)	१०००
४०	धन्य आराधना (हिन्दी)	१५००
४१	प्रवचन नवनीत भाग-१-४ (गुजराती)	५८५०
४२	प्रवचन प्रसाद भाग-१-२	२३००
४३	पथ प्रकाश (गुजराती)	२०००
४४	पथ प्रकाश (हिन्दी)	५००
४५	प्रयोजन सिद्धि (गुजराती)	३५००
४६	प्रयोजन सिद्धि (हिन्दी)	२५००
४७	विधि विज्ञान (गुजराती)	२०००
४८	विधि विज्ञान (हिन्दी)	२०००
४९	भगवान आत्मा (गुजरात)	२०००
५०	भगवान आत्मा (हिन्दी)	१५००
५१	सम्यक्ज्ञानदीपिका (गुजराती)	१०००
५२	सम्यक्ज्ञानदीपिका (हिन्दी)	१५००
५३	तत्त्वानुशीलन (गुजराती)	४०००
५४	तत्त्वानुशीलन (हिन्दी)	२०००
५५	बीजुं कांई शोध मा (गुजराती)	४०००
५६	दूसरा कुछ न खोज (हिन्दी)	२०००
५७	मुमुक्षुता आरोहण क्रम (गुजराती)	२५००
५८	मुमुक्षुता आरोहण क्रम (हिन्दी)	३५००
५९	अमृत पत्र (गुजराती)	२०००
६०	अमृत पत्र (हिन्दी)	२५००
६१	परिभ्रमणना प्रत्याख्यान (गुजराती)	१५००
६२	परिभ्रमणके प्रत्याख्यान (हिन्दी)	४०००
६३	आत्मयोग (गुजराती)	१५००
६४	आत्मयोग (हिन्दी)	३०००
६५	अनुभव संजीवनी (गुजराती)	१०००
६६	अनुभव संजीवनी (हिन्दी)	१०००
६७	ज्ञानामृत (गुजराती)	३५००
६८	ज्ञानामृत (हिन्दी)	१५००
६९	वचनामृत रहस्य (गुजराती)	१०००
७०	वचनामृत रहस्य (हिन्दी)	१०००
७१	दिशा बोध (हिन्दी-गुजराती)	३५००
७२	कहान रत्न सरिता (भाग-१)	१०००
७३	कहान रत्न सरिता (भाग-२)	१०००
७४	कुटुम्ब प्रतिबंध (गुजराती)	१५००
७५	कुटुम्ब प्रतिबंध (हिन्दी)	२५००
७६	सिद्धपद का सर्वश्रेष्ठ उपाय (गुजराती)	१५००

७७	सिद्धपद का सर्वश्रेष्ठ उपाय (हिन्दी)	२०००
७८	गुरु गिरा गौरव (हिन्दी-गुजराती)	३५००
७९	समयसार दोहन (गुजराती)	७५०
८०	समकितनुं बीज (गुजराती)	१०००
८१	स्वरूपभावना (गुजराती)	१०००
८२	स्वरूपभावना (हिन्दी)	१०००
८३	सुविधि दर्शन (गुजराती)	१०००
८४	सुविधिदर्शन (हिन्दी)	१९००
८५	आत्मसिद्धि शास्त्र पर प्रवचन	१२५०
८६	प्रवचन सुधा (भाग-१) (गुजराती)	१४००
८७	प्रवचन सुधा (भाग-२) (गुजराती)	७५०
८८	प्रवचन सुधा (भाग-३) (गुजराती)	१०००
८९	प्रवचन सुधा (भाग-४) (गुजराती)	१०००
९०	प्रवचन सुधा (भाग-५) (गुजराती)	१०००
९१	प्रवचन सुधा (भाग-६) (गुजराती)	१०००
९२	प्रवचन सुधा (भाग-७) (गुजराती)	७५०
९३	प्रवचन सुधा (भाग-८) (गुजराती)	७५०
९४	प्रवचन सुधा (भाग-९) (गुजराती)	७५०
९५	प्रवचन सुधा (भाग-१०) (गुजराती)	७५०
९६	प्रवचन सुधा (भाग-११) (गुजराती)	७५०
९७	कार्तिकेयानुप्रेक्षा प्रवचन भाग-१ (गुजराती)	१०००
९८	कार्तिकेयानुप्रेक्षा प्रवचन भाग-२ (गुजराती)	१०००
९९	द्रव्यसंग्रह प्रवचन (भाग-१) (गुजराती)	१०००
१००	द्रव्यसंग्रह प्रवचन (भाग-२) (गुजराती)	१०००
१०१	राज हृदय (भाग-१) (गुजराती)	१५००
१०२	राज हृदय (भाग-२) (गुजराती)	१५००
१०३	राज हृदय (भाग-३) (गुजराती)	७५०
१०४	अध्यात्मस्धा (भाग-१) (गुजराती)	१०००
१०५	अध्यात्मसुधा (भाग-२) (गुजराती)	१०००
१०६	अध्यात्म सुधा (भाग-३) (गुजराती)	१०००
१०७	अध्यात्म सुधा (भाग-४) (गुजराती)	७५०
१०८	अध्यात्म सुधा (भाग-५) (गुजराती)	७५०
१०९	गुरु गिरा गौरव (भाग-१) (गुजराती) (धारावाही प्रवचन)	१०००
११०	गुरु गिरा गौरव (भाग-२) (गुजराती) (धारावाही प्रवचन)	७५०
१११	मुक्तिनो मार्ग (गुजराती)	१०००
११२	प्रवचन नवनीत (भाग-१) (हिन्दी)	१०००
११३	प्रवचन नवनीत (भाग-२) (हिन्दी)	१०००
११४	प्रवचन नवनीत (भाग-३) (हिन्दी)	१०००
११५	प्रवचन नवनीत (भाग-४) (हिन्दी)	१०००
११६	धन्य आराधक (गुजराती)	७५०

११७ छः ढाला प्रवचन (गुजराती) (भाग-१)	१०००
११८ छः ढाला प्रवचन (गुजराती) (भाग-२)	१०००
११९ छः ढाला प्रवचन (गुजराती) (भाग-३)	१०००
१२० जिन प्रतिमा जीन सारखी	५००
१२१ स्मरण संचिका	१५००
१२२ दंसण मूलो धम्मो	३५००
१२३ प्रवचन सुधा (भाग-१) (हिन्दी)	१०००
१२४ प्रवचन सुधा (भाग-२) (हिन्दी)	१०००
१२५ प्रवचन सुधा (भाग-३) (हिन्दी)	१०००
१२६ प्रवचन सुधा (भाग-४) (हिन्दी)	१०००
१२७ प्रवचन सुधा (भाग-५) (हिन्दी)	१०००
१२८ प्रवचन सुधा (भाग-६) (हिन्दी)	१०००
१२७ धन्य पुरुषार्थी (गुजराती)	१५००
१२८ धन्य पुरुषार्थी (हिन्दी)	६५००
१२९ छः ढाला प्रवचन (हिन्दी) (भाग-१)	१०००
१३० राज हृदय (भाग-४) (गुजराती)	५००
१३१ राज हृदय (भाग-५) (गुजराती)	५००
१३२ राज हृदय (भाग-६) (गुजराती)	५००
१३३ राज हृदय (भाग-७) (गुजराती)	१५०
१३४ राज हृदय (भाग-८) (गुजराती)	१५०
१३५ राज हृदय (भाग-९) (गुजराती)	१५०
१३६ राज हृदय (भाग-१०) (गुजराती)	१५०
१३७ राज हृदय (भाग-११) (गुजराती)	१००
१३८ राज हृदय (भाग-१२) (गुजराती)	१००
१३९ राज हृदय (भाग-१३) (गुजराती)	१००
१४० राज हृदय (भाग-१४) (गुजराती)	१००
१४१ राज हृदय (भाग-१५) (गुजराती)	१००
१४२ राज हृदय (भाग-१६) (गुजराती)	१००
१४३ अध्यात्म सुधा (भाग-६) (गुजराती)	१५०
१४४ अध्यात्म सुधा (भाग-७) (गुजराती)	१५०
१४५ अनुभवप्रकाशना किरणों (भाग-२) (गुजराती)	१५०
१४६ अनुभवप्रकाशना किरणों (भाग-३) (गुजराती)	१५०
१४७ अनुभवप्रकाशना किरणों (भाग-४) (गुजराती)	१५०
१४८ अनुभवप्रकाशना किरणों (भाग-५) (गुजराती)	१५०
१४९ अनुभवप्रकाशना किरणों (भाग-६) (गुजराती)	१५०
१५० अनुभवप्रकाशना किरणों (भाग-७) (गुजराती)	१००
१५१ अनुभवप्रकाशना किरणों (भाग-८) (गुजराती)	१००